









**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ  
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ  
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ:  
Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ**

**ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ  
ΔΗΜΗΤΡΑ ΣΟΡΒΑΤΖΙΩΤΗ  
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ, Μ.Δ. ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ  
ΜΑΓΓΑΝΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ – ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ  
ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΦΗ - ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ, ΜΕΛΟΣ  
ΛΑΖΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ - ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΜΕΛΟΣ**

**ΑΘΗΝΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2009**



# Περιεχόμενα

<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....</b>	<b>4</b>
<b>ΜΕΡΟΣ Α. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....</b>	<b>16</b>
1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	16
2. ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	21
3. ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	30
4. ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ.....	33
5. ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ.....	44
<b>ΜΕΡΟΣ Β. ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.....</b>	<b>48</b>
1. ΤΟ «ΣΥΣΤΗΜΑ» ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ.....	48
2. Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ.....	56
<i>A. Στάδιο προσαγωγής και σύλληψης.....</i>	<i>56</i>
A1. Η Αστυνομία ως φορέας κοινωνικού ελέγχου.....	56
A2. Η διακριτική εξουσία της Αστυνομίας στο επίπεδο της δίωξης του εγκλήματος.....	58
A3. Επιλεκτική Εξουσία της Αστυνομίας και φτώχεια.....	60
A4. Οι συνέπειες της ύπαρξης του Ποινικού μητρώου για τους φτωχούς παραβατικούς.....	65
A5. Βασικά δικαιώματα και ο Φτωχός παραβάτης.....	69
A6. Το ιδιαίτερο ζήτημα του διαβιβαστικού εγγράφου της αστυνομίας.....	84
<i>B. Στάδιο Ανάκρισης.....</i>	<i>93</i>
B1. Σκοπός ανάκρισης.....	93
B2. Το ζήτημα του περιεχομένου της Ποινική Δικογραφίας.....	94
B3. Η απολογία του κατηγορουμένου.....	97
B4. Προσωρινή Κράτηση ή Περιοριστικοί όροι;.....	105
B5. Οι Επιπτώσεις της Προσωρινής Κράτησης.....	114
<i>Γ. Στάδιο εκδίκασης ποινικών υποθέσεων και επιβολής ποινής.....</i>	<i>128</i>
Γ1. Η Ποινική Δίκη.....	128
Γ1.1. Η Ποινική Δικογραφία.....	132
Γ2. Γενικές αρχές που διέπουν την ποινική δίκη και θεμελιώδη δικαιώματα.....	138
Γ2.1. Τεκμήριο αθωότητας - In dubio pro reo - Ηθική απόδειξη. Θεωρία ή πράξη;.....	138
Γ2.2. Το δικαίωμα στην υπεράσπιση με συνήγορο της επιλογής - Δικηγόροι νομικής αρωγής.....	153
Γ3. Μεταχείριση του φτωχού κατηγορουμένου στο ακροατήριο.....	175
<i>Δ. Στάδιο έκτισης της ποινής στην φυλακή.....</i>	<i>192</i>
Δ1. Οι άδειες, τα πειθαρχικά παραπτώματα και η υφ' όρων απόλυση.....	200
<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ.....</b>	<b>207</b>
<b>ΜΕΡΟΣ Γ. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ.....</b>	<b>209</b>
<b>A. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ.....</b>	<b>209</b>





Β. ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ.....	218
Γ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ.....	236
Δ. ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ- ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ.....	246
Ε. ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ.....	259
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	299
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</b>	<b>302</b>
<b>ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ.....</b>	<b>312</b>
<b>ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....</b>	<b>335</b>



## **Βασικές Συντομογραφίες**

**3μελεΕφΚακ. ή ΤριμΕφΚακ.:** Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων

**5μελέςΕφΚακ. ή ΠεντΕφΚακ.:** Πενταμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων

**Α.Π.:** Άρειος Πάγος

**Ε.Δ.Δ.Α.:** Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

**Ε.Σ.Δ.Α.:** Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

**Κ.Ν.Ν.:** Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά

**Κ.Π.Δ.:** Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

**Μ.Ο.Δ.:** Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο

**Μ.Ο.Ε.:** Μικτό Ορκωτό Εφετείο

**Ν.Δ.:** Νομοθετικό Διάταγμα

**ΝοΒ:** Νομικό Βήμα (νομικό περιοδικό)

**Π.Δ.:** Προεδρικό Διάταγμα

**Π.Κ.:** Ποινικός Κώδικας

**Ποιν.Δικ.:** Ποινική Δικαιοσύνη (νομικό περιοδικό)

**Ποιν.Χρον.:** Ποινικά Χρονικά (νομικό περιοδικό)

**Πραξ.&Λογ.:** Πράξη & Λόγος (νομικό περιοδικό)

**Σ.Κ.:** Σωφρονιστικός Κώδικας

**Συμβ.Εφ.:** Συμβούλιο Εφετών

**Συμβ.Πλημ.:** Συμβούλιο Πλημμελειοδικών

**Υ.Α.:** Υπουργική Απόφαση

**Υπερ.:** Υπεράσπιση (νομικό περιοδικό)



## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της έρευνάς μας, επελέγη πολύ καιρό προτού επέλθει η παγκόσμια οικονομική κρίση και δεν συνδέεται με αυτό το γεγονός άμεσα. Αποτέλεσε έναυσμα, για την έρευνα αυτή, μια παλαιότερη έρευνα, που είχε λάβει χώρα στον Καναδά το 2000<sup>1</sup>, η οποία με πολύ καθαρά λόγια και χωρίς υπεκφυγές κατέληξε, ότι υπάρχει σοβαρή διάκριση εις βάρος των φτωχών, από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

Στην Ελλάδα η ομάδα Δασκαλάκη<sup>2</sup>, όταν επιχείρησε μια έρευνα για την ποινική δικαιοσύνη, ερεύνησε με ερωτηματολόγια εκτός άλλων και το θέμα της διάκρισης εις βάρος των φτωχών και κατέληξε και αυτή στο αποτέλεσμα ότι τουλάχιστον για τον πολίτη, επικρατεί η γνώμη ότι η δικαιοσύνη, δεν είναι αμερόληπτη, απέναντι σε αυτούς που έχουν χρήματα.

Όταν ξεκινήσαμε την παρούσα έρευνα, στο ερώτημα εάν υπάρχει όντως στην Ελλάδα, διάκριση εις βάρος των φτωχών, οι περισσότεροι μας απαντούσαν ότι είναι αυτονόητη η απάντηση και ότι είναι θετική.

Όμως αυτό το αυτονόητο, δεν είχε αποδειχθεί από αυτούς που συμμετέχουν στον μηχανισμό του όλου συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Και βέβαια ήταν πολλοί, οι οποίοι απέφυγαν να δώσουν συνεντεύξεις για το θέμα αυτό, διότι δεν ήθελαν να πάρουν μια αρνητική στάση και να εκφράσουν αυτό που πίστευαν, ότι δηλαδή υπάρχει διάκριση και να επιτρέψουν αυτό να γραφτεί σε ένα χαρτί και κατ' επέκταση σε μια έρευνα. Αυτό τους φόβιζε.

Πλην των κρατουμένων, όλοι οι υπόλοιποι, που συμμετέχουν στον μηχανισμό της ποινικής δικαιοσύνης, είναι δημόσιοι υπάλληλοι και η θέση τους ήταν και είναι πολύτιμη και δεν

---

<sup>1</sup> National Council Welfare, "Justice and the Poor", National Council Welfare Publications, Ottawa, Spring 2000

<sup>2</sup> Δασκαλάκης Η.,κ.α., «Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα» ΕΚΚΕ, Αθήνα 1983

ήθελαν με τίποτα να διακυβευτεί, έστω και στο απώτερο μέλλον το κύρος τους, όπως το είχαν διαμορφώσει μέχρι εκείνη την στιγμή.

Παρατηρήθηκε δηλαδή το φαινόμενο, όλοι σχεδόν (εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων), στην ερώτηση, «εάν υπάρχει διάκριση εις βάρος των φτωχών από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης», να απαντήσουν αυθόρμητα «και το ρωτάς;», όμως απέφυγαν να πουν θέσεις απόψεις και γεγονότα που θα γράφονταν και θα αποτελούσαν αντικείμενο μελέτης.

Αυτό κατά την εκτίμηση μας, εκτός του λόγου που αναφέρθηκε ανωτέρω και έχει σχέση με το γεγονός ότι ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, παρουσιάστηκε για τον επιπλέον λόγο, ότι ένοιωθαν άβολα, με γραπτά λόγια να αμφισβητήσουν έναν θεσμό, αυτόν της Δικαιοσύνης, τον οποίον θεώρησαν, ότι καλό θα ήταν να τον διαφυλάξουν με την σιωπή τους, (δηλαδή την αποφυγή του να δώσουν συνέντευξη), αφού γνώριζαν όπως και κάθε πολίτης γνωρίζει, ότι ο θεσμός και η Ιδέα της Δικαιοσύνης είναι υπέρτατη σε μια Δημοκρατία. Οπότε δεν θέλησαν να γίνουν, ως μας επιτραπεί η φράση, οι “Ιούδες” του συστήματος. Δεν δίστασαν όμως, να επικροτήσουν την προσπάθεια της έρευνας και να σιγοψιθυρίσουν ότι πρέπει να φανεί, εάν υπάρχει ή όχι ισότητα στους πολίτες στον τομέα της δικαιοσύνης.

Αυτό βέβαια μας ενθάρρυνε και μας προβλημάτισε παράλληλα και έτσι οδηγηθήκαμε σε μια μεγάλη προσπάθεια, να βρεθούν άνθρωποι, που δεν θα φοβούνταν να μιλήσουν για κάτι, που όλοι συμφωνούσαν, ότι δηλαδή η Δικαιοσύνη δεν είναι τυφλή. Έτσι λοιπόν το προφανές έγινε ζητούμενο.

Στην έρευνα μας δεν επιλέχθηκε η μέθοδος της ποσοτικής έρευνας για τους παρακάτω λόγους:

Α. Από πλευράς αρχείων ποινικών δικογραφιών δεν μπορούσαμε να έχουμε πρόσβαση στους φακέλους των υποθέσεων, λόγω προσωπικών δεδομένων. Την άδεια για την πρόσβαση, έπρεπε να μας την παραχωρήσουν οι ίδιοι οι εμπλεκόμενοι, στις εκάστοτε υποθέσεις, γεγονός εξαιρετικά δύσκολο, διότι οι φάκελοι δεν είχαν προσωπικά στοιχεία των κατηγορουμένων τέτοια, (τηλέφωνο, ακριβή διεύθυνση, επάγγελμα ή εάν ήταν κρατούμενοι σε ποια φυλακή ήταν σήμερα) για να μπορούν να ανευρεθούν. Πολλές δε υποθέσεις, είχαν λάβει χώρα πριν χρόνια και συνεπώς ακόμη και εάν υπήρχαν κάποια

στοιχεία, αυτά δεν ήταν βέβαιο, ότι ίσχυαν μέχρι σήμερα. Οι αλλοδαποί κατηγορούμενοι ήταν αδύνατον να βρεθούν, είτε διότι δεν υπήρχαν προσωπικά στοιχεία τους, είτε διότι δεν γνωρίζαμε κάτι για αυτούς που ήταν κρατούμενοι, είτε διότι είχαν απελαθεί. Το κυριότερο επίσης πρόβλημα, ήταν ότι από τον φάκελο της δικογραφίας, ακόμη και εάν είχαμε πρόσβαση σε αυτόν, χωρίς την συγκατάθεση του κατηγορουμένου (πράγμα αδύνατον) δεν θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε με ακρίβεια την οικονομική κατάσταση του καθενός. Συνεπώς δεν ήταν δυνατόν, να συγκρίνουμε μεταξύ τους ομοειδή αδικήματα που τέλεσαν φτωχοί και μη φτωχοί και να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα, ως προς την προσωρινή κράτηση τους, ή την επιβολή περιοριστικών όρων ή το ύψος της επιβληθείσας ποινής.

Β. Από πλευράς δεδομένων των στατιστικών του υπουργείου δημοσίας τάξης, αυτά κρίθηκαν ανεπαρκή, διότι πολλάκις αναφέρεται στο επάγγελμα του κατηγορουμένου άνεργος, ενώ έχει κάποιο επάγγελμα και δεν είναι ασφαλές κριτήριο για το εάν είναι φτωχός, αφού διαπιστώνεται εκ των υστέρων ότι στο δικαστήριο είχε «ακριβή» υπεράσπιση.

Γ. Από την άλλη πλευρά, η προσπάθειά μας να δοθούν ερωτηματολόγια στις φυλακές, προσέκρουσε στο εμπόδιο του να απαιτηθεί από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, να ελεγχθούν οι ερωτήσεις πριν δοθούν και αφού εγκριθούν να δοθούν σε όποιους θεωρούσαν οι διευθυντές, κατάλληλους να απαντήσουν. Συνεπώς και εδώ η αξιοπιστία δεν ήταν διασφαλισμένη.

Μπροστά λοιπόν στην εκ των πραγμάτων αδυναμία διεξαγωγής αξιόπιστης ποσοτικής έρευνας, οδηγηθήκαμε στην επιλογή της ποιοτικής έρευνας. Βέβαια έχει διαπιστωθεί ότι στον χώρο της Ελλάδος, οι ποιοτικές έρευνες δεν είναι τόσες όσες οι ποσοτικές και θα μπορούσαν να θεωρηθούν και σπάνιες.<sup>3</sup> Αυτό ήταν μια επιπλέον σοβαρή αιτία για να κινηθούμε προς την ποιοτική έρευνα και να προσπαθήσουμε μέσω αυτής, να ερευνήσουμε

---

<sup>3</sup> Lambropoulou E., "Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece", European Journal Of Criminology, 2005, vol.2(2) pp., 217.

τον νοητικό γρίφο<sup>4</sup> που είχαμε θέσει και ο οποίος συνίστατο, στο εάν έχει επίδραση η φτώχεια, στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, όπως αυτή εκφράζεται μέσω του ελληνικού ποινικού συστήματος.

Θεωρήσαμε ότι ο σκοπός της έρευνάς μας, στο σύνολό του, σχετιζόταν με «νόμιμο δημόσιο συμφέρον» κάτι που σύμφωνα με τον Hammersley είναι απαραίτητο για τον σκοπό μιας έρευνας<sup>5</sup>. Κρίναμε ότι η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης είναι σαφές δείγμα του νομικού πολιτισμού μιας κοινωνίας, ενώ παράλληλα ο τρόπος που λειτουργεί ένα ποινικό σύστημα δικαιοσύνης, αποτελεί τον καθρέφτη του σεβασμού των αξιών, των δικαιωμάτων και των αρχών, από την δικαστική, την νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία, οι οποίες δια των συμπεριφορών των οργάνων τους, αντιπροσωπεύουν τον κοινωνικό, στην ουσία πολιτισμό και όχι μόνο τον νομικό, ενός κράτους. Έτσι λοιπόν, εάν από την έρευνα αυτή, προέκυπτε ότι η ποινική δικαιοσύνη συνδέεται με επιλεκτική εφαρμογή του νόμου και όχι με απονομή δικαίου άνευ διακρίσεων, τότε αυτό θα αφορούσε το κοινωνικό δημόσιο συμφέρον, αφού θα αφορούσε κατ' επέκταση, μια διασάλευση της ουσιαστικής βασικής έννοιας και λειτουργίας της Δικαιοσύνης.

Η ερευνητική μέθοδος, ουσιαστικά στηρίχθηκε στη φράση του Becker, ο οποίος σε ερώτηση φοιτητή του πάνω στο ποια θεώρηση πρέπει να εφαρμόσεις στο ερευνητικό πεδίο, του απάντησε «πήγαινε εκεί και δες τι συμβαίνει».<sup>6</sup> Στην ουσία αυτό, δηλαδή το να δούμε από κοντά πως λειτουργεί το σύστημα στο οποίο αναφερόμαστε, απαιτούσε την απόλυτη προσέγγισή του. Είχαμε ένα βασικό πλεονέκτημα, ότι η ενασχόλησή μας με την ενεργή ποινική δικηγορία, για τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, μας είχε δώσει την δυνατότητα να κινούμαστε μέσα στο σύστημα και όχι έξω από αυτό. Έτσι δεν χρειάστηκε να προσπαθήσουμε να εισέλθουμε σε αυτό, για να το μελετήσουμε και να το αποκρυπτογραφήσουμε. Η ιδιότητα μας, αυτή του δικηγόρου, μας είχε δώσει από χρόνια ήδη έναν ρόλο μέσα στο σύστημα που θα μελετούσαμε.

---

<sup>4</sup> Mason J., «Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας» 5<sup>η</sup> εκδ., Ελληνικά Γράμματα, 2003, σ.σ.40-47

<sup>5</sup> ο.π. σημ., 4, σ.σ. 364

<sup>6</sup> Λάζος Γρ. «Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες», Παπαζήση, Αθήνα 1998, σ.σ. 348-350



Η μεθοδολογία για την έρευνα μας, στηρίχθηκε στην παρατήρηση και στις συνεντεύξεις. Η παρατήρηση μας στηρίχθηκε κατά πολύ σε αυτήν που είχαμε κάνει επί πολλά έτη, για το πώς λειτουργεί το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, έναντι των φτωχών. Δηλαδή η πείρα μας, τόσο από την παρατήρηση των δρώμενων σε ποινικά ακροατήρια επί εικοσαετία, ως και η πείρα μας, από το πώς λειτουργούσαν τα στάδια του συστήματος, τόσο σε υποθέσεις που χειριστήκαμε εμείς, όσο και συνάδελφοι δικηγόροι και οι οποίες υπέπεσαν στην αντίληψη μας, μας έδωσε την δυνατότητα αρχικά τουλάχιστον, να θεωρήσουμε ότι είχαμε μια βάση δεδομένων η οποία στηριζόταν σε δικά μας στοιχεία. Το ζήτημα ήταν εάν αυτά τα στοιχεία που είχαμε και οι αντίστοιχες διαπιστώσεις μας, μπορούσαν να επαληθευτούν και με κάποιον άλλο τρόπο ή τρόπους.

Έχοντας λοιπόν ως δεδομένο τις εμπειρίες από την δικαστηριακή πρακτική, που με τον επιβλέποντα κρίναμε και με προτροπή του κυρίως, ότι είναι σημαντική βάση δεδομένων, για μια τέτοια έρευνα, αναζητήσαμε στοιχεία για το ταυτοτικό τρίγωνο της Zavalloni<sup>7</sup>, προκειμένου να διασφαλίσουμε με τον καλύτερο δυνατό πάντα τρόπο, την διασταύρωση για αυτό το οποίο θα προέκυπτε κάθε φορά. Καταλήξαμε ότι πρέπει να συνδέσουμε τις συνεντεύξεις, με την δικαστηριακή πρακτική και την θεωρία. Οι συνεντεύξεις, μας έδωσαν την δυνατότητα να διασταυρώσουμε τα λεγόμενά τους με τα ευρήματα που είχαμε από την μελέτη δικογραφιών, χειρισμού υποθέσεων και εμπειριών του ποινικού ακροατηρίου. Η θεωρία δε, από την άλλη και όσα είχαν γραφτεί για την ποινική δικαιοσύνη, ήταν ένα επιπλέον στοιχείο που μας απασχόλησε, με την έννοια ότι θελήσαμε να δούμε αν όσα είχαν ειπωθεί, μπορούσαν να έχουν την αλήθεια τους και μέσα στο δικό μας ποινικό σύστημα. Δηλαδή εάν αυτό που είπε ο Reiman<sup>8</sup>, για το ότι ο φτωχός πηγαίνει φυλακή γιατί μόνο αυτόν οδηγεί το σύστημα στην πόρτα της φυλακής, είχε κάποια εφαρμογή στην δική μας ελληνική πραγματικότητα ή όχι και εάν για παράδειγμα, το πόρισμα του Καναδά για την διάκριση της ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών είχε κάποια αντίστοιχη θέση στην δική μας δικαστική πρακτική και σε τι βαθμό. Έτσι ο τριγωνισμός στην παρούσα έρευνα επιτυγχάνεται ουσιαστικά, με τον συνδυασμό της δικαστικής πρακτικής όπως

---

<sup>7</sup> ο.π., σημ. 6, σ.σ. 318

<sup>8</sup> Reiman J. "The Rich get Richer and the Poor get Prison", Pearson, 8th ed.2007

παρουσιάζεται από ποινικές δικογραφίες, με τις συνεντεύξεις και όπως αυτές αλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους και την θεωρία, όπως έχει διατυπωθεί είτε από άλλες έρευνες, είτε από άλλες διατυπωμένες επιστημονικές απόψεις.

Στην έρευνά μας, προσπαθήσαμε καταρχήν να λάβουμε συνεντεύξεις από όλους τους εμπλεκόμενους στο κεφάλαιο της καταστολής του εγκλήματος και της απονομής της δικαιοσύνης. Οι συνεντεύξεις κρίθηκε σκόπιμο να είναι ημιδομημένες. Δεν θελήσαμε να διακόψουμε την ροή του λόγου των ομιλητών και να κατευθύνουμε αυστηρά τις απαντήσεις, διότι έτσι κατευθύναμε την σκέψη και τον ειρμό τους και παρατηρήσαμε ότι όταν το προσπαθήσαμε, έχαναν τον ρυθμό τους και ξεχνούσαν παραδείγματα που θα είχαν αναφέρει πριν στην ροή του λόγου τους. Αφήσαμε τον ομιλητή να νοιώθει ότι μπορεί να πει αυτό που θέλει ελεύθερα και κατευθύναμε με συμμετοχή στην συζήτηση, την πορεία της συνέντευξης, ώστε να μην ξεφύγει από το θέμα. Έτσι τελικά θεωρούμε ότι οι συνεντεύξεις έγιναν ευέλικτες, σεβόμενες τον ομιλητή του οποίου μας ενδιέφερε και η γνώση και η πείρα και οι εμπειρίες του.<sup>9</sup>

Επειδή οι συνεντεύξεις μόνο από κρατούμενους, θα μπορούσαν να κατευθύνουν το αποτέλεσμα της έρευνας μονομερώς, δηλαδή να είναι κατά μια έννοια «αναμενόμενο» και να κινδύνευε, ως μας επιτραπεί η φράση, να κριθεί ως μη αντικειμενικό, καίτοι θα ήταν απόλυτα επιστημονικό, διότι θα παρουσίαζε την άποψη και την θέση αυτών με τους οποίους ασχολήθηκε η ποινική δικαιοσύνη, αποφασίσαμε σε συμφωνία με τον επιβλέποντα, να προσπαθήσουμε να έχουμε μια πολύπλευρη οπτική γωνία για το θέμα που μας απασχολούσε. Έτσι λοιπόν ουσιαστικά αναζητούσαμε να διασταυρώσουμε συνεντεύξεις μεταξύ τους, διότι στην ουσία τα πρόσωπα που συμμετέχουν στο σύστημα μπορούσαν εκ της λειτουργικής κάθε φορά θέσης τους, να δουν διαφορετικά το θέμα που ερευνούσαμε. Είχαμε όμως παράλληλα και την γνώση, ότι η πολύπλευρη αυτή διασταύρωση των διαφόρων συνεντεύξεων μεταξύ τους, αφενός θα μπορούσε να δώσει αντικειμενικότητα, αφετέρου ενείχε τον κίνδυνο να καταλήξει σε αντιφατικά αποτελέσματα. Αυτό φυσικά έκανε την έρευνα πολύ ενδιαφέρουσα, αφού οι απαντήσεις δεν ήταν αναμενόμενες. Το αποτέλεσμα ήταν να διαπιστώσουμε, ότι στο μεγαλύτερο

---

<sup>9</sup> ο.π. σημ., 4, σ.σ. 89 επ.

ποσοστό τους, όσο αντιφατικοί και εάν ήταν οι ρόλοι των εμπλεκομένων στο υπό διερεύνηση σύστημα, οι απόψεις συνέκλιναν στο ότι υπάρχει διάκριση.

Αυτό λοιπόν το αποτέλεσμα των διασταυρωμένων συνεντεύξεων, μπορούσαμε να το διασταυρώσουμε περαιτέρω, με τα στοιχεία της δικαστηριακής πρακτικής και συγκεκριμένα αυτά από την προσωπική μας εμπειρία και τις δικογραφίες που είχαμε στην διάθεσή μας, αφού πιστεύαμε ότι η δικαστηριακή πρακτική, προσφέρει πολύτιμο υλικό, για έρευνες όπως η δική μας. Στην ουσία η διασταύρωση γινόταν σχεδόν ταυτόχρονα, με την έννοια ότι κάθε στοιχείο που προέκυπτε από τις συνεντεύξεις και το κρίναμε σημαντικό, το αναζητούσαμε και στην δικαστική πρακτική. Υπήρξε μια έντονη διαλεκτική σχέση μεταξύ των συνεντεύξεων και της παρατήρησης της πράξης, όπως εφαρμόζεται στην καθημερινή δικαστική πρακτική. Φάνηκε πολύ σημαντικό στην πορεία της έρευνας μας, το γεγονός ότι στις υποθέσεις που είχαμε χειριστεί, γνωρίζαμε αφενός το αποτέλεσμα και την πορεία της, αφετέρου την θέση του φερόμενου δράστη απέναντι στην αποδιδόμενη πράξη, αλλά επιπλέον γνωρίζαμε το οικογενειακό και το προσωπικό του υπόβαθρο, πολλές δε φορές, γνωρίζαμε και το «παρασκήνιο» της σύλληψης και τις αιτίες της. Αυτό μας έδωσε την δυνατότητα της συνδυαστικής σκέψης, σε σχέση με δεδομένα που λαμβάναμε από συνεντεύξεις και φυσικά η ερμηνεία των δεδομένων αποκαλυπτόταν καλύτερα χωρίς κίνδυνο παρερμηνείας. Είναι αυτονόητο φυσικά, ότι τηρήθηκαν όλοι οι κανόνες επιστημονικής δεοντολογίας όσον αφορά την ανωνυμία και τα λοιπά προσωπικά δεδομένα.

Σχετικά με τις συνεντεύξεις λοιπόν, αρχικά επιλέξαμε να λάβουμε συνεντεύξεις από αστυνομικούς, από δικαστικούς λειτουργούς, δικηγόρους, σωφρονιστικούς υπάλληλους και κρατούμενους. Όμως η πείρα μας, μας έδωσε την δυνατότητα να διακρίνουμε ότι υπήρχε και μια ομάδα ανθρώπων, που σε αυτήν την ποινική διαδικασία εκ της θέσεως τους, βλέπουν τι γίνεται τόσο στην επιφάνεια της, όσο και στα παρασκήνια της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Αυτοί ήταν οι δικαστικοί υπάλληλοι, που ήταν γραμματείς ποινικών δικαστηρίων. Πράγματι από τις συνεντεύξεις που λάβαμε από αυτούς, επιβεβαιώθηκε ότι αυτοί οι άνθρωποι, όταν κυρίως έχουν πολύχρονη πείρα στα δικαστικά έδρανα, ως γραμματείς έδρας, έχουν αποκτήσει την γνώση να διακρίνουν τι συμβαίνει σε μια ποινική δίκη ή σε μια ανακριτική διαδικασία ή σε μια άλλη ποινική διαδικασία, όπως για

παράδειγμα, ενώπιον Δικαστικού Συμβουλίου και να μπορούν να αποτυπώνουν με σαφήνεια την εμπειρία τους.

Αυτό που κυρίως θεωρήσαμε πολύ σημαντικό κριτήριο, στην επιλογή των προσώπων, από τα οποία λάβαμε συνεντεύξεις, ήταν η πείρα τους στον συγκεκριμένο χώρο. Για αυτό και παρατηρείται ότι οι περισσότεροι, πλην της ομάδας των κρατούμενων είναι περίπου ή και πλέον των 20 ετών στον χώρο της ποινικής δικαιοσύνης.

Όσον αφορά στους κρατούμενους, κάποιοι από αυτούς είναι ανήλικοι και κάποιοι ενήλικοι. Κρίθηκε σκόπιμο να έχουμε και ανήλικους κρατούμενους στις συνεντεύξεις, προκειμένου να δούμε την δική τους οπτική γωνία, απέναντι στο θέμα της διάκρισης η μη, της ποινικής δικαιοσύνης, ως προς τους οικονομικά ασθενείς κατηγορούμενους και να την παραθέσουμε έναντι αυτής των ενηλίκων κρατούμενων, οι οποίοι πολλές φορές, ήταν πλέον της μιας φοράς κρατούμενοι.

Επιλέξαμε για την έρευνά μας, να ερευνήσουμε κυρίως τον τομέα των αδικημάτων, που εκδικάζονται από το Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων σε πρώτο βαθμό, δηλαδή αδικήματα που επισύρουν ποινές κάθειρξης, διότι είναι αυτά που μαζί με τα κακουργήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου, «περνούν» από όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Εάν διαλέγαμε πλημμελήματα, δεν θα μπορούσαμε να δούμε το στάδιο της ανάκρισης σε συνδυασμό με την επιβολή των περιοριστικών μέτρων ή της προσωρινή κράτησης, διότι στα πλημμελήματα δεν επιβάλλεται προσωρινή κράτηση. Επίσης δεν θα μπορούσαμε να δούμε την πρωτόδικη ποινή να εκτελείται στην φυλακή, ή να μην δίνεται ανασταλτικό αποτέλεσμα στην εκτέλεσή της, λόγω άσκησης έφεσης, διότι τις περισσότερες φορές, οι πλημμεληματικές ποινές που επιβάλλονται από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο, δεν υπερβαίνουν σε πρώτο βαθμό, τα δύο χρόνια ή δεν οδηγούν στην έκτιση της ποινής στην φυλακή.

Στις υποθέσεις του Τριμελούς Εφετείου Κακουρηγημάτων, μπορούσαμε να διαπιστώσουμε ευκολότερα την υπερβολή στο κατηγορητήριο, και την κατάχρηση εξουσίας, που γίνεται σε βάρος των κατηγορουμένων που ανήκουν σε οικονομικά ασθενείς ομάδες. Τέτοιες είναι

για παράδειγμα περιπτώσεις, όπου η κατοχή μικρής ποσότητας ναρκωτικών οδηγείται στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων, αντί του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου ή όπου κλοπές κατ' εξακολούθηση, παραπέμπονται στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων, ως κατ' επάγγελμα τελεσθείσες. Επίσης στις υποθέσεις αυτές, μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τι συμβαίνει με όλο το προανακριτικό υλικό, πως το «διαχειρίζεται» το δικαστήριο και πως αυτό επηρεάζει την δικαστική κρίση. Οι μάρτυρες δε κατηγορίας, εμφανίζονται σχεδόν πάντα προς υποστήριξη της κατηγορίας, και αυτό μας επέτρεπε να δούμε πως και με ποια ένταση υποστηρίζεται η κατηγορία, ενώ αντίθετα στο εφετείο μπορεί και να μην εμφανιστούν. Οπότε στην πρωτοβάθμια εκδίκαση μιας υπόθεσης, είχαμε την δυνατότητα να ελέγξουμε σχεδόν όλα τα ζητήματα που μας απασχόλησαν σχετικά με τον φτωχό κατηγορούμενο.

Στην έρευνα μας αυτή οφείλαμε να είμαστε ένα διάμεσο<sup>10</sup> μεταξύ των υποκειμένων της έρευνας και αυτών στους οποίους θα απευθυνόμασταν για την δημοσιοποίηση των πορισμάτων μας. Αυτό φυσικά είχε συνεπακόλουθες ευθύνες και το σημαντικότερο ήταν να παραμείνουμε σε μια διαλεκτική σχέση με το ερευνούμενο αντικείμενο, επιπλέον όμως έπρεπε η τυχόν προσωπική μας άποψη από την πολυετή πείρα μας, να μην επέχει την θέση πορίσματος, αλλά ένδειξης προς έρευνα. Έτσι έπρεπε να είμαστε «μέσα και πίσω ή πέρα», όπως λέει και η Mason,<sup>11</sup> από τα δεδομένα αλλά στην δική μας περίπτωση όχι μόνο πέρα από τα δεδομένα τα νεοσυλλεγμένα αλλά και από αυτά της προσωπικής μας εμπειρίας. Για αυτό την τριγωνική ταυτοποίηση στην περίπτωση μας την θεωρήσαμε ουσιώδη. Ο ρόλος μας ήταν διπλός, αφενός ήμασταν ερευνητές, αφετέρου ήμασταν μια ζωντανή βάση δεδομένων. Ως ερευνητές λοιπόν σταθήκαμε απέναντι στα δεδομένα όπως αυτά προέκυψαν από την παρατήρηση και τις συνεντεύξεις και μελετώντας τα στοιχεία τους, ουσιαστικά προσπαθήσαμε, όπως χαρακτηριστικά ο Bourdieu αναφέρει<sup>12</sup> «να προχωρούμε από τα γεγονότα προς τις αρχές, όσο και από τις αρχές προς τα γεγονότα» προκειμένου η

---

<sup>10</sup> Λυδάκη Α. «Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας» 5<sup>η</sup> εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2001, σ.σ.230 επ.

<sup>11</sup> ο.π. σημ., 4, σ.σ. 243

<sup>12</sup> Bourdieu P., Chamboredon J.C., Passeron J.C., «Η τέχνη του κοινωνιολόγου», Μεταίχμιο, 2007, σ.σ.19.

διαλεκτική σχέση με το ερευνούμενο να καταλήξει στην αλήθεια του πορίσματος της έρευνας.

Συνοπτικά η μελέτη που ακολουθεί χωρίζεται σε τρία κύρια μέρη. Το πρώτο αφορά την προσέγγιση της φτώχειας και γίνεται μια προσπάθεια να οριοθετήσουμε και να θέσουμε τι σημαίνει φτώχεια και να θέσουμε την βάση για το πώς η έννοιά της θα μας απασχολήσει στην έρευνα. Διερευνούμε τον ρόλο της φτώχειας σε σχέση με το έγκλημα, σαν ωστικό αίτιο και βλέπουμε συνοπτικά κάποιες σημαντικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν, για αυτή την αιτιακή σχέση της φτώχειας και του εγκλήματος. Ακολουθεί το ζήτημα της φτώχειας σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου αφενός βλέπουμε συνοπτικά, πως η φτώχεια μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό αποκλεισμό, ο οποίος συνεπάγεται παραβίαση δικαιωμάτων, αφετέρου επικεντρωνόμαστε στο να ελέγξουμε το εάν η φτώχεια μπορεί να δημιουργήσει αιτία για την παραβίαση δικαιωμάτων στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης. Ακολουθεί μια επίσης σύντομη αναφορά στις αποκαλούμενες ευπαθείς ομάδες, δηλαδή σε αυτές που αφενός είναι ευάλωτες στην κατάσταση και στις συνθήκες της φτώχειας και προσπαθούμε να δούμε την σύνδεση της φτώχειας τους, με ενδεχόμενες εκδηλώσεις παραβατικών συμπεριφορών. Τέλος ελέγχουμε την φτώχεια σε σχέση με την ανισότητα που δημιουργεί, δηλαδή βλέπουμε την φτώχεια ως αιτία ανισότητας εξαιτίας της οποίας επηρεάζονται οι συμπεριφορές των ανθρώπων και αλλάζουν οι προοπτικές τους. Θεωρούμε βέβαια ότι αυτή η ανισότητα είναι μη συμβατή σε μια γνήσια δημοκρατία.

Το δεύτερο μέρος της μελέτης μας, ασχολείται με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Αφού πρώτα τίθεται το ζήτημα του εάν υπάρχει ή όχι σύστημα στην ποινική δικαιοσύνη, καταλήγουμε στο να δεχτούμε, τουλάχιστον για την παρούσα έρευνα και μελέτη, την ύπαρξη του όρου σύστημα. Προχωρώντας χωρίζουμε τα στάδια του συστήματος και ξεκινάμε από αυτό της προσαγωγής και σύλληψης. Σε αυτό το στάδιο ελέγχουμε την δράση της αστυνομίας ως φορέα κοινωνικού ελέγχου. Μελετάμε την εξουσία της και διαπιστώνουμε συμπεριφορές που οδηγούν στην διαπίστωση της άσκησης επιλεκτικής εξουσίας εκ μέρους της, ιδίως σε φτωχούς και άτομα με προηγούμενη παραβατική συμπεριφορά και ποινικό μητρώο. Ερευνούμε εάν τα δικαιώματα του φτωχού υπόπτου ή φερόμενου ως κατηγορούμενου παραβιάζονται σε αυτό το στάδιο, εκ μόνου του λόγου ότι είναι οικονομικά αδύναμος και παρουσιάζουμε το πώς εκφράζεται στην πράξη η αδυναμία

αυτή. Τέλος θίγουμε το ιδιαίτερο ζήτημα του διαβιβαστικού και παρουσιάζουμε ζητήματα που δύναται να ανακύψουν από αυτό το έγγραφο εις βάρος φτωχών κατηγορουμένων. Κλείνουμε το στάδιο αυτό με την διαβίβαση της ποινικής δικογραφίας, στο επόμενο στάδιο, της ανάκρισης, η οποία ξεκινά αφού ασκηθεί ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα, ο οποίος ενημερώνεται δια του διαβιβαστικού εγγράφου για τα σχετικά με την σύλληψη και τα φερόμενα ως διαπραχθέντα αδικήματα, στην όποια συμμετοχική μορφή τους και όπως αυτή ορίζεται στον ποινικό κώδικα

Στο επόμενο στάδιο που είναι η ανάκριση αρχικά οριοθετούμε τον σκοπό της και τον ρόλο του ανακριτή. Κατόπιν ερευνούμε το ποια στοιχεία έχει ενώπιον του ο ανακριτής, όταν ένας κατηγορούμενος είναι φτωχός και πως αυτά ενδέχεται να επηρεάσουν την κρίση του περί της προσωρινής κράτησης ή μη του κατηγορουμένου. Ως προς δε το ζήτημα της προσωρινής κράτησης, ελέγχουμε κυρίως τις επιπτώσεις που έχει, όχι μόνο στον εκάστοτε κρατούμενο, αλλά κυρίως στην ποινική εξέλιξη της υπόθεσης.

Στο στάδιο τώρα που ακολουθεί της εκδίκασης των ποινικών υποθέσεων και τη επιβολής ή μη, ποινής για τις απαγγελθείσες κατηγορίες, αναφερόμαστε κυρίως σε κάποιες σημαντικές βασικές αρχές και θεμελιώδη δικαιώματα και ερευνούμε εάν αυτά κλονίζονται ή μη, από την παρουσία ενός φτωχού κατηγορούμενου, ο οποίος έχει δικαίωμα να τις απολαύσει και να τα ασκήσει. Τέλος η μεταχείριση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο μας απασχολεί με την έννοια αφενός της ποινικής μεταχείρισης, δηλαδή του ποιου είδους είναι η ποινή που επιβάλλεται και ποιού ύψους, αφετέρου από την εν γένει συμπεριφορά των παραγόντων της δίκης απέναντι στο φτωχό κατηγορούμενο.

Το τέταρτο στάδιο που ακολουθεί, ασχολείται με την έκτιση των ποινών στην φυλακή, αυτών που βρίσκονται σε οικονομική αδυναμία και ερευνά πως η χορήγηση αδειών που προβλέπεται από τον σωφρονιστικό κώδικα ή η επιβολή πειθαρχικών ποινών για παραπτώματα εντός της φυλακής και τέλος η υφ' όρων απόλυση σχετίζονται και αυτά ακόμη, με μια ιδιόρρυθμη σχέση με την φτώχεια του κρατούμενου.

Το τρίτο μέρος είναι η εμπειρική έρευνα όπως αυτή προέκυψε μέσα από τις συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις είναι ταξινομημένες ανάλογα με την ομάδα στην οποία ανήκει ο καθένας δηλαδή σε κρατούμενους σε δικαστικούς υπαλλήλους σε δικαστικούς λειτουργούς τόσο

δικαστές όσο και εισαγγελείς, σε δικηγόρους, σε αστυνομικούς και σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Στους τελευταίους διαπιστώσαμε και την μεγαλύτερη δυσκολία να μας δώσουν στοιχεία για την έρευνά μας. Στην πραγματικότητα καίτοι έδειξαν πρόθυμοι να μας μιλήσουν απέφυγαν να δώσουν συνεντεύξεις. Έτσι ο αριθμός τους είναι μικρός σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Η μελέτη και η έρευνα αυτή τελειώνει χωρίς να περιλαμβάνει προτάσεις για τυχόν επίλυση των εκάστοτε προβλημάτων, όπως αυτά ανέκυψαν από τις διαπιστώσεις στα επιμέρους κεφάλαια, αφού θεωρούμε ότι ο νόμος για την εφαρμογή του δεν χρειάζεται προτάσεις αλλά σεβασμό.

Κλείνοντας την εισαγωγή αυτή και πριν την έναρξη του κυρίως κειμένου θα ήθελα να ευχαριστήσω κατά πρώτον τον καθηγητή επιβλέποντα την παρούσα διατριβή κ. Αντώνη Μαγγανά, ο οποίος με τον ιδιαίτερο τρόπο του, που γνωρίζουν όσοι τους καθοδήγησε, κατηύθυνε την σκέψη στο ζητούμενο και την ερμηνεία των δεδομένων στο κατανοητό. Δεύτερον, ευχαριστώ την καθηγήτρια κα Λαμπροπούλου Έφη, η οποία λόγω της επιφυλακτικότητας, με την οποία αντιμετώπισε το θέμα της διατριβής, σε σχέση με το ότι η φτώχεια έχει ερευνηθεί πολλάκις, με ώθησε έμμεσα να διερωτώμαι σε κάθε ζήτημα που ερευνούσα, εάν αυτό αποτελεί μια ουσιώδη έρευνα και πως τεκμηριώνεται. Τέλος ευχαριστώ τον καθηγητή κο Λάζο Γρηγόρη, ο οποίος με την εμπειρία του στην ποιοτική έρευνα, μου υπέδειξε τα σημεία που πρέπει να προσέξω προκειμένου τα δεδομένα της έρευνάς μου να περάσουν από μια κοινωνιολογική και μια εγκληματολογική προσέγγιση χωρίς τα πορίσματά τους να είναι έωλα.



# ΜΕΡΟΣ Α. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

## 1.Ορισμός της φτώχειας.

Οι ορισμοί της φτώχειας, υπήρξαν ανέκαθεν πολλοί, με την έννοια ότι έγιναν προσπάθειες να προσδιορισθεί ο ορισμός, ειδικότερα σε σχέση με την οικονομία, την γεωγραφία, την ιστορία. Στην ουσία όμως, όλοι μας μπορούμε να δώσουμε έναν ορισμό, που να μοιάζει με τους υπόλοιπους, αφού αυτή καθ' αυτή η φτώχεια, έχει αποτυπωθεί σε όλων τους εγκεφάλους, από εικόνες και πληροφορίες που έχουμε συλλέξει στην μνήμη μας. Έτσι λοιπόν νομίζουμε, πως θα υπήρχε μια συμφωνία, στο να προσδιορίσουμε αρχικά, την φτώχεια σαν εκείνη την κατάσταση που ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει αξιοπρεπώς, με την ουσία της έννοιας αξιοπρέπεια και συνεπώς δεν μπορεί να έχει τα απαραίτητα για μια διαβίωση μακριά από τα όρια της ανθρώπινης εξαθλίωσης.

Ειδικότερα όμως, αρχίζοντας από έναν βασικό ορισμό όπως αυτός παρατίθεται στο λεξικό Oxford<sup>13</sup>, φτωχός είναι αυτός που έχει έλλειψη αρκετών χρημάτων, για να ζήσει σε ένα άνετο και φυσιολογικό επίπεδο.

Σύμφωνα με το λεξικό του Μπαμπινιώτη<sup>14</sup> φτώχεια είναι η κατάσταση του να είναι κανείς φτωχός και να στερείται των αναγκαίων αγαθών. Ως όριο φτώχειας τίθεται το όριο εισοδήματος κάτω από το οποίο, θεωρείται κάποιος φτωχός. Άλλως φτώχεια, είναι η έλλειψη αφθονίας, η επάρκειας σε κάτι. Επιπλέον σημειώνεται ότι στην αρχαία Ελλάδα, η φτώχεια υπήρξε ενδημούσα κατάσταση, λόγω περιορισμένων φυσικών και υλικών πόρων. Η φτώχεια στην αρχαιότητα ονομαζόταν πενία. Ο Ηρόδοτος χαρακτηριστικά έγραψε ότι «τη Ελλάδι πενή συντροφος εστί αρετή δε χρωμένη τη πενή επαμύνεται». Πενία δε, ήταν η αξιοπρεπής φτώχεια, αφού ο πένητας εξοικονομούσε τα προς το ζην με το μεροκάματο, σε αντίθεση με τον δυνάμενο εύπορο. Ενώ πτωχεία, που είναι η λέξη από την οποία προέρχεται ετυμολογικά η φτώχεια, στους αρχαίους σήμαινε παντελής έλλειψις των προς

---

<sup>13</sup> Compact Oxford English Dictionary of Current English, 3rd ed.,2005

<sup>14</sup> Μπαμπινιώτης Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας, 1998.

το ζην, που καταλήγει στην επαιτεία. Ο Αριστοφάνης στον Πλούτο, έγραψε ότι «πτωχού μεν γάρ βίος ζην εστιν μηδέν έχοντα τον δε πένητος ζην φειδόμενος και τοις έργοις προσέχοντα». Αξιοσημείωτο είναι, ότι ο πτωχός προέρχεται από το αρχαίο ρήμα πτήσσω που σημαίνει, είμαι ζαρωμένος, φοβισμένος και κακομοίρης.

Ένα λεξικό επιχειρηματικών όρων<sup>15</sup> διευκρινίζει ότι, η φτώχεια ορίζεται σαν η κατάσταση εκείνη, που το άτομο έχει τόσο χαμηλό εισόδημα, που είναι ανίκανο να θεωρηθεί ότι μπορεί να έχει ένα στοιχειώδες επίπεδο διαβίωσης, κυρίως όσον αφορά τα υλικά αγαθά και την υγεία.

Σύμφωνα με άλλο λεξικό επιχειρηματικών όρων<sup>16</sup>, φτώχεια είναι εκείνη η κατάσταση όπου οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου για τροφή, ρουχισμό και κατοικία δεν μπορούν να καλυφθούν. Διαχωρίζει το ίδιο λεξικό δύο τύπους φτώχειας. Την απόλυτη και την σχετική. Η πρώτη, είναι συνώνυμη με το ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να αποκτήσουν ικανοποιητικές πηγές, ώστε να υποστηρίξουν ένα ελάχιστο επίπεδο φυσικής υγείας (η μέτρηση γίνεται με όρους θερμίδων διατροφής). Η απόλυτη φτώχεια έχει περίπου την ίδια έννοια παντού στον κόσμο. Σχετική φτώχεια, σύμφωνα με το ίδιο λεξικό, υπάρχει όταν οι άνθρωποι δεν απολαμβάνουν ένα ελάχιστο όριο διαβίωσης, όπως αυτό καθορίζεται από την κυβέρνηση και το απολαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Η σχετική αυτή φτώχεια, διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα, και πολλές φορές διαφοροποιείται και μέσα στην ίδια χώρα και μπορεί να την συναντήσουμε παντού.

Στην έρευνα του ΕΚΚΕ<sup>17</sup> για τις διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα, η οποία δημοσιοποιήθηκε το 1999, για τον εννοιολογικό προσδιορισμό της φτώχειας, διαχωρίστηκαν και εκεί οι ορισμοί της απόλυτης και σχετικής φτώχειας. Οριοθετήθηκε ότι με τον όρο απόλυτη φτώχεια, εννοούμε την ανεπάρκεια εισοδήματος και γενικότερα πόρων προς εξασφάλιση των απολύτως αναγκαίων, για την διατήρηση και αναπαραγωγή της

---

<sup>15</sup> <http://www.answers.com/poverty>

<sup>16</sup> "poverty" BusinessDictionary.com. WebFinance, Inc. March 18, 2009,  
<http://www.businessdictionary.com/definition/poverty.html>

<sup>17</sup> Καράγιωργας Σ.,κ.α « Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα»,ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999, τομ.Α' 2<sup>η</sup> εκδ. σ.σ. 35-51

φυσικής δύναμης ενός ανθρώπου ή των μελών μιας οικογένειας. Ο προσδιορισμός αυτός, γίνεται ως εξής: προσδιορίζονται οι ελάχιστες ποσότητες διατροφής, ρουχισμού, κατοικίας, θέρμανσης και καθαριότητας, που εξασφαλίζουν την φυσική διατήρηση του ανθρώπου στην ζωή, μεταφράζονται σε χρηματική αξία, με βάση τις μικρότερες δυνατές τιμές και κατόπιν αθροίζονται προκειμένου να βρεθεί το επίπεδο καταναλωτικής δαπάνης ή το χρηματικό εισόδημα που αντιστοιχεί στο όριο φτώχειας. Όσοι έχουν εισόδημα μικρότερο από αυτό το όριο, χαρακτηρίζονται φτωχοί.

Σχετική φτώχεια, σύμφωνα με τον Peter Townsend<sup>18</sup>, μπορεί να χαρακτηριστεί η φτώχεια, όταν υπάρχει τέτοια ανεπάρκεια πόρων, που αποκλείει τον άνθρωπο ή την οικογένειά του, από το συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης και από την συμμετοχή του σε συνήθειες και δραστηριότητες της κοινωνίας στην οποία ζει. Η σχετική φτώχεια όμως ως μέτρο μέτρησης, σε αντίθεση με την απόλυτη, δεν χρησιμοποιείται σε φτωχές χώρες όπου οι βασικές ανάγκες είναι η τροφή και η υγεία.<sup>19</sup>

Ο Angus Deaton<sup>20</sup>, επίσης υποστήριξε ότι η φτώχεια είναι πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την έλλειψη πρόσβασης σε διάφορες βασικές ανάγκες, όπως η διατροφή, η υγεία, η μόρφωση, η στέγαση, η ασφάλεια, αλλά και από την έλλειψη ευκαιριών για μελλοντική βελτίωση της κατάστασης.

Ένας ορισμός από γεωγραφικό λεξικό<sup>21</sup>, ορίζει ότι η απόλυτη φτώχεια είναι εκείνη η κατάσταση, όπου το άτομο είναι ανίκανο να ικανοποιήσει βασικές ανάγκες τροφής, ρουχισμού, οικίας και υγείας. Επιπλέον διαχωρίζει, από γεωγραφικής απόψεως, τι εννοείται με τον όρο εισόδημα, διευκρινίζοντας ότι η λεγόμενη γραμμή της φτώχειας, διαφοροποιείται ανάλογα με την περιοχή και το γεωγραφικό χώρο που ζει κάποιος. Έτσι κάποιος που ζει στην Γκάνα της Αφρικής, σε σχέση με κάποιον που ζει στο Λονδίνο, έχει διαφορετικό οικονομικό σημείο, που δεν μπορεί να προσεγγίσει, ώστε να θεωρηθεί ότι

---

<sup>18</sup> ο.π. σημ.17, σ.σ. 42

<sup>19</sup> Deaton Angus, “*Measuring Poverty*” p.p. 11, Understanding Poverty, Oxford,2006

<sup>20</sup> ο.π., σημ,19, p.p. 3-15

<sup>21</sup> ο.π.,σημ. 15

καθίσταται φτωχός με βάση το εισόδημα του. Αλλά ακόμη και σε διάφορες περιοχές της Βρετανίας, μπορούν να διαπιστωθούν δημογραφικές διαφοροποιήσεις της φτώχειας, και να έχουμε συνταξιούχους που ζουν καλύτερα στην δυτική Αγγλία και δυσκολότερα στην Ανατολική Πλευρά της Βρετανίας. Επίσης, έχει θεωρηθεί ότι υπάρχουν φτωχές περιοχές (*place poverty*) όπως αυτές που έχουν έλλειψη δημοσίων υπηρεσιών και συνεπώς οι φτωχές περιοχές και οι φτωχοί άνθρωποι συνδέονται και υπό αυτήν την έννοια.

Σύμφωνα τώρα, με μια ανάλυση που κάνει ο Mark Nathan Cohen<sup>22</sup> και μελετά την πείνα στις προϊστορικές κοινωνίες, βλέπουμε ότι από εκείνη την εποχή οι φτωχότεροι πληθυσμοί, εάν τους εντάξουμε γεωγραφικά, ήταν εκείνοι που κατοικούσαν σε εξαιρετικά ψυχρά ή ξηρά κλίματα ή εκείνοι που εντάσσονταν σε αυστηρά ελεγχόμενες οικονομικές αγορές.

Υπάρχουν όμως κυρίως τρεις κύριες εκδοχές για το πώς η γεωγραφία επηρεάζει και σήμερα την ευμάρεια<sup>23</sup>: ένας πρώτος παράγοντας είναι το κλίμα, ένας άλλος είναι ότι η γεωγραφία μπορεί να μην επιτρέπει την ανάπτυξη της τεχνολογίας, κυρίως σε αγροτικές περιοχές, και ένας τρίτος, ότι το γεωγραφικό πλάτος και μήκος μπορεί να προκαλεί σοβαρές ασθένειες, όπως στις τροπικές χώρες.

Παρατηρούμε δηλαδή, ότι το θέμα της φτώχειας, σε σχέση με γεωγραφικές συνιστώσες, είναι κάτι που δεν μπορούμε να αγνοήσουμε, για αυτό και όταν προσδιορίζουμε τους εννοιολογικούς ορισμούς της φτώχειας πρέπει οι δείκτες της γεωγραφίας ή της οικονομίας να προσδιορίζονται, για την πληρότητα της εικόνας και την σαφήνεια της μελέτης.

Για την Παγκόσμια Τράπεζα τώρα, φτώχεια σημαίνει σοβαρή αποστέρηση του ευ ζην<sup>24</sup>. Φτωχός θεωρείται ότι είναι αυτός, που δεν έχει να φάει, να ντυθεί, να μορφωθεί, που δεν έχει που να κοιμηθεί, που είναι άρρωστος και δεν μπορεί να φροντίσει την ασθένειά του. Στην ίδια αναφορά, σημειώνεται ότι οι ίδιοι οι φτωχοί, βιώνουν την φτώχεια σαν κάτι

---

<sup>22</sup> Cohen Mark Nathan, Προϊστορικά Μοντέλα της Πείνας, σ. σ. 99, “*Η Πείνα στην Ιστορία*”, Συλλογικό Πολύτροπον, 2006

<sup>23</sup> Daron Acemoglu, Simon Johnson, James Robinson, “Understanding Prosperity and Poverty”, *Understanding Poverty*, Oxford, 2006, p.p.19-24

<sup>24</sup> Poverty - World Development Report (WDR) 2000/2001: Attacking Poverty

παραπάνω από όλα αυτά. Είναι ευάλωτοι στο να αντιμετωπίσουν γεγονότα που δεν μπορούν να ελέγξουν. Πολλές φορές αντιμετωπίζονται με σκληρότητα από τα διάφορα ιδρύματα ή τους οργανισμούς ή τις υπηρεσίες της κοινωνίας και του κράτους που ζουν, και κατ' αυτόν τον τρόπο, αποκλείονται και δεν έχουν ούτε φωνή ούτε δύναμη. Στην αναφορά δε αυτή, γίνεται αποδεκτή η προσέγγιση, που υποστήριξε ο Amartya Sen, πως είναι οι δυνατότητες που έχει κάποιος, αυτές που του δίνουν την στοιχειώδη ελευθερία για να επιλέξει την ζωή που μπορεί.

Σύμφωνα τώρα με το ελληνικό ποινικό δίκαιο στο Νόμο 3226/2004, περί παροχής νομικής βοήθειας στους οικονομικά ασθενείς διαδίκους ορίζεται, το κριτήριο για την έννοια του χαμηλού εισοδήματος, το οποίο σύμφωνα με την διάταξη του αρθ. 1 παρ. 2, καθορίζει ότι δικαιούχοι της νομικής αρωγής, είναι οι πολίτες των οποίων το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα δεν υπερβαίνει τα δύο τρίτα των κατώτατων ετήσιων ατομικών αποδοχών που προβλέπει η Εθνική Γενική Σύμβαση Εργασίας. Βλέπουμε δηλαδή ότι η διάσταση της φτώχειας εδώ οριοθετείται, μόνο με αυστηρά οικονομικά κριτήρια.

Στο σημείο αυτό, είναι σκόπιμο να αναφέρουμε ότι ο Amartya Sen,<sup>25</sup> υποστήριξε ότι δεν πρέπει να εξετάζεται μόνο, το εισόδημα και ποια υλικά αγαθά έχει κάποιος, αλλά κυρίως το τι μπορεί να κάνει με αυτά. Από αυτήν την οπτική γωνία, προχώρησε βαθύτερα στην ουσία της έννοιας «φτώχεια» και πέρασε από την επιφανειακή εικόνα της κατάστασης της φτώχειας που φέρνει εικόνες εξαθλίωσης στα μάτια και στην σκέψη μας και ασχολήθηκε με το να ορίσει ότι η φτώχεια, είναι σε απόλυτη συνάφεια με την έλλειψη δυνατοτήτων, οι οποίες εάν υπήρχαν, θα επέτρεπαν στους ανθρώπους να λειτουργήσουν όπως ακριβώς επιθυμούν και συνεπώς να αισθανθούν ελεύθεροι<sup>26</sup>. Αυτή η προσέγγιση του ορισμού της φτώχειας, είναι αυτή που θα διατηρήσουμε στην παρούσα έρευνα, προκειμένου να εξηγήσουμε τις τοποθετήσεις ανθρώπων από τους οποίους ελήφθησαν συνεντεύξεις και αυθόρμητα οριοθέτησαν την φτώχεια στην έλλειψη δυνατοτήτων, η οποία κατ' επέκταση στερεί την ελευθερία όχι μόνο των επιλογών, αλλά στην περίπτωση μας και ειδικά στο θέμα της ποινικής διαδικασίας, την ελευθερία ως κατάσταση, όπως την εννοούμε εκτός

---

<sup>25</sup> Sen Amartya «*Inequality re-examined*», Harvard University Press, 1997 pp40

<sup>26</sup> Σεν Αμάρτυα, «*Η ανάπτυξη ως ελευθερία*», Καστανιώτη, 2006, σ σ 128

των περιορισμών των σωφρονιστικών καταστημάτων. Ο Amartya Sen, τόνισε ιδιαίτερα, ότι η πραγματική φτώχεια, είναι πέραν της οικονομικής φτώχειας που έχει να κάνει μόνο με το εισόδημα και είναι ίσως πιο σημαντική. Βέβαια διευκρινίζει ότι οι δύο έννοιες της φτώχειας, αυτή του εισοδήματος και αυτή των δυνατοτήτων, είναι φυσικό ότι σχετίζονται μεταξύ τους, αφού θα υπήρχαν δυνατότητες εάν υπήρχε το εισόδημα.<sup>27</sup>

Εάν συνδέσουμε τα παραπάνω, προκύπτει ότι η φτώχεια, είναι ένα φαινόμενο πολυδιάστατο και σύνθετο<sup>28</sup> το οποίο δεν ταυτίζεται αποκλειστικά με την έλλειψη εισοδήματος αλλά κυρίως με την έλλειψη δυνατοτήτων οι οποίες όμως σύμφωνα με τους οικονομολόγους θα μπορούσαν, εάν υπήρχε το απαραίτητο εισόδημα, να υπερσκελιστούν.

Η πραγματικότητα είναι, ότι ανέκαθεν τα χρήματα καθιστούσαν κάποιον ικανό να διευθετήσει ανάγκες και επιθυμίες. Η ικανότητα του αυτή τον κατέτασσε αυτόματα στους ανθρώπους που έχουν δύναμη. Η δύναμη αυτή, όπως προσδιορίστηκε εν προκειμένω, δημιουργούσε και κατά συνέπεια δημιουργεί και σήμερα, την διαφοροποίηση σε σχέση με αυτούς που δεν έχουν τέτοια ισχύ και αυτή η διαφοροποίηση, οδηγεί εν συνεχεία στην δημιουργία ανισοτήτων αναφορικά με την εκπλήρωση δυνατοτήτων ή όχι.

## 2. Φτώχεια και εγκληματικότητα

Ο Tocqueville<sup>29</sup>, όταν μελέτησε την φτώχεια, είπε χαρακτηριστικά: «οι χώρες που φαίνονται φτωχότερες είναι όπου, στην πραγματικότητα, υπάρχουν οι λιγότερο άποροι, ενώ τα κράτη που θαυμάζετε για τον πλούτο τους, ένα μέρος του πληθυσμού αναγκάζεται να καταφεύγει στην ελεημοσύνη του άλλου για να επιβιώσει».

Η παράθεση της παρατήρησης αυτής, γίνεται διότι, όπως ακριβώς όταν λέμε φτώχεια δεν εννοούμε αυτούς που ζουν σε φτωχές χώρες έτσι και όταν μιλάμε για φτώχεια και έγκλημα δεν εννοούμε ότι ο κάθε φτωχός είναι εν δυνάμει εγκληματίας. Αυτό δε, που πρέπει να

---

<sup>27</sup> ο.π. σημ 26, σ σ 131

<sup>28</sup> Οικονόμου Χ., Φερωνας Α. *Οι εκτός των τειχών, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες*, Διονίκος, 2006, σ σ 15.

<sup>29</sup> Αλέξης Ντε Τοκβιλ, *«Μνημόνιο για την Φτώχεια»*, Πόλις 2005, σ.σ.,31

διευκρινιστεί, είναι ότι εάν συναντάται εγκληματικότητα σε ανθρώπους φτωχούς, αυτοί είναι συνήθως φτωχοί των αστικών πόλεων και όχι οι φτωχοί πανταχόθεν.

Η συνεδρίαση που έγινε στο Μόντρεαλ το 1989, για την αστική ασφάλεια και το έγκλημα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ανάμεσα σε άλλες αιτίες που σχετίζονται με το περιβάλλον το κοινωνικό, το φυσικό και το οικογενειακό, ως πρωταρχικές αιτίες του εγκλήματος είναι:<sup>30</sup>

- η φτώχεια, η ανεργία, η έλλειψις σε λογικές τιμές αξιοπρεπούς στέγασης, και το μη ανταποκρινόμενο στις ανάγκες εκπαιδευτικό σύστημα,
- η αύξηση της underclass εξαιτίας του συνεχούς μπλοκαρίσματος των ευκαιριών
- οι προβληματικές καταστάσεις που οδηγούν τους ανθρώπους στην μετανάστευση

Σε συνοικίες δε, όπου διαμένουν άνθρωποι παράνομα ή έχουν καταληφθεί από φτωχούς και άστεγους παράνομα, οι οποίες δεν έχουν ούτε τα στοιχειώδη για να διαβιώσουν, οι βασικές κοινωνικές υπηρεσίες είναι ανύπαρκτες και τριγύρω τους κατακλύζονται από διαφημίσεις που τους προσκαλούν να αποκτήσουν τα πάντα με αποτέλεσμα οι φτωχές αστικές οικογένειες, να είναι ένα κοινωνικό περιβάλλον διαποτισμένο από απελπισία με αποτέλεσμα η κουλτούρα της βίας, να μπορεί εύκολα να παρεισφρήσει<sup>31</sup>. Έτσι τα ελκυστικά και άκρως δελεαστικά αγαθά, τα οποία είναι συνεχώς στο προσκήνιο, δημιουργούν στόχους για πιθανούς εγκληματίες. Στις ανεπτυγμένες πόλεις δε, η πολυτέλεια και η ευμάρεια, όπως αυτή παρουσιάζεται στα καταστήματα, στα αυτοκίνητα, στα σπίτια και σε συγκεκριμένες περιοχές, προκαλούν, αυτούς που δεν έχουν αποδεχτεί και δεν έχουν συμφιλιωθεί με τις δυσμενείς κοινωνικές συνθήκες της ζωής τους και οι προκλήσεις αυτές γίνονται παράλληλα γενεσιουργοί λόγοι για την έκφραση συμπεριφορών, που αναγνωρίζουν την ανακατανομή του πλούτου, μέσω εγκληματικών δραστηριοτήτων.

---

<sup>30</sup> Final declaration of the European and North American conference on urban safety and crime prevention (Montreal, Canada, 1989) [http://www.ipc.uottawa.ca/ipc/pdf/reports\\_4-6-11.pdf](http://www.ipc.uottawa.ca/ipc/pdf/reports_4-6-11.pdf)

<sup>31</sup> Vanderschueren F., "From violence to justice and security in cities" Environment and Urbanization 1996, vol. 8, p.p.93.

Υπάρχουν τρεις κύριοι λόγοι, που συνεισφέρουν στην αύξηση της ανομίας, οι φτωχά προστατευόμενοι στόχοι και συνεπώς οι εύκολοι στόχοι, η ελλιπής επιτήρηση ή η έλλειψη κοινωνικού ελέγχου και τέλος η ύπαρξη ατόμων που οποία είναι επιρρεπή στην βία. Η οικογένεια δε, είναι η πρώτη εμπειρία ενός παιδιού και μια κοινωνικά ευάλωτη οικογένεια, ίσως να είναι ανίκανη να προσφέρει μια θετική αποτίμηση της κοινωνίας στο παιδί της και συνεπώς μια ισορροπημένη οικογενειακή ατμόσφαιρα. Έτσι οι οικογένειες που θεωρούν τους εαυτούς, σαν losers, θεωρήθηκε ότι δημιουργούν αναστάτωση και πολιτιστική υπανάπτυξη.

Σχετικά με την ανάλυση των αιτιών του εγκλήματος, έχουν γενικά διατυπωθεί διάφορες θεωρίες. Επιλέγουμε σε αυτήν την έρευνα να δούμε πολύ συνοπτικά κάποιες κοινωνιολογικές θεωρίες, οι οποίες προσεγγίζοντας τα αίτια του εγκλήματος, μέσα σε αυτά ανέφεραν την χαμηλή κοινωνικής τάξη σε συνδυασμό με την φτώχεια. Καταρχήν η γνωστή σχολή του Chicago ανέπτυξε μία θεωρία<sup>32</sup> σύμφωνα με την οποία νεαρά άτομα εμφάνιζαν μια κανονικότητα και σταθερότητα στην εγκληματική συμπεριφορά τους μέσα σε ορισμένα «φυσικά όρια». Αυτά προσδιορίστηκαν στα όρια συνοικιών της πόλης του Chicago, οι οποίες βρίσκονταν ανάμεσα σε βιομηχανικές ή εμπορικές περιοχές ή και σε άλλες συνοικίες και είχαν ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, υποβαθμισμένες οικιστικές συνθήκες, φτώχεια στους κατοίκους, δράση συμμοριών, διαμονή σε αυτές διαφόρων ετερογενών πολιτιστικά και φυλετικά ομάδων, και απουσία κοινωνικού ελέγχου. Αυτές λοιπόν οι συνοικίες αποκαλέστηκαν «περιοχές υψηλής εγκληματικότητας», (“high delinquency areas”) και θεωρήθηκε ότι σε αυτές κυριαρχούσαν αντικοινωνικές αντιλήψεις, ο δε κάτοικος τους, ονομάστηκε «περιθωριακός». Εν κατακλείδι, η θεωρία κατέληγε ότι οι νεαροί που μεγάλωσαν σε ένα τέτοιο περιβάλλον, οδηγούνταν στο έγκλημα, αφενός διότι ήταν φυσική συνέπεια της εκμάθησής που είχαν λάβει από άλλους νεαρούς συντρόφους τους, αφετέρου λόγω της εν γένει επιρροής του περιβάλλοντος στο οποίοι ζούσαν.

Την θεωρία αυτή την αναφέρουμε, διότι μέσα στο σύνολο των χαρακτηριστικών, των συνοικιών, στις οποίες αναφέρεται, η φτώχεια είναι ένα από τα κύρια τους στοιχεία. Βέβαια η θεωρία δέχτηκε γενικά επικρίσεις για το θέμα της προσέγγισης της αιτίας του

---

<sup>32</sup> Αλεξιάδης Στ. «Εγκληματολογία» 3<sup>η</sup> εκδ., Σάκκουλας Θεσσαλονίκη, 1989, σ.σ. 115-117



εγκλήματος, αλλά εμείς και σε σχέση με το θέμα που ερευνούμε, θα αναφέρουμε ότι ειδικά για το θέμα της φτώχειας, η θεωρία αυτή επικρίθηκε, διότι παρέβλεψε το γεγονός ότι πολλά άτομα από αυτά που ζουν στην φτώχεια, δεν εγκληματούν και παραμένουν νομοταγείς πολίτες<sup>33</sup>.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα θεωρία που αναφέρεται σε κάποιο βαθμό στην φτώχεια με την έννοια που θα εξηγήσουμε, είναι η θεωρία της έντασης, (strain theory) του Merton (1938). Σύμφωνα με αυτήν υποστηρίχθηκε ότι οι κοινωνικοί δεσμοί και οι κοινωνικές σχέσεις, μπορούν να είναι αιτία να οδηγηθεί το άτομο στην εγκληματικότητα υπό την έννοια ότι, η κατώτερη κοινωνική τάξη εκδηλώνει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, λόγω της κοινωνικής κατάστασης που προκύπτει, από την αντίφαση ανάμεσα στην υπερβολική έμφαση της κοινωνίας στην κατάσταση επιτυχίας και στην μη χορήγηση των νόμιμων μέσων για την επίτευξη της<sup>34</sup>. Έτσι υιοθετούνται παράνομα μέσα για την απόκτησή της επιτυχίας<sup>35</sup> διότι τα άτομα, απελπίζονται από την αποτυχία τους, να αποκτήσουν την επιτυχία σε υλική μορφή, όταν οι άλλοι γύρω τους ζουν μέσα σε αυτό που αυτοί θεωρούν ως επιτυχία, και συνεπώς μπορούν να προβούν σε εγκλήματα βίας, διότι η επιτυχία των άλλων σε αντιπαράθεση με την δική τους αποτυχία γίνεται πολύ ενοχλητική και δημιουργείται πυρήνας έντασης. Έτσι βλέπουμε ότι η ανικανότητα που προκύπτει από την κοινωνική τάξη σε συνδυασμό με την φτώχεια, για την επίτευξη της ευτυχίας και της επιτυχίας με την υλική τους υπόσταση, δύναται να οδηγήσει σε εγκληματική επιλογή.

Ο Merton πάντως, εξήγησε ότι στην σχέση που συνδέει το έγκλημα με την φτώχεια, η φτώχεια δεν αποτελεί μεμονωμένη μεταβλητή αλλά σχετίζεται και με άλλες κοινωνικές και πολιτιστικές μεταβλητές.<sup>36</sup>

Ο Albert Cohen (1955), επίσης ανέπτυξε μια σχετική θεωρία, με την προηγούμενη, υποστηρίζοντας ότι η χαμηλή κοινωνικοποίηση και εκπαίδευση των ατόμων της χαμηλής

---

<sup>33</sup> ο.π. σημ. 32, σ.σ. 117.

<sup>34</sup> Δημόπουλος Χ., «Εισηγήσεις Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2008 σ.σ. 255-257.

<sup>35</sup> Kelly M., "Inequality and Crime", The Review of Economics and Statistics, Nov.2000, 82(4)p.p.,530-531

<sup>36</sup> Merton R. "Social Structure and Anomie", American Sociological Review, Vol. 3, No. 5 (Oct.,1938), p.p. 680-681

κοινωνικής τάξης, δημιουργούν συνθήκες ώστε οι πιο φτωχοί, να υποστούν στο μέλλον αποτυχία και εξευτελισμό, γεγονός που τους γεμίζει απογοήτευση. Έτσι τα αγόρια αυτής της τάξης και με ανταγωνιστικό πνεύμα για την μέση και ανώτερη τάξη, δημιουργούν μια δική τους «εγκληματική υποκουλτούρα», στην οποία ο ανταγωνισμός που αναπτύσσεται για την υψηλότερη θέση, στηρίζεται στις αξίες της συγκεκριμένης υποκουλτούρας, οι οποίες είναι σε πλήρη αντίθεση με τα συμβατικά και ευρέως αποδεκτά κριτήρια της μέσης κοινωνικής τάξης.<sup>37</sup>

Στα πλαίσια τώρα που ξεκίνησε ο Merton, οι Cloward και Ohlin (1960), υποστήριξαν, ότι ναι μεν μπορεί ένα άτομο της κατώτερης κοινωνικής τάξης, να παρωθηθεί σε μια παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, αλλά αυτό εξαρτάται από το κατά πόσο έχει πρόσβαση στην παράνομη ευκαιρία και έτσι ανέπτυξαν την «θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών». Θεώρησαν ότι ο Merton, αγνόησε το γεγονός αυτό, ότι δηλαδή δεν έχουν όλα τα άτομα της κατώτερης κοινωνικής τάξης τις ίδιες ευκαιρίες για διάπραξη εγκλήματος και πρότειναν την ιδέα της διαφορικής παράνομης ευκαιρίας (differential illegitimate opportunity) και ανέπτυξαν την θεωρία τους αναλύοντας διάφορους τρόπους παράνομων ευκαιριών.<sup>38</sup>

Η θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης των Shaw και MacKay(1942) υποστήριξε, ότι η αιτία της παραβατικής συμπεριφοράς, δεν ανάγεται σε ατομικό επίπεδο, αλλά είναι μια φυσιολογική αντίδραση από φυσιολογικά άτομα απέναντι σε αφύσικες καταστάσεις, όπως η φτώχεια, η εθνική ετερογένεια και η εναλλαγή στέγης, που προσδιορίζονται ως οι τρεις βασικοί παράγοντες, που αδυνατίζουν τα δίκτυα του κοινωνικού ελέγχου και υπονομεύουν την ικανότητα και την επιθυμία των κοινοτήτων να ασκήσουν ανεπίσημο έλεγχο στα μέλη τους<sup>39</sup>.

Αυτές οι θεωρίες φαίνεται τελικά, ότι συνδέουν την χαμηλή κοινωνική τάξη και την εισοδηματική ανισότητα με την αύξηση του εγκλήματος, αλλά κυρίως η οικονομική

---

<sup>37</sup> Cohen Albert "The Sociology of the deviant Act: Anomie Theory and Beyond" American Sociology Review, Vo. 30, No.1 (Feb. 1965), p.p.5-14

<sup>38</sup> ο.π. σημ. 34 σ.σ. 258

<sup>39</sup> ο.π. σημ 35, p.p., 531

θεωρία του Becker (1968),<sup>40</sup> υποστήριξε ότι οι άνθρωποι καταλήγουν στο έγκλημα μόνον εάν το κόστος της διάπραξής του είναι λιγότερο από τα οφέλη του. Έτσι συνέδεσε απευθείας την φτώχεια με την εγκληματικότητα, συνδέοντας τα άτομα χαμηλού εισοδήματος με εκείνα του υψηλού, που έχουν πράγματα άξια να τα αποκτήσει κανείς και αφενός αιτιολόγησε απόλυτα την αιτία των εγκλημάτων κατά της περιουσίας αφετέρου εξήγησε την αποτρεπτική για το έγκλημα επίδραση που έχει η ποινική δικαιοσύνη.

Ο Kelly<sup>41</sup> τώρα στην στατιστική έρευνα του για την σχέση της εισοδηματικής ανισότητας και του εγκλήματος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτή έχει μεγάλη σχέση με το βίαιο έγκλημα. Παρόλο δε, που τα περισσότερα εγκλήματα διαπράττονται από άτομα που είναι σε εξαιρετικά μειονεκτική κοινωνική θέση, αυτά τα άτομα αντιμετωπίζουν πολύ μεγάλη πίεση και αποκτούν κίνητρα να διαπράξουν το έγκλημα σε χώρους που επικρατεί υψηλό επιπέδου ανισότητα.

Όπως είδαμε οι θεωρίες που αναφέρθηκαν παραπάνω και συνδέουν σε κάποιο βαθμό την εγκληματικότητα με την φτώχεια θα μπορούσαν ενδεχομένως να δώσουν ένα αιτιακό συνδυαστικό μοντέλο για τη εξήγηση κάποιων εγκλημάτων από αλλοδαπούς ή μετανάστες. Σύμφωνα με τον Καρύδη, η θεωρία του Merton και η θεωρία του Sutherland που αναφέρει ότι το έγκλημα έχει τις ρίζες του στην κοινωνική οργάνωση<sup>42</sup> και συνεπώς μια κοινωνική αποδιοργάνωση έχει ως επακόλουθο υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας, έχουν κάποια στοιχεία για την ερμηνεία αυτή αλλά θεωρεί ότι η φτώχεια του Merton δεν ανταποκρίνεται<sup>43</sup> στην εξαθλιωμένη εικόνα των λαθρομεταναστών που επικρατεί στην Ελλάδα και συνεπώς εννοιολογικά ο όρος δεν μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλος.

Σχετικά με την δεύτερη θεωρία, διατυπώνει την άποψη ότι μερικά στοιχεία της που αφορούν την διαφορική συναναστροφή, μπορούν να ερμηνεύσουν την εγκληματικότητα των μεταναστών. Χαρακτηριστικά δε, χρησιμοποιεί το παράδειγμα των ανήλικων

---

<sup>40</sup> Becker G., "Crime & Punishment: An Economic Approach", The Journal of Political Economy, Vol 76, No.2 (Mar.-Apr., 1968), p.p. 169-217

<sup>41</sup> ο.π. σημ 35, p.p. 530-537

<sup>42</sup>Καρύδης Β., «Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα», Παπαζήση, 1996,σ.σ. 174 επ.

<sup>43</sup> ο.π., σημ., 42, σ.σ.,171-178

Αλβανών οι οποίοι μονοπώλησαν κατά τα πρώτα χρόνια αλλά και μεταγενέστερα τον χώρο των φυλακών και οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν στις μεθόδους του εγκλήματος (συγκεκριμένη τεχνική στις κλοπές κλπ) από το περιβάλλον το οποίο συναναστρέφονταν. Επίσης οι συνθήκες που βίωναν στην Ελλάδα (υπερεκμετάλλευση, καταπάτηση δικαιωμάτων, περιθωριακό οικιστικό περιβάλλον) τουλάχιστον για τα πρώτα χρόνια εισόδου και παραμονής τους στην χώρα, δημιούργησαν έδαφος κατάλληλο για την ανάπτυξη παραβατικών συμπεριφορών. Όμως και πάλι στην λεπτομερή ανάλυσή του, διατυπώνει την άποψη ότι και εδώ η θεωρία δεν έχει απόλυτη ταύτιση με τα δεδομένα, αλλά έχει στοιχεία που βοηθούν στην επεξήγηση των εκάστοτε εγκληματικών συμπεριφορών.

Μια άλλη ερμηνεία της εγκληματικότητας των μεταναστών, ήταν και η θεωρία της σύγκρουσης κανόνων συμπεριφοράς του Sellin<sup>44</sup> ο οποίος διεξήγαγε έρευνες και έλεγξε στατιστικά στοιχεία της εγκληματικότητας των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς και ατόμων που ανήκαν σε διαφορετικές φυλετικές θρησκευτικές και άλλες μειονότητες. Διατύπωσε ότι εμφανίζονται τρεις κυρίως συγκρούσεις α) μεταξύ κανόνων συμπεριφοράς παλαιού και νέου τρόπου ζωής και κοινωνικών αξιών (λ.χ. ως διαφορετικής πολιτιστικής ανάπτυξης), β) ως αποτέλεσμα μετακίνησης από ένα αγροτικό περιβάλλον σε ένα αστικό και γ) ως αποτέλεσμα μετακίνησης από μια οργανωμένη ομοιογενή κοινωνία σε μια αποδιοργανωμένη ανομοιογενή. Σε σχέση με αυτή την θεωρία, ίσως οι δυο πρώτοι παράγοντες να δίνουν κάποιες εξηγήσεις σε εγκληματικές συμπεριφορές αλλοδαπών μεταναστών, αλλά και πάλι το μοντέλο της μετανάστευσης τότε, ήταν σε πολλά σημεία διαφορετικό από αυτό των Αλβανών που μελέτησε ο Καρύδης.

Η δικαστική πρακτική και η καθημερινή σύλληψη Αλβανών από τα αστυνομικά όργανα, έδωσε κάποια επιπλέον στοιχεία για την αιτία των παραβατικών συμπεριφορών τους. Τα στοιχεία αυτά όπως προέκυψαν από τις απολογίες τους, για κατηγορίες σχετικές με διακίνηση ναρκωτικών, παρουσίασαν ότι σε κάποιες περιπτώσεις<sup>45</sup> μετέφεραν τα ναρκωτικά από την Αλβανία ως αντίτιμο, για την βίζα εισόδου που είχαν αποκτήσει, ή γιατί κάποιοι του οργανωμένου εγκλήματος απειλούσαν τις οικογένειές τους. Ως προς την

---

<sup>44</sup> ο.π. σημ. 32, σ.σ., 118-121

<sup>45</sup> Στοιχεία από απολογίες σε δικογραφίες που χειριστήκαμε μεταξύ 1990-1993.

εξήγηση δε, των κλοπών που διέπραξαν, οι ίδιοι τις περισσότερες φορές αρνούσαν την συμμετοχή τους σε πλήθος από αυτές και σε κάποιες περιπτώσεις<sup>46</sup> παρουσίαζαν σαν αιτία την φτώχεια τους και την ανάγκη τους για επιβίωση.

Εν κατακλείδι βλέπουμε, ότι κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες ερμηνείας και σύνδεσης της φτώχειας με το έγκλημα. Στην συγκεκριμένη έρευνα οι θεωρίες αυτές δεν αναφέρονται εκτεταμένα, διότι είναι κοινός τόπος πλέον ότι το έγκλημα έχει πολυπαραγοντική ερμηνεία. Την ερμηνεία αυτή υποστηρίζουν οι διάφορες συνθετικές απόψεις οι οποίες θεωρούν ότι τα αίτια του εγκλήματος είναι πολλαπλά<sup>47</sup>.

Ο Αλεξιάδης δε, θεωρεί ότι τελικά το έγκλημα είναι μια ανθρώπινη συμπεριφορά εντελώς φυσιολογική και δεν οφείλεται σε «εγκληματογόνα αίτια». Έχει βέβαια στο μυαλό του όλες τις σχετικές με την ερμηνεία του εγκλήματος θεωρίες, όχι μόνο τις κοινωνιολογικές αλλά και τις οργανικές και τις ψυχολογικές ή ψυχογενετικές.<sup>48</sup>

Σε γενικές γραμμές όμως διαπιστώνουμε, ότι η απόλυτη σύνδεση της φτώχειας με το έγκλημα αντιμετωπίζεται με πολύ σκεπτικισμό.

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι ακόμη και εάν η σύνδεση της φτώχειας με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας δημιουργεί έναν λογικό αιτιώδη συνειρμό στην σκέψη, ακόμη και σε έρευνα που διεξήχθη σε αγροτική περιοχή όπως στην Μαδαγασκάρη<sup>49</sup>, διαπιστώθηκε ότι δεν είναι η χρόνια φτώχεια που έχει την μεγαλύτερη επίδραση για την διάπραξη του αδικήματος αλλά η προσωρινή.

Στην έρευνα πάντως της ομάδας Δασκαλάκη,<sup>50</sup> όταν ζητήθηκε να συμπληρωθούν από τους ερωτώμενους οι τρεις σημαντικότερες πιθανές αιτίες εγκληματικότητας, καίτοι η φτώχεια

---

<sup>46</sup> Υπ' αριθ. ...1/8-2-200.. 5μελες Εφ. Ναυπλ. Αδημ.

<sup>47</sup> ο.π. σημ. 32, σ.σ. 94-95

<sup>48</sup> ο.π. σημ. 32, σ.σ. 95

<sup>49</sup> Fafchamps M. & Minten B. *"Theft and Rural Poverty: Results of a Natural Experiment"*, International Association of Agricultural Economists, 2003 Annual Meeting, August 16-22, 2003, no 25902, Durban, South Africa, <http://ideas.repec.org/s/ags/iaae03.html>

<sup>50</sup> ο.π., σημ., 2, σ.σ. 96, 90-92

ήταν στον πίνακα ως μια από τις δεκαοκτώ πιθανές αιτίες, δεν αποτέλεσε σύμφωνα με τις απαντήσεις σημαντική αιτία εγκληματικότητας. Αντίθετα σοβαρή πρώτη αιτία ήταν το κακό περιβάλλον, δεύτερη ήταν ο «κακός εκ φύσεως χαρακτήρας» και τρίτη αιτία ήταν με ισόποσο ποσοστό, τόσο τα ναρκωτικά όσο και η ψυχική ανωμαλία. Σύμφωνα λοιπόν με την έρευνα αυτή, ερμηνεύτηκε η πρώτη αιτία εγκληματικότητας, ως αιτία που μπορεί κανείς να δει την επίδραση των θεωριών της σχολής του Chicago, το κακό περιβάλλον όπως αυτό παρουσιάζεται στις φτωχογειτονιές με τις τρώγλες, τις διαλυμένες οικογένειες και τα παιδιά που γυρίζουν στους δρόμους κάτω από συνθήκες ανέχειας. Όμως θα μπορούσαμε ίσως να παρατηρήσουμε ότι τελικά ακόμη και εάν η φτώχεια από μόνη της, δεν αποτελεί σημαντική αιτία σύμφωνα με τις απαντήσεις, εάν θεωρηθεί ότι σημαντική αιτία είναι το κακό περιβάλλον, όπως περιγράφεται παραπάνω, το οποίο όμως δεν θα υπήρχε εάν δεν υπήρχε φτώχεια, τότε στην ουσία η αιτία γυρίζει γύρω από την φτώχεια, σε συνδυασμό με το εν γένει περιβάλλον στο οποίο βιώνεται.

Στην γενικότερη προσπάθεια μας, να δούμε την ευρύτερη θεώρηση του ζητήματος της σύνδεσης της φτώχειας με το έγκλημα κατά την διάρκεια της μελέτης μας, διαβάσαμε και παραθέτουμε ένα απόσπασμα από ένα ελληνικό σύγγραμμα εγκληματολογίας του 1967<sup>51</sup> σύμφωνα με το οποίο: *«Αι πενέστεραι κοινωνικά τάξεις είναι πλειότερον εγκληματικάί. Τούτο συνάγεται εκ των ακολούθων: α) Από την μελέτην του Verce κατά την οποίαν ενώ εκ του όλου πληθυσμού της Ιταλίας τα 60% ανήκον εις τας πενεστέρας τάξεις, εκ των καταδίκων ουχί τα 60%, αλλά το 85%-90% ανήκον εις τας πενεστέρας τάξεις.....β) Από τας έρευνας του Σέλντομ και της Ελεονώρας Glueck, ούτοι εξήτασαν 1000 εγκληματίας εφήβους και 500 άρρενας της μεταφηβικής ηλικίας εν Μασαχουσέτη και Βοστώνη, ανεύρον ότι διετελούν υπό πραγματικήν και μεγάλην πενίαν ...Ωσαύτως εκ των πρεσβυτέρας ηλικίας εγκληματικών γυναικών αι 78% έζων υπό αθλίους οικονομικούς όρους.....»*

Κάποιες έρευνες λοιπόν έγιναν έτσι και κάποιες άλλες αλλιώς. Όμως είναι σημαντικό ότι ενώ κάποτε μια έρευνα μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι αφού το 90 % των κρατουμένων είναι φτωχοί άρα οι φτωχοί είναι εγκληματίες, η έρευνα του Καναδά του 2000, ξεκινάει ουσιαστικά να ερευνήσει, το γιατί μέσα στην φυλακή, είναι κυρίως οι

---

<sup>51</sup> Παππάς Γρ. «Εγκληματολογία», «Το Πολιτικόν», Αθήναι 1967, σ.σ. 97

φτωχοί, όταν το έγκλημα δεν διαπράττεται μόνο από αυτούς. Εμείς με την σειρά μας προβληματιστήκαμε για να κάνουμε την έρευνα μας στο εξής: γιατί στα ακροατήρια των δικαστηρίων και στις φυλακές, έχουμε κυρίως ανθρώπους που δεν έχουν οικονομικές δυνατότητες; Πως γίνεται να συμβαίνει οι φτωχοί να είναι τα υποκείμενα του ποινικού συστήματος και να διέρχονται όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας και όταν εισέλθουν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, ενώ υπάρχουν και ενδιάμεσες πόρτες εξόδου αυτοί να εξέρχονται συνήθως, μόνο από την τελευταία έξοδο που είναι πόρτα της φυλακής; Την απάντηση λοιπόν για την αιτιολογική σύνδεση της φτώχειας με το έγκλημα δεν μπορεί να την δώσει η έρευνά μας, αφού δεν είναι αυτό το αντικείμενο της, όμως αυτό που μπορούμε να δώσουμε είναι μια εικόνα για το τι συμβαίνει στην πράξη, όταν ύποπτος και κατηγορούμενος για ένα αδίκημα του ποινικού δικαίου είναι ένας φτωχός άνθρωπος.

### **3. Φτώχεια και ανθρώπινα δικαιώματα**

Ο Tom Campbell<sup>52</sup>, υποστήριξε ότι θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την φτώχεια αυτήν καθαυτή, ως αυτοτελή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και βέβαια εάν το κάνουμε θα πρέπει να αναπτύξουμε κάποιες νομικές θεραπείες, προκειμένου οι φτωχοί να κερδίσουν τα δικαιώματά τους. Όμως, κάτι τέτοιο είναι εξαιρετικά δύσκολο, διότι δεν είναι για παράδειγμα κάτι σαν την απαγόρευση της δουλείας, ως μη νόμιμης συμπεριφοράς, όπου με την ψήφιση σχετικού νόμου η δουλεία απαγορεύεται εφεξής. Ενδεχομένως λοιπόν, το ζήτημα της φτώχειας ως παραβίαση δικαιωμάτων και της απαγόρευσης της να παραμένει ρητορικό. Ο ίδιος βέβαια, διατυπώνει την άποψη, ότι η φτώχεια πολλές φορές συγχέεται με την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ή των αιτιών της και επιχειρώντας να το αναλύσει αυτό, λέει ότι καταρχήν έχει διαπιστωθεί, ότι οι άνθρωποι που ζουν στην φτώχεια βιώνουν περιφρόνηση, αγένεια και δυσμενή διάκριση και αυτά οδηγούν σε μια γενική παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτή τώρα η διάκριση, καταλήγει σε κοινωνικό αποκλεισμό και έτσι από αυτήν την άποψη η φτώχεια γίνεται αιτία τέτοιων παραβιάσεων, ενώ ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί ταυτόχρονα αιτία και συνέπεια της

---

<sup>52</sup> Tom Campbell, “Poverty as violation of Human Rights: Inhumanity or Injustice”, Ethical and Human Rights Dimensions of Poverty: Towards a New Paradigm in the Fight Against Poverty” Philosophy Seminar – Sao Paolo- May 2003, p.p. 6,9,16

φτώχειας. Η προσέγγιση ότι η απόλυτη φτώχεια είναι παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επικεντρώνεται στο θέμα της δικαιοσύνης σε σχέση με το άδικο κοινωνικό σύστημα και την υπεροχή των οικονομικώς δυνάμενων. Η ανθρωπιά και η δικαιοσύνη σύμφωνα με την ανάλυσή του, μπορούν να μειώσουν την φτώχεια, ενώ επισημαίνει ότι στην απόλυτη φτώχεια, η ανθρωπιά παίζει πιο ουσιαστικό ρόλο.

Το θέμα όμως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της φτώχειας, μας οδηγεί ταυτόχρονα στα διεθνή νομικά κείμενα, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου στο άρθρο 25 θεσπίζεται ότι «ο κάθε άνθρωπος δικαιούται ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει την υγεία και την ευημερία του ιδίου και της οικογένειάς του και προπάντων την τροφή, την ενδυμασία, την στέγη, την ιατρική περίθαλψη και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και το δικαίωμα της ασφάλισης για ανεργία, ασθένεια, αναπηρία, χηρεία, γήρας ή όποια άλλη αιτία ενδέχεται να του στερήσει τα προς το ζην, κάτω από συνθήκες που ο ίδιος δεν μπορεί να ελέγξει».<sup>53</sup> Επίσης η Διεθνής Διακήρυξη των Οικονομικών Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων στο άρθρο 11, προβλέπει το δικαίωμα του καθενός σε ένα ικανό βιοτικό επίπεδο που να εξασφαλίζει σε αυτόν και στην οικογένειά του, επαρκή τροφή, ρουχισμό και στέγη και συνεχή καλυτέρευση των συνθηκών διαβίωσης του. Παρατηρούμε ότι και οι δύο διατάξεις, σε επίπεδο Διεθνούς Δικαίου, προβλέπουν και εγκαθιστούν ένα θετικό ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο αποκλείει εμμέσως την εξαθλίωση της φτώχειας.

Ένα ακόμη όμως πολιτικό προς το παρόν κείμενο, χωρίς νομική δεσμευτικότητα, η διακήρυξη των Χάρτη των θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης<sup>54</sup>, στο άρθρο 1, ορίζει ότι «Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται» και στο άρθρο 21 ορίζει ότι «απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης,

---

<sup>53</sup> «Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 10 Δεκεμβρίου 1848», Γράμματα, Αθήνα 2001, σ.σ. 60.

<sup>54</sup> <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303EL.01000101.htm>



αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Με λίγα λόγια, εγκαθιστά τον όρο αξιοπρέπεια και τον σεβασμό σε αυτήν, αποκλείοντας εμμέσως την εξαθλίωση αλλά και θεωρώντας παράλληλα, όλες τις κοινωνικές ομάδες, άξιες σεβασμού. Κατ' επέκταση λοιπόν αποκλείει την κοινωνική διάκριση και τις συνέπειες του αποκλεισμού. Με το άρθρο δε 21, σαφώς ορίζει, ότι η κοινωνική προέλευση δεν παίζει κανένα ρόλο και δεν επιτρέπει διακρίσεις δυσμενείς εξαιτίας της. Οι δύο αυτές διατάξεις σε συνδυασμό, με τις δύο προαναφερόμενες των διεθνών κειμένων, μπορούν να αποτελέσουν ένα νομικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο ο κοινωνικός αποκλεισμός λόγω φτώχειας και οι συνέπειές του που οδηγούν σε παραβίαση και στέρηση άσκησης βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να θεραπευτεί τουλάχιστον σε θεωρητική βάση από νομικής και πολιτικής πρόβλεψης.

Το ζήτημα όμως που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε στην παρούσα μελέτη, είναι κατά πόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα, παραμένουν άθικτα ή επηρεάζονται ή χάνονται ή προσβάλλονται, όταν ένα άτομο είναι φτωχό και έρχεται αντιμέτωπο με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Με την έννοια του όρου φτωχός θα προσδιορίσουμε αρχικά αυτόν που έχει ελλειπείς οικονομικούς πόρους.

Στον Καναδά το έτος 2000, το Εθνικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πρόνοιας, διεξήγαγε μια έρευνα σχετικά με την δικαιοσύνη και την φτώχεια<sup>55</sup> και διαπίστωσε ότι το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στον Καναδά, δεν είναι δίκαιο με τους φτωχούς, σε σχέση με τους πλούσιους και ότι βασικά και θεμελιώδη δικαιώματα τους παραβιάζονται, διότι υπάρχει προκατάληψη από το σύστημα και τους λειτουργούς του, έναντι αυτών που διαπράττουν ένα αδίκημα και παράλληλα είναι φτωχοί. Συνεπώς αντιλαμβανόμαστε ότι ακόμη και η ποινική δικαιοσύνη, η οποία έπρεπε να μένει ανεπηρέαστη από την οικονομική και κοινωνική κατάσταση του φερόμενου ως κατηγορουμένου ενώπιον της, με βάση αυτή την έρευνα δεν φαίνεται να λειτουργεί έτσι. Ενώ λοιπόν η δικαιοσύνη, ιδεολογικά είναι τοποθετημένη έξω από το κύκλωμα των κοινωνικών διαδικασιών και στην ουσία βρίσκεται πάνω από αυτό ως εγγυήτρια της ορθής λειτουργίας του<sup>56</sup>, τελικά η έρευνα του Καναδά

---

<sup>55</sup> ο.π. σημ., 1, p.p. 97

<sup>56</sup> ο.π. σημ., 2,σ.σ.,12

διαπιστώνει, ότι υπάρχουν ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες που υφίστανται διακρίσεις λόγω της οικονομικής τους αδυναμίας και του κοινωνικού αποκλεισμού τους.

#### 4. Ευπαθείς ομάδες

Οι ομάδες του πληθυσμού, που φέρονται κυρίως ως οι πιο ευπαθείς και πιο ευάλωτες οικονομικά, είναι οι γυναίκες, οι μετανάστες, οι ρομά, οι ηλικιωμένοι και τα παιδιά, οι διανοητικά ασθενείς και οι ανάπηροι. Είναι οι ομάδες για τις οποίες κυρίως γίνεται λόγος για κοινωνικό αποκλεισμό. Ο κοινωνικός αποκλεισμός<sup>57</sup> υποστηρίχθηκε ότι δεν μπορεί να διαχωριστεί από την φτώχεια, διότι και τα δύο αναφέρονται σε έλλειψη υλικών αγαθών ή σε αδυναμία πραγματοποίησης ενεργειών τα οποία θεωρούνται απαραίτητα από την κοινωνία. Βέβαια υποστηρίχθηκε<sup>58</sup> ότι είναι απαραίτητο, να ορίσουμε ένα μίνιμουμ των standards διαβίωσης για τον κάθε πολίτη, όμως και πάλι αυτό το μίνιμουμ, χρειάζεται να υποστηρίζεται από ένα άλλο μίνιμουμ standards κοινωνικών παροχών, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο φορέα.

Σε κάθε περίπτωση όμως και επειδή η προσέγγιση τέτοιων ορισμών, είναι κατά κανόνα δύσκολη, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να δούμε από κοντά τις ομάδες που συνήθως βρίσκονται σε κοινωνικό αποκλεισμό λόγω της φτώχειας, αλλά και λόγω των χαρακτηριστικών ή ιδιαιτεροτήτων τους. Οι ομάδες δε αυτές, δύναται να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά και συνεπώς να εμπλακούν μέσα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

Ο διαχωρισμός που προηγήθηκε, μας οδηγεί αυτομάτως σε έναν κοινωνικό διαχωρισμό, ο οποίος πέραν της διαφορετικής ταυτότητας της κάθε ομάδας, έχει κοινό στοιχείο την έλλειψη οικονομικών πόρων και δυνατοτήτων.

---

<sup>57</sup> Πετμεζίδου Μ. Παπαθεοδώρου Χ. «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός» Εξάντας, 2004, σ.σ. 243-244

<sup>58</sup> C.Howarth et al. Joseph Rowntree Foundation 'Monitoring Poverty and Social Exclusion 1999" C Howarth, New Policy Institute, JR Foundation - 1999 - student.bton.ac.uk

Εάν ξεκινήσουμε με τους μετανάστες, θα δούμε ότι τόσο στα προϊστορικά χρόνια, όσο και στα αρχαία και στον μεσαίωνα,<sup>59</sup> προκειμένου για την διαβίωση του πληθυσμού, η μετακίνηση από μία περιοχή σε μια άλλη γινόταν λόγω έλλειψης στοιχείων επιβίωσης, δηλαδή τροφής, στην περιοχή που βρίσκονταν. Συνεπώς αντιλαμβανόμαστε ότι και τότε αλλά και μέχρι σήμερα η αιτία της μετακίνησης ή μετανάστευσης καλύτερα, είναι πάντα η ίδια, μετακινείται ο άνθρωπος από την μια περιοχή σε μια άλλη για να επιβιώσει και κατ' επέκταση, να διαβιώσει σε καλύτερες συνθήκες, σε σχέση με αυτές, στον τόπο που ζούσε. Στις μετακινήσεις εδώ, έχουμε αποκλείσει αυτές που γίνονται από προσωπική επιλογή, η οποία δεν συνδέεται με την φτώχεια, όπως για παράδειγμα κοινωνικοί λόγοι ή οικογενειακοί όπως ένας γάμος ή επαγγελματικοί όπως η επιλογή μιας επαγγελματικής καριέρας σε άλλη περιοχή, ή χώρα.

Έτσι λοιπόν, όλων των ειδών οι μετανάστες, ανά τους αιώνες μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους. Και βέβαια με αυτήν την μετακίνηση φέρουν μαζί τους, την ανασφάλεια που δημιουργεί το ταξίδι της αποξένωσης από τον τόπο που ανήκουν. Η μετακίνηση των μεταναστών και η προσαρμογή τους στο νέο κοινωνικό περιβάλλον, πολλές φορές συνδέεται με αποκλίνουσες συμπεριφορές και παραβατικές εκδηλώσεις όπως κλοπές, ληστείες, ναρκωτικά, πορνεία κλπ.

Ο φτωχός παραβατικός μετανάστης είναι λογικό και επόμενο καταρχήν, στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, να αντιμετωπίζει δύο πολύ δύσκολες πραγματικότητες<sup>60</sup>. Η μία είναι ότι είναι μετανάστης και συνεπώς δεν ανήκει στο κοινωνικό σύνολο κατά του οποίου διέπραξε το οποιοδήποτε αδίκημα, άρα εκ προοιμίου αντιμετωπίζεται ως ξένο σώμα και η δεύτερη είναι ότι ενώ είναι ξένο σώμα που η κοινωνία τον έχει «υποστεί» για κάποιες κοινωνικές αιτίες ανεξάρτητες από την βούλησή της, όπως αυτή κατά καιρούς, εκφράζεται από τους πολίτες της, αντί να είναι φρόνιμος και νομοταγής διαπράττει αδικήματα ενάντια στην τάξη και τους πολίτες της κοινωνίας που τον υποδέχτηκε ή καλύτερα τον «ανέχθηκε».

---

<sup>59</sup> Νιούμαν Λ. “*Η Πείνα στην Ιστορία*”, Συλλογικό, Πολύτροπον, 2006, σ.σ. 161, 166, 178

<sup>60</sup> Παρατήρηση, από την εμπειρία μας στην δικαστική πρακτική, ως συνήγορος υπεράσπισης, σε ποινικές υποθέσεις αλλοδαπών.

Τώρα το γεγονός, ότι πολλά από αυτά τα αδικήματα, όπως οι κλοπές και οι ληστείες, διαπράττονται λόγω της οικονομικής αδυναμίας των αλλοδαπών, αυτό έχει δύο συνέπειες. Πρώτον να θεωρηθεί η φτώχεια τους, αιτία για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και δεύτερον η φτώχεια να γίνει η αιτία, να μην μπορεί ο αλλοδαπός μετανάστης λόγω της οικονομικής του αδυναμίας, να προσλάβει κάποιον καλό νομικό, ώστε να εξασφαλίσει μια καλή υπεράσπιση και διασφάλιση των δικαιωμάτων του, που ρητά εκ του νόμου προβλέπονται σε μια ποινική διαδικασία. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι ο μετανάστης που διαπράττει κάποιο ποινικό αδίκημα, έχει να υποστεί έναν σημαντικό μεγέθους κοινωνικό αποκλεισμό, ο οποίος ταυτόχρονα είναι το αποτέλεσμα, αλλά και η αιτία του ρατσισμού. Δηλαδή ο παραβατικός μετανάστης, αντιμετωπίζεται με τον τρόπο που παραπάνω αναλύσαμε, λόγω του ότι η κοινωνία έχει έναν εγγενή ρατσισμό για τα ξένα άτομα που εισέρχονται σε αυτήν, ή που ανήκουν σε άλλη φυλή ή εθνικότητα. Παράλληλα όμως, η παραβατικότητα των αλλοδαπών, γίνεται αιτία ώστε να γεννάται ένας ρατσισμός εις βάρος των, εξαιτίας ακριβώς της παράνομης συμπεριφοράς τους.

Αυτό βέβαια επιπλέον, έχει ως συνέπεια την γνωστή σε όλους μας ξενοφοβία<sup>61</sup>, η οποία όμως μπορεί και να προηγείται και να μην είναι αποτέλεσμα της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς των αλλοδαπών. Αυτό σημαίνει, ότι σε μια κοινωνία οι μετανάστες αντιμετωπίζουν ξενοφοβία, χωρίς απαραίτητα, να χρειάζεται να διαπράξουν κάποιο αδίκημα, παρά μόνο εκ του λόγου ότι είναι ξένοι. Εάν τώρα εκδηλώσουν παραβατικές συμπεριφορές, τότε αυτό το γεγονός, δύναται να γίνει και αιτία να γεννηθεί ξενοφοβία. Αρκετές δε, έρευνες έχουν εντοπίσει αυστηρότερη αντιμετώπιση τους από τους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης.<sup>62</sup> Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των μεταναστών Αλβανών στην Ελλάδα, οι οποίοι διέπρατταν κλοπές εξαιτίας της φτώχειας τους<sup>63</sup> και ταυτίστηκε η εικόνα του εγκληματία μετανάστη, με τον Αλβανό λαθρομετανάστη και κατ' επέκταση υπήρξε μια συνολικά αρνητική απεικόνιση των Αλβανών στην συλλογική κοινωνική

---

<sup>61</sup> Σχετικά με την εγκληματικότητα των αλλοδαπών και την ξενοφοβία βλ. Κουράκης Ν. «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα», Ποιν. Χρ. ΝΓ' σ.σ.577-583

<sup>62</sup> Ζαραφωνίτου Χ. «Ο φόβος του εγκλήματος», Αντ.Ν.Σάκουλλας, 2002, σ.σ.,67

<sup>63</sup> ο.π. σημ., 42, σ.σ., 125, 150,155, 186.

συνείδηση, η οποία είχε εμπεδωμένη άποψη για την σοβαρή συμμετοχή τους σε διάπραξη εγκλημάτων.

Βέβαια ίσως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η μετανάστευση όπως είπαμε, συνήθως γίνεται για μη επιθυμητούς λόγους και δεν πρέπει να αγνοούμε πολλές φορές, ότι ο άνθρωπος μετανάστης ίσως να ήθελε ένα άλλο παρόν και παρελθόν από αυτό που έχει και ίσως και να μην ευθύνεται για αυτό, όπως στην περίπτωση που γίνεται μια μετανάστευση για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους (εμφύλιος πόλεμος στην Αφρική). Αυτό φυσικά σε καμία περίπτωση, δεν δικαιολογεί την τυχόν παραβατική συμπεριφορά των αλλοδαπών μεταναστών, όμως συνιστά έναν παράγοντα βίας που τον βίωσαν. Μερικές δε φορές, ίσως το νοητικό και κοινωνικό επίπεδό κάποιων από αυτούς, να μην τους επιτρέπει να την διαχειριστούν θετικά και έτσι ενδέχεται να εκφράσουν μελλοντική συμπεριφορά μιας άλλης μορφής βίας, όπως αυτή μπορεί να περιγράφεται σε κάποιο άρθρο του ποινικού νόμου. Και δεν πρέπει επίσης να παραγνωρίζουμε τις συνθήκες που άφησαν και τις συνθήκες που βρήκαν, οι οποίες ίσως και να είναι μια πρόκληση εγκληματικών συμπεριφορών, όπως έγινε με τους Αλβανούς οι οποίοι από την εξαθλιωμένη ζωή τους βρέθηκαν μετανάστες στην πολύχρωμη Αθήνα, και στις άλλες μεγάλες ελληνικές πόλεις, με αποτέλεσμα οι κλοπές στατιστικά<sup>64</sup>, να φτάσουν σε πολύ υψηλούς δείκτες κατά τα πρώτα χρόνια της άφιξής τους στην Ελλάδα.

Οι γυναίκες τώρα, αν και θεωρούνταν πάντα το «ασθενές» φύλο, η ιστορία έχει αποδείξει ότι όταν αναγκάζονταν να επιβιώνουν μόνες, ήταν πάντα εξαιρετικά ικανές. Αυτό που συνήθως κατατρόπωνε τις δυνάμεις τους και συνεχίζει να τις κατατροπώνει μέχρι σήμερα, ήταν και είναι η συναισθηματική εξάρτηση, η οποία είτε προερχόταν από το μοντέλο μιας συντηρητικής οικογένειας, όπου ο πατέρας είναι υπεύθυνος για αυτές και ταυτόχρονα τις έχει υπό την συναισθηματική εποπτεία του, είτε από έναν σύζυγο, ο οποίος και αυτός ήταν απόλυτα υπεύθυνος για αυτές, τις αποδυνάμωνε και όταν χρειαζόταν λόγω αντικειμενικών δυσχερειών θανάτου του ισχυρού άνδρος ή διαζυγίου με τον ισχυρό σύζυγο να βγουν στην κοινωνία να δουλέψουν, ήταν ήδη τόσο εξαντλημένες συναισθηματικά και ψυχολογικά,

---

<sup>64</sup> Ο.π. σημ., 42,σ.σ. 87-107 και Κουράκης Ν. «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα», Ποιν. Χρ. ΝΓ' σ.σ.578

όπου η αδυναμία τους τις καθιστούσε ευάλωτες και εύθραυστες. Όταν μάλιστα μετά ένα διαζύγιο είχαν και παιδιά, η κατάσταση ήταν σαφώς χειρότερη και πολλές φορές η οικονομική αδυναμία ήταν δεδομένη, κυρίως για τις γυναίκες που προέρχονταν από χαμηλά κοινωνικά στρώματα και με χαμηλό εισόδημα στην πατρική οικογένεια. Όμως γενικά έχει γίνει αποδεκτό και από την Ευρωπαϊκή Ένωση ότι οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο από τους άνδρες να γίνουν φτωχές, καθόσον είναι πιθανόν η επαγγελματική σταδιοδρομία τους να είναι μικρότερης διάρκειας ή να διακόπτεται και, συνεπώς, να συγκεντρώνουν λιγότερα δικαιώματα από ό,τι οι άνδρες.<sup>65</sup>

Όσες τώρα από τις φτωχές γυναίκες παρουσιάζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά και διαπράττουν παραβάσεις του ποινικού κώδικα ή των ειδικών νόμων, όπως αυτού των ναρκωτικών, αντιλαμβανόμαστε ότι έχουν να υποστούν εξαιρετικά δυσμενείς συμπεριφορές αφού το κοινωνικό σύστημα εκ προοιμίου τις θεωρεί ως μη ίσες με τους άνδρες. Αυτό για παράδειγμα το συναντάμε, κατά την σύλληψη και προσαγωγή γυναικών που θεωρούνται ύποπτες για την διάπραξη κάποιου αδικήματος, όπως παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, όπου πολλές φορές, η αντιμετώπισή τους από τα αρμόδια αστυνομικά όργανα, είναι απρεπής χλευαστική και άκρως προσβλητική.<sup>66</sup> Στην περίπτωση αυτή βέβαια όταν δεν υπάρχουν οικονομικοί πόροι για την πρόσληψη κατάλληλου δικηγόρου, η προανάκριση μπορεί να γίνει ψυχολογικά ή και σωματικά εξαιρετικά επώδυνη, και βρισκόμαστε στο σημείο εξαιτίας της φτώχειας να παραβιάζονται βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Βέβαια και σε αυτές τις περιπτώσεις των γυναικών παραβατών του νόμου η φτώχεια μπορεί να είναι εγκληματογόνος παράγοντας, ιδίως δε στα αδικήματα των ναρκωτικών, όπου η φτώχεια συνοδεύεται από πολυετή εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες. Σε αυτές τις περιπτώσεις συρρέουν πολλές φορές οι παραβάσεις των ναρκωτικών με τις παραβάσεις των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας δηλαδή τις κλοπές, με την έννοια ότι μια τοξικομανής λόγω της φτώχειας της δεν μπορεί να έχει την δόση της, άρα θα κλέψει για να την αποκτήσει. Έτσι η φτώχεια και η διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού

---

<sup>65</sup> <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c10404.htm>

<sup>66</sup> ο.π. σημ. 60

μπορεί ίσως και να οδήγησε στην τοξικομανία, η οποία εξαιτίας της φτώχειας οδήγησε στην κλοπή και στο τέλος στον αποκλεισμό της φυλακής.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι η έλλειψη χρημάτων και η φτώχεια, μπορεί να είναι αιτία εγκληματογένεσης σε ορισμένες περιπτώσεις, αλλά ταυτόχρονα γίνεται και αιτία να υποστεί το άτομο την συνέπεια της μη καλής υπεράσπισης ή ακόμη και της μη δυνατότητας εξαγοράς μιας ποινής. Για παράδειγμα μπορεί σε κάποια περίπτωση να καταδικαστεί για κλοπή, μια κατηγορουμένη και να τιμωρηθεί με μια ποινή που μετατρέπεται σε χρηματική και εάν δεν έχει να πληρώσει, να οδηγηθεί στην φυλακή. Έρευνες επίσης απέδειξαν, ότι οι γυναίκες μπορεί να τιμωρηθούν αυστηρότερα για αδικήματα που ομολόγησαν και ήταν ελαφρότερα από άλλα που ομολόγησαν οι άντρες οι οποίοι τιμωρήθηκαν με μικρότερη ποινή, αποδεικνύοντας και πάλι ότι οι κοινωνικά ισχυρές ομάδες είναι ευνοούμενες.<sup>67</sup>

Τα παιδιά τώρα, είναι μια άλλη εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα, η οποία ανά το παγκόσμιο, δυστυχώς υποφέρει από φτώχεια και σε πολλά σημεία του πλανήτη από ασιτία. Βέβαια γνωρίζουμε και από διδάγματα κοινής πείρας ότι τα παιδιά δεν επιλέγουν την κατάσταση της φτώχειας ή καλύτερα δεν προλαβαίνουν λόγω ηλικίας να δημιουργήσουν τα ίδια συνθήκες φτώχειας, απλά γεννώνται μέσα σε αυτή. Η φτώχεια στους γονείς αντανακλάται και στα παιδιά. Τα βιώματα της φτώχειας είναι επώδυνα για την ψυχή ενός παιδιού και είναι αναπόφευκτο να τραυματιστεί, από την άσκηση αυτής της βίας της προερχόμενης από την ανέχεια και της έλλειψη δυνατοτήτων εκπλήρωσης βασικών αναγκών, όπως στέγης, εκπαίδευσης, ρουχισμού, υγείας, ή και ικανοποιητικού για την ηλικία του φαγητού. Τα παιδιά είναι τα μόνα πλάσματα τα οποία είναι πράγματι τα αθώα θύματα της φτώχειας. Είναι εκείνα που δεν επιλέγουν τους γονείς τους, εκείνα που δεν επιλέγουν το οικογενειακό τους και κοινωνικό τους περιβάλλον, τον πλούτο τους ή την φτώχεια τους και είναι εκείνα που τουλάχιστον για τα πολλά χρόνια της παιδικής μέχρι και μετεφηβικής ηλικίας τους, έχουν να υποστούν τις συνέπειες του περιβάλλοντος στο οποίο γεννήθηκαν και

---

<sup>67</sup> Λαμπροπούλου Ε., «Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης», Ελληνικά Γράμματα, 1999, σ.σ., 180

μεγάλωσαν, χωρίς να μπορούν να κάνουν κάτι δραστικό για αυτό και να το καλυτερεύσουν, εάν αυτό δεν θεωρείται ουτοπία.

Είναι εύκολα αντιληπτό, ότι ένα παιδί που ζει στην φτώχεια, υπάρχει η πιθανότητα να γίνει ένας τίμιος εργάτης, όταν μεγαλώσει και εφόσον και η εκπαίδευση του δεν του επιτρέπει κάποιο άλλο καλύτερο μέλλον, αλλά υπάρχει επίσης η πιθανότητα, από μικρό να συναναστραφεί με παρέες που θα τον εισάγουν σε παραβατικές και αποκλίνουσες συμπεριφορές. Σε αυτήν την δεύτερη πιθανότητα σοβαροί παράγοντες<sup>68</sup> μπορεί να είναι η έλλειψη συνοχής της οικογένειας, η έλλειψη στοργής, η αποτυχία στο σχολείο, η παραβατικότητα ενός από τους γονείς ή και άλλοι ειδικότεροι όπως η χρήση βίας από τον πατέρα στην μητέρα ή και στο παιδί, ο αλκοολισμός ή η τοξικομανία ενός από τους δύο γονείς ή και ο εγκλεισμός του πατέρα συνηθέστερα στην φυλακή. Αυτοί οι παράγοντες, σε συνδυασμό με τις συναναστροφές με ομάδες συνομηλίκων με παραβατικά πρότυπα μπορούν να οδηγήσουν έναν έφηβο, κυρίως σε αποκλίνουσες συμπεριφορές.

Όταν λοιπόν ένας έφηβος, βρεθεί στην πρώτη πύλη του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, που είναι η σύλληψη και η προσαγωγή, εάν είναι φτωχός και χωρίς ουσιαστική υποστήριξη από τη οικογένεια του, είναι λογικό και επόμενο να ακολουθήσει μια σειρά κακών συνεπειών, συμπεριλαμβανομένης της πιθανότητας να οδηγηθεί σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων ακόμη και για το γεγονός, ότι δεν υπήρχε ούτε το κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον να τον στηρίξει και να αποτελέσει για τον δικαστή λόγο και αιτία ώστε να αφεθεί ελεύθερος με όρους, μέχρι την εκδίκαση της υποθέσεως του ή της εφέσεως του. Έτσι το ένα κακό μπορεί να οδηγήσει στο άλλο και ο φτωχός στην κυριολεξία του όρου, ανήλικος, μπορεί να γίνει έρμαιο μιας τύχης, που δεν την επέλεξε, γιατί φυσικά, δεν μπορούμε να φανταστούμε παιδί που να μην ονειρεύτηκε μια καλή άνετη ζωή, σε ευχάριστο και ανθρώπινο περιβάλλον και να θέλησε την φυλακή ως τον ιδανικό τόπο προορισμού του. Και βέβαια ότι στις περιπτώσεις των φτωχών παραβατικών παιδιών, η υποτροπή είναι σχεδόν αναμενόμενη, διότι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος από την έξοδο από το σωφρονιστικό κατάστημα, πίσω στην ανύπαρκτη οικογένεια, στην φτώχεια και στις παραβατικές παρέες και μετέπειτα στην απατηλή διέξοδο της παραβατικής

---

<sup>68</sup> Κουράκης Ν. «Έφηβοι Παραβάτες και Κοινωνία», Ν. Σάκουλας, 1999, σ.σ., 27-35



συμπεριφοράς για να αλλάξει η μοίρα του και «να πιάσει την καλή», όπως συνηθίζεται ο όρος μεταξύ τους.

Οι ηλικιωμένοι, ανήκουν στην κατηγορία των ανθρώπων που είναι ευάλωτοι στην φτώχεια, ιδίως όταν το εισόδημα τους από την σύνταξη είναι μικρό, αλλά και πολύ περισσότερο όταν δεν έχουν μόνιμο και σταθερό εισόδημα από σύνταξη, όπως μπορεί να συμβεί σε γυναίκες ηλικιωμένες ή/και ανύπαντρες οι οποίες εργάστηκαν μεν στην ζωή τους, αλλά δεν ήταν ασφαλισμένες ή ήταν για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Οι ηλικιωμένοι όμως είναι μια ομάδα του πληθυσμού που γενικά δεν βρίσκεται μέσα στους δείκτες εγκληματικότητας. Τα αδικήματα που έχει παρατηρηθεί στην δικαστική πρακτική ότι ενδέχεται να τελέσουν ηλικιωμένοι άνθρωποι είναι πολύ περιορισμένα και συνήθως περιορίζονται στις αγροτικές περιοχές σε εγκλήματα που έχουν σχέση με την τιμή ή την περιουσία τους. Αυτό που κυρίως πρέπει να σημειωθεί είναι ότι οι ηλικιωμένοι, καίτοι είναι μια ευάλωτη ομάδα ανθρώπων στην φτώχεια, στην ουσία είναι και μια ευάλωτη ομάδα στο φόβο του εγκλήματος. Αυτά δε τα δύο, η φτώχεια και ο φόβος του εγκλήματος, συνδέονται και έχει αξιολογηθεί ότι η οικονομική κατάσταση επηρεάζει τον φόβο του εγκλήματος, και σε συνδυασμό με παράγοντες όπως η ηλικία και το φύλο μπορεί να προσεγγίσει και να ερμηνεύσει το υψηλό ποσοστό του φόβου τους.<sup>69</sup>

Οι ρόμα, ανήκουν πράγματι στην ομάδα εκείνη του πληθυσμού της χώρας αλλά και της Ευρώπης όπου η φτώχεια τους έχει επηρεάσει<sup>70</sup> και πολλοί ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας<sup>71</sup>. Είναι διαπιστωμένο τόσο από την πρακτική των φορέων της ποινικής δικαιοσύνης και των αρμόδιων κοινωνικών υπηρεσιών, όσο και από το ινστιτούτο για την προστασία των δικαιωμάτων των ρόμα (IRR)<sup>72</sup>, και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Δικαιωμάτων των Ρόμα (ECRR), ότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα έχει υποστεί σε πολλά επίπεδα δυσμενείς διακρίσεις<sup>73</sup>. Στο επίπεδο δε, της ποινικής δικαιοσύνης, έχουν υπάρξει

---

<sup>69</sup> ο.π. σημ.62 σ.σ., 101,105

<sup>70</sup> <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/7618399.stm> Published: 2008/09/16 10:14:08 GMT

<sup>71</sup> <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1844>

<sup>72</sup> <https://www.irr.org.uk/cgi-bin/news/open.pl?id=5926>

<sup>73</sup> Ετήσια Έκθεση 2008, Συνηγόρου του Πολίτη, Εθνικό Τυπογραφείο 2009

περιπτώσεις που έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματα τους και το ΕΔΔΑ έχει εκδώσει αποφάσεις υπέρ τους λόγω των παραβιάσεων αυτών<sup>74</sup>. Αν ερευνήσουμε τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, διαπιστώνουμε ότι η δυσμενής διάκριση κατά των ρόμα είναι αυτή που διαπιστώνεται κατά πρώτον λόγω της καταγωγής τους και όχι λόγω της φτώχειας τους. Δηλαδή ένας φτωχός που κακοποιήθηκε από αστυνομικά όργανα είναι δυσκολότερο έως ακατόρθωτο, να αποδείξει στο Δικαστήριο την παραβίαση των δικαιωμάτων του λόγω της φτώχειας του, ενώ ένας ρόμα ευκολότερα μπορεί να το αποδείξει λόγω της καταγωγής του ως ρόμα που είναι εμφανές. Συνεπώς όταν διαπιστώνεται η παραβίαση αυτή είναι κυρίως στον ρόμα ως ρόμα και όχι ως φτωχό. Βέβαια στις συνέντευξής μας, έχουμε μια συνέντευξη από κάποιον ανήλικο ευκατάστατο ρόμα, ο οποίος λόγω των κοινωνικών διασυνδέσεων των γονέων του, έτυχε ιδιαίζουσας καλής αντιμετώπισης από την αστυνομία.<sup>75</sup>

Τα άτομα με αναπηρίες ή με ειδικές ανάγκες, ανάγονται και αυτά σε μια ευάλωτη ομάδα που επηρεάζεται από την φτώχεια. Έχει υποστηριχθεί από ερευνητές<sup>76</sup> ότι η φτώχεια και η αναπηρία συνδέονται και ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι πιο πιθανόν να γίνουν φτωχοί, απ' ότι οι αντίστοιχοι φυσιολογικοί και πως η φτώχεια και η σωματική ή διανοητική ανικανότητα έχουν μια περίπλοκη σχέση. Διαπιστώθηκε δε από αντίστοιχες έρευνες ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός της ομάδας αυτής είναι μεγάλος<sup>77</sup>. Οι άνθρωποι με σωματική αναπηρία είναι φυσικό ότι αντιμετωπίζουν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης σοβαρές δυσκολίες, ιδίως όταν επακολουθεί μετά από μια καταδίκη εγκλεισμός, βέβαια και όσοι έχουν αντίστοιχα διανοητική αναπηρία έχουν αντίστοιχα προβλήματα και ίσως περισσότερα από τους πρώτους, όμως και στις δύο περιπτώσεις έχει υποστηριχθεί ότι<sup>78</sup>, στα άτομα αυτά

---

<sup>74</sup> Case of Bekos & Koutropoulos v. Greece, (Application no. 15250/02), ECHR, Final 13/03/06

<sup>75</sup> βλ. συνέντευξη, Z13. Z.A., (ετών 20, 2 χρόνια έγκλειστος, 15 χρόνια ποινής) σ.σ 286

<sup>76</sup> Rust T., Metts R. "Poverty and Disability: Trapped in a Web of Causation",  
<http://www.ecomod.org/files/papers/181.pdf>

<sup>77</sup> Yeo R., Moore K., "Including Disabled People in Poverty reduction Work: 'Nothing About us, Without Us'", World Development Vol., 31, 2003, p.p. 571-590.

<sup>78</sup> Dagher-Margosian J., "Representing the Cognitively Disabled Client in a Criminal Case",  
<http://www.michbar.org/programs/EAI/pdfs/disabledclient0905.pdf>, 3/4/2009.

δύσκολα αντικαθίσταται η κράτησή τους με όρους και τείνουν να εκτίουν μεγαλύτερες ποινές και αυτό διότι πολλές φορές δύσκολα μπορούν να προσαρμοστούν στους κανόνες κράτησης και τους νόμους της φυλακής και να αποφύγουν παρανοήσεις. Βέβαια αντιλαμβανόμαστε ότι αυτό κυρίως αφορά τους διανοητικά ασθενείς.

Στην ελληνική δικαστική πρακτική συναντούμε περιπτώσεις αναπήρων οι οποίοι διαπράττουν αδικήματα κατά του νόμου των ναρκωτικών. Η κατάσταση τους δε, δηλαδή η μετακίνηση τους σε αναπηρικό καροτσάκι πολλάκις τους διευκολύνει στην διακίνηση των ουσιών, βέβαια τις πλείστες φορές είναι ήδη τοξικομανείς, και η ζωή τους κινείται σε έναν κύκλο μεταξύ φτώχειας, ναρκωτικών, αναπηρίας και φυλακής. Κάποιοι δε, είναι ανάπηροι μετά από ακρωτηριασμό λόγω βλάβης που υπέστησαν από την χρόνια πολυτοξικομανία τους. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε από την παρατήρησή μας, σε τέτοιες υποθέσεις ότι από τους ίδιους, αναφέρεται δυσμενής διάκριση, από πλευράς αστυνομικών οργάνων και φυλακής σχετικά με την αναπηρία τους. Σε σχέση με την φτώχεια, θα μπορούσαμε όμως να θεωρήσουμε και πάλι ότι αυτή επηρεάζει ούτως ή άλλως και άσχετα από την αναπηρία, τα άτομα αυτά. Εάν όμως αποδεχτούμε ότι η ελευθερία ενός ανθρώπου, όπως σημείωσε ο Αμάρτυα Σεν, εξαρτάται από τον βαθμό των δυνατοτήτων του, αντιλαμβανόμαστε ότι σε αυτούς τους ανθρώπους, τόσο τους σωματικά όσο και τους διανοητικά ανάπηρους, η ελευθερία είναι εκ προοιμίου περιορισμένη και ο συνδυασμός της με την φτώχεια καθιστά τις ελευθερίες μάλλον εξαιρετικά περιορισμένες.

Σχετικά με τους φτωχούς και παράλληλα διανοητικά ασθενείς<sup>79</sup>, υποστηρίχθηκε από ψυχιάτρους, αφενός η άποψη, ότι η ασθένειά τους επιτείνει τα κοινωνικά προβλήματα που έχουν, αφετέρου υποστηρίχθηκε ότι η διανοητική ασθένεια ακόμη και εάν αντιμετωπιστεί δραστικά με ειδική επιθετική ιατρική αγωγή ποτέ το άτομο, δεν θα καταφέρει να ξεφύγει από την φτώχεια του και συνεπώς η φτώχεια είναι αυτή που επιτείνει τα κοινωνικά προβλήματα των ασθενών και όχι η διανοητική πάθηση. Επίσης ανέπτυξαν έναν διάλογο για το εάν η ασθένεια τους είναι ο καθοριστικός παράγοντας για να εισέλθουν στην κατάσταση του άστεγου, στην έλλειψη εργασίας ή στην φυλακή. Στην πραγματικότητα όμως όπως υποστήριξε ομάδα αυτών, η ανέχεια, η έλλειψη να έχουν τα στοιχειώδη της

---

<sup>79</sup> <http://psychservices.psychiatryonline.org>, July 2002 Vol. 53 No. 7, p.p. 899-900

διαβίωσης, η αδυναμία πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες, είναι αυτά που οδηγούν τους διανοητικά καθυστερημένους ανθρώπους στα άσυλα και όχι η ψύχωση τους αυτή καθαυτή.

Από εκεί και πέρα ανάγεται στον εγκληματολόγο, η έρευνα του να διαπιστώσει κατά πόσον ένα τέτοιο άτομο, το οποίο έχει υποστεί τον κοινωνικό αποκλεισμό πολυεπίπεδα, στο τέλος, αυτός ο αποκλεισμός, γίνεται η αιτία για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, η οποία τον οδηγεί στην φυλακή, όπου βέβαια θα υποστεί και σε αυτό το στάδιο, τον αποκλεισμό από το κοινωνικό περιβάλλον των άλλων εγκλείστων. Πρωτύτερα δε του εγκλεισμού του, κατά την πορεία του από την σύλληψη μέχρι την επιβολή της ποινής του, θα έχει ενδεχομένως υποστεί πολλαπλό αποκλεισμό από τα δικαιώματά του, αφού σε αυτά τα στάδια λόγω της φτώχειας του, δεν θα έχει την δυνατότητα καλής και αποδοτικής υπεράσπισης από έναν καλό νομικό. Έτσι λοιπόν το άτομο το οποίο είναι φτωχό και ψυχικά ασθενές, σε κάθε περίπτωση γίνεται εύκολα αντιληπτό, ότι είναι ευάλωτο περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον φτωχό. Ας μην ξεχνάμε δε, ότι σε ένα διανοητικά ασθενές άτομο, δεν είναι πάντα εύκολο και εκ πρώτης όψεως να διαπιστώσει κάποιος μη ειδικός, την ψύχωση του, ιδίως δε, κάποιες από αυτές, οι οποίες δεν παρουσιάζουν έξαρση συνεχώς όπως η σχιζοφρένεια<sup>80</sup>.

Συνεπώς εάν ένας φτωχός διαπράξει κάποιο αδίκημα, όπως θα δούμε παρακάτω στο κεφάλαιο της ποινικής δικαιοσύνης και της φτώχειας και δεν έχει δικηγόρο ο οποίος να ζητήσει να εξετασθεί ο πελάτης του κατ' άρθρο 200Π.Κ. από ψυχίατρο, προκειμένου να διαπιστωθεί η πάθησή του, τότε αυτόν τον άνθρωπο, στην συνολική του πορεία στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης θα τον μεταχειρίζονται όλοι ως εχέφρονα. Αυτό φυσικά, θα οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα και κατά συνέπεια θα έχει υποστεί ουσιαστική παραβίαση των δικαιωμάτων του, τα οποία αφενός δεν άσκησε διότι δεν μπορούσε λόγω οικονομικής αδυναμίας, αφετέρου τα στερήθηκε διότι μπορεί ούτε καν να τα γνώριζε, ενώ παράλληλα οι αρμόδιοι του ποινικού συστήματος, μπορεί ούτε καν να αντελήφθησαν τι έπρεπε να κάνουν. Αυτό βέβαια έγινε όπως είπαμε, είτε λόγω του ότι η πάθηση δεν ήταν εμφανώς διαγνώσιμη, είτε διότι η φτώχεια του τον απέκλεισε από την πολυτέλεια μιας δίκαιης δίκης, όπως θα δούμε περαιτέρω. Εάν δε το συγκεκριμένο άτομο,

---

<sup>80</sup> Στριγγάρη Μ.Γ. «Ψυχιατροδικαστική», Αθήνα 1947, σ.σ., 447

εκτός από φτωχό και διανοητικά ασθενές είναι και τοξικομανής και δεν ζητηθεί και εδώ η προβλεπόμενη από τον ειδικό νόμο περί των ναρκωτικών, ειδική πραγματογνωμοσύνη για την διαπίστωση της ιδιότητας του εξαρτημένου από ναρκωτικές ουσίες, τότε αντιλαμβανόμαστε ότι ο αποκλεισμός είναι σχεδόν απόλυτος. Και λέω σχεδόν διότι ευτυχώς δεν του αποκλείεται το δικαίωμα να αναπνέει να ζει και να ελπίζει.

## 5. Φτώχεια και ανισότητα

Καταρχήν για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το απόλυτο μέγεθος της ανισότητας πρέπει πρώτα να οριοθετήσουμε τι σημαίνει ισότητα. Χωρίς να χρειάζεται να αναλύσουμε το μοντέλο της δίκαιης κοινωνίας σε λεπτομέρεια, αξίζει να σημειώσουμε ότι ισότητα σημαίνει ότι μέσα σε μια δημοκρατική κοινωνία, όλοι έχουμε τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις. Ορίζεται με σαφήνεια στο Σύνταγμα η ισότητα των πολιτών.

Σύμφωνα με τον Rawls<sup>81</sup>, σε μια κοινωνία, εάν δεν επικρατούν ειδικές συνθήκες, είναι λάθος, ένα μικρό ή ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού να ζει σε συνθήκες που δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ιάσιμες ασθένειες, να βασανίζεται από την φτώχεια και να ζει σε κακουχίες. Οι επείγουσες ανάγκες αυτού του τμήματος των πολιτών, παραμένουν χωρίς δυνατότητα αντιμετώπισεως, ενώ εκπληρώνονται οι επιθυμίες και οι λιγότερο σημαντικές ανάγκες των άλλων. Σε μια κοινωνία η οικονομική και κοινωνική ανισότητα έχει ως συνέπεια, την κυριαρχία ενός τμήματος της κοινωνίας επί των υπολοίπων. Οι πολιτικές δε και οικονομικές ανισότητες, συνδέονται με ανισότητες ως προς την κοινωνική θέση, με συνέπεια αυτοί που είναι σε χαμηλότερη θέση, αφενός να αντιμετωπίζονται ως υποδεέστεροι, αφετέρου και οι ίδιοι να υποτιμούν τον εαυτό τους.

Η πραγματικότητα είναι ότι σε μια κοινωνία με τα στοιχεία που αναλύθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο, ένας πολίτης που δεν έχει χρήματα σε σχέση με κάποιον που έχει, εάν υποτεθεί ότι έχει τα ίδια δικαιώματα, πράγμα που θα συζητηθεί κατωτέρω, δεν έχει την ίδια δυνατότητα, ή ίσως δεν έχει καν την δυνατότητα να τα ασκήσει.

---

<sup>81</sup> Rawls J., Η Δίκαιη Κοινωνία, Πόλις, 2006, σ.σ., 247-250.

Από πλευράς τώρα της πολιτείας, δέον να σημειωθεί ότι υπάρχει το ενδεχόμενο οι φορείς της, των οποίων οι υπάλληλοι αυτοχαρακτηρίζονται ως ανώτερη κοινωνική τάξη, λόγω της εκάστοτε μορφής εξουσίας που κατέχουν και μπορούν να ασκήσουν, να μην συμπεριφέρονται κατά τον ίδιο τρόπο, ως θα όφειλαν, σε δύο περιπτώσεις ανθρώπων που ο ένας έχει οικονομική δύναμη και ο άλλος δεν έχει. Για τις δύο αυτές περιπτώσεις, λαμβάνουμε βέβαια ως υπόθεση, ότι και στις δύο υπάρχουν ίδια ή παρόμοια περιστατικά ή γεγονότα και η διαφορά τους έγκειται στην οικονομική τους δυνατότητα.

Στην ανισότητα πρέπει να διαχωρίσουμε, πρώτον αυτό που αισθάνεται ο φτωχός, από την συμπεριφορά του κράτους και των εκπροσώπων του απέναντί του και δεύτερον, το πώς το κράτος τον αντιμετωπίζει. Η αλήθεια είναι ότι η φτώχεια αφενός αλλάζει τις προοπτικές των ατόμων, αφετέρου επηρεάζει τις συμπεριφορές των ανθρώπων<sup>82</sup>. Ο φτωχός αισθάνεται αδύναμος διότι δεν έχει τα οικονομικά μέσα που θα του παράσχουν δυνατότητες για μια καλύτερη ζωή και διαβίωση αλλά και για να μπορεί να έχει κοινωνική δύναμη, με την έννοια των κοινωνικών αναφορών, επαφών σχέσεων, επιρροών. Επιπλέον στην περίπτωση που αναφερόμαστε στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, δεν μπορεί να αγοράσει τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες που χρειάζεται, όπως έναν καλό δικηγόρο ή και απλά ένα δικηγόρο. Στο σημείο όμως αυτό, θα αναφερθούμε ειδικότερα σε επόμενο κεφάλαιο. Το ορατό βέβαια στην κοινωνία, είναι ότι σε έναν φτωχό, η συμπεριφορά απέναντί του είναι καταφανώς υποδεέστερη και υποτιμητική, με την έννοια ότι δεν τον υπολογίζουμε ούτε ως συμπολίτη ούτε πολύ περισσότερο ως κοινωνικό μέγεθος.

Θεωρούμε ότι υπό το πρίσμα του κοινωνικού ρατσισμού, μπορούμε πιο εύκολα να αντιληφθούμε την ανισότητα που βιώνουν οι φτωχοί, εξαιτίας της συμπεριφοράς των συμπολιτών τους αλλά και αυτής που εκδηλώνει η πολιτεία, όπως αυτή εκφράζεται δια των διαφόρων υπηρεσιών και εκπροσώπων ή φορέων της. Η κοινωνική διάκριση στους φτωχούς μπορεί να παρομοιαστεί με αυτή των μαύρων ή των Αλβανών ή των Ρόμα και καθορίζεται από το πως οι συμπολίτες τους και το κράτος, τους μεταχειρίζεται και τους συμπεριφέρεται. Παράλληλα δε, με τον κοινωνικό ρατσισμό υπάρχει το κοινωνικό

---

<sup>82</sup> Duflo Esther, “*Poor But Rational*”, στο *Understanding Poverty*, Abhijit Vinayak Babnerjee, Roland Benabou, Dilip Mookherjee, Oxford, 2006, p.p. 367

στίγμα,<sup>83</sup> το οποίο ορίζεται από το πως οι φτωχοί, όπως και οι μαύροι, ή οι Αλβανοί ή οι Ρόμα εκλαμβάνονται από τους άλλους.

Η ανισότητα αυτή λοιπόν, συνιστά αδικία, σε μια κοινωνίας όπου θα έπρεπε εφόσον διέπεται από δημοκρατικό πολίτευμα, να διαφυλάσσονται με απόλυτο σεβασμό τα δικαιώματα όλων των πολιτών κατά ακριβοδίκαιο τρόπο, ανεξάρτητα από την οικονομική πολιτική και κοινωνική θέση του καθενός, καθότι η ιδιότητα του πολίτη, αυτή καθαυτή, σημαίνει ότι όλοι αντιμετωπίζονται ως ίσοι στις μεταξύ τους σχέσεις<sup>84</sup>.

Τώρα εάν εξετάσουμε την ανισότητα με το πρίσμα του Σεν όπως παραπάνω αναφέρθηκε, τότε ένα άτομο με χαμηλό εισόδημα εκτός του κοινωνικού ρατσισμού που έχει να υποστεί, δεν έχει επιπλέον την δυνατότητα να ασκήσει μια ελευθερία<sup>85</sup>. Και μπορεί βέβαια να μην είναι φτωχός με την απόλυτη έννοια της φτώχειας, αλλά η οικονομική του δυνατότητα, να μην του επιτρέπει την άσκηση της συγκεκριμένης ελευθερίας η οποία μπορεί να συνιστά παράλληλα δικαίωμα. Για παράδειγμα ο καθένας έχει δικαίωμα στην υπεράσπιση, όταν κατηγορείται για την διάπραξη κάποιου αδικήματος και βέβαια δεν διευκρινίζεται εάν έχει δικαίωμα σε καλή η μέτρια υπεράσπιση, αλλά εννοείται η απόλυτη έννοια αυτής, που συνεπάγεται την απόλυτη υπεράσπιση, αυτήν δηλαδή που μπορεί να ασκήσει ένας καλός νομικός, όμως παράλληλα εάν δεν έχει τα χρήματα να τον πληρώσει, το δικαίωμα – ελευθερία, δεν μπορεί να ασκηθεί. Συνεπώς η φτώχεια του σε σχέση με την συγκεκριμένη ελευθερία επιλογής, είναι επώδυνη και μπορεί να στοιχίσει σε κάποιες περιπτώσεις και πολλά χρόνια από την ζωή του, ακόμη και εάν είναι αθώος. Εάν δε οδηγηθεί στην φυλακή, μπορεί να βιώσει πρακτικές, που παραβιάζουν ακόμη και συνταγματικά του δικαιώματα, αλλά η μη δυνατότητά του να προσλάβει δικηγόρο και να θεραπεύσει τέτοιου είδους παραβιάσεις, του επιβάλλει να τις υποστεί<sup>86</sup>.

---

<sup>83</sup> Glenn C.Loury, “*Racial Stigma: Towards a New Paradigm For Discrimination*”, στο *Understanding Poverty*, Abhijit Vinayak Babnerjee, Roland Benabou, Dilip Mookherjee, Oxford, 2006, p.p. 401

<sup>84</sup> ο.π.σημ.53.

<sup>85</sup> ο.π. σημ.26, σ.σ., 135

<sup>86</sup> Stephen B. Bright, “Neither equal nor just: the rationing and denial of legal services to the poor when life and liberty are at stake”, New York University, School of Law, *Annual Survey of American Law*, Vol., 1997, (published 1999) p.p. 783-.836

Συνεπώς η ανισότητα, στην αντιμετώπιση του ποινικού συστήματος έναντι των φτωχών, είναι αυτή που πρέπει να εξεταστεί εκτενώς και να διαπιστωθεί η αλήθεια ή μη, των λόγων, όσων υποστήριξαν, ότι δικαιοσύνη, ισότητα και ευνομία συνιστούν το μοντέλο της κοινωνίας που δικαιούνται όλοι ανεξαιρέτως οι πολίτες.



## ΜΕΡΟΣ Β. ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

*“Don’t I think a poor man has a chanst in court?”*

*In course he has. He has the same chanst there that he has outside.*

*He has a splendid poor man’s chanst.”*

MR.DOOLEY.

### 1. Το «Σύστημα» της Ποινικής Δικαιοσύνης.

Για την οριοθέτηση της έννοιας της ποινικής δικαιοσύνης, θα ξεκινήσουμε με έναν κοινωνιολογικό ορισμό,<sup>87</sup> που αποδίδει στην ποινική δικαιοσύνη «το σύνολο της οργανωμένης κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκλήματος, που έχει ανατεθεί σε όργανα πρόληψης, ανακάλυψης, δίωξης, ανάκρισης, απόφασης και εκτέλεσης της απόφασης, των οποίων η λειτουργία αποτελεί ένα αδιάσπαστο σύνολο, που χαρακτηρίζεται από την κοινότητα του τελικού σκοπού». Ο ορισμός αυτός όπως διατυπώθηκε, είναι προφανές ότι δίνει αφενός το νόημα της ποινικής δικαιοσύνης και αφετέρου προσδιορίζει τα στοιχεία του συστήματός της. Η άποψη ότι η ποινική δικαιοσύνη συνιστά σύστημα, υποστηρίχθηκε από τον Η. Δασκαλάκη και την ομάδα που είχε συγκροτηθεί στο ΕΚΚΕ, για την έρευνα για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα.

Η έρευνα αυτή της ομάδας Δασκαλάκη, ξεκίνησε προσδιορίζοντας ότι η δομή της ποινικής δικαιοσύνης, ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά του συστήματος και αποτελείται από επιμέρους υποσυστήματα προς εξυπηρέτηση του ίδιου σκοπού, ενώ το ίδιο αποτελεί υποσύστημα, σε σχέση με το όλο κοινωνικό σύστημα. Τα δε υποσυστήματά της, είναι τα ανακριτικά και δικαιοδοτικά όργανα, η εισαγγελία η αστυνομία και η σωφρονιστική υπηρεσία. Θεώρησε ότι κεντρικός πυρήνας του συστήματος είναι η ποινική δικαιοσύνη, με στενή έννοια που επεξεργάζεται τις υποθέσεις που την τροφοδοτεί η αστυνομία και η

---

<sup>87</sup> ο.π.σημ.2, σ.σ.,16-20

εισαγγελία και τέλος το σωφρονιστικό σύστημα επιλαμβάνεται εκείνων των υποθέσεων, που η ποινική δικαιοσύνη με στενή έννοια του όρου, παραπέμπει. Η λειτουργία του συστήματος αυτού έχει δύο εκφάνσεις. Η μια συνίσταται σε μια διαδικασία φιλτραρίσματος, σύμφωνα με την οποία οι υποτιθέμενοι εγκληματίες, προωθούνται μέχρι την τελική φάση της φυλακής και της επανόδου των, ως στιγματισμένοι στην κοινωνία, και η άλλη αφορά τον κοινωνικό έλεγχο που ασκεί η ποινική δικαιοσύνη και πως αυτός επενεργεί στο κοινωνικό σύνολο.

Το εάν όμως η ποινική δικαιοσύνη αποτελεί σύστημα ή όχι είναι κάτι το οποίο αμφισβητήθηκε και υποστηρίχθηκε και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή για να υπάρξει ένα σύστημα, πρέπει να υπάρξει καταρχήν στενός δεσμός και αλληλοσυμπλήρωση μεταξύ των διαφόρων παραμέτρων του, ενώ στην πραγματικότητα δεν υπάρχει πλήρης συντονισμός ή αυτός είναι σχεδόν ανύπαρκτος μεταξύ του ποινικού νομοθέτη, της αστυνομίας, των δικαστηρίων, των φυλακών, και της μετασωφρονιστικής μεταχείρισης.<sup>88</sup>

Σε κάθε περίπτωση όμως, η ποινική δικαιοσύνη, αποτελείται από φορείς, οι οποίοι, όλοι μαζί συντελούν στο κοινωνικό έλεγχο και ο κάθε ένας ξεχωριστά αποτελεί από μόνος του φορέα ελέγχου, που μαζί με τους υπόλοιπους, αποτελούν ένα μηχανισμό. Τώρα το κατά πόσον αυτός λειτουργεί έτσι ώστε να αλληλοσυμπληρώνεται, δεν νομίζουμε ότι μπορεί να υποστηριχθεί πολύ έντονα. Εκείνο όμως που είναι βέβαιο, είναι ότι όταν ο πρώτος φορέας, η αστυνομία, αρχίσει να ασκεί τον έλεγχο, ενδέχεται να υπάρχει ένα επόμενο στάδιο που πολύ πιθανόν να τον ακολουθήσει, δηλαδή η δικαστική δικαιοσύνη και ένα επόμενο που είναι οι φυλακές.

Αυτοί οι τρεις φορείς κοινωνικού ελέγχου, επειδή συνδέονται με κοινό σκοπό τον κοινωνικό έλεγχο, την απονομή δικαιοσύνης και την εκτέλεσή της, είναι ένα σύστημα που όμως δεν έχει τελικά την δυνατότητα, να ελέγξει, τι ο κάθε φορέας κάνει, σε άλλη χρονική στιγμή, για το ίδιο άτομο, που υποτίθεται ότι έχει εισαχθεί σε αυτό ως ύποπτος διάπραξης παραβατικής συμπεριφοράς. Έτσι λοιπόν υπήρξαν περιπτώσεις στα ελληνικά δεδομένα που

---

<sup>88</sup> Μαγγανάς Α. «Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου & Ποινικής Δικονομίας» Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σ.σ., 42-42, όπου παραπέμπει στην Καναδική έρευνα για την ποινική δικαιοσύνη και την φτώχεια ο.π. σημ.20

κρατούμενος σε μια φυλακή, κατέθεσε για παράδειγμα, αίτηση για υφ' όρων απόλυση του στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών στην πόλη όπου ήταν η φυλακή κρατήσεώς του, ως ο νόμος όριζε και ενώ εκκρεμούσε η έκδοση βουλεύματος του, αυτός έφυγε με μεταγωγή για άλλη φυλακή. Εκεί και πριν ακόμη εκδοθεί απόφαση από το πρώτο Συμβούλιο, είχε καταθέσει άλλη αίτηση στην επόμενη πόλη και επειδή εκεί δεν υπήρχε πληθώρα αιτήσεων, όπως στην πρώτη περίπτωση, αποφυλακίστηκε πριν την έκδοση βουλεύματος του πρώτου Συμβουλίου, το οποίο ενδεχομένως να μην είχε εγκρίνει την αποφυλάκιση του με όρους<sup>89</sup>.

Συνεπώς παρατηρούμε στο παράδειγμά μας, ότι ναι μεν το δικαστικό συμβούλιο θα στείλει το βούλευμά του στην φυλακή, αλλά τα μεταξύ τους κάθε φορά αρμόδια συμβούλια δεν έχουν καμία επικοινωνία και συνεπώς αλληλεξάρτηση. Ένα άλλο συχνό στην δικαστική πρακτική, παράδειγμα είναι όταν κάποιος δικάζεται για κακουργηματική πράξη και του επιβάλλεται ποινή με αναστολή μέχρι το εφετείο. Όταν αυτός λοιπόν τύχει να συλληφθεί εκ νέου για άλλες πράξεις, ενδέχεται να καταδικαστεί για αυτές σε πρώτο βαθμό αλλά χωρίς αναστολή και να εισαχθεί στην φυλακή. Τότε εάν δεν έχει δικηγόρο να ενημερώσει το εφετείο του από την πρώτη υπόθεση, ότι είναι κρατούμενος και ότι δεν έχει μεταχθεί με εισαγγελική παραγγελία στο εφετείο, για την εκδίκαση της έφεσής του, το δεύτερο δικαστήριο αγνοώντας ότι είναι κρατούμενος και συνεπώς δεν μπορεί να έρθει οικειοθελώς, απορρίπτει την έφεσή του ως ανυποστήρικτη. Αυτό αποδεικνύει εμφανώς, ότι δεν υπάρχει ενημέρωση και αλληλοσυμπλήρωση πληροφοριών και δεδομένων στο μηχανισμό του συστήματος και συνεπώς με αυτά τα δεδομένα της δικαστικής πρακτικής, είναι δύσκολο να μιλάμε για εύρυθμο σύστημα ή γενικά για σύστημα.

Ο ρόλος του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης όμως, είναι πολύ σημαντικός και παίζει ρόλο κλειδί στην πρόληψη του εγκλήματος, στην προστασία των θυμάτων, στην εκπαίδευση των πολιτών όσο και στην μείωση του εγκλήματος<sup>90</sup>.

---

<sup>89</sup> Αρ...72/200... Βουλ. Συμβ. Πλημ. Ναυπλίου αδημ και Αρ....74/200... Βουλ. Συμβ. Πλημ. Πειραιώς αδημ.

<sup>90</sup> ο.π.σημ.,30 p.p., 111

Ένα σημαντικό όμως ζήτημα έθεσε ο Reiman<sup>91</sup>, ο οποίος στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης εκτός από την αστυνομία, τα δικαστήρια και την φυλακή, συμπεριέλαβε τους νομοθέτες και κάθε όργανο επιβολής του δικαίου. Είπε λοιπόν, ότι ένα σύστημα τέτοιο, είναι ένα σύστημα δικαιοσύνης, με την έννοια ότι προστατεύει τα συμφέροντα του συνόλου και τα δικαιώματα τους εξίσου και τιμωρεί επίσης εξίσου όλους αυτούς που θέτουν σε διακινδύνευση τα συμφέροντα του συνόλου και παραβιάζουν τα δικαιώματα τους. Αυτό όμως που πρέπει να προσεχθεί σε ένα σύστημα τέτοιο είναι καταρχήν ότι κάθε νομικό σύστημα, δεν είναι σύστημα δικαιοσύνης και συνεπώς το ηθικό τεστ, που πρέπει να κάνουμε στο εκάστοτε σύστημα, είναι εάν αυτό υπηρετεί και προστατεύει τα συμφέροντα όλων και δεν είναι μια δικαιοσύνη που συγκαλύπτει την αδικία, ούτε μια εγκληματική συμπεριφορά που ενδύεται την μάσκα του νόμου. Αυτό εξήγησε ο Reiman, ότι δεν το είπε, για να ενοχοποιήσει το σύστημα της χώρας του, ή να το εξισώσει με το Χιτλερικό μοντέλο δικαιοσύνης, αλλά διότι το σύστημα τιμωρεί ανθρώπους όχι γιατί είναι επικίνδυνοι, αλλά επειδή είναι επικίνδυνοι και φτωχοί.

Αυτή η παρατήρηση του, είναι πολύ σημαντική, διότι σημαίνει ότι για κάποιον πολύ συγκεκριμένο λόγο, ο μηχανισμός δεν είναι δίκαιος και εάν αυτός ο λόγος είναι πράγματι η φτώχεια, αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι ο μηχανισμός αυτός που άλλοι τον αναγνωρίζουν ως σύστημα και άλλοι όχι, επηρεάζεται από την οικονομική κατάσταση αυτού που πέφτει στα γρανάζια του και συνεπώς δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ότι λειτουργεί ισότιμα και δίκαια για όλους, ως οφείλει.

Η επιλεκτικότητα του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, είναι σχεδόν αντιληπτή από όλους, αφού υπάρχουν μερικοί άνθρωποι που προστατεύονται και «αγκαλιάζονται» από το σύστημα, ενώ άλλοι που έχουν τελέσει παρόμοια με αυτούς αδικήματα, μπορεί ποτέ να μην τους επιτραπεί να επιστρέψουν στην κοινωνία χωρίς το στίγμα του παραβάτη του ποινικού νόμου.<sup>92</sup>

---

<sup>91</sup> ο.π. σημ., 8, p.p.,197-199

<sup>92</sup> Baker T., Mann Fr., Friedman C.J., “Selectivity In The Criminal Justice System” The Prison Journal, Vol.55, No 1, 1975, p.p., 22-34

Σε αυτό βέβαια το σημείο θα έπρεπε να αναφέρουμε και την θέση του Wacquant<sup>93</sup>, ο οποίος διατύπωσε και υποστήριξε την άποψη, ότι ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός του πληθυσμού των φυλακών στις προηγμένες κοινωνίες, οφείλεται στο γεγονός ότι γίνεται υπερβολική χρήση του ποινικού συστήματος, σαν μέσο για την ρύθμιση της κοινωνικής ανασφάλειας και της κοινωνικής διαταραχής που δημιουργείται στην βάση της κοινωνικής δομής. Η ποινικοποίηση της φτώχειας, πραγματοποιείται κυρίως από την αστυνομία και τα δικαστήρια, τα οποία με την συνεχώς αυξανόμενη, σε σημείο ρουτίνας- επιβολή της φυλάκισης πιστεύουν ότι αναχαιτίζουν την αποδιοργάνωση που δημιουργεί στην κοινωνική δομή η μαζική ανεργία, ο επισφαλής μισθός και η συρρίκνωση της κοινωνικής προστασίας.

Η ομάδα Δασκαλάκη δε, το 1983<sup>94</sup>, στην έρευνά της για την απονομή της δικαιοσύνης, στην Ελλάδα έθεσε ανάμεσα στις ερωτήσεις της και μία η οποία είχε διατυπωθεί ως εξής: *«Κατά την γνώμη σας, το να είναι ο κατηγορούμενος πλούσιος ή φτωχός έχει επίδραση στην μεταχείριση που θα τύχει από την ποινική δικαιοσύνη;»* Η ερώτηση, είχε τεθεί, όπως χαρακτηριστικά διευκρινίζεται, στην ανάλυση της έρευνας, προκειμένου να βολιδοσκοπηθεί η κοινωνική αντίληψη για το «άτεγκτο» της ποινικής δικαιοσύνης μπροστά στην οικονομική δύναμη.

Στην έρευνα διαπιστώθηκε ότι ένα ποσοστό 66,1% του συνόλου του δείγματος, απαντούσε θετικά, ότι η ποινική δικαιοσύνη επηρεάζεται από την οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου και συνεπώς η δικαιοσύνη δεν είναι τυφλή, όπως ο συμβολισμός της ως Θεάς την έχει απεικονίσει. Στο σημείο όμως αυτό πρέπει επίσης να προσθέσουμε, ότι στην έρευνα αυτή, είχαν τοποθετηθεί κάποιες ανεξάρτητες μεταβλητές σχετικά με την κατηγορία του πληθυσμού που απάντησε, την πολιτική του τοποθέτηση, την επαγγελματική του τάξη και το μορφωτικό του επίπεδο.

---

<sup>93</sup> Wacquant L. "The Penalization of Poverty and the rise of Neo-Liberalism", *Capitulo Criminologico*, Vol., 31 No 1, 2003, p.p. 7-22

<sup>94</sup> ο.π.σημ., 2, σ.σ. 173

Διαπιστώθηκε λοιπόν, ότι οι πληθυσμοί που σε άλλη προγενέστερη ερώτηση της έρευνας, είχαν κακή εικόνα για το κύρος του δικαστή, πίστευαν παράλληλα, ότι η δικαιοσύνη επηρεάζεται από την οικονομική δυνατότητα του κατηγορουμένου. Όμως τόσο οι αστικοί πληθυσμοί, όσο και οι ημιαστικοί ή αγροτικοί, είχαν την άποψη σε μεγάλο ποσοστό, περί του επηρεασμού της, αλλά με την διαφοροποίηση ότι οι αστικοί πληθυσμοί του δείγματος έφτασαν στο 59.3% ενώ οι άλλοι στο 71%. Η μέτρηση που είχε σχέση με την πολιτική τοποθέτηση, έδειξε σε γενικό συμπέρασμα ότι ακόμη και οι συντηρητικοί, από πολιτικής άποψης πολίτες, αρνούνται το αμερόληπτο της δικαιοσύνης. Το κριτήριο της επαγγελματικής τάξης, έδειξε ότι στο 52,5% οι ελεύθεροι επαγγελματίες και τα επιστημονικά επαγγέλματα θεωρούν την δικαιοσύνη ανεξάρτητη και ανεπηρέαστη από τα οικονομικά κριτήρια του κατηγορουμένου, ενώ οι άλλες κατηγορίες πιστεύουν ακριβώς το αντίθετο. Τέλος η παράμετρος του μορφωτικού επιπέδου, έδειξε ότι τα πιο απαίδευτα κοινωνικά στρώματα, είχαν πεποίθηση ότι η δικαιοσύνη επηρεάζεται και συνεπώς ενδεχόμενη ερμηνεία για αυτήν την αντίληψη θεωρήθηκε, πιθανή προκατάληψη τους ενάντια στην δικαιοσύνη, ενώ τα πιο προηγμένα και μορφωμένα κοινωνικά στρώματα είχαν φθίνουσα πορεία στο αρνητικό ποσοστό, όσο η μόρφωση ανέβαινε βαθμίδες εκπαίδευσης.

Εδώ λοιπόν στην ανάλυση της έρευνας, σημειώνεται η παρατήρηση, ότι η διαφορά αυτή, αφενός μπορεί να έγκειται στο γεγονός ότι οι ανώτερες κοινωνικό οικονομικές τάξεις είχαν αυξημένη κριτική ικανότητα, λόγω μόρφωσης, αφετέρου στο ότι αυτά τα χαμηλά κοινωνικό οικονομικά στρώματα, μπορεί να είχαν διαφορετική εμπειρία, σχετικά με τις διακρίσεις της ποινικής δικαιοσύνης, σε σχέση με την οικονομική ισχύ του κατηγορουμένου.

Η έρευνα τέλος, καταλήγει στο γενικό συμπέρασμα της, ότι σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, είναι παγιωμένη η αντίληψη ότι η δικαιοσύνη επηρεάζεται από την οικονομική ισχύ του κατηγορουμένου και αυτό φυσικά αποτελεί σημαντικό πλήγμα για το κύρος της δικαιοσύνης και τον αδιαμφισβήτητο ρόλο που έπρεπε να έχει ως προστάτιδα των θεσμών και των αξιών και κυρίως ως όργανο κοινωνικού ελέγχου. Θεωρεί δε, ότι οι εξαιρέσεις που διαπιστώθηκαν από ορισμένα στρώματα, τα πιο ευνοημένα, επιβεβαιώνει τον κανόνα που προαναφέρθηκε.

Η έρευνα τώρα, που έγινε στον Καναδά το 2000<sup>95</sup>, διεξήχθη στα διάφορα στάδια του μηχανισμού της ποινικής δικαιοσύνης. Στη αστυνομία, στην προσωρινή κράτηση και τους όρους, στην επιβολή ποινής και έκτισης αυτής στην φυλακή και ερεύνησε ποια είναι η μεταχείριση των φτωχών, από το ποινικό σύστημα. Η διαπίστωση του Συμβουλίου από το 1971 και μετά το 1995 όπως προέκυψε από τις αναφορές σχετικών ερευνών, ήταν ότι η νομική αρωγή στους φτωχούς είναι πολύ φτωχή. Επίσης στην έρευνα του 1995 είχαν διαπιστώσει, ότι χιλιάδες Καναδοί ήταν φυλακισμένοι, διότι δεν είχαν χρήματα να πληρώσουν χρηματικά πρόστιμα που τους είχαν επιβληθεί. Επιπλέον, νεαροί οι οποίοι δεν είχαν την δυνατότητα να προσλάβουν δικηγόρο, καταδικάστηκαν για ασήμαντα αδικήματα, τα οποία όμως γράφτηκαν στο ποινικό τους μητρώο, με αποτέλεσμα αυτό να τους εμποδίζει από το να εξεύρουν εργασία.

Η έρευνα επίσης, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι τα κύρια στάδια της ποινικής διαδικασίας που έχουν σχέση με την αστυνομία, την προσωρινή κράτηση ή τους όρους και την επιβολή ποινής, είναι τόσο στενά συνδεδεμένα, που δύσκολα οι συνέπειες τους μπορούν να διαχωριστούν. Το Συμβούλιο παράλληλα ανέφερε, ότι είναι περίπου 30 χρόνια, που σχεδόν τα 2/3 του δείγματος του πληθυσμού των ερευνών, έχει την πεποίθηση ότι υπάρχει προνομιακή μεταχείριση στους ευκατάστατους και πολύ σκληρή αντιμετώπιση στους φτωχούς. Η αλυσίδα των γεγονότων είναι σύμφωνα με τις έρευνες αυτές, ως εξής: για την ίδια εγκληματική συμπεριφορά, οι φτωχοί είναι πιο πιθανόν να συλληφθούν, εάν συλληφθούν να κατηγορηθούν, εάν κατηγορηθούν να κριθούν ένοχοι και εάν κριθούν ένοχοι, να τους επιβληθεί ποινή μεγαλύτερη από ότι σε άτομα της μέσης και της μεσαίας τάξης. Έτσι θα μπορούσε να θεωρηθεί, ότι το σύνολο των υπόπτων που συλλαμβάνονται και κατηγορούνται δεν αντανakλά την κατανομή του εγκλήματος, αλλά την κατανομή της φτώχειας στην κοινωνία.

Από τις αναφορές αυτές, αντιλαμβανόμαστε ότι η φτώχεια, το έγκλημα και η ποινή, είναι μεγέθη απόλυτα συνδεδεμένα μεταξύ τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης και η αιτιώδης συνάφεια τους, βρίσκεται στα ζευγάρια που συνδέουν σε ευθεία γραμμή και απόλυτα την φτώχεια με την φυλακή:

---

<sup>95</sup> ο.π. σημ.1, p.p. 1-3

Φτώχεια - έγκλημα → φτώχεια - ποινή → φτώχεια - φυλακή.

Είδαμε επίσης ότι έχει ήδη παρατηρηθεί, πως η ποινική δικαιοσύνη και η φτώχεια έχουν ένα «κακό» σύνδεσμο, αφού η πρώτη, είναι εξαιρετικά αυστηρή και τιμωρητική στην δεύτερη δηλαδή στην φτώχεια.

Στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε, προσπαθήσαμε να δούμε εάν υπήρχε διάκριση, έναντι των φτωχών, κατά τα στάδια της ποινικής δικαιοσύνης, όπως αυτά ξεκινούν από την αστυνομία, τον εισαγγελέα, την ανάκριση, την επιβολή προσωρινή κράτησης ή περιοριστικών όρων, την κατηγορία, την εκδίκαση της υπόθεσης, την επιβολή ποινής και την έκτιση αυτής στην φυλακή.

Καταρχήν για σκοπούς έρευνας και πέρα από τον προβληματισμό που αναπτύχθηκε παραπάνω, για το εάν είναι σύστημα ή όχι, το σύνολο των φορέων του κοινωνικού ποινικού ελέγχου, θεωρήσαμε ότι είναι σύστημα και στην έρευνα αυτή το αναφέραμε ως σύστημα. Αξιολογήσαμε δε, ότι τα προβληματικά ενδεχομένως κομμάτια, επικοινωνίας και ενημέρωσης του συστήματος, δεν επηρεάζουν σε τέτοιο βαθμό, την διάκριση που ερευνούμε εν προκειμένω, ώστε να θεωρηθεί ο χαρακτηρισμός του ως σύστημα, αδόκιμος.

Αυτό που προκύπτει από αυτήν την έρευνα, είναι κυρίως ότι οι άνθρωποι που μετέχουν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, είτε ως λειτουργοί του, είτε ως ύποπτοι και κατόπιν κατηγορούμενοι, πιστεύουν ότι υπάρχει δυσμενής διάκριση όλου του συστήματος, εις βάρος των φερομένων ενώπιόν του, υπόπτων και κατηγορουμένων, οι οποίοι δεν έχουν οικονομική δύναμη και δεν είναι επιφανείς ή επώνυμοι πολίτες.



## 2. Η διάρθρωση της Ελληνικής Ποινικής Δικαιοσύνης

### A. Στάδιο προσαγωγής και σύλληψης.

*«A numbers-runner is arrested for violation of a gambling statute while a high-stakes poker game at an upper-class gentlemen's club goes on unmolested. A man with one marijuana cigarette in his possession is arrested, not because he more than others should be imprisoned, but simply as an exemplary warning and deterrent to 30,000 other marijuana smokers in the city, and as a token law-and- order gesture for the rest of the population. A state trooper recognizes a drunk driver as the son of the president of the local bank and decides not to arrest him. A corps of building inspectors pore over a print shop where the local underground newspaper is produced and detect a violation of an obscure code provision that previously has seldom, if ever, been enforced. A policeman stops a long-haired youth who is playing a harmonica in the park and asks him for identification; when the youth appears arrogant, the policeman arrests him for disorderly conduct».*

*Joseph H. Tieger.*

*Member of the North Carolina Bar; A.B.1963, J.D. 1970, Duke University*

### A1. Η Αστυνομία ως φορέας κοινωνικού ελέγχου.

Τα στάδια της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, όπως και σε άλλα συστήματα, αρχίζουν από την αστυνομία, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, ως ο φορέας κοινωνικού ελέγχου, ο οποίος αποτελεί τον «φύλακα» του συστήματος, χωρίς την συμμετοχή του οποίου, δεν μπορεί το σύστημα να τεθεί σε κίνηση, ενώ παράλληλα, αποτελεί τον κύριο

φορέα κρατικής εξουσίας με την μορφή άσκησης φυσικής βίας<sup>96</sup>. Η αστυνομία είναι όπως και η Εισαγγελία, οι μηχανισμοί τροφοδοσίας του συστήματος σε υποθέσεις<sup>97</sup>.

Στην αστυνομία έχει ανατεθεί θεσμικά, η προστασία του κοινωνικού συνόλου και η διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης<sup>98,99</sup>. Εντάσσεται στους φορείς της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης, απέναντι στο έγκλημα και είναι υπεύθυνη για το αρχικό φιλτράρισμα, με το οποίο κινητοποιείται το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.<sup>100</sup> Είναι η αστυνομία που ελέγχει το φάσμα της προδικασίας<sup>101</sup> στον έλεγχο του εγκλήματος, διότι είναι αυτοί που έρχονται σε πρώτη επαφή με τον ύποπτο ή και τον δράστη.

Στις αρμοδιότητες της αστυνομίας, εμπίπτει η αστυνομική προανάκριση, η οποία αφορά την άμεση επέμβαση των ανακριτικών υπαλλήλων, χωρίς προηγούμενη εισαγγελική παραγγελία, σε περιπτώσεις που έχουμε αυτόφωρα κακουργήματα ή πλημμελήματα, ή απειλείται άμεσος κίνδυνος από την αναβολή και την καθυστέρηση. Κίνδυνος από την αναβολή σημαίνει ότι εάν δεν ενεργηθεί άμεσα η αντίστοιχη προανακριτική πράξη, θα προκύψει αδυναμία ή δυσχέρεια πραγματοποιήσεώς της στο μέλλον (αρθ.243 &2 ΚΠΔ). Αυτή δε η αυτεπάγγελτη δραστηριότητα των ανακριτικών υπαλλήλων όμως, δεν αποτελεί έναρξη της ποινικής διαδικασίας.<sup>102</sup>

Εν κατακλείδι ο στόχος της αστυνομίας, όπως ορίζεται και στο ΠΔ 141/91 και στο άρθρο 93, είναι η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος, με πρώτιστο καθήκον την πρόληψη

---

<sup>96</sup> Λαμπροπούλου Ε., «Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος», Παπαζήση, 1994, σ.σ., 203

<sup>97</sup> ο.π. σημ. 2 σ.σ., 15

<sup>98</sup> ο.π. σημ. 96 σ.σ., 206

<sup>99</sup> Ward R. "The Police Role: A Case of Diversity", The Journal OF Criminal Law, Criminology, and the Police Science, Vol.61, No.4 (Dec.,1970), pp.580-586

<sup>100</sup> Ζαραφωνίτου Χ., Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σ.σ., 159.

<sup>101</sup> Φαρσεδάκη Ι., Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση, Νομική Βιβλιοθήκη, 1984, σ.σ., 63-70

<sup>102</sup> Καρρά Α. «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993, σ.σ.,284-288, Παπανδρέου Π., «Αστυνομική Προανάκριση», Ποιν.Δικ. 6/2006,σ.σ., 755- 758.

αυτού για την διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης, της ευταξίας και της απρόσκοπτης διαβίωσης των πολιτών<sup>103</sup>.

## **A2. Η διακριτική εξουσία της Αστυνομίας στο επίπεδο της δίωξης του εγκλήματος.**

Υπάρχει μεγάλη αμφισβήτηση και σοβαρός διάλογος για το κατά πόσον, η αστυνομία έχει τον απόλυτο έλεγχο του εγκλήματος και της προστασίας κατ' επέκταση του πολίτη. Είναι γνωστό πλέον, αφενός ότι αυτό σε απόλυτους βαθμούς δεν θα μπορούσε να ανταποκρίνεται στην αλήθεια, αλλά επιπλέον έχει γίνει αποδεκτό ότι μικρός αριθμός εγκλημάτων, είναι αυτός που τελικά εξιχνιάζεται<sup>104</sup> και έχει τεθεί σοβαρό θέμα σε σχέση με την επιλεκτικότητα<sup>105</sup>, που παρουσιάζει στο έργο της η αστυνομία. Η επιλεκτικότητα αυτή έχει διαπιστωθεί, μέσα από έρευνες, ότι σχετίζεται με το φύλλο την ηλικία, την εθνικότητα, την μόρφωση αλλά κυρίως όλα αυτά συνδυάζονται με την χαμηλή κοινωνικό-οικονομική θέση, τόσο του υπόπτου όσο και του καταγγέλλοντος.<sup>106</sup>

Με τον όρο επιλεκτικότητα<sup>107</sup>, μπορούν να διακριθούν τρεις τύποι αστυνομικής δράσης: α) η επιλεκτική δράση: η αστυνομία δρα ή δεν δρα κατά συγκεκριμένων εγκλημάτων ή μορφών του εγκλήματος, ή κατά συγκεκριμένων ομάδων ατόμων ή όχι κατά συγκεκριμένων άλλων π.χ. όταν η αστυνομία δεν δρα κατά του εγκλήματος του λευκού κολάρου, κάποια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων διαφεύγει, β) η διαφοροποιημένη δράση: η αστυνομική δράση κατά συγκεκριμένων ομάδων ατόμων ή κατά συγκεκριμένων μορφών

---

<sup>103</sup> βλ και ν. 2800/2000 αρθ. 8

<sup>104</sup> ο.π. σημ. 2, σ.σ., 31

<sup>105</sup> ο.π. σημ. 67 σ.σ., 154-161, επίσης Myers S., "Police Encounters with Juvenile Suspects: Explaining the Use of Authority and Provision of Support, Final Report, University of Albany, Department of Criminal Justice, 2002, pp., 63-79

<sup>106</sup> Douglas A. S., Visher A.C., Davidson A.L., "Equity and Discretionary Justice: The Influence of Race on Police Arrest Decisions" *Journal of Criminal Law & Criminology*, Vol.21, No 1, 1984, pp., 247, Linnan D.K., "Police Discretion in a Continental European administrative state: The police of Baden –Wurttemberg in the Federal Republic of Germany, *Law and Contemporary Problems*, 1984, Vol 47, Issue 4, p.p., 189-200

<sup>107</sup> Fijnaut C. "Police Discretion", *Abstracts on Police Science*, 1973, p.p. 82,

<http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=48518>, 6/6/2009

εγκλημάτων, ή κατηγοριών εγκλημάτων, διαφοροποιείται από την δράση εναντίον άλλων: μια ομάδα προειδοποιείται και διαφεύγει, ενώ κάποια άλλη συλλαμβάνεται π.χ. στα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, ενδέχεται να ειδοποιηθούν κάποιοι ιδιοκτήτες τόσο να χαμηλώσουν την ένταση μουσικής στο κατάστημα τους, στα επιτρεπόμενα από τον νόμο όρια όσο και να μην λειτουργήσουν πέρα από το επιτρεπόμενο ωράριο, για συγκεκριμένες μέρες, όπου θα λάβουν χώρα εκτεταμένοι αστυνομικοί έλεγχοι τέτοιου τύπου γ) προνομιακή δράση: συγκεκριμένες ομάδες ατόμων απολαμβάνουν προνόμια, ενώ άλλες όχι, πιεστικά μέτρα δεν εφαρμόζονται ή εφαρμόζονται σε διαφορετική ένταση, π.χ. οι αστυνομικοί έναντι συναδέλφων ή γνωστών τους δεν καταγράφουν τις παραβάσεις του ΚΟΚ, για υπέρβαση ορίου ταχύτητας ή κυκλοφορίας χωρίς κράνος ή χωρίς ζώνη ασφαλείας. Βέβαια σε σχέση με την επιλεκτικότητα της αστυνομίας έχει υποστηριχθεί ότι αυτή κάποιες φορές μπορεί να οφείλεται και στην διαφθορά που ενδεχομένως περιλαμβάνει ο μηχανισμός της.<sup>108</sup>

Στην Ελλάδα το πόρισμα<sup>109</sup> του Συνηγόρου του Πολίτη, αναφερόμενο στο περιεχόμενο αναφορών κατά της αστυνομίας, παρουσίασε μια επιλεκτική πρακτική της αστυνομίας, σε σχέση με σωματικές έρευνες, ή άλλες έρευνες σε αλλοδαπούς, σε πολίτες με εξωτερικά χαρακτηριστικά αλλογενούς, και σε συλλήψεις σε συγκεκριμένες περιοχές που θεωρούνται δημόσιοι χώροι «υψηλής εγκληματικότητας».

Είναι πολύ σημαντικό όμως, αυτό που αναφέρεται στο πόρισμα του 2006 του ΟΗΕ<sup>110</sup>, ότι μια καλά αποδεκτή αστυνομία, δημιουργεί το πρόκριμα για μια θετική άποψη για την δικαιοσύνη. Πράγμα που σημαίνει ότι η αστυνομία έχει ένα πολύ σημαντικό στην ουσία ρόλο. Αφενός οφείλει να λειτουργεί σωστά για να διασφαλίζει την προστασία της κοινωνίας από το έγκλημα, αφετέρου, στην συνάντησή της με το έγκλημα όταν αυτό έχει τελεστεί, στην όποια μορφή του, (τετελεσμένο ή σε απόπειρα), οφείλει να διασφαλίζει και

---

<sup>108</sup> Ζαραφωνίτου Χ. «Οι εξουσίες και οι ευθύνες της αστυνομίας σε μια δημοκρατική κοινωνία», Ποιν. Δικ. 12/1999, σ.σ, 1289-1292

<sup>109</sup> Συνήγορος του Πολίτη, Νόμιμες προϋποθέσεις προσαγωγών και αστυνομικών ερευνών. Πόρισμα υπ'αρ.16024.02.2.4/30.6.2003. Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 1337-1341.

<sup>110</sup> Μαγγανάς Α., Λάζος Γρ., Σβουρδάκου Δ., «Η Εγκληματολογία από τα Κάτω», Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σ.σ., 47-55

τα δικαιώματα του συλληφθέντος, ο οποίος ενδέχεται, εάν το κρίνουν τα όργανά της, να οδηγηθεί στο επόμενο στάδιο του συστήματος, δηλαδή στον Εισαγγελέα και την Ανάκριση, όπου θα του απαγγελθεί η επίσημη κατηγορία και θα ληφθούν μέτρα ή όχι, εις βάρος του.

Εάν λοιπόν η αστυνομία, είναι σε θέση να λειτουργεί αυτόν τον διπλό ρόλο, με επιτυχία ή τουλάχιστον σε ικανοποιητικό βαθμό, αυτό κατ' επέκταση, δημιουργεί αίσθημα εμπιστοσύνης τόσο στους πολίτες, ότι είναι αποτελεσματική και τους προστατεύει από το έγκλημα, όσο και στους συλληφθέντες, ότι δεν κινδυνεύουν από υπερβάσεις εξουσίας των οργάνων της, ή βασανιστήρια ή ρατσιστικές συμπεριφορές, ή γενικά από όποια συμπεριφορά δεν συνάδει με τους στοιχειώδεις κανόνες προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, όπως αυτά παρουσιάζονται στα κείμενα του Συντάγματος, της ΕΣΔΑ και των ειδικών κειμένων της ποινικής δικονομίας και των ποινικών νόμων.

### **A3. Επιλεκτική Εξουσία της Αστυνομίας και φτώχεια.**

Αυτό που είναι ζητούμενο και πρέπει να εξετάσουμε, είναι εάν στο σύστημα μας, στο στάδιο της σύλληψης και προσαγωγής υπόπτων, αυτή η προαναφερόμενη επιλεκτικότητα, για την οποία κατηγορήθηκε και κατηγορείται η αστυνομία, επηρεάζεται σοβαρά, από το οικονομικό status αυτών που κινούνται στους παραβατικούς χώρους της κοινωνίας και ειδικότερα, εάν επηρεάζεται αρνητικά από την φτώχεια, με αποτέλεσμα να εισέρχονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, οι φτωχότεροι και χαμηλότερης κοινωνικής τάξης πολίτες.

Σε έρευνα που έγινε πρόσφατα με συνεντεύξεις σε κρατούμενους, για την αστυνομία τους δικαστές και το εν γένει σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, διαπιστώθηκε ότι οι κρατούμενοι περιγράφουν και χαρακτηρίζουν ως εξαιρετικά επιλεκτική την δράση της αστυνομίας. Στην ερμηνεία δε, των σχετικών συνεντεύξεων, υποστηρίχθηκε ότι πράγματι ο επιλεκτισμός αυτός, έχει επιπλέον έντονο ταξικό χαρακτήρα.<sup>111</sup>

---

<sup>111</sup> ο.π. σημ. 110, σ.σ. 64

Στην έρευνα του Καναδά, σχετικά με το ερώτημα ποιους συλλαμβάνει η αστυνομία και ποιους κατηγορεί για το έγκλημα<sup>112</sup> διατυπώθηκε ο εξής προβληματισμός: εάν υποτεθεί ότι είναι αμφίβολο, ότι οι περισσότεροι ανήλικοι παραβάτες προέρχονται από χαμηλά οικονομικά στρώματα, γιατί στις περισσότερες μελέτες ανά τον κόσμο, διαπιστώνεται ότι αυτοί που κατά τον πλέον μεγαλύτερο αριθμό συλλαμβάνονται, κατηγορούνται και φυλακίζονται για παράβαση ποινικών νόμων είναι ανήλικοι από φτωχές οικογένειες; Εάν δε υποτεθεί, ότι οι εγκληματίες, που ανήκουν σε υψηλά κοινωνικά στρώματα, κάνουν περισσότερο κακό στην κοινωνία μας, σε σχέση με τους φτωχούς εγκληματίες, γιατί τότε οι φυλακές είναι τόσο γεμάτες από φτωχούς ανθρώπους ;

Η έρευνα προσεγγίζει το θέμα των αστυνομικών ελέγχων, προσαγωγών και εν γένει ενεργειών, εξετάζοντας υποθέσεις ανηλίκων σε σχέση με την οικονομική τους κατάσταση. Ο εγκληματολόγος Maurice Cusson, όπως παραθέτει η έρευνα, υποστήριξε,<sup>113</sup> ότι ο βασικός λόγος, που τα παιδιά τα οποία, προέρχονται από ευκατάστατες οικογένειες, δεν οδηγούνται στην φυλακή, οφείλεται στο γεγονός, ότι οι οικογένειες αυτές, έχουν περισσότερες δυνατότητες να επιλύσουν το πρόβλημα που ενδεχομένως θα προκύψει. Αναφέρει χαρακτηριστικά την υπόθεση Jean Sebastien, ενός ανήλικου, γόνου πλούσιας οικογένειας, ο οποίος αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς από την γέννησή του. Ενώ είχε εγγραφεί σε ένα σχολείο πλουσίων, είχε κακή επίδοση, έκλεψε λεφτά από συμμαθητές του και αποβλήθηκε χωρίς την απαγγελία κατηγορίας. Κατόπιν έκλεψε λεφτά από τους γονείς του και σε ένα νέο ιδιωτικό σχολείο που τον έγραψαν, για παιδιά με δυσκολίες, έβαλε φωτιά και κατάστρεψε το κτίριο. Οι γονείς του αποζημίωσαν το σχολείο, αποφεύγοντας τις κατηγορίες που μπορούσαν να εγερθούν εις βάρος του, και πλήρωσαν πάλι, όταν έκλεψε το ταμείο του σχολείου. Έτσι συνεχίστηκε η ιστορία του, μέχρι που τον έστειλαν σε ένα ράντζο του θείου του στην Ν. Αμερική, όπου ηρέμησε και τακτοποίησε την ζωή του.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν από αυτό το παράδειγμα, ότι εάν το παιδί αυτό, ανήκε σε μια φτωχή οικογένεια, κατά πρώτον, δεν θα απέφευγε τις κατηγορίες για τις πράξεις του και

---

<sup>112</sup> ο.π. σημ .1, pp. 11

<sup>113</sup> ο.π. σημ., 1, pp.11

κατά δεύτερον δεν θα μπορούσε από την οικογένεια του, να προταθεί καμία υλική αποκατάσταση των ζημιών, ώστε να εξασφαλίσει μια καλύτερη ποινική μεταχείριση. Παρατηρούμε δηλαδή, ότι οι παράνομες συμπεριφορές των φτωχών, είναι πιο πιθανό να περιέλθουν στην αντίληψη των Αρχών και δη της αστυνομίας, από ότι είναι οι πράξεις των οικονομικώς ευκατάστατων, οι οποίες «καλύπτονται», ή καλύτερα «εξοφλούνται» όχι με κάποια ποινή, αλλά ενδεχομένως με κάποια αποζημίωση, η οποία για το θύμα, μπορεί να είναι και ουσιαστικότερη από την φυλάκιση του παραβάτη. Συνεπώς επιβεβαιώνεται στην ουσία η θεώρηση, ότι οι φτωχοί άνθρωποι γίνονται πιο εύκολα στόχοι και παράλληλα κατηγορούνται ευκολότερα, ενώ οι ανώτερης κοινωνικής και οικονομικής τάξης άνθρωποι αφήνονται ελεύθεροι, για το ίδιο αδίκημα που άλλοι κατηγορούνται και δικάζονται.<sup>114</sup>

Περαιτέρω, όπως αναφέρει ο Δασκαλάκης, η παραπομπή από το ένα στάδιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης στο άλλο, εναπόκειται στις οικονομικές και κοινωνικές δομές του ατόμου, με αποτέλεσμα οι προνομιούχες ομάδες να έχουν μεγάλη ικανότητα διαχείρισεως της εξέλιξης της ποινικής τους υπόθεσης. Η δε αστυνομία, είναι τελικά εκείνη που θα αποφασίσει, εάν θα αφήσει κάποιον ύποπτο που ερευνά, να φύγει ή να οδηγηθεί στο αστυνομικό τμήμα, για περαιτέρω έλεγχο και εξακρίβωση<sup>115</sup>. Προκύπτει λοιπόν από τα λεγόμενα, ότι η αστυνομία, έχει την θεσμική δυνατότητα να δρα ως οιονεί δικαστής ή άλλως ως «πρώτος δικαστής»<sup>116</sup>

Εδώ λοιπόν θα μπορούσαμε ίσως να συσχετίσουμε και το ζήτημα της αποκαλούμενης «θεατότητας» του εγκλήματος, όπως την διατύπωσε και την ερεύνησε ο Δασκαλάκης<sup>117</sup>. Διαπιστώνουμε, ότι το αδίκημα που έχει τελεσθεί, ή δεν θα φτάσει μέχρι την αστυνομία (περίπτωση Sebastien) ή από την αστυνομία δεν θα φτάσει στο επόμενο στάδιο, (όπως θα προκύψει και από απόσπασμα από συνέντευξη αστυνομικού που παρατίθεται αμέσως

---

<sup>114</sup> ο.π. σημ.,8, pp. 117-119.

<sup>115</sup> Kupperstein L., "Treatment and Rehabilitation of Delinquent Youth: Some Sociocultural Considerations", Acta Criminologica, Vol.4, No 1,1971, pp. 20-30, Linnan D.K, "Police Discretion in a Continental European administrative state: The police of Baden –Wurtemberg in the Federal Republic of Germany, Law and Contemporary Problems, 1984, Vol 47,Issue 4, p.p.,189-200

<sup>116</sup> ο.π. σημ., 110, σ.σ., 50

<sup>117</sup> Δασκαλάκης Η. «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Αντ. Ν. Σάκουλα. 1985, σ.σ., 85 επ.

παρακάτω). Αυτό όμως στην ουσία σημαίνει, ότι η θεατότητα, αμβλύνεται ή όχι, ανάλογα με την επιλεκτική δύναμη της αστυνομίας ή την οικονομική και κοινωνική δύναμη του δράστη και του κοινωνικού του περίγυρου και συνεπώς ναι μεν η θεατότητα είναι όπως λέει ο Δασκαλάκης, η ιδιότητα του εγκλήματος να πέφτει στην αντίληψη τρίτων, όμως τελικά είναι στο χέρι της δυναμικής του δράστη (κοινωνική και οικονομική θέση) και της αστυνομίας να φτάσει στους παραπέρα μηχανισμούς του συστήματος. Βέβαια όταν μιλάμε για εγκλήματα μεγάλης θεατότητας όπως η ανθρωποκτονία, ή η εμπορία ή η εισαγωγή στην επικράτεια μεγάλης ποσότητας ναρκωτικών, ή άλλου τύπου αδικήματα που έχουν λάβει μεγάλη δημοσιότητα <sup>118</sup>, είναι πολύ πιθανό να μην σταματήσει η διαδικασία, στο πρώτο στάδιο της αστυνομίας. Μετά όμως, έρχεται η ανάκριση (το δεύτερο στάδιο), ή το δικαστήριο στην διαδικασία της ποινικής δίκης (το τρίτο στάδιο), όπου εάν και εφόσον υπάρχουν οι οικονομικές ή κοινωνικές δυνατότητες του δράστη ή του φερόμενου ως ενόχου, οι οποίες είναι πολλές φορές αλληλοσυμπληρούμενες, μπορεί να επιβληθούν για παράδειγμα ποινές, που ποτέ δεν θα επιβάλλονταν σε ένα φτωχό άνθρωπο.

Στο σημείο αυτό αξίζει να παραθέσουμε ένα απόσπασμα από την συνέντευξη ενός αστυνομικού και να δούμε πως περιγράφει αυτό που αναλύουμε. «.....είναι οι συνήθεις ύποπτοι, δηλαδή οι φτωχοί με παραβατική συμπεριφορά στο παρελθόν, είναι πάντα οι συνήθεις ύποπτοι. Είχαμε περιστατικά που συλλαμβάναμε παιδιά επιφανών πολιτών και επεμβαίναμε και εμείς οι ίδιοι για να μην ασκηθεί ποινική δίωξη, από κάποιον πολίτη και να λήξει η υπόθεση αθόρυβα. Ενώ σε αντίστοιχα περιστατικά που αφορούσαν φτωχούς πολίτες, φτάναμε μέχρι τα άκρα, δηλαδή φτάναμε μέχρι το δικαστήριο και την επιβολή ποινής. Δηλαδή μπορεί να είχαμε παιδιά της ίδιας ηλικίας, που να έκλεψαν ένα μηχανάκι και επειδή ήταν από διαφορετικές οικογένειες η μεταχείριση ήταν διαφορετική. Αυτή δηλαδή που περιέγραψα παραπάνω, και το ένα παιδί στιγματιζόταν ενώ το άλλο τίποτα, και φυσικά το ένα παιδί είχε όλες τις συνέπειες του νόμου, ενώ το άλλο καμία»<sup>119</sup>.

---

<sup>118</sup> Απόφαση υπ'αρ. ...95/200...., 3μελές Εφ. Κακ/των Πατρών αδημ.

<sup>119</sup> βλ. συνέντευξη Δ1. Δ.Α. (22 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός αστυνομίας) σ.σ. 246



Το απόσπασμα αυτό επιβεβαιώνεται από μια ακόμη έρευνα που έγινε σε παραβατικούς ανήλικους στην Φιλαδέλφεια της Αμερικής, από τον Terence Thornberry<sup>120</sup>, όπου διαπίστωσε πως ανάμεσα σε ανήλικους με το ίδιο παράπτωμα, αυτοί που είχαν οικονομικές δυνατότητες, δεν έφταναν στους επόμενους μηχανισμούς του ποινικού συστήματος, ενώ αυτοί που δεν είχαν χρήματα, το πιο πιθανό ήταν να εγκλεισθούν στην φυλακή, ενώ οι ευκατάστατοι, εάν οδηγούνταν στο επόμενο στάδιο, έφευγαν με αναστολή.

Στην έρευνά μας, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, διαπιστώσαμε από τις καταθέσεις των νεαρών παραβατών, ότι η αστυνομία ερευνά συχνότερα συγκεκριμένες ομάδες ανηλίκων. Αυτές είναι για παράδειγμα των ρόμα και των φτωχών οικογενειών που συχνάζουν σε συγκεκριμένα μέρη και καφετέριες και συναναστρέφονται με άτομα της ηλικίας τους και μη, τα οποία έχουν υπάρξει στο παρελθόν στην φυλακή, ενώ παράλληλα μπορεί και οι ίδιοι, να ήταν πρώην κρατούμενοι ή και εμπλεκόμενοι γενικά σε παραβατικές ποινικές δραστηριότητες.

Χαρακτηριστικά σε μια συνέντευξη ενός ανήλικου κρατουμένου για κλοπές, υπότροπου,<sup>121</sup> ειπώθηκε: *«Οι αστυνομικοί όταν έχεις ποινικό μητρώο, σου μιλάνε σπαστικά, θέλουν να σε φορτώσουν κλοπές. Σε παίρνουν για εξακρίβωση από τον δρόμο, ή όταν οδηγείς ή όταν είσαι σε καμία πλατεία, και αρχίζουν ψάχνουν, βρίσκουν ότι έχεις μητρώο και τότε σε κρατούν 2-3 ώρες μέχρι να πεις.....Πιάνουν πιτσιρικάδες 14-15 χρόνων οι οποίοι έχουν μια κλοπή και θα τους χρεώσουν 10, 20, 30 κλοπές για να κλείσουν τις ανοικτές υποθέσεις που έχουν.»*

Αυτή η αναφορά, μας οδηγεί σε ένα παρόμοιο συμπέρασμα, στο οποίο κατέληξε, η έρευνα του Καναδά, η οποία διαπιστώνει ότι υπάρχει υπεραστυνόμευση σε φτωχικές γειτονιές<sup>122</sup> και αυτό είναι που έχει οδηγήσει τους νέους, να παραπονιούνται ότι η αστυνομία τους κάνει ελέγχους, υπερβολικά συχνά, τους κακοποιεί, τους κάνει σωματικούς ελέγχους, τους προσάγει για διευκρινίσεις, τους συλλαμβάνει για ασήμαντα αδικήματα ή και για κανέναν

---

<sup>120</sup> ο.π. σημ.,8, pp.119

<sup>121</sup> βλ. συνέντευξη Z17. Z.E. (19 χρόνων) σ.σ. 292

<sup>122</sup> ο.π. σημ.1, p.p.11-27, επίσης βλ. Sampson R., Effects of Socioeconomic Context on Efficial Reaction to Juvenile Delinquency, American Sociological Review, Vol.51, No 6, (Dec.1986) pp.,876-878.

λόγο<sup>123</sup> και επιπλέον ότι άνθρωποι εξαρτημένοι από τα ναρκωτικά, πόρνες, κλέφτες, αλκοολικοί και άστεγοι είναι κάτω από τον πιο αυστηρό έλεγχο από όλους. Αυτοί δε που έχουν ποινικό μητρώο, αποτελούν το εύκολο στόχο αφού, η προηγούμενη παράβαση αποτελεί για την αστυνομία στήριγμα, για την νέα απαγγελία κατηγορίας.

*Και όπως αναφέρει και μια κρατούμενη :«Έχουν τον δηλωμένο τον τοξικομανή, ο οποίος όταν πιαστεί μια φορά από εκεί και μετά έχει στιγματιστεί, είναι η εύκολη λεία. Πάνε αμέσως, ξέρουν, ότι εφόσον είναι τοξικομανής, όλο και κάτι θα έχει, την δόση του να έχει αρκεί.»<sup>124</sup>*

Ενώ ένας αστυνομικός συμπληρώνει: *«Η χαμηλού βαθμού εγκληματικότητα, όπως οι τοξικομανείς, οι κλέφτες κλπ είναι πιο εύκολο να αντιμετωπιστεί. Όταν τα ναρκωτικά κινούνται ευρέως σε ένα γνωστό χώρο, όπως σε μια συγκεκριμένη πλατεία, μπορείς να κινηθείς άνετα και γίνεται πιο εύκολη η δουλειά σου, ενώ στην περίπτωση που θες να συλλάβεις τον γιο ενός μεγαλογιατρού θες πολύωρη παρακολούθηση, υλικοτεχνικά μέσα κλπ, ενώ ένα πρεζόνι στην πλατεία Βάθης είναι εύκολος στόχος».<sup>125</sup>*

#### **A4. Οι συνέπειες της ύπαρξης του Ποινικού μητρώου για τους φτωχούς παραβατικούς.**

*«Από την στιγμή που έχω ήδη συλληφθεί στο παρελθόν είμαι στο πελατολόγιο της αστυνομίας». Έτσι ακριβώς μας είπαν κάποιοι από τους ερωτηθέντες του δείγματος της έρευνάς μας, οι οποίοι είχαν ποινικό μητρώο και παλαιότερες συλλήψεις. Έχει βέβαια υποστηριχθεί, ότι αυτοί οι άνθρωποι που έχουν συλληφθεί επανειλημμένως, ανήκουν σε αυτούς με την υψηλότερη εγκληματικότητα, και είναι οι πρωταρχικοί στόχοι της αστυνομίας.<sup>126</sup>*

Είναι φυσικό και επόμενο λοιπόν, να θεωρηθεί εκ προοιμίου, ότι ένας τέτοιος έλεγχος από την αστυνομία, δια της υπεραστυνόμευσης, την στιγμή που υπάρχουν ή υπήρχαν σοβαρές

---

<sup>123</sup> ο.π. σημ 1, pp.14

<sup>124</sup> βλ. συνέντευξη Ε8. Ε.Θ. (43 ετών, 10 χρόνια συνολικός χρόνος στην φυλακή ανά διαστήματα) σ.σ. 274

<sup>125</sup> βλ. συνέντευξη Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας) σ.σ. 252

<sup>126</sup> ο.π. σημ 1, pp.16.

ενδείξεις εγκληματικότητας τέτοιων ατόμων, είναι απόλυτα επιβεβλημένος και σε κάθε περίπτωση, είναι αναγκαίος, προκειμένου να διασφαλιστεί η πρόληψη του εγκλήματος αλλά και το αίσθημα ασφάλειας των υπολοίπων πολιτών της κοινωνίας. Εξάλλου κατά το άρθρο 94 του Π.Δ. 141/91, μέσα στα πλαίσια της προληπτικής της ενέργειας, οφείλει να επιτηρεί σύμφωνα με το εδάφιο γ', του ιδίου άρθρου τους επαίτες, τους αλήτες, τους υπόπτους και τους καταδικασμένους στο παρελθόν για εγκληματική δραστηριότητα. Έτσι μέσα στα πλαίσια του σκοπού του άρθρου, που είναι όπως είπαμε, σύμφωνα με την παράγραφο 1, η ευταξία, η διασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και η απρόσκοπτη διαβίωση των πολιτών μπορεί και ενεργεί όπως ρητά αναγράφει το εδάφιο α', σωματικές έρευνες προσώπων.

Το ζήτημα όμως που ανακύπτει, από μια τέτοια θεώρηση, σε σχέση με τους ελέγχους της αστυνομίας, τον πληθυσμό στις φυλακές και τις προσαγωγές στα δικαστήρια, είναι εάν πράγματι η εγκληματικότητα μειώνεται ή όχι.<sup>127, 128</sup> Η αλήθεια είναι ότι οι ομάδες αυτές των ανθρώπων μπορούν κάλλιστα να θεωρηθούν ευπαθείς, στην ποινικοποίηση των συμπεριφορών τους, με την έννοια του «ευάλωτου», δηλαδή είναι πιο εύκολο να ποινικοποιηθούν οι συμπεριφορές τους και κατ' επέκταση να τιμωρηθούν.

---

<sup>127</sup> Η αναποτελεσματικότητα και η αποτελεσματικότητα της αστυνομίας έχει ερευνηθεί πολλάκις και συνήθως διαπιστώνεται από τους επίσημους πίνακες εξιχνίασης των εγκλημάτων. Η Βιδάλη στο βιβλίο της «Εγκληματικότητα και Αστυνομία» σ.σ 459-462, εκτιμά ότι στα εγκλήματα με σοβαρή κοινωνική απαξία (απάτες, βιασμοί, εκβιάσεις, ανθρωποκτονίες κλπ) τα ποσοστά εξιχνίασης διατηρούνται υψηλά ενώ στη μικρομεσαία εγκληματικότητα (κλοπές διαρρήξεις, ληστείες, κλοπές τροχοφόρων, επαιτεία κλπ) είναι σχετικά χαμηλά, εκτός της επαιτείας η οποία ανέρχεται στο 99,34% και στο 100%. (οι πίνακες αφορούσαν την χρονική περίοδο από 1998-2001. Βέβαια ας μην ξεχνάμε ότι σύμφωνα με το άρθρο 98 του ΠΔ141/91 «η Ελληνική Αστυνομία φροντίζει για την απαλλαγή της κοινωνίας από την επαιτεία και την αλητεία γιατί αυτές προάγουν την ανεργία και προετοιμάζουν τους νέους εγκληματίες»

<sup>128</sup> Wilson J.Q. and Boland B., "The Effect of the Police on Crime" Law & Society Review, Vol 12, No 3, Special Issue on Criminal Justice (Spring 1978) p.p. 367-390, Sherman L.W., "Attacking crime: Police and Crime Control", Crime and Justice, Vol. 15, Modern Policing (1992), pp.218- 221, Brown D.W., "Arrest Rates and Crime Rates : When Does a Tipping Effect Occur?" Social Forces, Vol. 57, No.2 Special Issue (Dec.,1978) p.p. 671-682, και ο.π. σημ. 1, p.p.99-103

Την «ευπάθεια» ως όρο, την έχουμε συναντήσει<sup>129</sup>, στα άτομα που υποφέρουν από τον φόβο του εγκλήματος, με την ίδια έννοια, ότι δηλαδή έχουμε διακρίνει κάποιες κοινωνικές ομάδες οι οποίες, είναι πιο ευάλωτες από άλλες, (γυναίκες, ηλικιωμένοι κλπ), στο να πιστεύουν ότι κινδυνεύουν από το έγκλημα, δηλαδή στο να γίνουν θύματα ενός εγκλήματος.

Έτσι λοιπόν κατ' αναλογία, θα μπορούσαμε ίσως να θεωρήσουμε, ότι κοινωνικές ομάδες, χαμηλού κοινωνικοοικονομικού status, οι οποίες μπορεί στο παρελθόν να έχουν κινηθεί στο χώρο της μικροεγκληματικότητας ή να έχουν παραβατικές συναναστροφές ή να ανήκουν σε μειονότητες<sup>130</sup> ή να είναι αλλοδαποί, είναι ευπαθείς στην εύκολη απόδοση κατηγοριών ποινικών παραβάσεων και συνεπώς είναι ευάλωτες και σε συλλήψεις, ως οι αποκαλούμενοι «συνήθεις ύποπτοι».

Στην Αμερική έχει διαπιστωθεί πλέον<sup>131</sup>, ότι στην καθημερινότητα, ο τρόπος που δρα η αστυνομία, αποτελεί επιλεκτική επιβολή του νόμου, η οποία ασκείται με διακρίσεις. Αυτό δε, είναι κάτι το οποίο σαν συμπεριφορά, παρουσιάζεται και στις αίθουσες των δικαστηρίων, παρόλο που έχουν εκδοθεί σχετικές αποφάσεις που αφορούν το δικαίωμα για την ίση συμπεριφορά από μέρους των Αρχών στους πολίτες, για την επιβολή του νόμου αλλά και την προστασία τους. Το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών, το 1985 εξέδωσε μια σημαντική απόφαση την *Kolender v. Lawson*<sup>132</sup>. Σύμφωνα με αυτή την απόφαση, οι πολίτες θα έπρεπε να ελέγχονται ή να συλλαμβάνονται ή να κατηγορούνται από την αστυνομία, μόνο για κάτι που ήδη είχαν κάνει και όχι για αυτό που ήταν. Η υπόθεση αυτή, αφορούσε ένα μαύρο, με μακριά μαλλιά, που σύχναζε στις γειτονιές των λευκών, είχε κατηγορηθεί δύο φορές και είχε απαλλαγεί την μια. Έτσι λοιπόν στην απόφαση αυτή, υποστηρίχθηκε ότι η εύλογη υποψία εις βάρος κάποιου ατόμου, ότι αυτός

---

<sup>129</sup> ο.π. σημ. 62, σ.σ., 15-25

<sup>130</sup> Huizinga D; Elliott D.S., *Juvenile Offenders - Prevalence, Offender Incidence, and Arrest Rates by Race, Crime and Delinquency* Vol.33 Issue:2 (Apr. 1987) p.p.206-223

<sup>131</sup> Tieger J., "Police Enforcement and Discriminatory Enforcement" *Duke Law Journal*, Vol.1971, No 4, p.p., 717- 719

<sup>132</sup> U.S. Supreme Court *Kolender v. Lawson*, 461 U.S. 352 (1983)

έχει τελέσει ένα έγκλημα ή πρόκειται να το τελέσει, δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στο γεγονός ότι ανήκει σε μια ομάδα ατόμων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπου εγκληματίες του τύπου του, είναι κάτι το κοινό.

Ο Reiman,<sup>133</sup> υποστηρίζει ότι οποιαδήποτε εξήγηση και εάν θελήσουμε να δώσουμε στο γιατί κάποιοι συλλαμβάνονται, κατηγορούνται και προχωρούν και στα επόμενα στάδια του συστήματος, το σημαντικό είναι, να αντιληφθούμε ότι ένας από τους λόγους που ο παραβατικός στο τέλος του δρόμου, δηλαδή στην φυλακή, αποτελεί μέλος των χαμηλών κοινωνικό οικονομικών ομάδων της κοινωνίας, είναι γιατί η αστυνομία που φρουρεί την πρόσβαση προς τον δρόμο της φυλακής, διασφαλίζει να διανυθεί ο δρόμος από ανθρώπους φτωχούς και όχι από ευκατάστατους. Επίσης σημειώνει ότι ενώ οι φτωχοί δεν συλλαμβάνονται και δεν κατηγορούνται για εγκλήματα σχετικά με την βιομηχανική ασφάλεια, με το περιβάλλον, με φορολογικές απάτες και διαφυγές, το ποινικό σύστημα, για αυτά τα σοβαρά εγκλήματα, παρουσιάζει ένα ευνοϊκό και συγχωρητικό πρόσωπο στους δράστες του, με ότι αυτό συνεπάγεται κατά περίπτωση.

Στην έρευνά μας, προέκυψε ότι πράγματι όπως έχουν αποδείξει και αντίστοιχες έρευνες στην Αμερική και στον Καναδά<sup>134</sup>, οι αστυνομικοί έλεγχοι στρέφονται κυρίως κατά ατόμων από χαμηλά κοινωνικό οικονομικά στρώματα, αλλοδαπούς, μειονότητες και όχι κατά της μεσαίας ή ανώτερης κοινωνικής τάξης. Αξιοσημείωτο δε, είναι ότι κάποιοι από τους ανήλικους, ανάλογα με την οικονομική και κοινωνική τους τάξη, αντιμετωπίζονται ως εγκληματικοί ή προβληματικοί και κάποιοι άλλοι ως ανώριμοι αλλά φερέλπιδες<sup>135</sup>, και αυτό είναι κάτι το οποίο μπορούμε να το ακούσουμε δια στόματος Εισαγγελικού Λειτουργού, σε μια από τις συνεντεύξεις μας που λάβαμε «... Η αποδοχή της απόδοσης κατηγορίας είναι πιο εύκολη(για τον φτωχό), γιατί δεν έχει χρήματα. Για τον πλούσιο μπορεί

---

<sup>133</sup> ο.π. σημ., 8, pp 122

<sup>134</sup> Douglas A. S., Visher A.C., Davidson A.L., “ Equity and Discretionary Justice: The Influence of Race on Police Arrest Decisions” Journal of Criminal Law & Criminology, Vol.21, No 1, 1984,pp.,247, Visher C. “Gender, Police Arrest Decisions, and Notions of Chivalry., Criminology, Vol. 21, Issue 1, 2006, pp.,5-28

<sup>135</sup> ο.π. σημ., 110, σ.σ. 67

να αποδεχτείς ότι διαπράττει ας πούμε κλοπή η χρήση ναρκωτικών λόγω κορεσμού η ανίας». <sup>136</sup>

## **A5. Βασικά δικαιώματα και ο Φτωχός παραβάτης.**

Η έρευνα που διεξήχθη σε κρατούμενους, από τους Μαγγανά, Λάζο και Σβουρδάκου<sup>137</sup>, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι κρατούμενοι, έχουν εμπεδωμένη την αντίληψη, πως η αστυνομία λειτουργεί καταχρώμενη τις εξουσίες που έχει, ασκώντας φυσική και ψυχική βία. Διαχειρίζεται την ποσότητα και το βάρος των κατηγοριών και έχει την ανέλεγκτη δυνατότητα, να καταλογίσει για παράδειγμα, περισσότερες κλοπές σε ένα άτομο, απ' όσες ενδεχομένως διέπραξε, δηλαδή να του καταλογίσει και κάποιες ανεξιχνίαστες και να αποστείλει στην Εισαγγελία ένα διαβιβαστικό έγγραφο, το οποίο να περιγράφει τον δράστη με επιβαρυντικές ιδιότητες. Κατ' επέκταση, εμμέσως δίνει στον Ανακριτή την ευθύνη, να διατυπώσει την κατηγορία με επιβαρυντικές διατάξεις. Χαρακτηρίζουμε δε, ως ανέλεγκτη την συμπεριφορά της σε αυτό το στάδιο, διότι οι επιβαρυντικές κατηγορίες που συνοδεύουν έναν ύποπτο ή και κατηγορούμενο, πολλές φορές δεν υφίστανται και δεν προκύπτουν με αποδείξεις, αλλά απλά αποτελούν δυσμενείς αξιολογικές κρίσεις των αστυνομικών οργάνων. Εξαλείφονται κάποιες φορές κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, όπου οι αποδείξεις οδηγούν στην βασιμότητά τους η όχι, είτε κατά την πρωτοβάθμια δίκη, είτε στην κατ' έφεση, αλλά όπως θα δούμε και στο στάδιο της ποινικής δίκης δημιουργούν πολύ κακό, αρνητικό και επιβαρυντικό κλίμα για τον κατηγορούμενο και είναι εξαιρετικά δύσκολο να εξαλειφθούν ιδίως εάν ο αστυνομικός επιμένει στις απόψεις του. Βέβαια υπάρχουν πολλές επίσης περιπτώσεις, που οι αποδιδόμενες επιβαρυντικές κατηγορίες κυρίως σε αυτούς που είναι φτωχοί και δεν έχουν καλό δικηγόρο, να τους υποστηρίξει, παραμένουν οι ίδιες, με άμεσο αντίκτυπο όχι μόνο στο ύψος της επιβαλλόμενης ποινής αλλά και αυτής ακόμη της ενοχής. Μπορεί δηλαδή να οδηγηθεί εσφαλμένως ένα δικαστήριο σε κρίση περί της ενοχής ενός κατηγορουμένου, ακόμη και εάν δεν αποδείχθηκε πλήρως η ενοχή του, επειδή επηρεάστηκε από την σφοδρή επιμονή του

---

<sup>136</sup> βλ. συνέντευξη Α2. Α.Β. (30 χρόνια υπηρεσίας Εισαγγελέας Εφετών) σ.σ. 210

<sup>137</sup> ο.π. σημ., 110, σ.σ, 55-59

μάρτυρα αστυνομικού, τόσο για το ότι αυτός τέλεσε τις αποδιδόμενες πράξεις όσο και για τις επιβαρυντικές κρίσεις εις βάρος του.

Τώρα σε σχέση με το τι συμβαίνει κατά την διάρκεια που κάποιος φερόμενος ως ύποπτος ή ως κατηγορούμενος, πρέπει να απολογηθεί, καλό είναι να δούμε εάν όταν είναι φτωχός και χωρίς δικηγόρο, μπορεί και ασκεί τα δικαιώματά του, από την σύλληψή του μέχρι την προανακριτική απολογία του ή όχι, με την έννοια όχι μόνο εάν έχει την δυνατότητα της άσκησής τους, αλλά και εάν επιτρέπεται ή απαγορεύεται η άσκησή τους.

Θα ξεκινήσουμε από το γεγονός ότι οι ανακριτικές αρχές έχουν κατηγορηθεί<sup>138</sup> πολλές φορές, ότι εμποδίζουν τον διορισμό συνηγόρου<sup>139</sup> από τον κατηγορούμενο, με το να εμποδίζουν την επικοινωνία του με τους οικείους του, ή με τον δικηγόρο του<sup>140</sup>. Και αυτό είναι κάτι, το οποίο αφενός διαπιστώνεται από το ότι δεν έχει ζητήσει επικοινωνία με συνήγορο, αφετέρου από την εν γένει στάση του τόσο κατά την ανάκριση, όσο και μετά από αυτή. Δηλαδή από το τι καταθέτει στον ανακριτή ο κατηγορούμενος, μπορεί κάποιος να αντιληφθεί την διαφορά με το τι έχει καταγραφεί στην απολογία του στην αστυνομία. Τις περισσότερες δε φορές, σύμφωνα με συνέντευξη υψηλόβαθμου αστυνομικού,<sup>141</sup> ο κατηγορούμενος ο οποίος δεν γνωρίζει τα δικαιώματά του, ενημερώνεται από την αστυνομία ότι την χρονική στιγμή που ζητά δικηγόρο, δεν επιτρέπεται να τον συμβουλευτεί ή τον ενημερώνουν ότι θα καλέσουν τον δικηγόρο αργότερα, αφού τους μιλήσει και καταθέσει πρώτα. Αυτό όπως οι ίδιοι οι αστυνομικοί συνήθως εξηγούν, και υποστηρίζουν επί χρόνια, γίνεται προκειμένου να καταφέρουν να εξασφαλίσουν κάποια ομολογία ενοχής ή κάποια επιπλέον μαρτυρία, για κάποιον άλλον εμπλεκόμενο στο ίδιο ή

---

<sup>138</sup> Μαργαρίτης Μ. «Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας» Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2008, σ.σ., 204, όπου αναλύεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου παράστασης με συνήγορο.

<sup>139</sup> ο.π. σημ. 110 σ.σ., 60

<sup>140</sup> Werner Beulke: «Οφείλει η αστυνομία πριν την εξέταση του να βοηθήσει τον κατηγορούμενο στο να συμβουλευτεί δικηγόρο», Ποιν.Χρ. σ.σ. ΜΣΤ'966-967

<sup>141</sup> βλ συνέντευξη Δ2. Δ.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας) σ.σ. 249

σε άλλο αδίκημα.<sup>142</sup> Εδώ δηλαδή, έχουμε ουσιαστικά αποστέρηση του δικαιώματος του κατηγορουμένου να συμβουλευτεί δικηγόρο.

Ένας αστυνομικός χαρακτηριστικά μας είπε: *«Μέχρι να έρθει η ώρα να απολογηθεί υπάρχει η «διαπραγμάτευση», με την έννοια ότι μπορεί αναλόγως βέβαια με την φύση του εγκλήματος και την ποιότητα του κατηγορουμένου να ενδώσει και να παραθέσει περαιτέρω πληροφορίες. Σε αυτό χρονικό σημείο της διαπραγμάτευσης δεν υπάρχει δικηγόρος. Οπότε σημασία για μένα έχει αυτό το στάδιο και όχι η απολογία του που μπορεί και να την αναιρέσει».*<sup>143</sup>

Σύμφωνα όμως με το άρθρο 95 παρ. 1 εδ.β του Π.Δ. 141/91 και μέσα στα πλαίσια της κατασταλτικής ενέργειας της αστυνομίας, η Αστυνομία πράγματι μπορεί να προσκαλεί η να προσάγει για εξέταση στα Αστυνομικά καταστήματα τα άτομα, για τα οποία υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες ότι ενέχονται στην διάπραξη ενός εγκλήματος.

Από την έρευνά μας προέκυψε<sup>144</sup> ότι όταν οι αστυνομικοί δεν συλλάβουν κάποιον δράστη επ' αυτοφώρω, τον προσάγουν στην υπηρεσία τους ως ύποπτο, εφόσον φυσικά θεωρούν ότι έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα ή εμπλέκεται σε αυτό και τον ανακρίνουν προφορικά, στο στάδιο της προσαγωγής και πριν του αποδώσουν επίσημα κατηγορίες. Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις που η άτυπη ανάκριση στο στάδιο αυτό, δεν οδηγεί στο επόμενο στάδιο και δεν συντάσσεται ποινική κατηγορία. Χαρακτηριστικά ένας κρατούμενος μας είπε: *«...ο διοικητής από το τμήμα της περιοχής μου λέει έλα τσακίσου στο τμήμα του λέω δεν έρχομαι και μου λέει αν δεν έρθεις θα σε τυλίξω σε μια κόλλα χαρτί. Πάω...μου λέει σήμερα στις 7.30 με 8 παρά βρήκες με το μηχανάκι την κυρία τάδε της τράβηξες την τσάντα, δεν την άφησε, την χτύπησες και πήρες την τσάντα σπίτι σου. Του λέω κε διοικητά δεν είμαι εγώ...εγώ δουλεύω...βγαίνει έξω και μπαίνει μέσα η κυρία και λέει «αυτός είναι κύριε Α. όσο τον βλέπω σιγουρεύομαι. Τρελαίνομαι παίρνω μια καρέκλα σπάω κάτι πράγματα και*

---

<sup>142</sup> Weisberg B. "Police Interrogation of Arrested Persons: A Skeptical View" The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, Vol.52, No.1 (May- Jun.,1961), p.p. 21-22, 26-27, 32-33

<sup>143</sup> βλ συνέντευξη Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας) σ.σ. 252

<sup>144</sup> βλ. συνέντευξη Δ5. Δ,Ε.(20 χρόνια υπηρεσίας, αστυνομικός) σ.σ. 255



*φωνάζω τι γίνεται με εσάς, κάνω κάτι με πιάνετε, δεν κάνω με πιάνετε και μετά μπαίνει μέσα ο διοικητής και μου λέει «εντάξει με έπεισες δεν είσαι εσύ μπορείς να φύγεις»».*<sup>145</sup>

Σε εκείνο λοιπόν το στάδιο αφενός κρίνουν ότι δεν έχει καμία θέση ο δικηγόρος όπως ρητά οι ίδιοι λένε<sup>146</sup>, κάτι το οποίο για χρόνια συνηθίζεται από τις εκάστοτε αστυνομικές αρχές<sup>147</sup>, αφετέρου αν το εξετάσουμε και από νομικής απόψεως, τα δικαιώματά του, ο κατηγορούμενος τα αποκτά από την στιγμή που θα του αποδοθούν οι κατηγορίες και όχι πριν που χαρακτηρίζεται ύποπτος<sup>148</sup>.

Σύμφωνα με το άρθρο 72 ΚΠΔ, την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος, εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας, άσκησε ρητά την ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη. Η αστυνομία τώρα, σύμφωνα με το άρθρο 95 & 1 εδ. β, μπορεί να προσάγει υπόπτους για διάπραξη κάποιου εγκλήματος και δύναται όπως το ίδιο άρθρο ρητά αναφέρει,<sup>149</sup> να τους εξετάζει, πριν τους αποδώσει την ιδιότητα του κατηγορουμένου. Δηλαδή παρατηρούμε, ότι υπάρχει ένα κενό διάστημα και ένα κενό νόμου, από άποψη δικαιωμάτων μεταξύ της προσαγωγής υπόπτου και απόδοσης της ιδιότητας του κατηγορούμενου<sup>150</sup>. Στο στάδιο βέβαια αυτό η διαδικασία είναι προφορική.

---

<sup>145</sup> βλ. συνέντευξη Ζ19. Ζ.Η. (23 ετών 5 χρόνια ποινή) σ.σ 295

<sup>146</sup> βλ συνέντευξη Δ5. Δ,Ε.(20 χρόνια υπηρεσίας, αστυνομικός) σ.σ 255

<sup>147</sup> ο.π. σημ. 142, p.p., 21-22

<sup>148</sup> Αλεξιάδης Σ. «Ανακριτική» Σάκουλλα, 6<sup>η</sup> εκδ. Αθήνα Θεσ/κη, 2006, σ.σ.11- 13

<sup>149</sup> Παλαιότερα στο στάδιο αυτό συντασσόταν η έκθεση ανωμοτί κατάθεσης η οποία ήταν ανακριτικό έγγραφο και ήταν μέσα στην δικογραφία. Δηλαδή εξέταζαν εγγράφως πρώτα σαν μάρτυρα τον κατηγορούμενο και μετά του έπαιρναν απολογία σαν κατηγορουμένου. Έτσι όμως δεν μπορούσε να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα, αφού δεν ήταν κατηγορούμενος αλλά μάρτυρας. βλ. σχετικά Καλφέλης Γρ., «Η σύμπτωση της ιδιότητας του μάρτυρα και του κατηγορουμένου στο ίδιο πρόσωπο», Υπερ.1991, σ.σ. 757-764, Ζησιάδης Β. «Η θέση της προκαταρκτικής εξέτασης στο ισχύον ποινικό δίκαιο και τα δικαιώματα του «κατηγορουμένου»», Υπερ. 1994, σ.σ. 995-1001, Μαργαρίτης Μ. «Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», Π.Ν. Σάκουλας, 2008, σ.σ.62, επίσης βλ. σχετικές αποφάσεις για την απαγόρευση ανάγνωσης ανωμοτί κατάθεσης του κατηγορουμένου: Α.Π. 1400/2001 Πραξ.&Λογ.2001,σ.σ. 581, Α.Π. 1991/2002 Πραξ.&Λογ. 2002,σ.σ. 487, 11/2004 Α.Π. Πραξ.& Λογ. 2004, σ.σ. 375.

<sup>150</sup> Σχετικά με το εάν έχει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου ο ύποπτος, θα πρέπει να ξεχωρίσουμε ότι υπάρχουν δύο διαδικασίες που κάποιος θεωρείται ύποπτος. Μια αυτή της προσαγωγής στην αστυνομία για μη

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι ένας φτωχός παραβάτης του νόμου, όπως ένας τοξικομανής ή ένα κλεφτρόνι, ή ένας αλλοδαπός κλέφτης, δεν είναι δυνατόν να αντιληφθεί τότε παίρνει την ιδιότητα του κατηγορούμενου και έχει δικαιώματα. Δηλαδή όταν η αστυνομία τον προσάγει στο τμήμα, δεν είναι δυνατόν να αντιληφθεί την διαφορά της σύλληψης από την προσαγωγή. Από την πρώτη στιγμή λοιπόν, είναι έρμαιο των διωκτικών αρχών και ομολογεί ή καταδίδει άλλους, γιατί έχει την πεποίθηση ότι αυτό πρέπει να κάνει. Δια αυτής της λανθασμένης πεποιθήσεως και της βίας όπως θα δούμε παρακάτω, είναι που συλλέγουν τα στοιχεία που θέλουν οι αστυνομικοί. Το ΕΔΔΑ από την άλλη πλευρά, με την υπόθεση *Murray* κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, διαπίστωσε ότι οι πρώτες 48 ώρες της σύλληψης είναι πολύ σημαντικές για τον κατηγορούμενο και ότι η ανάγκη συμβουλής από συνήγορο είναι εξαιρετικά ουσιαστική και θεμελιώδης πριν την οποιαδήποτε εξέτασή του, άλλως παραβιάζεται το δικαίωμά του στην υπεράσπιση και περιέρχεται σε δυσμενή θέση από την μη επικοινωνία.<sup>151 152</sup>

---

αυτόφωρο αδίκημα,(αρθ. 95 ΠΔ 141/91) και μια αυτή της εισαγγελικής προκαταρκτικής εξέτασης. (αρθ.31 ΚΠΔ) Στην δεύτερη περίπτωση ο ύποπτος σύμφωνα με το αρθ. 31& 2 ΚΠΔ, έχει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, (Μαργαρίτης Μ. «Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σ.σ.62-63), ενώ στην πρώτη δεν τα έχει. Στην περίπτωση δηλαδή της προκαταρκτικής εξέτασης, επειδή έχει προηγηθεί μήνυση ή έγκληση κατά συγκεκριμένου προσώπου, το εν λόγω πρόσωπο είναι «οιονεί κατηγορούμενος», ενώ βλέπουμε ότι στην περίπτωση της αστυνομίας που χαρακτηρίζει κάποιον ύποπτο δεν υπάρχει κανένα έγγραφο που να προηγείται της προσαγωγής. Έχουμε δηλαδή δύο κατηγορίες υπόπτων, αυτών που έχει προηγηθεί μια «πολιτισμένη» μήνυση ή έγκληση και αυτών που τους υποπτεύεται η αστυνομία, η οποία δεν εκφράζει αυτή την άποψή της εγγράφως. Βλ. και στο πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, ο.π. σημ.109,σ.σ 1339, όπου διαπιστώνεται ότι:«ο μη υπαχθείς στην «ιδιότητα του συλληφθέντος ή του κρατουμένου» ευρίσκεται, εξ απόψεως διαδικαστικών δυνατοτήτων, σε μειονεκτικότερη θέση από τον υπαχθέντα σ' αυτές τις ιδιότητες», επίσης Νταγιάκος Ι., «Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη, Τα δικαιώματα στην προδικασία», Ποιν.Δικ. 7/2007 σ.σ., 904-905, Χαραλαμπάκης Α. «Οι πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις στο χώρο του Ποινικού Δικαίου» Ποιν.Χρ. ΝΓ' σ.σ. 874, Δασκαλόπουλου Σ. «Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση ποινικής δίωξης, κατά τον ν. 3160/2003», Ποιν.Χρ. ΝΓ', σ.σ., 1027-1029.

<sup>151</sup> *Murray v. United Kingdom*, 8/2/1996, επίσης ως προς τις συνέπειες της μη παράστασης δικηγόρου, βλ. και *Hermann Joackim* «Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να συμβουλευτεί συνήγορο πριν την διενέργεια αστυνομικής εξέτασης» Ποιν.Χρ. ΜΖ', σ.σ.,921-923

<sup>152</sup> Σύμφωνα με το άρθρο 279 & 1 ΚΠΔ, οι αστυνομικοί μέσα σε διάστημα 24 ωρών οφείλουν να έχουν προσάγει τον συλληφθέντα στον εισαγγελέα για την άσκηση της ποινικής δίωξης.

Σε αυτήν λοιπόν την περίπτωση της άσκησης της ανακριτικής εξουσίας της αστυνομίας, πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ των κατηγορουμένων που είναι επώνυμοι ή έχουν οικονομική δυνατότητα και κοινωνικές διασυνδέσεις και αυτών που είναι φτωχοί και μπορεί να μην έχουν δικηγόρο. Στην πρώτη περίπτωση, συνήθως ο δικηγόρος επιλαμβάνεται της υποθέσεως αμέσως και οι αστυνομικοί είναι πολύ προσεκτικοί για το πώς ασκούν τα καθήκοντά τους. Ένας κρατούμενος μας λέει χαρακτηριστικά: «Στην Αστυνομία μου συμπεριφέρθηκαν με τον καλύτερο τρόπο γιατί ήξεραν, ότι εάν βάλουμε τα μέσα τα δικά μας θα ζηλωθούν από τις θέσεις που ήσαν. Μέσα ήξεραν τα κυκλώματα που έχει ο πατέρας μου. Ο διοικητής της αστυνομίας είχε βαπτίσει τον αδερφό μου και μου συμπεριφέρθηκαν καλά, δεν με ακούμπησαν καν, και κινητό μου έφεραν, και κατά παραγγελία φαγητό, που δεν επιτρέπεται στην Γενική Ασφάλεια να παραγγείλεις φαγητό απ' έξω. Είχα τρεις δικηγόρους από τους πιο επώνυμους, φίρμες».<sup>153</sup> Και ένας αστυνομικός επιβεβαιώνει: «.....Συλλαμβάναμε π.χ. έναν ηθοποιό με 5γρ. κοκαΐνης, ερχόταν ο διάσημος δικηγόρος του και τον έβρισκε στο γραφείο του διοικητή....»<sup>154</sup>

Στην δεύτερη περίπτωση τώρα με τους φτωχούς, η κατάσταση εκεί μπορεί να είναι ανέλεγκτη, διότι δεν υπάρχει κανείς να προστατέψει τον κατηγορούμενο. Η τυχόν επικοινωνία που θα ζητήσει με έναν δικηγόρο θα αποκλεισθεί, οι αστυνομικοί το πιο πιθανό είναι να ασκήσουν σωματική βία εις βάρος του, με σκοπό την απόσπαση ομολογίας και επιπλέον θα προσπαθήσουν να του εκμαιεύσουν πληροφορίες για τρίτα πρόσωπα, με την υπόσχεση ότι θα φροντίσουν ώστε αυτός «να πέσει στα μαλακά»<sup>155</sup> ή να μην προφυλακιστεί<sup>156</sup>. Χαρακτηριστικά ένας κρατούμενος μας είπε: «Όταν δεν έχεις χρήματα

---

<sup>153</sup> βλ. συνέντευξη Ζ13. Ζ.Α., (ετών 20, 2 χρόνια έγκλειστος, 15 χρόνια ποινής) σ.σ. 286

<sup>154</sup> βλ. συνέντευξη Δ2. Δ.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας) σ.σ.249

<sup>155</sup> Στην δικαστική πρακτική είναι σύνηθες φαινόμενο να υπόσχονται οι αστυνομικοί, στην περίπτωση που κάποιος ομολογήσει και καταγγείλει και μια άλλη περίπτωση, όπου θα συλληφθεί ο δράστης της, ότι θα παραπέμψουν μέσω του διαβιβαστικού τους, για παράδειγμα την συγκεκριμένη υπόθεση στο μονομελές πλημμελειοδικείο για κατοχή ναρκωτικών προς ίδια χρήση και όχι σε τακτική ανάκριση για κακούργημα. Έτσι η φράση «θα πέσεις μαλακά» έχει νόημα, διότι στην περίπτωση που η υπόθεση εισαχθεί στο πλημμελειοδικείο απειλείται φυλάκιση μέχρι εντός έτους, ενώ στο τριμελές εφετείο κακούργημα, που οδηγούνται συνήθως οι υποθέσεις μετά την ανάκριση, απειλείται με κάθειρξη 10-20 χρόνια.

<sup>156</sup> ο.π. σημ., 142 p.p. 23-26

*για να καλέσεις δικηγόρο ήδη τους λύνεις τα χέρια στην κακοποίηση. Ο δικηγόρος είναι φρένο σε αυτή την ανακριτική διαδικασία και στους ξυλοδαρμούς»<sup>157</sup>*

Εδώ πρέπει να κάνουμε την εξής παρατήρηση με βάση την εμπειρία μας από την δικαστική πρακτική. Υπάρχουν δύο περιπτώσεις φτωχών παραβατών. Ένας για παράδειγμα παλιός τοξικομανής ή κλέφτης και ο οποίος δεν είναι αλλοδαπός, γνωρίζει δικηγόρους. Την πρώτη και ίσως την δεύτερη φορά που τον συνέλαβαν ενδεχομένως να απασχόλησε κάποιον. Τα χρήματα του δικηγόρου, στην περίπτωση αυτή τα πληρώνουν, οι γονείς του, ιδίως εάν είναι νεαρός παραβάτης, ή κάποιος συγγενής του ή άλλος γνωστός του. Μετά όμως από την δεύτερη ή την τρίτη το πολύ σύλληψη, αφενός δεν υπάρχουν άλλα χρήματα, αφετέρου δεν υπάρχει και κανείς γνωστός να θέλει να πληρώσει. Η φυλακή συνεπώς είναι μονόδρομος. Υπάρχει όμως και η περίπτωση του φτωχού, που δεν έχει κανένα στήριγμα σε καμία χρονική στιγμή της παραβατικής ζωής του. Αυτός είναι βέβαιο, ότι θα είναι από την αρχή έρμαιο των διωκτικών αρχών. Αυτός όμως εισερχόμενος στην φυλακή θα γνωρίσει και άλλους κρατούμενους. Εκεί ενδέχεται να ζητήσει να δει κάποιον δικηγόρο, από αυτούς που βλέπουν οι συγκρατούμενοι του, εάν βέβαια κάποιος από αυτούς, θέλει να τον βοηθήσει και έτσι να τον ρωτήσει μια νομική γνώμη για την υπόθεσή του. Αν αυτός ο δικηγόρος που θα συμβουλευτεί, έχει και άλλες παρόμοιες υποθέσεις, μπορεί αρχικά και να τον ενημερώσει αφιλοκερδώς. Μετά είναι φυσικό, ότι ο εν λόγω κρατούμενος δεν θα μπορεί να συντηρήσει μια τέτοια υπηρεσία, αλλά θα έχει αποκτήσει μια γνωριμία με έναν δικηγόρο, τον οποίον ίσως σε μια ενδεχόμενη μελλοντική σύλληψη του, θα προσπαθήσει να τον ειδοποιήσει με την υπόσχεση να τον πληρώσει κάποια στιγμή.

Η προσπάθεια τώρα των αστυνομικών, για ομολογία του κατηγορουμένου και περαιτέρω πληροφορίες, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οδηγεί την σκέψη, πως δύο θεμελιώδη θέματα βρίσκονται σε σύγκρουση. Από την μία πλευρά η εξιχνίαση του όποιου εγκλήματος και από την άλλη, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έχει νομική παράσταση, προς διαφύλαξη και μη καταστρατήγηση των δικαιωμάτων του. Ο φτωχός δε, έχει περισσότερο ανάγκη από κάθε άλλον, την παράσταση δικηγόρου διότι ένας δικηγόρος με την εμφάνισή του στην αστυνομία μπορεί πράγματι να διακόψει την ενδεχόμενη διάθεση εκ μέρους των

---

<sup>157</sup> βλ συνέντευξη Ε10 Ε.Κ. (23 χρόνων, 2 χρόνια στην φυλακή με ποινή 8 ετών) σ.σ. 283

αστυνομικών για άσκηση βίας, ή δυσμενούς διάκρισης κατά του συγκεκριμένου υπόπτου ή κατηγορούμενου, ο οποίος δεν έχει καν τα στοιχειώδη αποθέματα γνώσεων και εκπαίδευσης, για να αντιμετωπίσει τους αστυνομικούς στην εξέταση που θα τον υποβάλλουν.<sup>158</sup>

Στο σημείο αυτό, πριν απαντήσουμε ενδεχομένως, ότι έργο της αστυνομίας είναι η διαφύλαξη της έννομης τάξης και η διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης και συνεπώς αυτό είναι που προέχει, πρέπει να θυμηθούμε τι γίνεται συνήθως κατά την εξάσκηση των καθηκόντων των αστυνομικών. Να θυμηθούμε δηλαδή την βία που ασκείται και η οποία είναι πραγματική<sup>159</sup> και όχι στην φαντασία των κατηγορουμένων. Ένας πρώην κρατούμενος ανάμεσα σε άλλους, μας είπε: «Με βάλανε να υπογράψω μια κατάθεση με το ζόρι την οποία γράψανε μόνοι τους, δεν τα είπα εγώ αυτά που έγραψαν. Έφαγα ξύλο και υπέγραψα. Δεν ήξερα ότι μπορούσα και να μην μιλήσω και να ζητήσω να απολογηθώ στον ανακριτή»<sup>160, 161</sup>.

Καταρχήν το ΕΔΔΑ<sup>162</sup>, έχει καταδικάσει την Ελλάδα, για βάναντες συμπεριφορές αστυνομικών οργάνων, κατά προσώπων που είτε κατηγορήθηκαν για κάποιο αδίκημα, είτε προσήχθησαν για εξακρίβωση στοιχείων. Βέβαια πρέπει να επισημανθεί, ότι δυστυχώς

---

<sup>158</sup> ο.π. σημ., 142 p.p. 42-44

<sup>159</sup> βλ. σχετικά Α.Π. 492/2007, Πραξ.&Λογ./2007,σ.σ. 132-135, επίσης Συμεωνίδου Καστανίδου Ε. «Αστυνομική βία και ανθρώπινα δικαιώματα», Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 1352-1362, της ίδιας «Βασανιστήρια και κατάχρηση εξουσίας», Υπερ. 1999, σ.σ. 455-476.

<sup>160</sup> βλ. συνέντευξη Ε3. Ε.Γ. (30 ετών, συνολικός χρόνος παραμονής στην φυλακή 4 μήνες)σ.σ 264

<sup>161</sup> ο.π. σημ. 110, σ.σ., 55-59, όπου σε συνεντεύξεις κρατουμένων περιγράφεται η άσκηση σωματικής και ψυχικής βίας από τους αστυνομικούς, επίσης σχετικά με την βία που ασκείται από αστυνομικούς.

<sup>162</sup> *Bekos and Koutropoulos v. Greece*, αρ. no 15250/2002, Final 13/3/2006, όπου καταδικάστηκε η Ελλάδα αφενός διότι τα αστυνομικά όργανα άσκησαν βάνανση συμπεριφορά κατά των αιτούντων ρομά, οι οποίοι κατηγορήθηκαν για ληστεία, αφετέρου διότι το ελληνικό κράτος διεξήγαγε αναποτελεσματική έρευνα τόσο ως προς την εξακρίβωση του συμβάντος όσο και για την έρευνα του εάν υπήρχαν ρατσιστικά κίνητρα πίσω από το συμβάν, επίσης *Zelilof v. Greece* αρ. no. 17060/2003, Final 24/8/2007, όπου σε αυτή την υπόθεση καταδικάστηκε και πάλι η Ελλάδα διότι σε ένα έλεγχο στο δρόμο, για εξακρίβωση στοιχείων του αιτούντος τα αστυνομικά όργανα άσκησαν σωματική βία εις βάρος του, ενώ παράλληλα όταν ο αιτών κατήγγειλε το συμβάν στο αστυνομικό τμήμα οι ίδιοι, αλλά και άλλοι αστυνομικοί τον χτύπησαν και πάλι βίαια. Η καταδίκη της χώρας μας, αφορά επιπλέον το γεγονός ότι η έρευνα της για το συμβάν ήταν αναποτελεσματική.

κατά την γνώμη μας, δεν καταλήγουν όλες οι παρόμοιες υποθέσεις βίας από αστυνομικούς, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τις περισσότερες μάλιστα φορές, δεν γίνεται καν καταγγελία, από τον φόβο των κατηγορουμένων, μήπως οι αστυνομικοί καταθέσουν στο δικαστήριο περισσότερο επιβαρυντικά στοιχεία για αυτούς.<sup>163</sup>

Όμως η βία της αστυνομίας, είναι ένα πραγματικό γεγονός<sup>164</sup> και αφενός έχει καταγραφεί στον ημερήσιο τύπο, αφετέρου έχει σχολιαστεί και επισημανθεί επιστημονικά,<sup>165</sup> ως μια συμπεριφορά η οποία δημιουργεί μια αρνητική εικόνα για την αστυνομία και την προβάλλει ως ένα βίαιο μηχανισμό. Η βία της αστυνομίας, δεν είναι μόνο αυτή που έχει καταγγελθεί ότι λαμβάνει χώρα στα αστυνομικά τμήματα, αλλά και αυτή που είναι εξόφθαλμα ορατή και λαμβάνει χώρα κατά των διαδηλωτών και γενικά των πολιτών, κατά των αλλοδαπών αλλά και κατά μειονοτήτων όπως οι ρομά. Η εικόνα της αστυνομίας έχει συνδεθεί στην συνείδηση του πολίτη, με την άσκηση εξουσίας δια της βίας. Όμως παράλληλα γνωρίζουν, τόσο οι πολίτες όσο και οι κατηγορούμενοι, ότι η αστυνομία, ως φορέας που θέλει να διατηρήσει το γόητρό της, ως καλώς συμπεριφερόμενης, ακόμη και μέσω βίας αλλά κατά το αναγκαίο μέτρο όπως ισχυρίζεται, θα κάνει τα πάντα για να

---

<sup>163</sup> Σε κάποιες υποθέσεις που χειριστήκαμε δικαστικά από το στάδιο της προανάκρισης αλλά μετά το πρώτο 24ωρο, διαπιστώσαμε εμφανή σωματικά δείγματα ξυλοδαρμού στο πρόσωπο και στα χέρια των κρατουμένων. Σε ερώτησή μας εάν θέλουν να το αναφέρουμε στον ανακριτή, ούτε καν δηλαδή να το καταγγείλουμε με την μορφή μήνυσης ή να ζητήσουμε διεξαγωγή ιατροδικαστικής εξέτασης, οι κατηγορούμενοι αρνήθηκαν φοβισμένοι και με πολύ άγχος, διότι ήταν σίγουροι ότι μπορεί να χειροτερεύσουν τα πράγματα για αυτούς, πρώτον διότι πίστευαν ότι θα έμπαιναν στην φυλακή και δεν ήξεραν τι τους περιμένει, και δεύτερον κατά την εκδίκαση της υπόθεσης τους, πίστευαν ότι θα ήταν πολύ επιβαρυντικές οι καταθέσεις των αστυνομικών εις βάρος τους εάν κατήγγειλαν το περιστατικό. Δηλαδή για ένα νέο κατηγορούμενο που δεν έχει εμπλακεί πάλι στο ποινικό μηχανισμό, εάν μάλιστα είναι και αλλοδαπός, όπως το βιώσαμε σε προσωπική εμπειρία, το άγνωστο που τον περιμένει, τον τρομάζει πάρα πολύ και έχοντας ήδη την επώδυνη εμπειρία της εξουσίας της αστυνομίας, και του ξυλοδαρμού του, θέλει να τελειώσει το μαρτύριο του εκεί.

<sup>164</sup> ΑΠ 492/2007 Πραξ.& Λογ. 2007σ.σ.132, όπου παρεπέμφθη αστυνομικός για βασανιστήρια ο οποίος χρησιμοποίησε ηλεκτροσόκ για απόσπαση ομολογίας για τέλεση εγκλήματος.

<sup>165</sup> Βιδάλη Σοφία «Εγκληματικότητα & Αστυνομία», Αντ. Ν. Σάκουλλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2007, σ.σ. 453-459, ο.π. σημ. 110, σ.σ. 61-62 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. «Αστυνομική βία και ανθρώπινα δικαιώματα», Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 1352-1362, της ίδιας «Βασανιστήρια και κατάχρηση εξουσίας», Υπερ. 1999, σ.σ. 455-476, Σπινέλλης Δ. «Η αντιμετώπιση των βασανιστηρίων στην Ελλάδα», Υπερ. 1999, σ.σ. 837-862

διασφαλίσει μια καλή εικόνα για το έργο της και την αποδοτικότητα της, επιδιώκοντας έτσι την προστασία του γοήτρου της.<sup>166</sup>

Είναι επιπλέον αλήθεια, ότι η ίδια η αστυνομία θέλει και μπορεί να επιβάλλει την θέση της και την άποψή της στο στάδιο της ανάκρισης και της ποινική δίκης, με σκοπό το υποτιθέμενο όφελος της κοινωνίας και κανένα άλλο ίδιον όφελος. Και ποιο θα μπορούσε να είναι εξάλλου αυτό, όταν μιλάμε για ένα δημόσιο φορέα, ο οποίος λειτουργεί αντικειμενικά με στόχο το δημόσιο συμφέρον; Οι ίδιοι μάλιστα οι αστυνομικοί, πολλές φορές έχουν καταγγείλει ότι ενώ κάνουν πολύ καλά την δουλειά τους, ο δικαστικός μηχανισμός αθώνει ή επιβάλλει χαμηλές ποινές σε κατηγορούμενους για ναρκωτικά<sup>167</sup> ιδίως όταν έχουν κοινωνική και οικονομική επιφάνεια.<sup>168</sup> Την ερώτηση όμως που προηγήθηκε, δηλαδή τι όφελος μπορεί να έχει ένας αστυνομικός να ισχυριστεί επιβαρυντικά στοιχεία εις βάρος ενός κατηγορούμενου, πολλές φορές την έχουν υποβάλλει στους ίδιους τους κατηγορούμενους οι εισαγγελείς κυρίως, αλλά και οι πρόεδροι, της έδρας των ποινικών δικαστηρίων. Στην έρευνά μας ένας αστυνομικός μας είπε: «... μπορούμε να επηρεάσουμε ουσιωδώς μέχρι και την ποινική μεταχείριση, γιατί ο αστυνομικός όταν καταθέτει θεωρείται εκ προοιμίου και πάντα αντικειμενικός».<sup>169</sup>

Είναι αλήθεια και μπορεί να διαπιστωθεί, αν κάποιος παρακολουθήσει μια σειρά από δικασίμους του Τριμελούς και του Πενταμελούς Εφετείου Κακουργημάτων, ότι το δικαστήριο και ο εισαγγελέας, στην έπ' ακροατηρίω διαδικασία, δίνει αφενός την εικόνα ότι προστατεύει τους μάρτυρες αστυνομικούς, αφετέρου εκτιμά και σέβεται τις καταθέσεις τους, τις οποίες εκ προοιμίου θεωρεί αντικειμενικές, διότι εκ προοιμίου και πάλι θεωρεί, ότι δεν υπάρχει προσωπικό συμφέρον από τον μάρτυρα εις βάρος του κατηγορουμένου.

Όμως κατ' αυτόν τον τρόπο παραγνωρίζεται, ότι ένας φορέας κοινωνικού ελέγχου και επιβολής του νόμου, που έχει στόχο καταρχήν την πάταξη της εγκληματικότητας, θα

---

<sup>166</sup> ο.π. σημ.,96 σ.σ. 216

<sup>167</sup> ο.π. σημ., 165, σ.σ., 440-441

<sup>168</sup> βλ. συνέντευξη Δ3. Δ.Γ. (23 χρόνια υπηρεσίας, αστυνομικός) σ.σ.251

<sup>169</sup> βλ. συνέντευξη Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας)σ.σ.252

θεωρηθεί ότι αυτοαμφισβητείται εάν δώσει ήπιες και ευγενικές καταθέσεις εναντίον κάποιου που έχει συλλάβει και είναι βέβαιος για την ενοχή του. Η δικαστική πρακτική, έχει αποδείξει κάτι, που είναι ορατό ανά πάσα ώρα σε ένα ποινικό ακροατήριο, ότι δηλαδή η σφοδρότητα του λόγου των αστυνομικών μαρτύρων στην ποινική δίκη, δημιουργεί δυσμενή ένταση εις βάρος του κατηγορουμένου. Δυστυχώς η πράξη έχει αποδείξει ότι τα αστυνομικά όργανα αποτιμούν την αξία του έργου τους ανάλογα με το ύψος της ποινής που επιβάλλεται κατά περίπτωση.<sup>170</sup> Όσο υψηλότερη είναι η ποινή, τόσο αποδοτικότεροι θεωρούν ότι ήταν οι ίδιοι στην εξάλειψη του εγκλήματος, διότι μεγάλη ποινή σημαίνει κατ' επέκταση και πολύ επικίνδυνος εγκληματίας. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι δεν πρόκειται περί ιδίου οφέλους του αστυνομικού, αλλά δυστυχώς περί οφέλους του σώματος ασφαλείας και της Ελληνικής Αστυνομίας γενικότερα.<sup>171</sup>

Τον φόβο λοιπόν που αισθάνονται οι κατηγορούμενοι για να καταγγείλουν την βία των αστυνομικών οργάνων, τον βασίζουν επιπλέον σε αυτή την εμπειρία των δικαστηρίων, η οποία στους χώρους του εγκλήματος και της φυλακής είναι διαδεδομένη, ότι δηλαδή ακόμη και εάν στραφείς κατά του αστυνομικού, το αποτέλεσμα θα είναι, αφενός ο αστυνομικός να μην τιμωρηθεί, ή και να μην παραπεμφθεί καν σε δίκη<sup>172</sup>, αφετέρου ο καταγγέλων να υποστεί πολύ επιβαρυντικές κατηγορίες.<sup>173</sup> Από την άλλη μεριά, ενώ ο

---

<sup>170</sup> Δεν είναι καθόλου λίγες οι φορές, που οι αστυνομικοί σπεύδουν αμέσως μετά την έκδοση της δικαστικής απόφασης, να μάθουν το ύψος της, το οποίο όσο υψηλότερο είναι, τόσο πιο ευχάριστα γίνεται αποδεκτό, ενώ όταν η ποινή είναι χαμηλή υπάρχει κάποια δυσανασχέτηση στην αντίδραση. Αυτό είναι κάτι το οποίο μπορεί εύκολα να το διαπιστώσει ένας ερευνητής, είτε με το να έχει διασυνδέσεις με αστυνομικούς και να παρακολουθήσει μαζί τους κάποιες ποινικές υποθέσεις, είτε με το να έχει διασυνδέσεις με δικηγόρους, τους οποίους τηλεφωνούν μετά την δίκη, οι ίδιοι οι αστυνομικοί, εάν φυσικά τους γνωρίζουν, για να μάθουν τα αποτελέσματα ως προς το ύψος της επιβληθείσας ποινής.

<sup>171</sup> Σύμφωνα με το αρθρο.93 του ΠΔ.141/91 και ιδίως στην παράγραφο 3 αναφέρεται ότι «η αποτελεσματικότητα τόσο της προληπτικής όσο και της κατασταλτικής ενέργειας δείχνει τις ικανότητες και την υπηρεσιακή απόδοση της Αστυνομίας»

<sup>172</sup> Συμβ.Πλημ.Θεσ1437/1997, Συμβ.Εφ.Θεσ-608/1998, Υπερ. 1999, σ.σ.455-469.

<sup>173</sup> Υπήρξαν υποθέσεις, όπου ο μάρτυρας αστυνομικός στην πρωτοβάθμια δίκη, τροποποίησε πολύ επιβαρυντικά κατάθεση του εις βάρος κατηγορουμένων την κατάθεσή του, διότι οι κατηγορούμενοι στην μια περίπτωση ένας αλβανός και στην άλλη δύο έλληνες δήλωσαν στον ανακριτή ότι υπέστησαν βάνανυση συμπεριφορά, δια ξυλοδαρμού, ύβρεων και απειλών, και ότι επιφυλάσσονταν να στραφούν κατά των αστυνομικών.



Εισαγγελέας οφείλει να είναι απολύτως ανεξάρτητος έναντι των αστυνομικών αρχών<sup>174</sup>, έχουμε φτάσει σε ένα σημείο όπου ο ρόλος του μεταβάλλεται συνεχώς και από δικαστικός λειτουργός, τείνει να γίνει «επόπτης»<sup>175</sup> των πάσης φύσεως διωκτικών υπηρεσιών και να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά του διώκτη του εγκλήματος όπως παλαιότερα<sup>176</sup> και του επιχειρησιακά επικεφαλής των διωκτικών αρχών. Έτσι λοιπόν μπορεί κάποιος να καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι τα πράγματα δεν είναι εύκολα για έναν κατηγορούμενο που θέλει να κινηθεί εις βάρος αστυνομικών, για βία που υπέστη.

Θεωρούμε επίσης, ότι μορφή έμμεσης βίας, είναι και αυτό που αναφέραμε παραπάνω, δηλαδή η αποστέρηση του κατηγορουμένου από βασικά δικαιώματα του, όπως αυτό της επικοινωνίας του κατά την διάρκεια της σύλληψης και προανάκρισής του, με συνήγορο υπεράσπισης. Επιπλέον των άλλων δε, κάποιος που συλλαμβάνεται, έχει να υποστεί πολύ μεγάλη ηθική βλάβη από την διαρροή όλων των στοιχείων του στην δημοσιότητα, όταν δεν έχει κριθεί ακόμη από τις δικαστικές αρχές αμετάκλητα η ενοχή του,<sup>177</sup> αλλά και από το γεγονός ότι παρουσιάζεται μέσω των τηλεοπτικών σταθμών, η εικόνα του είτε μέσα στα αστυνομικά τμήματα είτε ενώ πρόκειται να παρουσιασθεί στον εισαγγελέα ή στον ανακριτή<sup>178</sup>. Με την ψήφιση δε, του νόμου περί προσωπικών δεδομένων (Ν. 2472/97), δεν πρέπει να αποστέλλονται δελτία τύπου από τις αστυνομικές διευθύνσεις οι οποίες ενημερώνουν τα ΜΜΕ με τα πλήρη στοιχεία των συλληφθέντων.<sup>179</sup> Υπάρχουν όμως και

---

<sup>174</sup> Δημόπουλου Π., «Η Ανεξαρτησία των Εισαγγελέων σε σχέση με την Εκτελεστική Εξουσία, τα Δικαστήρια και την Αστυνομία», Ποιν.Χρ. ΜΘ' σ.σ., 91-92

<sup>175</sup> Παύλου Σ. « Η Σύγχρονη Ελληνική Ποινική Νομοθεσία και η διαφαινόμενη σταδιακή μεταβολή του ρόλου του Εισαγγελέα» Ποιν.Δικ. 1/2009 σ.σ., 66-70.

<sup>176</sup> Γαρδίκας Κ., «Εγκληματολογία» τόμ. Β' Η οργάνωση και λειτουργία της αστυνομίας, εκδ. Β', Δημ.Ν.Τζάκα –Στεφ.Δελαγραμμάτικα, Αθήνα, 1949, σ.σ, 38-40

<sup>177</sup> *Allenet de Ribemont v. France* appl.,no (15175/89) Στην υπόθεση αυτή το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Γαλλία διότι παραβίασε το τεκμήριο της αθωότητας (αρθ 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ) με το να δημοσιεύσει, ο αστυνομικός διοικητής το όνομα του αιτούντα, ως ενόχου για διάπραξη ανθρωποκτονίας και να υποστηρίξει ότι την ενοχή του συλληφθέντα. Αργότερα δε στην ποινική δίκη ο κατηγορούμενος αθώωθηκε.

<sup>178</sup> Κρουσταλάκη Ευ. «Η κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της προδικασίας στην ποινική δίκη», Υπερ. 1993, σ.σ. 820-822.

<sup>179</sup> Με την υπ' αρ. 67/2002 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ορίζεται ότι ανακοίνωση ονόματος εμπλεκόμενου σε παράνομη δραστηριότητα μπορεί να γίνει από τις αστυνομικές

περιπτώσεις που στα ΜΜΕ δημοσιεύεται πλήρως όχι μόνο το όνομα, μα και η φωτογραφία του υπόπτου, κατά πλήρη παράβαση του νόμου.<sup>180</sup> Όπως είναι επίσης αλήθεια, ότι στις μικρές πόλεις τα ονόματα των υπόπτων ή κατηγορουμένων γίνονται γνωστά χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια και φυσικά διαρρέουν όλες οι πληροφορίες από την αστυνομία τόσο αυτές που μπορούν να δημοσιευτούν όσο και άλλες που προέρχονται από την προσωπική επαφή των αστυνομικών με τους συλληφθέντες. «Στην δική μου περίπτωση, λέει ένας κρατούμενος, βάλανε ολόκληρο το όνομά μου, έγραψαν τα πάντα, ακόμη και όταν μπήκα στο πρόγραμμα και αυτό το έγραψαν. Παίξει ακόμη ρόλο εάν θα σε πάνε με χειροπέδες στον εισαγγελέα, εάν θα σε περάσουνε από την πλατεία την ώρα που έχει πολύ κόσμος, εάν θα σε πάνε από την πίσω πόρτα ή όχι. Εμένα με πήγανε κλωτσηδόν».<sup>181</sup> Βέβαια οι επώνυμοι ή οι νεαροί παραβάτες που οι γονείς τους είναι γνωστοί στην κοινωνία, προφυλάσσονται και «προστατεύονται» είτε από τους επώνυμους δικηγόρους τους, είτε και από τους ίδιους τους αστυνομικούς, με το να μην οδηγηθούν με χειροπέδες στον εισαγγελέα, αλλά και ενδεχομένως με το να παραπεμφθούν σύμφωνα με το διαβιβαστικό της αστυνομίας, για ελαφρότερες πράξεις ίσως πλημμεληματικές. Αυτό έχει ως συνέπεια, να αποφευχθεί για παράδειγμα η άσκηση ποινικής δίωξης εις βάρος τους για κακούργημα, άρα και η όλη διαδικασία της τακτικής ανάκρισης, ο κίνδυνος προσωρινής κράτησης και η εκδίκαση της υπόθεσης σε ανώτερο δικαστήριο<sup>182</sup>. Έχουν συνεπώς μια επιλεκτική συμπεριφορά από

---

αρχές μόνο σε δύο περιπτώσεις, σε αυτή που κάποιος καταζητείται προς σύλληψη και επιτρέπεται σε αυτή την περίπτωση η ανακοίνωση ονόματος φωτογραφίας ή άλλων στοιχείων και στην περίπτωση ανακοίνωσης της σύλληψης του προσώπου αυτού. Στην δεύτερη δε περίπτωση, η ανακοίνωση του ονόματος πρέπει να κριθεί απολύτως αναγκαία και να κριθεί ότι συντρέχουν ειδικοί συγκεκριμένοι λόγοι που εξυπηρετούν την εγκληματολογική πολιτική.

<sup>180</sup> Βλ. «Αστυνόμος..... «Α'» πιάστηκε στα πράσα!», εφημερίδα Πελοπόννησος 25/7/2009 αρ. φύλλου 19821, σ.σ. 1 και 9, όπου και στις δύο σελίδες έχει φωτογραφία και ονοματεπώνυμο του φερόμενου ως κατηγορούμενου.

<sup>181</sup> Βλ. συνέντευξη Ε3. Ε.Γ. (30 ετών, συνολικός χρόνος παραμονής στην φυλακή 4 μήνες)σ.σ 264

<sup>182</sup> Χειριστήκαμε υπόθεση όπου επώνυμος πολίτης, κατείχε ποσότητα περίπου 17 γρ. ηρωίνης, για την οποία παραπέμφθηκε για εκδίκαση στο πλημμελειοδικείο με την κατηγορία της κατοχής μικροποσότητας προς ιδία αποκλειστική χρήση και αντίστοιχα άλλη υπόθεση, όπου φτωχός τοξικομανής με 0,4 γρ. ηρωίνης παραπέμφθηκε στο τριμελές εφετείο κακουργημάτων για μεταφορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών. Στην πρώτη περίπτωση ο κατηγορούμενος κρίθηκε τοξικομανής και απαλλάχθηκε (υπ'αρ. ...54/200.. Τρι. Πλημ Πατρ. αδημ.) Στην δεύτερη κρίθηκε τοξικομανής και του επιβλήθηκαν τέσσερα χρόνια ποινής (υπ'αρ. ...07/200...Τρ.Εφ.Πατρ. αδημ.)

τους αστυνομικούς, σε αντίθεση με τους παραβάτες που είναι φτωχοί, ανώνυμοι, άνεργοι και ίσως και χωρίς οικογένεια.

Ένα θέμα όμως που πρέπει να δούμε από κοντά είναι οι αλλοδαποί παραβάτες. Αυτοί όχι μόνο έχουν να υποστούν, όσα όλοι οι ημεδαποί φτωχοί, αλλά επιπλέον στερούνται της ικανότητας να κατανοήσουν την γλώσσα μας. Σε ερώτησή μας σε αστυνομικό<sup>183</sup>, για το τι κάνουν οι αστυνομικοί, στην περίπτωση που συλλαμβάνουν αλλοδαπό, μας ενημέρωσε ότι αφού του δώσουν ένα φυλλάδιο για να διαβάσει τα δικαιώματα του, εάν αυτός μιλά κάποια γλώσσα που την γνωρίζει ένας αστυνομικός, τότε μεταφραστής είναι ο αστυνομικός, αλλιώς φέρνουν κάποιον από έναν κατάλογο που διαθέτουν. Στην ερώτησή μας εάν τον ενημερώνουν ότι μπορεί να έχει δικηγόρο, μας απάντησε καταφατικά, αλλά σε διευκρινιστική ερώτησή μας, εάν τον ενημερώνουν ότι μπορεί να του παρασχεθεί νομική βοήθεια χωρίς να πληρώσει, μας απάντησε ότι δεν τον ενημερώνουν. Παρατηρούμε λοιπόν δύο ζητήματα, ένα αυτό της μετάφρασης και ένα αυτό του διορισμού συνηγόρου υπεράσπισης. Δύο είναι και τα ερωτήματα που αναφέρονται: Είναι δυνατόν να γνωρίζει ο φτωχός αλλοδαπός ότι μπορεί να έχει διερμηνέα από κατάλογο διερμηνέων και αν ναι, είναι δυνατόν ποτέ να αντιτάξει το φτωχό και παραβατικό ανάστημα του, στην εξουσία της αστυνομίας που πιθανότατα πριν τον έχει κακοποιήσει και να αμφισβητήσει την διαδικασία της μετάφρασης; Και δεύτερον, είναι δυνατόν να μπορέσει να διανοηθεί ότι σε μια ξένη χώρα που βρίσκεται τις περισσότερες φορές παράνομα, έχει δικαίωμα δωρεάν υπεράσπισης; Δεν νομίζω ότι μπορούμε να δώσουμε καταφατικές απαντήσεις στις παραπάνω ερωτήσεις, μα ούτε καν να πιθανολογήσουμε κάτι υπέρ του φτωχού αλλοδαπού.

Ακόμη και εάν θεωρήσουμε ότι το τεκμήριο της αθωότητας ισχύει και πρέπει να εφαρμόζεται στην προανάκριση, από την στιγμή που κάποιος είναι κατηγορούμενος για ένα αδίκημα, ακόμη και εάν θελήσουμε να δούμε ιδεατά τις διαδικασίες και υπέρ του κατηγορουμένου, στην πραγματικότητα η προστασία και διασφάλιση των δικαιωμάτων των αλλοδαπών, είναι πέραν της φαντασίας μας και δεν μπορεί να ισχύσει. Η αστυνομία είναι ένας διωκτικός μηχανισμός, ο οποίος είναι ο επίσημος φύλακας της κοινωνίας κατά του εγκλήματος. Όταν λοιπόν το έγκλημα και το κακό που αυτό αντιπροσωπεύει, είναι

---

<sup>183</sup> βλ. συνέντευξη, Δ2. Δ.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας) σ.σ 249

«εισαγόμενο», όπως όταν το έχει τελέσει ένας αλλοδαπός παραβάτης, τότε οι συμπεριφορές των αστυνομικών σκληραίνουν, γιατί τότε ακριβώς σκληραίνει πολύ και η κοινή γνώμη εις βάρος τους.<sup>184</sup>

Σχετικά δε με το τεκμήριο της αθωότητας, για το οποίο βέβαια θα κάνουμε λόγο κυρίως στο κεφάλαιο της ποινικής δίκης, πρέπει να πούμε ότι είναι ένα δικαίωμα το οποίο κατοχυρώνεται από το κείμενο του άρθρου 6 & 2 της ΕΣΔΑ και από το άρθρο 14& 2 του Διεθνούς Συμφώνου του ΟΗΕ για τα Ατομικά και τα Πολιτικά Δικαιώματα. Σύμφωνα δε με τον ευρωπαϊκό κώδικα αστυνομικής δεοντολογίας,<sup>185</sup> σημειώνεται ρητά, ότι η αστυνομία πρέπει να ακολουθεί την αρχή, ότι κάποιος που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα, είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του με δικαστικά μέσα και συνεπώς έχει αναφαίρετα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της έγκαιρης πληροφόρησης για τις εναντίον του κατηγορίες και για την προετοιμασία της υπεράσπισής του και ότι πρέπει να του παρέχεται η δυνατότητα δίκαιης ανάκρισης.

Αναρωτιέται λοιπόν κανείς διαβάζοντας όλα τα παραπάνω: Υπάρχει περίπτωση ένας φτωχός τοξικομανής, ένας φτωχός κλέφτης, ένας φτωχός ληστής, ένας φτωχός αλλοδαπός κλέφτης ή και ένας φτωχός τσιγγάνος κλέφτης να απολαύσει την «ομορφιά» του ευρωπαϊκού κώδικα αστυνομικής δεοντολογίας, ο οποίος μεταξύ άλλων επισημαίνει ρητά ότι η αστυνομία πρέπει να παρέχει στους κρατούμενους ασφάλεια, ιατρική περίθαλψη, καθαρό περιβάλλον και κατάλληλη τροφή, ενώ παράλληλα τα αστυνομικά κελιά, πρέπει να έχουν το κατάλληλο μέγεθος, τον κατάλληλο φωτισμό και εξαερισμό και πρέπει επίσης, να είναι εφοδιασμένα με τα κατάλληλα μέσα ξεκούρασης.

Ας ακούσουμε τι λένε ένας πρώην ανώτατος λειτουργός της αστυνομίας και ένας πρώην κρατούμενος: Μας λέει λοιπόν ο αστυνομικός «.....έχω δει να ζητάει νομική κάλυψη ο προσαγόμενος, να θέλει να ειδοποιηθεί ο δικηγόρος του και εάν αυτός ήταν φτωχός και ασήμαντος του απαντούσαν οι αστυνομικοί «αύριο, τώρα δεν γίνεται....»<sup>186</sup>

---

<sup>184</sup> ο.π. σημ., 42, σ.σ. 129, 134-135

<sup>185</sup> Στεργιούλης Ε. «Κοινωνιολογία της Αστυνομίας» Παπαζήση, Αθήνα 2008, σ.σ.169-176

<sup>186</sup> βλ. συνέντευξηΔ2. Δ.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας)σ.σ 249

Και ο πρώην κρατούμενος, συμπληρώνει: “Εγώ ήμουν σε ένα κελί για ένα άτομο, αλλά ήμασταν 3 κρατούμενοι εκεί μέσα. Δεν άντεξα και λιποθύμησα, και για αυτό μετά έφαγα ξύλο. Παίζει ρόλο τι φαγητό θα σου φέρουνε, εάν θα σου φέρουνε τσιγάρα. Ειδικά εάν είσαι τοξικομανής παίζει ρόλο εάν και πότε θα σε πάνε στο νοσοκομείο όταν αρχίσουν τα στερητικά. Εμένα ενώ σερνόμουνα με πήγανε με τα χίλια ζόρια και με χειροπέδες πισώπλατα λες και θα τους έφευγα ενώ δεν μπορούσα να σταθώ στα πόδια μου.

#### **A6. Το ιδιαίτερο ζήτημα του διαβιβαστικού εγγράφου της αστυνομίας.**

«...Ανωτέρω κατηγορούμενος κατείχε και μετέφερε τα ναρκωτικά προς πώληση έναντι αμοιβής. Θεωρείται βέβαιο ότι πρόκειται για επαγγελματία έμπορο ναρκωτικών, πράγμα το οποίο αποδεικνύεται από την συγκεκριμένη πληροφορία που είχε η υπηρεσία, από την μεγάλη ποσότητα των ναρκωτικών ουσιών που ανευρέθηκαν, το μεγάλο χρηματικό που υπήρχε στο ντουλαπάκι του αυτοκινήτου μαζί με τα ναρκωτικά επιμελώς κρυμμένα, το γεγονός ότι αντίκρισε τους Αστυνομικούς της Τροχαίας σταμάτησε και δέχτηκε τον έλεγχο και τίποτα περισσότερο, το γεγονός ότι δύο ημέρες προ της συλλήψεώς του κατέθεσε σε τραπεζικό λογαριασμό αλλοδαπού ομοεθνή του το χρηματικό ποσό των 3.000 ευρώ, σύμφωνα με το υπ’ αρ. 105/08-07-2008 παραστατικό κατάθεσης χρημάτων της .....(αναγράφεται η επωνυμία της τράπεζας) Τραπεζής, καίτοι δήλωσε ότι εργάζεται ως ιδιωτικός υπάλληλος σε ατομική επιχείρηση, καθώς και από το γεγονός ότι δεν είναι χρήστης ναρκωτικών ουσιών. Κατά την εξέτασή του στην υπηρεσία μας τήρησε σκληρή στάση σιωπής, δεν συνεργάστηκε διόλου με την Υπηρεσία μας, δεν αποκάλυψε τους προμηθευτές του και τα άτομα με τα οποία συνεργάζεται για τις αγοραπωλησίες των ναρκωτικών ουσιών, ως συνηθίζουν οι έμποροι ναρκωτικών και δεν έδειξε μεταμέλεια για τις πράξεις του. Είναι σίγουρο ότι κατέχει και άλλες μεγάλες ποσότητες ναρκωτικών ουσιών καθώς και ζυγαριά ακριβείας τις οποίες έχει αποκρύψει επιμελώς σε ειδικό χώρο (καβάτζα) και αν δεν συλλαμβανόταν θεωρείται βέβαιο ότι θα συνέχιζε την παράνομη δραστηριότητά του στις αγοραπωλησίες ναρκωτικών, αποκομίζοντας έτσι τεράστια οικονομικά οφέλη.....»

(απόσπασμα από διαβιβαστικό τμήματος ασφαλείας, ελληνικής πόλης, το έτος 2008)<sup>187</sup>

---

<sup>187</sup> Σημειώνεται ότι σύμφωνα με την συγκεκριμένη ποινική δικογραφία, σε τυχαίο τροχαίο έλεγχο, η ποσότητα ναρκωτικών που ανευρέθη ήταν 54 γρ. κοκαΐνης μικτού βάρους με την συσκευασία, στο

Το διαβιβαστικό έγγραφο της αστυνομίας, είναι ένα έγγραφο, το οποίο συνοδεύει τις ποινικές δικογραφίες που οδηγούνται από την αστυνομία προς τον εισαγγελέα της ποινικής δίωξης. Το έγγραφο αυτό περιλαμβάνει τα πλήρη στοιχεία του συλληφθέντος ή κατηγορουμένου, χαρακτηρίζει τις πράξεις που φέρεται ότι τέλεσε, και επίσης αναφέρει τα έγγραφα που περιλαμβάνονται στον εν λόγω ποινικό φάκελο και τον συνολικό αριθμό τους. Είναι ένα έγγραφο χωρίς το οποίο καμία δικογραφία δεν μπορεί να φτάσει στο επόμενο στάδιο του ποινικού συστήματος. Είναι με λίγα λόγια, η γραπτή ανακοίνωση του άρθρου 37 ΚΠΔ των ανακριτικών υπαλλήλων προς τον εισαγγελέα, που περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη τους δράστες και τις αποδείξεις. Αυτό όμως που πολλές φορές επίσης περιλαμβάνεται, στο συγκεκριμένο έγγραφο και είναι άξιο παρατήρησης, είναι κρίσεις και σχόλια για την στάση του δράστη, δηλαδή εάν ήταν συνεργάσιμος, εάν ήταν αρνητικός, εάν ήταν αντιδραστικός, ή εάν είναι επικίνδυνος δράστης και για την εν γένει συμπεριφορά του.

Αυτές οι κρίσεις που είναι στην ουσία αξιολογικές, δεν είναι προαπαιτούμενο για την σύνταξη του εγγράφου. Το μη απαραίτητο των κρίσεων, προκύπτει από το ότι ο σκοπός του εγγράφου είναι η γραπτή ανακοίνωση της αξιόποινης πράξης, η οποία συνίσταται στην απλή διαβίβαση και υποβολή της δικογραφίας, γεγονός το οποίο προκύπτει στην πρακτική και από τον τίτλο των εγγράφων τέτοιου τύπου<sup>188</sup>. Εξ άλλου στο έγγραφο δεν υπάρχει ειδικό τμήμα που να επιβάλει την αναφορά σε σχόλια και κρίσεις των αστυνομικών για την πράξη που φέρεται ότι τέλεσε ο δράστης, απλά είθισται στην πράξη, περίπου προς στο τέλος του κειμένου, οι αστυνομικοί να συντάσσουν μια παράγραφο τέτοιου περιεχομένου. Χαρακτηριστικά και προς επίρρωση της παραπάνω άποψής, περί του πραγματικού σκοπού του εγγράφου, σε συνέντευξη του αστυνομικού, με πολυετή εμπειρία, μας είπε: «σκοπός του διαβιβαστικού είναι να αποστείλει την δικογραφία και να δώσει την εικόνα του αποδεικτικού υλικού και να προσδιορίσει το αδίκημα. Το διαβιβαστικό δεν μπορεί να περιλαμβάνει

---

ντουλαπάκι του αυτοκινήτου και τα χρήματα ήταν ποσού 1520 ευρώ. Ο κατηγορούμενος ήταν νεαρός γεννημένος το 1983, αλβανικής καταγωγής νόμιμος και μόνιμος κάτοικος Ελλάδος και εργαζόταν σε ξενοδοχειακή επιχείρηση. Μετά το πρώτο 24ωρο στην αστυνομία είχε εμφανή σημάδια σωματικής κακοποίησης στο χέρια και το πρόσωπο του. Προφυλακίστηκε στον ανακριτή και κατόπιν διεξήχθη πραγματογνωμοσύνη που απεφάνθη ότι ήταν τοξικομανής.

<sup>188</sup> Στο θέμα του εγγράφου αναγράφεται πάντα: «Υποβολή δικογραφίας-Αποστολή Συνοδείας»

*αξιολογικές κρίσεις και σχόλια. Ο αστυνομικός δεν έχει τέτοια ευχέρεια. Αυτό είναι απολύτως εσφαλμένο όταν γίνεται και δεν έχει καμία δουλειά για τέτοια σχόλια. Αν γίνεται αυτό με το διαβιβαστικό μπορεί να ενέχει σκοπιμότητες είναι μοχλός πίεσης προκειμένου να αποκομίσει οφέλη για την υπηρεσία, δηλαδή όταν πάει φυλακή να δει τα κάγκελα και να σκεφτεί να καταδώσει κάποιον. Στην ουσία παίζουμε με την ελευθερία του ατόμου. Ο εισαγγελέας έπρεπε να μην δέχεται τέτοια διαβιβαστικά, έπρεπε να τα στέλνει πίσω<sup>189</sup>»*

Ως προς τον χαρακτηρισμό των πράξεων το διαβιβαστικό, ενέχει ένα σοβαρό κίνδυνο. Αυτός έγκειται στο γεγονός ότι τα αστυνομικά όργανα, μπορεί να χαρακτηρίσουν λανθασμένα μία άδικη πράξη, λόγω απουσίας πλήρους νομικής κατάρτισης και αυτή να περιέλθει κατ' αυτόν τον τρόπο και με αυτόν τον χαρακτηρισμό, στο κατηγορητήριο ή και να προσθέσουν μια κατηγορία καίτοι δεν έχει προκύψει. Μια σχετική περίπτωση είναι αυτή που συναντήθηκε παλαιότερα στην δικαστική πρακτική, με την εμφάνιση της διάπραξης από αλβανούς εγκλημάτων σχετικά με τον νόμο περί ναρκωτικών, όπου όταν η πράξη είχε τελεστεί από αλβανό, το διαβιβαστικό περιλάμβανε στις άδικες πράξεις και την πράξη της εισαγωγής ναρκωτικών στην χώρα, καίτοι δεν είχε διαπιστωθεί κάτι τέτοιο. Αυτή δε την κατηγορία, την περιλάμβανε και το κατηγορητήριο<sup>190</sup>. Μια άλλη περίπτωση είναι ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ως απόπειρα ανθρωποκτονίας ενώ ήταν επικίνδυνη σωματική βλάβη. Ενώ για παράδειγμα, διαπίστωσαν οι αστυνομικοί τις σωματικές βλάβες στο σώμα της παθούσης, χαρακτήρισαν τις πράξη του δράστη ως απόπειρα ανθρωποκτονίας και δεν αρκέστηκαν στην περιγραφή του γεγονότος<sup>191</sup> και σε κάποια άλλη

---

<sup>189</sup> βλ. συνέντευξη, Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας)σ.σ. 252

<sup>190</sup> Πράγματι όταν πρωτοεμφανίστηκαν στις αρχές της δεκαετίας του '90, υποθέσεις αλβανών δραστών για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, διαπιστώθηκε στην δικαστική πρακτική, ότι σε κάθε υπόθεση που οι αστυνομικοί συνελάμβαναν κάποιον, να κατέχει να πωλεί ή να μεταφέρει ναρκωτικά, του απέδιδαν και την κατηγορία της εισαγωγής ναρκωτικών από την Αλβανία. Αυτό φυσικά συνέβαινε πράγματι σε κάποιες υποθέσεις, δηλαδή να εισάγουν ναρκωτικά οι Αλβανοί στην ελληνική επικράτεια, αλλά φυσικά δεν συνέβαινε σε όλες τις υποθέσεις.

<sup>191</sup> Βλ. υπ'αρ. Βούλ. Συμβ.Εφ.Πατρ. ...8/198... αδημ., επίσης μεταβολή κατηγορίας από απόπειρες ανθρωποκτονίας σε επικίνδυνες σωματικές βλάβες, ΜΟΔ Ηλείας 24/2003, Πραξ.&Λογ. 2005,σ.σ.258

περίπτωση χαρακτηρίστηκε η πράξη από την αστυνομία ως βαριά σκοπούμενη σωματική βλάβη ενώ ήταν επικίνδυνη.<sup>192</sup>

Στο διαβιβαστικό λοιπόν, στηρίζεται και ο ανακριτής προκειμένου να συντάξει το κατηγορητήριο του κατηγορουμένου και τις πλείστες φορές, αυτό δεν αλλάζει σε τίποτα, με αυτά που έχουν ήδη καταλογίσει στον φερόμενο δράστη οι αστυνομικοί τόσο δια του διαβιβαστικού, όσο και δια των καταθέσεών τους που το ενισχύουν. Για παράδειγμα όταν συλλαμβάνεται ένας δράστης από την αστυνομία για κλοπές έπ' αυτοφώρω, εάν ομολογήσει κάποιες που διέπραξε και δεν ομολογήσει άλλες που έλαβαν χώρα το ίδιο χρονικό διάστημα, η αστυνομία τις περισσότερες φορές τον κατηγορεί για όλες<sup>193</sup>. Όταν έρχεται δε, η δικογραφία στον ανακριτή, ως προς τις κλοπές που δεν έχει ομολογήσει ο φερόμενος κατηγορούμενος, το διαβιβαστικό δεν αναφέρει για αυτές ότι είναι ύποπτος για την διάπραξη τους, αλλά ότι είναι ο δράστης όλων των κλοπών. Το κατηγορητήριο λοιπόν στην δικαστική πρακτική, δεν διαφοροποιείται από το διαβιβαστικό, αλλά περιλαμβάνει όλες τις κλοπές και αυτές που ομολόγησε ο φερόμενος κατηγορούμενος και αυτές που δεν ομολόγησε, παρόλο που οι τελευταίες θα έπρεπε να εξιχνιασθούν πρώτα από την αστυνομία και να μην του αποδοθούν ως τελεσθείσες από αυτόν. Επιπλέον όπως μπορούμε να δούμε στις σχετικές δικογραφίες των προαναφερομένων παραδειγμάτων, που μετεβλήθησαν οι κατηγορίες, είτε στο παραπεμπτικό βούλευμα, είτε στο ακροατήριο, οι κατηγορίες που εμφανίστηκαν μέχρι του σημείου που έγινε η επιτρεπτή μεταβολή τους, ήταν αυτές που απέδωσε η αστυνομία στο δράστη. Ο κίνδυνος συνεπώς για τον φτωχό κατηγορούμενο, σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι ότι εάν δεν έχει καλή νομική υπεράσπιση, η οποία θα αναδείξει τα αντικειμενικά και τα υποκειμενικά στοιχεία της υπόθεσης, είναι πολύ πιθανόν να μην επέλθει καμία μεταβολή στην κατηγορία.

Όταν επιπλέον οι αξιολογικές κρίσεις για τον κατηγορούμενο, είναι επιβαρυντικές, ο ανακριτής προκαταλαμβάνεται θέλοντας και μη, με μια αρνητική εικόνα για το πρόσωπό του και την στάση του. Το πρόβλημα λοιπόν που ανακύπτει, είναι ότι στην ουσία η αστυνομία κατευθύνει με τον τρόπο αυτό τον ανακριτή και τον εισαγγελέα και κατ'

---

<sup>192</sup> 3μελές Εφ.Κακ/των Πατρών 339/2001, Πραξ.& Λογ. 2002 σ.σ. 168

<sup>193</sup> βλ. συνέντευξη, Δ2. Δ.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας),σ.σ. 249



επέκταση, όπως θα δούμε και στο κεφάλαιο της κύριας ανάκρισης, επηρεάζει έμμεσα και στο εάν κάποιος θα προφυλακιστεί ή όχι. Επίσης πολλές φορές στην δικαστική πρακτική, σε δικογραφίες που οδηγήθηκαν στον Εισαγγελέα, εκτός από το διαβιβαστικό που αφορούσε την συγκεκριμένη άδικη πράξη που είχε λάβει χώρα, υπήρχαν στην δικογραφία και άλλα παλαιότερα διαβιβαστικά<sup>194</sup>, προκειμένου να προκαταλάβουν αρνητικά τις δικαστικές αρχές για τον εν λόγω κατηγορούμενο. Ο αρνητικός σκοπός της πράξης τους αυτής, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι από την στιγμή που το διαβιβαστικό έχει σχέση με την έγγραφη ανακοίνωση της εν λόγω πράξης τα άλλα διαβιβαστικά που έχουν σχέση με άλλες πράξεις του παρελθόντος, δεν νομιμοποιείται από καμία νομική διάταξη, να είναι στην δικογραφία που υποβάλλεται.

Όταν λοιπόν έχουμε φτωχούς δράστες, οι οποίοι δεν ομολογούν τις πράξεις που τους αποδίδονται, ή κάποιες από αυτές που τους αποδίδονται, ή δεν καταδίδουν άλλους συνεργάτες, ή άλλους που διαπράττουν παρόμοια αδικήματα, η αστυνομία έχει την δυνατότητα να επιβαρύνει το διαβιβαστικό, με πολύ αρνητικές κρίσεις. Εάν δε ο κατηγορούμενος, εμμένει στην στάση του να μην ομολογήσει την αποδιδόμενη πράξη, ακόμη και μετά από άσκηση βίας ή ξυλοδαρμού, τότε τα σχόλια είναι εξαιρετικά επιβαρυντικά.

Στην περίπτωση συνεπώς που ένας κατηγορούμενος, δεν έχει δυνατότητα να υπερασπιστεί τον εαυτό του με δικηγόρο λόγω αδυναμίας χρημάτων, αυτές οι κρίσεις για τις οποίες δεν ενημερώνεται αφού δεν είναι μέρος του κατηγορητηρίου, τον συνοδεύουν καθ' όλη την ποινική διαδικασία και παραμένει ανυπεράσπιστος για κάτι το οποίο αφενός αγνοεί, αφετέρου δεν έχει τα μέσα να το αντιπαρέλθει. Το διαβιβαστικό δεν περιλαμβάνεται στα αναγνωστέα έγγραφα (αρθ.364ΚΠΔ) και συνεπώς μπορεί να θεωρηθεί τύποις ότι δεν λαμβάνεται υπ' όψιν κατά την εκδίκαση της υπόθεσης και την λήψη της δικαστικής αποφάσεως. Όμως στην ουσία, από την στιγμή που βρίσκεται στο φάκελο της ποινικής

---

<sup>194</sup> Επτά παλαιότερα διαβιβαστικά βρέθηκαν σε δικογραφία για την οποία εκδόθηκε η υπ. αρ. ...12/200... 3μελεςΕφ. Κακ. Πατρ., αδημ. απόφαση και η υπ' αριθμ. ....67/200...., 3μελεςΕφ. Κακ. Πατρ.,αδημ., τα οποία αφορούσαν παλαιότερες υποθέσεις για τις οποίες υπήρχαν, σε κάποιες από αυτές, αθωωτικές αποφάσεις.

δικογραφίας του κατηγορουμένου, οι δικαστές αφού έχουν γνώση του φακέλου, έχουν γνώση και αυτού του εγγράφου. Καταλήγουμε δηλαδή πάλι στο συμπέρασμα, ότι ένας φτωχός παραβάτης, όχι μόνο δεν μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του για όσα του συμβαίνουν στην προανάκριση, αλλά δεν μπορεί φυσικά να τον υπερασπιστεί και για όσα αγνοεί, αλλά παράλληλα θα τον επιβαρύνουν καθ' όλη την ποινική πορεία της δικογραφίας του. Είναι ουσιαστικά το δικαίωμα της πλήρους πληροφόρησης που στερείται ο κατηγορούμενος, διότι μόνος του δεν μπορεί να έχει την πρόσβαση που έχει ένας δικηγόρος στην δικογραφία του. Άρα δεν μπορεί να ενημερωθεί για όλα όσα έχουν γραφτεί για αυτόν.<sup>195</sup>

Υπάρχει όμως και το ενδεχόμενο, αυτές οι αξιολογικές κρίσεις να γίνουν μέρος του κατηγορητηρίου με την μορφή επιβαρυντικών περιστάσεων στην φερόμενη τέλεση του αδικήματος, όπως συμβαίνει στην περίπτωση που χαρακτηρίζεται ένας δράστης ιδιαίτερα επικίνδυνος ή ως κατ' επάγγελμα τελέσας το αδίκημα. Για παράδειγμα σε μια υπόθεση ναρκωτικών, εάν ο κατηγορούμενος δεν συνεργαστεί με την αστυνομία, το διαβιβαστικό μπορεί να γράφει ότι είναι ιδιαίτερα σκληρός και επικίνδυνος για την δημόσια ασφάλεια και συνεπώς το κατηγορητήριο μπορεί να συνταχθεί με τις επιβαρυντικές περιστάσεις του άρθρου 8 του νόμου περί ναρκωτικών. Αυτό το κατηγορητήριο, τον συνοδεύει μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσής του, όπου στο στάδιο εκείνο, θα δούμε ότι εάν δεν έχει καλή

---

<sup>195</sup> Στην δικαστική πρακτική ο κατηγορούμενος που δεν έχει δικηγόρο, δεν συνηθίζεται να ζητάει από μόνος του αντίγραφο από τον ανακριτή. Εξάλλου σύμφωνα με το αρθ. 101 ΚΠΔ ο ανακριτής ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης. Στην πράξη του ανακοινώνει μόνο το κατηγορητήριο, ενώ ακόμη και εάν του ανακοίνωνε τα έγγραφα της ανάκρισης, το διαβιβαστικό δεν περιλαμβάνεται σε αυτά, εκ της φύσης του και του σκοπού του. Ο κατηγορούμενος είθισται να ζητάει αντίγραφο όταν έχει δικηγόρο. Αλλά και μετά την ανάκριση στο στάδιο της δίκης, εάν ο ίδιος είναι φυλακή, για να λάβει αντίγραφο, πρέπει να στείλει κάποιον συγγενή του ή κάποιον γνωστό του, με ειδική για αυτό, εξουσιοδότηση. Αυτό δεν γίνεται συχνά αλλά εάν γίνει, ο αρμόδιος δικαστικός υπάλληλος ξεχωρίζει τα κατά την κρίση του ουσιώδη έγγραφα (καταθέσεις μαρτύρων, κατηγορητήριο και πραγματογνωμοσύνη εάν υπάρχει) και τα στέλνει για φωτοτυπίες, τις οποίες παίρνει ο ενδιαφερόμενος. Είναι συνηθισμένο να μην βγάζει αντίγραφο σε όλα τα έγγραφα του ποινικού φακέλου (π.χ. εκθέσεις συλλήψεως, ερεύνης κλπ). Οπότε αυτά που ενδεχομένως ένας δικηγόρος θα θεωρήσει σημαντικά όπως π.χ. κάποια έκθεση χημικής ανάλυσης των ναρκωτικών ή το διαβιβαστικό, ο υπάλληλος δεν τα βγάζει φωτοτυπία. Εξάλλου το διαβιβαστικό έγγραφο είναι ένα έγγραφο που οι υπάλληλοι το θεωρούν τυπικό, διότι αφενός απλά διαβιβάζει μια δικογραφία, αφετέρου απευθύνεται αποκλειστικά στο Εισαγγελέα.

νομική υπεράσπιση, η επιβαρυντική περίπτωση ίσως παραμείνει, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει ακόμη και με επιβολή ποινής ισόβιας κάθειρξης.

Άρα η δύναμη και η εξουσία της αστυνομίας ως διωκτικού μηχανισμού, όταν ασκείται σε ανθρώπους που παραβαίνουν τον νόμο και δεν έχουν οικονομική και κοινωνική επιφάνεια μπορεί να έχει τεράστια αρνητική επίδραση σε αυτούς, τόσο για την επιβολή της προσωρινή κράτησης, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο όσο και στο ύψος της ποινής. Έτσι ο φτωχός παραβάτης του νόμου, είναι εξαιτίας των προσωπικών του οικονομικών συνθηκών, ιδιαίτερα ευάλωτος στην δύναμη αυτή, η οποία είναι αφενός αρνητική, αφετέρου θα τον καταδιώκει μέχρι το τελικό στάδιο της ποινικής του υπόθεσης.

Είναι πράγματι δυσάρεστο τελικά, να αντιλαμβάνεται κανείς, ότι μέσα από πολλές έρευνες, όλοι οι ειδικοί επιστήμονες που τις διεξήγαγαν, κατέληξαν στο θλιβερό συμπέρασμα ότι ο διπλός ρόλος της αστυνομίας,<sup>196</sup> παρουσιάζει προβλήματα, δηλαδή ούτε καλό είναι το

---

<sup>196</sup> Ζαραφονίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σ.σ., 159. και επίσης Fijnaut C. ο.π.σημ.107, p.p. 84, όπου αναλύονται τέσσερα διλήμματα, που αντιμετωπίζει η αστυνομία καθημερινά, σύμφωνα με τον συγγραφέα, ο οποίος ήταν Αστυνομικός Επιθεωρητής στο Tilburg της Ολλανδίας, μια περιοχή 150.000 κατοίκων. α) Το πρώτο δίλημμα, είναι μεταξύ της προστασίας της κοινωνίας ενάντια στο έγκλημα και της ατομικής ελευθερίας, δηλαδή εάν απαιτείται κάποια συγκεκριμένα εγκλήματα να ελέγχονται περισσότερο, αυτό συνεπάγεται ίσως και μια επέκταση αρμοδιοτήτων, πράγμα που δεν γίνεται διότι μπορεί ταυτόχρονα να έρθει σε πολύ μεγάλη αντίθεση με την ατομική ελευθερία των πολιτών της κοινωνίας μας β) ένα άλλο σχετικό με το πρώτο, είναι ότι η κοινωνία από την μια επιθυμεί να συλλαμβάνονται οι εγκληματίες, ενώ από την άλλη μεριά τους προστατεύει από την αστυνομική επέμβαση με νομικούς και διοικητικούς κανονισμούς, με την έννοια ότι είναι μεν σωστό να προστατεύονται οι ύποπτοι, αλλά αυτό μπορεί να μετατραπεί σε σοβαρό όπλο στα χέρια επιδέξιων εγκληματιών, γ) το τρίτο δίλημμα είναι ότι η αστυνομική δράση να μεν πρέπει να συμμορφώνεται με την νομιμότητα και την δικαιοσύνη, αλλά από την άλλη μεριά ασκείται σοβαρή πίεση στην αστυνομία να εφαρμόσει την «τάξη» και να είναι «παραγωγική», γεγονός που δημιουργεί πολλές αντιφάσεις και εντάσεις στην καθημερινή πρακτική και δ) το τέταρτο δίλημμα είναι ότι ένας αστυνομικός αντιμετωπίζει την επιλογή είτε να συμπεριφέρεται σαν «ο σκληρός αστυνομικός», ή σαν «αξιωματούχος κοινωνικός επιστήμονας» (social scientist officer) και αυτό δημιουργεί ένα είδος έντασης και σύγκρουσης στην άσκηση των αστυνομικών καθηκόντων. Εδώ φαίνεται ότι ο συγκεκριμένος Αστυνομικός Επιθεωρητής, προσπαθεί να εξηγήσει κάποια διλήμματα, τα οποία ίσως να μπορούσαν να θεωρηθούν και ψευδοδιλήμματα, διότι στην πραγματικότητα υπάρχουν στα σώματα ασφαλείας και τάξεως και άτομα τα οποία σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός το οποίο μας δίνει το δικαίωμα να θεωρήσουμε ότι είναι θέμα ιδιοσυγκρασίας, παιδείας και προσωπικής στάσης ζωής του αστυνομικού, το μην παραβιάζει ανθρώπινα δικαιώματα και να τα σέβεται.

επίπεδο πρόληψης και προστασίας των πολιτών, από το έγκλημα, ούτε η σύλληψη υπόπτων φερομένων ως ενόχων, γίνεται με ακριβοδίκαια κριτήρια. Έτσι το αίσθημα απογοήτευσης που ακολουθεί, μετά από τέτοιες διαπιστώσεις είναι γενικό και το μόνο που συνεχώς γίνεται αντιληπτό, είναι το ότι υπάρχει πρόβλημα τόσο στο τρόπο σκέψης όσο και στο τρόπο λειτουργίας του μηχανισμού της αστυνομίας. Το ζήτημα βέβαια, είναι μήπως αυτή η συνεχής επιβεβαίωση των προβλημάτων της, έχει οδηγήσει τελικά στο κίνδυνο να αποδεχτούμε υποσυνείδητα το πρόβλημα ως κάτι δεδομένο και να μην προσπαθούμε να βρούμε την τελική λύση του, η οποία μπορεί και να μην υπάρχει σε άμεση χρονική και πρακτική εφαρμογή, αφού όπως θα δούμε παρακάτω, δεν είναι μόνο τα όργανα της αστυνομίας που κάνουν διακρίσεις αλλά όλος ο μηχανισμός. Και όταν λέμε ότι μπορεί να μην υπάρχει λύση άμεσα, εννοούμε ότι για την επίλυση του θέματος της επιλεκτικότητας, η απάντηση μπορεί να είναι η αλλαγή τρόπου σκέψης του κοινωνικού συνόλου, δια των επιμέρους ομάδων και μηχανισμών που το αντιπροσωπεύουν. Όμως το θέμα είναι, ότι αυτό δεν μπορεί ποτέ να αποτελέσει πρακτική λύση, αφού στηρίζεται αφενός στο μηχανισμό της ανθρώπινης σκέψης και αντίληψης, αφετέρου στο τρόπο άσκησης των εκάστοτε εξουσιών από τους κρατικούς φορείς.

Παράλληλα, η παραβίαση των δικαιωμάτων των φτωχών κατηγορουμένων οι οποίοι αφενός τα αγνοούν, αλλά και εάν δεν τα αγνοούσαν, δεν μπορούν να τα ασκήσουν με τον δέοντα τρόπο, δημιουργεί μια επιπλέον εικόνα εις βάρος του μηχανισμού της αστυνομίας, η οποία έχει τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού και οικονομικού ρατσισμού. Δεν παύει όμως, να έχει τεράστια δύναμη και να μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τον ποινικό μηχανισμό που ακολουθεί μετά από αυτή. Η επιβεβαίωση αυτού του ισχυρισμού έρχεται από ένα αστυνομικό που στην έρευνά μας είπε: *«Μπορεί να επιβαρυνθεί η θέση του κατηγορούμενου από την αστυνομία πάρα πολύ, διότι ο αστυνομικός έχει την δυνατότητα, να διεισδύσει εκ της θέσης του στην δικογραφία και να γράψει στοιχεία επιβαρυντικά τα οποία θα επηρεάσουν ουσιωδώς μέχρι και την ποινική μεταχείριση, γιατί ο αστυνομικός όταν καταθέτει θεωρείται εκ προοιμίου και πάντα αντικειμενικός. Και όταν τον ρωτήσαμε γιατί να θέλει να επιβαρύνει την θέση κάποιου κατηγορούμενου η αστυνομία, μας απάντησε: «Διότι μπορεί να μην συνεργάζεται και να θέλει η αστυνομία να τον εξαναγκάσει να συνεργαστεί όταν πάει στην φυλακή. Διότι μπορεί η αστυνομία να καλύπτει κακεντρεχώς*

κάποια αντίπαλη εγκληματική ομάδα και να θέλει να βλάψει μια άλλη. Διότι υπάρχει επιλεκτική μεταχείριση»<sup>197</sup>

---

<sup>197</sup> βλ. συνέντευξη, Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας)σ.σ 252

## **B. Στάδιο Ανάκρισης**

### **B1. Σκοπός ανάκρισης.**

Το στάδιο της Ανάκρισης, συμπεριλαμβάνεται σύμφωνα με τον κώδικα της Ποινικής μας Δικονομίας, στο στάδιο της προδικασίας, όπως ακριβώς και το στάδιο της σύλληψης και προσαγωγής από την Αστυνομία. Ο σκοπός της ανάκρισης σύμφωνα με το άρθρο 239 του Κ.Π.Δ, είναι η συλλογή των αναγκαίων αποδεικτικών στοιχείων, για την βεβαίωση της τέλεσης του εγκλήματος, προκειμένου να παραπεμφθεί κάποιος σε δίκη. Επιπλέον κατά την ανάκριση γίνεται καθετί που μπορεί να βοηθήσει στην εξακρίβωση της αλήθειας, εξετάζεται αυτεπαγγέλτως όχι μόνο η ενοχή αλλά και η αθωότητα του κατηγορουμένου, καθώς και κάθε στοιχείο που αφορά την προσωπικότητα του και δύναται να επηρεάσει στην επιμέτρηση της ποινής. Εάν δε ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος, γίνεται ειδική έρευνα, για την οικογενειακή ζωή του, το περιβάλλον του, την προηγούμενη ζωή του, την υγιεινή του, την ηθική και την διανοητική του κατάσταση.

Μετά την σύλληψη και προσαγωγή του κατηγορουμένου, επακολουθεί το στάδιο της ανάκρισης, σύμφωνα με το οποίο ο εκάστοτε κατηγορούμενος, οφείλει να απολογηθεί για τις αποδιδόμενες σε αυτόν κατηγορίες και μετά το πέρας της απολογίας του, θα κριθεί με σύμφωνη γνώμη του Ανακριτή και του Εισαγγελέα, εάν αυτός θα απολυθεί με όρους για τις απαγγελθείσες κατηγορίες ή θα κρατηθεί προσωρινά. Εάν κρατηθεί προσωρινά θα εκδοθεί ένταλμα προσωρινής κράτησης του, το οποίο θα αιτιολογεί πλήρως και επαρκώς τους λόγους για τους οποίους η κράτησή είναι επιβεβλημένη. Αυτή είναι η πρόβλεψη του νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 283&1 ΚΠΔ, η οποία εκφράστηκε στο γράμμα του, προς αποφυγήν εκδόσεως ενταλμάτων σύλληψης αναιτιολόγητων. Η εμπειριστατωμένη όμως αιτιολογία, στην ουσία προϋποθέτει ότι ο Ανακριτής και ο Εισαγγελέας, είναι σε θέση να γνωρίζουν για την υπόθεση και το άτομο που έχουν ενώπιόν τους, τα περισσότερα δυνατά στοιχεία, ώστε να κρίνουν εάν ο κατηγορούμενος πρέπει να προφυλακιστεί, εάν είναι επικίνδυνος για την δημόσια ασφάλεια ή ακόμη και εάν μπορεί να αποβεί καταστρεπτική για αυτόν μια απόφαση προσωρινή κράτησης.

## **B2. Το ζήτημα του περιεχομένου της Ποινική Δικογραφίας**

Στην καθημερινή δικαστική πρακτική είναι σχεδόν αδύνατο, από ένα φάκελο δικογραφίας, να προκύπτουν τα πλείστα όσα δυνατά στοιχεία για τον κατηγορούμενο, διότι ο κάθε κατηγορούμενος παρουσιάζεται ενώπιον του Εισαγγελέα και του Ανακριτή, με τον φάκελο της δικογραφίας που έχει συντάξει η Αστυνομία. Ο φάκελος σύμφωνα με την καθημερινή δικαστική πρακτική, περιλαμβάνει τις καταθέσεις των αστυνομικών, ίσως<sup>198</sup> και άλλων μαρτύρων, την απολογία του φερόμενου ως δράστη, εκθέσεις έρευνας, κατάσχεσης, αυτοψίας, σύλληψης, πειστήρια και ενδεχομένως άλλα έγγραφα σχετικά με την υπόθεση, κυρίως τυπικού περιεχομένου. Αυτά είναι τα ανακριτικά έγγραφα που διαβιβάζονται από την αστυνομία στον ανακριτή.

Μια δικογραφία όμως, εάν για παράδειγμα, αφορά κλοπές ή ναρκωτικά, δεν περιλαμβάνει σε αυτό το στάδιο, καμία έκθεση πραγματογνωμοσύνης, ακόμη και εάν το έχει ζητήσει ο κατηγορούμενος, σχετικά με το εάν είναι, για παράδειγμα τοξικομανής<sup>199</sup> και έχει ισχυριστεί ότι εξαιτίας αυτής της έξης του ή του στερητικού συνδρόμου του, διέπραξε τα όσα κατηγορείται, για παράδειγμα κλοπές για να αποκτήσει χρήματα ώστε να προμηθευτεί την δόση του. Δεν περιλαμβάνει καμία κατάθεση από μάρτυρα υπεράσπισης, που μπορεί να δώσει στοιχεία για το συγκεκριμένο άτομο ή και να αναφερθεί σε ενδεχόμενο άλλοθι

---

<sup>198</sup> Λέμε «ίσως», διότι στις περισσότερες περιπτώσεις, η δικογραφία εξαντλείται στις καταθέσεις των αστυνομικών, εκτός και εάν έχουμε αδίκημα απόπειρας ανθρωποκτονίας, ή βιασμό, ή ληστεία, όπου συνήθως υπάρχει το θύμα ή κάποιος άλλος να καταθέσει εις βάρος του φερόμενου ως δράστη. Οι περισσότερες συλλήψεις όμως γίνονται για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών και για διάπραξη κλοπών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, στις μεν πρώτες καταθέτουν οι αστυνομικοί, στις δε δεύτερες συνήθως τα θύματα, τα οποία πολλές φορές δεν έχουν δει τον δράστη διότι συνήθως οι κλοπές έχουν γίνει στο αυτοκίνητο ή στο σπίτι τους όταν δεν ήταν εκεί, ή ενώ περπατούσαν και δεν πρόλαβαν να δουν τον δράστη είτε γιατί ήταν με μηχανή είτε γιατί δεν τον αντιλήφθηκαν την ώρα που τους έκλεβε. Επαναλαμβάνουμε εδώ, ότι μιλάμε πάντα για συλλήψεις που αφορούν κακουργήματα για τα οποία δικαιολογείται η επιβολή προσωρινής κράτησης. Σε αυτά φυσικά συμπεριλαμβάνονται και οι κακουργηματικές απάτες και υπεξαιρέσεις, οι οποίες όμως ως μορφές εγκλημάτων, συνήθως δεν αφορούν τους φτωχούς.

<sup>199</sup> Καίτοι ο νόμος προβλέπει, ότι εάν το ζητήσει ο κατηγορούμενος, η αστυνομία οφείλει να οδηγήσει τον δράστη, σε ιατρό για να εξετασθεί ο ισχυρισμός του εντός 24 ωρών. Ομοίως και ο Ανακριτής οφείλει να διατάξει την διεξαγωγή της πραγματογνωμοσύνης εντός 24 ωρών από την ώρα που ο φερόμενος δράστης θα ισχυριστεί ότι είναι τοξικομανής σύλληψης (άρθ. 30& Ν. 3456/2006)

του (π.χ. ότι την ώρα που φέρεται ότι διέπραξε κάποιες κλοπές ήταν κάπου αλλού) και φυσικά δεν περιλαμβάνει κανένα πληροφοριακό υλικό από καμία υπηρεσία ή από κανένα μάρτυρα για αυτόν, ούτε από την οικογένεια του ή το συγγενικό του περιβάλλον.

Όλες οι υπάρχουσες λοιπόν, μέχρι εκείνο το σημείο πληροφορίες για τον κατηγορούμενο, προσκομίζονται από τους αστυνομικούς και από την προσωπική άποψη που έχουν αυτοί για το άτομό του. Η άποψη αυτή επίσης, όπως η δικαστική μας πρακτική έχει αποδείξει, ενισχύεται στην δικογραφία, όπως είδαμε και στο κεφάλαιο της αστυνομίας, αφενός από το διαβιβαστικό έγγραφο, που περιλαμβάνει τις περισσότερες φορές όπως είπαμε ανέλεγκτες επιβαρυντικές για τον κατηγορούμενο αξιολογικές κρίσεις, αφετέρου με προσκόμιση πολλές φορές, παλαιότερων διαβιβαστικών της υπηρεσίας τους, που αφορούν άλλες ποινικές δικογραφίες του κατηγορουμένου, εάν έχει συλληφθεί πάλι στο παρελθόν. Αντιλαμβανόμαστε συνεπώς από το γεγονός και μόνο, ότι το κάθε διαβιβαστικό έχει σκοπό να υποβάλει μια συγκεκριμένη ποινική δικογραφία στον εισαγγελέα, προκειμένου να ασκηθεί ποινική δίωξη, πως τα παλαιότερα διαβιβαστικά δεν έχουν κανένα νόμιμο ρόλο στην εκάστοτε παρούσα δικογραφία. Αυτά δε επιπλέον, μπορεί να είναι χρονολογικά πολύ παλιά και ο φερόμενος κατηγορούμενος, να έχει αθωωθεί σε αυτές τις υποθέσεις ή να εκκρεμεί έφεση του. Αυτό κατ' επέκταση σημαίνει ότι και για εκείνες τις υποθέσεις, παρόλο που πρέπει να θεωρείται αθώος μέχρι αμετάκλητης καταδίκης, ο ανακριτής και ο εισαγγελέας που δεν γνωρίζει τι ποινική έκβαση είχαν, τις θεωρεί εκ πρώτης όψεως, ως επιβαρυντικό στοιχείο για αυτόν.

Έτσι λοιπόν ένας Ανακριτής, όταν πρόκειται να διεξάγει ανάκριση για ένα κακούργημα, έχει εις βάρος του κατηγορούμενου, αφενός μια αρνητική εικόνα εξαιτίας της ανακρινόμενης πράξης, αφετέρου άλλη μια, εξαιτίας της σπουδής των αστυνομικών να ενημερώσουν, όπως προαναφέραμε, με όσα περισσότερα στοιχεία τον Ανακριτή, μήπως και δεν τον προφυλακίσει. Όταν ο Ανακριτής λοιπόν, πριν σχηματίσει άποψη για την προφυλάκισή του κατηγορουμένου, σχετικά με την συγκεκριμένη αποδιδόμενη κατηγορία, μπορεί να διαβάσει και παλαιότερα διαβιβαστικά, των οποίων τις δικογραφίες και την έκβασή τους αγνοεί, αυτό προφανώς λειτουργεί εξαιρετικά επιβαρυντικά για τον κατηγορούμενο, αφού οι αρνητικές κρίσεις που περιέχουν εις βάρος του, κατευθύνουν την σκέψη του ανακριτή και του εισαγγελέα στην προσωρινή κράτηση του. Αυτή η σπουδή



των αστυνομικών βέβαια, όπως έχουμε ήδη εξηγήσει στο οικείο κεφάλαιο, εξηγείται και πάλι από το ότι μια προσωρινή κράτηση ατόμου που συνέλαβε η υπηρεσία τους, σημαίνει ότι συνέλαβαν και εξουδετέρωσαν άλλον ένα εγκληματία από την κοινωνία και συνεπώς είναι αποδοτικοί στο έργο τους.

Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις που θα μπορούσαμε να πούμε, ότι η αστυνομία προσπαθεί ευθέως να επηρεάσει το ανακριτικό έργο όπως με δημοσιεύματα τα οποία ενδεχομένως να κατακρίνουν την περίπτωση που κάποιος κατηγορούμενος αφέθηκε από τον ανακριτή ελεύθερος με περιοριστικούς πάντα όρους.<sup>200</sup> Στην έρευνά μας συγκεκριμένα ένας αστυνομικός μας είπε: *«Αν ο ανακριτής καλέσει τον αστυνομικό για περαιτέρω πληροφορίες και είναι δεκτικός ο ανακριτής, τότε ο αστυνομικός μπορεί να πει και άλλα στοιχεία και να επηρεάσει αρνητικά την κρίση του για τον κατηγορούμενο.»*<sup>201</sup>

Επιπλέον δεν πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι τις περισσότερες, εάν όχι όλες τις φορές, όπως είπαμε, οι αστυνομικοί ζητούν από τον κατηγορούμενο, να δώσει περαιτέρω πληροφορίες για την πράξη του (π.χ. από πού προμηθεύεται ναρκωτικά, ή ποιόν άλλον γνωρίζει που προμηθεύεται ναρκωτικά από το ίδιο άτομο) με την υπόσχεση ότι δεν θα προφυλακιστεί<sup>202</sup>. Εάν λοιπόν ο φερόμενος κατηγορούμενος δεν καταθέσει σχετικά στοιχεία, τότε η άρνηση αυτή οδηγεί περαιτέρω σε δύο αρνητικές συνέπειες για αυτόν, που

---

<sup>200</sup> «Κατηγορείται ως εγκέφαλος ληστειών στην Αχαϊκή», Εφημ. «Πελοπόννησος», 3/7/2009, σ.σ 56, όπου ο διευθυντής Ασφαλείας της περιοχής, για μια υπόθεση ληστείας που κατηγορήθηκαν τρεις νεαροί, οι δύο εκ των οποίων αφέθηκαν ελεύθεροι και ο τρίτος μόλις είχε συλληφθεί, δήλωσε επί λέξει: *« Οι δύο νεαροί που είχαν συλληφθεί αφέθηκαν με περιοριστικούς όρους. Δεν έχω ελάχιστες αμφιβολίες ότι και αυτός θα τύχει της ίδιας αντιμετώπισης. Κανείς βέβαια δεν μπορεί να προδικάσει την απόφαση του αρμόδιου ανακριτικού οργάνου. Αποδεικνύεται ότι η έκθεση κάποιου σε μια τέτοια κατηγορία δεν αποτελεί παράγοντα να μην επαναλαμβάνει παρόμοιες πράξεις. Βέβαια καθήκον και προνόμιο της εισαγγελικής και δικαστικής αρχής είναι να κρίνει με ποιο τρόπο προδικαστικά θα αντιμετωπίσει τις περιπτώσεις που η διωκτική αρχή θέτει ενώπιόν τους»*Και συμπληρώνει το δημοσίευμα, ότι ο διευθυντής αποκάλυψε επίσης, ότι κατά την έφοδο των αστυνομικών στα σπίτια των κατηγορουμένων που είχαν συλληφθεί πρώτοι, είχαν εντοπιστεί ορισμένα από τα σύνεργα της ληστείας και ότι οι δράστες είχαν κατηγορηματικά αναγνωριστεί τόσο από τον Διευθυντή του υποκαταστήματος της Αχαϊκής Τράπεζας αλλά και από τους υπαλλήλους.

<sup>201</sup> βλ. συνέντευξη, Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας)σ.σ. 252

<sup>202</sup> βλ. συνέντευξη, Δ2. Δ.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας) σ.σ. 249, Δ5. Δ,Ε.(20 χρόνια υπηρεσίας, αστυνομικός) σ.σ 255, και σημ. 110, σ.σ. 60.

συνήθως συντρέχουν. Η μια είναι να τον οδηγήσει σε προσωρινή κράτηση, αφού μόνο εάν μιλούσε δεν θα προφυλακιζόταν. Η άλλη είναι να αποκαλείται στις καταθέσεις της αστυνομίας και στο διαβιβαστικό έγγραφο, ως δράστης «αμετανόητος, αδίστακτος επικίνδυνος καθόλου συνεργάσιμος» κλπ, με αποτέλεσμα βέβαια να παρουσιάζονται ενώπιον του Ανακριτή άτομα εξαθλιωμένα και άρρωστα από χρόνια, με στερητικό σύνδρομο, πεσμένα στο πάτωμα, τα οποία κατά τ' άλλα να έχουν χαρακτηριστεί ως ανωτέρω.

### **B3. Η απολογία του κατηγορουμένου**

Οι κατηγορούμενοι, πολλές φορές καταγγέλλουν στις απολογίες τους ενώπιον του ανακριτή, ότι οι απολογίες τους στην αστυνομία, δεν γράφονται καθ' υπαγόρευση τους, αλλά σύμφωνα με την σειρά σκέψης και διατύπωσης των αστυνομικών οργάνων, οι οποίοι γράφουν και πράγματα που δεν έχουν πει οι ίδιοι,<sup>203</sup> και επιπλέον ότι έχει χρησιμοποιηθεί βία και άλλες ταπεινωτικές συμπεριφορές εις βάρος τους.<sup>204</sup> Ένας πρώην κρατούμενος μας είπε *«Με βάλανε να υπογράψω μια κατάθεση με το ζόρι την οποία γράψανε μόνοι τους, δεν τα είπα εγώ αυτά που έγραψαν. Έφαγα ξύλο και υπέγραψα. Δεν ήξερα ότι μπορούσα και να μην μιλήσω και να ζητήσω να απολογηθώ στον ανακριτή»*.<sup>205</sup> Ενώ μια δικαστής μας αναφέρει: *«.....υπάρχουν φτωχοί κατηγορούμενοι που καταγγέλλουν ότι τους στοιβάζουν στα κρατητήρια, ασκούν βία, δεν τους ανακοινώνουν τα δικαιώματά τους και τους αγνοούν. Πολύ σπάνια όμως γίνονται μηνύσεις για τέτοιου είδους παραβιάσεις και άσκηση βίας.....»*<sup>206</sup>

---

<sup>203</sup> Στην δικογραφία με αρ. ΑΒΜ, ΙΑ ...09-16/04/200..., ο κατηγορούμενος ο οποίος ήταν και ψυχικά ασθενής, φέρεται ότι ομολόγησε την πράξη της ληστείας που του απέδωσε η αστυνομία, ενώ αφενός δεν είχε αντίληψη των γεγονότων γύρω του, αφετέρου δεν ομολόγησε τίποτα, κάτι το οποίο δήλωσε παρουσία δικηγόρου στον ανακριτή. Ο ανακριτής αντελήφθη ότι ο συγκεκριμένος κατηγορούμενος δεν ήταν σε θέση ούτε να αντιλαμβάνεται τι γίνεται γύρω του, αλλά ούτε να εκφραστεί ιδίως όπως ήταν γραμμένη η απολογία του στην αστυνομία. Έτσι όταν συνετάχθη η νέα απολογία του ενώπιόν του, τον άφησε ελεύθερο με όρους.

<sup>204</sup> ο.π. σημ., 148, σ.σ. 98, 418-420

<sup>205</sup> βλ. συνέντευξη, Ε3. Ε.Γ. (30 ετών, συνολικός χρόνος παραμονής στην φυλακή 4 μήνες)

<sup>206</sup> βλ. συνέντευξη, Α3. Α.Γ. (23 χρόνια υπηρεσίας Πρόεδρος Πρωτοδικών), σ.σ. 212

Αυτό όμως, δηλαδή η ομολογία της αποδιδόμενης πράξης ή η έγγραφη καταγγελία εις βάρος του άλλου συγκατηγορούμενου, δεν είναι πολύ εύκολο να διαπιστωθεί, ότι είναι προϊόν βίας. Οι ίδιοι οι κατηγορούμενοι όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αν δεν φοβούνται, το καταγγέλλουν τουλάχιστον έμμεσα, δηλαδή όχι υπό τη μορφή εγκλήσεως, αλλά αναφέροντάς το, όπως είπαμε, στις απολογίες τους στον ανακριτή<sup>207</sup>. Επιπλέον έχει καταγγελθεί και στην ελληνική έρευνα των Μαγγανά Λάζου και Σβουρδάκου<sup>208</sup> από τους κρατούμενους. Αλλά σε κάθε περίπτωση, μια πλήρης απόκλιση της απολογίας του κατηγορουμένου στον ανακριτή από αυτήν στην αστυνομία, δεν μπορεί ποτέ να οδηγήσει στην εκτίμηση, ότι αυτή της αστυνομίας, ήταν προϊόν ελεύθερης βούλησης του κατηγορουμένου, ιδίως εάν είναι επιβαρυντική για τον κατηγορούμενο. Αυτό δε, γίνεται ακόμη πιο έντονο εάν και στις δύο απολογίες ο κατηγορούμενος έχει παρασταθεί χωρίς δικηγόρο και συνεπώς χωρίς καμία νομική συμβουλή.

Είναι σημαντικό στο σημείο αυτό να θυμηθούμε, ότι η σωστή ή όχι απονομή της δικαιοσύνης εξαρτάται στην πραγματικότητα από τις ενέργειες του ανακριτή, αφού είναι αυτός που ουσιαστικά, όχι ως καταδιωκτικό όργανο, αλλά ως δικαστής συλλέγει όλο το απαραίτητο αποδεικτικό υλικό στο οποίο θα στηριχθεί η δικαστική κρίση.<sup>209</sup> Εάν λοιπόν λόγω φόρτου εργασίας του, ή λόγω της πίεσης του χρόνου από την παρατεινόμενη προσωρινή κράτηση ή της ανάγκης για ταχεία απονομή της δικαιοσύνης<sup>210</sup> περαιώσει μια δικογραφία χωρίς να εξετάσει με επιμέλεια, ως άλλωστε οφείλει, τους ισχυρισμούς του κατηγορουμένου καθώς και κάθε περιστατικό που επικαλείται προκειμένου να εξακριβωθεί η αλήθεια κατά το άρθρο 274 ΚΠΔ, η δικογραφία περαιώνεται χωρίς στοιχεία υπέρ του κατηγορουμένου.<sup>211</sup>

---

<sup>207</sup> Στην δικαστική πρακτική είθισται να το αναφέρουν κυρίως προφορικά, χωρίς να ακολουθεί σχετική έγκληση εις βάρος του αστυνομικού οργάνου.

<sup>208</sup> ο.π., 110, σ.σ., 55-60

<sup>209</sup> ο.π., 148, σ.σ. 103-105,

<sup>210</sup> ο.π., 148, σ.σ. 111-112,

<sup>211</sup> Στην υπ' αρ. ...8/200... (...Φ09-20) Πατρών, κατά ενός πολύ φτωχού τοξικομανή συνέβη το εξής: αυτός απολογήθηκε χωρίς δικηγόρο και δήλωσε αντίκλητο δικηγόρο ως εκ του νόμου ήταν υποχρεωμένος, το γραφείο μας, διότι μας ήξερε από παλιά. Διαπιστώσαμε όταν μας κάλεσε ο ανακριτής να υπογράψουμε το πέρας της ανάκρισης, ότι η ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη του, περί τοξικομανίας, ήταν ελλιπής,

Εδώ λοιπόν, παίζει σοβαρό ρόλο η παρουσία συνηγόρου υπεράσπισης, ο οποίος δύναται, να προσκομίσει στον Ανακριτή έγγραφα, όπως για παράδειγμα παλιότερες ιατροδικαστικές πραγματογνωμοσύνες, ή να ζητήσει την διεξαγωγή νέας πραγματογνωμοσύνης. Επίσης μπορεί να εξετάσει μάρτυρες υπεράσπισης, όπως για παράδειγμα τους γονείς του κατηγορουμένου, ή την/τον σύζυγό του/της και αυτό να γίνει, πριν την έκδοση της απόφασης σχετικά με την προσωρινή κράτησή του, οι οποίοι θα δώσουν κάποια ουσιώδη στοιχεία στην υπόθεση και θα δώσουν και στον Ανακριτή την εικόνα ότι υπάρχει οικογενειακός περίγυρος και μπορούν να τον φροντίσουν<sup>212</sup>. Ενώ παράλληλα μπορεί να εμποδίσει με σωστές νομικές παρεμβάσεις, την αρνητική εξέλιξη της υπόθεσης και να μην οδηγηθεί για παράδειγμα με προσωρινή κράτηση ένας κατηγορούμενος για μια μικρή ποσότητα ναρκωτικών ή για δυο τρεις κλοπές, στην φυλακή μέχρι την εκδίκαση της υποθέσεώς του, αλλά να του επιβληθούν περιοριστικοί όροι, ή να εξηγήσει δια του

---

αόριστη και ασαφής. Αιτηθήκαμε γραπτώς την επανάληψη ή συμπλήρωσή της από τον Ανακριτή, ο οποίος όμως χωρίς να αιτιολογήσει ειδικά εγγράφως την απόρριψη του αιτήματος μας, μας δήλωσε προφορικά ότι ενώ ο πελάτης μας ήταν ελεύθερος με περιοριστικούς όρους, για τους δύο άλλους συγκατηγορούμενους του, ο χρόνος προσωρινής κράτησής τους πλησίαζε τα ανώτατα όρια του και έπρεπε εσπευσμένως να κλείσει την δικογραφία. Οπότε εμείς αφού καταθέσαμε άλλες παλιές πραγματογνωμοσύνες του, θα έπρεπε αμέσως μετά να κινηθούμε με άλλη διαδικασία κατά του πέρατος της ανάκρισης. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν από το παράδειγμα αυτό, ότι ο κατηγορούμενος ο οποίος δεν έχει γνώση της ιατροδικαστικής πραγματογνωμοσύνης που τον αφορά, αφού δεν ενημερώνεται για το πόρισμα της, θα παρουσιαζόταν κάποια στιγμή για την εκδίκαση της υπόθεσής του, στο δικαστήριο με μια πραγματογνωμοσύνη η οποία θα ήταν δυσμενής για αυτόν. Γεγονός το οποίο δεν θα μπορούσε ούτε καν να διανοηθεί αφού από το 1987 είχε έγγραφα ιατροδικαστών και ψυχιάτρων που πιστοποιούσαν την πολυτοξικομανία του. Στην περίπτωση λοιπόν αυτή, ή σε άλλη αντίστοιχη, που ένας δικηγόρος δεν ενδιαφερθεί να κάνει κάτι για αυτόν, ή για κάποιον άλλον, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος, όπως στην προκειμένη περίπτωση, όταν εκδικασθεί η υπόθεση, να επιβληθεί στον κατηγορούμενο, μια ποινή ισοβίων, αφού παραπέμφθηκε για αποστολή ναρκωτικών από υπότροπο, ενώ με μια πραγματογνωμοσύνη που γνωματεύει ότι είναι τοξικομανής, εάν την δεχτεί το δικαστήριο, δεν μπορεί να υπερβεί τα 10 χρόνια ποινής, σύμφωνα με το νόμο περί ναρκωτικών. Τώρα ως προς τον αντίκλητο δικηγόρο που διορίζει υποχρεωτικά στην ανάκριση (αρθ.273 εδ.ε') και διορίζουν και οι πλείονες φτωχοί παραβάτες, πρέπει να σημειωθεί ότι τις περισσότερες φορές γράφεται τυπικά το όνομα του προέδρου του οικείου δικηγορικού συλλόγου, ο οποίος φυσικά ούτε ξέρει τον κατηγορούμενο, ούτε και θα ασχοληθεί με την υπόθεση, αφού δεν έχει και εκ του νόμου καμία υποχρέωση.

<sup>212</sup> Υπάρχουν περιπτώσεις που οι γονείς μαθαίνουν για πρώτη φορά, ότι το παιδί τους κάνει χρήση ναρκωτικών, όταν συλλαμβάνεται, το οποίο βέβαια μπορεί να μην είναι ανήλικος, αλλά νεαρός παραβάτης, οπότε σπεύδουν να αιτηθούν για να τον στείλουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης και αυτό βοηθά στην εικόνα που παρουσιάζεται ενώπιον του Ανακριτή και του Εισαγγελέα.

απολογητικού υπομνήματος τις συνθήκες τέλεσης της πράξης ή τα επιχειρήματα που οδηγούν στο ότι δράστης δεν είναι ο κατηγορούμενος ή ότι προσωρινή κράτησή του, δεν είναι επιβεβλημένη και αναγκαία. Εάν όμως ο κατηγορούμενος δεν έχει χρήματα να πληρώσει δικηγόρο ή δεν έχει οικογένεια ή φίλους που να θέλουν να τον φροντίσουν και να πληρώσουν ένα δικηγόρο, γίνεται έρμαιο, όχι μόνο των διωκτικών διαθέσεων των οργάνων της τάξης, αλλά ίσως και των δικαστικών αρχών που σε εκείνο το στάδιο, ενδέχεται κάποιες φορές να επηρεαστούν από την αστυνομία και να στραφούν αρνητικά κατά του κατηγορουμένου.

Ένα επίσης πολύ σημαντικό στοιχείο, που πρέπει να επισημανθεί για τον ρόλο του δικηγόρου στην ανάκριση, είναι ότι με την παρουσία του, μπορεί να ελέγξει την ανακριτική διαδικασία, ώστε να αποτυπώνονται τα γεγονότα στην απολογία, όπως τα αναφέρει ο κατηγορούμενος και όχι όπως τα αντιλαμβάνεται ο ανακριτής, ο οποίος μερικές φορές αισθάνεται εκ παραδρομής, ότι είναι ο φυσικός συνεχιστής της αστυνομίας και όχι ο δίκαιος δικαστής που οφείλει να εξιχνιάσει την ποινική υπόθεση και προς όφελος του κατηγορουμένου, εφ' όσον υπάρχουν στοιχεία υπέρ του, ή εφ' όσον μπορούν να ανακύψουν τέτοια στοιχεία.

Εδώ δεν πρέπει να αγνοήσουμε και το γεγονός ότι πολλοί κατηγορούμενοι, ιδίως αυτοί που τελούν πρώτη φορά κάποια πράξη, ή αυτοί που είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, δεν έχουν την δυνατότητα να εκφραστούν με ευχέρεια λόγου και συνεπώς πολλές φορές, δεν μπορούν ούτε καν να εξηγήσουν την θέση τους, έναντι σε αυτή την πράξη που τους αποδίδεται. Εάν λοιπόν και ο ανακριτής, δεν προσπαθήσει να πλησιάσει για να αντιληφθεί, τι θέλουν να πουν και πως υπερασπίζονται τον εαυτό τους, καταλήγουμε σαν φυσιολογικό πλέον επακόλουθο, σε απολογίες ομολογητικές των αποδιδόμενων πράξεων και περιληπτικές ή απολογίες αρνητικές ως προς τις κατηγορίες και πολύ περιληπτικές χωρίς εξηγήσεις περαιτέρω, ούτε αναφορά σε κάποιο άλλοθι ή σε άλλη εξήγηση περί της άρνησης της κατηγορίας. Για αυτό και συνεχώς επισημαίνεται για το πόσο ουσιώδης είναι ο ρόλος του ανακριτή, του οποίου το έργο όπως τονίζει ο Αλεξιάδης, είναι δικαστικό και όχι καταδιωκτικό, διότι ούτε ασκεί αλλά ούτε ανήκει στην πλευρά της κατηγορίας. Τον

χαρακτηρίζει δε ως «παντοδύναμο»<sup>213</sup> μέσα στην ποινική διαδικασία, για τον κύριο λόγο ότι εκδίδει μόνος του εντάλματα σύλληψης και προσωρινής κράτησης.

Ο ρόλος του συνηγόρου υπεράσπισης τώρα, είναι εξαιρετικά ουσιώδης κατά το στάδιο της ανάκρισης, ακόμη και αν στην προανάκριση ο κατηγορούμενος στερήθηκε αυτού του δικαιώματος της υπεράσπισης. Στην ανάκριση δηλαδή, θα μπορέσει να τεθεί η καθοριστική υπερασπιστική γραμμή του κατηγορουμένου έναντι της αποδιδόμενης πράξης και είναι τότε, εφ' όσον δεν έγινε στην προανάκριση, που ο δικηγόρος πρέπει να ενημερώσει τον εντολέα του για το δικαίωμα που έχει να μην απολογηθεί, δηλαδή το δικαίωμα σιωπής, το δικαίωμά του να απολογηθεί γραπτώς ή προφορικώς, για την προθεσμία που έχει για να απολογηθεί, ώστε να προετοιμάσει επισταμένα την υπεράσπισή του, να επικαλεστεί τα αποδεικτικά στοιχεία με τα οποία θα αποδυναμώσει την κατηγορία, να αξιώσει την εξέταση κάθε περιστατικού που επικαλέστηκε, με τα οποία θα εξακριβωθεί η αλήθεια των ισχυρισμών του κατηγορούμενου και να διατυπώνει ερωτήσεις και παρατηρήσεις κατά την διάρκεια και την διενέργεια ανακριτικών πράξεων, στις οποίες παρίσταται, ενώ θα πρέπει να διατυπώσει και ενστάσεις για κάθε παραβίαση υπερασπιστικών δικαιωμάτων, οι οποίες να καταχωρούνται.<sup>214</sup> Είναι πολύ σημαντικό επίσης, να ελέγχει να μην διακόπτεται η απολογία του κατηγορουμένου, εκτός και απομακρύνεται από το θέμα, να του απευθύνονται ερωτήσεις μετά το πέρας της απολογίας του και εφόσον είναι αναγκαίο για να συμπληρωθεί κάτι, να μην του υποβάλλονται παραπειστικές ερωτήσεις και να αποτυπώνονται με σαφήνεια αυτά που λέει ο κατηγορούμενος στην απολογία του.<sup>215</sup>

Εδώ σε αυτό το σημείο, αντιλαμβανόμαστε ότι σε πολύ δύσκολη θέση μπορεί να βρεθούν οι αλλοδαποί κατηγορούμενοι, οι οποίοι όταν δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να διορίσουν δικηγόρο να τους υπερασπιστεί, εκ προοιμίου δεν μπορούν μόνοι τους να υπερασπιστούν καλά τον εαυτό τους, ούτε στο μέτρο του δυνατού. Αυτό το λέμε διότι, εάν υποτεθεί ότι ένας φτωχός κατηγορούμενος ελληνικής καταγωγής, προσπαθεί χωρίς δικηγόρο να πει με δικά του λόγια τι έχει συμβεί, σχετικά με την πράξη που του αποδίδεται

---

<sup>213</sup> ο.π. σημ., 148, σ.σ.,104

<sup>214</sup> Ανδρέου Φ. «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», 2004, σ.σ. 381-382

<sup>215</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 204,273

και μάλιστα είπαμε ότι ενδέχεται λόγω έλλειψης μόρφωσης και λεκτικής ικανότητας, να μην μπορεί να εκφραστεί με τον δέοντα τρόπο, αντιλαμβανόμαστε πόσο μεγάλη δυσκολία υπάρχει στον αλλοδαπό. Το δικαίωμα της μετάφρασης και διερμηνείας για τον κατηγορούμενο που δεν γνωρίζει την γλώσσα της διαδικασίας, αποτελεί ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου, αλλά επιπλέον διασφαλίζει την ισότητα των όπλων ανάμεσα στην υπεράσπιση και την κατηγορούσα αρχή<sup>216</sup>. Οι μεταφραστές που προσλαμβάνονται, όπως η δικαστική πρακτική έχει αποδείξει, πολύ σπάνια είναι μορφωμένοι και πολύ πιο σπάνια γνωρίζουν καλή μετάφραση,<sup>217</sup> όχι τόσο με την έννοια της τεχνικής της παράλληλης μετάφρασης, κάτι το οποίο ούτως ή άλλως είναι σπάνιο, αλλά κυρίως με την έννοια της ακριβούς απόδοσης της λέξης ή της φράσης που μεταφράζεται. Τις περισσότερες φορές οι μεταφραστές, είναι αλλοδαποί οι οποίοι ζουν αρκετό διάστημα στην Ελλάδα και γνωρίζουν τα ελληνικά κυρίως, εκ των συνθηκών της καθημερινής επαφής τους με άλλους έλληνες. Το επίπεδο των ελληνικών τους φυσικά δεν είναι υψηλό, αλλά ενδέχεται να μεταφράζουν όπως μπορούν αυτό που λένε οι κατηγορούμενοι. Ας μην ξεχνάμε όμως, ότι αισθάνονται δέος μπροστά σε έναν ανακριτή και αν τους παρατηρήσει κανείς στην συμπεριφορά τους κατά την διάρκεια της διαδικασίας της μετάφρασης, θα αντιληφθεί ότι νοιώθουν πως εκείνη την ώρα στην ουσία βοηθούν στο έργο του ανακριτή και συνεπώς των Αρχών και όχι την υπεράσπιση του ομοεθνή τους κατηγορουμένου. Στην πραγματικότητα όμως, ένας μεταφραστής, δεν πρέπει να αισθάνεται ούτε το ένα ούτε το άλλο, διότι το έργο του, όπως καθορίζεται από τον όρκο του, (αρθ. 236ΚΠΔ), είναι η πιστή και ακριβή μετάφραση από την μια γλώσσα στην άλλη. Όμως τα πράγματα περιπλέκονται, όταν ένας φτωχός βοηθός ψήστη, στον δίπλα δρόμο από τα δικαστήρια,<sup>218</sup> γίνεται μεταφραστής σε κακουργηματική

---

<sup>216</sup> Μανωλκίδης Σ. «Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της προδικασίας. Ποιν.Χρ. ΜΘ/1999,σ.σ.,108-112

<sup>217</sup> Στην Αθήνα συναντήσαμε μεταφραστή, ο οποίος ήταν αλβανός και δάσκαλος της αλβανικής και γνώριζε και την ελληνική πολύ καλά. Αυτός όντως, όπως παρακολουθήσαμε κάποια δικαστήρια, είχε ευχέρεια να διερμηνεύει και να εξηγεί την θέση του κατηγορούμενου. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί, ότι στο δικαστήριο τον χρησιμοποιούν ως διερμηνέα τουλάχιστον 15 χρόνια, και συνεπώς έχει αποκτήσει πολύ πείρα στην δικαστική μετάφραση, η οποία έχει και ειδική νομική ορολογία.

<sup>218</sup> Συναντήσαμε σε δικαστήρια επαρχιακής πόλης, αλλοδαπό, ψήστη στο επάγγελμα, που δούλευε κοντά στα δικαστήρια και με ένα τηλέφωνο ήταν σύντομα παρών, όταν προέκυπε αυτόφωρο είτε σε επίπεδο

πράξη. Εάν λοιπόν, ο μεταφραστής αισθάνεται ότι βοηθά την δικαστική εξουσία στο έργο της και δεν είναι συναισθηματικά αμέτοχος όταν μεταφράζει, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε, ότι αυτό ίσως ενέχει κινδύνους για τον κατηγορούμενο, ιδίως όταν δεν υπάρχει δικηγόρος.

Άρα η θέση των φτωχών που δεν έχουν δικηγόρο και των αλλοδαπών που επιπλέον των άλλων, δεν γνωρίζουν την γλώσσα, είναι εξαιρετικά δυσχερής στο στάδιο της ανάκρισης. Ο δε ανακριτής, είναι αυτός ο οποίος οφείλει να ενημερώσει τον κατηγορούμενο ότι μπορεί να έχει δικηγόρο. Μια δικαστής στην έρευνα μας, αναφέρει χαρακτηριστικά «Όσον αφορά τον δικηγόρο, μπορεί να υπάρχει κάποια διάκριση με την έννοια της πρόσληψης κάποιου από έναν φτωχό κατηγορούμενο, αλλά με βάση τον νόμο 3226/2004, οι κατηγορούμενοι μπορεί να έχουν δωρεάν παράσταση δικηγόρου και δικαστική συνδρομή και να λειτουργήσει και το ευεργέτημα της απορίας, αρκεί βέβαια να τον ενημερώσει ο δικαστής ότι υπάρχει αυτή η δυνατότητα»<sup>219</sup>. Δηλαδή το ζητούμενο είναι να ενημερωθεί και να καταλάβει ο κατηγορούμενος ότι μπορεί να έχει δωρεάν νομική συμπαράσταση. Διαφορετικά ερχόμαστε και πάλι στο θέμα, ότι ο κατηγορούμενος δεν ενημερώνεται για τα δικαιώματά του. Όταν λέμε ενημέρωση, εννοούμε και την κατανόηση. Διότι ας υποθέσουμε ότι ένας φτωχός εισέρχεται στο γραφείο του ανακριτή, με χειροπέδες και ο ανακριτής τον ρωτά: «Κύριε κατηγορούμενε, θα απολογηθείτε τώρα ή θέλετε προθεσμία για να διορίσετε δικηγόρο;» ο φτωχός εάν δεν έχει χρήματα για δικηγόρο, τι άλλο μπορεί να πει, εκτός από το ότι θα απολογηθεί εκείνη την ώρα; Πως είναι δυνατόν να αντιληφθεί ότι μπορεί να έχει δωρεάν δικηγόρο; Ή εάν η ερώτηση από τον ανακριτή του τεθεί ως εξής: «Δικηγόρο έχετε; Θέλετε να διορίσουμε έναν από τον σύλλογο;» εάν ο φτωχός δεν ξέρει εκ

---

πλημμελήματος, είτε σε επίπεδο κακουργήματος. Δεν είχε καμία μόρφωση στην χώρα του, ούτε φυσικά ήταν μεταφραστής, ελλείψει όμως του γεγονότος ύπαρξης άλλου που να γνωρίζει και τις δύο γλώσσες, έστω και στο επίπεδο που τις γνώριζε αυτός, τον καλούσαν για μεταφράσεις. Να σημειωθεί ότι στην συμπεριφορά του, ήταν ιδιαίτερα δουλοπρεπής έναντι των δικαστών, γεγονός που μας προβλημάτισε σχετικά με την αίσθηση εξουσίας που αισθανόταν έναντι του συλληφθέντος. Δεν μπορούσαμε όμως να διαπιστώσουμε παραλείψεις ή αλλοιώσεις στην απόδοση της μετάφρασης διότι αγνοούσαμε την γλώσσα. Απλώς εκθέτουμε τον προβληματισμό μας, διότι ίσως το θέμα των μεταφραστών θα έπρεπε να προσεχθεί περισσότερο ως προς το ποιοι μεταφράζουν και τι γνώσεις έχουν. Ενδεχομένως τα προξενεία και οι πρεσβείες να μπορούσαν να δώσουν κάποιες λύσεις πιο έγκυρες.

<sup>219</sup> βλ. συνέντευξη Α3. Α.Γ. (23 χρόνια υπηρεσίας Πρόεδρος Πρωτοδικών)σ.σ.212



των προτέρων ότι δεν θα χρειαστεί να πληρώσει, πως μπορεί να καταλάβει ότι ο διορισμός είναι δωρεάν; Θέλουμε να επισημάνουμε δηλαδή, ότι δεν αρκεί να ερωτηθεί κάποιος για την άσκηση ή όχι του δικαιώματος του, για να πούμε ότι πληροφορήθηκε για αυτό, αλλά πρέπει να κατανοήσει και το πώς μπορεί να το ασκήσει.

Είναι κυριολεκτικά σε αυτές κυρίως τις υποθέσεις, στον ανακριτή το βάρος, να προσπαθήσει να καταλάβει τη θέση των κατηγορουμένων σε εκείνο το στάδιο, το οποίο μπορεί να έπεται μετά από μια σκληρή αστυνομική μεταχείριση. Ευτυχώς έχουμε δικαστικούς λειτουργούς των οποίων το μορφωτικό τόσο το νομικό όσο το γενικό<sup>220</sup> και πολιτισμικό τους επίπεδο, τους δίνει τα εχέγγυα και είναι ικανοί και προσπαθούν να κατανοήσουν και να αποδώσουν εγγράφως ορθά, την θέση του κατηγορούμενου και να του εξηγήσουν τα δικαιώματα του. Όμως καλό είναι αυτό να γενικευτεί και να κατανοήσουν όλοι την σπουδαιότητα του έργου τους, το οποίο επαναλαμβάνουμε ότι δεν είναι καταδιωκτικό και δεν πρέπει να επηρεάζεται από την αστυνομία της οποίας το έργο τελειώνει μόλις επιληφθούν οι δικαστικές αρχές για τα περαιτέρω και διαβιβαστεί η δικογραφία από το πρώτο στάδιο το δικό της, στο δεύτερο δηλαδή στον εισαγγελέα και στον ανακριτή.

---

<sup>220</sup> Ο Αλεξιάδης επισημαίνει ότι ο ανακριτής πρέπει να έχει εκτός από τις βασικές νομικές γνώσεις και ένα ευρύ απόθεμα γνώσεων που προκύπτει και από την ενασχόληση με εγκληματολογικούς κλάδους και άλλους βοηθητικούς. Όμως δεν παραλείπει να τονίσει ότι μπορεί να ανακύψουν σε υποθέσεις και θέματα που να απαιτούν ειδικές γνώσεις, όπως λογιστικά ή θέματα διεθνών συναλλαγών ή και άλλα πιο ειδικά τα οποία πρέπει να είναι σε θέση να τα αντιμετωπίσει ένα ανακριτής. Συνεπώς η ειδίκευση του ανακριτή πρέπει να συνοδεύεται από αδιάλειπτη ενημερότητα άνευ ορίων, (ο.π. σημ.148, σ.σ.110). Κατά την άποψή μας, η ειδίκευση των ανακριτών είναι πολύ ουσιώδες και καθοριστικό θέμα και ίσως θα έπρεπε να εφαρμοστεί ιδίως για κάποιες μορφές αδικημάτων, όπως το οικονομικό έγκλημα ή το οργανωμένο. Είναι εφαρμοσμένο σε χώρες του εξωτερικού και έχει αποδείξει ότι η εξειδίκευση δίνει την δυνατότητα σε αυτόν που την έχει, να γνωρίζει πιο πολλά, να είναι καλύτερα ενημερωμένος και να εξοικειώνεται πολύ πιο εύκολα με το αντικείμενο που ερευνά κάθε φορά, εφόσον είναι του ίδιου τομέα εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα η έρευνα του να γίνεται όλο και πιο αποδοτική (Ζολύ Ε. «Η δικαιοσύνη είναι υπόθεση όλων μας» Καστανιώτης, 2002. Εδώ η συγγραφέας υπήρξε ανακρίτρια στο Πολυμεμελές Πρωτοδικείου στο Παρίσι, για το οικονομικό έγκλημα και περιγράφει το πώς η πολυετή πείρα της στον τομέα αυτόν, την βοήθησε στο έργο της). Βέβαια στην περίπτωση της έρευνάς μας τα αδικήματα που διαπράττουν οι φτωχοί συνήθως δεν θέλουν εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά περισσότερο ανθρώπινη προσέγγιση.

#### **B4. Προσωρινή Κράτηση ή Περιοριστικοί όροι;**

Σύμφωνα λοιπόν με το κώδικα της Ποινικής δικονομίας στο άρθρο 282, προβλέπεται ότι «Όσο διαρκεί η προδικασία, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου για κακούργημα ή πλημμέλημα, που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, είναι δυνατό να διαταχθούν περιοριστικοί όροι, εφόσον αυτό κρίνεται απολύτως αναγκαίο για την επίτευξη των αναφερόμενων στο άρθρο 296 σκοπών», οι οποίοι αναφέρονται στην διασφάλιση, του ότι εκείνος στον οποίο επιβλήθηκαν οι όροι<sup>221</sup>, θα παραστεί οποτεδήποτε κληθεί στην ανάκριση ή στο δικαστήριο και θα υποβληθεί στην εκτέλεση της απόφασης.

Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, περιοριστικοί όροι, είναι ιδίως η παροχή εγγύησης, η υποχρέωση του κατηγορουμένου να εμφανίζεται κατά διαστήματα στον ανακριτή ή σε άλλη αρχή, η απαγόρευση να μεταβαίνει ή να διαμένει σε ορισμένο τόπο ή στο εξωτερικό, η απαγόρευση να συναναστρέφεται ή να συναντάται με ορισμένα πρόσωπα. Οι όροι αυτοί είναι ενδεικτικοί και δεν αποκλείουν και την επιβολή άλλων όρων, οι οποίοι κατά την γνώμη του Ανακριτή και του Εισαγγελέα κρίνονται κατάλληλοι για τον εκάστοτε κατηγορούμενο. Όπως για παράδειγμα η επιβολή όρου ολοκλήρωσης θεραπευτικού προγράμματος που ο κατηγορούμενος επιθυμεί να παρακολουθήσει ή ήδη παρακολουθεί σε κάποια θεραπευτική κοινότητα<sup>222</sup>

---

<sup>221</sup> Δαλακούρα Θ., «Περιοριστικοί όροι: Σκέψεις για την λειτουργία, τον σκοπό και την ενδεικτική ή μη απαρίθμησή τους», Υπερ. 1997, σ.σ.1161-1179

<sup>222</sup> Βλέπε, Συμβ.Εφ.Θρακ 39/2008 Ποιν.Δικ.4/2009, σ.σ., 414, όπου εδώ το Συμβούλιο Εφετών (το οποίο ήταν αρμόδιο, για την συζήτηση της αιτήσεως αντικατάστασης προσωρινής κράτησης, διότι η υπόθεση εκκρεμούσε προς εκδίκαση ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Κακουρηγημάτων και είχε περατωθεί η ανάκριση), σε αίτηση αντικατάστασης της προσωρινής κράτησης του κατηγορουμένου διέταξε ότι «αντικαθίσταται η προσωρινή κράτηση του αιτούντος με τον περιοριστικό όρο, μεταξύ άλλων, της ολοκλήρωσης του θεραπευτικού προγράμματος που ήδη παρακολουθεί στη θεραπευτική κοινότητα «Ιθάκη» και σε περίπτωση ενάρξεως του σταδίου της κοινωνικής επανένταξης του ανωτέρω εγκεκριμένου θεραπευτικού προγράμματος (που και αυτό αποτελεί διαδικασία θεραπείας), την παραμονή και φιλοξενία αυτού στον ξενώνα του ΚΕΘΕΑ στη Θεσσαλονίκη[αυτή είναι μια απόφαση η οποία πραγματικά δίνει την δυνατότητα στον συγκεκριμένο κατηγορούμενο να διαμείνει για την θεραπεία του στο σχετικό ξενώνα, και έτσι να ολοκληρώσει την προσπάθειά του για απεξάρτηση, όμως γενικά αφενός σπανίζουν τέτοιες αποφάσεις, αφετέρου δεν υπάρχουν πρόνοιες στο νόμο για ξενώνες φιλοξενίας στα κέντρα απεξάρτησης ή σε άλλους αντίστοιχους ξενώνες],

Οι διατάξεις του άρθρου ορίζουν επίσης συγκεκριμένους λόγους που πρέπει να συντρέχουν για να επιβληθεί η προσωρινή κράτηση. Έτσι σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, «προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί αντί για περιοριστικούς όρους, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της πρώτης παραγράφου του άρθρου αυτού, μόνο αν ο κατηγορούμενος διώκεται για κακούργημα και δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει τη φυγή του ή κατά το παρελθόν υπήρξε φυγόποινος ή φυγόδικος ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατουμένου ή παραβίαση περιορισμών διαμονής ή κρίνεται αιτιολογημένα ότι αν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από ειδικά μνημονευόμενα περιστατικά της προηγούμενης ζωής του ή από τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης για την οποία κατηγορείται, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα. Μόνο η κατά το νόμο βαρύτητα της πράξης δεν αρκεί για την επιβολή προσωρινής κράτησης».

Σύμφωνα όμως με αυτά που είπαμε παραπάνω, η προσωρινή κράτηση επιβάλλεται χωρίς να έχει την δυνατότητα ο Ανακριτής να μνημονεύσει συγκεκριμένα περιστατικά από την ζωή του κατηγορούμενου, πλην αυτών που η αστυνομία αναφέρει, στις δε συνηθισμένες παραβιάσεις του νόμου περί ναρκωτικών για παράδειγμα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που απαιτεί ο νόμος εκλείπουν, οπότε απλά επαναλαμβάνεται το λεκτικό του άρθρου του

---

πραγματικά περιστατικά που θα βεβαιώνονται κάθε μήνα με διαβίβαση σχετικού εγγράφου προς το Α.Τ. της περιοχής διαμονής του». Την ίδια δυνατότητα έχει και ο Ανακριτής, όπου μπορεί να επιβάλλει παρόμοιο περιοριστικό όρο, 32/2007 Διατ. Ανακ. Πατρ. αδημ., 25/2006 Διατ. Ανακ. Πατρ. αδημ., 8/2004 Διατ. Ανακ. Αγρ., Πραξ. & Λογ. 2005, σ.σ. 96, 9/2001 Διατ. Ανακ. Γρεβ. Πραξ & Λογ 2001, σ.σ., 315. Όμως μια δικαστική απόφαση που ορίζει παρακολούθηση προγράμματος αποθεραπείας μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης ή της έφεσης, είναι πολύ σημαντική για την πορεία ενός τοξικομανή, αφού μπορεί να εισαχθεί σε ένα τέτοιο κέντρο και με την κατάλληλη υποστήριξη να τελειώσει το σχετικό πρόγραμμα. Η ολοκλήρωση δε, ενός τέτοιου προγράμματος του εξασφαλίζει με βάση τον νόμο (αρθ. 31 & 6 Ν. 3459/2006 ΚΝΝ), διαφορετική ποινική αντιμετώπιση η οποία οδηγεί στην αναστολή της εκτέλεσης της ποινής του από 3-6 έτη. Υπάρχουν δικαστικές αποφάσεις που έχουν κρίνει έτσι, διότι προέκυψε ότι ο εν λόγω κατηγορούμενος, όντως παρακολούθησε πρόγραμμα και απεξαρτήθηκε. (Πεντ. ΕφΚακ Πατρ. 145-146/2004, αδημ.) Είναι πολύ σημαντικό όμως να δίνεται η εμπιστοσύνη και η ελπίδα και η δυνατότητα ολοκλήρωσης ενός προγράμματος σε τοξικομανείς, διότι έτσι αφενός σώζεται ένας άνθρωπος, αφετέρου το πρόγραμμα στην ουσία λειτουργεί αντεγκληματικά.

νόμου.<sup>223</sup> Όλοι δε οι φτωχοί, στην πράξη, θεωρούνται ύποπτοι φυγής, διότι δεν έχουν οικογενειακό ή άλλο στήριγμα και καθόλου δεν λαμβάνεται υπ' όψιν από τον ανακριτή και τον εισαγγελέα, ότι ένας φτωχός για να διαφύγει σε κάποιο άλλο μέρος, αφενός χρειάζεται χρήματα, αφετέρου δεν μπορεί να ζήσει αλλού πλην των γνώριμων χώρων που κινείται διότι εκεί θα βρίσκει πάντα, έστω και ένα υποτυπώδη τρόπο επιβίωσης, ενώ σε ένα ξένο τόπο, δεν θα μπορεί να κάνει τίποτα άλλο πλην ενδεχομένως να παρανομεί συνεχώς, κάτι που και ο ίδιος στο βάθος πραγματικά δεν το θέλει.

Η παράγραφος 3 του άρθρου που αναφέρθηκε αμέσως πιο πάνω, εφαρμόζεται σύμφωνα με την παράγραφο 5 του ιδίου άρθρου και «για ανήλικο κατηγορούμενο που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του, εφόσον η πράξη για την οποία κατηγορείται απειλείται στο νόμο με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών». Εδώ όμως, πρέπει να σημειώσουμε την διευκρίνιση που θέτει η ίδια παράγραφος σύμφωνα με την οποία «η αδυναμία παροχής εγγύησης δεν επιτρέπεται να οδηγήσει από μόνη της σε προσωρινή κράτηση.» Η διευκρίνιση αυτή, αναφέρεται προκειμένου να επισημανθεί, ότι πλην της περιπτώσεως του ανηλίκου, για κανέναν άλλο κατηγορούμενο, δεν προβλέπεται ότι, σε περίπτωση που η οικονομική αδυναμία του, μπορεί να τον οδηγήσει στην φυλακή, τότε δεν παραμένει ο όρος της καταβολής εγγύησης. Είναι αξιοσημείωτο καταρχήν, ότι γίνεται μια τέτοια αναφορά στο νόμο, διότι αυτό σημαίνει, ότι η οικονομική κατάσταση κάποιου δεν δύναται να σταθεί εμπόδιο στην ελευθερία του. Αυτός ο κάποιος όμως, στον κώδικά μας, είναι μόνο ο φτωχός ανήλικος. Δεν προβλέπεται κάτι αντίστοιχο για τον ενήλικο. Αυτό που μπορεί να κάνει ένας ενήλικας είναι απλά να αιτηθεί στον Ανακριτή την τροποποίηση του όρου, σύμφωνα με το άρθρο 286&2, ώστε να μειωθεί<sup>224</sup> το ποσόν της εγγύησης που του επέβαλλε να καταβάλλει ο Ανακριτής με την σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα.

---

<sup>223</sup> Αυτό στην δικαστική πρακτική συνηθίζεται αλλά σύμφωνα με την νομολογία του Αρείου Πάγου, η επανάληψη της διάταξης του νόμου δεν αποτελεί ειδική αιτιολογία, ΑΠ 853/1999 Πραξ. & Λογ. 2000 σ.σ.41, όμως πόσοι είναι άραγε οι φτωχοί που φτάνουν τις υποθέσεις τους στον Άρειο Πάγο.

<sup>224</sup> Βλ. Διάτ. Ανακρ.Πατρ. αρ. 25/2005, Πράξ.&Λόγ. 2006, σ.σ. 257-258.

Σχολιάζοντας την διαφορά στην μεταχείριση, ενός ανήλικου και ενός ενήλικου, θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε το θέμα με την οπτική ότι είναι άδικο, ένα παιδί να αναγκασθεί να οδηγηθεί στην φυλακή, για μια οικονομική αδυναμία για την οποία δεν ευθύνεται ο ίδιος. Εμμέσως δηλαδή ο νόμος διαχωρίζει και θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί πως υποδηλώνει, ότι ένας ενήλικας μπορεί ενδεχομένως να είναι και υπεύθυνος για την δεινή του οικονομική κατάσταση ή άλλως ότι όφειλε να την έχει αναστρέψει ή να έχει βρει τις διεξόδους του. Όμως ένας ανήλικος, ακόμη και εάν δεν συγχωρείται η πράξη που του αποδίδεται, του συγχωρείται έμμεσα η οικονομική αδυναμία, διότι δεν έχει συμβάλλει λόγω της ηλικίας του, σε τίποτα για την ύπαρξή της ή την αύξηση ή την μείωση της. Βέβαια στην εισηγητική του άρθρου έκθεση,<sup>225</sup> αναφέρεται ότι με αυτή την εξαίρεση υπέρ του ανήλικου, αντιμετωπίζεται η αντιπαιδαγωγική πρακτική της επιβολής της προσωρινής κράτησης σε ανήλικους που δεν διαθέτουν οικονομική δυνατότητα καταβολής εγγύησης

Το σημαντικό ζήτημα λοιπόν που γεννάται είναι, εάν μπορεί να θεωρείται σοβαρό κριτήριο για τον Ανακριτή και τον Εισαγγελέα, για την επιβολή του όρου της καταβολής εγγύησης, η οικονομική αδυναμία ή όχι ενός κατηγορουμένου. Ενδεικτικά η απάντηση από δικαστικό λειτουργό σε σχετικό ερώτημα στην έρευνά μας, ήταν η εξής: *«Καταρχήν όταν κάποιος είναι φτωχός και να μπορούσε να του επιβληθεί αντί του μέτρου της προφυλάκισης, ο όρος της καταβολής εγγύησης, δεν μπορεί να πληρώσει οπότε αναπόφευκτα θα πάει φυλακή»<sup>226</sup>.*

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι η φτώχεια ενός κατηγορουμένου, μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά στην σκέψη του Ανακριτή και του Εισαγγελέα, για να επιβάλουν τον συγκεκριμένο όρο. Δηλαδή παρ' όλο που μπορεί να θεωρήσουν, ότι ο όρος καταβολής χρηματικής εγγυήσεως, είναι ίσως ο μοναδικός που θα διασφάλιζε την εμφάνισή του κατηγορουμένου στο δικαστήριο ή στις Αρχές, όταν αντιληφθούν ότι κάποιος είναι φτωχός δεν προβαίνουν καν στην επιβολή του όρου της χρηματικής εγγυήσεως, διότι διακρίνουν προφανή αδυναμία πληρωμής, οπότε τον προφυλακίζουν. Παράλληλα δε, θεωρούν ότι αυτή η φτώχεια του, μάλλον είναι και εγκληματογόνος παράγοντας για παρόμοιες

---

<sup>225</sup> Κώδικας Νομικού Βήματος, Νόμος 3189/2003, 2003, σ.σ., 1732

<sup>226</sup> βλ συνέντευξη Α4. Α.Δ. (22 χρόνια υπηρεσίας Εισαγγελέας Πρωτοδικών) σ.σ 213

συμπεριφορές του στο μέλλον. Βέβαια στο σημείο αυτό, θα ήταν ίσως σκόπιμο να αναφερθεί ότι, ακόμη και στην περίπτωση που επιβληθεί όρος εγγυοδοσίας, σε ένα οικονομικά αδύναμο κατηγορούμενο, η πιθανότητα να βρεθεί κάποιος τρίτος να καταβάλλει την εγγύηση, είναι μάλλον απίθανη.

Η εγγύηση αυτή, εφόσον αποδοθεί από το δικαστήριο στον καταθέσαντα, κατά το άρθρο 303&2 ΚΠΔ, η απόδοσή της εκτελείται από τον εισαγγελέα, μόλις ο αμετάκλητα καταδικασμένος φυλακιστεί για να εκτίσει την ποινή του, εκτός αν διατάχθηκε η αναστολή της εκτέλεσης της ποινής του. Το σημαντικό στο άρθρο αυτό, που λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας για τον κάθε τρίτο που θέλει να καταβάλλει την χρηματική εγγύηση, για να μην οδηγηθεί ένας συγκεκριμένος κατηγορούμενος στην φυλακή είναι ότι: *«από το ποσό της εγγύησης που επιστρέφεται και όταν ακόμη έχει κατατεθεί από τρίτους, αφαιρούνται η αποζημίωση και η χρηματική ικανοποίηση που επιδικάστηκε σ' εκείνον που αδικήθηκε, οι οποίες και του δίνονται με εντολή του εισαγγελέα, και κατόπιν αφαιρούνται τα δικαστικά έξοδα και οι χρηματικές ποινές»*. Αυτό σημαίνει ότι για κάποιον που κρίνεται ένοχος για παράδειγμα για ένα αδίκημα, κατοχής ναρκωτικών ουσιών, εκτός από την ποινή φυλακίσεως που ενδέχεται να του επιβληθεί για παράδειγμα των 20 μηνών φυλάκισης, θα επιβληθούν τα δικαστικά έξοδα<sup>227</sup> σύμφωνα με το άρθρο 582 ΚΠΔ, που μπορεί να είναι ένα ποσόν 120€ στο 3μελές Εφετείο Κακουργημάτων ή 250€ στο 5μελές Εφετείο Κακουργημάτων. Επίσης θα του επιβληθεί και μια χρηματική ποινή για παράδειγμα ύψους 1000 ευρώ που πρέπει να καταβάλει<sup>228</sup>. Εάν καταδικαστεί για κλοπές και οπλοκατοχή μπορεί να του επιβληθεί για παράδειγμα ποινή φυλακίσεως έξι μηνών, δικαστικά έξοδα και χρηματική ποινή για την οπλοκατοχή η οποία μπορεί να ανέρχεται στα 300€.

---

<sup>227</sup> Ο κατηγορούμενος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα με βάση το άρθρ. 582ΚΠΔ σε συνδυασμό με τις σ υπ'αρ. 7429/88 και 134423/93 κοινές αποφάσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης και Οικονομικών

<sup>228</sup> Η χρηματικής ποινή, μπορεί να μην επιβληθεί όταν στον κατηγορούμενο έχει αναγνωρισθεί ελαφρυντικό ή γενικά επιβάλλεται ποινή μειωμένη κατά το άρθρ. 83 Π.Κ. (Μαργαρίτης Μ. «Ποινικός Κώδικας» Π.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2003, σ.σ. 212). Βλ. επίσης υπ αρ. 145/2003 3μελές Εφ. Κακ/των Πατρών αδημ., όπου σε δύο κατηγορούμενους, για παράβαση του ν. περί ναρκωτικών στον ένα αναγνωρίστηκε ελαφρυντικό ειλικρινούς μετανοίας και στον άλλον η ιδιότητα του τοξικομανούς, και δεν επιβλήθηκε χρηματική ποινή, παρά μόνον ποινή φυλάκισης και δικαστικά έξοδα. Επίσης στην υπ'αρ. 648/2008 3μελές Εφ. Κακ/των Πατρών, αδημ., επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης με ελαφρυντικό και δικαστικά έξοδα χωρίς την επιβολή χρηματικής ποινής.

Σε αυτές τις περιπτώσεις λοιπόν, που ενδεικτικά αναφέραμε, η εγγύηση που έχει πληρώσει ο κατηγορούμενος ως περιοριστικό όρο, για να μην προφυλακιστεί ή για να ανασταλεί η εκτέλεση της ποινής του μέχρι το εφετείο, θα επιστραφεί μόνο στο ποσό που απομένει, εάν απομένει κάποιο ποσό, αφού αφαιρεθούν τα χρηματικά ποσά που έχει επιδικάσει το δικαστήριο. Εάν η εγγύηση που έχει καταβληθεί, δεν αρκεί για να πληρωθούν όλα τα ποσά, τότε το υπόλοιπο ποσό βεβαιώνεται ως οφειλή στο δημόσιο. Η δικαστική πρακτική όμως έχει δείξει, ότι είναι στις υποθέσεις των ναρκωτικών που επιβάλλονται οι μεγαλύτερες χρηματικές ποινές και αυτό μας ενδιαφέρει στην παρούσα έρευνα, κυρίως από την άποψη ότι πολλοί τοξικομανείς είναι φτωχοί και είτε χάνουν τις εγγυήσεις που τυχόν έχουν καταβάλλει, όταν επιβληθούν μεγάλες χρηματικές ποινές, είτε οφείλουν για πάντα σχεδόν στο δημόσιο, τα χρήματα αυτά.

Η πρακτική συνέπεια της παραγράφου του άρθρου, είναι πως ένας κατηγορούμενος για παράδειγμα, για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, σε περίπτωση που δικαστεί ακόμη και ως τοξικομανής, συνήθως του επιβάλλεται όπως εξηγήσαμε, εκτός της ποινής φυλάκισης και τα δικαστικά έξοδα και μια χρηματική ποινή που πρέπει να πληρώσει. Αν δεν έχει εγγύηση να του επιστραφεί και είναι φτωχός, η ποινή βεβαιώνεται στην αρμόδια ΔΟΥ και υπάρχει ως μόνιμο χρέος του στο δημόσιο. Εάν έχει καταβληθεί εγγύηση η οποία πρέπει να αποδοθεί σύμφωνα με την δικαστική απόφαση<sup>229</sup> τότε συμβαίνει το εξής: Η χρηματική ποινή για παράδειγμα, στον συγκεκριμένο ειδικό νόμο (αρθ. 30&4β ΚΝΝ), κυμαίνεται από 590€ έως 15.000€ και στην περίπτωση που είναι υπότροπος και συντρέχει διακεκριμένη επιβαρυντική περίπτωση είναι 880€ έως 150.000€. Η προσαύξηση υπέρ του Δημοσίου, κατά την είσπραξη της χρηματικής ποινής σύμφωνα με τον Ν. 2145/1993 αρθ.24&1, είναι της τάξης του 92% που σημαίνει ότι στην ουσία, διπλασιάζεται το ποσό της χρηματικής ποινής που πρέπει να καταβληθεί. Έτσι λοιπόν εάν έχουμε εγγύηση ύψους 1000 ευρώ και χρηματική ποινή 500 ευρώ, δεν επιστρέφεται κανένα ποσό, διότι με την προσαύξηση η χρηματική ποινή, γίνεται από 500 ευρώ, 1000 ευρώ και δεν απομένει

---

<sup>229</sup> Η μόνη περίπτωση που εκπίπτει η εγγύηση και δεν αποδίδεται, είναι εάν σε κάποια δικάσιμο ο κατηγορούμενος δεν εμφανίστηκε και δεν εξήγησε τον λόγο, αποδεικνύοντας το βάσιμο του ισχυρισμού του και το δικαστήριο ανέστειλε την εκδίκαση της υπόθεσης και διέταξε την δήμευση της εγγυήσεως υπέρ του δημοσίου. (άρθ. 302&1 ΚΠΔ)

συνεπώς κανένα ποσόν για επιστροφή. Οι δικαστές, τώρα σύμφωνα με την δικαστική πρακτική, συνήθως επιβάλλουν ποινές οι οποίες στο διπλασιασμό τους, απορροφούν όλο το ποσόν της εγγύησης.<sup>230</sup> Αποτέλεσμα λοιπόν είναι να μην υπάρχει εύκολα κάποιος που να θέλει να προβεί σε οικονομική βοήθεια ακόμη και συγγενούς του, διότι η βοήθεια συνιστά απώλεια χρημάτων. Εάν λοιπόν κάποιος για παράδειγμα κατηγορούμενος, κριθεί ως τοξικομανής και το δικαστήριο κρίνει ότι μια ποσότητα που κατέχει δεν είναι για δική του χρήση ώστε να κριθεί ατιμώρητος,<sup>231</sup> θα του επιβάλλει παράλληλα με την ποινή φυλακίσεως και χρηματική ποινή,<sup>232</sup> παρόλο που θα μπορούσε να μην του επιβάλλει. Οπότε αυτός που κατέθεσε την εγγύηση υπέρ του, θα χάσει τα χρήματα του, σύμφωνα με τον παραπάνω υπολογισμό. Γνωρίζοντας λοιπόν αυτό το άρθρο, ή μαθαίνοντας πλέον τι γίνεται στην συνήθη δικαστική πρακτική, δύσκολα κάποιος τρίτος, κυρίως, άνθρωπος, θα ήθελε να καταθέσει ένα ποσόν υπέρ κάποιου άλλου, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα δεν θα του επιστρεφόταν ποτέ.

Ας έρθουμε όμως στην έρευνά μας, προκειμένου να δούμε κατά πόσον η φτώχεια, θεωρείται όπως προείπαμε ανασταλτικός παράγοντας, για να μην επιβληθεί σε κάποιον η

---

<sup>230</sup> Ένα από τα πολλά παραδείγματα, είναι η υπ'αρ. ..21-..22/200.. απόφαση 5μελούς Εφ. Πατρών αδημ. Σε αυτή την περίπτωση ο κατηγορούμενος ήταν φτωχός και μεγάλης ηλικίας, και αντιμετώπιζε την κατηγορία της κατοχής 500γρ. ινδικής κάνναβης. Δεν είχε προφυλακιστεί και ο αδελφός του είχε πληρώσει χρηματική εγγύηση 2000€. Το δικαστήριο του επέβαλλε ποινή κάθειρξης 5 ετών ως υπότροπου, του αναγνώρισε την τοξικομανία και του επέβαλλε δικαστικά έξοδα και χρηματική ποινή 1000€.Οπότε ο διπλασιασμός της χρηματικής ποινής απορρόφησε το ποσόν της χρηματικής εγγύησης

<sup>231</sup> Στην υπ'αρ. ...07/200.. 3μελές Εφ. Κακ/των Πατρ. για κατοχή μεταφορά στο αυτοκίνητό του 0,4 γρ. ηρωίνης ο κατηγορούμενος που ήταν φτωχός και χρόνια τοξικομανής δικάστηκε σε ποινή 4 ετών, και χρηματική ποινή 880,41 € ή 300.000 δρχ. και 73,37 δικαστικά έξοδα. Επίσης στην υπ'αρ. ...10/200.. 3μελές Εφ Κα/των Πατρ. καταδικάστηκε άλλος φτωχός τοξικομανής σε ποινή φυλάκισης 3 ετών για 60 γρ. ινδικής κάνναβης και χρηματική ποινή 600 € και δικαστικά έξοδα 73 €, σε αυτή δε την περίπτωση είχε καταβάλλει εγγύηση συγγενής του ύψους 293, 47 € ή 100.000δρχ, οπότε αυτή απορροφήθηκε από τον διπλασιασμό της χρηματικής ποινής και δεν επεστράφη κανένα ποσό. Αναφέρουμε ενδεικτικά αυτές τις δύο υποθέσεις, αφενός διότι οι κατηγορούμενοι ήταν φτωχοί, αφετέρου διότι η ποσότητα μπορούσε εκ του νόμου να κριθεί ότι ήταν για προσωπική τους χρήση, ώστε να κριθούν ατιμώρητοι, πράγμα που δεν έγινε.

<sup>232</sup> Σχετικά με τις χρηματικές ποινές που επιβάλλονται στους τοξικομανείς ή με τις κατασχέσεις χρημάτων τους, ο Κλεάνθης Γρίβας είχε προτείνει να κατατίθενται σε ένα Ταμείο Αποκατάστασης Τοξικομανών από το οποίο θα χρηματοδοτούνταν όλα τα νόμιμα κέντρα αποτοξίνωσης, όπως τα είχε καθορίσει ειδικά. (Ναρκωτικά και Εξουσία, Εκδοτική Θεσσαλονίκης, 1990, σ.σ. 141)



προσωρινή κράτηση. Το πρώτο λοιπόν, όπως φαίνεται και στην διατύπωση του άρθρου, που οφείλει να ελέγξει ένας δικαστής, εν προκειμένω ο ανακριτής, είναι εάν οι περιστάσεις της φερομένης ενώπιόν του υποθέσεως, δικαιολογούν την προσωρινή κράτηση ή όχι, διότι το άρθρο αφενός απαιτεί συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την επιβολή του μέτρου, αφετέρου απαιτεί απόλυτα αιτιολογημένη απόφαση περί της ύπαρξης τους.

Έτσι στο άρθρο 283 ΚΠΔ, αναφέρεται ότι ο ανακριτής, αμέσως μετά την απολογία του κατηγορουμένου, μπορεί να τον αφήσει ελεύθερο ή να εκδώσει διάταξη, που να του θέτει περιοριστικούς ή άλλους όρους ή αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του προηγούμενου άρθρου, να εκδώσει εναντίον του ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένο ένταλμα προσωρινής κράτησης, αφού προηγουμένως και σε κάθε περίπτωση λάβει τη γραπτή σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα.

Στην πράξη όμως, αυτό που ελέγχει ο ανακριτής, είναι εάν οι περιστάσεις δικαιολογούν την μη προσωρινή κράτηση. Δηλαδή κατά την συνήθεια της δικαστικής πρακτικής, πρώτη σκέψη του Ανακριτή και του Εισαγγελέα σύμφωνα με όσα έχουμε προαναφέρει, είναι ο εγκλεισμός του κατηγορουμένου. Το να επιβάλλει περιοριστικούς όρους, δεν είναι στη συνήθη δικαστική πρακτική, παρόλο που μπορεί να υπάρχουν όλες οι περιστάσεις που να το δικαιολογούν<sup>233</sup>. Πολλές φορές δε, έχει διαπιστωθεί αυθαιρεσία στην επιβολή του μέτρου της προσωρινής κράτησης<sup>234</sup>. Αυτό αποδεικνύεται από την πληθώρα των προσωρινών κρατήσεων<sup>235</sup> που επιβάλλονται και από τα κατά καιρούς άρθρα που έχουν

---

<sup>233</sup> Nerattini v. Greece E.C.H.R. 18/12/2008, (applic.no.43529/07), εδώ η Ελλάδα καταδικάστηκε διότι καίτοι από την στιγμή της ανάκρισης υπήρχε η δυνατότητα να αφηθεί ο κατηγορούμενος ελεύθερος με περιοριστικούς όρους, αυτός αφέθηκε μετά χρονικό διάστημα και αφού είχε υποβάλλει σχετική αίτηση στο Συμβούλιο Εφετών.

<sup>234</sup> Μαγγανάς Α. «Θέματα Εγκληματολογικά & Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σ.σ., 162- 165, όπου παρουσιάζεται και σχολιάζεται ένα άρθρο της Cousineau M.- M., όπου διεξήγαγε έρευνα για την προσωρινή κράτηση στην επαρχία του Κεμπέκ, Φαρσεδάκη Ι. «Η Κοινωνική Αντίδραση στο Έγκλημα και τα Όρια της» Νομική Βιβλιοθήκη, 1991, σ.σ. 218-219

<sup>235</sup> Walmsley R., “ World Prison Population List”, 8<sup>th</sup> ed., Kings College London, International Centre For Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th\\_41.pdf](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th_41.pdf), 5/6/2009, Ανδρουλάκης Ν. «Θεμελιώδεις Αρχές της Ποινικής Δίκης», Π.Ν.Σάκκουλας, 2007. σ.σ. 353-354.

γραφτεί προκειμένου να σταματήσει η ευκολία και η συχνότητα επιβολής<sup>236</sup> αυτού του έσχατου μέτρου δικονομικού καταναγκασμού<sup>237</sup> και να ελαττωθεί ο πληθυσμός των φυλακών εξαιτίας αυτού.<sup>238</sup> Έχει διαπιστωθεί ότι στις φυλακές, κρατείται<sup>239</sup> μεγάλος αριθμός ατόμων με εντάλματα προσωρινής κράτησης, ενώ η επικινδυνότητα των κατηγορουμένων δεν το επέβαλλε, με αποτέλεσμα οι φυλακές να είναι υπερπληθείς και να συνωστίζονται σε αυτούς τους χώρους πολύ περισσότερα άτομα από αυτά που προβλέπουν οι εγκαταστάσεις των φυλακών, πολλοί δε από αυτούς αθώνονται<sup>240</sup>. Ενώ παράλληλα έχει διαπιστωθεί ότι το 90% των προσωρινά κρατούμενων ανήκει στις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις<sup>241</sup>

Η δε αιτιολόγηση των ενταλμάτων προσωρινής κράτησης, ενώ θα έπρεπε να είναι αιτιολογημένη εμπειριστατωμένα<sup>242</sup>, συνήθως είναι απλή επανάληψη της διάταξης του νόμου και του κάποιας φράσης του κατηγορητηρίου,<sup>243</sup> όπου τις περισσότερες φορές δεν προσβάλλονται με κανένα ένδικο μέσο, αφού ο φτωχός κατηγορούμενος και δη ο υπότροπος γνωρίζει εκ των προτέρων ότι δεν θα αλλάξει τίποτα. Εξ' άλλου είναι πολύ πιθανό, να μην έχει δικηγόρο ή και χρήματα να διαθέσει για να ασκήσει οποιοδήποτε

---

<sup>236</sup> Βουρλιώτης Χ. «Η στέρηση της ελευθερίας ως μέτρο δικονομικού καταναγκασμού και τα όρια επιβολής του» Ποιν.Χρ. ΝΒ' σ.σ. 395, Δαλακούρας Θ. «Προσωρινή κράτηση:Κριτική θεώρηση του επίμαχου θεσμού υπό το πρίσμα της δογματικής θεμελίωσής του»Υπερ. 1996, σ.σ.715-733

<sup>237</sup> Παπαγεωργίου-Γονατά Σ «Προσωρινή κράτηση. Αναγκαία όσο ποτέ» Ποιν.Χρ. ΜΑ', σ.σ. 625-636, Παπαιωάννου Π. -Καραγιάννη Κ.-Ιωαννίδη Δ. «Η προσωρινή κράτηση στην πράξη», Ποιν.Δικ. 1999, σ.σ. 268-278.

<sup>238</sup> Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη», Υπερ. 1994, σ.σ., 521-522.

<sup>239</sup> Βλ. Στατιστικές του Υπουργείου Δικαιοσύνης

<sup>240</sup> ο.π. σημ. 237

<sup>241</sup> Φαρσεδάκης Ι. «Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της» Νομική Βιβλιοθήκη 1991, σ.σ. 221

<sup>242</sup> Κορατζής Ι. «Προσωρινή κράτηση και περιοριστικοί όροι. Μια ακόμη συμβολή στην ερμηνεία του θεσμού ενόψει των τελευταίων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων», Ποιν.Χρ. ΜΓ' σ.σ. 126-135

<sup>243</sup> Στο υπ'αρ. ...3/200.... Ανακρ. Αμαλ. αναφέρεται ότι «από το αποδεικτικό υλικό που έχει μέχρι τώρα συλλεγεί προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου στα ανωτέρω εγκλήματα καθώς και για (όλα αυτά είναι σε έντυπη μορφή και συνεχίζει μετά χειρόγραφα) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πράξεων του(πώληση ναρκωτικών ουσιών σε μεγάλο αριθμό νεαρών ατόμων), (όπου αυτό δεν ήταν χαρακτηριστικό, αλλά αποτελούσε την κατηγορία του εν λόγω νεαρού κατηγορούμενου), κρίνεται ότι εάν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό να τελέσει κι άλλες παρόμοιες πράξεις.

ένδικο μέσο κατά του μέτρου αυτού. Μια κρατούμενη χαρακτηριστικά μας είπε: «.....Το θέμα λοιπόν τώρα είναι, ότι κάθε αίτηση που κάνει ο κρατούμενος, είναι χρήματα. Και το πιο λίγο που θα δώσει είναι ένα χιλιάριο για κάθε αίτηση»<sup>244</sup>.

## **B5. Οι Επιπτώσεις της Προσωρινής Κράτησης**

Η έρευνα του Καναδά,<sup>245</sup> παρουσιάζει, ότι πολλοί από αυτούς που δεν αφήνονται ελεύθεροι, στο τέλος αθώνονται, κάτι το οποίο συμβαίνει και στην δική μας δικαστική πρακτική.<sup>246</sup> Στις περιπτώσεις δε που κάποιος έχει για παράδειγμα συλληφθεί για σχετικά μικρή ποσότητα ναρκωτικών και το δικαστήριο κρίνει ότι η ποσότητα που κατείχε ως τοξικομανής, προοριζόταν για δική του χρήση, παραμένει ατιμώρητος, ενώ μπορεί να έχει παραμείνει στην φυλακή πλέον των έξι μηνών ή και ένα έτος, πολύ συχνά<sup>247, 248</sup>.

Η προσωρινή κράτηση ως μέτρο, όπως εξηγήσαμε παραπάνω, είναι μέτρο δικονομικού καταναγκασμού, είναι το έσχατο και το βαρύτερο όλων, με συνέπειες ανεπανόρθωτες πολλές φορές, για το άτομο που εισέρχεται, κυρίως για πρώτη φορά στην φυλακή. Εκτός αυτού, έχει διαπιστωθεί ότι όσοι παρουσιάζονται στο δικαστήριο ελεύθεροι, έχουν καλύτερη ποινική μεταχείριση<sup>249</sup>, και ο χρόνος που πέρασε από την ημέρα τελέσεως του αδικήματος μέχρι την μέρα εκδίκασης της υποθέσεώς τους προσμετρά υπέρ τους, εάν έχουν επιδείξει καλή συμπεριφορά. Επιπλέον η ποινή που τους επιβάλλεται, είναι

---

<sup>244</sup> βλ.συνέντευξη Ε8. Ε.Θ. (43 ετών, 10 χρόνια συνολικός χρόνος στην φυλακή ανά διαστήματα) σ.σ. 274

<sup>245</sup> ο.π. σημ.1, p.p., 28-30

<sup>246</sup> ο.π. σημ., 237

<sup>247</sup> Αναφέρουμε τις υποθέσεις ναρκωτικών, αφενός διότι κατακλύζουν τα πινάκια των Τριμελών και Πενταμελών Εφετείων Κακουρηγημάτων της χώρας μας, αφετέρου διότι η περίπτωση αθώωσης κατηγορουμένου στο ηπειρωτικό σύστημα, όπως το δικό μας, όπου ο δικαστής κάνει χρήση της Αρχής της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων ή άλλως της ηθικής απόδειξης, είναι δυσκολότερη, από ότι στο Αγγλοσαξονικό, στο οποίο η απόδειξη της ενοχής πρέπει αντικειμενικά να είναι πέραν κάθε λογικής αμφιβολίας, με συνέπεια δικογραφίες με ελλιπή στοιχεία να μπορούν να οδηγήσουν στο σύστημά μας, σύμφωνα με την καθημερινή δικαστική πρακτική, κατηγορουμένους στην ενοχή, ενώ αντίστοιχες δικογραφίες στο αγγλοσαξονικό θα οδηγούσαν την δικαστική κρίση σε απαλλακτική απόφαση.

<sup>248</sup> 3μελήςΕφ.Αθ.Κακ 2975/2002 Ποιν.Δικ. 2004,σ.σ. 157

<sup>249</sup> ο.π.σημ., 1, p.p., 30

μικρότερης διάρκειας από αυτή που επιβάλλεται σε όσους ήταν έγκλειστοι μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης τους<sup>250</sup>.

Ακόμη έχει διαπιστωθεί σε κάποιες περιπτώσεις, κατηγορούμενοι που είχαν παραμείνει στην φυλακή ως προσωρινά κρατούμενοι, καίτοι μπορούσαν εκ των στοιχείων της υπόθεσης, να κριθούν αθώοι, τελικά δεν αθωνόνταν, αλλά τους επιβαλλόταν ποινή ίση με τον χρόνο που παρέμειναν έγκλειστοι.<sup>251</sup> Στην έρευνά μας ένας κρατούμενος μας είπε «..πως να με δικάσουν για προμήθεια ναρκωτικών προς ιδία χρήση και να μείνω ατιμώρητος, όταν είμαι πάνω από 12 μήνες κρατούμενος και έχω και μεροκάματα. Συμψηφίζουν τις ποινές με την ελευθερία»<sup>252</sup> Έτσι βέβαια κατ' αυτόν τον τρόπο, έμμεσα αποφεύγεται ένα κακό για το κράτος, δηλαδή ο κατηγορούμενος και μετέπειτα αθωωθείς, δεν νομιμοποιείται να διεκδικήσει την νόμιμη αποζημίωση που δικαιούται για τον χρόνο που παρέμεινε στην φυλακή (άρθρο 533επ ΚΠΔ), ενώ παράλληλα δημιουργείται ένα νέο κακό στον καταδικασθέντα. Στο ποινικό του μητρώο, έχει πλέον καταχωρηθεί μια ποινή, που δεν θα έπρεπε να υπάρχει, με συνέπεια να χάνει την δυνατότητα μελλοντικής αναστολής μιας άλλης ποινής, σε περίπτωση που προβεί σε αντίστοιχη συμπεριφορά ή σε κάποια άλλη.

Ας πάρουμε λοιπόν την περίπτωση, που ένας κατηγορούμενος έχει μείνει προσωρινά κρατούμενος δέκα μήνες και δικαστεί σε πρώτο βαθμό από το Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων σε ποινή δέκα (10) μηνών, ενώ έχει λευκό ποινικό μητρώο. Για την ποινή αυτή δεν μπορεί να καταχωρήσει έφεση<sup>253</sup>, οπότε αυτή αμέσως καταγράφεται στο ποινικό

---

<sup>250</sup> Koza P. Doob A. “ The relationship of Pre-Trial Custody to the Outcome of the Trial”, Criminal Law Quarterly, Vol. 17, 1975,p.p., 391-400, Frazier C-Bishop D. “The pretrial detention of juveniles and its impact on case dispositions” Journal of Criminal Law and Criminology, Vol., 76, No 4,1985,p.p. 1145-1146, Fagan J. Guggenheim M., “Preventive Detention and the Judicial Prediction of Dangerousness for Juveniles: A Natural Experiment”, Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 86, No 2, 1995 p.p.415-448

<sup>251</sup> ο.π. σημ., 8, p.p.130

<sup>252</sup> βλ. συνέντευξη Ε12.Ε.Μ. (48 ετών 5 χρόνια έγκλειστος)σ.σ. 285

<sup>253</sup> Για να μπορεί κάποιος να εφεσιβάλλει μια απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Κακ/των θα πρέπει να του επιβληθεί ποινή ενός έτους (αρθ.489& στ' ΚΠΔ) για πλημμέλημα και δύο ετών για κακούργημα.

του μητρώο και δεν μπορεί εφεξής να πάρει αναστολή<sup>254</sup>. Επιπλέον ούτε για αυτή πήρε αναστολή, ενώ μπορούσε λόγω του λευκού μέχρι τότε ποινικού του μητρώου, διότι την είχε ήδη εκτίσει με την προσωρινή του κράτηση. Εάν λοιπόν αυτός ο άνθρωπος, τελέσει στο μέλλον μια ανθρωποκτονία εξ αμελείας λόγω τροχαίου ατυχήματος και δικαστεί αμετάκλητα σε δύο χρόνια ποινή, ενώ θα μπορούσε εάν δεν είχαν συμβεί τα προηγούμενα, να πάρει αναστολή της ποινής αυτής, δεν θα την πάρει λόγω του ποινικού του μητρώου που θα αναγράφει την ποινή των δέκα μηνών. Επιπλέον εάν είναι φτωχός, θα οδηγηθεί εκ νέου στην φυλακή, διότι δεν θα έχει χρήματα να την εξαγοράσει, αφού η μετατροπή της ποινής των δύο ετών, θα ανέλθει περίπου στις 14.600 ευρώ.<sup>255</sup> Εξαιτίας λοιπόν μιας συμπεριφοράς, που επέδειξαν οι δικαστές στο πρόσωπό του, διότι έκριναν την πρώτη τους απόφασή «ακίνδυνη», θα υποστεί ανεπανόρθωτες συνέπειες, όπως ο εγκλεισμός στην φυλακή για μια πράξη, όπως η ανθρωποκτονία εξ αμελείας, η οποία δεν εμπεριέχει και δε αντανακλά τέτοια επικινδυνότητα, που να επιβάλλει την έκτιση της ποινής στην φυλακή.

Ένα άλλο επιπλέον ζήτημα, γεννιέται για τους προσωρινά κρατούμενους, όταν κρίνεται ότι ο χρόνος που παραμένει κάποιος κατηγορούμενος, μέσα στην φυλακή, δεν θεωρείται, σύμφωνα με την παγιωμένη αιτιολογία των δικαστηρίων μας, ότι μπορεί να μετρηθεί υπέρ του κρατουμένου. Δεν μπορεί δηλαδή να εκτιμηθεί η καλή του συμπεριφορά εντός των φυλακών, διότι έχει νομολογηθεί πάγια πλέον, ότι εκ του περιβάλλοντός της φυλακής, η συμπεριφορά του είναι υποχρεωτικά καλή<sup>256</sup>. Καταρχήν πρέπει να δούμε τι σημαίνει

---

<sup>254</sup> Μια ποινή για να ανασταλεί πρέπει αφενός αυτό να επιτρέπεται από τον νόμο, αφετέρου το ποινικό μητρώο είτε να είναι λευκό, είτε οι αναγραφόμενες σε αυτό ποινές να μην υπερβαίνουν τους έξι μήνες.(άρθρο 99 ΠΚ)

<sup>255</sup> Η μετατροπή της ποινής, σύμφωνα με ΑΥΟικΔικ 50492/8.6.2008 είναι τουλάχιστον προς δέκα ευρώ ημερησίως, οπότε με τις προσαυξήσεις του 92%, φτάνει περίπου 20 ευρώ την ημέρα. Αν πολλαπλασιάσουμε επί 365 ημέρες, το κάθε ένα έτος από τα δύο, του παραδείγματος μας, τότε για να πληρωθεί η ποινή αυτή, απαιτούνται περίπου 14.600 ευρώ. Βλ. επίσης Σορβατζιώτη Δ. «Και οι φτωχοί έσονται κρατούμενοι», Ποιν. Δικ. 2008, σ.σ. 977.

<sup>256</sup> Βλ ΑΠ 1687/2008 Ποιν Δικ. 4/2009, σ.σ., 529. όπου κρίθηκε σχετικά με την καλή συμπεριφορά μετά την πράξη και την ειλικρινή μεταμέλεια, ότι δεν αναγνωρίζεται από μόνη της αυτή η ελαφρυντική περίσταση, χωρίς τη συνδρομή και άλλων πραγματικών περιστατικών που να την αποδεικνύουν όταν ο δράστης κρατείται στις φυλακές, διότι εκεί δεν έχει τη δυνατότητα να πράξει διαφορετικά, η δε διάταξη του άρθρου 84 παρ. 2 εδ. ε' ΠΚ εννοεί τη διαγωγή προς την κοινωνία μετά την πράξη. Επιπλέον βλ. ΑΠ.1549/2000, Ποιν

περιβάλλον φυλακής. Το περιβάλλον της φυλακής, έχει μερικά βασικά στοιχεία, όπως τον συνεχή εγκλεισμό και περιορισμό σε συγκεκριμένο χώρο, δηλαδή κάποιος κρατούμενος που κρατείται σε μια πτέρυγα, διότι οι φυλακές χωρίζονται οι περισσότερες σε οικιστικές πτέρυγες, δεν μπορεί να πάει σε μια άλλη ούτε να προαυλιστεί σε μια άλλη<sup>257</sup>. Επιπλέον έχει αναγκαστική διαμονή στον ίδιο θάλαμο, ο οποίος μπορεί να είναι 24 τμ όπως αυτός της φυλακών Αγ. Στεφάνου Πατρών, με άλλους κρατούμενους, οι οποίοι μπορεί να φτάνουν και τον αριθμό των 12 ατόμων, δηλαδή να αντιστοιχούν 2τμ περίπου, ζωτικού χώρου για τον καθένα, έναντι 6 τμ που προβλέπει το άρθρο 21 του σωφρονιστικού κώδικα. Τα κελιά δεν είναι για όλους τους κρατούμενους, είναι πολύ λίγα σε κάθε πτέρυγα και δίδονται επιλεκτικά. Δεν έχει προσωπικό χώρο και δεν μπορεί να μείνει μόνος σε καμιά περίπτωση, διότι δεν προβλέπεται. Ακόμη και όταν θέλει να κοιμηθεί, αυτό πρέπει να γίνει μέσα σε ένα θάλαμο, που άλλοι βλέπουν τηλεόραση, άλλοι μιλούν, άλλοι παίζουν χαρτιά, άλλοι καπνίζουν ή κάνουν χρήση ναρκωτικών και ίσως άλλοι τσακώνονται ή κάνουν φασαρία. Στην συγκατοίκηση αυτή, δεν έχει το δικαίωμα επιλογής του συγκατοίκου, διότι η υπηρεσία της φυλακής τον τοποθετεί όπου κρίνει και άρα συγκατοικεί αναγκαστικά, με οποιονδήποτε άλλον ζει, στο θάλαμο που διαμένει. Συνεπώς εκτός των υπολοίπων κρατουμένων που διαβιώνουν στην πτέρυγα που είναι και μπορεί να φτάνουν τον αριθμό των 370 ατόμων, στο θάλαμό που ζει έχεις άλλους 10-12, τους οποίους, ιδίως όταν είσαι καινούργιος κρατούμενος, όπως ένας που προφυλακίζεται πρώτη φορά, όχι μόνο δεν τους γνωρίζεις, αλλά οφείλεις να συνυπάρξεις αρμονικά μαζί τους, τόσο με βάση τον σιωπηρό

---

Δικ. 2001, σ.σ., 806, ΑΠ 2036/2001 ΠοινΔικ. 2002, σ.σ. 462, ΑΠ 1690/2003 Ποιν.Δικ 2004, σ.σ. 231, 4/1997, Ολ. ΑΠ σε Συμβούλιο, Ποιν.Χρ. ΜΖ' 1476, Σταθέα Γ. « Προϋποθέσεις της υφ 'ορον απολύσεως του εκτίοντος ποινή καταδίκου» Ποιν Χρ. ΜΖ' 1563-1565, Αναγνωστόπουλου Η. «Υφ'όρον απόλυση: Το τέλος ενός θεσμου;» ΠοινΧρ.ΜΖ',1566-1568, Παναγιωτόπουλος Μ. «Το ελαφρυντικό της καλής συμπεριφοράς στην φυλακή», Ποιν.Χρ. ΝΔ'σ.σ.959-960.

<sup>257</sup> Μαυρής Μ. «Το Πανοπτικό του Χρόνου, Η διαχείριση του χρόνου σε συνθήκες μακροχρόνιας στέρησης της ελευθερίας», Τυπωθείω- Γ. Δάρδανος, 2003, σ.σ. 53-56, όπου αναφέρονται στοιχεία από την φυλακή Αγ. Στεφάνου Πατρών και αναφέρεται ότι σε κάθε πτέρυγα υπάρχουν 6 κελιά και 34 θάλαμοι, βλ επίσης για τους χώρους διαβίωσης των κρατουμένων αρθ. 21 Ν. 2776/1999

νόμο της φυλακής και την βία που την χαρακτηρίζει<sup>258</sup> <sup>259</sup> όσο και με βάση τον σωφρονιστικό κώδικα.

Πριν αναφερθούμε στον σωφρονιστικό κώδικα, θα παραμείνουμε στους νόμους της φυλακής για λίγο. Ένας από τους νόμους που ισχύει στις κάθε μορφής κοινωνίες, είναι ο νόμος των ισχυρών. Αυτή η ισχύς ερμηνεύεται σε ό,τι σημαίνει δύναμη σε κάθε κοινωνία, για παράδειγμα εάν σε κάποια υποθετική κοινωνία, δύναμη είναι το χρήμα τότε δυνατός είναι ο πλούσιος. Ο σωφρονιστικός κώδικας, αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων που διέπουν την λειτουργία των φυλακών και αναφέρεται στις γενικές αρχές που πρέπει να διέπουν την μεταχείριση των κρατουμένων, και ανάμεσα σε άλλα που θα δούμε στο κεφάλαιο για την φυλακή, καθορίζει την διαβίωση των κρατουμένων στην φυλακή και την συμπεριφορά των κρατουμένων, προβλέποντας παράλληλα συμπεριφορές που απαγορεύονται εντός του σωφρονιστικού καταστήματος και τιμωρούνται.<sup>260</sup> Τους κανόνες αυτούς οφείλει να σέβεται ο κάθε κρατούμενος, προκειμένου να μην υποπέσει σε πειθαρχικά παραπτώματα, για τα οποία προβλέπεται ως πειθαρχική ποινή και η απομόνωση σε ειδικό κελί. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι ένας κρατούμενος, ενώ ζει εγκλειστος, έχει να υπακούσει σε νόμους που υπάρχουν μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας της φυλακής.

Έτσι ο κρατούμενος, ακόμη και από την θέση που βρίσκεται, έχει την επιλογή, της παραβίασεως ή μη των άρθρων του σωφρονιστικού κώδικα, ο οποίος αφορά αυτή την ομάδα ατόμων, δηλαδή των εγκλειστων και όχι την υπόλοιπη κοινωνία.<sup>261</sup> Δηλαδή ένας

---

<sup>258</sup> Μαγγανάς Α., «Η βία στις φυλακές: Υπάρχει Δικαίωμα “Αυτοάμυνας” για τον κρατούμενο;» στο «Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου & Ποινικής Δικονομίας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2007 σ.σ., 62-63

<sup>259</sup> Στην περίπτωση των προσωρινά κρατουμένων, θα αναφέρουμε ένα περιστατικό που γνωρίζουμε από προσωπική εμπειρία, όπου ένας νεαρός Ιταλός 26 ετών, προφυλακίστηκε για κατοχή και χρήση πλαστών χαρτονομισμάτων σε μία ελληνική φυλακή και χρειάστηκε να επέμβει ο δικηγόρος του και να επικοινωνήσει με άλλους πελάτες του και παλιούς κρατούμενους στην ίδια φυλακή, προκειμένου να μεσολαβήσουν και τεθεί υπό προστασία ο νεαρός για να μην βιαστεί. Εάν όμως δεν είχε δικηγόρο δεν θα είχε άλλη διασύνδεση, ενώ ήταν και αλλοδαπός και θα είχε πέσει θύμα βιασμού και ίσως και άλλων μορφών βίας.

<sup>260</sup> Σπινέλλη Κ. Κουράκη Ν. «Σωφρονιστική Νομοθεσία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1992, σ.σ. 109-223

<sup>261</sup> Βλ. αυτοτελείς ισχυρισμούς υπεράσπισης στην υπ'αρ. 67-68-69/2000 5μελές Εφ.Πατρ. Πραξ&Λογ. σ.σ. 362

κρατούμενος που βρίσκεται στην φυλακή για κλοπές ή για βαριά σωματική βλάβη, δεν είναι απαραίτητο να κάνει χρήση ναρκωτικών. Όμως το περιβάλλον της φυλακής μπορεί να τον οδηγήσει σε μια τέτοια συνήθεια. Εάν λοιπόν δεν το κάνει, ενώ του δίνεται η δυνατότητα και ίσως και η ευχέρεια, σημαίνει ότι επιλέγει να μην παραβεί τον σωφρονιστικό κώδικα αλλά και τον αντίστοιχο ποινικό νόμο. Επιπλέον μέσα στην φυλακή παρασκευάζεται για παράδειγμα, αυτοσχέδιο αλκοόλ με φρούτα και οινόπνευμα του οποίου η χρήση απαγορεύεται από τον σωφρονιστικό κώδικα. Εάν κάποιος δεν κάνει χρήση τέτοιων σκευασμάτων είναι και πάλι θέμα επιλογής του.

Ο Μανωλεδάκης<sup>262</sup> σχετικά με την ελεύθερη επιλογή του δίκαιου από το άδικο, αναφέρει ότι αυτή γίνεται με το να γνωρίζει με ακρίβεια ο πολίτης τι απαγορεύεται να κάνει οπότε προσαρμόζει την συμπεριφορά του. Το γεγονός δε ότι ενεργεί γνωρίζοντας τις συνέπειες της επιλογής του αυτό σημαίνει ελευθερία. Στην προκειμένη περίπτωση βέβαια δεν έχουμε τον πολίτη στην ελεύθερη κοινωνία, αλλά τον κρατούμενο στην κοινωνία της φυλακής. Επιπλέον δεν αποτελούν όλα τα πειθαρχικά παραπτώματα, ποινικά αδικήματα. Όμως θεωρούμε ότι υπάρχει μια σοβαρή αντιστοιχία, στο θέμα της επιλογής και μάλιστα σε ένα περιβάλλον, που η επιλογή προς το έννομο, ίσως είναι δυσκολότερη από αυτήν στην ελεύθερη κοινωνία. Το γεγονός δε, ότι γνωρίζει ο κρατούμενος τις συνέπειες της επιλογής του, καθορίζει την «οιονεί» ελευθερία που έχει.

Συνεπώς θα μπορούσε κάποιος να εκτιμήσει, ότι η ήσυχη και έννομη διαβίωση ενός κρατουμένου εντός του σκληρού περιβάλλοντος της φυλακής, αφενός δεικνύει την καλή συμπεριφορά του, αφετέρου την ικανότητά του να διαβιώνει και να ισορροπεί σε συνθήκες που δεν είναι φυσιολογικές. Διότι μια φυλακή δεν είναι φυσιολογική συνθήκη, αλλά επιβεβλημένη και καταναγκαστική, έστω και εάν αυτή προήλθε ως τιμωρία, εξ αιτίας της παραβατικής συμπεριφοράς του συγκεκριμένου ατόμου. Επομένως αντιλαμβανόμαστε, ότι η κρίση των δικαστών, για το ότι η καλή συμπεριφορά ενός κρατουμένου μέσα στην φυλακή είναι αναγκαστικά επιβεβλημένη στον κάθε κρατούμενο, εμφανίζεται ως υπερβολικά σκληρή και δυσμενής για αυτόν, ενώ παράλληλα δεν εκτιμάται καθόλου.

---

<sup>262</sup> Μανωλεδάκης Ι. «Ποινικό Δίκαιο» Σάκκουλας Θεσσαλονίκη 1985, σ.σ.18



Εξ άλλου δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που εντός της φυλακής έχουν διαπραχθεί ανθρωποκτονίες<sup>263</sup>, εισαγωγή ναρκωτικών, βιασμοί<sup>264</sup> και άλλα αδικήματα τα οποία παραβιάζουν, όχι μόνο τους κανόνες που διέπουν την συμπεριφορά των κρατουμένων αλλά και των κανόνων που διέπουν την ελεύθερη κοινωνία μας, αφού αυτά τα αδικήματα που προαναφέρθηκαν, τιμωρούνται εκτός από τον σωφρονιστικό κώδικα και από τον ποινικό και τους ειδικούς ποινικούς νόμους με σοβαρότατες ποινές. Γεγονός που δεικνύει ότι ένας κρατούμενος καίτοι είναι έγκλειστος και υπό αυστηρή παρακολούθηση, μπορεί να διαπράξει όχι μόνο αδικήματα που εμπίπτουν στις διατάξεις του Σωφρονιστικού κώδικα αλλά και του Ποινικού. Έτσι λοιπόν εάν θεωρείται ότι εκτιμάται θετικά, σύμφωνα με το άρθρο 84 & 2<sup>ε</sup> η μεταγενέστερη συμπεριφορά από την πράξη όταν κάποιος ζει στην κοινωνία, αυτό πρέπει να ισχύει και στην φυλακή σύμφωνα με τα παραπάνω<sup>265</sup>.

Σε αντίθεση όμως με αυτό, η εξέταση της καλής ή μη συμπεριφοράς ενός κρατουμένου στην φυλακή, σύμφωνα με πρόσφατη νομολογία των δικαστηρίων μας, για να θεωρηθεί σοβαρή ένδειξη υπέρ της χορηγήσεως του σχετικού ελαφρυντικού κατ' άρθρο 84 & 2 δ,ε, ΠΚ., πρέπει να συνοδεύεται και από άλλα στοιχεία όπως για παράδειγμα από την παρακολούθηση σχολείου ή κάποιων άλλων προγραμμάτων.<sup>266</sup> Εδώ λοιπόν γεννάται ένα

---

<sup>263</sup> βλ. υπ.αρ. 207/2000 βουλευμα ΣυμβΠλημΗρακ. αδημ.

<sup>264</sup> βλ. υπ. αρ. ....94/199... βούλευμα Συμβ.ΠλημΠειρ. αδημ.

<sup>265</sup> Εξάλλου από την στιγμή που η διαγωγή ενός κρατούμενου παίζει καθοριστικό ρόλο για την υφ' όρον απόλυσή του σύμφωνα με το άρθρο 105 ΠΚ επ., και η απόλυση χορηγείται αυτόματα, εάν δεν υπάρχουν πειθαρχικά παραπτώματα, τότε μπορεί θεωρηθεί παράλογο η καλή διαγωγή όταν πρόκειται για την χορήγηση του ελαφρυντικού να θεωρείται αναγκαστικά επιβεβλημένη και όχι ουσιαστική. Δηλαδή εάν υποθεθεί ότι ένας κρατούμενος μένει 12 μήνες προσωρινά κρατούμενος και στο δικαστήριο δεν του αναγνωρισθεί το ελαφρυντικό της καλής διαγωγής στην φυλακή, πως είναι δυνατόν εάν του επιβάλλει μια ποινή 15 μηνών, η καλή αυτή διαγωγή να είναι προαπαιτούμενο και να εκτιμάται για να του χορηγεί την υφ' όρον απόλυση.

<sup>266</sup> Βλ. ΠεντΕφΑθ 2308/2008, Ποιν. Δικ. 4/2009 σ.σ.420, όπου κηρύσσεται ένοχος ο κατηγορούμενος (τοξικομανής) για κατ' εξακολούθηση αγορά, κατοχή και πώληση ναρκωτικών ουσιών. Αναγνωρίζεται στον κατηγορούμενο το ελαφρυντικό του άρθρου 84 παρ. 2ε' ΠΚ, καθόσον από τον χρόνο τελέσεως των πράξεών του μέχρι σήμερα, συμπεριφέρθηκε καλά, υπό την έννοια ότι όχι μόνο δεν τιμωρήθηκε πειθαρχικά κατά το διάστημα της κράτησής του, αλλά επιπροσθέτως προκύπτει ότι παρακολούθησε οικειοθελώς δύο εκπαιδευτικά προγράμματα, ενώ περαιτέρω συμμετείχε στο πρόγραμμα απεξάρτησης τοξικομανών του Υπουργείου Δικαιοσύνης, αλλά επιπλέον κατά τη διάρκεια της κράτησής του παρακολούθησε εκτός καταστήματος κράτησης στο Εσπερινό Γυμνάσιο Θήβας τα μαθήματα της Β' τάξης.

ερώτημα. Τι είδους πρόγραμμα μπορεί να παρακολουθήσει ένας ενήλικας κρατούμενος φτωχός, που δεν ξέρει γράμματα, όταν δεν υπάρχει σχολείο για αυτούς και δεν έχουν επιπλέον όλες οι φυλακές προγράμματα απεξάρτησης, ή άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα, που να απευθύνονται και σε τέτοιες ομάδες κρατουμένων, όπως για παράδειγμα, οι αγράμματοι;<sup>267</sup>

Μήπως λοιπόν και πάλι αντιλαμβανόμαστε, ότι υπάρχει διάκριση και μεταξύ των κρατουμένων σε σχέση με την αναγνώριση ενός ελαφρυντικού ενώ ο ίδιος ο νομοθέτης, δεν θέλησε να προσδιορίσει στον νόμο ότι δεν αφορά τους κρατούμενους και τους έγκλειστους αλλά μόνο κατηγορούμενους που είναι εκτός φυλακής ; Δηλαδή και σε αυτό το σημείο ενισχύεται η άποψη ότι η κράτηση στην φυλακή πριν την κατάγνωση ενοχής και την επιβολή ποινής, έχει δυσμενείς συνέπειες εις βάρος του κατηγορουμένου,<sup>268</sup> και ιδίως εις βάρος αυτών που ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα από άποψη και παιδείας και οικονομικών δυνατοτήτων. Αφού όπως προαναφέραμε σε έναν κρατούμενο 40 ετών, αγράμματο και φτωχό δεν του δίνεται η δυνατότητα να βελτιώσει την προσωπική του κατάσταση, όπως κάνει κάποιος νέος που ξέρει γράμματα και παρακολουθεί προγράμματα για κομπιούτερς. Αυτός όμως εάν μπορούσε ενδεχομένως, να συμμετέχει σε διάφορα προγράμματα τεχνικής κατάρτισης, ίσως να βελτιώνε τις προσωπικές του δυνατότητες ενώ παράλληλα θα απεδείκνυε εμπράκτως, ότι ενδιαφέρεται να βελτιώσει την ζωή του και την στάση του απέναντι στην ζωή και στην καθημερινότητα του, αν και πάλι δεν είναι βέβαιο ότι θα του αναγνωριζόταν μια τέτοια προσπάθεια για να πάρει ενδεχομένως το ελαφρυντικό της μετέπειτα καλής συμπεριφοράς από την πράξη<sup>269</sup>.

---

<sup>267</sup> Βέβαια υπάρχουν κάποια τεχνικής κατάρτισης προγράμματα τα οποία και πάλι μικρός αριθμός κρατουμένων μπορεί να τα παρακολουθήσει.

<sup>268</sup> Hagan J., "The Social and Legal Construction of Criminal Justice: A study of Pre-Sentencing Process", Social Problems, Vol 22, 1975, p.p., 620-637; Doob A. Cavoukian A., "The Effect of the Revoking of Bail : R.v.Demeter", Criminal Law Quartly, Vol. 19,1977, p.p., 196-202; Frazier C., Bishop D., "The Pretrial Detention of Juveniles and its Impact on Case Dispositions", Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 76, No 4, 1985 p.p. 1145-6; Fagan J. Guggenheim M., "Preventive Detention and the Judicial Prediction of Dangerousness for Juveniles: A Natural Experiment", Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 86, No 2, 1995 p.p. 448 και ο.π. σημ. 234, σ.σ.,164.

<sup>269</sup> Βλ...1-..2/200... 5μελές Εφ. Κακ. Πατρ.αδημ. και ...2-4/200 5μελές Εφ Κακ. Πατρ. αδημ. Αντιμετωπίσαμε δύο υποθέσεις στο Πενταμελές Εφετείο όπου το δικαστήριο έκρινε πως καιτοι ο

Επιπλέον γίνεται αντιληπτό ότι κάποιος που δεν προφυλακίζεται επειδή έχει οικονομική δυνατότητα να καταβάλλει χρηματική εγγύηση ή είναι επώνυμος, αυτομάτως απολαμβάνει και ευμενέστερων συνεπειών από την παραμονή του εκτός φυλακής, αφού κατά την διάρκεια του χρόνου μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσής του, μπορεί να έχει για παράδειγμα αναπτύξει οικονομικές και επαγγελματικές δραστηριότητες, οι οποίες στην σκέψη του δικαστή, να λειτουργήσουν θετικά, έτσι ώστε η επιβαλλόμενη ποινή, να μην είναι εξοντωτική ή να του δοθεί μετά από σχετικό αίτημα του, αναστολή εκτέλεσης της ποινής μέχρι εκδικάσεως της εφέσεως του. Είναι προφανές λοιπόν ότι ο φτωχός δεν μπορεί να προσεγγίσει τέτοια ποινική μεταχείριση.

Ένα άλλο σοβαρό κριτήριο για την αναγκαιότητα επιβολής της προσωρινή κράτησης ή όχι, είναι η ύπαρξη της οικογένειας και του συγκροτημένου περιβάλλοντος.. Χαρακτηριστικά ένας δικαστικός λειτουργός στην έρευνα μας, μας είπε ότι *«δεν είναι όμως μόνο το θέμα ότι κάποιος είναι φτωχός, αλλά μεγάλο ρόλο παίζει και το να έχει οικογένεια, δηλαδή ένας οικογενειάρχης μπορεί να έχει μια θετικότερη αντιμετώπιση. Όταν όμως είναι ένα*

---

κρατούμενος στην μια περίπτωση παρακολουθούσε το πρόγραμμα απεξάρτησης στον Ελαιώνα Θηβών επί μακρῶ χρονικό διάστημα, δεν μπορούσε να του χορηγηθεί το ελαφρυντικό της καλής συμπεριφοράς μετά την πράξη και στην άλλη περίπτωση καίτοι ο κατηγορούμενος παρακολούθησε εκπαιδευτικό πρόγραμμα και πάλι δεν μπορούσε να του χορηγηθεί το εν λόγω ελαφρυντικό. Δηλαδή οι κρατούμενοι δεν είχαν μόνο έλλειψη πειθαρχικών, αλλά επιπλέον συμπεριφορά που δήλωνε τουλάχιστον του πρώτου που παρακολούθησε το πρόγραμμα, σαφή στάση καλής συμπεριφοράς μετά την πράξης του, που ήταν κατοχή ναρκωτικών ουσιών από τοξικομανή. Μάλιστα ειπώθηκε δια στόματος του κου εισαγγελέα ότι η πρόσφατη νομολογία του Εφετείου Αθηνών είναι πολύ πρωτοποριακή και καλό θα είναι να παγιωθεί προκειμένου να εφαρμοστεί περαιτέρω. Δηλαδή και πάλι το θέμα της διαγωγής στην φυλακή αντιμετωπίζεται με περισσή σκέψη και αποφεύγεται επισταμένα να εκτιμηθεί προς όφελος των κρατουμένων. Και στις δύο περιπτώσεις δε, οι κρατούμενοι λόγω των ποινών που τους επιβλήθηκαν, απολύθηκαν με όρους άμα τη επιστροφή τους στην φυλακή, αφού λήφθηκε υπ' όψιν για την απόλυσή τους η καλή διαγωγή τους, η οποία δεν εκτιμήθηκε από το δικαστήριο. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι μια κακή διαγωγή στην φυλακή δεν είναι σε γνώση του δικαστηρίου που εκδικάζει την εκάστοτε υπόθεση, διότι το έγγραφο της καλής διαγωγής, το προσκομίζει ο κρατούμενος και μόνον. Συνεπώς θεωρούμε ότι το να δικάζεται κάποιος κατηγορούμενος- κρατούμενος, με πολύ καλή διαγωγή και προσπάθεια βελτιώσεως του, το ίδιο με κάποιον, ο οποίος μπορεί να έχει σωρεία πειθαρχικών παραπτωμάτων, δημιουργεί ανισότητα στην μεταχείριση.

«κλεφτρόνι ή ένα πρεζόνι» τον υποπτεύεσαι και πιο εύκολα θα προφυλακιστεί από κάποιον άλλον». <sup>270</sup>

Όπως έχει λεχθεί η παραπάνω σκέψη, ακούγεται ή φαίνεται ως απόλυτα λογική, όμως η λογική παρουσίαση των πραγμάτων, δεν αναιρεί την πραγματική τους υπόσταση. Δηλαδή, τι μπορεί κανείς να ζητήσει από έναν ανήλικο, ο οποίος έκλεψε κάποιον και προέρχεται από διαλυμένη οικογένεια και είναι φτωχός; Ή από κάποιον τοξικομανή που ζει μόνος και σε εγκαταλελειμμένα σπίτια; Πως μπορεί ένας φτωχός παραβάτης του ποινικού νόμου, να υπερβεί τις κοινωνικές και οικογενειακές του συνθήκες; Αυτό είναι πέραν από ουτοπικό και καταλήγει με ασφάλεια στην αναπόφευκτη συνέπεια του ότι ο φτωχός, όταν παραβεί τον ποινικό νόμο, το πιο πιθανό είναι να προφυλακιστεί. Η ενδεχόμενη δε προβληματική οικογενειακή κατάσταση του, ή γενικά το γεγονός ότι η κοινωνική και ατομική του κατάσταση δεν παρουσιάζει φαινομενικά επαρκείς εγγυήσεις, ότι θα είναι παρόν στην δίκη του, οδηγεί σε προσωρινή κράτηση, παρόλο που το αδίκημα που φέρεται ότι τέλεσε, μπορεί να μην παρουσιάζει κίνδυνο για την κοινωνία <sup>271</sup>.

Όμως παρ' όλα αυτά, οι δικαστές σύμφωνα με την έρευνα του Καναδά, έχουν αναπτύξει μια θεώρηση σχετικά με τους κοινωνικούς δεσμούς <sup>272</sup>, σύμφωνα με την οποία, όσο ισχυρότεροι είναι οι κοινωνικοί δεσμοί και σε αυτούς κατατάσσονται η μόνιμη ή και η ιδιόκτητη διαμονή, η εργασία, ο σύζυγος ή ο σύντροφος, το στενό φιλικό και συγγενικό περιβάλλον, τόσο λιγότερος είναι ο κίνδυνος να μην εμφανιστούν, οι κατηγορούμενοι, ενώπιον του δικαστηρίου για την εκδίκαση της υποθέσεώς τους. Όμως αυτό καίτοι μπορεί να κριθεί και πάλι ως λογική θεώρηση, δημιουργεί αυτομάτως διάκριση έναντι των φτωχών, που στερούνται τις πλείστες φορές και σπίτι και εργασία και ίσως και οικογένεια.

---

<sup>270</sup> βλ. συνέντευξη Α4. Α.Δ. (22 χρόνια υπηρεσίας Εισαγγελέας Πρωτοδικών) σ.σ. 213

<sup>271</sup> ο.π. σημ., 234, σ.σ.,164- 165, όπου παρουσιάζεται η έρευνα της Cousineau M.- M., για την προφυλάκιση στην επαρχία του Κεμπέκ, και η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι παρά τις έντονες συστάσεις για την μη συχνή χρησιμοποίηση αυτού του μέτρου, οι αρχές καταφεύγουν σε αυτό, σε μεγάλο βαθμό περιπτώσεων και οι μετρήσεις δείχνουν ότι σε 43,9% των περιπτώσεων ο ύποπτος, παρουσιάζεται στο δικαστήριο ως κρατούμενος και όχι ως ελεύθερος, όπως εάν δεν υπερέβαλαν στην χρήση του μέτρου αυτού.

<sup>272</sup> ο.π. σημ., 1, p.p.,43, όπου χαρακτηριστικά αναφέρονται ως “ties to the community”.

Ενώ παράλληλα βεβαιώνει, ότι δεν προφυλακίζονται οι επικίνδυνοι για την κοινωνική τάξη, ως οφείλεται εξ' άλλου, αλλά κυρίως οι μη έχοντες.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπως αυτή του Ηνωμένου Βασιλείου, όπου οι άστεγοι κατηγορούμενοι, που δεν προφυλακίζονται φιλοξενούνται σε σπίτια, που προβλέπονται για αυτούς, έως ότου βρουν στέγη ή μέχρι να εμφανιστούν στην δίκη τους.<sup>273</sup> Παρόμοια παραδείγματα είχαμε και σε πολιτείες του Καναδά, όπου ναι μεν δεν προφυλακίζονταν οι κατηγορούμενοι, αλλά υπήρχε μόνιμη επίβλεψη στους χώρους που διέμεναν, και υπηρεσίες που αφενός τους φρόντιζαν, αφετέρου τους ενημέρωναν πότε και που να εμφανιστούν για την υπόθεσή τους.<sup>274</sup> Παράλληλα βέβαια με τις δημόσιες υπηρεσίες, λειτουργούσαν με τον ίδιο σκοπό και ιδιωτικοί μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, για τους αυτόχθονες, με πολύ καλά αποτελέσματα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.<sup>275</sup>

Αυτό βέβαια που γινόταν σε σχέση με τους αυτόχθονες, μας οδηγεί στην σκέψη ότι θα μπορούσε ενδεχομένως να εφαρμοστεί και στην χώρα μας για τους ρομά και ίσως να είχε σοβαρές πιθανότητες, να παρουσιάσει πολύ καλά αποτελέσματα, διότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, θα πειθαρχούσε και θα σεβόταν έναν οργανισμό τέτοιο ή μια υπηρεσία που θα λειτουργούσε μόνο για αυτούς. Παράλληλα θα είχαν την δυνατότητα να ενημερωθούν μέσα από τους δικούς τους κοινωνικούς κωδικούς (συχνές αλλαγές τόπων κατοικίας για επαγγελματικούς λόγους) ώστε να είναι συνεπείς με την δικαιοσύνη και το σύστημα τόσο το ποινικό όσο και το ευρύτερα κοινωνικό.

Ένα άλλο όμως, πολύ σημαντικό θέμα σχετικά με την προσωρινή κράτηση, παρουσιάζουν οι έφηβοι που είναι εξαρτημένοι από ναρκωτικές ουσίες, οι οποίοι, όταν προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες δεν έχουν σχεδόν καμία υποστήριξη. Η δικαστική πρακτική έχει

---

<sup>273</sup> Hucklesby A. "Bail or Jail? The Practical Operation of the Bail Act 1976" *Journal of Law and Society*, Vol.23, No.2, 1996 p.p. 227-8

<sup>274</sup> Report of the Commission on Systematic Racism in the Ontario Criminal Justice System, <http://www.cfdp.ca/ontrac.html>, 6/5/2009. Η Επιτροπή συστήθηκε το 1992 και διεξήγαγε έρευνα προκειμένου να ελεγχθεί εάν ο ποινικός μηχανισμός λειτουργεί συστηματικά ρατσιστικά. Το πόρισμα δημοσιεύτηκε το 1995

<sup>275</sup> ο.π. σημ., 1, p.p. 44

δείξει, ότι εάν υπάρχει κάποιος συγγενής ή μια μητέρα, ίσως να τους στηρίξει την πρώτη ή την δεύτερη φορά που θα υποπέσουν σε κάποια παραβατική συμπεριφορά, με την έννοια ότι μπορεί να δώσει χρήματα για να προσλάβει δικηγόρο, ή για να καταβάλλει χρηματική εγγύηση ως περιοριστικό όρο και επιπλέον μπορεί να αναζητήσει κάποιο κέντρο απεξάρτησης εάν ο/η κατηγορούμενος/η κάνει χρήση ναρκωτικών, ή κλέβει εξαιτίας τοξικομανίας. Στην ουσία όμως οι ανήλικοι ή οι νεαροί παραβάτες, είναι συνήθως μόνοι τους και χωρίς φροντίδα γιατί δεν υπάρχουν χρήματα. Οι δε ανήλικοι, είναι αυτοί που στην πραγματικότητα όταν προφυλακιστούν, αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα. Μια δικηγόρος αναφέρεται σε αυτό το θέμα και σχολιάζει: «*Η εισαγωγή των ανηλίκων στα αναμορφωτήρια και μετά στα σωφρονιστικά καταστήματα ήταν πάντα κάτι αλληλένδετο με την φτώχεια. Κανένα παιδί που ήταν πλούσιο, δεν κατέληγε στα αναμορφωτήρια*»<sup>276</sup>.

Η έρευνα δε, του Καναδά, σημειώνει ότι οι ανήλικοι εάν βρεθούν στην φυλακή, επί μακρῶ, και διακόψουν το σχολείο, είναι πολύ πιθανό να μην συνεχίσουν τις σπουδές τους<sup>277</sup> και παράλληλα οι συναναστροφές εντός της φυλακής θα τους οδηγήσουν με ασφάλεια στο δρόμο του εγκλήματος, αφού οι φυλακές αποτελούν σχολεία του εγκλήματος<sup>278</sup> και η υποτροπή είναι πολύ πιθανή εξέλιξη<sup>279</sup>, ιδίως για τους ανήλικους και τους νέους σε ηλικία παραβάτες. Αυτό από την άλλη μεριά, αποτελεί μια σημαντική αιτία που οδηγεί στην θέση, ότι οι υπόδικοι θα έπρεπε λογικά να βρίσκονται σε εντελώς διαφορετικούς χώρους από τους κατάδικους, αλλά και σε διαφορετικές συνθήκες, ώστε να αποφευχθεί μέχρι ενός τουλάχιστον βαθμού, η αναπαραγωγή του εγκλήματος και η ιδρυματική εγκληματοποίηση της σκέψης.

---

<sup>276</sup> βλ. συνέντευξη B5. B.E. (30 χρόνια εξάσκηση δικηγορίας)σ.σ 234

<sup>277</sup> ο.π. σημ., 1, ρ.ρ. 31-32, Επιπλέον χειριστήκαμε υπόθεση με κατηγορούμενους ανάμεσα στους οποίους υπήρξε κάποιος φοιτητής, ο οποίος προφυλακίστηκε για κατοχή μαζί με άλλους 6 νεαρούς κατηγορούμενους, περίπου 500γρ ινδικής κάνναβης και διέκοψε προσωρινά τις σπουδές του στο εξωτερικό μέχρι το πρωτόδικο δικαστήριο. Τελικά τις έπαυσε οριστικά, διότι η πρωτόδικη απόφαση ήταν επτά έτη κάθειρξη. Μέχρι να εκδικαστεί κατ' έφεση η υπόθεση, που μειώθηκε η ποινή του ουσιωδώς, ο νεαρός ήταν ήδη σε πολύ κακή κατάσταση μέσα στην φυλακή.

<sup>278</sup> Lance Lochner, E. Moretti «The Effect of Education on Crime: Evidence from Prison Inmates, Arrests, and Self-Reports», The American Economic Review, Vol. 94, No. 1 (Mar., 2004), pp. 155-189.

<sup>279</sup> Spohn C., Hollerman D., "The effects of imprisonment on recidivism rates of felony offenders: a focus on drug offenders" Criminology, Vol.40, Issue 2, pp., 329-358

Την ίδια στιγμή όμως που παραθέτουμε αυτούς τους προβληματισμούς σε σχέση με την θεωρία και την πρακτική της επιβολής του μέτρου της προσωρινή κράτησης, δεν πρέπει να αγνοούμε ότι υπάρχουν περιπτώσεις εγκλημάτων, όπως τα εγκλήματα του λευκού κολάρου, στα οποία καίτοι τα οικονομικά ποσά που διακυβεύονται είναι τεράστια και οι κατηγορίες και οι ποινές που οφείλονται να αποδοθούν και να επιβληθούν αντίστοιχα, πρέπει να είναι πολύ αυστηρές, το σύστημα τους μεταχειρίζεται καλύτερα<sup>280</sup> και ευνοϊκότερα, σε σχέση με τους φτωχούς παράνομους του κοινού ποινικού δικαίου, ενώ η ζημία που επιφέρουν από την εγκληματική συμπεριφορά τους, είναι πολύ μεγάλη τόσο σε χρήματα όσο και σε ανθρώπινες ζωές.<sup>281</sup>

Ανάμεσα τώρα στις κακές για τον κρατούμενο συνέπειες της προσωρινή κράτησης και κατ' επέκταση της φυλακής, θεωρείται και ο «νεκρός» χρόνος που βιώνει ως έγκλειστος.<sup>282</sup> Είναι ένας χρόνος χωρίς καμία απασχόληση. Στην πραγματικότητα η φυλακή αδρανοποιεί τον χρόνο και στην ουσία ο κρατούμενος, τιμωρείσαι δια αυτής της οδού<sup>283</sup>. Όμως ένας προσωρινά κρατούμενος και ένας καταδικασμένος ζούνε και μοιράζονται τον ίδιο τόπο και χρόνο τις περισσότερες φορές<sup>284</sup>, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι ένας προσωρινά κρατούμενος, δεν εκτίει απλά στην θεωρία προκαταβολικά την ποινή του αλλά και πρακτικά. Οι δε θέσεις εργασίας είναι λίγες και ως επί τω πλείστον τις απολαμβάνουν οι κατάδικοι και όχι οι υπόδικοι.

---

<sup>280</sup> ο.π. σημ.,8, p.p. 130-155, όπου συγκρίνονται οι ποινές από μια σειρά οικονομικής φύσης σοβαρά εγκλήματα, με αυτές από εγκλήματα κλοπών καθώς και η ποινική μεταχείριση των κατηγορουμένων, οι οποίοι στην τελευταία περίπτωση υπόκεινται σε πολύ σκληρή ποινική μεταχείριση σε σχέση με αυτούς των οικονομικών εγκλημάτων.

<sup>281</sup> Υπόθεση Σάμινα Συμβ. Εφ.Αιγ. 122/2004 Πραξ.& Λογ. 2004, σ.σ. 595 και για την ίδια υπόθεση Α.Π. 1661/2004 Πραξ&Λογ.2004 σ.σ. 379 και Ricomex, Συμβ. Εφ. Αθ. 22/2002 Πραξ & Λογ. 2001, σ.σ. 596.

<sup>282</sup> ο.π. σημ., 1, p.p.,31

<sup>283</sup> ο.π. σημ., 257, όπου στην έρευνα του Μαυρή διαπιστώθηκε, μέσα από τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν κρατούμενοι των φυλακών Αγ. Στεφάνου Πατρών, και σχετικά με συγκεκριμένη ερώτηση, πως οι 92 στους 102 ερωτηθέντες σκέφτονται πως θα περάσει η ώρα (σ.σ. 224), ενώ παράλληλα, σχολιάζεται ότι ο χρόνος στην φυλακή είναι άφθονος και ανεκμετάλλευτος και αποτελεί βάρος και τιμωρία για τον κρατούμενο. (σ.σ.,166-167,174)

<sup>284</sup> Εκτός από τις περιπτώσεις κάποιων φυλακών στις οποίες κρατούνται άτομα με ποινή μεγάλη, όπως για παράδειγμα στις φυλακές Αγ. Στεφάνου Πατρών όπου δεν κρατούνται υπόδικοι αλλά μόνο κρατούμενοι με ποινή άνω των 5 ετών.

Έτσι ένας κατηγορούμενος από την στιγμή που είναι φτωχός και χωρίς κοινωνικές αναφορές και δεσμούς, το πιο πιθανό είναι να κρατηθεί προσωρινά, να περάσει ένα χρονικό διάστημα έξι μηνών έως ενός περίπου έτους στην φυλακή, αδρανής χωρίς εργασία, όπου η τυχόν καλή του συμπεριφορά σε τίποτα δεν θα τον βοηθήσει για να έχει μια μικρότερη ποινή, εκτός και γνωρίζει γράμματα και είναι φιλομαθής και τύχει και εγκλειστεί και σε φυλακή που έχει ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία θα παρακολουθήσει, και τύχει και το δικαστήριο που θα εκδικάσει την υπόθεσή του, να τολμήσει να θεωρήσει την διαγωγή στη φυλακή, ως καλή διαγωγή μετά την πράξη, για την αναγνώριση του ελαφρυντικού. Σε κάθε άλλη περίπτωση, θα συνεχίσει να αναμένει την δίκη του και εάν υπάρχει έστω και κάποια πιθανότητα το αδίκημα του να αποδειχθεί, ότι είναι μικρής διακινδύνευσης, σοβαρότητας και επικινδυνότητας, η πιθανότητα είναι να του επιβληθεί μια ποινή ίση με το χρόνο προσωρινή κράτησης του, για να είναι όλα σε μια φαινομενική τάξη.

Βέβαια σε κάποιες περιπτώσεις αδικημάτων, μπορεί να έχει αποκτήσει εκτός από τις γνωριμίες των φυλακών και μια οφειλή στο δημόσιο η οποία δεν θα εξοφληθεί μάλλον ποτέ εξαιτίας της φτώχειας του. *«..βγαίνοντας, μας λέει μια κρατούμενη, έχεις να πληρώσεις και την χρηματική ποινή..... Με αυτό από πάνω σου δεν μπορείς να κάνεις καμιά επαγγελματική δραστηριότητα και γενικότερα οικονομική δραστηριότητα..... Ακόμη και το πατρικό σου σπίτι αν το έχεις στο όνομά σου κινδυνεύεις να στο φάει η εφορία. Ούτε ένα ραξή επαγγέλματος μπορείς να κάνεις, ούτε ένα δάνειο από την τράπεζα μπορεί να πάρεις ούτε μια χρηματοδότηση από το κράτος, ούτε τίποτα εφόσον χρωστάς στην εφορία. Γιατί αυτό το χρέος πιστοποιείται στην εφορία και σε κυνηγάει. Άρα λοιπόν αν κάνεις μια παρανομία ή και εάν δεν κάνεις και εν πάσει περιπτώσει για κάποιον λόγο μπαίνεις φυλακή, βγαίνοντας πρέπει να κάνεις δύο παρανομίες, μια για να συντηρήσεις τον εαυτό σου και μια για να πληρώνεις το κράτος»<sup>285</sup>*. Ενώ παράλληλα μπορεί μέσα στην φυλακή να έχει εμπλακεί στην χρήση ναρκωτικών ή και να έχει αποκτήσει γνωριμίες που θα του δώσουν καινούργιες δυνατότητες και ίσως πιο επαγγελματικές στο δρόμο του εγκλήματος, τις οποίες δεν θα αποκτούσε εάν δεν προφυλακιζόταν.

---

<sup>285</sup> βλ. συνέντευξη Ε8. Ε.Θ. (43 ετών, 10 χρόνια συνολικός χρόνος στην φυλακή ανά διαστήματα) σ.σ.274



## Γ. Στάδιο εκδίκασης ποινικών υποθέσεων και επιβολής ποινής.

*«Ο ένοχος του εγκλήματος, όστις έζη πολυτελώς, πρέπει να τιμωρήται αυστηρότερον, διότι χλιδή, υπεροψία και ύβρις καθιστώσι την ευθύνην μείζονα. Αντιθέτως η πενία, η οικονομική εξαθλίωσις, η συνεπαγομένη απαγοήτευσιν και απελπισμόν, είναι ελαφρυντικάί αιτίαι. ουχί πάσα πενία, οίον η εκουσία φανλότης, ήτις επήνεγκε και την οικονομικήν εξαθλίωσιν. Ο ποινικός δικαστής πρέπει να κρίνει ως ελαφρυντικόν στοιχείον μόνον την οικονομικήν εξαθλίωσιν, ήτις δεν προήλθεν εξ υπαιτιότητος του ατόμου. ου μόνον όταν τελώνται εγκλήματα κατά της περιουσίας, αλλά και άλλα π.χ. κατά των ηθών και κατά της ζωής.»*

*Κ. Γ. Γαρδίκας.<sup>286</sup>*

### Γ1. Η Ποινική Δίκη

Όταν αναφερόμαστε στην ποινική δίκη, εννοούμε το στάδιο εκείνο της ποινικής διαδικασίας, κατά το οποίο εξετάζονται όλα τα στοιχεία για την απόδειξη ή μη της ενοχής ενός κατηγορουμένου και διασφαλίζεται μέσω των αρχών που την διέπουν, η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, της οποίας η αποτύπωση είναι, η εκάστοτε δικαστική απόφαση. Κάθε ποινική δίκη έχει για βασικό της σκοπό<sup>287</sup> την απόδειξη της αλήθειας, μέσω του ανακριτικού υλικού που έχει συλλεχθεί κατά την προδικασία, και μέσω της άμεσης γνώσης που αποκτά ο δικαστής ή οι δικαστές σε αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία τα ελέγχει, τα ερμηνεύει και τα αξιολογεί χωρίς την μεσολάβηση άλλου.

Κάθε ποινική δίκη διέπεται από αρχές οι οποίες ορίζονται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, στο Σύνταγμα, στην ΕΣΔΑ και στο Διεθνές Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα

---

<sup>286</sup> Γαρδίκας Κ.Γ., «Εγχειρίδιον Εγκληματολογίας», εν Αθήναις, Δημ Τζάκα- Στεφ.Δελαγραμμάτικα, 1951, σ.σ.,170

<sup>287</sup> ο.π.σημ., 148, σ.σ.34, βλ. επίσης για τον σκοπό της ποινικής δίκης Καρρά Α. «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο» Αντ.Ν. Σάκκουλα, 1993, σ.σ. 30, Κιούπη Δ. «Οι σκοποί της ποινικής δίκης και το άρθ. 525&1 αριθμ.2 ΚΠΔ» ΠοινΧρ. ΜΘ', σ.σ. 1337-1356

Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966.<sup>288</sup> Αυτές οι αρχές αφορούν όλες τις υποθέσεις και όλους τους κατηγορούμενους, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης, φυλής, γένους και ιδιοτήτων. Παρόλα αυτά όμως, χρόνια τώρα υπάρχει η πεποίθηση ότι υπάρχει ένας νόμος για τους πλούσιους και ένας για τους φτωχούς και ότι την στιγμή της σύλληψης ανεξάρτητα της ενοχής ή αθωότητας του, ο φτωχός βρίσκεται κάτω από μια συνεχή φυσική ανικανότητα να υπερασπίσει τον εαυτό του<sup>289</sup>.

Μια ποινική δίκη στο ελληνικό δίκαιο, διέπεται από θεμελιώδεις δικονομικές αρχές, οι οποίες διασφαλίζουν το κοινό πλαίσιο, μέσα στο οποίο πρέπει να κινείται η διαδικασία που την διέπει και οφείλονται να εφαρμόζονται, προκειμένου για την σωστή διεξαγωγή της ποινικής δίκης και την ταυτόχρονη σωστή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης.

Οι αρχές που διέπουν σύμφωνα με τον κώδικα ποινικής δικονομίας την δίκη είναι η αρχή της δημοσιότητας (αρθ.329 ΚΠΔ), η αρχή της προφορικότητας, η αρχή της συγκεντρωτικής διαδικασίας, (αρθ.339&2 και 371&1 ΚΠΔ), η αρχή της αμεσότητας και της ενότητας της εκδικάσεως (αρθ 340&1 και 357&4 και 366&2 ΚΠΔ), η αρχή της κατ' αντιδικία διεξαγωγή της δίκης (αρθ.138&2, 333&2 – 3 και 358 ΚΠΔ), η αρχή της κατ' αντιμωλία διεξαγωγής της δίκης (αρθ.320 και 321 ΚΠΔ), οι αρχές της ισότητας των όπλων (αρθ. 4 του Συντ) και της εκατέρωθεν ακροάσεως οι οποίες απορρέουν και κατοχυρώνονται και από τα προαναφερόμενα άρθρα και η αρχή της απαθούς και ψύχραιμης συμπεριφοράς του δικαστή (αρθ.332 ΚΠΔ)<sup>290</sup>. Ουσιώδεις αρχές επίσης είναι η αρχή της αναζήτησης της αληθείας, η οποία απορρέει από τον ουσιαστικό σκοπό του Ποινικού Δικονομικού Δικαίου, η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας, η οποία κατοχυρώνεται ρητά με το αρθ.6&2 της ΕΣΔΑ<sup>291</sup> η αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης,

---

<sup>288</sup> Η Ελλάδα κύρωσε το Σύμφωνο με τον ν. 2462 της 21/26 Φεβρ. 1997, ΦΕΚ Α', 25 και έτσι κατέστη ελληνικό δίκαιο.

<sup>289</sup> Rubin S., "Criminal Justice and the Poor", The Journal of Criminal Law and Criminology, Vol.22, No.5 9 Jan 1932)p.p., 705

<sup>290</sup> Μαργαρίτη Λ., «Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία», τομ. 2<sup>ος</sup>, Νομική Βιβλιοθήκη, 1998, σ.σ., 133-137, και Καρρα Α. « Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1993, σ.σ., 39-77

<sup>291</sup> Έτσι και το αρθ 11&1 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το αρθ 9 της Γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789.

η οποία απορρέει από την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου και κατοχυρώνεται στο αρθ. 6 & 1 της ΕΣΔΑ, η αρχή της αιτιολογήσεως, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 93 & 2 εδ.α' του Συντάγματος και στο άρθρο 193 ΚΠΔ, η αρχή της ταχείας διεξαγωγής της δίκης, η οποία κατοχυρώνεται στο αρθ. 6&1<sup>α</sup> ΕΣΔΑ, η αρχή της δικαστικής βοήθειας, η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της καλόπιστης διεξαγωγής της δίκης και άλλες όπως η αρχή της οικονομίας της δίκης, η αρχή της δικαστικής ακροάσεως, η αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου.<sup>292</sup>

Σε μια πρόσφατη αναζήτηση στοιχείων, για το εάν τα Ελληνικά δικαστήρια παραβιάζουν κάποιες δικονομικές αρχές, προέκυψε ότι η Ελλάδα το 2007, έχει καταδικαστικές αποφάσεις από το ΕΔΔΑ<sup>293</sup>, κυρίως διότι παραβίασε κυρίως δύο αρχές αυτή της ταχείας εκδικάσεως των υποθέσεων και την αρχή της δίκαιης δίκης, σύμφωνα με το άρθ. 6 της ΕΣΔΑ. Σε σύνολο 61 δικαστικών αποφάσεων που περιείχαν μια τουλάχιστον παραβίαση, 38 αποφάσεις αφορούσαν την παραβίαση της αρχής της ταχείας εκδίκασης και 14 αποφάσεις την παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης.

Στην έρευνα τώρα που έγινε στους κρατούμενους με συνεντεύξεις<sup>294</sup> οι κρατούμενοι που ρωτήθηκαν σχετικά με την αντιμετώπιση που είχαν σε ένα ποινικό ακροατήριο απάντησαν σε γενικές γραμμές ότι αυτή τις περισσότερες φορές ήταν απαξιωτική, διακρινόταν από ταξική προκατάληψη, ήταν γενικά αδιάφορη για την ουσία της υπόθεσής τους, σκληρή και τιμωρητική. Επιπλέον περιέγραψαν με δικά τους λόγια τις παραβιάσεις που οι ίδιοι αισθάνθηκαν κατά την διαδικασία της διεξαγωγής της δίκης τους, και κατ' αυτό τον τρόπο παρέπεμψαν ευθέως σε παραβιάσεις αρχών που θα έπρεπε να διέπουν την δίκη τους.

Στην έρευνα του Καναδά,<sup>295</sup> παρουσιάζεται η εικόνα μιας δικαιοσύνης, η οποία έναντι των φτωχών είναι σκληρή και κάνει δυσμενείς ρατσιστικές διακρίσεις κυρίως όσο αφορά στους

---

<sup>292</sup> Καρρα Α. « Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1993, σ.σ., 62

<sup>293</sup> European Court of Human Rights, Survey of activities 2007, Violations by article and respondent state, p.p.58, Registry of the European Court of Human Rights, Strasbourg, 2008.

<sup>294</sup> ο.π. σημ., 110, σ.σ. 69-83

<sup>295</sup> ο.π. σημ., 1, p.p. 51-66

ιθαγενείς και στους μαύρους, και είναι ιδιαίτερα σκληρή έναντι των γυναικών<sup>296</sup> και των νεαρών κοριτσιών<sup>297</sup>. Διαπιστώθηκε λοιπόν από την έρευνα αυτή, ότι οι φτωχοί που δεν έχουν δικηγόρους, αφενός ως επί τω πλείστον δηλώνουν ένοχοι και οι ποινές που τους επιβάλλονται, είναι μεγαλύτερες από αυτές που επιβάλλονται σε κατηγορούμενους που έχουν δικηγόρους και δεν είναι φτωχοί. Κυρίως οι παρατηρήσεις αυτές έλαβαν χώρα στις περιπτώσεις που οι κατηγορούμενοι δεν είχαν δικηγόρο ή είχαν δικηγόρους της νομικής αρωγής. Επιπλέον παρατηρήθηκε ότι σε αυτές ιδίως τις υποθέσεις, δεν είχαν κατατεθεί εφέσεις και δεν οδηγούνταν οι αποφάσεις σε δευτεροβάθμια δικαστική κρίση, καίτοι ήταν πολύ πιθανό, οι κατηγορούμενοι στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο, να είχαν ηπιότερη ποινική μεταχείριση από την πρωτοβάθμια.

Στην δική μας έρευνα χαρακτηριστικά ένας δικηγόρος<sup>298</sup> μας λέει στην ερώτησή μας για το πώς αντιμετωπίζουν τον φτωχό κατηγορούμενο οι δικαστές και εάν βλέπουν την φτώχεια του: *«..Κατά κανόνα δεν τη βλέπει την φτώχεια, δε βλέπει τα παιδιά, δε βλέπει την οικογένεια, δε βλέπει τους βλαπτόμενους παρά το ότι το ορίζει ο νόμος που λέει να λάβει υπόψη του όλα αυτά τα οποία τελικά τα ερμηνεύουν μόνο προς την κατεύθυνση την κυρωτική όχι προς την ανάποδη. Εξ' ού και η φράση «τα παιδιά σας έπρεπε να τα σκεφτείτε» και το πρόβλημα δεν είναι εάν σκέφτηκε αυτός που δικάζεται τα παιδιά του, το θέμα είναι το δικαστήριο, τι κάνει με τα παιδιά του.....».*

Αυτό όμως που κυρίως προσπαθήσαμε να ελέγξουμε κατά την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας μας, ήταν εάν κάποιες αρχές της ποινικής δίκης, που θεωρούνται από τις πλέον θεμελιώδεις και αντίστοιχα κάποια θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορουμένου, παραβιάζονται από το γεγονός ότι είναι φτωχός. Περαιτέρω δε ερευνήσαμε το ποιες μπορεί

---

<sup>296</sup> Στις γυναίκες η σκληρότητα μετρήθηκε κυρίως από τον ψυχολογικό αντίκτυπο που είχαν οι ποινές σε αυτές, από ότι είχαν στους άντρες.

<sup>297</sup> Θεωρήθηκε ότι τα νεαρά κορίτσια, δεν μπορούσαν επαρκώς να προστατέψουν τον εαυτό τους και συνεπώς επιβλήθηκε σε κάποιες περιπτώσεις, η ποινή της φυλάκισης διότι οι νεαρές δεν τηρούσαν τους περιοριστικούς όρους που τους είχαν επιβληθεί και κυρίως για δική τους προστασία αφενός διότι είχαν εκτεθεί στην πορνεία αφετέρου διότι είχαν ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης.

<sup>298</sup> βλ. συνέντευξη Β4. Β.Δ. (35 χρόνια εξάσκησης δικηγορίας) σ.σ. 225

να είναι οι συνέπειες από την φτώχεια ενός κατηγορουμένου, ώστε να ενδέχεται να υποστεί δυσμενή μεταχείριση κατά την διάρκεια μιας ποινικής δίκης.

### ***Γ1.1. Η Ποινική Δικογραφία***

Ένα βασικό σχόλιο που βρίσκουμε σε μια εκ των συνεντεύξεων του δείγματος μας, από τους γραμματείς των δικαστηρίων, είναι ότι «ο φτωχός έχει φτωχή δικογραφία»<sup>299</sup>. Αυτό το σχόλιο στην δικαστική πρακτική έχει βαρύνουσα σημασία. Σημαίνει ότι στην δικογραφία ενός φτωχού κατηγορούμενου, δεν υπάρχουν έγγραφα τα οποία ενδεχομένως θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην καλύτερη υπεράσπισή του. Αυτό δε, έχει τεράστιο αντίκτυπο στην πρώτη και ίσως κυρίαρχη γνώμη που αποκτά ο δικαστής και ο εισαγγελέας που μελετά την υπόθεση.

Τέτοια έγγραφα μπορεί να είναι, οι καταθέσεις από μάρτυρες υπεράσπισης στο στάδιο της ανάκρισης, οι οποίες υπάρχουν μόνο εάν ένας δικηγόρος τους προτείνει στον ανακριτή για να εξεταστούν, ή εάν ο ανακριτής ρωτήσει τον κατηγορούμενο που απολογείται χωρίς δικηγόρο, εάν θέλει να καλέσει μάρτυρες και σε καταφατική περίπτωση τους καλέσει<sup>300</sup>. Άλλα έγγραφα, είναι οι ιατροδικαστικές εκθέσεις ή οι ψυχιατρικές πραγματογνωμοσύνες. Στην περίπτωση δηλαδή που κάποιος είναι ψυχικά ασθενής ή τοξικομανής, και δεν έχει διορίσει δικηγόρο, ώστε στο στάδιο της ανάκρισης να υποβάλλει τον σχετικό ισχυρισμό και να υποβάλλει το αίτημα να εξεταστεί από ιατρούς, χάνει ένα σημαντικό υπερασπιστικό επιχείρημα, το οποίο στην περίπτωση για παράδειγμα, μιας ψυχικής ασθένειας μπορεί να έχει επίπτωση στον καταλογισμό της πράξης στο πρόσωπό του. Κατ' άρθρο 34 ΠΚ, η πράξη δεν καταλογίζεται στον δράστη, εάν όταν την διέπραξε, δεν είχε δυνατότητα να αντιληφθεί το άδικο της πράξης του ή να ενεργήσει σύμφωνα με αυτό, λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησης. Κατ' άρθρο δε, 36 Π.Κ. αν εξαιτίας κάποιας από τις προαναφερόμενες ψυχικές καταστάσεις, δεν έχει εκλείψει εντελώς η ικανότητα για καταλογισμό αλλά έχει μειωθεί σημαντικά, τότε επιβάλλεται ποινή μειωμένη (άρθ.83 Π.Κ.).

---

<sup>299</sup> βλ. συνέντευξη Γ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας) σ.σ. 236

<sup>300</sup> Γεγονός το οποίο έχει σπανιότατη έως ανύπαρκτη εφαρμογή στην καθημερινή δικαστική πρακτική.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι κάποιες ψυχικές ασθένειες δεν είναι αντιληπτές άμεσα, όπως για παράδειγμα η σχιζοφρένεια,<sup>301</sup> η οποία είναι μια νόσος που μπορεί να μην έχει εμφανείς ενδείξεις την ώρα που κάποιος θα απολογηθεί, δηλαδή τα συμπτώματά της δεν είναι συνεχώς εμφανή και ίσως να είναι και δυσχερώς εξακριβώσιμα από έναν μη ειδικό όπως είναι ο ανακριτής ή ο δικαστής ή ο εισαγγελέας. Δεν μπορεί λοιπόν να ισχυριστεί κάποιος ότι ένας δικαστής ή καλύτερα ένα πρωτοβάθμιο τριμελές δικαστήριο κακουργημάτων, ή ένα μικτό ορκωτό πρώτου βαθμού<sup>302</sup>, θα αντιληφθεί την ψυχική ασθένεια κάποιου κατηγορούμενου και θα αποκτήσει ισχυρή δικανική πεποίθηση περί αυτού, ώστε να μην του καταλογίσει την πράξη ή να του μειώσει την ποινή με αυτό το αιτιολογικό. Ας μην αγνοούμε δε, το γεγονός ότι στην δικαστική πρακτική πολλές φορές συμβαίνει να υπάρχουν ψυχιατρικές πραγματογνωμοσύνες που βεβαιώνουν ότι ένας κατηγορούμενος πάσχει από ψυχωσική συνδρομή και η απόφαση του δικαστηρίου να μην αποδέχεται την αλήθεια της πραγματογνωμοσύνης ή να την αγνοεί. Έχει εξ' άλλου το δικαστήριο, εκ του νόμου το δικαίωμα να εφαρμόσει την αρχή της ηθικής απόδειξης και να εκτιμήσει ελευθέρως τις αποδείξεις.<sup>303</sup>

---

<sup>301</sup> Στριγγάρη Μ.Γ. «Ψυχιατροδικαστική», Αθήνα 1947, σ.σ., 254-263, Κοκολάκη Ε. «Αι ψυχικάί νόσοι ως αιτία εγκλημάτων» Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1980, σ.σ. 68-74, Φωτάκη Ν.Σ. «Η Ψυχιατρική – Ψυχολογική Πραγματογνωμοσύνη», Αντ.Ν.Σάκουλλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1983 σ.σ. 118

<sup>302</sup> Αναφερόμαστε σε πρωτοβάθμια δικαστήρια διότι είναι αυτά που επιλαμβάνονται των υποθέσεων μετά το στάδιο της ανάκρισης.

<sup>303</sup> Αντίθετη άποψη υποστηρίζει ο Ν.Κ. Ανδρουλάκης, με την έννοια ότι θεωρεί ότι ο δικαστής δεν δύναται να αντιπαρέλθει ή να αγνοήσει την γνώμη του πραγματογνώμονα αφού δεν έχει τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις και πείρα για να την κρίνει ουσιαστικά. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αιτιολογεί την απόρριψη για σοβαρούς λόγους. (Ποιν.Χρ. ΚΓ' 330-331, Ψυχίατρος – Πραγματογνώμων εν τη ποινική δίκη), Φωτάκη Ν.Σ. «Η Ψυχιατρική – Ψυχολογική Πραγματογνωμοσύνη», Αντ.Ν.Σάκουλλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1983 σ.σ. 419, Σταθείας Γ. «Ερμηνεία του Νέου Νόμου περί Ναρκωτικών, νόμος 1729/87, 2161/93, Αθήνα 1993 σ.σ. 119-121. Επίσης βλ. υπ'αρ...0-..1/200...απόφαση ΜΟΕ Πατρών αδημ., όπου αγνοήθηκαν τόσο οι πραγματογνωμοσύνες περί ψυχωσικής συνδρομής του δράστη, όσο και η κατάθεση του ψυχιάτρου στο δικαστήριο και το δικαστήριο απεφάνθη περί της πλήρους ψυχικής υγείας του κατηγορουμένου αναιτιολόγητα. Υπήρξε όμως και μια απόφαση η υπ' αρ. ...7-...8/199.. Πεντ.Εφ.Πατρ.,αδημ. στην οποία το 5μελές Εφετείο, αγνόησε την περί μη τοξικομανίας πραγματογνωμοσύνη, επειδή ο κατηγορούμενος ήταν εμφανώς από έτη τοξικομανής, γεγονός που επιπλέον πιστοποιούσαν πολλά σωματικά σημάδια και χαρακτηριστικά του και διέταξε την εισαγωγή του για θεραπεία στην Μονάδα Απεξάρτησης Τοξικομανών του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής.

Στην περίπτωση τώρα που κάποιος κατηγορείται για κλοπές, με την επιβαρυντική περίπτωση της κατ' επάγγελμα τελέσεως των, αν είναι τοξικομανής και αυτό προκύψει από μια ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη, τότε αυτή η ιδιότητα επενεργεί στην ικανότητά του προς καταλογισμό, όπως την ορίζει το άρθρο 36 ΠΚ δηλαδή την μειωμένη ικανότητα, χωρίς να αποκλείεται και η εφαρμογή του άρθρου 34 ΠΚ δηλαδή της πλήρους έλλειψης καταλογισμού ή και της μειωμένης απλά ποινής κατ' άρθ. 84 και 83 Π.Κ.<sup>304</sup> Η ιδιότητα του τοξικομανή επηρεάζει τον καταλογισμό, συνεπώς ακόμη και εάν έχει τελεσθεί ανθρωποκτονία εκ προθέσεως από τοξικομανή δύναται να επιβληθεί μειωμένη ποινή<sup>305</sup>. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πόσο σημαντικό ρόλο παίζουν οι πραγματογνωμοσύνες στην ποινική μεταχείριση του δράστη. Συνεπώς μια «φτωχή» δικογραφία, από άποψη έλλειψης αναγκαίων εγγράφων, όπως εκείνο της ψυχιατρικής ή ιατροδικαστικής πραγματογνωμοσύνης, καίτοι αυτή θα έπρεπε να είχε διεξαχθεί και να υπήρχε στον ποινικό φάκελο, είναι καταφανώς εις βάρος του κατηγορουμένου.

Βέβαια το αίτημα διεξαγωγής πραγματογνωμοσύνης, μπορεί να υποβληθεί και στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, με τη προϋπόθεση βέβαια ότι και πάλι εκεί θα υπάρξει καλός δικηγόρος προς υπεράσπισή του κατηγορουμένου<sup>306</sup>, αλλά δεν είναι βέβαιο ότι θα γίνει δεκτό και θα αναβληθεί η δίκη, αφενός διότι μπορεί να πλησιάζει το ανώτατο όριο προσωρινής κράτησης και να πρέπει να εκδικασθεί η υπόθεση για να μην απολυθεί ο

---

<sup>304</sup> Σταθέα Γ. «Ερμηνεία του Νέου Νόμου περί Ναρκωτικών, νόμος 1729/87, 2161/93) Αθήνα 1993 σ.σ. 122-124

<sup>305</sup> βλ. ΑΠ 1155/89 Ποιν. Χρ. Μ' σ.σ. 435

<sup>306</sup> Κάνουμε αναφορά σε ύπαρξη δικηγόρου στην ανάκριση και σε ύπαρξη καλού δικηγόρου στην δίκη για τον εξής λόγο: Στην ανάκριση δεν είναι υποχρεωτική η υπεράσπισή του κατηγορουμένου από δικηγόρο, (αρθ 100&3ΚΠΔ) ώστε ο ανακριτής να φροντίσει οπωσδήποτε για αυτεπάγγελτο διορισμό δικηγόρου. Ενδέχεται λοιπόν, εάν δεν εξηγήσει καλά στον φτωχό κατηγορούμενο, στην ερώτηση που υποχρεωτικά θα του υποβάλει, για το εάν θα παρασταθεί με δικηγόρο, ότι μπορεί να του διορίσει δικηγόρο που δεν χρειάζεται να πληρώσει ο ίδιος, ο τελευταίος να απαντήσει ότι δεν θέλει δικηγόρο. Αυτό όμως πιθανά θα γίνει, όχι γιατί δεν θέλει υπεράσπιση, αλλά διότι γνωρίζει ότι δεν έχει χρήματα και παράλληλα δεν γνωρίζει ότι μπορεί να έχει δικηγόρο χωρίς να πληρώσει. Ενώ στο δικαστήριο στα κακουργήματα, είναι υποχρεωτική η παράσταση με δικηγόρο, οπότε εκεί η υπερασπιστική γραμμή, έγκειται στην καλή νομική κατάρτιση του δικηγόρου ή όχι. Ενώ λοιπόν στην ουσία, όπως αντιλαμβανόμαστε, σε κάθε περίπτωση χρειάζεται ένας καλός νομικός συνήγορος υπεράσπισης, βλέπουμε ότι σε ένα στάδιο ορίζεται υποχρεωτικά ενώ σε άλλο όχι, παρόλο που είναι ένα πολύ ουσιώδες στάδιο, αυτό της ανάκρισης.

κρατούμενος πριν το δικαστήριο, αφετέρου εάν αφορά για παράδειγμα, την τοξικομανία, αυτή πρέπει να ελεγχθεί σε χρόνο κοντινό με την τελεσθείσα πράξη και όχι σε πολύ μεταγενέστερο στάδιο, όπως μετά από 10 ή περισσότερους μήνες προσωρινής κράτησης, διότι μπορεί να έχει γίνει τοξικομανής εντός των φυλακών.

Ένα άλλο σημείο ενδεικτικό της «φτώχειας» μιας δικογραφίας είναι η έλλειψη από έγγραφα προσωπικής ή οικογενειακής κατάστασή του κατηγορουμένου. Ενώ εάν είχε την δυνατότητα να προσλάβει από το αρχικό στάδιο της σύλληψης του και της περαιτέρω ανάκρισής του έναν δικηγόρο με επαρκείς γνώσεις, θα μπορούσε για παράδειγμα να έχει συλλέξει όποιο έγγραφο του είναι απαραίτητο για την υπεράσπισή του, όπως για παράδειγμα το απολυτήριο στρατού, από το οποίο μπορεί να προκύπτει εάν υπηρέτησε ή όχι και για ποιο λόγο, γεγονός που ενισχύει ένα ισχυρισμό του κατηγορουμένου για την υγεία του. Επίσης ένα πιστοποιητικό γέννησης, από το οποίο να προκύπτει ότι είναι σε μετεφηβική ηλικία, γεγονός που θα του χρησιμεύσει στο να του αναγνωρισθεί από το δικαστήριο το ελαφρυντικό του άρθρου 133 Π.Κ. της μετεφηβικής ηλικίας<sup>307</sup> το οποίο θα του μειώσει την ποινή του, ή ένα έγγραφο από το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων από το οποίο να προκύπτει μεγάλο ποσοστό αναπηρίας και ανικανότητας του προς εργασία λόγω χρήσεως ουσιών ή λόγω ψυχωσικής συνδρομής, το οποίο και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ισχυρισμό περί μείωσεως της ποινής. Άλλα έγγραφα τα οποία είναι επίσης κρίσιμα για την επιμέτρηση της ποινής είναι όλα εκείνα (φορολογικές δηλώσεις, επαγγελματική απασχόληση και δελτία ασφαλίσεων και εισφορών, πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης και γάμου) τα οποία συνιστούν αποδεικτικά για ένα πρότερο έντιμο επαγγελματικό κοινωνικό και οικογενειακό βίο και συντελούν στην αναγνώριση του ελαφρυντικού του προτέρου εντίμου βίου όπως αυτό αναφέρεται στο αρθ. 84&2<sup>α</sup> Π.Κ.

Επιπλέον σε μια δικογραφία που δεν υπάρχει κανένα υπερασπιστικό έγγραφο για τον κατηγορούμενο, είναι πολύ πιθανό να υπάρχει μια απολογία, η οποία ενδεχομένως να είναι επιβαρυντική για αυτόν, όχι μόνο από το ότι ο κατηγορούμενος δεν ήξερε να προβάλλει κάποιους ισχυρισμούς, ή να αναπτύξει με σωστό νομικό τρόπο την υπεράσπισή του, αλλά

---

<sup>307</sup> Η μετεφηβική ηλικία ορίζεται στο άρθρο 133 του ποινικού μας κώδικα ότι ξεκινάει από την συμπλήρωση του 18<sup>ου</sup> έτους της ηλικίας του δράστη, και φτάνει μέχρι πριν την συμπλήρωση του 21<sup>ου</sup> έτους του.



και από τον τρόπο που έχει αποτυπωθεί η σύνταξή της, από τον ανακριτή. Βέβαια και στις δύο περιπτώσεις εννοείται ότι δεν υπάρχει υπεράσπιση από δικηγόρο και πάντα εννοούμε από δικηγόρο με επαρκή νομική κατάρτιση. Διότι θα δούμε στην συνέχεια στην ενότητα που αναφερόμαστε στην αναγκαιότητα του δικηγόρου, ότι ένας «κακός», με την έννοια του νομικά αμαθή ή ημιμαθή δικηγόρου, ισοδυναμεί με κανέναν δικηγόρο και καμία φορά με κάτι χειρότερο. Ακόμη δε και η αρχή της δικαστικής βοήθειας, που λειτουργεί κυρίως σε αυτούς που δεν έχουν νομική υπεράσπιση, αν και εφόσον λειτουργήσει, στην περίπτωση του κατηγορουμένου που έχει δικηγόρο, δεν θα λειτουργήσει<sup>308</sup> παρόλο που ο δικηγόρος μπορεί να γνωρίζει το συγκεκριμένο νομικό αντικείμενο και το πώς να χειριστεί την συγκεκριμένη ποινική υπόθεση, οπότε θα οδηγήσει σε ολέθρια αποτελέσματα για τον κατηγορούμενο.

Καταρχήν όταν μιλάμε για την απολογία του κατηγορουμένου, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι αυτή έχει άλλο βάρος στο στάδιο της ανάκρισης και άλλο στο στάδιο της ποινικής δίκης. Στο στάδιο της ανάκρισης παίζει τον ρόλο της πρώτης επίσημης<sup>309</sup> εξήγησης, για το αδίκημα και την συμμετοχή του, η οποία έχει άμεσο πρακτικό αντίκτυπο, στο εάν θα κρατηθεί προσωρινά ή όχι, ο κατηγορούμενος. Όμως ο βασικός ρόλος της απολογίας είναι ότι τοποθετείται ο κατηγορούμενος ως προς την ενοχή του, απέναντι στην αποδιδόμενη πράξη και είναι πολύ σημαντικό η τοποθέτησή του αυτή, να είναι η ίδια από την πρώτη κατάθεσή του μέχρι το τέλος, γεγονός το οποίο επηρεάζει πολύ την κρίση των δικαστών,

---

<sup>308</sup> Διότι σύμφωνα με την καθημερινή δικαστική πρακτική, το δικαστήριο όταν βλέπει δικηγόρο δεν παρεμβαίνει στο έργο του παρά μόνον εάν είναι αναγκαίο, οπότε σε ένα κατηγορούμενο με δικηγόρο το πρωτοβάθμιο μπορεί να μην αναφέρει ότι έχει ο κατηγορούμενος το δικαίωμα της έφεσης, ενώ σε κάποιον που δεν έχει δικηγόρο είναι πολύ πιθανό να το αναφέρει. Έτσι υπήρξαν περιπτώσεις που δεν εφεσιβλήθηκαν πρωτοβάθμιες αποφάσεις λόγω ολιγωρίας του αυτεπαγγέλτως διορισθέντος δικηγόρου, ή όπως στην περίπτωση φτωχού αλλοδαπού, ο οποίος ναι μεν είχε δικηγόρο αλλά αυτός δεν τον οδήγησε να υποβάλλει έφεση στην ποινή των ισοβίων που του επέβαλλε το δικαστήριο, και ο κρατούμενος εκτίει την ποινή αυτή αμετάκλητα, άνευ δυνατότητας έφεσής της διότι δεν γνώριζε πρώτον ότι μπορεί να ασκήσει έφεση και δεύτερον ότι μπορεί να την ασκήσει και στην φυλακή.

<sup>309</sup> Χρησιμοποιούμε τον όρο «επίσημη», διότι στο στάδιο της σύλληψης και απολογίας στην αστυνομία, υπάρχουν πολλές φορές καταγγελίες από τους κατηγορούμενους ότι η απολογία ήταν προϊόν ασκήσεως βίας από τους αστυνομικούς, ενώ η απολογία ενώπιον ανακριτή ενδύεται όλους τους τύπους που προβλέπονται από τον ΚΠΔ (αρθ 270επ.) και κατ' αυτόν τον τρόπο είναι ως επί τω πλείστον διασφαλισμένη η ακεραιότητα της διαδικασίας.

στην σκέψη τους ως προς την αλήθεια των ισχυρισμών του κατηγορουμένου και το ενιαίο της στάσης του.

Τώρα επειδή στο ανακριτικό στάδιο οφείλεται να γράφεται η απολογία του κατηγορουμένου (αρθ. 241 ΚΠΔ), παίζει πολύ σημαντικό ρόλο τι ακριβώς γράφεται κατά την διάρκεια της απολογίας. Έχουμε πει ήδη στα κεφάλαια που αφορούν την αστυνομία και την ανάκριση, ότι υπάρχει μεγάλη αμφισβήτηση για το πώς γράφονται οι απολογίες στο στάδιο της ανάκρισης από αστυνομικό όργανο. Οι κατηγορούμενοι όπως είπαμε<sup>310</sup> καταγγέλλουν πολλές φορές, ότι οι απολογίες στην αστυνομία, δεν γράφονται καθ' υπαγόρευση τους, και ότι είναι προϊόν βίας. Επειδή λοιπόν από τις ενέργειες του ανακριτή εξαρτάται στην πραγματικότητα, η σωστή ή όχι απονομή της δικαιοσύνης<sup>311</sup>, είναι ουσιώδες να αντιληφθούμε την σημαντικότητα στο δικαστήριο, μιας καλής απολογίας στον ανακριτή. Καταρχήν ο πρόεδρος του δικαστηρίου, σύμφωνα με την συνήθη πρακτική, πριν προεδρεύσει σε μια δικαστική σύνθεση, μελετά τις δικογραφίες της εκάστοτε δικασίμου. Το ίδιο κάνει και ο Εισαγγελέας. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι την αρχική εικόνα του κατηγορουμένου την διαμορφώνει ουσιαστικά από τα έγγραφα. Ενώ λοιπόν στον ανακριτή όπως είδαμε την εικόνα του κατηγορουμένου ο ανακριτής την αποκτά από τις καταθέσεις κυρίως της αστυνομίας, στο δικαστήριο, ο πρόεδρος την αποκτά, από το σύνολο των εγγράφων που είναι στο φάκελο της δικογραφίας και έχει έτσι, την δυνατότητα να ελέγξει όλη την στάση του κατηγορουμένου τόσο στην αστυνομία όσο και στον ανακριτή. Άρα όσο πιο σωστά είναι θεμελιωμένη η υπεράσπιση του κατηγορουμένου στον ανακριτή, τόσο πιο εύκολο είναι για τον δικαστή που θα μελετήσει την δικογραφία, να την αντιληφθεί και να ερευνήσει την υπόθεση ως προς αυτή την θέση του κατηγορουμένου.

---

<sup>310</sup> ο.π. σημ., 203

<sup>311</sup> ο.π. σημ., 148, σ.σ. 103-105

## Γ2. Γενικές αρχές που διέπουν την ποινική δίκη και θεμελιώδη δικαιώματα

Στην παρούσα μελέτη, θα δούμε κάποιες αρχές και δικαιώματα του κατηγορούμενου στην ποινική δίκη, τα οποία στην δικαστική πρακτική παρουσιάζεται ότι προσβάλλονται περισσότερο, στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος είναι φτωχός. Θα δούμε κυρίως το τεκμήριο της αθωότητας, την αρχή *in dubio pro reo*, την έννοια και την ερμηνεία της αρχής της ηθικής απόδειξης, και το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην υπεράσπιση. Η τήρησή τους δε, και ο σεβασμός τους οδηγεί σε δίκαιη δίκη.

### Γ2.1. Τεκμήριο αθωότητας - *In dubio pro reo* - Ηθική απόδειξη. Θεωρία ή πράξη;

*“Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to the law in a public trial at which he has had all the guaranties for this defense”<sup>312</sup>*

*«Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος, ωστόσο διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με τον νόμο, σε ποινική δίκη, κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλιστεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπιση του εγγυήσεις»<sup>313</sup>*

*“Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according the law”<sup>314</sup>*

*«Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο εωσότου η ενοχή του αποδειχθεί σύμφωνα με τον νόμο»<sup>315</sup>*

---

<sup>312</sup> Art. 11par. 1 from the Universal declaration of human rights Universal Declaration of Human Rights, 10/12/1948, [www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a11](http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a11)

<sup>313</sup> Παγκόσμια διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αρθ. 11 παρ. 1, [www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk](http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk)

<sup>314</sup> art.14 par.2 the United Nations Convention On Civil and Political Rights, [www.hrweb.org/legal/cpr.html](http://www.hrweb.org/legal/cpr.html)

Θα ξεκινήσουμε την έρευνα αυτού του κεφαλαίου, με την εξόφθαλμη παρατήρηση που προκύπτει από τα παραπάνω κείμενα. Στην ελληνική μετάφραση και στα δύο κείμενα, από την φράση «καθένας έχει το δικαίωμα να θεωρείται αθώος» έχει απαλειφθεί ο όρος «δικαίωμα». Είναι μια παρατήρηση που ιδιαίτερο βάρος δίνει ο Αλεξιάδης,<sup>316</sup> στην ανάλυση που κάνει για το τεκμήριο της αθωότητας. Είναι πολύ σημαντικό, να αντιληφθούμε την διαφορά στο ειδικό βάρος, της λέξης δικαίωμα από την λέξη τεκμήριο.

Εκτός από το άρθρο 11 της Παγκόσμιας Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το άρθρο 14& 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το τεκμήριο της αθωότητας κατοχυρώνεται επιπλέον στο άρθρ.6&2 ΕΣΔΑ. Στην Ελλάδα το μοναδικό κείμενο που ρητά παρουσίαζε σχετική με το τεκμήριο της αθωότητας διάταξη ήταν το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827,<sup>317</sup> όπου το άρθρο 15 είχε την εξής διατύπωση: «Έκαστος προ της καταδίκης του δεν λογίζεται ένοχος». Παρόμοια διάταξη παρατηρούμε και στο «Ηγεμονικό» Σύνταγμα του 1832, που δεν εφαρμόστηκε, αλλά στο άρθρο 42 όριζε «προ της κρίσης και της καταδίκης κανείς δεν νομίζεται ένοχος ούτε τιμωρείται»<sup>318</sup> Παρατηρούμε δε, ότι και στα δύο αυτά κείμενα, η διατύπωση, πλησιάζει στο ύφος και στην έννοια της λέξης «δικαίωμα» περισσότερο από ότι στο ύφος και στην έννοια της λέξης «τεκμήριο».

Στην ουσία το τεκμήριο της αθωότητας, έχει μια μόνο απλή και παράλληλα πολύ σημαντική έννοια, ότι εάν δεν αποδειχθεί η ενοχή επικρατεί η αθώωση, χωρίς να απαιτείται η απόδειξη της.<sup>319</sup> Κανένα δε, όπως ρητά σημειώνει ο Αλεξιάδης, από τα άρθρα της

---

<sup>315</sup> Διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΟΗΕ) το οποίο κυρώθηκε με το ν.2462/1997 ΦΕΚ Α' 25/26-2-97, άρθρ. 14 παρ. 2, [www.nis.gr/primages/docs/2462-97.pdf](http://www.nis.gr/primages/docs/2462-97.pdf)

<sup>316</sup> Αλεξιάδη Σ. «Ανθρώπινα Δικαιώματα Ποινική Καταστολή» Σάκουλας, Θεσ/κη 1990, σ.σ. 59.

<sup>317</sup> ο.π. σημ., 316, σ.σ. 60

<sup>318</sup> Μαυριά Κ. Παντελή Α., «Συνταγματικά Κείμενα» 2<sup>η</sup> εκδ., Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1990, σ.σ. 60

<sup>319</sup> ΑΠ. 2156/2003, Πραξ.& Λόγ. 2004.σ.σ.87

Ποινικής Δικονομίας, δεν καθιστά την αθωότητα του κατηγορουμένου, αντικείμενο της δίκης ή της αποδεικτικής διαδικασίας.

Υπάρχει μια ερώτηση όμως που συναντήσαμε<sup>320</sup>, η οποία λέει: «τι πρέπει να γίνει στην περίπτωση που το δικαστήριο δεν μπόρεσε να σχηματίσει δικανική πεποίθηση ούτε για την ενοχή, αλλά ούτε και για την αθωότητα του κατηγορούμενου;».

Πριν δούμε την αλήθεια της ερώτησης στην δικαστική πρακτική, ας δούμε τι σημαίνει δικανική πεποίθηση για την ενοχή. Αυτό καταρχήν σημαίνει ότι το δικαστήριο<sup>321</sup> προκειμένου να καταλήξει σε μια πλήρη αιτιολογία για την δικανική του πεποίθηση περί της ενοχής ενός κατηγορουμένου οφείλει: α) να αναφέρεται στα πραγματικά περιστατικά που αποδείχθηκαν σε βάρος του κατηγορουμένου, και αντιστοιχούν στην περιγραφή της αποδιδόμενης πράξης, β) να αναφέρεται αναλυτικά στο περιεχόμενο των αποδεικτικών στοιχείων από τα οποία προέκυψαν τα πραγματικά περιστατικά, γ) να εξηγεί την συλλογιστική βάσει της οποίας κατέληξε «πέρα από έλλογες αμφιβολίες» σε καταδικαστική κρίση, δ) να αναφέρεται στο γιατί επέλεξε την συγκεκριμένη νομική υπαγωγή ή κάποια άλλη και για ποιο λόγο.

Από την παραπάνω αιτιολογική σειρά, της δικαστικής απόφασης περί ενοχής, προκύπτει ότι εάν το δικαστήριο δεν έχει καταλήξει με βεβαιότητα, στην ενοχή του κατηγορουμένου, τότε δεν χρειάζεται να πειστεί για την αθωότητα του. Απλά τον αθώνει. Η ενοχή πρέπει να αποδειχτεί. Η δε αθώωση του κατηγορουμένου που εκτός των σχετικών διατάξεων, θεμελιώνεται και στο αυτονόητο δικαίωμα ελευθερίας του αθώου, δεν έχει ανάγκη από αιτιολογία, εκτός και εάν έχει στηριχθεί σε αυτοτελείς ισχυρισμούς του κατηγορουμένου και όχι στην μη απόδειξη της κατηγορίας.<sup>322</sup>

Μόνο που στην πράξη τα πράγματα δεν λειτουργούν έτσι, ούτε κάπως έτσι.

---

<sup>320</sup> Ανδρουλάκης Ν. «Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης» 3<sup>η</sup> εκδ. Π.Ν.Σάκκουλας, 2007 σ.σ. 221 επ.

<sup>321</sup> ο.π. σημ., 320, σ.σ. 204 επ.

<sup>322</sup> Μανωλεδάκης Ι., «Γνώμη», Υπερ. 1996, σ.σ., 457-458

Για να δούμε τι γίνεται λοιπόν, όταν με βάση ένα διαβιβαστικό της αστυνομίας, έχει συνταχθεί ένα ίδιο προς αυτό κατηγορητήριο από τον ανακριτή και ένα επίσης ίδιο κατηγορητήριο με το προηγούμενο, από τον εισαγγελέα εφετών, για τις περιπτώσεις φυσικά, που εξετάζουμε περισσότερο στην παρούσα μελέτη και οδηγούνται σε πρώτο βαθμό δικαιοδοσίας, ενώπιον του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων. Έχουμε για παράδειγμα λοιπόν, ένα φτωχό κατηγορούμενο αλβανικής καταγωγής, που εισάγεται η υπόθεσή του στην ανάκριση, για κλοπές κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια,<sup>323</sup> δοθέντος ότι έτσι τις χαρακτήρισε η αστυνομία, η οποία επιπλέον του χρέωσε και όλες τις ανεξιχνίαστες κλοπές της ευρύτερης περιοχής. Αφού απολογείται και κρίνεται προσωρινά κρατούμενος, εισάγεται η υπόθεση στο Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων και πάλι, όπως και προηγουμένως, με την επιβαρυντική περίπτωση του κατ' επάγγελμα τελεσθέντος αδικήματος. Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, το δικαστήριο εκτός από την ομολογία του κατηγορουμένου για κάποιες από τις τελεσθείσες κλοπές, δεν έχει κανένα άλλο στοιχείο για αυτές και όσο για τις υπόλοιπες, δεν έχει κανένα απολύτως αντικειμενικό στοιχείο εις βάρος του, πλην της κατάθεσης ενός αστυνομικού που εκτιμά από μόνος του, χωρίς κανένα ιδιαίτερο επιχείρημα, όπως για παράδειγμα σχετικά με το *modus operandi* του δράστη, ότι όλες κλοπές τελέσθηκαν από αυτόν. Οι μάρτυρες κατηγορίας, δηλαδή οι παθόντες, δεν έχουν δει τον δράστη και δεν τον αναγνωρίζουν και συνεπώς δεν μπορούν να θεωρήσουν ότι αυτός είναι ο ένοχος, οπότε δεν καταθέτουν στοιχεία για την ενοχή του.

Το ερώτημα που τίθεται είναι: το δικαστήριο θα απαλλάξει τον κατηγορούμενο για τις κλοπές που δεν ομολόγησε και δεν υπάρχουν στοιχεία εις βάρος του ή όχι; Την απάντηση την έδωσε το δικαστήριο, όταν με την απόφασή του καταδίκασε τον κατηγορούμενο, για όλες τις κλοπές που ανέφερε το κατηγορητήριο της δίκης, τις οποίες πριν ανέφερε το κατηγορητήριο του ανακριτή και πριν το διαβιβαστικό της αστυνομίας, σε ποινή 7 ετών κάθειρξης με την επιβαρυντική περίπτωση, ότι τελέσθηκαν κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια. Επομένως βλέπουμε ότι το δικαστήριο με μια τέτοια απόφαση στην οποία ως αιτιολογία επανέλαβε το κατηγορητήριο, δεν ερεύνησε καθόλου την υπόθεση και

---

<sup>323</sup> Παρακολούθησαμε την εκδίκαση αυτής της υπόθεσης και είδαμε τα έγγραφα της δικογραφίας, από συνάδελφο, που την χειρίστηκε ως αυτεπαγγέλτως διορισθείς συνήγορος υπεράσπισης.

στηρίχθηκε μόνο στα συμπεράσματα της αστυνομίας. Δεν μπόρεσε να εξετάσει τυχόν άλλοθι του κατηγορουμένου ή άλλα στοιχεία που τον αφορούσαν, διότι αυτός δεν είχε είτε τον τρόπο να τα παρουσιάσει και δεν είχε δικό του συνήγορο υπεράσπισης.

Όμως και πάλι παραμένει το ερώτημα σχετικά με το πώς εφαρμόστηκαν σε αυτή την περίπτωση, το τεκμήριο της αθωότητας και η αρχή *in dubio pro reo*, που ειρήσθω εν παρόδω, η εμπειρία από τα ελληνικά δικαστήρια δεικνύει, ότι το συγκεκριμένο παράδειγμα, δεν είναι ένα παράδειγμα τυχαίο από τα ελληνικά ποινικά χρονικά, αλλά μια υπόθεση από τις πολλές παρόμοιες που εκδικάστηκαν και κατέληξαν σε τέτοια ή παρεμφερή δικαστική απόφαση.

Εφόσον λοιπόν ο αλβανός κατηγορούμενος, του παραδείγματός μας, δεν είχε κανένα στοιχείο εις βάρος του, πλην της κατάθεσης του αστυνομικού οργάνου, ο οποίος διατύπωσε την φράση «πιστεύω ότι αυτός έκανε όλες τις κλοπές», πως διαλύθηκε η εκ προοιμίου αθωότητά του, για τις κλοπές που δεν παραδέχτηκε ότι τις διέπραξε; Επιπλέον πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας, ότι ακόμη και στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος ομολογεί τις αποδιδόμενες πράξεις, η ομολογία κατά το άρθρο 178 δ, ΚΠΔ, αποτελεί ένα αποδεικτικό μέσο και όχι πλήρη απόδειξη της ενοχής<sup>324</sup>. Δηλαδή σύμφωνα με την αρχή της ηθικής απόδειξης (αρθ. 177 ΚΠΔ), το δικαστήριο δεν δεσμευόταν να δεχτεί ως αληθινή, ούτε καν την ομολογία του, για όσες κλοπές ομολόγησε, αλλά όφειλε να εκτιμήσει το συγκεκριμένο αποδεικτικό μέσο και να το λάβει υπ' όψιν του, αφού προηγουμένως είχε ελέγξει την ορθότητα λήψης του και την αλήθεια του. Γεννάται λοιπόν το ερώτημα, μήπως σε αυτή την περίπτωση, το δικαστήριο δίκασε τον κατηγορούμενο επειδή δεν απέκτησε δικανική πεποίθηση για την αθωότητα του;<sup>325</sup>

Η ερώτηση στην πραγματικότητα από θεωρητικής πλευράς είναι πλασματική, αφού δεν απαιτείται να πειστεί το δικαστήριο για την αθωότητα του κατηγορουμένου. Από

---

<sup>324</sup> Ο Συλίκος υποστηρίζει ότι η ομολογία του κατηγορουμένου δεν πρέπει να θεωρείται αποδεικτικό μέσο και πρέπει να αφαιρεθεί από τον πίνακα των αποδεικτικών μέσων του αρθ. 178 ΚΠΔ. (Συλίκος Γ. «Συμβολές στην Εφαρμογή του Ποινικού Δικαίου» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1997, σ.σ.620), Τσόλκα Ο. «Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας» Ποιν.Χρ. ΝΔ' σ.σ.97-104

<sup>325</sup> ο.π. σημ., 320

πρακτικής όμως πλευράς, αυτή η ερώτηση είναι εξαιρετικά ουσιώδης. Ας δούμε καταρχήν πως λειτουργεί η αρχή *in dubio pro reo*. Αυτή η αρχή θα λέγαμε ότι λειτουργεί ενισχυτικά στο τεκμήριο αθωότητας, με την έννοια ότι έχει διευκρινιστική λειτουργία. Η αμφιβολία δηλαδή περί της ενοχής, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να τεκμηριώσει δικανική πεποίθηση περί ενοχής. Άρα η αμφιβολία οδηγεί προς την αθώωση.

Έχουμε λοιπόν, δύο ουσιώδη στοιχεία, με τα οποία ο εκάστοτε κατηγορούμενος εισέρχεται εκ προοιμίου οπλισμένος σε κάθε ποινική διαδικασία<sup>326</sup>. Εκείνο του τεκμηρίου της αθωότητας και εκείνο της αρχής *in dubio pro reo*. Άρα το πλέον σίγουρο είναι, ότι ένας κατηγορούμενος δεν κινδυνεύει να δικαστεί για μια κατηγορία που δεν μπορεί να αποδειχθεί πλήρως. Επιπλέον σε μια ποινική δίκη υπάρχει μια πολύ ουσιώδης αρχή, αυτή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, σύμφωνα με την οποία οι φορείς της ποινικής εξουσίας έχουν το καθήκον προς αυτεπάγγελτη ανακάλυψη της αλήθειας και το βάρος της απόδειξης δεν κατανέμεται μεταξύ των διαδίκων, αλλά το επωμίζεται εξ ολοκλήρου ο δικαστής και το δικαστήριο<sup>327</sup>. Τι συνέβη όμως στο παράδειγμά μας ή και σε άλλες περιπτώσεις παρόμοιες;

Θα πάμε λίγο πίσω χρονικά, εκεί που ο Ανδρουλάκης<sup>328</sup> αναφέρεται στις ποινές υπονομίας, την εποχή του Φρειδερίκου του Μέγα, το 1754, ο οποίος καθόρισε ότι σε περίπτωση που δεν αποδειχθεί πλήρως, ότι είναι ένοχος ανθρωποκτονίας, αυτός που δεν ομολογεί, αλλά υφίσταται μεγάλη υπόνοια, περί της ενοχής του, τότε θα παραμένει σιδηροδέσμιος σε όλη του την ζωή. Χαρακτηρίστηκε βέβαια, ότι αυτές οι ποινές, οι λεγόμενες ποινές υπονομίας, αποτελούσαν στην ουσία τον τάφο της δικαιοσύνης.

---

<sup>326</sup> Το τεκμήριο αθωότητας δεν ισχύει για πειθαρχικά παραπτώματα που δεν εμπίπτουν στην ποινική διαδικασία αλλά στην 'πειθαρχική' και αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι είναι ελαφριάς φύσεως και δεν αναγράφονται στο ποινικό μητρώο (ο.π. σημ. 148, σ.σ. 9-10)

<sup>327</sup> Έτσι ακριβώς την περιγράφει η ΑΠ 2464/2005 απόφαση και προτιμήσαμε την περιγραφή της σε μια δικαστική απόφαση παρά την θεωρητική αναφορά της προκειμένου να επισημάνουμε την σημαντικότητα της. Η απόφαση αναφέρεται στο τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου σε συνδυασμό με την αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας. Πραξ&Λογ. 2006, σ.σ. 46-47

<sup>328</sup> Ανδρουλάκης Ν. Ποιν.Χρ.ΚΔ'165-173, επίσης του ιδίου, ο.π. σημ. 320 σ.σ. 222.



Σαν άκουσμα καταρχήν, αυτή η ποινική αντιμετώπιση και μεταχείριση ενός κατηγορούμενου είναι εξαιρετικά αποτρόπαιη. Όπως αποτρόπαια ήταν ακριβώς και τα βασανιστήρια που γίνονταν προκειμένου κάποιος να ομολογήσει το αδίκημα που τον κατηγορούσαν. Όμως εάν πάρουμε το νόημα της ποινής υπονομίας και την περιγραφή του τρόπου τιμωρίας στο αδίκημα της ανθρωποκτονίας, θα δούμε ότι πλησιάζει πολύ στην πραγματικότητα της ποινικής αντιμετώπισης των φτωχών, των αλλοδαπών και των ασήμαντων. Δηλαδή όταν δεν αποδεικνύεται πλήρως η ενοχή, αλλά υπάρχουν υπόνοιες ότι αυτός είναι ένοχος, η ποινή που επιβάλλεται μπορεί να μην είναι η ανώτερη επιτρεπτή, αλλά κάποια που να προσεγγίζει μεταξύ του κατώτερου και του ανώτερου ύψους.<sup>329</sup>

Εάν λοιπόν θελήσουμε να δούμε τι μπορεί να συνέβη και το δικαστήριο δίκασε τον αλβανό κατηγορούμενο του παραδείγματος μας, σε 7 χρόνια ποινή κάθειρξης, θα οδηγηθούμε στην σκέψη, ότι ενδεχομένως οι δικαστές μη αντέχοντας, να αντιμετωπίσουν με αμφιβολίες το βαρύ κατηγορητήριο του, και ως εκ τούτου να τον αθώσουν για το μέρος των κλοπών, που αυτός δεν αποδεχόταν και δεν υπήρχαν αποδείξεις ενοχής, τελικά το υιοθέτησαν ως είχε, απέδωσαν τις κατηγορίες ως είχαν εισαχθεί με το κατηγορητήριο και επέβαλλαν την συγκεκριμένη ποινή. Το δικαστήριο δηλαδή, δεν πείστηκε για την αθώωση του και τον δίκασε; Και αν είναι έτσι πως διέλαβε εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη απόφαση, σύμφωνα με την διαδικασία που αναφέραμε παραπάνω; Ποιος είναι εκείνος ο δικανικός συλλογισμός<sup>330</sup> που συνδύασε τα πραγματικά περιστατικά και τις αποδείξεις, και παρέκαμψε ευλόγως, λόγω των αδιάσειστων αποδείξεων, την άρνηση του κατηγορουμένου, ότι διέπραξε το αδίκημα που τον κατηγορούσαν και οδηγήθηκε στην καταδικαστική κρίση; Δημιουργήθηκε τελικά η περί ενοχής δικανική πεποίθηση;

---

<sup>329</sup> Στην περίπτωση του παραδείγματος μας οι διακεκριμένες κλοπές, όπως αυτές που τελούνται κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια έχουν πλαίσιο ποινής 5-10 χρόνια κάθειρξης και επιβλήθηκε ποινή 7 χρόνων κάθειρξης.

<sup>330</sup> Συλίκος Γ. «Η αιτιολογία δεν είναι ειδική και εμπειριστατωμένη, όταν γίνεται τυπική αναφορά των αποδεικτικών μέσων, χωρίς να πραγματοποιείται συγκριτική στάθμιση και αξιολογική συσχέτιση του περιεχομένου όλων των αποδεικτικών μέσων» Πράξη και Λόγος 2003, σ.σ. 4

Στο σημείο αυτό βλέπουμε ότι συναντάμε δυο πολύ διαφορετικές έννοιες. Την πεποίθηση περί της ενοχής, που σημαίνει απόλυτη βεβαιότητα ότι αυτό που πιστεύει κάποιος ισχύει πραγματικά<sup>331</sup>, δηλαδή την απόλυτη βεβαιότητα ότι κάποιος είναι ένοχος, και το τεκμήριο αθωότητας, που σημαίνει ότι ευθύς εξαρχής κάποιος είναι αθώος, μέχρι αποδείξεως πέραν πάσης αμφιβολίας (in dubio pro reo) ότι είναι ένοχος. Μεγάλη δηλαδή στην ουσία προσπάθεια, χρειάζεται για την απόδειξη της ενοχής, για την πεποίθηση περί αυτής και όχι για την αθώωση. Σε ποιο επίπεδο όμως, μια δικαστική απόφαση συλλογίζεται, όταν στην καθημερινή δικαστική πρακτική, πολλές φορές τα κατηγορητήρια αποτελούν ταυτόχρονα και το σκεπτικό της απόφασης του δικαστηρίου;

Διατυπώθηκαν πολλές ερωτήσεις εξαιτίας του παραδείγματος της δικαστικής υπόθεσης που αναφέραμε, το οποίο δυστυχώς αποτελεί σχεδόν τον κανόνα όπως είπαμε στην καθημερινή δικαστική πρακτική. Θα προσεγγίσουμε τις απαντήσεις μέσα από την έρευνά μας. Η αξία του τεκμηρίου της αθωότητας, περιγράφεται πολύ παραστατικά από έναν συνήγορο υπεράσπισης που διένυσε ήδη 35 χρόνια στην ποινική δικηγορία, την οποία συνεχίζει να ασκεί και κατά την διάρκεια της οποίας, υπεστήριξε πολλούς φτωχούς κατηγορούμενους και μας λέει στην ερώτησή μας για το τεκμήριο αθωότητας : *«.....είναι μια ειρωνική αρχή με την έννοια ότι στην ουσία είναι ανεστραμμένη....., είναι μια ωραία διατύπωση, ευχάριστη για τους φοιτητές και τους θεωρητικούς τους άσχετους με την πρακτική. Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται να κερδηθεί καμία δίκη, εάν τελικά δεν τεθεί η υπεράσπιση στην βάση της αποδείξεως της αθωότητας. Άρα τελικά υπάρχει ένα «παράνομο» τεκμήριο ενοχής του οποιουδήποτε βρίσκεται κατηγορούμενος.....»*<sup>332</sup>

Έτσι λοιπόν εφόσον δεν μπορεί να υπάρξει μια ολοκληρωμένη δικανική συλλογιστική πορεία για μια εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη απόφαση, συναντάμε στην δικαστική πρακτική υποθέσεις, που το κατηγορητήριο αποτελεί το σκεπτικό της απόφασης και επειδή το κατηγορητήριο στηρίζεται συνήθως, όπως είπαμε, στις κατηγορίες που απεδόθησαν από την αρχή, ενδέχεται το σκεπτικό μιας απόφασης να αποτελεί επανάληψη σχεδόν του διαβιβαστικού εγγράφου. Μας λέει χαρακτηριστικά στην έρευνά μας, ένας δικηγόρος στην

---

<sup>331</sup> ο.π. σημ., 14, σ.σ 1386.

<sup>332</sup> βλ. συνέντευξη Β4. Β.Δ. (35 χρόνια εξάσκησης δικηγορίας) σ.σ. 225

ερώτησή μας για το εάν έχει συναντήσει στις δικαστικές αποφάσεις πιστή επανάληψη του κατηγορητηρίου. *«Πάντα κατά κανόνα και η συλλογιστική διαδικασία για την ενοχή στηρίζεται στο κατηγορητήριο και σε μια διαστροφική σκέψη, κατά πως θα στηρίξει το οικοδόμημα του κατηγορητηρίου»<sup>333</sup>.*

Ένας γραμματέας με πολυετή πείρα μας λέει *«Η αντίληψη των δικαστών είναι ότι δικάζουν με ελαφριά συνείδηση. Τον δικάζουν στον πρώτο βαθμό και θα τα βρει στο Εφετείο λένε. Ακόμη και στην διαδικασία στο πρωτοβάθμιο δικαστικό συμβούλιο γίνεται το ίδιο»<sup>334</sup>*

Και αντίστοιχα ο ίδιος δικηγόρος μας λέει: *«Υπήρχε περίπτωση με Αλβανό με διαβιβαστικό με 150 κλοπές και δικάστηκε για 8 χρόνια στον α' βαθμό και ουσιαστικά συνέβη το εξής, το ύψος της ποινής δεν ήταν 8 χρόνια που δικάστηκε αλλά ήταν σαν να δικαζόταν ανάμεσα σε 8-150 χρόνια, ήταν ψηλό το νούμερο που επεβλήθη, ήταν δηλ. ποινή υπόνοιας για τις 150 κλοπές..... που σημαίνει ότι αυτή η ποινή υπόνοιας έρχεται να δέσει το ανύπαρκτο τεκμήριο αθωότητας και την *in dubio pro reo* αρχή, δηλ. εν αμφιβολία βάλτε κάτι παραπάνω. «Βάλτε κάτι παραπάνω, δικάστε υπάρχει και το Εφετείο» και αν αυτά είναι στο επίπεδο του πλημμελήματος πάει καλά, στο Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων όμως, ο άλλος πάει μέσα.....»*

Και ερχόμαστε στο σημείο που ο κατηγορούμενος, ενώ οι νομικές διατάξεις, του έδωσαν την εξέχουσα θέση, να είναι καταρχήν αθώος την ίδια στιγμή που τον αποκαλούν κατηγορούμενο, να μην μπορεί να κάνει και ιδιαίτερα πράγματα περί της απεμπλοκής του από την κατηγορία, ιδίως όταν είναι φτωχός και δεν έχει συνήγορο υπεράσπισης. Μας είπε στην έρευνά μας, ένας από τους δικαστικούς υπάλληλους που τελεί χρέη γραμματέα σε ποινικές υποθέσεις του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων: *«Ο δικαστής έναν φτωχό τον αντιμετωπίζει αλλιώς. Στις υποθέσεις που ο κατηγορούμενος δεν είναι φτωχός ο δικαστής σέβεται την προσωπικότητα των συνηγόρων υπεράσπισης ιδίως όταν είναι γνωστοί για την εμπέλειά τους. Σέβεται την σκιά τους στην υπόθεση. Ενώ όταν εκδικάζεται υπόθεση φτωχού*

---

<sup>333</sup> βλ. συνέντευξη Β4. Β.Δ. (35 χρόνια εξάσκησης δικηγορίας), σ.σ. 225

<sup>334</sup> βλ. συνέντευξη Γ3. Γ.Γ. (27 χρόνια υπηρεσίας και ως γραμματέας έδρας, προϊστάμενος σε εφετείο κακουργημάτων) σ.σ.240

σε αυτές τις περιπτώσεις ο δικαστής ενώ εκδικάζεται η υπόθεση πριν τελειώσει κοιτάζει ήδη την επόμενη υπόθεση»<sup>335</sup>.

Ας δούμε όμως τι γίνεται με το βάρος απόδειξης της ενοχής. Από την στιγμή που το βάρος απόδειξης της ενοχής, το έχει το δικαστήριο και όχι ο εισαγγελέας, όπως συμβαίνει σε όλα τα αγγλοσαξονικά συστήματα<sup>336</sup>, ή όπως συνέβαινε στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα παλαιότερα,<sup>337</sup> και θεωρείται πλέον ότι ο εισαγγελέας δεν είναι διάδικος, αλλά παράγοντας της δίκης με διπλή αποστολή, δηλαδή να ασκεί την ποινική δίωξη και να απαγγέλλει την κατηγορία, αλλά παράλληλα να προτείνει την δική του εκτίμηση για την απόδοση δικαιοσύνης,<sup>338</sup> αντιλαμβανόμαστε ότι σε κάθε περίπτωση η αθώτητα δεν έχει βάρος απόδειξης αλλά μόνο η ενοχή και το βάρος αυτό δεν το φέρει σε καμία περίπτωση ο κατηγορούμενος.

---

<sup>335</sup> βλ. συνέντευξη Γ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)σ.σ 236

<sup>336</sup> ‘Throughout the web of the English Criminal Law one golden thread is always to be seen that is the duty of the prosecution to prove the prisoner’s guilt’ Woolmington v. D.P.P.(1035) A.C.432,25 App.R.72(BY Lord Sanky), στο βιβλίο των G.Cote-Harper, A.Manganas, J. Turgeon, ‘Droit Penal Canadien’ 3<sup>rd</sup> ed. Montreal.Y.Blais 1989, p.p. 153.

<sup>337</sup> Ο Ζησιαδης υπεστήριξε ότι το βάρος αποδείξεως, το έχει, με βάση την στοιχειώδη λογική και την ασφάλεια της κοινωνίας, ο εισαγγελέας, διότι επικαλείται εις βάρος του κατηγορουμένου, πραγματικά γεγονότα που αφορούν τον αιτιώδη σύνδεσμο, την ενοχή, ή το άκυρο της πράξεως. Εάν δε, δεν αποδείξει την ενοχή, τότε ο δικαστής πρέπει με την αρχή in dubio pro reo να καταλήξει υπέρ της απαλλαγής του κατηγορουμένου ο οποίος δεν έχει καμία υποχρέωση να αποδείξει της άρνησης της κατηγορίας του, (Ζησιάδου Ι., «Ποινική Δικονομία» τομ. 1<sup>ος</sup> εκδ. 2<sup>η</sup>, Θεσσαλονίκη 1964, σ.σ.610-611.

<sup>338</sup> Καράμπελα Λ. «Η Υπεράσπιση στην Ποινική Δίκη» τομ. Α’ Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992, σ.σ. 40, Ανδρουλάκης Ν. σημ. ο.π. 320, σ.σ. 230, αντίθετα υποστηρίζεται από τον Σταραντζή, ότι με την εξάλειψη του βάρους αποδείξεως της ενοχής από τον εισαγγελέα αχρηστεύεται τυπικά και ουσιαστικά το τεκμήριο της αθωότητας, Σταραντζής Γ. «Υπάρχει βάρος αποδείξεως στην ποινική δίκη;» Ποιν.Δικ. 6/1999 σ.σ. 631-632. Ο εφέτης Ρήγος στην εισήγησή του στην Εταιρεία Δικαστικών Μελετών κατά την συνεδρίαση της 21<sup>ης</sup> -11-1991, σημειώνει ότι δεν υπάρχει άμεση και σαφής διάταξη που να ορίζει το συναφές με το τεκμήριο της αθωότητας αξίωμα και ότι η κατηγορούσα αρχή φέρει το βάρος της αποδείξεως της ενοχής του κατηγορουμένου, (Το τεκμήριο αθωότητας, Ποιν.Χρ. ΜΒ, σ.σ.625)

Βέβαια η δικαστική πρακτική, άλλα έχει επισημάνει και έχει αποδείξει ότι ο αθώος, πρέπει να αποδεικνύει την αθωότητά του.<sup>339</sup> Έτσι ακριβώς ειπώθηκε όπως είδαμε παραπάνω στη συνέντευξη που είχαμε και από την έρευνα μας: *«Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται να κερδηθεί καμία δίκη, εάν τελικά δεν τεθεί η υπεράσπιση στην βάση της αποδείξεως της αθωότητας.»*<sup>340</sup>

Ίσως έμμεσα, την εξήγηση για αυτήν την δικαστική πρακτική, κατά την οποία πρέπει να αποδείξει ο κατηγορούμενος την αθωότητα του, να την δίνει ο Ανδρουλάκης, όταν αναφέρει ότι ο κατηγορούμενος *«οφείλει να θεωρείται αθώος (ακριβέστερα: απλά ύποπτος) εφόσον η ενοχή του δεν έχει απαγγελθεί με αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση ενός τακτικού ποινικού δικαστηρίου».*<sup>341</sup> Δηλαδή σύμφωνα με την θέση του αυτή, μπορεί να θεωρηθεί ότι ο αθώος, ισοδυναμεί με το να θεωρείται ύποπτος. Έτσι λοιπόν, όπως σημειώνει ο ίδιος, για την ακρίβεια, ο κατηγορούμενος θεωρείται *«απλά ύποπτος»*.

Κατά την γνώμη μας όμως, αυτή η θέση είναι εξαιρετικά επικίνδυνη και ελλοχεύει σοβαρούς κινδύνους παρερμηνείας του τεκμηρίου της αθωότητας, ιδίως από νέους δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι δεν έχουν εντρύφσει, ούτε στην πραγματική φύση του τεκμηρίου, αλλά ούτε και στην σπουδαιότητα του στην ποινική δίκη. Οι δε συνήγοροι υπεράσπισης, εάν είναι νέοι και άπειροι, οι οποίοι πολλοί από αυτούς τελούν και καθήκοντα συνηγόρου νομικής αρωγής, όπως θα δούμε παρακάτω σε αντίστοιχο κεφάλαιο, μπορεί να παρασυρθούν και να θεωρήσουν ότι ο αθώος ισοδυναμεί με τον ύποπτο. Σε αυτή λοιπόν την περίπτωση, δεν θα μπορέσουν να διασφαλίσουν επαρκώς ή και καθόλου, την μη παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας από τυχόν συμπεριφορές εις βάρος του

---

<sup>339</sup> Ο Σταραντζής Γ., (ο.π. σημ. 338), ρητά σημειώνει ότι ο κατηγορούμενος προσπαθεί με το συνήγορό του, να αποδείξουν την αθωότητά του.

<sup>340</sup> βλ. συνεντεύξη Β4. Β.Δ. (35 χρόνια εξάσκησης δικηγορίας) σ.σ. 225

<sup>341</sup> ο.π. σημ. 320, όπου ο Ανδρουλάκης, σε παραπομπή του σημειώνει ότι, *‘εάν ο κατηγορούμενος εθεωρείτο αθώος στην κυριολεξία του όρου, τότε θα ήταν ανεπίτρεπτη η επιβολή σε βάρος του μέτρων δικονομικού καταναγκασμού’*. Αν και κατά την γνώμη μας για την επιβολή αυτών των μέτρων, όπως η προσωρινή κράτηση, σύμφωνα με τον νόμο, δεν παίζει ρόλο η ενοχή του κατηγορουμένου, αλλά η διασφάλιση της εμφάνισής του στο δικαστήριο και τις Αρχές, ενώ το τεκμήριο δεν κάμπτεται σε καμία περίπτωση, εφόσον δεν κρίνεται η ενοχή. Ειδιάλλως δεν θα μπορούσε να γίνει χρήση του στο δικαστήριο, γιατί θα είχε εξαντληθεί η εφαρμογή του στην προδικασία.

κατηγορουμένου, διότι στην συνείδηση τους, θα έχει επικρατήσει η ετικέτα του ύποπτου και θα μπορούν κατά συνέπεια, να δικαιολογήσουν με επιείκεια, παραβιάσεις εις βάρος του, οι οποίες ενδεχομένως να είναι φραστικές και μόνον, αλλά δεν θα παύουν να είναι παραβιάσεις, είτε εκ μέρους των μαρτύρων, είτε του εισαγγελέα είτε και του δικαστηρίου.

Πρέπει δε να σημειωθεί, ότι αυτή καθ' αυτή η λέξη ύποπτος<sup>342</sup>, είναι εκ διαμέτρου αντίθετη με την λέξη αθώος και εννοιολογικά και σημασιολογικά, και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν και δεν πρέπει να θεωρηθούν ισοδύναμες οι έννοιες αυτές, διότι κατά αυτόν τον τρόπο, το τεκμήριο ή καλύτερα το δικαίωμα του να θεωρείσαι αθώος, καταλύεται αυτόματα και εγκαινιάζεται ο αγώνας του κατηγορούμενου να αποδείξει ότι δεν είναι ούτε ύποπτος, ούτε ένοχος, αφού εισέρχεται στην ποινική διαδικασία με το τεκμήριο της υποψίας για την ενοχή και όχι με το τεκμήριο της αθωότητας. Εξάλλου ας μην ξεχνάμε, ότι είναι η αστυνομία, που ασχολείται με τον ύποπτο και είναι αυτή που πολλές φορές προσπαθεί, όπως αναλύσαμε παραπάνω, να εδραιώσει στο δικαστήριο την υποψία εις βάρος του και να στηρίξει έτσι την ενοχή, δεν είναι ο κατηγορούμενος που ευθύς εξαρχής είναι ύποπτος. Δεν μπορούμε λοιπόν να εισερχόμαστε σε δίκη με την ταυτότητα που δίνει η αστυνομία. Στην δίκη εισερχόμαστε με την ποινική υπόθεση, που φέρει η αστυνομία ενώπιον των δικαστικών αρχών, όχι και με την άποψή της περί του κατηγορουμένου. Εάν ήταν έτσι, τότε δεν θα υπήρχε νομοθετικό κείμενο να μιλά περί αθώου, αλλά περί υπόπτου και τέτοιο δεν υπάρχει.

Ας δούμε όμως τώρα την αρχή της ηθικής απόδειξης, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 177 ΚΠΔ σύμφωνα με το οποίο «οι δικαστές δεν είναι υποχρεωμένοι να ακολουθήσουν τους νομικούς κανόνες αποδείξεων αλλά πρέπει να αποφασίζουν κατά την πεποίθησή τους, ακολουθώντας την φωνή της συνείδησής τους και οδηγούμενοι από την απροσωπόληπτη κρίση που προκύπτει από τις συζητήσεις και που αφορά την αλήθεια των πραγματικών γεγονότων, την αξιοπιστία των μαρτύρων και την αξία των άλλων αποδείξεων».

---

<sup>342</sup> Ύποπτος είναι 1) αυτός που προκαλεί υποψίες για το ποιόν, το περιεχόμενο ή τη δράση του, που δημιουργεί την εντύπωση ότι μπορεί να μην είναι νόμιμος, ηθικός ή ότι πιθανώς αποσκοπεί σε κάτι κακό, 2) αυτός που σχετίζεται με τον υπόκοσμο και γενικότερα με παράνομες δραστηριότητες και εμπνέει ανησυχία ή φόβο, 3) πρόσωπο που προκαλεί υποψίες για συγκεκριμένη δραστηριότητα, για συγκεκριμένη πράξη. (Μπαμπινιώτη Γ. «Λεξικό της ελληνικής γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998 σ.σ 1877)

Αναρωτιέται λοιπόν ένας παρατηρητής και μελετητής της δικαστικής πρακτικής πως μπορεί εν τοις πράγμασι να λειτουργήσει αυτή η αρχή. Ας πάρουμε για παράδειγμα ένα φτωχό αλλοδαπό, που θεωρείται ύποπτος και όχι καταρχήν αθώος, για κάποια παράνομη πράξη, όπως για ληστεία, ποια φωνή συνειδήσεως,<sup>343</sup> απροσωπόληπτη μπορεί να ακολουθήσει ο δικαστής, όταν μάλιστα τα τοπικά για παράδειγμα, μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν αναφερθεί στην συγκεκριμένη υπόθεση, ενώ παράλληλα τα εθνικά ΜΜΕ βομβαρδίζουν καθημερινά για την εγκληματικότητα των αλλοδαπών<sup>344</sup> και η αστυνομία διαβιβάζει μια δικογραφία με τους πλέον επιβαρυντικούς χαρακτηρισμούς για τον φερόμενο ως δράστη. Πως μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος ο δικαστής από το τι έχουν γράψει οι εφημερίδες ή έχει ειπωθεί στην τηλεόραση, όταν η αλήθεια είναι ότι αυτά τα μέσα χειραγωγούν την σκέψη και σίγουρα επηρεάζουν έμμεσα και τους δικαστές.<sup>345</sup> Ποια μπορεί να είναι η αλήθεια των πραγματικών γεγονότων, για παράδειγμα σε υπόθεση με κλοπές, όταν δεν υπάρχει άλλο στοιχείο πλην της καταγγελίας των θυμάτων, και συνεπώς το πραγματικό περιστατικό είναι μόνο το γεγονός της κλοπής. Ποια είναι η αξιοπιστία των μαρτύρων, όταν τα θύματα δεν τον αναγνώρισαν τον δράστη και το καταθέτουν, ενώ οι αστυνομικοί που δεν τον είδαν να διαπράττει τις κλοπές, πιστεύουν ότι είναι αυτός ο δράστης και πως ο δικαστής θα ζυγίσει την αξιοπιστία σε τέτοιες υποθέσεις. Τι γίνεται όταν τελικά η δικογραφία είναι ελλιπής από στοιχεία υπέρ του κατηγορουμένου και «στεγνή»<sup>346</sup> από πλευράς υπερασπιστικών στοιχείων. Μήπως τελικά στην ουσία, ελέγχεται η αξιοπιστία του κατηγορουμένου έναντι των αστυνομικών; Και ξέρουμε όλοι πλέον τώρα, όπως αναλύσαμε ήδη, ποιος είναι ο πιο αξιόπιστος. Ο αστυνομικός φυσικά, ο οποίος έχει

---

<sup>343</sup> Δασκαλόπουλος Σ. «Άρθρ. 177 ΚΠΔ: Υπάρχουν, άραγε, δύο φωνές συνειδήσεως στον εφαρμοστή του Ποινικού Δικαίου;» Υπερ. 1997,σ.σ. 713-715, Κρουσταλάκης Ε. «Η προσωπικότητα του δικαστικού λειτουργού στην προσπάθεια για την ορθή δικανική κρίση» Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 1659-1660

<sup>344</sup> Κουράκης Ν. «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα» Ποιν.Χρ. ΝΓ' σ.σ. 577-583, Καίσαρης Π. «Τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου και Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης» Πραξ&Λογ. 2002,σ.σ 591-594

<sup>345</sup> Ρήγου Γ., «Το τεκμήριο αθωότητας. Η μεταχείριση από τα ΜΜΕ των δραστών, πραγματικών ή υποτιθέμενων, εγκληματικών πράξεων, τι σημαίνει ότι «κάθε άνθρωπος μέχρι την αμετάκλητα καταδίκη του για ορισμένο έγκλημα θεωρείται αθώος», Ποιν.Χρ. ΜΒ' σ.σ.635 (624-636)

<sup>346</sup> βλ. συνέντευξηΓ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)σ.σ. 236

σκοπό να προστατέψει την κοινωνία από το εγκληματικό κακό, ενώ ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ψεύδεται<sup>347</sup> για την υπεράσπισή του.

Τέλος, εάν το τεκμήριο αθωότητας είναι ένας νομικός κανόνας και η αρχή *in dubio pro reo* ένας άλλος, μήπως καταλήγουμε με κακή χρήση της αρχής της ηθικής απόδειξης, ο δικαστής να προσπερνά αυτούς τους κανόνες και να καταδικάζει τους κατηγορούμενους εκτιμώντας όπως είπαμε ελεύθερα εις βάρος τους. Δεν θα ξεχάσουμε βέβαια και δεν θα παραλείψουμε να αναφέρουμε εδώ, ότι δεν λειτουργούν όλοι οι δικαστές έτσι και για αυτό έχουμε την δυνατότητα να βλέπουμε τις διαφορές στον τρόπο που κάποιοι απονέμουν την ποινική δικαιοσύνη. Απλά είναι πολλοί δικαστές που λειτουργούν, τουλάχιστον στον πρώτο βαθμό δικαιοδοσίας, με αυτόν τον τρόπο, που δείχνει ότι δεν βλέπουν ούτε τον κατηγορούμενο, μα ούτε τα δικαιώματά του, ιδίως όταν είναι φτωχός αλλοδαπός και ασήμαντος. Αυτό δε, είναι ορατό από όλους, δηλαδή το ακροατήριο σε μια ποινική αίθουσα το αντιλαμβάνεται, οι γραμματείς το αντιλαμβάνονται, οι δικηγόροι το ίδιο, οι κατηγορούμενοι δε πολύ περισσότερο, αλλά πιστεύουμε ότι και οι ίδιοι οι δικαστές το γνωρίζουν. Εξαιτίας λοιπόν του προφανούς και ο Δασκαλάκης στην έρευνά του, όταν ρώτησε τους πολίτες της χώρας μας, εάν πιστεύουν ότι υπάρχει διάκριση εις βάρος των φτωχών στην ποινική δικαιοσύνη απάντησαν θετικά<sup>348</sup>

Ένας κρατούμενος δε, μας λέει στην έρευνα μας,<sup>349</sup>: «..... εάν είσαι τσιγγάνος και αγράμματος όπως οι πιο πολλοί,<sup>350</sup> οι δικαστές δεν καταλαβαίνουν τι λες, κοιτάνε το φάκελο που είναι ογκώδης, εμείς τότε λέμε, «οι αστυνομικοί μας χρεώσανε», και τελικά τρώμε την ποινή ολόκληρη και χωρίς ελαφρυντικό. Από τέτοια δουλειά είναι και ο αδελφός μου μέσα, είχε κάνει τρεις κλοπές και του χρεώσανε 30...»

---

<sup>347</sup> Χρησιμοποιείται συχνά ο όρος σχετικά με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ψεύδεται στο οποίο κάνει αναφορά ο Ανδρουλάκης, χωρίς να φαίνεται να συμφωνεί με την συγκεκριμένη διατύπωση, ο.π. σημ.320, σ.σ. 74. Αλλως και σε κάθε περίπτωση ο κατηγορούμενος, δεν έχει καθήκον αληθείας (Τριανταφύλλου Γ., «Η Θέση του συγκατηγορουμένου στο ισχύον σύστημα απόδειξης», Ποιν.Χρ. ΜΓ, σ.σ. 1082,)

<sup>348</sup> ο.π. σημ.2 σ.σ.173-174

<sup>349</sup> βλ. συνέντευξη, Ζ17. Ζ.Ε. (19 χρόνων) σ.σ 292

<sup>350</sup> ο.π. σημ., 1, p.p.31-32 όπου αναφέρεται ότι κάτι αντίστοιχο προέκυψε ότι συμβαίνει από την έρευνα του Καναδά, με τους “aboriginals”.



Και βέβαια με αφορμή αυτό το απόσπασμα πρέπει να πούμε ότι το τεκμήριο αθωότητας, όπως σωστά σχολιάζει ο Συλίκος, παραβιάζεται όχι μόνο όταν το δικαστήριο είχε προκατάληψη ή προσχηματισμένη εντύπωση, αλλά και όταν δημιουργείται η εντύπωση ότι είχε προκατάληψη ή προσχηματισμένη εντύπωση<sup>351</sup>.

Και ένας γραμματέας μας αναφέρει επίσης: «...όταν εκδικάζεται υπόθεση φτωχού σε αυτές τις περιπτώσεις ο δικαστής ενώ εκδικάζεται η υπόθεση πριν τελειώσει κοιτάζει ήδη την επόμενη υπόθεση..... παρατηρείται μια φθίνουσα διαδικασία που ακολουθεί η δικαστική πορεία ενός φτωχού δηλαδή εννοώ ότι γίνεται φθίνουσα η πορεία του μέσα από τις αποφάσεις που εκδίδονται και από κατηγορούμενος καταλήγει «φουκαράς».<sup>352</sup>

Πως μπορούμε λοιπόν να ισχυριστούμε, μετά από αυτά, ότι ένας φτωχός κατηγορούμενος είναι δυνατόν να αντιπαρέλθει εύκολα μια κατηγορία σε ένα ποινικό δικαστήριο με μόνο βοήθημά του την αλήθεια του λόγου του, το τεκμήριο αθωότητας και την αρχή *in dubio pro reo*. Μάλλον όλα αυτά μοιάζουν ουτοπικά, εάν σκεφτούμε την δύναμη των μαρτύρων αστυνομικών έναντί του, όπως την εξηγήσαμε στο οικείο κεφάλαιο, την ανύπαρκτη υπεράσπισή του, αφού δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να προσλάβει ένα καλό νομικό να τον υπερασπιστεί, τους ανύπαρκτους μάρτυρες υπεράσπισης, αφού ούτε καν γνωρίζει ότι μπορεί να εξετάσει κάποιους ή και εάν το θέλει μπορεί να μην έχει κανέναν να τον υπερασπιστεί, την ελλιπή γνώση της δικογραφίας του, διότι δεν θα έχει καταφέρει ποτέ μόνος του να πάρει πλήρη αντίγραφα όλων των εγγράφων του ποινικού του φακέλου. Εάν δε, είναι και αλλοδαπός μπορεί να μην καταλαβαίνει ούτε την υπόθεσή του, ούτε το τι γίνεται μέσα στο ακροατήριο<sup>353</sup>, και πολύ περισσότερο είναι σίγουρο ότι όχι μόνο θα

---

<sup>351</sup> Σχόλια επί της ΑΠ 2464/2005, Πραξ&Λογ. 2006 σ.σ.47-48

<sup>352</sup> βλ. συνέντευξη Γ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)σ.σ. 236

<sup>353</sup> Έτυχε να παρακολουθήσουμε σε ακροατήριο 5μελούς Εφετείου Κακουργημάτων την εκδίκαση υπόθεσης αλλοδαπού κατηγορούμενου, ιρανού, που μετά την απαγγελία της ποινής η πρόεδρος του δικαστηρίου, ενημέρωσε τον κατηγορούμενο ότι έχει δικαίωμα αναίρεσης και είπε στον μεταφραστή του να του το μεταφράσει. Ο μεταφραστής αποκρίθηκε με ένα Εεε; γεμάτο απορία, διότι δεν ήξερε ούτε τι σημαίνει αναίρεση ούτε πως μεταφράζεται αυτή η λέξη, βλ. επίσης σχετικά τους αλλοδαπούς Κουράκης Ν. «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα» Ποιν.Χρ. ΝΓ' σ.σ. 577-578, όπου αναφέρεται σε ένα «οιονεί» όπως το χαρακτηρίζει, τεκμήριο ενοχής των αλλοδαπών που αντιμετωπίζουν ποινικές κατηγορίες.

αγνοεί το περί αθωότητας τεκμήριο, αλλά θα είναι απολύτως πεπεισμένος για την καταδίκη του, σχετικά με όσα του καταλογίζουν είτε τα διέπραξε είτε όχι.

*«Στο δικαστήριο (μας λέει ένας κρατούμενος) η συμπεριφορά των δικαστών ήταν τελείως αδιάφορη, σαν να μην σε άκουγαν, εάν ήμουν όμως παιδί που οι γονείς του ήταν επώνυμοι και ζούσαν στο Κολωνάκι, τουλάχιστον θα έδειχναν ότι με προσέχουν, και η ποινή μου σίγουρα δεν θα ήταν αυτή που ήταν και θα μου έδιναν και αναστολή στην ποινή μέχρι το Εφετείο<sup>354</sup>.*

Εν κατακλείδι λοιπόν αντιλαμβανόμαστε, ότι η ισχύς του τεκμηρίου αθωότητας για τον φτωχό παραβάτη του ποινικού νόμου, είναι μειωμένη έως ανύπαρκτη. Η αρχή *in dubio pro reo*, δεν φαίνεται να μπορεί να λειτουργήσει αν δεν λειτουργεί το τεκμήριο και η αρχή της ηθικής απόδειξης. Από την στιγμή δε, που η αρχή *in dubio pro reo* και το τεκμήριο αθωότητας δεν είναι ισχυρά, ο δικαστής, μπορεί να αξιολογήσει τις υπάρχουσες αποδείξεις ή και ενδείξεις, εις βάρος του κατηγορουμένου. Όπως θα δούμε όμως παρακάτω, τα πράγματα δεν είναι έτσι όταν μια καλή νομική υπεράσπιση, μπορεί να θέσει τις πραγματικές διαστάσεις στις οποίες πρέπει να κινηθεί μια υπόθεση.

## ***Γ2.2. Το δικαίωμα στην υπεράσπιση με συνήγορο της επιλογής - Δικηγόροι νομικής αρωγής.***

Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην υπεράσπιση, οδηγεί ταυτόχρονα και στο δικαίωμα της επιλογής συνηγόρου για την υπεράσπιση του. Το δεύτερο δικαίωμα όμως αφορά παράλληλα και την οικονομική δυνατότητα του κατηγορούμενου να προσλάβει συνήγορο υπεράσπισης, την οποία άλλες φορές έχει και άλλες όχι. Το δικαίωμα στην υπεράσπιση, ιδρύεται καταρχήν από την διάταξη 6& 3δ ΕΣΔΑ, κατά την οποία ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα όπως υπερασπίσει ο ίδιος τον εαυτόν του, ή αναθέσει την υπεράσπιση του, σε συνήγορο της επιλογής του. Το κανονιστικό πλαίσιο που καθορίζει την ποινική δίκη, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οργανώνεται στις διατάξεις του ΚΠΔ. Στις διατάξεις αυτές όπως θα δούμε παρακάτω, ρυθμίζονται και θέματα που αφορούν τους οικονομικά ασθενείς

---

<sup>354</sup> βλ. συνέντευξη, Ζ16 Ζ.Δ (20 ετών, 7 χρόνια ποινή), σ.σ. 289

κατηγορούμενους, χωρίς να τίθεται κριτήριο για το προσδιορισμό του οικονομικώς αδυνάτου. Επιπλέον ο νόμος 3226/2004, περί παροχής νομικής βοήθειας στους οικονομικά ασθενείς διαδίκους, ενισχύει στην ουσία τις σχετικές δικονομικές διατάξεις και επιπροσθέτως κατ' αυτόν τον τρόπο ενισχύεται το δικαίωμα της παροχής δικαστικής προστασίας και υπεράσπισης όπως το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζει. Ο νόμος αυτός όμως ορίζει παράλληλα, το κριτήριο για την έννοια του χαμηλού εισοδήματος, το οποίο σύμφωνα με την διάταξη του αρθ. 1 παρ. 2, καθορίζει ότι δικαιούχοι της νομικής αρωγής, είναι οι πολίτες των οποίων το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα δεν υπερβαίνει τα δύο τρίτα των κατώτατων ετήσιων ατομικών αποδοχών που προβλέπει η Εθνική Γενική Σύμβαση Εργασίας. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σχετικά με το συγκεκριμένο κριτήριο έχει σχολιαστεί ότι αυτό, όπως έχει τεθεί από τον νόμο, εσφαλμένως κάνει αναγωγή στο κατώτατο όριο εισοδήματος και ότι δεν θα έπρεπε να προσδιορίζεται το όριο αυτό με τρόπο άκαμπτο, δηλαδή με νομοθετικό-τεχνικό όρο. Θα έπρεπε δηλαδή να υπάρχει κάποια ελαστικότητα, ώστε μέσα στα πλαίσια της διακριτικής ευχέρειας τους τα δικαστήρια, να μπορούν να εκτιμήσουν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του κάθε κατηγορούμενου και της κάθε ποινικής υπόθεσης.<sup>355</sup>

Μη αγνοώντας λοιπόν ο νομοθέτης, το ότι πράγματι υπάρχουν οικονομικά αδύναμοι κατηγορούμενοι, οι οποίοι μάλιστα αποτελούν και την βασική «πελατεία»<sup>356</sup>, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μανωλεδάκης, του μηχανισμού της ποινικής καταστολής, και οι οποίοι πολλάκις κατηγορούνται για πράξεις που απειλούνται με ποινές κάθειρξης<sup>357</sup>, όρισε στον Κώδικα της Ποινικής δικονομίας, ότι η πολιτεία θα διορίζει εξ επαγγέλματος δικηγόρους προς υπεράσπιση τους. Αυτό καθορίστηκε στο άρθρο 340 & 1 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο, ο πρόεδρος του δικαστηρίου, διορίζει υποχρεωτικά συνήγορο στον κατηγορούμενο που δεν έχει, από πίνακα, που καταρτίζει, κάθε χρόνο τον Ιανουάριο, το διοικητικό συμβούλιο του οικείου δικηγορικού συλλόγου. Επιπλέον στο άρθρο 376 ΚΠΔ, ορίζεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου να υποβάλλει αίτημα στο δικαστήριο, να

---

<sup>355</sup> Συνεωνίδης Δ. « Ο Υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν.3226/2004, Ποιν.Λογ. 2004,σ.σ.1495.

<sup>356</sup> Μανωλεδάκης Ι., «Η Προστασία των Αδυνάτων στο Ποινικό Δίκαιο», Υπερ.1996, σ.σ. 937

<sup>357</sup> Η κάθειρξη (αρθ.52 ΠΚ) διακρίνεται σε πρόσκαιρη (5-20 χρόνια) και ισόβια

διοριστεί δικηγόρος προς υπεράσπισή του, από τον πρόεδρο του δικαστηρίου, εάν η κατηγορία αφορά κακούργημα και να τεθεί η δικογραφία του στην διάθεση του δικηγόρου που θα τον υπερασπίσει.

Επιπλέον και σχετικά με την εφαρμογή του συγκεκριμένου άρθρου, όπως έχει προκύψει στην δικαστική πρακτική και αποδίδεται στον σχολιασμό του<sup>358</sup> πρέπει να αναφερθεί ότι στα πλημμελήματα ο κατηγορούμενος οφείλει να αποδεικνύει την οικονομική του αδυναμία ενώ στα κακούργηματα όχι.<sup>359</sup> Αν δε, όπως λέει το άρθρο στο εδάφιο γ, ο κατηγορούμενος ζητήσει έστω και με απλή επιστολή του προς τον πρόεδρο ή τον εισαγγελέα, τον διορισμό συνηγόρου πριν την δικάσιμο, τότε ο συνήγορος πρέπει να διοριστεί 3 τουλάχιστον ημέρες πριν το δικαστήριο. Εδώ ίσως θα μπορούσαμε να θέσουμε τον εξής προβληματισμό: Στην διάταξη αυτή που αναφέραμε, του άρθρου της ποινικής δικονομίας, δεν απαιτείται ρητά να αποδείξει ο κατηγορούμενος την οικονομική του αδυναμία, στα κακούργηματα. Στην διάταξη όμως του άρθρου 2 ν. 3236/2004, προβλέπεται ότι στην αίτηση του ο δικαιούχος για την νομική αρωγή, πρέπει να αποδείξει την οικονομική του αδυναμία, μέσω συγκεκριμένων δικαιολογητικών εγγράφων. Στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, αναφέρονται ενδεικτικά τα έγγραφα τα οποία είναι φορολογική δήλωση, βεβαίωση εφόρου ότι δεν υποχρεούται σε υποβολή δήλωσης ο αιτών, αντίγραφο δήλωσης περιουσιακής κατάστασης, εκκαθαριστικού σημειώματος, ΑΦΜ, βεβαιώσεις υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, ένορκες βεβαιώσεις και αποδεικτικά κατοικίας ή διαμονής για τον πολίτη τρίτου κράτους. Στην δε παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, προβλέπεται ότι η αίτηση και δικαιολογητικά πρέπει να κατατεθούν 15 τουλάχιστον μέρες πριν την δίκη.

Διερωτάται λοιπόν κανείς, πόσο εφικτό είναι να ετοιμαστούν όλα αυτά τα δικαιολογητικά, για κάποιον που είναι φτωχός κρατούμενος και δη αλλοδαπός και δεν έχει κανέναν

---

<sup>358</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 704

<sup>359</sup> Διαβάσαμε έγγραφο της φυλακής Κορυδαλλού όπου βασισμένο, όπως έγγραφε στην από 8/8/2007 έγγραφη εντολή του Προέδρου του Εφετείου Αθηνών προς τις φυλακές Κορυδαλλού, οι αιτήσεις για διορισμό συνηγόρου υπηρεσίας δεν θα διαβιβάζονταν από τον κο Εισαγγελέα Επόπτη, στον Πρόεδρο του Εφετείου, παρά μόνον εάν συνοδεύονταν από ένα τουλάχιστον δικαιολογητικό, από τα αναφερόμενα σε αυτήν και εάν δεν υποβάλλονταν 20 τουλάχιστον μέρες πριν την δικάσιμο.

συγγενή ή κάποιον άλλον να φροντίσει για τα απαραίτητα έγγραφα. Μήπως λοιπόν, κατ' αυτόν τον τρόπο, ουσιαστικά οδηγείται ένας φτωχός κατηγορούμενος αναγκαστικά στην εγκατάλειψη της προσπάθειας αποδείξεως αυτής της αδυναμίας του, αφού όταν εμφανιστεί ενώπιον του δικαστηρίου για την εκδίκαση της υπόθεσής του, το δικαστήριο εφόσον κατηγορείται για κακούργημα, οφείλει εκ του νόμου να του διορίσει παραχρήμα συνήγορο υπεράσπισης; Όμως παράλληλα, κατ' αυτόν τον τρόπο ενδέχεται έμμεσα να παραβιάζεται ή καλύτερα να αποδυναμώνεται κατ' ουσίαν το δικαίωμα του στην επικοινωνία του με τον δικηγόρο που θα τον υπερασπίσει, αφού χάνει την δυνατότητα να συναντηθεί πριν την δίκη μαζί του και εμποδίζεται τόσο η παροχή πληροφοριών στον δικηγόρο για την υπόθεση, όσο και η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης και συνεργασίας των δύο προσώπων, που αποτελεί συστατικό απαραίτητο, για την καλύτερη υπεράσπιση του εκάστοτε κατηγορουμένου.

Ο κατηγορούμενος τώρα, σύμφωνα με την διάταξη του αρθ. 340 & 1 ΚΠΔ, δεν μπορεί να αρνηθεί τον διορισμό του συγκεκριμένου δικηγόρου που διορίστηκε, εκτός και δηλώσει ρητά, ότι δεν τον εμπιστεύεται και ζητήσει αναβολή για να βάλει συνήγορο εμπιστοσύνης και επιλογής του. Αν δεν απαντήσει το δικαστήριο, σε αυτό το αίτημα του, τότε ιδρύεται αναιρετικός λόγος. Βέβαια εδώ είναι σκόπιμο να επισημάνουμε, ότι σπάνια ακούγονται δηλώσεις μη εμπιστοσύνης σε συνηγόρους στα ποινικά ακροατήρια, αφού οι κατηγορούμενοι είναι φτωχοί και αδυνατούν να έχουν την οικονομική δυνατότητα να προσλάβουν δικηγόρο και απλά αποδέχονται όποιον τους διορίσει το δικαστήριο. Από την άλλη, το ενδεχόμενο να αιτηθεί αναίρεση, ο φτωχός κατηγορούμενος γιατί δεν απάντησε σε ανάλογο αίτημα του το δικαστήριο, είναι πλέον από απίθανο, αφενός διότι αγνοεί τον αναιρετικό λόγο και το δικαίωμά του, αφετέρου διότι σε κάθε περίπτωση πρέπει να παρακολουθήσει πότε θα καθαρογραφούν τα πρακτικά της δίκης, ώστε να ελέγξει εάν δεν απάντησε το δικαστήριο στον ισχυρισμό του και εάν δεν απάντησε να μην χάσει την προθεσμία για να ασκήσει την αναίρεση. Την αναίρεση όμως, δεν μπορεί να συντάξει άνευ δικηγόρου, διότι χρειάζεται να αναιρεσιβάλλει την απόφαση, βάσει των διατάξεων του ΚΠΔ, και εάν την συντάξει μόνος του, ή ο γραμματέας της φυλακής, το πιθανότερο είναι να απορριφθεί για τυπικούς λόγους. Εάν δε σε κάθε περίπτωση, φτάσει να εκδικαστεί το ένδικο μέσο της αναίρεσης, δεν θα έχει συνήγορο να την υποστηρίξει διότι και πάλι δεν θα έχει χρήματα να προσλάβει κάποιον δικηγόρο και επιπλέον δεν γνωρίζει ότι δύναται να

ζητήσει αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου και στο Άρειο Πάγο, όπου όμως και στην αίτηση αυτή πρέπει να προσκομίσει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά προς απόδειξη της οικονομικής του αδυναμίας. Πάντως το ΕΔΔΑ ορίζει, ότι πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια διορισμού συνηγόρου της επιλογής του κατηγορούμενου<sup>360</sup>, με την έννοια ότι εάν αιτηθεί ένας κατηγορούμενος την αναβολή της εκδίκασης της υπόθεσης του για να διορίσει δικηγόρο, αυτό το αίτημα πρέπει να ικανοποιείται. Επιπλέον και σε σχέση με τον αυτεπαγγέλτως διορισμένο συνήγορο, αυτός οφείλει να υπερασπιστεί τον κατηγορούμενο, ακόμη και εάν δεν τον δεχτεί ο κατηγορούμενος<sup>361</sup>.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να επισημάνουμε, ότι ως προκύπτει από το γράμμα του νόμου, τόσο στις διατάξεις του ΚΠΔ, που αφορούν τον διορισμό δικηγόρων υπεράσπισης εξ επαγγέλματος, όσο και στο νόμο περί νομική αρωγής, δεν ορίζεται καμία προϋπόθεση για το πώς και από ποιους δικηγόρους, θα καταρτίζεται ο πίνακας των δικηγόρων.

Έτσι λοιπόν στην καθημερινή δικαστική πρακτική, έχουμε φτάσει μπροστά στο εξής φαινόμενο, το οποίο βέβαια, μπορεί να διαπιστωθεί σε κάθε δικάσιμο Τριμελούς ή Πενταμελούς Εφετείου Κακουργημάτων: νεαροί δικηγόροι, οι οποίοι πολλές φορές, δεν έχουν επαρκή εμπειρία και γνώση των ποινικών διαδικασιών και ακροατηρίων και οι οποίοι έχουν καταγράψει εθελοντικά το όνομά τους, στον κατάλογο ονομάτων που αφορά αυτούς που επιθυμούν να παρέχουν υπηρεσίες νομικής αρωγής, τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές υποθέσεις, να περιμένουν μπροστά από την έδρα του δικαστηρίου για να διοριστούν αυτεπάγγελτα από το δικαστήριο, με αλφαβητική σειρά την ώρα που πρόκειται να εκδικαστεί μια υπόθεση κακουργήματος. Όταν λοιπόν προσέλθουν οι κρατούμενοι από τις φυλακές στην αίθουσα του δικαστηρίου, είθισται ο προϊστάμενος που εποπτεύει την μεταγωγή, να ρωτά τους κρατούμενους, για το ποιοι δεν έχουν δικηγόρο και να σημειώνει τα ονόματά τους, ώστε να ενημερώσει αντίστοιχα τον πρόεδρο του δικαστηρίου. Αφού λοιπόν διοριστούν οι δικηγόροι, παίρνουν τον φάκελο της δικογραφίας, για να βγάλουν αντίγραφα. Κάποιοι λοιπόν συμπληρώνουν πρώτα τα έγγραφα για τον διορισμό τους και την πληρωμή τους, ενώ κάποιοι άλλοι συνομιλούν με τον κατηγορούμενο και σε σχετικά

---

<sup>360</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 704, (Thompson κατά Ην. Βασιλείου, αποφ., 15-6-2004)

<sup>361</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 704

πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δηλώνουν ότι είναι έτοιμοι για την υπεράσπιση του κατηγορουμένου.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι, παλαιότερα, οι δικηγόροι που διορίζονταν δεν εισέπρατταν χρήματα. Πολύ συχνά δε, οι δικαστές διόριζαν έμπειρους δικηγόρους, οι οποίοι βρίσκονταν στο ακροατήριο την δεδομένη στιγμή για δικές τους υποθέσεις, ή συνεργάτες τους, οι οποίοι είχαν με τον χρόνο αποκτήσει μια οικειότητα με το αντικείμενο της ποινικής δίκης. Δηλαδή η ρύθμιση της αποζημίωσης των δικηγόρων ουσιαστικά έγινε με τον νόμο 3226/2004 και έκτοτε οι δικηγόροι αποζημιώνονται κανονικά. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 14 του νόμου, ορίζεται ότι οι δικηγόροι αποζημιώνονται, σύμφωνα με τα κατώτατα προβλεπόμενα όρια καθορισμού αμοιβής. Αυτά τα όρια λοιπόν που έχουν καθοριστεί σύμφωνα με τα κατώτατα όρια που αναγράφονται στο διπλότυπο προείσπραξης του δικηγορικού συλλόγου είναι: για τριμελές εφετείο κακουργημάτων ποσόν ίσον με 983 €, στο πενταμελές εφετείο είναι 1410€, στο ΜΟΔ είναι 1500 και στο ΜΟΕ 1635€. Αυτό είχε λοιπόν ως συνέπεια, νεαροί δικηγόροι με μικρό κύκλο εργασιών, αλλά και άλλοι μεγαλύτεροι στην ηλικία, οι οποίοι επί έτη πολλά δεν είχαν καμία επαγγελματική επαφή με την ποινική διαδικασία και οι οποίοι θέλουν να ενισχύσουν το εισόδημα τους, να προσέρχονται και να δηλώνουν το όνομά τους στον κατάλογο του οικείου δικηγορικού συλλόγου, προκειμένου να διορίζονται σε υπερασπίσεις ποινικών δικών και κατ' επέκταση να εισπράττουν τα αντίστοιχα ποσά, τα οποία όχι μόνο δεν είναι ευκαταφρόνητα, αλλά δεν απαιτούν και καμιά ηθική ευθύνη απέναντι στο πελάτη, όπως εάν ο πελάτης είχε οικειοθελώς ζητήσει τις υπηρεσίες τους.

Αποτέλεσμα αυτής της νομοθετικής διάταξης, ήταν να πληρώνονται οι δικηγόροι για τις υπηρεσίες τους, πλην όμως πολλές από αυτές να μην έχουν την ποιότητα που απαιτείται σε τέτοιου είδους υποθέσεις, οι οποίες πολλές φορές είναι δύσκολες στον χειρισμό τους, με σοβαρά νομικά θέματα. Στην ερευνά μας ένας δικαστικός λειτουργός<sup>362</sup> μας είπε : *«Η νομική αρωγή έχει πρόβλημα. Διορίζονται νεαροί δικηγόροι οι οποίοι τις περισσότερες φορές έχουν πλήρη άγνοια της βαρύτητας του αδικήματος για το οποίο κατηγορείται κάποιος αλλά επιπλέον έχουν και πλήρη άγνοια του νόμου. Δυστυχώς δεν*

---

<sup>362</sup> βλ. συνέντευξη Α1. Α.Α - (30 χρόνια υπηρεσίας, Πρόεδρος Εφετών), σ.σ 209

ελέγχεται η νομική κατάρτιση τους, ούτε και υπάρχει κάποιος τρόπος για να ελεγχθεί. Επιπλέον επειδή είναι πολύ νέοι δεν έχουν την σημαντική εμπειρία του ακροατηρίου. Η ενημέρωση για την σχετική υπόθεση, των εξ επαγγέλματος διορισθέντων δικηγόρων γίνεται σε τόσο σύντομο διάστημα που δεν αντιλαμβάνονται ούτε τι έχει γίνει, ούτε μπορούν να μελετήσουν την υπόθεση. Ιδίως σε ποινικά αδικήματα που εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του ΜΟΕ, τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα. Φανταστείτε ότι διορίζονται την ώρα έναρξης της δίκης 9.00 το πρωί και έχουν χρόνο μέχρι τις 10.00 δηλαδή μόνο μια ώρα». Και εδώ παρατηρούμε ότι ο χρόνος που τελικά είθισται να δίδεται στον συνήγορο, για μελέτη δικογραφίας και επικοινωνίας με τον κατηγορούμενο είναι ουσιαστικά ανεπαρκής, παρόλο που ο χρόνος πρέπει να τεκμαίρεται ότι είναι επαρκής<sup>363</sup>

Καταρχήν σχετικά με τον συνήγορο της υπεράσπισης, πρέπει να σημειωθεί ότι πρώτιστα της γνώσης του, πρέπει να τον διακρίνει η ευσυνειδησία, προκειμένου να υπερασπιστεί δεόντως τον εκάστοτε κατηγορούμενο.<sup>364</sup> Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της ευσυνειδησίας, θεωρούμε ότι εμπίπτει και η προσωπική υπεύθυνη επιλογή του δικηγόρου, να μην αναλαμβάνει τον χειρισμό ποινικών υποθέσεων, όταν δεν γνωρίζει πως γίνεται ή πως πρέπει να γίνει αυτός στην εκάστοτε περίπτωση και προπάντων όταν αγνοεί ακόμη και βασικές δικονομικές διατάξεις για την διαδικασία στο ακροατήριο. Διότι ο χειρισμός μιας υπόθεσης τέτοιας φύσεως, είναι κάθε φορά απολύτως διαφορετικός, από τον χειρισμό ακόμη και κάποιας που έχει ίδιο αντικείμενο, αφού εκτός από τα αντικειμενικά στοιχεία της εκάστοτε υποθέσεως, πρέπει να ερευνηθούν και να αναδειχθούν στο βαθμό που επιβάλλεται και επιτρέπεται και τα υποκειμενικά στοιχεία του εκάστοτε κατηγορούμενου.

Εδώ λοιπόν τίθεται ένα σοβαρό θέμα. Τελικά ποιου το δικαίωμα διασφαλίζεται σύμφωνα με την παραπάνω διαδικασία; Του κατηγορουμένου στην υπεράσπιση ή του δικηγόρου που δεν έχει επαρκείς εισπράξεις μηνιαίως σε καλύτερες οικονομικές συνθήκες; Δυστυχώς η εμπειρία των δικαστηρίων και οι συνεντεύξεις της έρευνάς μας, κυρίως των δικαστικών λειτουργών, οδηγούν την απάντηση στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος.

---

<sup>363</sup> ΑΠ 1404/83 Π.Χρ. ΛΔ, σ.σ. 371.

<sup>364</sup> Μπαγιώργας Δ. «Μικρά Εμπειρία», Αθήνα 1990, σ.σ.88 επ.



Άρα εδώ, έρχεται και πάλι στην επιφάνεια το ζήτημα της ανισότητας και των ίσων δικαιωμάτων των φτωχών κατηγορουμένων, έναντι αυτών που έχουν την οικονομική δυνατότητα. Ναι μεν έχει λοιπόν ο φτωχός κατηγορούμενος, εξασφαλίσει δια νόμου την υποχρεωτική εμφάνιση του με δικηγόρο, όταν απειλείται ποινή καθείρξεως εις βάρος του, δεν έχει εξασφαλιστεί όμως έτσι η καλή υπεράσπιση των δικαιωμάτων και συμφερόντων του. Βρισκόμαστε λοιπόν ενώπιον του παράδοξου, να εξασφαλίζεται ένα δικαίωμα που με την σειρά του, εξασφαλίζει την ισότητα στην άσκηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων ενός κατηγορουμένου, αλλά να μην εξασφαλίζεται η σωστή υπεράσπισή του, οπότε η ανισότητα έγκειται ακριβώς σε αυτό το σημείο. Δεν έχει σημασία όμως η τύποις εξασφάλιση ενός δικαιώματος, όταν στην ουσία του δεν μπορεί να ασκηθεί. Είναι σαν να εξασφαλίζεις σε κάποιον το δικαίωμα ψήφου, αλλά μολονότι είναι τυφλός, να μην του παρέχεις την δυνατότητα βοήθειας, για να συμπληρώσει το ψηφοδέλτιο των εκλογών, με αποτέλεσμα το ψηφοδέλτιο που θα δώσει να είναι προφανώς άκυρο εξαιτίας του τρόπου που θα έχει συμπληρωθεί.

Βέβαια το ΕΔΔΑ έχει κρίνει, ότι ο κακός ή εσφαλμένος τρόπος χειρισμού της υπεράσπισης εκ μέρους ενός συνηγόρου που έχει διορίσει το δικαστήριο, δεν συνεπάγεται ευθύνη του κράτους.<sup>365</sup> Το θέμα όμως δεν είναι να δούμε την κρατική ευθύνη για την ανεπάρκεια των δικηγόρων, σε κάποια υπόθεση, σε σχέση με τον καλύτερο νομικό χειρισμό, αλλά εάν τελικά η πράξη δείχνει ότι το δικαίωμα ασκείται καλά. Εξάλλου το ΕΔΔΑ σε άλλη υπόθεση έχει κρίνει ότι το δικαίωμα δωρεάν διορισμού δικηγόρου δεν αποτελεί απλό τύπο αλλά πρέπει να συμβάλει στην υπεράσπιση.<sup>366</sup> Αμέσως μετά θα δούμε τι σημαίνει υπεράσπιση, διότι αυτή όταν γίνεται πρέπει να είναι ουσιαστική και όχι να συνίσταται στην απλή τυπική παρουσία του δικηγόρου, ο οποίος στην αγόρευσή του, όπως έχει διαπιστωθεί κάποιες φορές στην δικαστική πρακτική, ζητά την επιείκεια του δικαστηρίου, χωρίς να αναφέρεται στην ουσία και στα ειδικά χαρακτηριστικά της υπόθεσης που χειρίζεται. Μας είπε ένας δικηγόρος στην έρευνά μας : *«πολλοί δικηγόροι που δεν γνωρίζουν ούτε τα στοιχειώδη για την διαδικασία, ούτε καν πότε αναγιγνώσκονται τα έγγραφα μιας υπόθεσης, ή*

---

<sup>365</sup> ο.π. σημ. 138, σ.σ. 705-706 (υπόθεση Czekalla κατά Πορτογαλίας αποφ., 10-10-2002)

<sup>366</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 705 (υπόθεση Artico κατά Ιταλίας αποφ., 13-5-1980)

πότε απολογείται ο κατηγορούμενος συμβαίνει και το είδα αυτό που περιγράφω, να αγορεύουν και να λένε προς το δικαστήριο: «ζητάμε την επιείκεια του δικαστηρίου και το ελαφρυντικό του προτέρου εντίμου βίου», χωρίς καν να έχουν δει το ποινικό μητρώο του κατηγορουμένου»<sup>367</sup>

Στις συνεντεύξεις, της έρευνάς μας, των δικαστικών λειτουργών, των κατηγορουμένων, των δικηγόρων, των δικαστικών υπαλλήλων και των αστυνομικών, παρατηρούμε ότι όλοι σημειώνουν πως ένας ανεπαρκής δικηγόρος, ο οποίος διορίζεται εξ επαγγέλματος, από τον δικαστή, προς υπεράσπιση του εκάστοτε κατηγορουμένου, που δεν έχει χρήματα να πληρώνει για να προσλάβει ένα καλό δικηγόρο, μπορεί να επιφέρει ανεπανόρθωτη βλάβη στην εξέλιξη της υπόθεσης του, με δυσμενή αποτελέσματα στο ίδιο.

Ένας εισαγγελικός λειτουργός<sup>368</sup> επίσης, επισημαίνει καταρχήν πόσο σημαντικός μπορεί να είναι ο ρόλος ενός δικηγόρου σε μια ποινική υπόθεση, η οποία ούτε καν εμπίπτει στα αυτόφωρα κακουργήματα. Μας λέει λοιπόν: «Στην προκαταρκτική εξέταση επίσης θα καλέσω κάποιον για εξηγήσεις για ένα αδίκημα. Εάν είναι φτωχός και δεν μπορεί να διορίσει ένα δικηγόρο θα έλθει μόνος του και με αυτά που θα πει μπορεί να θέσει τον εαυτό του σε κίνδυνο. Εάν όμως έλθει με δικηγόρο ο οποίος γνωρίζει να αναλύσει για παράδειγμα το αβάσιμο της ποινικής δίωξης εάν συντρέχει κάτι τέτοιο ή να φέρει κάποια έγγραφα και να διαφωτίσει την υπόθεση μπορεί να γίνει τελικά μια άλλη ποινική μεταχείριση την οποία ο φτωχός δεν θα έχει».

Αυτό που είναι ουσιώδες να επισημανθεί είναι ότι σε μια ποινική υπόθεση, ενδέχεται να υπάρχουν νομικά ζητήματα, τα οποία να πρέπει να τεθούν ενώπιον του δικαστηρίου, όπως ζήτημα που αφορά την μετατροπή μιας κατηγορίας (π.χ. από απόπειρα ανθρωποκτονίας σε επικίνδυνη σωματική βλάβη ή σε βαρεία σκοπούμενη σωματική βλάβη, ή από ανθρωποκτονία εκ προθέσεως σε θανατηφόρα σωματική βλάβη, ή από κλοπή σε απόπειρα κλοπής, η από κλοπή κατά συνήθεια σε κατ' εξακολούθηση κλοπή, η από κατοχή ναρκωτικών προς εμπορία σε κατοχή για προσωπική χρήση, κ.α.). Αυτές οι μεταβολές

---

<sup>367</sup> βλ. συνέντευξη, Β3. Β.Γ. (10 χρόνια εξάσκηση δικηγορίας) σ.σ 221

<sup>368</sup> βλ. συνέντευξη, Α5. Α.Ε. (15 χρόνια υπηρεσίας Αντεισαγγελέας Πρωτοδικών), σ.σ.214

κατηγοριών απαιτούν καταρχήν πολύ καλή γνώση εκ μέρους του συνηγόρου, των ποινικών διατάξεων, ώστε να είναι σε θέση να υπαγάγει τα πραγματικά περιστατικά της πράξης στις κατάλληλες νομικές διατάξεις. Αφετέρου χρειάζεται να αναδείξει τα σημεία αυτά στο δικαστήριο, προκειμένου να αποδοθεί η σωστή νομική κατηγορία στον κατηγορούμενο. Είναι εξάλλου σπάνιο να συναντήσουμε δικαστήρια, τα οποία αυτεπαγγέλτως να μεταβάλλουν στις αποφάσεις τους τις κατηγορίες, εκτός και είναι απολύτως προφανές ότι πρέπει να γίνει, όπως για παράδειγμα όταν έχει κάποιος παραπεμφθεί για ληστεία και ο παθών καταθέσει και επιμένει ότι δεν τον λήστεψε ο κατηγορούμενος, αλλά μπήκε απλά στο κατάστημα και τον απείλησε χωρίς να αποπειραθεί καν να ιδιοποιηθεί κάποιο αντικείμενο, ή όταν το επισημάνει και το προτείνει ο εισαγγελέας.

Επίσης μπορεί να υπάρχουν λόγοι που αίρουν το άδικο, ή λόγοι που αίρουν τον καταλογισμό, όπως να τελεί ο κατηγορούμενος σε μέθη, την ώρα διάπραξης του αδικήματος. Μπορεί επίσης να προκύπτουν ζητήματα από την διεξαγωγή μιας ιατροδικαστικής πραγματογνωμοσύνης, η οποία να χρειάζεται, με ειδικό αίτημα στο δικαστήριο να συμπληρωθεί, ή να υπάρχει ψυχική νόσος ή τοξικομανία, για την οποία να απαιτείται και πάλι ειδικό αίτημα εκ μέρους του κατηγορουμένου δια του υπερασπιστού του, για να διαταχθεί η διεξαγωγή της σχετικής πραγματογνωμοσύνης. Μπορεί επίσης, να απαιτείται να επικαλεστεί ο συνήγορος υπεράσπισης, ειδικούς ελαφρυντικούς λόγους για την μείωση της προβλεπόμενης ποινής. Για παράδειγμα, το απλό ελαφρυντικό της μετεφηβικής ηλικίας, (αρθ. 133 ΠΚ),<sup>369</sup> το οποίο δεν μπορεί να επικαλεστεί ο δικηγόρος, εάν δεν γνωρίζει την ηλικία αυτού που υπερασπίζεται, είτε γιατί δεν το σκέφτηκε, είτε γιατί δεν τον ρώτησε, είτε γιατί δεν υπάρχει πιστοποιητικό γέννησης στην δικογραφία, το οποίο εξάλλου δεν οφείλεται να υπάρχει, οπότε το ελαφρυντικό πολλές φορές προσπερνάται και χάνεται.

Αυτοί οι χειρισμοί μιας υπόθεσης, λοιπόν όπως είναι αντιληπτό, για να γίνουν με σοβαρότητα και υπευθυνότητα, πρέπει καταρχήν ο εκάστοτε δικηγόρος, που αναλαμβάνει μια υπόθεση τέτοιας φύσεως, να είναι σε θέση να διαχωρίσει την αντικειμενική υπόσταση

---

<sup>369</sup> Η μετεφηβική ηλικία σύμφωνα με το άρθρο 133 ΠΚ, κυμαίνεται μεταξύ 18 ετών συμπληρωμένων και μη συμπληρωμένου του 21<sup>ου</sup>.

των αδικημάτων που προβλέπονται στον ποινικό κώδικα ή στους ειδικούς ποινικούς νόμους προκειμένου να αντιληφθεί και να αιτηθεί για παράδειγμα, με αυτοτελή ισχυρισμό την επιτρεπτή μεταβολή μιας κατηγορίας, εφόσον προκύπτει τέτοιο ζήτημα. Επίσης πρέπει να είναι σε θέση, να δει τα υποκειμενικά στοιχεία της υπόθεσης και να τα αξιολογήσει επαρκώς για να προβάλλει αντίστοιχους ισχυρισμούς και αιτήματα.

Το σοβαρό θέμα συνεπώς είναι, ότι μόνο η καλή νομική ποινική γνώση, σε φέρνει σε τέτοια θέση αυτοπεποίθησης, ώστε να εξασφαλίσεις την καλή υπεράσπιση ενός κατηγορουμένου, είτε τον υπερασπίζεσαι διορισμένος εξ επαγγέλματος είτε όχι, και όπως εμφανίζεται από την παρούσα έρευνα, αυτή την γνώση, δεν την έχει ο μεγαλύτερος αριθμός δικηγόρων, που υπερασπίζονται εξ επαγγέλματος, φτωχούς κατηγορούμενους. Συγκεκριμένα μας αναφέρει ένας δικαστικός λειτουργός<sup>370</sup> : *«Ένας φτωχός εάν δεν έχει καλό δικηγόρο, μπορεί να κινδυνεύσει, διότι δεν θα αναδειχθούν τα απαραίτητα στοιχεία της υπόθεσής του όπως από έναν που ξέρει πολύ καλά τον νόμο και είναι εξειδικευμένος στο ποινικό δίκαιο»*. Ένας δε γραμματέας<sup>371</sup> μας λέει: *«Οι φτωχοί δεν έχουν δικηγόρο, και στα κακουργήματα τους διορίζει το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως συνήγορο υπεράσπισης όμως ακόμη και η μελέτη του δικηγόρου είναι φτωχή διότι λείπει το προσωπικό όφελος των δικηγόρων, η αμοιβή. Ο αυτεπαγγέλτως διορισθείς, γνωρίζει πώς ότι και να κάνει τα χρήματα που θα πάρει από το κράτος είναι ίδια, είτε κάνει καλά την δουλειά του είτε όχι, ενώ κάποιος άλλος θα μπορούσε να διεκδικήσει περισσότερα ανάλογα με την μελέτη του και την εργασία του»*.

Αυτό προφανώς είναι κάτι το οποίο δεν αντιμετωπίζουμε μόνο στην χώρα μας, αφού η άγνοια, ή η ημιμάθεια, παγκοσμίως είναι αποδεκτό, ότι μπορεί να οδηγήσει σε δυσμενείς εξελίξεις μια υπόθεση. Πόσο δε μάλλον, όταν πρόκειται για υπεράσπιση κατηγορουμένων. Στις Νοτιοανατολικές Πολιτείες της Αμερικής, όμως αντί να παρατηρούν τέτοια φαινόμενα και προκειμένου να λειτουργήσει αποδοτικά το γραφείο των δημοσίων υπερασπιστών (office of public defenders) λειτουργεί στην Ατλάντα, ειδική σχολή εκπαίδευσης νεαρών

---

<sup>370</sup> βλ. συνέντευξη, Α1. Α.Α - (30 χρόνια υπηρεσίας, Πρόεδρος Εφετών)σ.σ 209

<sup>371</sup> βλ. συνέντευξη, Γ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)σ.σ 236

δικηγόρων με δικαστική εμπειρία μέχρι 3 έτη, οι οποίοι εκπαιδεύονται για να είναι καλοί δημόσιοι υπερασπιστές σε ποινικές δίκες.<sup>372</sup>

Σε μια έρευνα<sup>373</sup> που έκανε ο Stephen Bright, ο οποίος εκπροσώπησε σε δίκες κατηγορούμενους που αντιμετώπιζαν θανατική καταδίκη, εφέσεις τους και υποθέσεις καταδικασμένων σε διαδικασίες μετά την καταδίκη από το 1979, και παράλληλα ήταν διευθυντής στο κέντρο ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Atlanta της πολιτείας Georgia, παρατήρησε και αυτός ότι σε πολλές περιπτώσεις στις οποίες αναφέρει τα στοιχεία τους, εξαιτίας κακού χειρισμού του δικηγόρου υπεράσπισης οδηγήθηκαν κατηγορούμενοι στην ποινή του θανάτου. Αναφέρει χαρακτηριστικά, το παράδειγμα μιας υπόθεσης, όπου η σύζυγος που σκότωσε τον άντρα της, ο οποίος κατ' επανάληψη την κακοποιούσε, καταδικάστηκε σε θάνατο, διότι ο δικηγόρος που διόρισε η πολιτεία, δεν είχε συλλέξει τα πιστοποιητικά νοσηλείας της από το νοσοκομείο, από τις κατά καιρούς κακοποιήσεις που είχε υποστεί από το θύμα και δεν κατάφερε να αποδείξει τον ισχυρισμό της.

Αντίστοιχα σε μια υπόθεση παρόμοια στην χώρα μας, μπορεί κάποια κατηγορούμενη να καταδικαζόταν σε ισόβια ποινή κάθειρξης, διότι εάν δεν προσκομίζονταν τα αντίστοιχα έγγραφα δεν θα μπορούσε να αποδειχθεί ή ότι τέλεσε την πράξη σε βρασμό ψυχικής ορμής (αρθ, 299&2 ΠΚ) ή κατόπιν δικαιολογημένης αγανάκτησης από την συμπεριφορά του παθόντος ή λόγω οργής (αρθ. 84&2γ ΠΚ), συνθήκες οι οποίες μετατρέπουν την ισόβια κάθειρξη σε πρόσκαιρη. Αν λοιπόν λάβουμε υπ' όψιν μας, ότι όπως είδαμε σε μια συνέντευξη παραπάνω, δικαστικού λειτουργού, στις υποθέσεις των ΜΟΕ, που αφορούν για παράδειγμα ανθρωποκτονίες, ο δικηγόρος έχει μια ώρα προετοιμασίας της υπεράσπισης, δεν μπορεί να έχει τέτοια έγγραφα στο χρόνο αυτό. Εάν δε, δεν γνωρίζει πως πρέπει να

---

<sup>372</sup> <http://www.schr.org/counsel/spdte>

<sup>373</sup> Bright S. "Counsel for the Poor: The death sentence not for the worst crime but for the worst lawyer" *The Yale Law Journal*, Vol 103, No 7, p.p. 1835-1883 επίσης του ιδίου "Neither Equal Nor Just: The rational and denial of legal services to the poor when life and liberty are at stake", *New York University School of Law, Annual Survey of American Law*, Vol. 1997, pp.783-833, published 1999, βλ. επίσης "Poor defendants deserve better legal assistance", 17.8.2008, <http://eji.org/eji/raceandpoverty/counsel>, και Rubin S. "Criminal Justice and the poor", *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 22, No 5 (Jan.1932) p.p. 705-715, όπου παρατηρεί χαρακτηριστικά αναφέρει ότι η αδιάφορη υπεράσπιση από τους δημόσιους υπερασπιστές, είναι χειρότερη από την μη υπεράσπιση,

χειριστεί μια ανάλογη υπόθεση, τότε δεν θα αιτηθεί ούτε την αναβολή της, προκειμένου να προσκομίσει στο δικαστήριο ό,τι απαιτείται για την υπεράσπιση της κατηγορουμένης.

Σε αυτήν την κακή υπεράσπιση, θεωρούμε ότι παίζει ρόλο κάτι ανάλογο με αυτό που είπε ο Bright, όπως και αυτός το διαπίστωσε από τις υποθέσεις που μελέτησε, δηλαδή μπορεί να παίζει ρόλο το νεαρό της ηλικίας των διορισθέντων δικηγόρων (ήταν εγγεγραμμένοι ως δικηγόροι στο δικηγορικό σύλλογο μόλις έξι μήνες) ή το γεγονός ότι δεν είναι στους στόχους τους να ασχοληθούν με την ποινική δικηγορία, ή ότι μπορεί να έχουν ρατσιστικές διαθέσεις και όταν για παράδειγμα δικάζεται κάποιος αλλοδαπός (αφρικανός στην περίπτωση που εξέτασε) η υπεράσπιση εκ μέρους του να είναι ανεπαρκής εξ αυτού του λόγου, ή ότι δεν είχαν παρακολουθήσει ποτέ στο παρελθόν ποινική διαδικασία τέτοιου βαθμού. Διαπιστώθηκε δε, στην έρευνά του, ότι πολλές φορές οι δικηγόροι δεν ήξεραν καν την επαπειλούμενη ποινή, διότι ποτέ δεν είχαν ασχοληθεί με τον ποινικό νόμο. Κατά συνέπεια δε, όπως σημειώνει, οδηγήθηκαν φτωχοί σε θανατική καταδίκη, χωρίς καν την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους, διότι εξηγεί ότι δεν είναι τα γεγονότα της ποινικής υπόθεσης ο λόγος που κάποιες υποθέσεις είχαν την εξέλιξη της θανατικής καταδίκης, αλλά η ποιότητα της νομικής υπεράσπισης.

Επιπλέον στην δικαστική πρακτική, αντιμετωπίσαμε περιπτώσεις, που δεν είχε ασκηθεί έφεση κατά της πρωτοδίκου αποφάσεως, όταν ο συνήγορος ήταν αυτεπαγγέλτως διορισθείς. Αυτό είχε συμβεί διότι, ως είθισται ο κατηγορούμενος μετά την απόφαση εάν δεν επέμβει ο δικηγόρος για να οδηγηθεί στο γραφείο εκτέλεσης ποινών και εφέσεων του εφετείου, οδηγείται στην φυλακή. Εάν λοιπόν αδιαφορήσει ο δικηγόρος ή δεν ξέρει τι πρέπει να κάνει, ή δεν σκεφτεί καν την έφεση της απόφασης διότι δεν θα την υποστηρίξει αυτός αλλά κάποιος άλλος αυτεπαγγέλτως διορισθείς συνάδελφος, ο κατηγορούμενος οδηγείται στην φυλακή. Ας πάρουμε λοιπόν μια περίπτωση αλλοδαπού που γνωρίζουμε, ο οποίος μετά την έκδοση της πρωτοδίκου αποφάσεως και ενώ τον είχε υπερασπιστεί δικηγόρος που διόρισε το δικαστήριο, οδηγήθηκε από τα δικαστήρια στην φυλακή, χωρίς να έχει ασκήσει έφεση στο αρμόδιο γραφείο. Εκεί στην φυλακή, την άλλη ημέρα ζήτησε ακρόαση από την γραμματεία για να ασκήσει έφεση. Την επομένη όμως, έφυγε με μεταγωγή για την φυλακή όπου εκρατείτο, σε άλλη πόλη, αφού είχε έρθει στην τελευταία φυλακή, μόνο για να προσέλθει στο δικαστήριο. Κατά την μεταγωγή του, διέμεινε σε

ενδιάμεσο μεταγωγικό τμήμα για δύο ημέρες και πηγαίνοντας στην φυλακή, του είπαν στην γραμματεία της φυλακής<sup>374</sup> ότι δεν έχει έρθει το απόσπασμα της απόφασης, για να κάνει έφεση και φυσικά δεν τον ενημέρωσαν, ότι είχε μόνο 10 ημέρες προθεσμία, από τότε που εκδικάστηκε η υπόθεση, όποτε πέρασαν οι μέρες και όταν τον ειδοποίησαν σε άλλη ακρόαση που αιτήθηκε για το ίδιο ζήτημα, είχε χάσει την προθεσμία και κατά συνέπεια το δικαίωμα της έφεσης στην ποινή του που ήταν ύψους 18 ετών. Η άγνοια ή η αδιαφορία του δικηγόρου του αρχικά και των υπαλλήλων μεταγενέστερα, του στοίχισαν πολλά χρόνια φυλακής και φυσικά το δικαίωμά του σε δευτεροβάθμια κρίση της υπόθεσής του.

Αυτό που στην ουσία λοιπόν θίγεται με τα παραπάνω, είναι ότι αφενός δεν ασκείται ο θεσμικός ρόλος του συνηγόρου στην ποινική δίκη, όταν πρόκειται για υπεράσπιση, τέτοιου είδους και ποιότητας όπως αυτή που περιγράψαμε στις περιπτώσεις που αναφερθήκαμε και αφετέρου, ότι η έκθεση του εκάστοτε φτωχού κατηγορουμένου στον κίνδυνο πολυετών καθείρξεων στην περίπτωση μιας υπεράσπισης τέτοιας μορφής, είναι σχεδόν εξασφαλισμένη.

Ως προς τον θεσμικό ρόλο δε, του συνηγόρου στην ποινική δίκη ο Χρ. Αργυρόπουλος, είπε χαρακτηριστικά: *«η υπεράσπιση ανάγεται σε εγγύηση της προσωπικής ασφάλειας και ελευθερίας, σε θεσμό προστασίας του κατηγορουμένου in concreto και κάθε ανθρώπου in abstracto, από τον κίνδυνο καταχρηστικής ή κατά πρόφαση άσκησης της ποινικής δίωξης και της δικαιοδοσίας..... η υπεράσπιση δεν αποτελεί διαδικαστικό τύπο αλλά ουσιαστική εγγύηση»*<sup>375</sup>

Ως προς τον κίνδυνο, επιβολής πολυετούς κάθειρξης, στο οποίο εκτίθεται ο φτωχός κατηγορούμενος που δεν έχει χρήματα να διορίσει δικηγόρο της επιλογής του, αξίζει να αναφερθούμε αποσπασματικά σε μια εικόνα δίκης που αφορούσε έναν Αλβανό

---

<sup>374</sup> Εκτιμούμε ότι προφανώς ήταν κάποιος άπειρος υπάλληλος ή αδιάφορος, διότι θα μπορούσαν εάν ήθελαν να είχαν κρατήσει ημερομηνία στο βιβλίο ενδίκων μέσων, ώστε να μην χαθεί η προθεσμία και να συμπληρώσουν τον αριθμό της απόφασης μεταγενέστερα εάν δεν μπορούσαν να ενημερωθούν τηλεφωνικά από τον γραμματέα του δικαστηρίου για τον αριθμό της απόφασης.

<sup>375</sup> Αργυρόπουλος Χρ., «Ο Θεσμικός ρόλος του συνηγόρου στην ποινική δίκη» Ποιν. Χρ. ΜΖ', 1997σ.σ.934, επίσης Κωνσταντινίδης Α. «Καθήκον Αληθείας, Επαγγελματικό Απόρρητο και Ιδιωτικές Έρευνες του Συνηγόρου», Ποιν. Χρ. ΜΖ', σ.σ.609-632

κατηγορούμενο στο Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων, για ληστεία, επικίνδυνη σωματική βλάβη, οπλοφορία και οπλοχρησία, δηλαδή με απειλή μαχαιριού, αφαίρεσε ένα μικροποσό σε μετρητά και μερικά καλλυντικά, ο οποίος δεν είχε συνήγορο υπεράσπισης και η οποία περιγράφηκε από τον Χαραλαμπάκη, το 1996 στο περιοδικό Υπεράσπιση και είχε ως εξής: «Ο πρόεδρος .....παροτρύνει τον συνήγορο που διόρισε αυτεπάγγελα να δεχτεί -για λόγους οικονομίας της δίκης- να συνεχισθεί αμέσως η εκδίκαση της υπόθεσης, χωρίς να δοθεί στον συνήγορο – όπως συνηθίζεται – έστω και ο στοιχειώδης χρόνος για να ρίξει τουλάχιστον μια πρόχειρη ματιά στην δικογραφία, ψιθυρίζοντας με νόημα ότι η υπόθεση δεν χρειάζεται μελέτη διότι είναι «απλή» και η πράξη «σχεδόν ομολογημένη». Ο δικηγόρος χαμογελά συγκαταβατικά και δέχεται την πρόταση του προέδρου....., ο «διερμηνέας» που είχε προσληφθεί να συνδράμει (μια αλλόκοτη φιγούρα αμφιβόλου ικανότητας και απροσδιορίστου υποστάσεως) περιοριζόταν στο να ακούει με προσοχή (ή μήπως με δυσκολία) τα λεγόμενα από τους λοιπούς παράγοντες της δίκης χωρίς όμως να μπαίνει στον κόπο να τα μεταφράζει στον κατηγορούμενο ....., έτσι με γοργό τρόπο και χωρίς κανείς από τους παράγοντες της δίκης να ενδιαφερθεί για την – έστω και στοιχειώδη – ουσιαστική συμμετοχή του κατηγορουμένου στην όλη διαδικασία, ολοκληρώθηκε το δράμα. Για απολογία κατηγορουμένου και αγόρευση του συνηγόρου του- τις δύο κορυφαίες στιγμές της ποινικής δίκης – δεν μπορεί βέβαια να γίνει λόγος.....»<sup>376</sup>.

Και αναρωτήθηκε περαιτέρω ο περιγράφων την παραπάνω δίκη, για το εάν υπήρξε ουσιαστική λειτουργία της Δικαιοσύνης και φυσικά υποστήριξε την αρνητική απάντηση του ερωτήματος.

Είναι πράγματι αλήθεια, ότι εάν δεν λειτουργεί η ποινική δικαιοσύνη ουσιαστικά, ακόμη και όταν όλα τα δικαιώματα εξασφαλίζονται, αυτό σημαίνει δύο πράγματα: ή ότι οι λειτουργοί της δεν μπορούν να εξασκήσουν σωστά αυτή την εξουσία ή ότι τα δικαιώματα, με σιωπηρή αποδοχή όλων των παραγόντων της δίκης, είναι απλά τυπικά, χωρίς κανένα ουσιαστικό νόημα και συνεπώς δεν ασκούνται καν. Εάν λοιπόν σιωπηρά συνωμοτούμε όλοι, σε μια τέτοια κατάσταση, τότε όλοι παραβιάζουμε όχι τον ποινικό νόμο και τον

---

<sup>376</sup> Χαραλαμπάκης Αρ., «Γνώμη», Υπερ. 1996, σ.σ. 209-210.



σύνταγμα και τις εν γένει νομοθετικές διατάξεις, όπως αυτές εμφανίζονται να προστατεύουν και να διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά παραβιάζουμε ουσιαστικά την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στην πραγματικότητα βρισκόμαστε όχι πριν την κατάκτηση του νομικού μας πολιτισμού, αλλά στην μετά εποχή, που βέβαια δεν υπάρχει άγνοια των δικαιωμάτων και του τρόπου άσκησής τους, αλλά αποδοχή της εξαφανίσεως τους, δια της τύποις εφαρμογής τους.

Είναι δε, εξαιρετικά ολέθριο να σιωπούμε ειδικά εις βάρος των αδυνάτων, οι οποίοι εκ της θέσης τους, δεν έχουν ούτε δυνατότητα άμυνας, μα ούτε φυσικά και δυνατότητα επίθεσης, πολλές φορές δε, έχουν πλήρη άγνοια<sup>377</sup> όχι μόνο για τα δικαιώματά τους αλλά και για τα εν γένει τεκταινόμενα σε μια ποινική διαδικασία. Έτσι εξαντλείται ο νομικός πολιτισμός μας, στα γραπτά κείμενα τα οποία γίνονται πιο ανίσχυρα από τα άγραφα, αφού με την ουσιαστική αχρήστευσή τους, η εκάστοτε επίκλησή τους γίνεται γραφική. Θα αναφέρουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που συναντήσαμε πριν λίγους μήνες σε μια αίθουσα Μικτού Ορκωτού Εφετείου, όπου η πρόεδρος, του δικαστηρίου, προσπαθούσε να συντομεύσει εξαιρετικά, την εξέταση ενός μάρτυρα υπεράσπισης. Στην επιμονή του συνηγόρου υπεράσπισης, να ολοκληρώσει την κατάθεση του, ο μάρτυρας ψυχίατρος σχετικά με την κατάσταση ψυχικής υγείας του κατηγορουμένου, η πρόεδρος δυσανασχετούσε εμφανέστατα και στο τέλος αφαίρεσε τον λόγο από τον μάρτυρα. Όταν ο δικηγόρος επικαλέστηκε το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το δικαίωμα του πελάτη του στην δίκαιη δίκη, τότε ακούστηκε δια του στόματος της, η φράση: «...*μα επιτέλους πρέπει να σταματήσει αυτή η ιστορία με την επίκληση αυτής της σύμβασης δικαιωμάτων, γίνεται κατάχρηση, όλο η σύμβαση και η σύμβαση .....*» και δυστυχώς μαζί της συμφώνησε και η εισαγγελέας η οποία πήρε τον λόγο και πρόσθεσε ότι «...*και το ΕΔΔΑ έχει πει ότι γίνεται κατάχρηση στα δικαιώματα του κατηγορουμένου...*». Έτσι με αυτή την στάση τους, αφενός

---

<sup>377</sup> Τσιρίδης Π., «Νέοι ρόλοι του συνηγόρου: Διαπραγμάτευση στην προδικασία- Νομική Αρωγή» Ποιν.Χρ. ΜΗ σ.σ 213-216, επίσης ο Συμεωνίδης Δ., προτείνει για να μην έχουν άγνοια των δικαιωμάτων τους οι κατηγορούμενοι, στις κλήσεις και στα κλητήρια θεσπίσματα με τα οποία καλείται ο κατηγορούμενος στη δικάσιμο να γίνεται υποχρεωτικά μνεία του δικαιώματος του να ζητήσει δωρεάν διορισμό συνηγόρου. Στους δε κρατούμενους προτείνει να υποβάλλεται σχετικό ερώτημα ώστε να ενημερώνεται το δικαστήριο πολύ νωρίς για το διορισμό δικηγόρου.«Ο Υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν.3226/2004», Ποιν. Λογ. 2004, σ.σ. 1505

αγνόησαν, ότι η εξέταση ενός μάρτυρα όπως του προαναφερόμενου, ήταν εξαιρετικά ουσιώδης για την ποινική μεταχείριση του κατηγορούμενου αφού αφορούσε την ψυχική του υγεία και τον καταλογισμό του, αφετέρου σε αυτή την περίπτωση, η σύμβαση των δικαιωμάτων έγινε ένα γραφικό κείμενο, η χρήση του οποίου κωλυσιεργούσε την ταχύτητα εκδίκασης που ήθελε το δικαστήριο για την συγκεκριμένη υπόθεση.

Είναι θλίψη αυτό που μπορεί να αισθανθεί κανείς, εάν σκεφτεί πόσοι αγώνες έγιναν για να διασφαλιστούν αυτά τα δικαιώματα σε μια δημοκρατική κοινωνία. Και εάν βέβαια αυτή η καταπάτηση που προαναφέραμε, έγινε παρουσία συνηγόρου της επιλογής του κατηγορουμένου, αντιλαμβανόμαστε τι γίνεται σε φτωχούς ημεδαπούς και αλλοδαπούς κατηγορούμενους, όπου η δικαστική εξουσία απολαμβάνει μια διάφορη προς την δικαιοσύνη δύναμη, την στιγμή που δικηγόροι με ανεπαρκείς νομικές γνώσεις υπερασπίζονται κατηγορούμενους για σοβαρά αδικήματα, που απειλείται ισόβια ή τουλάχιστον πολυετής πρόσκαιρη κάθειρξη. Χαρακτηριστικά ένας πρώην κρατούμενος<sup>378</sup> μας είπε: *«Θυμάμαι ότι σε πολλά δικαστήρια οι δικαστές μου αφαιρούσαν τον λόγο, ενώ μιλούσα στην απολογία μου. Και όταν μια φορά αντέδρασα και τους είπα ότι έχω συνταγματικό δικαίωμα να απολογηθώ όσο θέλω, αφού δεν λέω ανοησίες, μου είπαν ότι δεν έχουν ανάγκη τις υποδείξεις μου, έβγαλαν επί τόπου την απόφαση και μου έδωσαν μια ποινή πριν καν ολοκληρώσω την απολογία μου. Ξέρεις κάτι, επί χούντας που είχα δικαστεί με είχαν αφήσει να απολογηθώ, τώρα που έχουμε δημοκρατία δεν με αφήνουν να απολογηθώ ακόμη και σήμερα που μιλάμε. Εάν όμως είχα χρήματα θα ήταν άλλη η συμπεριφορά τους».*

Υπάρχουν όμως και κάποιοι λαμπροί δικαστές, που γίνεται κοινώς αποδεκτό στον νομικό κόσμο, ότι πολλές φορές, γνωρίζουν καλύτερα από τον δικηγόρο τα δικαιώματα των κατηγορουμένων και λειτουργούν ουσιαστικά για την απονομή της δικαιοσύνης. Αυτοί πράγματι, είναι οι δικαστές που ζητά μια κοινωνία. Μπορούν να ασκήσουν το υπέρτατο λειτούργημά τους, πέρα από το σύνδρομο του δημοσίου υπαλλήλου ή του «αστυνόμου πολυτελείας»<sup>379</sup> που διώκει και τιμωρεί το έγκλημα, ο οποίος αντιμετωπίζουν με

---

<sup>378</sup> βλ. συνέντευξη, Ε1. Ε.Α. (51 ετών, με 33 χρόνια συνολικής παραμονής στην φυλακή ανά διαστήματα) σ.σ 259

<sup>379</sup> Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη», Υπερ. 1996, σ.σ., 713-714.

αντιπαλότητα τον συνήγορο υπεράσπισης, που κατά συνέπεια αποτελεί για αυτούς έναν «ψεύτη πολυτελείας», ο οποίος προσπαθεί με κάθε τρόπο να εξαπατήσει το δικαστήριο για την απαλλαγή του πελάτη του, μόνο και μόνο για το επαγγελματικό του συμφέρον. Ομοίως ο Κρουσταλλάκης<sup>380</sup> αναφέρει ότι «Ο νομοθέτης και ο δικαστής δεν είναι αποκλειστικά και μόνο οι διώκτες και οι τιμωροί του εγκλήματος. Και ο δικηγόρος από το άλλο μέρος δεν είναι αυτός που χωρίς κανένα όριο επιδιώκει την εξαπάτηση του Δικαστηρίου και με κάθε θυσία την απαλλαγή του πελάτη του ανεξάρτητα ενοχής του. Αυτό είναι μια ψεύτικη εικόνα». Και στο τέλος του κειμένου του σχολιάζει ότι η ποινική δίκη στην πατρίδα μας όπως διεξάγεται δεν είναι αποτελεσματική. Βέβαια το σήμερα αναφερόταν στο 1998, αλλά δεν νομίζουμε ότι σήμερα, 11 χρόνια μετά θα είχε μια άλλη άποψη για τα τεκταινόμενα στα ποινικά ακροατήρια, τα οποία ίσως να τον οδηγούσαν σε πιο θλιβερές σκέψεις.

Εδώ λοιπόν πρέπει να διαχωρίσουμε δύο σημεία σε σχέση με αυτά που έχουμε προαναφέρει. Πρώτον το γεγονός ότι ένας ημιμαθής δικηγόρος, ιδίως όταν διορίζεται εξ επαγγέλματος, αποτελεί επικίνδυνη διασφάλιση της υπεράσπισης του φτωχού κατηγορουμένου. Δεύτερον ότι ένα δικαστήριο, το οποίο για οποιονδήποτε λόγο, θέλει να αγνοεί κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης τα βασικά δικαιώματα του κατηγορημένου και πως ασκούνται, αποτελεί έναν επιπλέον κίνδυνο για τον κατηγορούμενο και σε συνδυασμό με έναν ημιμαθή όπως περιγράψαμε συνήγορο υπεράσπισης, συνιστούν δύο συνθήκες που μπορούν να οδηγήσουν πολλές φορές εσφαλμένα, ένα κατηγορούμενο σε πολυετή ποινή κάθειρξης ή και ισοβίων.

Επιπλέον είδαμε ότι ένας δικαστής οφείλει να είναι ουσιαστικός στην λειτουργία της δικαιοσύνης, είτε ο δικηγόρος είναι αυτεπαγγέλτως διορισμένος είτε όχι. Επειδή όμως στην περίπτωσή μας εξετάζουμε τις υποθέσεις εκείνες που ο κατηγορούμενος δεν δύναται λόγω οικονομικής αδυναμίας να προσλάβει δικηγόρο, δεν θα επεκταθούμε σε θέματα που αφορούν εν γένει την στάση των δικαστών έναντι των υπολοίπων παραγόντων της δίκης ή άλλων κατηγορουμένων που δεν είναι φτωχοί.

---

<sup>380</sup> Κρουσταλλάκης Ε. «Προβλήματα και προβληματισμοί από την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης» Ποιν.Χρ. ΜΗ' 1998, σ.σ. 428-430

Στην έρευνά μας λοιπόν, εντοπίσαμε δύο σημαντικά θέματα σε σχέση με τους φτωχούς κατηγορούμενους, το ένα είναι το σχετικό με την επιλογή συνηγόρου υπεράσπισης και το δεύτερο με την συμπεριφορά των δικαστών απέναντι τους.

Θα δούμε πρώτα το θέμα της δυνατότητας επιλογής δικηγόρου, σε σχέση με το θέμα της ανισότητας, όπως την είχε παρουσιάσει και την σχολιάσαμε στην αρχή της μελέτης μας ο Αμάρτυα Σεν. Θα δούμε δηλαδή πέραν του οικονομικά αδύνατου κατηγορούμενου και αυτόν που είναι φτωχός έναντι μιας συγκεκριμένης σημαντικής ελευθερίας.<sup>381</sup> Δηλαδή μπορεί να έχουμε έναν κατηγορούμενο, ο οποίος να μην είναι φτωχός σε βαθμό τέτοιο ώστε να μην έχει την δυνατότητα να προσλάβει έναν δικηγόρο να τον υπερασπιστεί, αλλά ενώ έχει χρήματα, να μην έχει την δυνατότητα να προσλάβει εκείνον ή εκείνους τους δικηγόρους, που θεωρούνται οι πλέον ειδικοί επί ποινικών θεμάτων. Για να εξηγήσουμε τι εννοούμε θα δούμε ενδεικτικά πως περιγράφουν κάποιοι κρατούμενοι, αυτή την δυνατότητα. Μας λέει λοιπόν ένας : *«Είχα τρεις δικηγόρους από τους πιο επώνυμους, φίρμες»*<sup>382</sup>. Και ένας άλλος συμπληρώνει: *«Τους δικηγόρους που πήρα, δανείστηκα χρήματα από συγγενείς, τα πεθερικά μου και φίλους και πλήρωσα 12.000 ευρώ για να με βγάλουν όπως είπαν με εγγύηση από την Ανακρίτρια. Δεν ήταν επώνυμοι αλλά ο πατέρας του ενός δικηγόρου, είχε πατέρα εισαγγελέα πριν χρόνια, τώρα είναι στην σύνταξη νομίζω, και μας εκμεταλλεύτηκε και τίποτα δεν έκανε και προφυλακίστηκα και τα λεφτά πήρε»*<sup>383</sup>. Ενώ κάποιος άλλος συμπληρώνει *«Στο δικαστήριο παίζει πάντα ρόλο ποιόν δικηγόρο έχεις. Δηλαδή ακόμη και αλβανός να είμαι, θα πάω καλύτερα από έναν έλληνα που δεν έχει καλό δικηγόρο. Θα πάρω μικρότερη ποινή και ελαφρυντικό. Παίζουν ρόλο τα «κονέ» του δικηγόρου με την έδρα και παίζει ρόλο πόσο τον υπολογίζουν οι δικαστές. Του δίνεις λεφτά σε πάει σε έδρα δική του»*<sup>384</sup>.

Και επειδή αυτά μας τα λένε οι κρατούμενοι, να δούμε και τι μας λένε οι γραμματείς έδρας: *«...Βέβαια έχω παρατηρήσει ότι όταν ένας κατηγορούμενος έχει υπεράσπιση*

---

<sup>381</sup> ο.π. σημ., 26, σ.σ. 134-135

<sup>382</sup> βλ. συνέντευξη Z13. Z.A., (ετών 20, 2 χρόνια έγκλειστος, 15 χρόνια ποινής) σ.σ 286

<sup>383</sup> βλ. συνέντευξη Z16 Z.Δ (20 ετών, 7 χρόνια ποινή) σ.σ 289

<sup>384</sup> βλ. συνέντευξη Z18. Z.Z. (22 χρονών) σ.σ. 293

μεγαλοδικηγόρους, είναι πολύ προσεκτικοί (οι δικαστές). Διότι τυχόν λάθος τους, μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον τους (π.χ. έχουν φόβο για την προαγωγή τους και τυχόν παρατηρήσεις από τους ανωτέρους τους). Τους ενδιαφέρουν πολύ και οι καλές δημόσιες σχέσεις με αυτούς τους δικηγόρους».<sup>385</sup>

Ένας άλλος γραμματέας μας λέει: «Ο δικαστής έναν φτωχό τον αντιμετωπίζει αλλιώς. Στις υποθέσεις που ο κατηγορούμενος δεν είναι φτωχός ο δικαστής σέβεται την προσωπικότητα των συνηγόρων υπεράσπισης ιδίως όταν είναι γνωστοί για την εμβέλειά τους. Σέβεται την σκιά τους στην υπόθεση. Ενώ όταν εκδικάζεται υπόθεση φτωχού σε αυτές τις περιπτώσεις ο δικαστής ενώ εκδικάζεται η υπόθεση πριν τελειώσει κοιτάζει ήδη την επόμενη υπόθεση. Το δικαστήριο μερικές φορές φοβούμενο την προαγωγή του, γράφει κάθε «γκρίνια» του δικηγόρου (όταν είναι από αυτούς τους δικηγόρους που έχουν γνωριμίες) και απαντά μάλιστα σε όλες. Με λίγα λόγια είναι τρομακτική η επίδραση του συνηγόρου στην δίκη»<sup>386</sup>.

Και ένας αστυνομικός συμπληρώνει: «Υπήρξε υπόθεση ενώπιον δικαστικού συμβουλίου, και συνοδεύαμε τον κρατούμενο. Ο συνήγορος του, ήταν γνωστός και επώνυμος και καθηγητής, η συμπεριφορά και η στάση των δικαστών ήταν πέρα από ευγενική, υποκλίθηκαν σχεδόν με την εμφάνισή του και τον αποκάλεσαν με το «κύριε καθηγητά καλώς ήρθατε, περάστε» καταλαβαίνετε λοιπόν πως τον πρόσεχαν σε ότι έλεγε. Αμέσως μετά με το ίδιο αίτημα ενώπιον του συμβουλίου ήταν ένας άγνωστος φτωχός και ταλαίπωρος κρατούμενος, τον οποίον επίσης συνοδεύαμε, και οποίος δεν είχε δικηγόρο. Όχι μόνο δεν τον πρόσεξαν, αλλά η συμπεριφορά τους ήταν απόλυτα εξουσιαστική»<sup>387</sup>.

Ένας δε δικαστικός λειτουργός μας είπε ότι «...ενδεχομένως ο άπειρος δικαστής να επηρεάζεται από έναν επώνυμο δικηγόρο που υπερασπίζει κάποιον κατηγορούμενο».<sup>388</sup>

Βλέπουμε λοιπόν ότι ένας δικηγόρος επώνυμος, μπορεί πράγματι να επηρεάσει ουσιαστικά την εξέλιξη μιας ποινικής δίκης, αφενός διότι τον προσέχουν οι δικαστές αφετέρου διότι το

---

<sup>385</sup> βλ. συνέντευξη, Γ5. Γ.Ε. (17 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας), σ.σ.242

<sup>386</sup> βλ. συνέντευξη, Γ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας) σ.σ. 236

<sup>387</sup> βλ. συνέντευξη Δ1. Δ.Α. (22 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός αστυνομίας) σ.σ 246

<sup>388</sup> βλ. συνέντευξη, Α1. Α.Α - (30 χρόνια υπηρεσίας, Πρόεδρος Εφετών) σ.σ 209

κύρος του, μπορεί να είναι πράγματι τόσο ισχυρό, ώστε να χαίρει σεβασμού ή και καμιά φορά και δέους. Βέβαια διαπιστώνουμε από την έρευνα, ότι θεωρούνται επώνυμοι και σημαντικοί αυτοί που έχουν διασυνδέσεις ή παρουσιάζουν στους κρατούμενους ότι έχουν διασυνδέσεις.

Σε αυτό λοιπόν το σημείο πρέπει να διακρίνουμε σχετικά με το θέμα της δυνατότητας επιλογής δικηγόρου, το ότι ενδέχεται κάποιος να έχει χρήματα για την πρόσληψη ενός δικηγόρου, αλλά να μην έχει την οικονομική δυνατότητα να προσλάβει έναν ειδικό όπως είπαμε, επί ποινικών θεμάτων δικηγόρο. Είδαμε και στην περίπτωση των αυτεπαγγέλτως διορισθέντων το πρόβλημα που συναντάται όταν ο δικηγόρος που υπερασπίζεται έναν κατηγορούμενο δεν είναι γνώστης του αντικειμένου που χειρίζεται, τότε ενδέχεται να στερήσει τον κατηγορούμενο από καλή υπεράσπιση και κατ' επέκταση να τον οδηγήσει σε ποινή πολυετούς κάθειρξης ή και ισόβιας. Έτσι λοιπόν δεν αρκεί κάποιος να είναι δικηγόρος, αλλά πρέπει να είναι καλός και εξειδικευμένος στο αντικείμενο που χειρίζεται ή τουλάχιστον να έχει επαρκή εμπειρία και εξοικείωση με το αντικείμενο αλλά και με την νομολογία και την νομοθεσία του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας, οι οποίες αλλάζουν σε σύντομα τακτά χρονικά διαστήματα, σε σημείο που *«καμιά φορά οι νόμοι που τροποποιούν τους συγκεκριμένους κώδικες διαδέχονται ο ένας τον άλλον με συχνότητα που ξεπερνά κάθε φαντασία»*<sup>389</sup>. Αυτό δε, είναι κάτι το οποίο καθιστά ακόμη δυσκολότερη την καλή και πλήρη ενημέρωση των δικηγόρων, πολύ δε περισσότερο αυτών που δεν ασχολούνται με το ποινικό αντικείμενο και οι οποίοι μπορεί να μην αντιληφθούν καν ότι έλαβε χώρα μια τροποποίηση ή η ψήφιση κάποιου νόμου, αφού το κείμενο αυτών ανακοινώνεται στην εφημερίδα της κυβερνήσεως και σε κάποια νομικά περιοδικά τα οποία είναι εξειδικευμένου νομικού περιεχομένου σε ποινικά θέματα.

Συνεπώς αντιλαμβανόμαστε δύο επίπεδα στην ανισότητα ως προς την επιλογή ενός δικηγόρου. Η μια αφορά την μη δυνατότητα πρόσληψης δικηγόρου και η άλλη αφορά την μη δυνατότητα πρόσληψης του κατάλληλου δικηγόρου. Επειδή λοιπόν εξηγήσαμε ότι ο μη κατάλληλος δικηγόρος μπορεί να οδηγήσει σε ολέθρια αποτελέσματα μια ποινική υπόθεση, ίσως σκεφτεί κανείς ότι και οι δυο περιπτώσεις είναι ισοδύναμες. Δεν θα μπορούσαμε

---

<sup>389</sup> ο.π. 380 σημ., σ.σ. 429, επίσης Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη», Υπερ.1999,σ.σ. 801-802.

ευσχήμεως να υποστηρίξουμε αυτήν την άποψη, δοθέντος ότι αυτός που προσλαμβάνεται κατ' επιλογή του εκάστοτε κατηγορούμενου, αφενός λόγω της επαγγελματικής σχέσης και εμπιστοσύνης που αναπτύσσεται, αφετέρου λόγω των οικονομικών απολαβών, πιθανολογείται βάσιμα ότι θα είναι πολύ καλύτερος από έναν δικηγόρο ο οποίος διορίζεται αυτεπαγγέλτως και χειρίζεται για πρώτη φορά στην ζωή του ποινική υπόθεση. Έτσι λοιπόν στην περίπτωση πρόσληψης μη κατάλληλου δικηγόρου, έχουμε ανισότητα ως προς την δυνατότητα της καλύτερης επιλογής δικηγόρου, σε σχέση με κάποιον που έχει οικονομική δυνατότητα και μπορεί να προσλάβει δύο ίσως και τρεις άριστους ποινικούς δικηγόρους για την υπόθεσή του. Άρα μπορούμε εδώ να μιλήσουμε για ανισότητα αναφορικά με μια σημαντική ελευθερία<sup>390</sup> αυτή της ασκήσεως του δικαιώματος επιλογής καλού συνηγόρου υπεράσπισης, με την έννοια του καλού νομικού.

Τώρα στις συνεντεύξεις της έρευνάς μας, θίχτηκε και το θέμα των δικηγόρων που έχουν τις κατάλληλες επαφές και γνωριμίες, με την έννοια όμως της διαπλοκής, προκειμένου να εξασφαλίσουν μια καλύτερη ποινική μεταχείριση για τον πελάτη τους. Επειδή όμως πιστεύουμε ότι για την ύπαρξη τέτοιων δικηγόρων υπάρχει αντίστοιχα και η ύπαρξη του αντίστοιχου συστήματος στο οποίο επιβιώνουν, θεωρούμε ότι η αναφορά στην διαφθορά του συστήματος της δικαιοσύνης έχει άμεση αντανάκλαση αλλά και πηγή στην γενικότερη διαφθορά του κοινωνικού συστήματος και των αξιών του και για την οποία ούτως ή άλλως έχουν γραφτεί και ειπωθεί πάρα πολλά. Έτσι λοιπόν για να υπάρχει δικηγόρος που διαπλέκεται, υπάρχει αντίστοιχα και ανταπόκριση στην διαπλοκή, διότι διαφορετικά δεν θα είχαμε διαπλοκή, αλλά μια μονομερή ατελέσφορη προσπάθεια επηρεασμού κάποιας ποινικής διαδικασίας ή και της απονομής δικαιοσύνης.

Θα κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο θυμίζοντας ότι ο Rawls αναφέρει ότι «σε μια κοινωνία που διέπεται από τις αρχές της δικαιοσύνης ως ακριβοδικίας οι πολίτες είναι ίσοι στο υψηλότερο επίπεδο και σε σχέση με τα πλέον σημαντικά ζητήματα»<sup>391</sup>.

---

<sup>390</sup> ο.π. σημ., 26, σ.σ. 134-135.

<sup>391</sup> ο.π. σημ. 81, σ.σ. 249

Και ενώ αυτό θα ήταν μια φυσική συνέπεια, σύμφωνα με τις κατακτήσεις του νομικού μας πολιτισμού, στην πραγματικότητα παρατηρούμε ότι έχουμε φτάσει στο σημείο να θεωρούμε ιδεατή όχι μόνο την δικαιοσύνη ως ακριβοδικία αλλά και φανταστική την εικόνα της δικαιοσύνης που την απεικονίζει τυφλή.

### **Γ3. Μεταχείριση του φτωχού κατηγορουμένου στο ακροατήριο.**

Καταρχήν για να καταλάβουμε το θέμα της μεταχείρισης, θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι ένα δικαστήριο, στην έπ' ακροατηρίω διαδικασία, οφείλει εκ του νόμου (αρθ.332 ΚΠΔ) να μεταχειρίζεται τον κατηγορούμενο με απάθεια και ψυχραιμία άλλως διαπράττει βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα. Αυτό συνεπάγεται ότι κατά την εκδίκαση της εκάστοτε ποινικής υπόθεσης, είτε έχει μπροστά του ένα φτωχό είτε ένα πλούσιο, είτε ένα ανώνυμο είτε ένα επώνυμο, είτε ένα αλλοδαπό είτε ένα ημεδαπό, πρέπει να τους αντιμετωπίσει το ίδιο και ισότιμα. Εάν τώρα το δικαστήριο μετά από διάσκεψη, καταλήξει σε κρίση περί της ενοχής του κατηγορουμένου, τότε και αφού το ανακοινώσει δημόσια, διασκέπτεται εκ νέου περί του ύψους της επιβαλλόμενης ποινής(371&3 ΚΠΔ). Εδώ είναι που πλέον μιλάμε για την ποινική μεταχείριση του δράστη. Δηλαδή προηγείται η κατάγνωση της ενοχής και ακολουθεί η περί ποινής απόφαση. Συνεπώς έχουμε δύο μεταχειρίσεις μια απαθή και ψύχραιμη που αφορά τον κατηγορούμενο και μια που την ακολουθεί και είναι η ποινική μεταχείριση, που αφορά τον συγκεκριμένο δράστη, δηλαδή τον κατηγορούμενο που κηρύχθηκε ένοχος των αποδιδόμενων πράξεων.

Όταν μιλάμε για ψύχραιμο και απαθή δικαστή δεν εννοούμε φυσικά, ούτε τον αδιάφορο, ούτε αυτόν που κοιτάει στο κενό, ούτε αυτόν που δεν ακούει αυτό που λέει ο κατηγορούμενος, ούτε αυτόν που σκέφτεται άλλα από αυτά που οφείλει. Αναφερόμαστε δε, σε αυτούς τους χαρακτηρισμούς, διότι είναι σιωπηροί και εσωτερικοί και δεν δημιουργούν λεκτικές αντιδράσεις. Και φυσικά ψυχραιμία δεν σημαίνει αυστηρότητα. Εάν λοιπόν βασιστούμε στην συμπεριφορά των δικαστών, όπως αυτή επιβάλλεται εκ του νόμου, δεν μπορούμε να περιμένουμε καμία διαφορετική μεταχείριση, μεταξύ φτωχών και μη φτωχών στο ακροατήριο από ένα δικαστήριο, που διεξάγει δημόσια δίκη και οφείλει να είναι αμερόληπτο. Τον όρο αμερόληπτο, μας τον δίνει ο ίδιος ο νόμος, όταν στην διάταξη 15 ΚΠΔ, ορίζει ότι τα δικαστικά πρόσωπα είναι εξαιρετέα αν υπάρχουν γεγονότα που



μπορούν να δικαιολογήσουν εμφανώς δυσπιστία για την αμεροληψία τους. Η ερμηνεία<sup>392</sup> δε του άρθρου, μας προσδιορίζει την αμεροληψία ως κρίση απροσωπώληπτη και απροκατάληπτη.

Οι έννοιες αλληλοσυμπληρώνονται και στο άκουσμά τους δημιουργούν ασφάλεια, ιδίως αφού η μη ύπαρξη τους δημιουργεί λόγο εξαίρεσης. Η έρευνα όμως που έγινε στις φυλακές στους κρατούμενους,<sup>393</sup> όπως έχουμε ήδη αναφέρει περιγράφει ότι οι κρατούμενοι έκριναν την αντιμετώπισή τους από τους δικαστές ως απαξιωτική, αδιάφορη για την ουσία της υπόθεσής τους, σκληρή, τιμωρητική και με στοιχεία ταξική προκατάληψης.

Στην δική μας έρευνα ενδεικτικά μας λένε κάποιοι δικαστικοί υπάλληλοι στην ερώτησή μας, για το εάν υπάρχει διαφορετική συμπεριφορά από τους δικαστές προς τους φτωχούς κατηγορούμενους: *«Ναι έχω δει, και εγώ ακόμη το έχω κάνει. Έχω δει δικαστές που συμπεριφέρονται πολύ απότομα κατά την εκδίκαση, είναι αυτή γενικότερα η απαξία προς το φτωχό, προς τον τσιγγάνο, λάθος μεγάλο, αλλά γίνεται. Υπάρχει κοινωνικός ρατσισμός αδιαμφισβήτητος. Τον φτωχό οι δικαστές δεν τον υπολογίζουν γιατί τον θεωρούν ασήμαντο. Εξάλλου είναι οι δικαστές που ζουν σε κλειστή κάστα, δεν έχουν ζήσει στην κοινωνία και αυτοί που είναι από λαϊκή καταγωγή αλλοτριώνονται από την εξουσία (δικαστική) που έχουν στα χέρια τους»*<sup>394</sup>.

Κάποιος άλλος συμπληρώνει: *«Θυμάμαι περιπτώσεις δικαστών που έχουν συμπεριφερθεί λεκτικά, υποτιμητικά σε φτωχούς. Αυτό γίνεται διότι απέναντι τους, έχουν κάποιον φοβισμένο, χωρίς χρήματα, που δεν μπορεί να προβάλλει αντιστάσεις. Το τελευταίο πράγμα που θα σκεφτόταν ένας φτωχός σε μια τέτοια υποτιμητική συμπεριφορά δικαστή, θα ήταν να απαντήσει το δικαστήριο»*<sup>395</sup>.

---

<sup>392</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 31επ.,

<sup>393</sup> ο.π. σημ. 110, 69-83

<sup>394</sup> βλ. συνέντευξη Γ3. Γ.Γ. (27 χρόνια υπηρεσίας και ως γραμματέας έδρας, προϊστάμενος σε εφετείο κακουργημάτων) σ.σ. 240

<sup>395</sup> βλ. συνέντευξη Γ5. Γ.Ε. (17 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας) σ.σ. 242.

Ένας κρατούμενος μας λέει: «Στο δικαστήριο η συμπεριφορά των δικαστών ήταν τελείως αδιάφορη, σαν να μην σε άκουγαν, εάν ήμουν όμως παιδί που οι γονείς του ήταν επώνυμοι και ζούσαν στο Κολωνάκι, τουλάχιστον θα έδειχναν ότι με προσέχουν, και η ποινή μου σίγουρα δεν θα ήταν αυτή που ήταν και θα μου έδιναν και αναστολή στην ποινή μέχρι το Εφετείο».<sup>396</sup>

Και τέλος ένας αστυνομικός συμπληρώνει: «Στους ασήμαντους φτωχούς κατηγορούμενους, οι δικαστές δεν προσέχουν τους μάρτυρες, αδιαφορούν και κοιτάνε τον επόμενο φάκελο δικογραφίας και γενικά θέλουν να τελειώνει η υπόθεση και στο πρόσωπό τους φαίνεται ότι κάνουν αγγαρεία».<sup>397</sup>

Έρχεται τώρα λοιπόν το δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου του 15ΚΠΔ, και ορίζει ότι τρόπος που γενικά διευθύνεται η διαδικασία ή υποβάλλονται ερωτήσεις στους μάρτυρες και τους κατηγορούμενους δεν μπορεί μόνος του να θεμελιώσει το λόγο της μεροληψίας ώστε να αιτηθεί ο κατηγορούμενος εξαίρεση.

Αν λοιπόν είναι ο τρόπος συμπεριφοράς, αυτός που όλοι αντιλαμβάνονται ότι διαφοροποιείται από κάποιους δικαστές έναντι των φτωχών ή αδύναμων κατηγορουμένων και εάν αυτός από μόνος του δεν συνιστά λόγο εξαίρεσής τους, αυτό σημαίνει ότι παύει και να υπάρχει εκ μέρους των συγκεκριμένων δικαστών μεροληψία και έλλειψη αντικειμενικότητας; Την απάντηση μας την δίνει η ερμηνεία<sup>398</sup> του ίδιου άρθρου, που διευκρινίζει ότι η αμεροληψία πρέπει να κρίνεται τόσο από αντικειμενική πλευρά όσο και από υποκειμενική και εξηγεί ότι για την θεμελίωση της σχετικής αιτίας, δεν αρκεί να πιστεύει ο υπό εξαίρεση δικαστής, ότι μπορεί να αποφασίσει αμερόληπτα, αλλά αν μπορεί να προκληθεί στους διαδίκους και στην κοινή γνώμη η εντύπωση ότι ο δικαστής δεν μπορεί να αποφασίσει αμερόληπτα και απροκατάληπτα. Η ερμηνεία δε του αντικειμενικού και του αμερόληπτου αντιλαμβανόμαστε ότι είναι αλληλένδετες μεταξύ τους.

---

<sup>396</sup> βλ. συνέντευξη, Ζ16 Ζ.Δ (20 ετών, 7 χρόνια ποινή) σ.σ. 289.

<sup>397</sup> βλ. συνέντευξη Δ1. Δ.Α. (22 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός αστυνομίας) σ.σ 246.

<sup>398</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 34

Αυτό λοιπόν που καλούμαστε τώρα να εξετάσουμε, είναι εάν μια συμπεριφορά των δικαστών, έναντι ενός φτωχού κατηγορούμενου, όπως αυτή περιγράφηκε παραπάνω, μπορεί κατ' επέκταση να επηρεάσει και την μεταχείριση που θα επιλεγεί για αυτόν, με την έννοια της ειδικής πρόληψης,<sup>399</sup> μετά την κατάγνωση της ενοχής του. Με τον όρο μεταχείριση ο Δασκαλάκης<sup>400</sup> εξηγεί ότι καταρχήν, εννοούμε «την ανάπτυξη δράσης πάνω σε ένα αντικείμενο έμψυχο με σκοπό την πραγματοποίηση ενός ορισμένου αποτελέσματος», και στην εγκληματολογία εννοούμε «τους τρόπους και τα μέσα δράσης πάνω στους δράστες εγκληματικών πράξεων μετά την αναγνώριση της ενοχής τους». Για τον όρο δε ειδική πρόληψη πρέπει να θυμηθούμε, ότι ο ποινικός μας κώδικας ακολουθεί την κατεύθυνση της σύνθεσης της ειδικής και της γενικής πρόληψης, ως σκοπών της ποινής. Ως ειδική πρόληψη ορίζεται η προληπτική λειτουργία της ποινής, που στρέφεται ειδικά προς τη κατεύθυνση του συγκεκριμένου δράστη και ως γενική πρόληψη εννοείται η συγκρατητική λειτουργία της ποινής, που στρέφεται γενικά προς όλα τα μέλη της κοινωνίας<sup>401</sup>.

Για να δούμε λοιπόν το θέμα της ειδικής πρόληψης ως σκοπό της ποινής, στο ζήτημα που μας απασχολεί, δηλαδή στην ποινική μεταχείριση του φτωχού παραβάτη του νόμου, θα πρέπει να λάβουμε καταρχήν υπ' όψιν μας, ότι για την επιβολή της εκάστοτε ποινής, λαμβάνεται από τους δικαστές υπ' όψιν η προσωπικότητα του δράστη, η οποία αφού εκτιμηθεί (αρθ.79 ΠΚ), τότε αποφασίζεται ποια ποινή θα του καταγνωσθεί.

Έχουμε λοιπόν σε μια υπόθεση, τα εξής στοιχεία για την κρίση περί ενοχής ή μη: α) τον φάκελο της δικογραφίας, που περιλαμβάνει όλο το προανακριτικό και ανακριτικό υλικό για την υπόθεση και β) την έπ' ακροατηρίω διαδικασία, δηλαδή μάρτυρες κατηγορίας, μάρτυρες υπεράσπισης και απολογία του κατηγορουμένου και φυσικά αγορεύσεις εισαγγελέα και υπεράσπισης. Για την επιβολή τώρα της ποινής, όπως είπαμε, πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν η προσωπικότητα του κατηγορούμενου κατ' άρθρο 79 ΠΚ, η οποία ως λογικό, θα έλξει τα στοιχεία της από την δικογραφία και την έπ' ακροατηρίω διαδικασία.

---

<sup>399</sup> Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α. «Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου», Ποιν.Χρ. ΙΖ', σ.σ. 129, 129-135

<sup>400</sup> Δασκαλάκη Η., «Μεταχείριση Εγκληματία», Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ.σ. 1.

<sup>401</sup> Μαγκάκης Γ.Α. «Ποινικό Δίκαιο» εκδ.3<sup>η</sup>, Παπαζήσης, Αθήνα 1984, σ.σ. 48-57.

Άρα εάν μια δικογραφία, σε προανακριτικό και ανακριτικό στάδιο, είναι ελλιπής σε υπερασπιστικά στοιχεία, φορτωμένη με επιβαρυντικές αξιολογικές κρίσεις, στο διαβιβαστικό ή/και στα διαβιβαστικά που την συνοδεύουν ή με επιβαρυντικές μαρτυρίες και η επ' ακροατηρίω διαδικασία διεξαχθεί από το δικαστήριο, αδιάφορα και βιαστικά, ενώ παράλληλα δεν υπάρχει δικηγόρος ο οποίος να επιμένει σε σωστούς νομικούς υπερασπιστικούς ισχυρισμούς, τότε αντιλαμβανόμαστε, ότι εξαιτίας των συγκεκριμένων δεδομένων, το πιο πιθανό είναι να εκδοθεί μια απόφαση αφενός επισφαλής για τον κατηγορούμενο αφετέρου «ασφαλείας» για τους δικαστές, πράγμα που απλά σημαίνει, κατάγνωση ενοχής με βάση το κατηγορητήριο, επιβολή ποινής χωρίς ελαφρυντικό και μη ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση.

Με αυτή την περιγραφή, αυτό που θέλουμε να αναδείξουμε, είναι ότι όλα σε μια δίκη είναι απολύτως αλληλένδετα και θα εξηγήσουμε στην περίπτωση των φτωχών πως λειτουργεί αυτό. Αν λοιπόν ευθύς εξ αρχής, θεωρούν κάποιοι δικαστές, τον άνθρωπο αυτόν που στην συγκεκριμένη στιγμή είναι κατηγορούμενος, είτε αμελητέα κοινωνική ποσότητα, είτε κοινωνικό βάρος, επειδή παραβιάζει τον νόμο, είτε δεδομένη πελατεία του ποινικού συστήματος, είτε όλα αυτά, ήδη εκ προοιμίου, έχει εσωτερικά στο βάθος της σκέψης τους τοποθετηθεί μια αδιάφορη ή αρνητική άποψη, για αυτόν, ή μια μεροληψία ή μια προκατάληψη.

Ας ληφθεί υπ' όψιν δε, ότι ενδέχεται ένας δικαστής, να συναντήσει στην καριέρα του, σε μια πόλη που υπηρετεί, πλέον της μιας φορές τον ίδιο φτωχό παραβάτη ή πολλούς παρόμοιους. Επίσης ενδέχεται να είναι μεγάλος και ο φόρτος εργασίας του και να μην μπορεί να διαχειριστεί όλες τις υποθέσεις του πινακίου της δικασίμου που προΐσταται, με την δέουσα προσοχή. Αυτά λοιπόν τα δύο τελευταία, θα μπορούσαν να σχολιαστούν ότι δεν επιτρέπουν στους δικαστές να λειτουργήσουν διαφορετικά από τον τρόπο που περιγράψαμε ανωτέρω. Συγκεκριμένα ένας δικαστικός υπάλληλος<sup>402</sup> μας λέει για τον τρόπο εκδίκασης των υποθέσεων *«Λόγω του μεγάλου φόρτου των δικαστών από τον μεγάλο αριθμό των υποθέσεων τους διακατέχει άγχος και προσπαθούν να δώσουν γρήγορη λύση στο αίτημα κάθε δικογραφίας, με αποτέλεσμα αυτό να είναι εις βάρος των κατηγορουμένων. Δεν*

---

<sup>402</sup> βλ. συνέντευξη Γ5. Γ.Ε. (17 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας), σ.σ. 242

*έχουν το χρόνο να εξετάσουν βαθιά κάθε υπόθεση. Πολύ δε περισσότερο για τους φτωχούς που θεωρούνται αμελητέα ποσότητα»*

Ειδικά με τον φόρτο εργασίας των δικαστών πρέπει να ειπωθεί ότι έχει διατυπωθεί πολλές φορές, ότι η ταχύτητα με την οποία εξετάζονται στην έπ' ακροατηρίω διαδικασία, υποθέσεις κακουρηματικού χαρακτήρα, οφείλεται κατά πολύ στον φόρτο εργασίας των δικαστών, ο οποίος είναι τεράστιος<sup>403</sup> και όλοι γνωρίζουμε ότι αυτό, δεν είναι φανταστική κατάσταση αλλά πραγματικότητα. Όλοι όσοι ασχολούνται με την ποινική δικαιοσύνη στην πράξη, θα έχουν αντικρίσει τις ποινικές δικογραφίες να στοιβάζονται στη δικαστική έδρα, σε κάθε δικάσιμο που συνεδριάζει το Τριμελές και το Πενταμελές Εφετείο Κακουρημάτων, σε σημείο που οι δικαστές που κάθονται δεξιά του Προέδρου να είναι φορές που δεν φαίνεται παρά μόνο το πρόσωπό τους. Αυτή φυσικά δεν είναι μια καλή εικόνα και δεν είναι εκείνη η εικόνα που μπορεί να δημιουργήσει αίσθημα ασφάλειας, ότι η ποινική διαδικασία είναι υπό έλεγχο, τουλάχιστον από χρονικής άποψης. Αυτό ως αλήθεια όμως, δεν έχει σχέση ούτε με την ποινική δικονομία, ούτε με τις αρχές που διέπουν μια ποινική δίκη, ούτε με τα δικαιώματα του ανθρώπου κατηγορουμένου. Αυτό είναι ένα διοικητικό πρόβλημα το οποίο επιδέχεται και διοικητική επίλυση. Οι τομείς όμως που επηρεάζει, δηλαδή τον τρόπο και την ποιότητα της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης μόνο διοικητικοί τομείς δεν είναι.

Το ζήτημα του φόρτου εργασίας όμως εάν ήταν καθολικό και αφορούσε όλες τις εκδικαζόμενες υποθέσεις, ίσως να μπορούσε να εξαναγκάσει σε λύσεις. Το θέμα όμως είναι, ότι όχι μόνο δεν είναι καθολικό, αλλά αυτός ο φόρτος, όπως η δικαστική πρακτική έχει αποδείξει, δεν επηρεάζει τις υποθέσεις που διακυβεύονται μεγάλα συμφέροντα, ή κινδυνεύουν επιφανείς πολίτες, όπως για παράδειγμα στα αδικήματα του λευκού κολάρου ή υποθέσεις που οι δικηγόροι είναι σε θέση να δώσουν στην τύχη της υπόθεσης την φορά που μπορεί να πάρει. Παρατηρήσαμε δηλαδή, σε μια δικάσιμο Τριμελούς Εφετείου Κακουρημάτων ότι για παράδειγμα σε μια υπόθεση υπεξαίρεσης μεγάλου ποσού

---

<sup>403</sup> ο.π. σημ. 148, σ.σ.6, Φαρσεδάκης Ι. « Η Κατάσταση της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα» σ.σ. 73 στο βιβλίο του Γεωργούλα Σ. «Η Εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα» εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα 2007, Αργυρόπουλος Χ. «Η ισότητα κατά την εφαρμογή του νόμου», Πραξ & Λογ 2002,σ.σ 226-227.

χρημάτων, από δήμαρχο κάποιας πόλης, η δίκη να διαρκεί τέσσερις ώρες, ενώ μια υπόθεση μη ομολογημένης ληστείας από αλλοδαπό, την ίδια μέρα και στην ίδια έδρα, με αυτεπάγγελτα διορισμένο δικηγόρο να διαρκεί το πολύ είκοσι λεπτά.

Δεν θα παραμείνουμε παραπάνω, στο εν λόγω ζήτημα διότι μπορεί να το βιώσει ο καθένας σε μια αίθουσα Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων, που δικάζονται αρκετές κάθε φορά, υποθέσεις ανθρώπων που δεν έχουν οικονομικές δυνατότητες και είναι αδύναμοι και κοινωνικά και οικονομικά. Είναι κυρίως το όλο κλίμα στο οποίο διεξάγεται μια δίκη. Είναι δηλαδή το σύνολο της αντιμετώπισης του κατηγορούμενου από το δικαστήριο κατά την εξέλιξη της εκδίκασης. Αυτό μπορεί να το αντιληφθεί, όχι μόνο ένας έμπειρος παρατηρητής της ποινικής διαδικασίας στο ακροατήριο, που είναι σε θέση να αναλύσει τις δυναμικές που αναπτύσσονται στο χώρο και μεταξύ των πρόσωπων, οι οποίες με την σειρά τους δημιουργούν τις ενδείξεις για την ενοχή, το ύψος της επιβαλλόμενης ποινής, αλλά και για την τύχη του αιτήματος της αναστολής, αλλά και ένας απλός παρατηρητής. Συναντήσαμε πολλές φορές σε δικαστήρια, συγγενείς κρατουμένων που βίωναν την διαδικασία και γνώριζαν από πριν το αποτέλεσμα της δίκης ως προς την ενοχή και μάλιστα μπορούσαν και υπολόγιζαν -κατά προσέγγιση βέβαια- και το ύψος της ποινής που θα επιβαλλόταν. Αυτό εξηγείται από το γεγονός, ότι η ατμόσφαιρα του δικαστηρίου, είναι πολύ έντονα<sup>404</sup> φορτισμένη, με αποτέλεσμα να μπορεί κάποιος που ενδιαφέρεται, να αντιληφθεί τι συμβαίνει, αρκεί να συντονιστεί με το παλμό του δικαστηρίου, της αίθουσας και με την εκδικαζόμενη κάθε φορά υπόθεση.

Ένας λόγος όμως που τονίζουμε αυτό το θέμα, είναι ακριβώς διότι υπάρχουν κάποιοι δικαστές, οι οποίοι δεν παρασύρονται από τέτοιους παράγοντες και μπορούν και λειτουργούν διαφορετικά και στο ύψος της αποστολής τους. Αυτοί λοιπόν είναι εκείνοι οι οποίοι αποδεικνύουν, ότι η διεξαγωγή μιας ποινικής δίκης μπορεί να γίνει χωρίς βιασύνες και μεροληψίες δηλαδή ακριβώς όπως ορίζει ο κώδικας ποινικής δικονομίας, ο ποινικός κώδικας οι συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σύνταγμα. Ο Κρουσταλάκης

---

<sup>404</sup> Ανδρουλάκης Ν. « Το Πρωτείο της Ποινής» Υπερ. 1998 σ.σ. 1183

συγκεκριμένα υποστήριξε χαρακτηριστικά ότι «..αμερόληπτος και ανεπηρέαστος δικαστής είναι εκείνος που το θέλει».<sup>405</sup>

Αν γυρίσουμε όμως στα δεδομένα όπως τα θέσαμε παραπάνω, σχετικά με τους φτωχούς κατηγορούμενους, αυτό που μπορούμε να αντιληφθούμε, είναι ότι απλά στην περίπτωση τους, συμβαίνει ότι και στα μαθηματικά, ότι δηλαδή αν προσθέσουμε δύο αρνητικούς αριθμούς αυτοί θα παρουσιάσουν αρνητικό άθροισμα,  $(-2)+(-5)=(-7)$ , το οποίο δεν αλλοιώνεται ακόμη και εάν εξηγήσουμε το γιατί οι αριθμοί ήταν αρνητικοί. Έτσι λοιπόν τα αρνητικά στοιχεία, που υπάρχουν για ένα φτωχό κατηγορούμενο, όπως τα εξηγήσαμε και τα οποία αφορούν στην δικογραφία και στην συμπεριφορά των δικαστών, οδηγούν στο αρνητικό αποτέλεσμα της κρίσης περί ενοχής και της μετέπειτα ποινικής του μεταχείρισης που είναι η επιβολή μεγάλης για αυτόν ποινής. Έτσι λοιπόν φτάνουμε στο αποτέλεσμα να έχουμε για τον φτωχό κατηγορούμενο στο στάδιο της έπ' ακροατηρίω διαδικασίας μια δυσμενή μεταχείριση που αφορά στην συμπεριφορά των δικαστών απέναντί του, το οποίο κατά συνέπεια επηρεάζει την επόμενη μεταχείριση του που είναι η ποινική.

Στο σημείο όμως αυτό θα θέλαμε ενδεικτικά, να παραθέσουμε την γνώση δύο δικαστικών υπαλλήλων για το ύψος των επιβαλλομένων ποινών, το οποίο όπως αναλύσαμε ήδη, κατά την άποψή μας είναι συνάρτηση όλων των στερήσεων τις οποίες υφίσταται ένας φτωχός κατηγορούμενος, όπως της ελλείψεως δικηγόρου της επιλογής του, από την προανάκριση μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας και των εκάστοτε παραβιάσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων του, όπως του τεκμηρίου της αθωότητας. Μας λέει λοιπόν ο πρώτος: «*Το μέγεθος των ποινών είναι ανάλογο της κοινωνικής τάξης του καθενός π.χ., τις προάλλες στο 3μελές Εφετείο Κακουργημάτων σε μια φτωχή έγκυο με 4 χρόνια ποινή, δεν έδωσαν ανασταλτικό αποτέλεσμα μέχρι την εκδίκαση της έφεσης, ενώ στον ιατρό,..... έδωσαν αναστολή με 13 χρόνια ποινή, και να ληφθεί υπ' όψιν ότι και οι δύο είχαν λευκό ποινικό μητρώο*<sup>406</sup>».

---

<sup>405</sup> Κρουσταλλάκης Ε. «Η προσωπικότητα του δικαστικού στην προσπάθεια για την ορθή δικανική κρίση», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 1659-1660

<sup>406</sup> βλ. συνέντευξη Γ3. Γ.Γ. (27 χρόνια υπηρεσίας και ως γραμματέας έδρας, προϊστάμενος σε εφετείο κακουργημάτων) σ.σ., 240

Και ο δεύτερος συμπληρώνει: «Θεωρούν το φτωχό εύκολο αντίπαλο ενώ αν είναι ισχυρός κοιτάνε να είναι δεμένοι από όλες τις πλευρές, ενώ στο φτωχό και 10 χρόνια παραπάνω δεν τρέχει και τίποτα. Δεμένοι πάντα για τις προαγωγές τους και την φιλοδοξία τους. Θυμάμαι στην ίδια δικάσιμο ένας μηχανικός για παράβαση για αλκοόλ ....., κηρύχθηκε ένοχος με ελαφρυντικό και 30€ πρόστιμο, ένας άλλος όμως, ο επόμενος ακριβώς, για το ίδιο αδίκημα, που ήταν στο επίδομα της προνοίας πήρε 300 € πρόστιμο. Λοιπόν αυτό το αίσθημα της υπεροχής και εξουσίας το καταλαβαίνουμε και εμείς οι δικαστικοί υπάλληλοι.....Εξάλλου η ποινική δικαιοσύνη από τα γεννοφάσκια της προστατεύει την άρχουσα τάξη. π.χ. ένας που κλέβει ένα περίπτερο τρώει 10 χρόνια. Ένας επιχειρηματίας που κλέβει την εφορία τρώει 2 χρόνια. Έχουμε άλλο παράδειγμα, δήμαρχοι για παραβάσεις καθήκοντος δεν δικάζονται ποτέ, ενώ αν ήταν κανένας υπαλληλάκος θα τον είχαν διώξει από την υπηρεσία τους και θα του είχαν επιβάλλει ποινή..... Για το ίδιο ακριβώς αδίκημα εργάτης καταδικάστηκε, και ιατρός αθωώθηκε. Ένας ιατρός καθηγητής πανεπιστημίου, πήρε 13 χρόνια ποινή κάθειρξης, και πήρε αναστολή μέχρι την έφεση και είναι έξω. Αυτό το λαμβάνει ο κόσμος και το σχολιάζει διότι εάν δεν ήταν αυτός που ήταν, δεν θα ήταν έξω από την φυλακή»<sup>407</sup>.

Είδαμε ότι αναφέρθηκε στην μια συνέντευξη, το ζήτημα της αναστολής της ποινής, το οποίο θεωρούμε ότι είναι πολύ σημαντικό για την μεταχείριση του εκάστοτε καταδικασμένου. Εδώ λοιπόν, πρέπει να ξεχωρίσουμε τα δυο είδη αναστολής, που μας απασχόλησαν στην παρούσα μελέτη. Το ένα αφορά την αναστολή εκτέλεσης της ποινής, λόγω λευκού ποινικού μητρώου και το δεύτερο την αναστολή εκτέλεσης της ποινής μέχρι εκδικάσεως της έφεσης. Αυτές οι αναστολές<sup>408</sup> προβλέπονται για την πρώτη περίπτωση στα άρθρα 99-100Α ΠΚ και για την δεύτερη στο άρθρο 497&7 ΚΠΔ<sup>409</sup>.

---

<sup>407</sup> βλ. συνέντευξη Γ2. Γ.Β. (25 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας), σ.σ. 238

<sup>408</sup> Βλέπε σχετικά, Μασούρα Γ. «Η αναστολή εκτέλεσης της ποινής» σ.σ. 350-370 στο βιβλίο του Γεωργούλα,Σ. «Η Εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα» εκδ. ΚΨΜ, Αθήνα 2007, Αδάμπα Β. «Αναστολή εκτέλεσης της ποινής κατ' αρθ. 99 επ ΠΚ ανάκληση ή άρση αυτής και η επίδρασή τους στην εκτελεστικότητα της διάταξης επιβολής των δικαστικών εξόδων σε βάρος του καταδικασθέντα» Ποιν.Χρ. ΝΣΤ' σ.σ. 567-571

<sup>409</sup> Βλ. επίσης Συλίκος Γ. «Η Αναστολή εκτέλεσης της πρωτόδικης απόφασης μέχρι την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου», Πραξ.& Λογ. 2004,σ.σ., 348-354, Βασιλάκου Δ. «Αναστολή εκτελέσεως αποφάσεως (497&7ΚΠΔ.) Ποιν.Χρ. ΝΔ' 2004, σ.σ. 276-277



Σε μια πρώτη εκτίμηση από την νομολογία των δικαστηρίων μας αλλά και από την εν γένει δικαστική πρακτική, η αναστολή εκτέλεσης ποινής λόγω λευκού ποινικού μητρώου, συνήθως χορηγείται χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Το ποινικό μητρώο, αποτελεί στην ουσία ένα αντικειμενικό κριτήριο<sup>410</sup> που θέτει ο νόμος, το οποίο εκ της φύσης του, δεν χρήζει καμίας ερμηνείας και εκτίμησης από τους δικαστές. Οπότε στο βαθμό των πλημμελημάτων, η χορήγηση της αναστολής δεν παρουσιάζει προβλήματα. Στο βαθμό τώρα των κακουργημάτων, πρέπει να σημειωθεί ότι και εκεί δεν αντιμετωπίζονται συχνά προβλήματα.

Βασικές προϋποθέσεις τώρα για την αναστολή αυτή, είναι στο μεν ποινικό μητρώο να μην υπάρχουν ποινές, που να υπερβαίνουν τους έξι μήνες και η επιβληθείσα ποινή να ανέρχεται μέχρι δύο έτη. Στην περίπτωση αυτή, (αρθ. 99&1ΠΚ), η αναστολή είναι υποχρεωτική, με την έννοια ότι εάν το δικαστήριο δεν κρίνει ότι πρέπει να χορηγήσει την αναστολή αυτή, η κρίση του πρέπει να αιτιολογηθεί ειδικά με μνημονευόμενα στοιχεία, ότι η εκτέλεση της ποινής είναι απολύτως αναγκαία για να αποτρέψει τον κατάδικο από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων.<sup>411</sup> Με δεδομένο τώρα το λευκό ποινικό μητρώο, εάν η ποινή ανέρχεται από δύο έως τρία έτη, τότε η αναστολή είναι δυνητική (αρθ.100 ΠΚ) και από τρία έως πέντε έτη ποινής φυλάκισης, μπορεί να χορηγηθεί αναστολή με επιμέλεια και επιτήρηση, από επιμελητή κοινωνικής αρωγής, (αρθ 100<sup>Α</sup> Π.Κ.).

Το θέμα στο οποίο θα μπορούσαμε να εστιάσουμε, είναι βασικά το ύψος της επιβαλλόμενης ποινής<sup>412</sup>. Δηλαδή έγκειται στην κρίση του δικαστηρίου, να επιβάλλει μια

---

<sup>410</sup> βλ. επίσης ο.π. σημ. 1, p.p.96

<sup>411</sup> βλ. σχετικούς προβληματισμούς επί της υποχρεωτικής αναστολής από Σοφουλάκη Λ., «Προβλήματα ανακύπτοντα κατά την εφαρμογή της διατάξεως της παρ. 1 του άρθρου 99 του ΠΚ (υποχρεωτική αναστολή εκτέλεσης ποινής) και σκέψεις αντιμετώπισης αυτών» Ποιν.Δικ. 7/2001,σ.σ. 770-772

<sup>412</sup> Σχετικά με το ύψος της ποινής βλ. Μαγγανάς Α. «Προγράμματα Θεραπείας και Βραχείες Ποινές» Ποιν.Δικ. 2000,σ.σ. 307-315, Ανδρουλάκης Ν. «Το Πρωτείο της Ποινής», Υπερ. 1998, σ.σ.1171-1204, Κουράκης Ν. «Επιμέτρηση της ποινής και αντεγκληματική πολιτική» Ποιν.Χρ. ΝΖ',σ.σ 289-295, Αποστολίδου Α. «Η Μετατροπή της περιοριστικής της ελευθερίας ποινής και ειδικότερα η παροχή κοινωφελούς εργασίας» Υπερ. 1998, σ.σ. 19-39, Καρεκλάς Σ. «Η Βραχυχρόνια περιοριστική της ελευθερίας ποινή –μια προσέγγιση με βάση το γερμανικό ποινικό δίκαιο» Υπερ. 1994, σ.σ. 267-286, Μαργαρίτης Λ. «Μειωμένη ποινή –προσωρινή κράτηση και έφεση κατά βουλεύματος», Υπερ. 1994σ.σ. 1191-1207

ποινή που να εμπίπτει σε μια από τις τρεις κατηγορίες αναστολής. Έτσι ενώ μπορεί να φαίνεται απλό, να επιβάλει το δικαστήριο μια ποινή δύο ετών, για κάποια πράξη που ο νόμος προβλέπει ότι μπορεί να επιβληθεί για παράδειγμα, από ένα έτος έως πέντε έτη ποινής φυλάκισης, στην πραγματικότητα μπορεί να συναντήσουμε στην νομολογία μας, υποθέσεις που επιβλήθηκε ποινή 2 ετών και τριών μηνών, οπότε μετά να εμπίπτει στην κρίση του δικαστηρίου το εάν θα χορηγήσει την δυνητική εκ του νόμου αναστολή ή όχι.

Εδώ έρχεται στο μυαλό μας μια περίπτωση που περιγράφει στο βιβλίο του ο δικηγόρος Μπαγιώργας, ως εξής: «.... κατεδικάσθη ένας πτωχός και πολύτεκνος οικογενειάρχης εις φυλάκισιν 14 μηνών δι' ανθρωποκτονία εξ αμελείας. Η υπόθεσις ήχθη εις το Εφετείον, όπου ο κατηγορούμενος υπεστήριζε μετά σθένους την αθωότητά του.....με πάλλευκον ποινικόν μητρώον.....πατήρ μικρών τέκνων.....εξητήθη από τον συνήγορόν του μετά την κύρηξίν του ως ενόχου, η επιβολή μετατρεψίμου ποινής.....αν κατεδικάζετο σε μη μετατρέψιμον ποινήν θα απελύετο από την υπηρεσίαν του, οπότε θα έχανε το μοναδικόν βιοποριστικόν του έσοδο.....το δικαστήριο τον κατεδίκαζε εις 14μηνον φυλάκισιν και ωδηγείτο εις τας φυλακάς» Χαρακτήρισε λοιπόν ο μελετητής, που γνώριζε την περίπτωση, την συμπεριφορά αυτή, του δικαστή, ως «κακή» και την απέδωσε στον κακό χαρακτήρα του δικαστή. Μάλιστα σημείωσε χαρακτηριστικά ότι ο κακός άνθρωπος δεν πρέπει να εισέρχεται στο δικαστικό σώμα<sup>413</sup>. Είναι αυτό το σημείο που μπορούμε να μιλήσουμε για την επιείκεια που πρέπει να διακρίνει τους δικαστές, για την οποία ο Μαγκάκης, είπε ότι ο ρόλος της υπερβαίνει την εκδήλωση καλοσύνης και μεγαλοψυχίας και αφορά την πραγμάτωση της Δικαιοσύνης και στην ουσία συνιστά την μεγαλύτερη δυνατή εξατομίκευση της ποινής, σημειώνει δε ότι ο καλός δικαστής όπως είπε ο Radbruch είναι εκείνος που έχει πάντα από ηθική άποψη βασανισμένη, βαριά την συνείδησή του.<sup>414</sup>

Δεν θα σχολιάσουμε στην δικαστική πρακτική άλλες αντίστοιχες με το παράδειγμα που προείπαμε, συμπεριφορές δικαστών, αλλά θα αναφέρουμε ότι υπάρχει μια διάσταση στο ύψος των επιβαλλομένων ποινών και της αναστολής τους, μεταξύ φτωχών και μη. Γεγονός

---

<sup>413</sup> Μπαγιώργας Δ, «Μικρά Εμπειρία», Αθήνα 1990, σ.σ. 50.

<sup>414</sup> Μαγκάκης Γ.-Α., «Η σημασία της αρχής της επιείκειας για τον νομικό μας πολιτισμό» Ποιν.Λογ. 2004 σ.σ. 509-512

το οποίο έχει αποδειχθεί και από άλλες έρευνες.<sup>415</sup> Μερικές φορές δε, κρίνεται ότι εάν επιβληθεί μια ποινή που δεν θα ανασταλεί αλλά θα εκτιθεί στην φυλακή, θα αποτρέψει τον καταδικασθέντα από παρόμοιες μελλοντικές παράνομες συμπεριφορές. Στην πραγματικότητα δεν είναι τόσο η αιτιολογία της αποφάσεως ως προς το σκέλος της αιτούμενης αναστολής που μας οδηγεί στην παρατήρηση αυτή, διότι όταν η αναστολή είναι δυνητική, σπάνια θα συναντήσουμε εμπειριστατωμένα αιτιολογημένες αποφάσεις, αφού οι πιο πολλές αρκούνται στην απλή απόρριψη του σχετικού αιτήματος και στην επανάληψη της διάταξης του νόμου. Είναι κυρίως αυτό που είπαμε παραπάνω, ότι δηλαδή το αντιλαμβάνεται κανείς από το όλο κλίμα στο οποίο διεξάγεται μια δίκη, ότι το δικαστήριο προτιμά την φυλάκιση του κατηγορουμένου για λόγους ασφάλειας, οι οποίοι δεν συνδέονται όπως λέει και ο Reiman<sup>416</sup> με τα αντικειμενικά γεγονότα της πράξης αλλά με το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος είναι φτωχός και το έγκλημα του φτωχού είναι απειλή για την κοινωνία. Συγκεκριμένα ένας δικαστικός υπάλληλος μας αναφέρει: «...θυμάμαι ότι είχε απασχολήσει τον τύπο μια κυρία, σύζυγος εν ενεργεία υπουργού που έκλεβε και την μεταχειρίστηκε το δικαστήριο με επιείκεια διότι οι δικαστές δεν μπορούσαν να δεχτούν, ότι μια τέτοια κυρία είχε τέτοιες τάσεις. Ενώ στον φτωχό δεν θα ήθελε ποτέ να το δει από αυτή την σκοπιά το δικαστήριο».<sup>417</sup>

Στην ουσία λοιπόν όπως είπαμε, η επιβολή της ποινής αντιστοιχεί στην εξατομικευμένη ποινική μεταχείριση του εκάστοτε κατηγορούμενου, που τελικά κρίνεται ένοχος για κάποιο αδίκημα. Συνεπώς όχι μόνο η επιβολή της ποινής και το ύψος της, αλλά και το θέμα της αναστολής εκτέλεσής της ποινής, έχει στην ουσία στόχο την μεταχείριση του συγκεκριμένου δράστη και κατ' επέκταση, είναι η εκτέλεση ή όχι της ποινής, που θα κριθεί κάθε φορά ενδεδειγμένη ή όχι για τον σωφρονισμό του, κυρίως με την έννοια αφενός της αντίληψης εκ μέρους του της βλαπτικότητας της πράξης του και αφετέρου της αποφυγής μελλοντικής υποτροπής του. Μας λέει όμως ένας πρώην κρατούμενος στην έρευνα μας όταν τον ρωτήσαμε για τις ποινές που επιβάλλονται. «...Εξοντωτικές. Για το ίδιο αδίκημα

---

<sup>415</sup> ο.π. σημ., 67, σ.σ. 269

<sup>416</sup> ο.π. σημ.8, pp. 5-7

<sup>417</sup> βλ. συνέντευξη Γ5. Γ.Ε. (17 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας), σ.σ. 242

*ένας που είχε λεφτά και δικηγόρους μπορεί να έπαιρνε 10 μήνες και εγώ που δεν είχα τίποτα να έφτανα τα δέκα χρόνια. Συνέβη και το λέω. Άσε που σαν φτωχός δεν σου δίνουν ποτέ αναστολή μέχρι το εφετείο, ποτέ».*

Ας δούμε όμως τι λέει ποινικός μας κώδικας για την επιμέτρηση της ποινής. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 79 ΠΚ, λαμβάνεται υπ' όψιν η προσωπικότητα του κατηγορούμενου. Το δικαστήριο λοιπόν σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου, και κατά την επιταγή του, εξετάζει με ακρίβεια α) τα αίτια που ώθησαν τον δράστη στην εκτέλεση του εγκλήματος, την αφορμή που του δόθηκε και τον σκοπό που επιδίωκε, β) τον χαρακτήρα του και τον βαθμό ανάπτυξης του, γ) τις ατομικές και κοινωνικές περιστάσεις και την προηγούμενη ζωή του, δ) την διαγωγή του κατά την διάρκεια της πράξης και μετά την πράξη ιδίως την μετάνοια που επέδειξε και την προθυμία του να επανορθώσει τις συνέπειες της πράξης του. Η τέλεση δε, της πράξης του από μίσος εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού κατά του παθόντος συνιστά επιβαρυντική περίσταση.

Στο αντίστοιχο κεφάλαιο της ποινικής δικογραφίας είχαμε δει, πως είναι οι δικογραφίες των φτωχών κατηγορουμένων και παρατηρήσαμε ότι τουλάχιστον από πλευράς υπερασπιστικού υλικού, όπως αυτό μπορεί να προκύψει μέσα από έγγραφα όσο και μέσα από καταθέσεις μαρτύρων υπεράσπισης, αυτές οι δικογραφίες υστερούν, με αποτέλεσμα στην έπ' ακροατηρίω διαδικασία, ο φτωχός που επιπλέον δεν έχει δικηγόρο δικής του επιλογής δεν δύναται εκ της αδύναμης θέσης του να ισχυροποιήσει καμία σχεδόν υπερασπιστική θέση. Από αυτή την εικόνα λοιπόν, καλούνται οι δικαστές να εκτιμήσουν την προσωπικότητα και σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα στοιχεία του φακέλου της δικογραφίας, να επιβάλλουν την αντίστοιχη ποινή. Είπαμε ότι μέσα στην δικογραφία υπάρχει το διαβιβαστικό έγγραφο της αστυνομίας, με το οποίο έχει υποβληθεί το προανακριτικό υλικό στον εισαγγελέα, για την άσκηση της ποινικής δίωξης. Επιπλέον είπαμε ότι πολλές φορές, εκτός από αυτό το συγκεκριμένο διαβιβαστικό υπάρχουν και άλλα παλαιότερα διαβιβαστικά που αφορούν τυχόν άλλες παλαιότερες υποθέσεις του, παρόλο που αυτό δεν προβλέπεται από καμία διάταξη της ποινικής δικονομίας και λειτουργεί εις βάρος του κατηγορούμενου, για τους λόγους που αναλύσαμε στο οικείο κεφάλαιο. Στις υποθέσεις δε που εξετάζουμε, δηλαδή τις κακουργηματικές και κυρίως

αυτές που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων, στην δικογραφία υπάρχει πάντα και το ποινικό μητρώο του κατηγορούμενου.

Το ποινικό μητρώο, σύμφωνα με το άρθρο 577&2 ΚΠΔ, πρέπει να είναι μέσα σε σφραγιστό αδιαφανή φάκελο, ο οποίος αποσφραγίζεται μόνο μετά την απαγγελία της περί ενοχής απόφασης του δικαστηρίου, γενομένης ειδικής μνείας στα πρακτικά. Το ίδιο συμβαίνει και στην κατ' έφεση δίκη ή και στην επανεκδίκαση της υπόθεσης κατ' ουσίαν μετά από αναίρεση. Το τεκμήριο δε αθωότητας, επιβάλλει να δικάζεται ο κατηγορούμενος για την πράξη για την οποία εισάγεται σε δίκη με βάση τις αποδείξεις και χωρίς καμία προκατάληψη.<sup>418</sup> Στην δικαστική πρακτική όμως, όχι μόνο εκ του γεγονότος ότι δεν αναγράφεται στα πρακτικά της απόφασης ότι αποσφραγίστηκε ο σχετικός αδιαφανής φάκελος, αλλά και όπως αυτή μπορεί να γίνει αντιληπτή από όσους την βιώνουν καθημερινά, το ποινικό μητρώο είναι εκτός ειδικού φακέλου και συνεπώς είναι άμεσα ελεγχόμενο και κατά την κατάγνωση της ενοχής, με ότι αυτό μπορεί να είναι ευνόητο ότι συνεπάγεται.

Όλα αυτά που έχουμε παραπάνω αναφέρει μπορούν να μας οδηγήσουν σε δύο σκέψεις. Η μια είναι ότι οι φτωχοί έχουν φτωχή δικαστική μοίρα και η δεύτερη η οποία είναι κάπως γενικότερη, είναι ότι η εκτίμηση της προσωπικότητας, δεν μπορεί να γίνει σωστά και με ακρίβεια, σύμφωνα με το δικαιοσύνη σύστημά μας, και συνεπώς πολύ περισσότερο στις περιπτώσεις των φτωχών, τα πράγματα είναι πολύ δυσμενή και το δικαστήριο δεν έχει καμία άποψη βασισμένη σε αντικειμενικά στοιχεία για την εν γένει προσωπικότητα του κατηγορούμενου που έκρινε ένοχο ώστε να επιμετρήσει την κατάλληλη για αυτόν ποινή. Σύμφωνα δε με τον Χωραφά, η προσωπικότητα του ανθρώπου, περιλαμβάνει όχι μόνο τον χαρακτήρα δηλαδή την ιδιοσυγκρασία και τις κλίσεις και τις έξεις του ατόμου, αλλά και την διανοητικότητα δηλαδή τις διανοητικές δεξιότητες και τις πεποιθήσεις του ατόμου. Η έρευνα δε περί της ποιότητας του εγκληματία είναι απολύτως απαραίτητη, αφενός για την έρευνα της επικινδυνότητας του, αφετέρου για την έρευνα περί της έναντι της ποινής ευαισθησίας του και της δυνατότητας βελτίωσης του.<sup>419</sup> Αντιλαμβανόμαστε δηλαδή πόσο

---

<sup>418</sup> ο.π. σημ., 138, σ.σ. 1194

<sup>419</sup> Χωραφάς Ν. «Ποινικόν Δίκαιον» τομ. Α', εκδ. 9<sup>η</sup>, Αθήναι 1978, Αφοι Π.Σάκκουλα, σ.σ.380-385

λάθος ή καλύτερα άστοχη, μπορεί να είναι μια ποινή για έναν άνθρωπο εάν δεν ερευνηθεί το ποιόν του και οδηγηθεί ενώ δεν θα έπρεπε, σε μακρόχρονο εγκλεισμό στην φυλακή.

Στην έρευνα του Δασκαλάκη<sup>420</sup> για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, όταν ερευνήθηκε με ερωτήσεις ποια είναι τα σημαντικότερα κριτήρια που βαρύνουν στην κρίση του δικαστή για την δικαστική απόφαση, ανάμεσα σε μια λίστα, δύο από αυτά ήταν η οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου και η κοινωνική του θέση. Από τις απαντήσεις των δικαστών προέκυψε ότι ένα ποσοστό 67,8% δεν θα έδινε σημασία στο οικονομικό κριτήριο και ένα ποσοστό 71,2 % δεν θα έδινε σημασία στην κοινωνική θέση του κατηγορουμένου. Γεγονός που εμφανίζει τους δικαστές να μην επηρεάζονται από αυτούς τους παράγοντες πλην όμως τίθεται και το ερώτημα από τον ερευνητή του κατά πόσον η τάση αυτή που παρουσιάζεται στην έρευνα εκφράζει την κοινωνική πραγματικότητα. Στην ίδια έρευνα δε και σε σχέση με την επιμέτρηση της ποινής με βάση την προσωπικότητα του κατηγορουμένου, το συμπέρασμα ήταν ότι στην πράξη δεν ασκείται αντεγκληματική πολιτική με προσαρμογή της ποινικής μεταχείρισης στην προσωπικότητα του εγκληματία, διότι ο δικαστής στερούμενος στοιχείων της προσωπικότητας του δράστη, ερμηνεύει τα δεδομένα υπό το κράτος των υποκειμενικών του εντυπώσεων και των προσωπικών του τάσεων.

Για να μην ψάχνουμε όμως σήμερα να βρούμε μια λύση, για το θέμα της έρευνας της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, είναι φρόνιμο να δούμε τι ειπώθηκε πριν πολλά χρόνια, στο Διεθνές Συνέδριο των Αθηνών το 1957<sup>421</sup>, από τον Ηλία Γάφο:<sup>422</sup> «δεν είναι

---

<sup>420</sup> ο.π. σημ., 2, σ.σ. 109-130, το συγκεκριμένο τμήμα της έρευνας με σχόλια του Δασκαλάκη, έχει δημοσιευτεί και στο ΝοΒ 27, σ.σ. 1233--1243

<sup>421</sup> «Αι Αποφάσεις του Διεθνούς Συνεδρίου των Αθηνών», Ποιν. Χρ. Ζ' σ.σ. 476-480.

<sup>422</sup> Γάφος Η. «Έλεγχος Διακριτικής Εξουσίας του Δικαστού κατά των Καθορισμών των Ποινών και των Μέτρων Ασφαλείας», Ποιν.Χρ. Ζ', σ.σ. 488-489, (480-498), Αλίκη Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου «Η Έρευνα της Προσωπικότητας του Εγκληματίου» Ποιν.Χρ. ΙΖ' σ.σ.129-135, επίσης βλ. Αλεξιάδη στην Εγκληματολογία (ο.π. σημ., 32, σ.σ., 245-246) όπου παραθέτει λόγους για τους οποίους, η ιδέα της διερεύνησης της προσωπικότητας του εγκληματία, από την δεκαετία του 1970 και εντεύθεν ωθήθηκε όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στο «περιθώριο» και ακολούθησε «αδιαφορία»για το θέμα, επίσης ο ίδιος στην Ανακριτική, (ο.π. σημ. 148, σ.σ.424-427), όπου αναφέρει το παράδειγμα του ποινικού συστήματος της Γαλλίας, όπου στην δικογραφία συνάπτεται ένα «ψυχοβιολογικό δελτίο» που αφορά τον κατηγορούμενο, και

δυνατόν η απονομή της δικαιοσύνης κατά την σημερινήν επιστημονικήν εξέλιξιν να πραγματοποιηται με πλήρη άγνοια της προσωπικότητος του κατηγορουμένου.....Το μέχρι τούδε έργον της ανακρίσεως περιορίζεται εις την συλλογήν των πληροφοριών επί της τελεσθείσης εγκληματικής πράξεως και της ενοχής του κατηγορουμένου, ουδεμία δε έρευνα εγένετο προς διαφώτισιν αυτού. Η σχηματιζομένη δικογραφία της ανακρίσεως ως μοναδικόν στοιχείον διαφωτιστικόν του προσώπου περιελάμβανε εν απλούν αντίγραφον του ποινικού μητρώου του.....φθάνομεν εις την επιβολήν της ποινής στηριζόμενοι εις το ανεπαρκέστατον τούτο στοιχείον και εις την φευγαλέαν επι της προσωπικότητος εντύπωσιν παραγόμενην κατά το βραχύ διάστημα της επ' ακροατηρίω διαδικασίας..... δεον να θεωρηθή επιβεβλημένη η μελέτη της προσωπικότητος, εις ανακριτικόν στάδιον δια της καθιερώσεως ειδικού φακέλου προσωπικότητος.....» στον οποίο αναφέρει σε άλλο σημείο, «.....δέον να συγκεντρούται ψυχολογικά, ιατρικά, οικογενειακά, και κοινωνικά στοιχεία αναφερόμενα εις τον κατηγορούμενον.....»

Η λύση συνεπώς και ο λόγος που την επιβάλλει έχει ήδη ειπωθεί και αφορά όλους τους κατηγορούμενους. Αντιλαμβανόμαστε όμως, ότι ένας τέτοιος φάκελος προσωπικότητας, θα βοηθούσε ειδικά έναν φτωχό κατηγορούμενο, ο οποίος δεν έχει δυνατότητα να παρουσιάσει σημαντικά για την επιμέτρηση της ποινής του στοιχεία, αφενός για τον λόγο ότι δεν έχει δικηγόρο της επιλογής, του αφετέρου διότι αγνοεί μόνος του τι πρέπει να κάνει ή να πει σε μια ποινική διαδικασία, η οποία τις περισσότερες φορές γίνεται τόσο γρήγορα που η απολογία του είναι μόνο λίγες λέξεις.

Τέλος σε εκείνο το συνέδριο είχε ειπωθεί από τον ίδιο ομιλητή χαρακτηριστικά ότι «.....εις την επιτυχή πραγματοποίησιν της επιμετρήσεως συμβάλλει κυρίως η προσωπικότης του δικαστού, αι δε περί επιμετρήσεως διατάξεις ούτε δύνανται να δημιουργήσουν δικαστικάς προσωπικότητας ούτε και να τας αντικαταστήσουν.....»<sup>423</sup> και συγχρόνως αναφέρει ότι το

---

το οποίο έχει γίνει από οργανωμένα κέντρα ψυχοβιολογικής παρατήρησης, στελεχωμένα με ειδικευμένο προσωπικό. Επίσης αναφέρει ότι το 1937 στην χώρα μας, έγινε αντίστοιχη προσπάθεια και καταστρώθηκε σχετικό ψυχοβιολογικό δελτίο αλλά η προσπάθεια απέτυχε και γίνεται σχετική έρευνα μόνο για τους ανήλικους.

<sup>423</sup> Γάφος Η. «Έλεγχος Διακριτικής Εξουσίας του Δικαστού κατά των Καθορισμών των Ποινών και των Μέτρων Ασφαλείας», Ποιν.Χρ. Ζ', σ.σ. 491επ.

1927 το Συνέδριο των Ελληνικών Δικηγορικών Συλλόγων, το 1933 το Διεθνές Ποινικό Συνέδριο στο Παλέρμο, το 1935 το Διεθνές Σωφρονιστικό Συνέδριο στο Βερολίνο, το 1938 το πρώτο Διεθνές Συνέδριο Εγκληματολογίας, είχαν όλα καταλήξει στην πρόταση να εξειδικευτούν οι ποινικοί δικαστές μέσω της εξοικείωσή τους, με τα προβλήματα της εγκληματολογίας, για την εξασφάλιση της καλύτερης απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, διότι είναι κυρίως νομικοί με την κλασική έννοια, ενώ πρέπει να καταστούν ικανοί να παρατηρήσουν την προσωπικότητα του εγκληματία και να καθορίσουν την ποινή.

Και ενώ έχουν περάσει πολλά χρόνια από τότε και τίποτε σχετικό δεν έγινε, καταλήγουμε και σήμερα ακόμη στο ίδιο συμπέρασμα του Δασκαλάκη, ο οποίος είπε ότι ο τρόπος που γίνεται η εκτίμηση της προσωπικότητας για την επιμέτρηση της ποινής ουσιαστικά επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια του εκάστοτε δικαστή και δημιουργεί τον κίνδυνο της άνισης μεταχείρισης, γιατί αντί η ποινή να προσαρμόζεται στο δράστη, μάλλον προσαρμόζεται στην προσωπικότητα του δικαστή. Και με αυτό το συμπέρασμα, εμείς καταλήγουμε στο ότι εάν ο δικαστής δεν μπορεί να κρίνει αμερόληπτα γιατί δεν είναι αμερόληπτος ως προσωπικότητα και το μόνο που κάνει είναι να επιβάλλει το νόμο, ιδίως σε αυτούς που δεν μπορούν να ασκήσουν αντιστάσεις στην επιβολή αυτή, όπως μπορούν οι πλούσιοι και οι επιφανείς πολίτες της κοινωνίας μας, τότε δεν έχουμε δικαιοσύνη, αλλά μια βίαιη άσκηση δικαστικής εξουσίας, η οποία ναι μεν διαφυλάττει τον νόμο αλλά η διαφύλαξή του δεν συνεπάγεται και δικαιοσύνη. Έτσι όπως είπε ο Χάουαρντ Ζιν<sup>424</sup>, ο νόμος παρουσιάζεται απρόσωπος και επειδή έχει την όψη της ουδετερότητας οι αδικίες νομιμοποιούνται και ενώ δεν υπάρχει καμία αναφορά στο Σύνταγμα ή στους νόμους για ειδική μεταχείριση κάποιων και διακηρύσσεται ισότητα απέναντι στο νόμο, στην πραγματικότητα αυτό δεν ισχύει το ίδιο και για πλούσιους και για φτωχούς.

---

<sup>424</sup> Ζιν Χαουαρντ, «Διακυρήξεις Ανεξαρτησίας» Εξάρχεια, 2009, σ.σ. 129-137



## Δ. Στάδιο έκτισης της ποινής στην φυλακή.

### Η φυλακή ως τόπος και τρόπος έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής.

Η ποινή φυλακίσεως ή καθειρξεως, που επεβλήθη στον κατηγορούμενο, μετά την εκδίκαση της υποθέσεώς του, από την στιγμή που δεν δύναται να ανασταλεί, ή να εκτιθεί με άλλον τρόπο, πλην του εγκλεισμού, οφείλεται να εκτιθεί σε φυλακή ή όπως αλλιώς αποκαλείται σε σωφρονιστικό κατάστημα. Σε αυτήν την έρευνα, επιλέξαμε να συνεχίσουμε να ονομάζουμε τα σωφρονιστικά καταστήματα φυλακές, διότι κατά την άποψή μας, οι τροποποιήσεις των νομοθετημάτων και η επιλογή του όρου σωφρονιστικό κατάστημα, αντί φυλακή, δεν μας έχουν οδηγήσει στην σκέψη, ότι άλλαξε κάτι στην φυλακή αυτή καθ' αυτή και ότι αυτή λειτουργεί αναμορφωτικά και σωφρονιστικά στον κρατούμενο<sup>425</sup>. Θεωρούμε δηλαδή, ότι καίτοι η φυλακή κατά καιρούς, για τον ένα ή τον άλλο λόγο θεωρήθηκε άλλοτε τόπος τιμωρίας, άλλοτε τόπος αναμόρφωσης προσωπικότητας, άλλοτε τόπος έλλειψης ελευθερίας, είτε ό,τι άλλο, στην ουσία της σήμερα παραμένει «φυλακή», με τη στενή του όρου έννοια. Κατά συνέπεια λοιπόν και εμείς επιλέγουμε αφενός να μην την αποκαλούμε σωφρονιστικό κατάστημα και αφετέρου να θεωρούμε τον κώδικα της, όχι σωφρονιστικό, αλλά κώδικα λειτουργίας φυλακών και κρατουμένων με την διοικητική έννοια.

Όμως ας δούμε καλύτερα, την φυλακή πως λειτουργεί σε σχέση με τον σκοπό και την λειτουργία της ποινής. Πρέπει καταρχήν να ειπωθεί ότι ο σκοπός αυτός, σε νομοθετικό επίπεδο, αναφέρεται σε όλα τα μέλη της κοινωνίας, σε δικαστικό επίπεδο, επιδιώκεται η προσαρμογή της ποινικής κύρωσης στην ιδιαίτερη προσωπικότητα του εγκληματία και σε σωφρονιστικό επίπεδο προεξάρχει η ιδέα της κοινωνικής επανένταξης του εγκληματία.<sup>426</sup> Κατά τον Μανωλεδάκη δε, η απειλούμενη γενική όψη της ποινής, εξυπηρετεί την γενική

---

<sup>425</sup> Σχετικά με τις εκάστοτε τροποποιήσεις του σωφρονιστικού κώδικα και σχόλια περί αυτού βλ. Μπεζέ Λ. «Στοιχεία για την ψυχολογία του κρατουμένου», Χρονικά τευχ. 1/1991, σ.σ.55-57, επίσης σχετικά με τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των σχετικών νομοθετημάτων βλ. «Σχέδιο Νέου Σωφρονιστικού Κώδικα», Χρονικά τευχ. 2/1991, σ.σ.11-43

<sup>426</sup> Κουράκης Ν. «Ποινική Καταστολή» Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1985, σ.σ. 9-10

πρόληψη, η συγκεκριμένη ποινή που επιβάλλεται στον συγκεκριμένο δράστη, εξυπηρετεί την ανταπόδοση και η υλικά εκτιώμενη ποινή, εξυπηρετεί την ειδική πρόληψη.<sup>427</sup> Στην ουσία όμως, αν υποθεθεί ότι δια της εκτίσεως της ποινής, ο σωφρονισμός του δράστη, είναι ένας σκοπός, ο άλλος θεωρούμε ότι είναι κυρίως, ο φυσικός χωροχρονικός αποκλεισμός του καταδικασμένου, από το κοινωνικό σύνολο. Αυτός ο τελευταίος δε, πιστεύουμε ότι υπερτερεί του σκοπού του σωφρονισμού, γεγονός που γίνεται αντιληπτό όχι μόνο εκ του αποτελέσματος, αλλά και εκ της όλης συμπεριφοράς της ποινικής δικαιοσύνης απέναντι στον παραβάτη του νόμου, όπως αυτήν την αναλύσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια. Η φυλακή συνεπώς, έχει κυρίως ένα τιμωρητικό σκοπό, ο οποίος υπερτερεί οποιουδήποτε άλλου σκοπού ή άλλης λειτουργίας της.<sup>428</sup>

Όσον αφορά τώρα, στον σωφρονιστικό ρόλο της ποινής, έχει αποδειχθεί ότι αυτός, εξαρτάται κατά πολύ, από το ύψος της επιβαλλόμενης ποινής. Παρατηρήθηκε δηλαδή, ότι οι μόνες ποινές που δύναται να λειτουργήσουν σωφρονιστικά, για το άτομο που παρέβη τον νόμο, με επίδραση ειδικοπροληπτική για αυτόν, ώστε να μην υποπέσει σε παρόμοιο αδίκημα στο μέλλον, είναι οι ποινές από 1-1½ έτος μέχρι 4-5 έτη, ενώ οι μακρόχρονες ποινές και η μακρά διάρκεια του εγκλεισμού, έχουν αρνητικά αποτελέσματα στην επανένταξη του δράστη, εντείνοντας παράλληλα τα σύνδρομα στέρησης της κοινωνικής ζωής.<sup>429</sup> Επίσης η παραμονή στην φυλακή, ιδίως για τους ανήλικους, εντείνει την έφεσή τους στην μάθηση του εγκλήματος και αποτελεί σχολείο εκπαίδευσης του εγκλήματος.<sup>430</sup>

---

<sup>427</sup> Μαργαρίτης Λ. –Παρασκευόπουλος Ν. «Ποινολογία». γ' εκδ.,Σάκκουλας,1991,σ.σ. 269-270

<sup>428</sup> Κουράκης Ν. «Φυλακή και Βία:Βίοι Παράλληλοι», Ποιν.Χρ. ΜΑ' σ.σ.130

<sup>429</sup> ο.π. σημ. 427,σ.σ.266

<sup>430</sup> ο.π. σημ.110, σ.σ. 130 επ., ο.π. σημ. 278, επίσης σχετικά με την ιδρυματοποίηση που μπορούν να υποστούν από τις μακρόχρονες ποινές οι κρατούμενοι, αλλά και ειδικότερα σχετικά με το εάν η υποπολιτισμική ομάδα των κρατουμένων έχει μια κουλτούρα, που καθορίζεται από τις αξίες που έχουν εκτός φυλακής και τις οποίες μεταφέρουν εκεί ή εάν η φυλακή διαμορφώνει την κουλτούρα αυτή, ή εάν αλληλοσυμπληρώνονται, βλ. Clemmer Don. “ Observations on Imprisonment as a source of Criminality” *Journal of Criminal Law and Criminology*” (1931-1951) Vol. 41 No 3 P.p. 311-319, Charles Thomas., “Theoretical Perspectives on Prisonization: A Comparison of the Importation and Deprivation Models”, *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-) Vol 68, No 1, p.p. 135-145, Barry Schwartz, “ Pre-Institutional vs. Situational Influence in a Correctional Community” *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Vol 62, No. 4 (Dec.1971) p.p. 532-542, Λαμπροπούλου Ε. «Είναι η φυλακή

Ο Δασκαλάκης χαρακτηριστικά είπε ότι: «όσο περισσότερο μένει κανείς στην φυλακή, τόσο η φυλακή «καταπίνει» βαθμιαία τον κρατούμενο», ενώ παράλληλα υπεστήριξε ότι «η φυλακή είναι από την φύση της παράγοντας αντικοινωνικότητας και παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς».<sup>431</sup>

Στην σημερινή τώρα δικαστική πραγματικότητα, αυτό που παρατηρείται καθημερινά, στα ποινικά ακροατήρια, που εκδικάζουν υποθέσεις κακουργηματικού χαρακτήρα, όπως αυτές που εξετάζουμε και εμπίπτουν κυρίως στην αρμοδιότητα του τριμελούς εφετείου κακουργημάτων, είναι κυρίως η επιβολή μακρόχρονων ποινών, οι οποίες κάθε άλλο, παρά μπορούν να λειτουργήσουν σωφρονιστικά για τον καταδικασθέντα. Αυτό δε, που κυρίως αντιλαμβάνεται ο κρατούμενος, κατά την παραμονή του στην φυλακή, είναι όχι ότι η πολιτεία μεριμνά δια του εγκλεισμού στον σωφρονισμό του, αλλά ότι βιώνει αυτό που διδαχτήκαμε από τον Χωραφά, στην θεωρία περί της ποινής. Ότι δηλαδή η ποινή, είναι ένα κακό που επιβάλλεται από την πολιτεία που λειτουργεί ως φορέας της δημοσίας και γενικής ποινικής εξουσίας και αποτελεί εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας.<sup>432</sup> Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, βιώνει την ποινή της φυλακίσεως, ως το κατ' εξοχήν μέσο οδυνηρής τιμώρησης και σκληρής μεταχείρισης.<sup>433</sup> Εννοούμε δηλαδή, ότι ο έγκλειστος των φυλακών, με τον τρόπο που εκτίει την ποινή του, βιώνει στην ουσία της, ή καλύτερα στη κυριολεξία της, την φράση «οδυνηρή τιμώρηση» με την οποία χαρακτηρίζεται η φυλάκιση, στην οποία, συμπεριλαμβάνουμε και την ποινή της κάθειρξης.<sup>434</sup> Εκείνος δε, που έχει πιο οδυνηρή αυτή την εμπειρία είναι ο φτωχός κρατούμενος, διότι εκτός της στέρησης της ελευθερίας του, βιώνει και την στέρηση των στοιχειωδών τρόπων διαβίωσής του.

---

κλειστό σύστημα; Μια κοινωνιολογική ανάλυση της κοινωνίας των κρατουμένων και η δυναμική των αντιδράσεών τους» Ποιν. Χρ. ΛΣΤ' σ.σ. 417-435, της ίδιας «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος», Παπαζήση, σ.σ. 248-250, 257-258, επίσης Μαγγανά Α.- Λάζου Γρ. «Κοινωνικές αξίες των παραβατικών και των μη- παραβατικών», Πανεπιστημιακές εκδ., Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα 1997.

<sup>431</sup> ο.π. σημ., 400, σ.σ.46.

<sup>432</sup> ο.π. σημ., 419, σ.σ. 84

<sup>433</sup> ο.π. σημ., 404, σ.σ. 1191

<sup>434</sup> βλέπε συνεντεύξεις κρατουμένων για αυτό το θέμα στο «Εγκληματολογία από τα κάτω», των Μαγγανά Λάζου, Σβουρδάκου, Νομική Βιβλιοθήκη 2008, σ.σ. 117-126

Καταρχήν έχει γίνει ήδη κατανοητό, από την ανάλυση που έχει προηγηθεί σχετικά με την επιμέτρηση της ποινής, ότι δεν επιβάλλονται ιδίως στους φτωχούς κατηγορούμενους, που θα επαναλάβουμε ότι αποτελούν, όπως σωστά ο Μανωλεδάκης ανέφερε, την γνωστή «πελατεία» των ποινικών παραβάσεων, εξατομικευμένες ποινικές κυρώσεις. Κυρώσεις δηλαδή, που να είναι προσαρμοσμένες στις ιδιομορφίες της εκάστοτε ανθρώπινης προσωπικότητας, και με τις οποίες, σε σωφρονιστικό επίπεδο να επιδιώκεται η κοινωνική αναπροσαρμογή και βελτίωση του κρατουμένου.<sup>435</sup>

Εάν λοιπόν αυτός ο σωφρονιστικός σκοπός της ποινής, ήταν επιτεύξιμος, και η φυλακή αποτελούσε πραγματικό χώρο συμμόρφωσης και όχι κολαστήριο<sup>436</sup> ούτε όπως αναφέρει ο Φουκώ<sup>437</sup> την σκοτεινότερη περιοχή του μηχανισμού της δικαιοσύνης, αυτό φυσικά θα ήταν πρώτιστα αντιληπτό από τους ίδιους τους κρατούμενους. Εξάλλου κάθε προσπάθεια που καταβάλλεται προς το καλό και την βελτίωση, γίνεται αντιληπτή από τον αποδέκτη της προσπάθειας, παρόλο που στην αρχή αυτή η προσπάθεια μπορεί να επιφέρει ψυχολογικές αντιστάσεις και αντιδράσεις. Επιπλέον, θα γινόταν αντιληπτός και στους υπόλοιπους, δηλαδή στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, κυρίως εκ του αποτελέσματος του, δηλαδή μετά την έξοδο του κρατουμένου από την φυλακή και την εν γένει μετέπειτα ζωή του.

Ο Γαρδίκας<sup>438</sup> πριν χρόνια, είπε ότι η ποινή έχει δύο οξύμωρα: «ενώ επιζητεί την αγωγή του αμαρτόντος εις βίον κοινωνικόν, απομακρύνει τούτον του κοινωνικού βίου, ενώ επιδιώκει την ηθικήν του εγκληματίσαντος βελτίωσιν, εγκαθειργνύει τούτον μεθ' ετέρων εγκληματιών». Το ζήτημα λοιπόν σήμερα, είναι εάν τελικά το προαναφερόμενο οξύμωρο, θεραπεύεται από την εν γένει σωφρονιστική μεταχείριση των κρατουμένων. Είπαμε φυσικά ότι οι μεγάλες ποινές, κατατείνουν στην οριστική εξαθλίωση των κρατουμένων και στην σύντομη μετά την αποφυλάκιση υποτροπή τους. Το ζήτημα όμως είναι, ότι εάν οι ποινές

---

<sup>435</sup> ο.π. σημ., 426, σ.σ. 10 επ.

<sup>436</sup> Ζημιανίτη Δ. «Οι άδειες των κρατουμένων στα πλαίσια άμβλυσης των δυσμενών συνεπειών του εγκλεισμού» Υπερ. 1999, σ.σ. 1376

<sup>437</sup> Φουκώ Μ. «Επιτήρηση και τιμωρία» Κέδρος, 1976, σ.σ 333

<sup>438</sup> ο.π. σημ., 260, σ.σ. 379

τελικά ήταν εξατομικευμένες και μπορούσαν να λειτουργήσουν σωφρονιστικά στην έκτισή τους, τότε ακόμη και αυτό, δεν θα μπορούσε λογικά να υποστηριχθεί βάσιμα.

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να δούμε τι συμβαίνει με τον σωφρονισμό ως λειτουργία της ποινής και την επανακοινωνικοποίηση ή επανένταξη των κρατουμένων, αφού όλο το θέμα του σκοπού της έκτισης της ποινής στην φυλακή εξαντλείται στην θεωρία, σχεδόν γύρω από αυτές τις έννοιες.

Καταρχήν πρέπει να αναφέρουμε ότι στον προηγούμενο σωφρονιστικό κώδικα δηλαδή τον Κώδικα για την Μεταχείριση των Κρατουμένων, ν. 1851/ 1989 στο άρθρο 1 προβλεπόταν, ότι *«Η εκτέλεση των ποινών αποβλέπει στην αγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη. Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να τείνει στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού»*<sup>439</sup> και στο άρθρο 40, προβλεπόταν ότι η αγωγή των κρατουμένων, θα γινόταν από εξειδικευμένο προσωπικό με σύγχρονες και κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους και προγράμματα σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Προβλέπονταν δε, τεσσάρων ειδών αγωγές, η κοινωνική αγωγή, η φυσική αγωγή, η πνευματική και η θρησκευτική (άρθ.41-44). Το άρθρο 41, της κοινωνικής αγωγής ανέφερε: *«Η κοινωνική αγωγή περιλαμβάνει κυρίως την τόνωση της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης των κρατουμένων, την καλλιέργεια θετικών διαπροσωπικών σχέσεων, την ενθάρρυνση για έκφραση και την ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες. Η κοινωνική αγωγή εφ' όσον το επιθυμεί ο κρατούμενος, μπορεί να συνεχιστεί και επεκταθεί προσαρμοζόμενη κατάλληλα και μετά την αποφυλάκισή του»*.<sup>440</sup>

---

<sup>439</sup> Σχετικά με τον σκοπό του άρθρου βλ., Δημόπουλου Χ. «Η επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων. Συμβολή στην ερμηνεία του αρθ. 1 του ν. 1851/89», Χρονικά τευχ. 1/1991, σ.σ.75-102

<sup>440</sup> Θεωρούμε ότι η κοινωνική αγωγή, εάν μπορούσε φυσικά να ασκηθεί, θα βοηθούσε στην επανακοινωνικοποίηση του κρατουμένου, με νέους και καλύτερους όρους, από αυτούς που προηγήθηκαν της εκάστοτε παραβατικής συμπεριφοράς του και του εγκλεισμού του στην φυλακή. Σίγουρα δε, μια τέτοια αγωγή, μπορεί πράγματι να μείωνε σε συνδυασμό με το ύψος της ποινής, το ενδεχόμενο της μελλοντικής υποτροπής.

Οι διατάξεις περί της αγωγής των κρατουμένων καταργήθηκαν. Η αιτιολογική έκθεση<sup>441</sup> του μεταγενέστερου νόμου 2776/1999, ο οποίος αποτελεί τον σωφρονιστικό κώδικα που ισχύει σήμερα, εξηγεί ότι α) διατάξεις τέτοιου τύπου εξέθεταν την Πολιτεία, η οποία υποσχόταν πολλά και δεν τα υλοποιούσε ή υλοποιούσε ελάχιστα β) συνιστούν νομοθετική καθήλωση της επιστήμης αφού επιβάλλουν την στερεότυπη άποψη ότι το έγκλημα οφείλεται σε έλλειψη αγωγής, από μη ενταγμένο κοινωνικά άτομο, αμόρφωτο, ανεπάγγελτο και χαμηλού επιπέδου, για το οποίο η ποινή συμπληρώνει τα στοιχεία που του λείπουν και γ) ότι το σωφρονιστικό σύστημα παρουσιαζόταν ευάλωτο και κοινωνικά άδικο διότι έκανε ουσιαστικά διακρίσεις σε πολίτες που είχαν ανάγκη από «αγωγή», «βελτίωση», «επανένταξη» και για αυτό οδηγούνταν στην φυλακή και σε αυτούς που δεν είχαν ανάγκη από τέτοια αγωγή και ενώ είχαν διαπράξει έναν αδίκημα δεν εκτελούσαν την ποινή τους στην φυλακή. Επίσης εγκαταλείφθηκε η παρέμβαση από πλευρά Πολιτείας στην προσωπικότητα του κρατουμένου για επανένταξη. Θεωρήθηκε ότι η ποινή κατά της ελευθερίας, ως κρατική απάντηση στο έγκλημα, σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα και το Σύνταγμα, δεν μπορεί να θίγει κανένα άλλο αγαθό πλην της προσωπικής ελευθερίας, άρα η φυλακή πρέπει να αντιμετωπίζεται αποκλειστικά και μόνο, ως τόπος έκτισης της ποινής που επιβλήθηκε, με το σκεπτικό ότι ο σκοπός της ποινής κατά της ελευθερίας, εξαντλείται στον περιορισμό της ελευθερίας.

Η εισηγητική έκθεση<sup>442</sup> του Κώδικα για την Μεταχείριση των Κρατουμένων, ν. 1851/1989, αναφέρει ότι το άρθρο 34 που αναφέρεται στην αγωγή των κρατουμένων, αυτή γίνεται με την εκούσια συμμετοχή και συνεργασία των κρατουμένων. Καταλήγοντας δε η έκθεση, αναφέρει ότι με τις διατάξεις του συγκεκριμένου Κώδικα για την Μεταχείριση των Κρατουμένων, ν. 1851/1989, θα καταστεί πιο ανθρώπινη και ομαλή η έκτιση των στερητικών της ελευθερίας ποινών και με τους νέους θεσμούς θα ενισχυθεί σημαντικά η προσπάθεια επανακοινωνικοποίησης των κρατουμένων.

---

<sup>441</sup> Δημόπουλος Χ. «Σωφρονιστική Νομοθεσία» Νομική Βιβλιοθήκη 2005 σ.σ. 173-175 επίσης στο «Σχέδιο Νέου Σωφρονιστικού Κώδικα» Χρονικά τευχ. 2/1991, σ.σ.18 αναφέρεται η αρχική αιτιολογική έκθεση η οποία έγινε δεκτή από την τελική στα περισσότερα μέρη της όπως και στο μέρος αυτό.

<sup>442</sup> Σπινέλλη Κ.- Κουράκη Ν. «Σωφρονιστική Νομοθεσία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992, σ.σ. 224-236

Η εισηγητική έκθεση του σωφρονιστικού κώδικα 2776/99, αναφέρει στο τέλος της, ότι το νέο νομοθέτημα ελπίζεται α)ότι θα βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης μέσα στα καταστήματα, β) θα συντελέσει στην αναβάθμιση των σχέσεων μεταξύ κρατουμένων, αλλά και μεταξύ κρατουμένων και σωφρονιστικού προσωπικού, γ) θα γίνει μοχλός για μια καλύτερη διοίκηση των καταστημάτων και δ) θα γίνει αποτελεσματικότερο το έργο της εποπτείας των καταστημάτων από τους εισαγγελικούς λειτουργούς.<sup>443</sup>

Στο σημείο αυτό λοιπόν, δεν θα ήταν άσκοπο να επανέλθουμε σε ένα θέμα που μας απασχόλησε στην αρχή αυτής της μελέτης μας, για το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης σχετικά με το εάν αποτελεί σύστημα ή όχι. Είπαμε ότι σύστημα είναι ένα σύνολο αλληλοσυνδεόμενων στοιχείων που έχουν κοινό σκοπό ή κοινή λειτουργική αποστολή. Επιπλέον είπαμε ότι οι λειτουργίες του συστήματος είναι δύο: μια λειτουργία πάνω σε αυτούς που παραπέμπονται στην ποινική δικαιοσύνη σαν κατηγορούμενοι για τέλεση ενός εγκλήματος και αυτή οριοθετείται ως κατασταλτική λειτουργία και μια λειτουργία πάνω στο κοινωνικό σύνολο, ο λεγόμενος κοινωνικός έλεγχος.<sup>444</sup> Επιπλέον είπαμε, ότι σε αυτόν ο οποίος καταδικάζεται για συγκεκριμένο έγκλημα επιβάλλεται μια ποινή, η οποία έχει ειδικοπροληπτικό ρόλο και σε αυτόν εμπεριέχεται και ο τρόπος εκτέλεσής της, δηλαδή εάν το δικαστήριο αποφασίσει ότι αυτή πρέπει να εκτιθεί στην φυλακή, σημαίνει ότι κρίνει ότι αυτός ο τρόπος έκτισης, είναι ο κατάλληλος για να επιτευχθεί ο ειδικοπροληπτικός σκοπός της ποινής για τον συγκεκριμένο δράστη. Ο σκοπός αυτός, έχει τρεις τρόπους με τους οποίους επιδρά <sup>445</sup>, α) τον εκφοβισμό του δράστη με την κατάγνωση και την έκτιση της ποινής β) την βελτίωση του δράστη με την κοινωνική διαπαιδαγώγηση που μπορεί να ασκήσει πάνω του ή κατάγνωση και η κατάλληλη έκτιση της ποινής γ) την αχρήστευση του για το χρονικό διάστημα που διαρκεί η έκτιση της ποινής γιατί κατά κανόνα βρίσκεται πρακτικά κατά κανόνα σε αδυναμία να τελέσει νέα εγκλήματα.

Ένας λοιπόν τρόπος λειτουργίας της ποινής, όπως βλέπουμε, είναι και η βελτίωση του δια της κατάλληλης έκτισης της ποινής. Εάν τώρα η φυλακή τον λειτουργικό σκοπό της ποινής

---

<sup>443</sup> Δημόπουλος Χ. «Σωφρονιστική Νομοθεσία» Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σ.σ.137-138

<sup>444</sup> ο.π. σημ. 2, σ.σ. 17-20

<sup>445</sup> ο.π. σημ., 401, σ.σ. 52

τον εξαντλεί στην στέρηση της φυσικής ελευθερίας και μόνον και δεν αποβλέπει και στην βελτίωση του εκάστοτε κρατούμενου, σημαίνει κατ' επέκταση ότι η λειτουργία δεν ολοκληρώνεται. Πρακτικά δηλαδή, αυτό σημαίνει ότι το στάδιο της φυλακής που επακολουθεί από αυτό της ποινικής δίκης, δεν συμπληρώνει το προηγούμενο, διότι η βελτίωση δεν αποτελεί στόχο για το στάδιο αυτό. Συνεπώς αδρανοποιείται ουσιαστικά η ειδικοπροληπτική δράση της ποινής και εάν είναι έτσι τότε το στάδιο της έκτισης της ποινής στην φυλακή, ουσιαστικά ή θα πρέπει να το αφαιρέσουμε από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ή θα πρέπει να μην μιλάμε για σύστημα. Εξάλλου η τυπική αλληλοσύνδεση του συστήματος και όχι η ουσιαστική, το καθιστά αυτόματα τυπικό και στο σκοπό και στην λειτουργία του. Η ουσία όμως του σκοπού όλου του συστήματος, όπως έχουμε ήδη αντιληφθεί, είναι πολύ σημαντική και η τυποποίηση των λειτουργιών του κατά συνέπεια το αποδυναμώνει. Δηλαδή το γεγονός ότι η ποινή αποβλέπει μόνο στην στέρηση της ελευθερίας, η οποία λαμβάνει χώρα στην φυλακή, αδρανοποιεί την όποια λειτουργία για επανένταξη, άρα είναι ανύπαρκτος ο σωφρονισμός και καταλήγουμε στο ότι οι φυλακές είναι μόνο χώροι αποκλεισμού και τιμωρίας.

Εδώ λοιπόν έχουμε δύο θέματα, το ένα είναι ότι όπως έχει αποδειχθεί στην πράξη, η φυλακή δεν επιτελούσε καλά τον σκοπό του σωφρονισμού και το άλλο είναι ότι η Πολιτεία αποφασίζει να απέχει από τον σκοπό του σωφρονισμού και της επανένταξης. Το πρώτο θέμα αποτελεί διαπίστωση, το δεύτερο όμως έχει άλλο βάρος, πολύ σημαντικό, που στην ουσία οδηγεί στην παραδοχή, περί αδυναμίας επανένταξης των παραβατικών. Αυτό το τελευταίο, στην συνέχεια του σημαίνει, ή ότι οι κρατούμενοι είναι μη επανεντάξιμοι και μη σωφρονίσιμοι ή ότι δεν υπάρχει διάθεση να ασχοληθούμε μαζί τους. Αν λοιπόν πάρουμε την θεωρία του Αλεξιάδη, ότι το έγκλημα είναι φυσιολογική συμπεριφορά,<sup>446</sup> τότε φυσιολογική είναι και η αδιαφορία μας για αυτούς. Εάν όμως είναι έτσι, τότε τι ρόλο παίζουν όλα αυτά τα περί θεωριών πρόληψης της υποτροπής τους, αφού αυτή σε ένα τέτοιο πλαίσιο είναι πλέον από αναμενόμενη και τι ρόλο παίζουν και όλα αυτά περί δικαιωμάτων των κρατουμένων και του νομικού πολιτισμού που πρέπει να διέπει μια φυλακή; Εάν ο νομικός πολιτισμός εξαντλείται σε νομοθετικά κείμενα που καθιστούν την εξωτερική

---

<sup>446</sup> ο.π. σημ., 32, σ.σ, 95



εικόνα μας «ωραία» και δεν ενδιαφερόμαστε για την πραγματικά καλύτερη κοινωνία μας, τότε προφανώς δεν συνειδητοποιούμε ότι οι εγκληματίες μας, έδρασαν σε κοινωνικές συνθήκες της κοινωνίας μας και όχι στο κενό του διαστήματος.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι είναι άλλο πράγμα ένα νομοθετικό κείμενο που δεν έχει υλοποιηθεί, με συνέπεια αυτή η μη υλοποίηση του, να μας υπενθυμίζει τις ευθύνες μας και άλλο η κατάργησή του, για να μην μας ζητούν ευθύνες.

## **Δ1. Οι άδειες, τα πειθαρχικά παραπτώματα και η υφ' όρων απόλυση.**

Είμαστε στο 2009 και διαβάζουμε.<sup>447</sup> *«Άλλος ένας νεκρός προστέθηκε στη μακρά λίστα των κρατουμένων. Ο Λούσι Ισμετ, 34 ετών, αλβανικής καταγωγής, ο οποίος κρατείτο από το 2001 στις ελληνικές φυλακές, βρέθηκε απαγχονισμένος στη τουαλέτα του κελιού του στις φυλακές του Μαλανδρίνου. Απελπισμένος, χωρίς κανένα επισκεπτήριο όλα αυτά τα χρόνια και χωρίς την πολυπόθητη άδεια που θα του επέτρεπε την επικοινωνία με τον έξω κόσμο, έχοντας προειδοποιήσει τους δικούς του ότι δεν άντεχε άλλο την απομόνωση της φυλακής, έδωσε τέλος στη ζωή του. Οι μεσαιωνικές συνθήκες κράτησης, αλλά και οι πειθαρχικές ποινές που αποκλείουν τους κρατούμενους από τις άδειες που δικαιούνται, και αποτελούν και το μόνο τρόπο σταδιακής επανένταξής τους στην κοινωνία, οδηγούν στην απελπισία και μερικές φορές και στο θάνατο».*<sup>448</sup> Ενώ παράλληλα μπορούμε να θυμηθούμε ότι το 1972 ο Γάλλος εγκληματολόγος Jean-Marc Varaut είχε δηλώσει ότι «η φυλακή θα εμφανίζεται στον εγκληματολόγο του 21<sup>ου</sup> ως ένας τρόπος εκτέλεσης ποινών εξίσου πρωτόγονος όπως τώρα μας φαίνονται οι σωματικές ποινές (La prison pour qu'on fasse) διότι ο θεσμός έχει αντιανθρωπιστικό ανορθολογικό και συνακόλουθα αναποτελεσματικό χαρακτήρα.<sup>449</sup>

Μεταξύ όμως αυτών των δύο θεμάτων, που είδαμε πριν, δηλαδή της λειτουργίας της ποινής και της λειτουργίας της φυλακής και όταν λέμε λειτουργία, εννοούμε την αληθινή

---

<sup>447</sup> «Άλλος ένας νεκρός στις ελληνικές φυλακές και το υπουργείο μοιράζει υποσχέσεις», [www.keli.gr](http://www.keli.gr), 4/6/2009

<sup>448</sup> βλ. επίσης σχετική μελέτη για τις αυτοκτονίες των κρατουμένων, Θεμελή Ο. «Βίαιοι θάνατοι στη φυλακή: Επιστροφή στον τιμωρητικό χαρακτήρα της ποινής», Ποιν. Δικ. 2005, σ.σ. 1330-1335.

<sup>449</sup> Φραντζεσκάκης Ι. «Από την Φυλακή στον Ελεύθερο Βίο» Ποιν.Χρ. ΜΑ' σ.σ. 116-123

λειτουργίας τους, πέραν των όσων έχουν γραφτεί, επειδή αυτά αφορούν όλους γενικά τους κρατούμενους, έχει σημασία στην παρούσα έρευνα, να δούμε πως περιγράφεται η διαβίωση στην φυλακή και η έκτιση της ποινής από τους κρατούμενους, που είναι φτωχοί και έχουν ήδη υποστεί νωρίτερα, στα προηγούμενα στάδια του μηχανισμού της ποινικής δικαιοσύνης, τις συνέπειες της φτώχειας τους, με την έννοια που την αναλύσαμε, δηλαδή της αδυναμίας ασκήσεως των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, όπως αυτά ορίζονται στο νόμο που διέπει την κάθε ποινική διαδικασία. Έχει δε σημασία, για τον επιπλέον λόγο, ότι ένας τόπος όπως η φυλακή, σκληρός από την φύση του και από την γέννησή του, δεν μπορεί παρά να είναι επώδυνος κυρίως για τους πιο αδύναμους.

Στην έρευνά μας συναντήσαμε κρατούμενους, από τους οποίους όσοι ήταν φτωχοί, μας είπαν πόσο δύσκολη είναι η επιβίωση στην φυλακή και όσοι είχαν χρήματα, μας περιέγραψαν τι κάνουν στην φυλακή αυτοί που δεν έχουν. Επιπλέον διαπιστώσαμε ότι αυτοί που δεν είχαν χρήματα και οικογενειακή υποστήριξη, δεν ήταν σε θέση αφενός να δεχτούν επισκεπτήρια, ιδίως όταν οι συγγενείς τους ζούσαν μακριά από τον τόπο της φυλακής και φυσικά δεν έπαιρναν άδειες, εάν δεν είχαν οικογένειες συγκροτημένες, γονείς ή σύζυγο και παιδί, ή ήταν αλλοδαποί, αφού υποτίθεται, κατά την συνήθη δικαιολογία απόρριψης τέτοιων αιτήσεων από τα Συμβούλια των φυλακών, το ενδεχόμενο φυγής και μη επιστροφής στην φυλακή, για τέτοιους κρατούμενους, ήταν μεγαλύτερο, καίτοι ο νομοθέτης δεν τους αποκλείει από την χορήγηση αδειών<sup>450</sup>. Χαρακτηριστικά ένας νεαρός κρατούμενος μας λέει<sup>451</sup> «...δεν μπορούν να έρθουν οι δικοί μου να με δουν, είναι 18 ώρες

---

<sup>450</sup> Οι διαπιστώσεις αυτές προκύπτουν και από την Ειδική Έκθεση (αριθ. πρωτ. 369/07/2/1.8.2008) του Συνηγούρου του Πολίτη, Ποιν.Δικ. 6-7/2009, σ.σ. 706-714, σχετικά με τις άδειες κρατουμένων. Ειδικά για το θέμα της μη χορήγησης άδειας σε αλλοδαπούς, λόγω έλλειψης σταθερών οικογενειακών δεσμών στην Ελλάδα, και για το ότι είναι εξαιρετικά δυσχερής η πραγματοποίηση επισκέψεων από συγγενείς σε κρατούμενους όταν υπάρχει μεγάλη χιλιομετρική απόσταση των φυλακών από τα αστικά κέντρα βλ.σ.σ. 708, 712. Επίσης στο Βουλ.Συμβ.Πλήμ. Πατρ. ...36/200... αδημ. αναφέρεται ότι το γεγονός ότι ο αιτών κρατούμενος πρόκειται να φιλοξενηθεί στην οικία ξαδέλφου του στην Αθήνα και ότι μέλη της οικογένειάς του, πρόκειται να επισκεφθούν από το Πακιστάν δεν εξασφαλίζει την ικανή προϋπόθεση της παραμονής του εκεί, ούτε αποτρέπει τον κίνδυνο της απομάκρυνσης του από την χώρα και απόδρασής του από την χώρα και απόδρασής του στο εξωτερικό. Σχετικά με την υπόθεση αυτή, ο αιτών κρατούμενος είναι αλλοδαπός, άνω των 60 ετών, έχει ποινή ισόβιας κάθειρξης και έχει ήδη υπόλοιπο προς έκτιση λιγότερο από δύο έτη.

<sup>451</sup> Βλ. συνέντευξη Ζ21. Ζ.Ι. (19 ετών, προσωρινά κρατούμενος)σ.σ 298

το πλοίο από ..... και 3-4 ώρες να έρθει μέχρι εδώ και η μητέρα μου δουλεύει σε φούρνο και δεν έχει χρήματα να πάρει αεροπλάνο..»

Το ζήτημα που ανακύπτει από την είδηση θανάτου, που προηγήθηκε πιο πάνω στο κείμενό μας, είναι ότι ένας αλλοδαπός φτωχός κρατούμενος, όπως επίσης και ένας έλληνας φτωχός κρατούμενος, δεν δύναται πολλές φορές στην πράξη, να απολαύσουν το ευεργέτημα της άδειας<sup>452</sup> και ο τελευταίος όχι τόσο γιατί είναι ύποπτος φυγής όπως ο πρώτος, αλλά διότι δεν παρέχει εχέγγυα οικογενειακής δομής που να τον αποτρέπει από την κακή χρήση της άδειας του. Βέβαια σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 54 & 4 Σ.Κ., «Μόνη η ιδιότητα του αλλοδαπού, ή του αστέγου ή του στερούμενου οικογενείας δεν αποκλείει την χορήγηση άδειας». Να δούμε όμως τι σημαίνει αυτό στην πράξη. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί στο αιτιολογικό απόρριψης μιας αίτησης άδειας να γραφτεί αυτή η αιτιολογία ως απόρριψη, διότι απλά θα σηματοδοτούσε καταφανή διάκριση. Στις άδειες λοιπόν που απορρίπτονται, η πρακτική έχει αποδείξει ότι συνήθως αναγράφεται, ότι από την εν γένει προσωπικότητα του κρατουμένου δεν παρέχονται ενδείξεις για καλή χρήση αυτής, ή ότι πιθανολογείται η τέλεση νέων αδικημάτων κατά την άδειά του

Εξάλλου όπως ορίζει το άρθρο 55 ΣΚ, για την εκτίμηση του ότι στην άδεια δεν θα τελεσθούν νέα αδικήματα και ότι συντρέχουν λόγοι προσδοκίας καλής χρήσης της και μη φυγής του κρατούμενου, εκτιμάται η προσωπικότητα του, η εν γένει συμπεριφορά του κατά την διάρκεια κράτησης, η επαγγελματική ατομική κοινωνική κατάσταση του ίδιου και της οικογένειάς του και η ωφέλεια που μπορεί να έχει η άδεια για αυτόν, σε σχέση με την μελλοντική του εξέλιξη και στην σταδιακή επάνοδό του σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας. Είναι λοιπόν αμέσως κατανοητό, ότι ένας φτωχός και με διαλυμένη οικογένεια κρατούμενος, ή χωρίς οικογένεια, δεν έχει κοινωνικούς οικογενειακούς και επαγγελματικούς λόγους, για να του χορηγηθεί η πολυπόθητη άδεια. Επιπλέον, αν η ποινή του είναι μεγάλη, το θέμα της ωφέλειας για την σταδιακή επάνοδό του δεν τίθεται καν, διότι η επάνοδός του σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας, είναι συνήθως πολύ απομακρυσμένη χρονικά, λόγω του ύψους της ποινής του. Εάν δε, θεωρείται τακτική «πελατεία» του ποινικού συστήματος και των φυλακών, τότε αυτός είναι ένας ακόμα

---

<sup>452</sup> Σχετικά με τον ρόλο των αδειών βλ., ο.π. σημ., 436, σ.σ.1357-1376

λόγος, που ενδόμυχα αλλά και με καταφανή κοινωνικό ρατσισμό, θα οδηγήσει στην απόρριψη του σχετικού αιτήματος.

Αντιλαμβανόμαστε φυσικά, ότι το όλο ζήτημα επαφίεται στην παντελώς ανέλεγκτη κρίση, του συμβουλίου των φυλακών, καίτοι το ίδιο άρθρο 54 στην παράγραφο 5, απαιτεί ειδικά αιτιολογημένη απόρριψη των σχετικών αιτημάτων. Αυτό δε που συμβαίνει συνήθως στην δικαστική πρακτική, όταν ο κρατούμενος προσφύγει μετά από την συνεχή απόρριψη δύο αιτήσεων του, στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, στο κατά το νόμο ονομαζόμενο Δικαστήριο Εκτέλεσης των ποινών ως Συμβούλιο, είναι το Συμβούλιο να δέχεται την κρίση του Συμβουλίου των φυλακών, διότι το θεωρεί εκ της θέσεώς του, το πλέον αρμόδιο να κρίνει έναν κρατούμενο και δεν ελέγχει καθόλου το ειδικά αιτιολογημένο ή μη της απόρριψης.<sup>453</sup> Είναι λογικό λοιπόν να σκεφτούμε ότι ένας φτωχός κρατούμενος, δεν μπορεί να έχει ελπίδα για χορήγηση άδειας, σε μια τέτοια αδιαφανή διαδικασία, που ο όρος ειδική αιτιολογία, από ειδικός μετατρέπεται σε γενικός<sup>454</sup>. Το θέμα ίσως να ήταν αλλιώς, εάν είχαν τεθεί εκ του νόμου συγκεκριμένα ουσιαστικά κριτήρια<sup>455</sup>. Και εάν είδαμε ότι αυτό, δηλαδή η εμπεριστατωμένη αιτιολογία, δεν τηρείται στις δικαστικές αποφάσεις πόσο μάλλον από τα εκάστοτε Συμβούλια των φυλακών. Επιπλέον για την σύνταξη μιας σωστής προσφυγής ως νομικό δικόγραφο, αλλά και για την υποστήριξη της, απαιτείται και πάλι η πρόσληψη δικηγόρου, και δεν προβλέπεται η παροχή δωρεάν νομικής κάλυψης για τέτοιες διαδικασίες.

Τώρα όμως, ας δούμε τι ρόλο μπορεί να παίζει η οικονομική κατάσταση του κρατούμενου σε ένα χώρο που λογικά δεν θα έπρεπε να υπάρχουν διακρίσεις, αφού οι χώροι διαμονής είναι κοινοί, το φαγητό είναι κοινό, οι κανόνες είναι κοινοί και το σωφρονιστικό προσωπικό, είναι το ίδιο για όλους και όλοι έχουν παραβεί τον ποινικό κώδικα ή τους

---

<sup>453</sup> στο υπ'αρ. ....31/200.... Βουλ.Συμβ.Πλημ.Πατρών έγινε δεκτή η κρίση του συμβουλίου περί απόρριψης της σχετικής αίτησης για άδεια, και επιπλέον σχολιάστηκε και το γεγονός ότι ο κατάδικος υπέβαλλε αίτημα για χορήγηση άδειας αμέσως μόλις συμπλήρωσε το απαιτούμενο χρονικό όριο έκτισης που απαιτεί ο νόμος και συνεπώς σύμφωνα με το σκεπτικό του συμβουλίου, αυτό δείχνει τον κίνδυνο φυγής του.

<sup>454</sup> Βλ. υπ'αρ. 452/2004 Πραξ&Λογ 2005, σ.σ.105 σχετικά με την έλλειψη αιτιολογίας.

<sup>455</sup> Μπρακουμάτσος Π. «Ο Θεσμός της χορήγησης άδειας σε κρατούμενους κατά τον Ν. 2776/1999», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ.1193-1196.

ειδικούς ποινικούς νόμους. Μας λέει λοιπόν ένας κρατούμενος σε ερώτησή μας σχετικά με την ζωή των φτωχών κρατουμένων: «.....τους έχουν και κάνουν δουλειές, πλένουν ρούχα, μαγειρεύουν, κουβαλάνε φαγητά, ψωμιά, πάγο, είναι αυτοί που τους λένε «ταξιτζήδες», οι οποίοι τρέχουν και ανεβοκατεβαίνουν μέχρι τον 3ο όροφο της φυλακής. Κάποιοι το κάνουν εθελοντικά, επειδή δεν έχουν χρήματα και άλλοι το κάνουν αναγκαστικά παρόλο που και αυτοί δεν έχουν χρήματα. Άλλοι πάλι τους βάζουν μπροστά, είναι οι λεγόμενοι «μπροστινοί», είναι δηλαδή αυτοί που δίνουν ναρκωτικά για λογαριασμό άλλων με συγκεκριμένο αντάλλαγμα που το ορίζει κάθε φορά, αυτός που τους στέλνει και αυτοί βγάζουν ότι παραπάνω σε χρήματα μπορούν, για τον εαυτό τους. Επίσης σφουγγαρίζουν τους θαλάμους και τα κελιά και τους δίνουν ή μάρκες ή τσιγάρα ή κάρτες τηλεφώνου ή τους γράφουν καντίνα<sup>456</sup>.

Ένας άλλος πάλι κρατούμενος λέει χαρακτηριστικά: «.....Στην φυλακή τώρα, όταν έχεις λεφτά, έχεις πράγματα παράνομα στα χέρια σου, κινητά, ναρκωτικά, περνάς πιο όμορφα και οι φιλίες με αυτό συσχετίζονται, όταν έχεις ψηλή κοινωνική θέση είναι αλλιώς, οι ψηλά, οι μεσαίοι και οι φτωχοί όπως είναι έξω στην κοινωνία έτσι και στο κελί, μένουν οι όμοιοι μαζί. Αυτοί που δεν έχουν, είναι συνέχεια στην τράκα, είναι τελειωμένοι, μπορούν να τους κάνουν βασανισμούς, να πλένουν ρούχα, να κάνουν δουλειές με αντάλλαγμα, να τους δώσεις καντίνα ή να κάνεις νταϊλίκι δηλαδή του δίνεις ένα χέρι ξύλο και αυτό είναι».<sup>457</sup>

Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι όχι μόνο η καθημερινότητα, μεταξύ εχόντων οικονομική άνεση και μη, είναι διαφορετική, αλλά επιπλέον αυτοί που δεν έχουν οικονομική δυνατότητα, είναι και σε αυτό το επίπεδο της φυλακής, ευάλωτοι στο να παραβούν τον πειθαρχικό νόμο<sup>458</sup> αλλά και τον ποινικό. Δηλαδή όταν οι φτωχοί κρατούμενοι, για να κερδίσουν κάποια χρήματα, μεταφέρουν για παράδειγμα και πουλούν για λογαριασμό τρίτου, ναρκωτικά, είτε εθελοντικά είτε μη, αυτό συνεπάγεται δύο κυρώσεις, μια πειθαρχική από

---

<sup>456</sup> βλ. συνέντευξηΕ4. Ε.Δ. (32 ετών, συνολικός χρόνος παραμονής στην φυλακή 8 χρόνια),σ.σ. 268

<sup>457</sup> βλ. συνέντευξη, Ζ18. Ζ.Ζ. (22 χρονών),σ.σ., 293

<sup>458</sup> Σχετικά με τα πειθαρχικά παραπτώματα βλ. Μπρακουμάτσος Π. «Πειθαρχική διαδικασία κατά το σωφρονιστικό κώδικα. Ισχύον Δίκαιο-Προτάσεις, Ποιν.Χρ. ΜΣΤ', σ.σ. 156-160, επίσης, Φαρσεδάκη Ι. «Τα πειθαρχικά παραπτώματα των κρατουμένων και η αντιμετώπισή τους. Το γαλλικό παράδειγμα», Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 561-565.

τον σωφρονιστικό κώδικα και μια ποινική από τον νόμο περί ναρκωτικών. Τουτέστιν σύμφωνα με το άρθρο 69 του σωφρονιστικού κώδικα, επιβάλλεται συνήθως πειθαρχική ποινή, δέκα ημερών περιορισμού σε ειδικό κελί, δηλαδή στην απομόνωση, η οποία παραγράφεται μετά δύο έτη, και εάν σχηματισθεί σχετική δικογραφία και ασκηθεί ποινική δίωξη, τότε θα του επιβληθεί το πιθανότερο μια ποινή 10 -20 έτη ποινής, εκτός και είναι τοξικομανής οπότε η ποινή θα είναι μειωμένη, ή εάν δικαστεί ως υπότροπος θα κινδυνεύσει με ισόβια κάθειρξη. Σύμφωνα δηλαδή με την σωφρονιστική νομοθεσία, τα πειθαρχικά παραπτώματα, αφορούν συμπεριφορές, που εκδηλώνουν οι κρατούμενοι και δια αυτών παραβιάζουν την τήρηση της τάξης και της πειθαρχίας και την εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος, όπως αυτή ορίζεται στον σωφρονιστικό κώδικα.<sup>459</sup> Το θέμα όμως είναι ότι οι φτωχοί κρατούμενοι από ότι φαίνεται στην έρευνά μας, δεν έχουν καν την δυνατότητα να μην παραβούν τον σωφρονιστικό κώδικα και συνεπώς θα μπορούσε ίσως να θεωρηθεί ότι αναγκάζονται εκ της οικονομικής αδυναμίας τους να διαπράξουν πειθαρχικά αδικήματα από τα οποία κάποια αποτελούν παράλληλα και παραβίαση του ποινικού νόμου.

Εάν δε, δεν σχηματισθεί ποινική δικογραφία, τότε μια πειθαρχική ποινή σαν αυτή που προαναφέρθηκε των 10 ημερών στην απομόνωση, έχει τις δικές της συνέπειες. Θα εγγραφεί καταρχήν το πειθαρχικό και η ποινή, στο προσωπικό φάκελο του εν λόγω κρατουμένου και δεν θα μπορούν να του χορηγηθούν άδειες ή να του χορηγηθεί υφ' όρων απόλυση τουλάχιστον για δύο χρόνια, (χρόνος που απαιτείται για την παραγραφή του πειθαρχικού), αφού και τα δύο ευεργετήματα, για την παροχή τους, εξαρτώνται απόλυτα από την καλή συμπεριφορά του κρατουμένου στην φυλακή, δηλαδή από το να μην έχει πειθαρχικές ποινές και δη τέτοιας διακινδύνευσης. Επιπλέον η δικαστική πρακτική έχει δείξει, ότι και μετά την παραγραφή των πειθαρχικών, αυτά ναι μεν διαγράφονται από το ατομικό δελτίο πειθαρχικού ελέγχου, (αρθ. 69&4 Σ.Κ.), αλλά αυτό δεν απαγορεύει να αναγραφούν στο σημείωμα της κοινωνικής υπηρεσίας, που αφορά τον κρατούμενο και συνοδεύει το αίτημα του για υφ' όρων απόλυση. Δηλαδή αναγράφεται ότι υπέπεσε σε πειθαρχικό, το οποίο όμως παραγράφηκε, και έτσι αυτό στη ουσία αποτελεί πάντα στην

---

<sup>459</sup> Σχετικά με το θέμα βλ. και Πανούση Γ., «Πειθαρχικό Δίκαιο των Κρατουμένων», βλ. Χρονικά 3, 1991, Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ.33-47

σκέψη των δικαστών ένα σοβαρό εμπόδιο, κυρίως για την υφ' όρων απόλυση του<sup>460</sup>, αφού όπως είπαμε το πιθανότερο είναι ένας φτωχός, να μην έχει άδειες, ακόμη και αν δεν έχει υποπέσει σε πειθαρχικές παραβάσεις.

Όπως λοιπόν έχουμε σχολιάσει μέχρι στιγμής, οι φτωχοί λόγω της φτώχειας τους, είναι ευάλωτοι σε όλα τα επίπεδα, τόσο στην ποινική παράβαση, όσο και στην παραβίαση των δικαιωμάτων τους και παραμένουν ευάλωτοι ακόμη και στο στάδιο έκτισης της ποινής στην φυλακή. Μας λέει χαρακτηριστικά ένας ανήλικος κρατούμενος: «...Αυτό που θέλω να πω σε αυτούς που λένε ότι δεν υπάρχει διαφορά στην μεταχείριση στους φτωχούς, λέω ότι είναι μεγάλη, πολύ μεγάλη. Βλέπω τον άλλον να έχει καλά παπούτσια και επισκεπτήρια και κάνω τρέλα. Του τα ζητάω, γιατί δεν έχω και εάν δεν μου τα δώσει, θα τα πάρω με την βία και θα του πω να φέρει άλλα, τόσα λεφτά έχει εξάλλου. Αυτοί που έχουν τα πάντα και έχουν χρόνο και σκέφτονται, περνάνε καλά, ενώ εμείς είμαστε δυο αδέρφια μέσα και μια αδελφή έξω, ποιος θα μας βοηθήσει, ο πρόεδρος που με έβαλε τόσα χρόνια μέσα;»<sup>461</sup>

Θα μπορούσαμε ίσως να κλείσουμε το τελευταίο στάδιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, το στάδιο της φυλακής, που αποτελεί την τελευταία πόρτα της, με το ότι η φτώχεια, ακόμη και σε αυτό το επίπεδο και σε αυτό το περιβάλλον της φυλακής, το κατεξοχήν μίζερο, τελικά αποτελεί ιδιότητα που μοιάζει με εκ γενετής χαρακτηριστικό και η οποία σε κάθε περίπτωση σε αυτόν τον μηχανισμό που αναλύσαμε, όχι μόνο δεν εγκαταλείπει τον φορέα της, αλλά συνεχώς του υπενθυμίζει αλύπητα την ύπαρξη της και τις συνέπειες της.

---

<sup>460</sup> Κοσμάτος Κ. «Πειθαρχικά παραπτώματα, πειθαρχικές ποινές και απόλυση υπό όρο», (με αφορμή το Βουλ.Συμβ.Πλημ.Λαρ 433/2004), Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 463-468.

<sup>461</sup> βλ. συνέντευξη, Ζ17. Ζ.Ε. (19 χρόνων) σ.σ. 292

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ο Rawls<sup>462</sup> είπε ότι η δικαιοσύνη ως ακριβοδικία έχει εξισωτικό χαρακτήρα και ότι οι περιστάσεις της δικαιοσύνης αντικατοπτρίζουν τις ιστορικές συνθήκες των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών. Εμείς διαπιστώσαμε ότι η φτώχεια είναι ισοπεδωτική σε όλα τα επίπεδα των σταδίων του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και ότι σε καμία περίπτωση δεν εξισώνονται οι φτωχοί, με τους έχοντες και κατέχοντες. Το εάν αυτό συνεπάγεται έλλειψη δημοκρατίας δεν θα το σχολιάσουμε γιατί η σκέψη μας μπορεί να ακολουθήσει τον συνειρμό.

Η μελέτη αυτή που προέκυψε από την έρευνά μας, δεν θέλουμε να κλείσει με προτάσεις. Πιστεύουμε ότι όλοι γνωρίζουμε τι πράττουμε και όλοι μέσα μας ξέρουμε πάντα πότε παραβιάζουμε τα δικαιώματα, την ισότητα, την δικαιοσύνη. Το ξέρουν όλοι και οι νομικοί και οι δικηγόροι και οι δικαστές και οι ανακριτικοί υπάλληλοι και οι αστυνομικοί και οι εισαγγελείς και οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι και οι δικαστικοί υπάλληλοι. Δεν χρειάζεται να τους θυμίσουμε τίποτα για αυτά που κάνουν διότι δεν τα κάνουν άλλοι αλλά οι ίδιοι.

Οι λύσεις έχουν δοθεί χρόνια τώρα και οι πιο πολλές δεν έχουν εφαρμοστεί. Υπάρχουν όμως και άλλες που έχουν γίνει νόμοι και διατάξεις αυξημένου κύρους και έχουν ενδυθεί τον χιτώνα μοναδικών ιστορικά νομοθετημάτων. Η μη εφαρμογή αυτών που ισχύουν με νόμο είναι χειρότερο ανοσιούργημα από το κοινό έγκλημα του ποινικού νόμου. Η ευθύνη της διαστρέβλωσης του νομικού πολιτισμού για τον οποίο έγιναν αγώνες αποτελεί εξαιρετική ύβρη για την ανθρωπότητα.

Εάν ζούσε ο Lombroso θα ήξερε πλέον, να μας αναγνωρίσει όλους όσους από εμάς διαπράττουμε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τέτοια ανοσιουργήματα. Έχουμε ένα κοινό χαρακτηριστικό, είμαστε πολιτισμένοι και κατέχουμε λειτουργικές εξάισιες θέσεις στο μηχανισμό του συστήματος. Φοράμε σχεδόν τα ίδια ρούχα και μιλάμε την ίδια νομική γλώσσα. Είμαστε μια καθώς πρέπει κοινωνία. Μόνο που είμαστε πολλοί. Η πρόβλεψη για την επικινδυνότητα μας από τον Garoffalo και τον Ferri θα ήταν εξασφαλισμένη. Θα μας

---

<sup>462</sup> ο.π. σημ.,81,σ.σ. 167,246



είχαν τοποθετήσει στους διαστροφικά κολασμένους. Διότι χρειάζεται σοβαρή ηθική διαστροφή για να παραβιάσεις όσα με αγώνες και απέραντη δυσκολία κατακτήθηκαν.

Αυτή η παράσταση που κάθε φορά χάνουμε, δεν είναι μια καλοκαιρινή παράσταση που αναβλήθηκε για έκτατες καιρικές συνθήκες, είναι ο ακριβοπληρωμένος αγώνας για την δικαιοσύνη. Κανείς μας πραγματικά δεν έχει δικαίωμα να την ακυρώνει γιατί δεν είναι ανθρώπινη επιπόηση είναι θεϊκή λειτουργία.

## ΜΕΡΟΣ Γ. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

### Α. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ.

Α1. Α.Α - (30 χρόνια υπηρεσίας, Πρόεδρος Εφετών)

1. Τι γνώμη έχετε για το εάν υπάρχει διάκριση στην απονομή ποινικής δικαιοσύνης μεταξύ φτωχών και μη φτωχών;

Στο Εφετείο η διάκριση μεταξύ φτωχού και πλούσιου δεν υπάρχει

2. Θα δείτε με το ίδιο βλέμμα έναν γιατρό που διέπραξε μια απάτη και έναν φτωχό κλέφτη;

Πιο σκληροί θα είμαστε με τον πλούσιο, γιατί είναι μορφωμένος και ξέρει την απαξία της πράξης του και πιο επιεικείς με τον φτωχό που είναι αγράμματος. Ο φτωχός θα έχει καλύτερη αντιμετώπιση από τους μορφωμένους και ευυπόληπτους. Έχουμε περισσότερες απαιτήσεις από αυτούς, διότι αυτοί έχουν την ικανότητα να αντιληφθούν την απαξία του αδικήματος που διαπράττουν.

3. Αυτή όπως την περιγράφεται είναι μια αντιμετώπιση που την έχουν όλοι οι δικαστές ή έχετε παρατηρήσει διαφοροποιήσεις;

Ενδεχομένως ο άπειρος δικαστής να επηρεάζεται από έναν επώνυμο δικηγόρο που υπερασπίζει κάποιον κατηγορούμενο.

4. Σε αυτό το σημείο μπορείτε να μας πείτε τι μπορεί να αντιμετωπίσει ένας φτωχός που δεν έχει έναν καλό δικηγόρο;

Ένας φτωχός εάν δεν έχει καλό δικηγόρο μπορεί να κινδυνεύσει, διότι δεν θα αναδειχθούν τα απαραίτητα στοιχεία της υπόθεσής του όπως από έναν που ξέρει πολύ καλά τον νόμο και είναι εξειδικευμένος στο ποινικό δίκαιο.

5. Δεν υπάρχει ο νόμος της νομικής αρωγής για τους φτωχούς;

Η νομική αρωγή έχει πρόβλημα. Διορίζονται νεαροί δικηγόροι οι οποίοι τις περισσότερες φορές έχουν πλήρη άγνοια της βαρύτητας του αδικήματος για το οποίο κατηγορείται κάποιος αλλά επιπλέον έχουν και πλήρη άγνοια του νόμου. Δυστυχώς δεν ελέγχεται η νομική κατάρτιση τους, ούτε και υπάρχει κάποιος τρόπος για να ελεγχθεί. Επιπλέον επειδή είναι πολύ νέοι δεν έχουν την σημαντική εμπειρία του ακροατηρίου. Η ενημέρωση για την σχετική υπόθεση, των εξ επαγγέλματος διορισθέντων δικηγόρων γίνεται σε τόσο σύντομο διάστημα που δεν αντιλαμβάνονται ούτε τι έχει γίνει, ούτε μπορούν να μελετήσουν την υπόθεση. Ιδίως σε ποινικά αδικήματα που εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του ΜΟΕ, τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα. Φανταστείτε ότι διορίζονται την ώρα έναρξης της δίκης 9.00 το πρωί και έχουν χρόνο μέχρι τις 10.00 δηλαδή μόνο μια ώρα.

6. Θεωρείται ότι παίζει ρόλο σημαντικό η κατάρτιση των δικαστών, ώστε να μπορούν να αποδίδουν δικαιοσύνη;

Δυστυχώς οι δικαστές σήμερα δεν είναι όπως παλιά. Αντλούν μηχανογραφημένη πληροφόρηση. Δηλαδή εκδίδονται αποφάσεις copy paste με άλλες παρόμοιες. Οπότε όπως αντιλαμβάνεστε ένας τέτοιος δικαστής και δη στον πρώτο βαθμό δικαιοδοσίας, με έναν φτωχό στο νου δικηγόρο, οδηγεί σε πλήρη αδικία έναν φτωχό.

## **A2. A.B. (30 χρόνια υπηρεσίας Εισαγγελέας Εφετών)**

1. Πιστεύεται ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης απέναντι στους φτωχούς;

Υπάρχει διάκριση. Όταν σου πουν ότι συνέλαβαν τον Χ (αναφέρει διάσημο επιχειρηματία) και είσαι εισαγγελέας υπηρεσίας θα τον συλλάβεις; Επηρεάζεσαι. Μπορεί να μην σου τον φέρουν καν στην Ασφάλεια. Μπορεί να υποβληθεί μήνυση μπορεί και όχι. Διευθυντής της Χ εταιρείας είναι (αναφέρει μεγάλη και γνωστή εταιρεία). Ας πούμε τώρα την περίπτωση ενός φτωχού. Ένας φτωχός δεν έχει για παράδειγμα, ποτέ κάποιον άλλον ως αγορανομικώς υπεύθυνο. Αν είναι λοιπόν κάποιος τέτοιος του τραβάνε και το μπουφάν να τον δει και η τηλεόραση. Αν είναι επώνυμος, πλούσιος θα τον περάσουν στα δικαστήρια από την πίσω πόρτα και ώρα μη αιχμής και θα έρθει και χωρίς χειροπέδες. Άλλο επώνυμος όμως, άλλο

πλούσιος επώνυμος. Μπορεί να είναι ένας νομπελίστας επιστήμονας (ο Νανόπουλος π.χ.), εάν είναι όμως ο Μητροπάνος που είναι τόσο δημόσιο πρόσωπο είναι αλλιώς. Παίζει ρόλο δηλαδή τι αναγνωρισιμότητα έχει ο καθένας. Τι προβολή έχει. Αυτό μετρά κυρίως.

2. Στην κύρια ανάκριση πιστεύεται ότι υπάρχει διάκριση;

Εκεί ο δικαστής αισθάνεται ελεύθερος και μπορεί να λειτουργήσει και αρνητικά στον πλούσιο. Εξαρτάται και από το πνεύμα των νόμων. Δηλαδή όταν έχεις να κάνεις με το εργατικό δίκαιο εκεί το δίκαιο είναι υπέρ του εργαζομένου. Το θέμα είναι ότι σε κάθε περίπτωση στην ανάκριση ότι και αν γίνει είναι πρώτο «μέτρο».

3. Στο ακροατήριο υπάρχει διάκριση;

Τον κυριότερο ρόλο τον παίζουν οι δικηγόροι, οι ειδικοί μάρτυρες (πραγματογνώμονες). Ένας πλούσιος έχει «καλό λόγο», έχει πολλά, έχει δύναμη, μπορεί να σου δώσει συστάσεις. Πας για παράδειγμα με συστατική από τον Χ (αναφέρει επώνυμο επιχειρηματία) για δουλειά, ποιος δεν θα σε προσλάβει. Δύσκολα όμως θα κάνεις έρευνα στο σπίτι του Χ (αναφέρει επώνυμο επιχειρηματία) αν υπάρχουν ναρκωτικά. Η αποδοχή της απόδοσης κατηγορίας είναι πιο εύκολη γιατί δεν έχει χρήματα. Για τον πλούσιο μπορεί να αποδεχτεί ότι διαπράττουν ας πούμε κλοπή η χρήση ναρκωτικών λόγω κορεσμού η ανίας, εξ' άλλου με έναν καλό δικηγόρο θα την βγάλουν «καθαρή».

4. Σχετικά με την επιβολή ποινών τι έχετε να πείτε;

Στην ποινική δίκη ο μέσος συνετός δικαστής είναι πολύ προσεκτικός ειδικά όταν δεν έχει δικηγόρο γιατί ο κατηγορούμενος στην ουσία αναπληρώνει την απουσία δικηγόρου, με την έννοια της ανάδειξης των νομικών θεμάτων της υπόθεσης. Αλλά μιλάμε πάντα για τον μέσο συνετό δικαστή. Οι δικηγόροι παίζουν ρόλο στην διαδικασία. Θεωρώ ότι παίζει ρόλο η σεμνότητα η ευπρέπεια και η ευγένεια. Εάν ένας τέτοιος δικηγόρος είναι νέος και άπειρος τον βοηθάς. Προκαλεί αντίδραση στον μέσο συνετό δικαστή, η ανέξοδη προβολή δικονομικών δήθεν ακυρωτικών ενστάσεων και η παρεμπόδιση της ομαλής διεξαγωγής της δίκης.

5. Σχετικά τώρα με την επανένταξη έχετε κάτι να σημειώσετε;

Το θέμα της επανένταξης είναι πολύ μεγάλο θέμα. Είναι φειδωλός ο κόσμος όταν πρόκειται για αποφυλακισμένους που είχαν διαπράξει κλοπές, ναρκωτικά, ληστεία, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση.

### **A3. Α.Γ. (23 χρόνια υπηρεσίας Πρόεδρος Πρωτοδικών)**

1. Έχετε διαπιστώσει διάκριση στους φτωχούς στο στάδιο της ανάκρισης;

Όσον αφορά τον δικηγόρο μπορεί να υπάρχει κάποια διάκριση με την έννοια της πρόσληψης κάποιου από έναν φτωχό κατηγορούμενο αλλά με βάση τον νόμο 3226/2004, οι κατηγορούμενοι μπορεί να έχουν δωρεάν παράσταση δικηγόρου και δικαστική συνδρομή και να λειτουργήσει και το ευεργέτημα της απορίας, αρκεί βέβαια να τον ενημερώσει ο δικαστής ότι υπάρχει αυτή η δυνατότητα.

2. Έχετε παρατηρήσει από συναδέλφους σας, ή υπάλληλους ή όργανα της τάξης κάποια συμπεριφορά που να υποδηλώνει διάκριση είτε στο στάδιο της ανάκρισης είτε στο στάδιο της εκδίκασης μιας υπόθεσης;

Δεν δέχομαι ότι συνάδελφοι μπορεί να εκδηλώσουν διάκριση με την συμπεριφορά τους. Στην προανάκριση όμως στην αστυνομία δεν γνωρίζω βέβαια ότι υπάρχει διάκριση, αλλά υπάρχουν φτωχοί κατηγορούμενοι που καταγγέλλουν ότι τους στοιβάζουν στα κρατητήρια, ασκούν βία, δεν τους ανακοινώνουν τα δικαιώματά τους και τους αγνοούν. Πολύ σπάνια όμως γίνονται μηνύσεις για τέτοιου είδους παραβιάσεις και άσκηση βίας.

Τώρα στο δικαστήριο στο πλημμέλημα, όταν κάποιος διαβεβαιώσει το δικαστήριο ότι έχει λευκό ποινικό μητρώο ακόμη και εάν είναι αλλοδαπός αναστέλλεται η ποινή του, όπως προβλέπει ο νόμος και χωρίς την προσκόμιση του ποινικού μητρώου.

Βέβαια όταν μια ποινή δεν μπορεί να ανασταλεί λόγω ποινικού μητρώου και ο κατηγορούμενος δεν έχει να την πληρώσει πηγαίνει φυλακή, αλλά και εκεί εάν είναι στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο προσπαθεί ο δικαστής να επιβάλλει εφέσιμη ποινή ακόμη και εάν είναι αλλοδαπός και εφόσον δεν είναι εφικτή η απέλασή του.

#### **A4. Α.Δ. (22 χρόνια υπηρεσίας Εισαγγελέας Πρωτοδικών)**

1. Πως αντιμετωπίζουν οι δικαστικοί λειτουργοί τους φτωχούς ποινικούς παραβάτες;

Δεν επηρεάζεται η γενική εικόνα της απονομής δικαιοσύνης όσο αφορά τους φτωχούς.

2. Έχετε συναντήσει δικαστές ή εισαγγελείς οι οποίοι να συμπεριφέρθηκαν με άσχημο τρόπο σε φτωχούς;

Μερικοί πράγματι είναι αγενείς αλλά αυτοί είναι αγενείς σε όλους.

3. Έχετε παρατηρήσει περιπτώσεις που επεβλήθη ποινή ενώ δεν ήταν επιβεβλημένο ή μεγαλύτερη ποινή ενώ θα μπορούσε να ήταν μικρότερη;

Μπορεί να συμβεί να δικαστούν για παράδειγμα κάποιοι που έκλεισαν τον δρόμο σε μια διαδήλωση και αυτό να γίνει για τον επιθεωρητικό έλεγχο του δικαστή ή όταν υπάρχει μια γενική κατεύθυνση σκλήρυνσης όπως για παράδειγμα με το σκάνδαλο του παραδικαστικού κυκλώματος μπορεί να υπάρξει αύξηση των ποινών.

4. Υπάρχει όμως περισσότερη σκληρότητα στους φτωχούς;

Πολλές φορές τους λυπούνται οι δικαστές, δεν βγάζουν εχθρότητα γιατί και ο δικαστής είναι συναισθηματικός αλλά βέβαια μπορεί να επηρεαστεί όταν είναι προ της κρίσεως προαγωγής του, γιατί στην πράξη δεν είναι ανεξάρτητος ο δικαστής.

Βέβαια άλλο φτωχοί άλλο περιθωριακοί. Οι περιθωριακοί φαίνονται και μπορεί να τύχει να είναι αρνητικό στοιχείο για την διαμόρφωση δικαστικής κρίσης, δηλαδή με την συμπεριφορά τους να έλξουν αρνητική κρίση και να βαρύνει αυτό στην επιβάρυνση της ποινής βασισμένος βέβαια ο δικαστής στο άρθρο 79ΠΚ

5. Στην προσωρινή κράτηση έχετε συναντήσει συναδέλφους σας, ή έχετε δει περιπτώσεις που επεβλήθη το μέτρο αυτό λόγω της φτώχειας του κατηγορουμένου;

Καταρχήν όταν κάποιος είναι φτωχός και να μπορούσε να του επιβληθεί αντί του μέτρου της προσωρινή κράτησης, ο όρος της καταβολής εγγύησης, δεν μπορεί να πληρώσει οπότε αναπόφευκτα θα πάει φυλακή. Δεν είναι όμως μόνο το θέμα ότι κάποιος είναι φτωχός αλλά

μεγάλο ρόλο παίζει και το να έχει οικογένεια, δηλαδή ένας οικογενειάρχης μπορεί να έχει μια θετικότερη αντιμετώπιση. Όταν όμως είναι ένα «κλεφτρόνι ή πρεζόνι» τον υποπτεύεται και πιο εύκολα θα προφυλακιστεί από κάποιον άλλον.

6. Στην αποφυλάκιση παίζει ρόλο ότι κάποιος μπορεί να μην έχει επάγγελμα ή εργασία; Αυτό σας το αναφέρω, διότι υπήρξαν κάποια βουλευμένα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών τα οποία διατύπωσαν αρνητική κρίση για υφ' όρων απόλυση διότι ο αιτών κατάδικος δεν είχε συγκεκριμένο επάγγελμα και οικονομικούς πόρους.

Ο άνεργος δεν είναι συνώνυμο της εγκληματικής δραστηριότητας

#### **A5. Α.Ε. (15 χρόνια υπηρεσίας Αντεισαγγελέας Πρωτοδικών)**

1. Πιστεύεται ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Βεβαίως και υπάρχει. Καταρχήν για να υποβάλλεις μια έγκληση πρέπει να καταβάλλεις 10 ευρώ. Αμέσως λοιπόν φρενάρεις εάν είσαι φτωχός.

2. Στο στάδιο της επιβολής περιοριστικών μέτρων για μια πράξη που παραπέμπεται στην ανάκριση ως κακούργημα τι έχετε διαπιστώσει όταν ο κατηγορούμενος είναι φτωχός;

Θεωρητικά ανάλογα με την οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου δεν θα βάλω εγγύηση διότι εάν βάλω εγγύηση και δεν πληρώσει τότε θα πάει φυλακή.

3. Σε άλλα στάδια του ποινικού συστήματος τι έχετε διαπιστώσει;

Και στο στάδιο εκτέλεσης της ποινής το ίδιο ισχύει, δηλαδή εάν μετατραπεί μια ποινή σε χρηματική, εάν κάποιος έχει χρήματα πληρώνει και φεύγει, κάποιος που δεν έχει όμως πάει φυλακή. Ο τοξικομανής για παράδειγμα, ο οποίος είναι σε άθλια κατάσταση και κλέβει για να πάρει την δόση του όταν του επιβάλλεται μια ποινή και δεν έχει τις προϋποθέσεις αναστολής, η ποινή του μετατρέπεται, αλλά δεν έχει χρήματα, οπότε πάει φυλακή. Στην περίπτωση πάλι που κάποιος είναι φυγόποινος στο στάδιο εκτέλεσης της ποινής, εάν η ποινή του έχει μετατραπεί σε χρηματική πληρώνει και φεύγει, εάν όμως είναι φτωχός πάει φυλακή. Στην περίπτωση πάλι που κάποιος ασκήσει ένα ένδικο μέσο εάν αυτό απορριφθεί

επιβάλλονται έξοδα. Εάν κάποιος είναι φτωχός δεν μπορεί να τα πληρώσει και ίσως αυτός είναι ανασταλτικός παράγοντας για να ασκήσει το ένδικο μέσο.

Στην προκαταρκτική εξέταση επίσης θα καλέσω κάποιον για εξηγήσεις για ένα αδίκημα. Εάν είναι φτωχός και δεν μπορεί να διορίσει ένα δικηγόρο, θα έλθει μόνος του και με αυτά που θα πει μπορεί να θέσει τον εαυτό του σε κίνδυνο. Εάν όμως έλθει με δικηγόρο ο οποίος γνωρίζει να αναλύσει για παράδειγμα το αβάσιμο της ποινικής δίωξης εάν συντρέχει κάτι τέτοιο ή να φέρει κάποια έγγραφα και να διαφωτίσει την υπόθεση μπορεί να γίνει τελικά μια άλλη ποινική μεταχείριση την οποία ο φτωχός δεν θα έχει. Το ίδιο ισχύει και στην ανάκριση.

#### 4. Στο δικαστήριο πως είναι η μεταχείριση;

Τώρα σχετικά με την μεταχείρισή του φτωχού στο δικαστήριο δεν υπάρχει διαφορά καμία από κάποιον που δεν είναι φτωχός. Δεν θα αδικήσεις κάποιον που θα αντιληφθείς την υπόθεσή του, και ας μην έχει δικηγόρο λόγω οικονομικής αδυναμίας. Στην ουσία παίζει ρόλο πως «στέκεται» ο κατηγορούμενος απέναντι στην πράξη που του αποδίδεται δηλαδή εάν είναι ένας πονηρός δράστης ή ένας αφελής δράστης. Άρα στην δικαστική κρίση δεν παίζει ρόλο η φτώχεια. Έχει τύχει να βοηθήσω κάποιον που αντιλαμβάνομαι ότι έχει οικονομική δυσχέρεια και να μην τον εξαντλήσω. Για εμάς το πορτοφόλι του κατηγορουμένου έχει σχέση με το ταμείο. Βέβαια παίζει ρόλο όπως είπαμε στην νομική του εκπροσώπηση με την έννοια που είπαμε παραπάνω.

#### 5. Έχετε διαπιστώσει δικαστές ή δικαστικούς υπαλλήλους ή αστυνομικούς οι οποίοι να συμπεριφέρθηκαν άσχημα σε φτωχούς ή σε κάποιον φτωχό;

Οι δικαστικοί υπάλληλοι φέρονται πολλές φορές άσχημα στον ρυπαρό και στον φτωχό που εμφανίζεται μπροστά τους. Οι δικαστές μάλλον κλείνουν προς την συμπάθεια. Οι αστυνομικοί μπορεί να συμπεριφερθούν με ένα «άντε ρε» σε έναν φτωχό κατηγορούμενο. Εάν όμως ο ίδιος εμφανιστεί με έναν δικηγόρο θα εξασφαλίσει την «μη ενόχληση»

#### 6. Είναι απαξιωτική ή ταπεινωτική η συμπεριφορά τους;

Αν κάποιος έρχεται «σιδερωμένος και με το οπλοστάσιο του έτοιμο» τότε παγώνουν.



7. Για την γενιά σας (30-40 ετών), που υπηρετεί στο δικαστικό σώμα τι θα λέγατε;

Εμείς από αστικές οικογένειες και γενικά με την ίδια παιδεία και την ίδια κοινωνική προέλευση έχουμε και την ίδια περίπου κοινωνική αντίληψη. Για εμάς δεν παίζει ρόλο το πορτοφόλι. Δεν μας λέει κάτι περισσότερο αυτό. Εάν όμως κάποιος είναι φτωχός τον βοηθάμε δηλαδή θα βάλουμε μια εφέσιμη ποινή για να μην τον εξαντλήσουμε ή θα μετατρέψουμε μια ποινή και τα έξοδα στο μισό εάν κάποιος είναι εξαθλιωμένος. Το προβλέπει ο νόμος εξάλλου.

### Παρατηρήσεις

*Στις συνεντεύξεις των δικαστών και εισαγγελέων, ειδικά ως προς το θέμα της γενικής θέσης που παίρνουν ότι δηλαδή οι δικαστές βοηθούν περισσότερο αυτούς που αντιλαμβάνονται ότι έχουν οικονομική και κοινωνική αδυναμία, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό είναι ίσως ένα χαρακτηριστικό που διακρίνει τους ίδιους προσωπικά. Βέβαια έχουν αποφύγει να μιλήσουν για συμπεριφορές συναδέλφων τους παρόλο που αυτό στον διάλογο που αναπτύχθηκε κατά την συνέντευξη, ρωτήθηκε επισταμένα.*

*Αυτή η παρατήρησή τους λοιπόν έρχεται σε κάποια αντίθεση με τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας των Orr και Reuckert<sup>463</sup>, η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι συντηρητικοί δικαστές τιμωρούσαν αυστηρότερα δράστες από τα χαμηλά στρώματα απ' ό,τι δράστες από τα μεσαία και τα ανώτερα. Βέβαια εδώ σε αυτήν την έρευνα δεν έχουμε στοιχεία για να κρίνουμε εάν ανήκουν σε συντηρητικούς δικαστές ή όχι, αλλά εξ αντιδιαστολής από τα αποτελέσματα εκείνης της έρευνας θα θεωρούσαμε ότι δεν ανήκουν στους συντηρητικούς δικαστές. Βέβαια ο εισαγγελέας, ο οποίος μίλησε για την διάκριση που γίνεται μεταξύ φτωχών και πλουσίων, στο τέλος κατάληξε να αναφέρεται στην επιείκεια του μέσου συνετού δικαστή.*

*Στην αξιολόγηση του κοινού συμπεράσματος όλων ότι η μη καλή υπεράσπιση μπορεί να καταλήξει επιβλαβής για τον κατηγορούμενο βλέπουμε ότι και στις έρευνες<sup>464</sup> των Tausch και*

---

<sup>463</sup> Λαμπροπούλου Ε. «Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης» Γράμματα, Αθήνα 1999, σ.σ.170, 173

<sup>464</sup> ο.π. σημ. 463, σ.σ. 170-171

*Langer και των Schumann και Winter, παρατηρήθηκε ότι το μορφωτικό επίπεδο και η ικανότητα έκφρασης και συμπεριφοράς στο δικαστήριο από τους κατηγορούμενους αύξανε τις πιθανότητες ευμενούς μεταχείρισης και μάλιστα στην έρευνα των πρώτων, διαπιστώθηκε ότι η μη πρόσληψη ικανού δικηγόρου λειτουργούσε καταλυτικά εις βάρος τους. Αυτό ως στοιχείο, έρχεται πολύ κοντά στις διαπιστώσεις των δικαστών και εισαγγελέων από τους οποίους λάβαμε συνεντεύξεις, αλλά ταυτόχρονα είναι κοινός τόπος και για όλους σχεδόν από όσους λάβαμε συνεντεύξεις και οι οποίες ακολουθούν.*

## **B. ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ**

### **B1. B.A. (29 χρόνια δικηγορίας)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Υπήρξε ένα δικαστής κάποτε στην δεκαετία του '80 ο οποίος δίκασε μια κοπέλα πολύ φτωχή για παράβαση του ΚΟΚ σε μονομελές και επειδή δεν μπορούσε να την αθώσει πήγε στην εκκαθάριση και της πλήρωσε την ποινή. Εξαιρετική περίπτωση ευαισθησίας, η οποία όχι μόνο δεν συναντάται αλλά το αντίθετο, στα 29 χρόνια της καριέρας μου έχω συναντήσει δικαστές σκληρούς, οι οποίοι όχι μόνο δεν συμμετέχουν στο δράμα του κατηγορούμενου αλλά βάζουν τις βαρύτερες ποινές αδιαφορώντας πλήρως αν εξαιτίας της οικονομικής αδυναμίας τους θα πάνε φυλακή.

Στους φυγόποινους δε, όταν αντιμετωπίσουν κάποιον που δεν έχει χρήματα και την έξωθεν καλή μαρτυρία κρατείται και πηγαίνει στο εισαγγελέα και όταν δεν έχει κάποιον να τρέξει να φέρει ένα χαρτί ότι έγινε ρύθμιση χρέους για παράδειγμα σε ένα ασφαλιστικό ταμείο ή να κάνει αίτηση ακύρωσης της απόφασης ή της διαδικασίας οδηγείται στην φυλακή, σε αντίθεση με κάποιον άλλον που έχει χρήματα. Σε εκείνη την περίπτωση 99% από την Εισαγγελία θα του δοθεί χρόνος να τακτοποιήσει την πληρωμή μέσα σε 1-2 μέρες ώστε να μην κρατηθεί το βράδυ της σύλληψης.

Θα αναφέρω χαρακτηριστικά την εξής υπόθεση: Καταδικάζεται κάποιος σε μια ποινή την οποία ακυρώνει και αθώνεται στην νέα δίκη. Η εισαγγελία δεν ενημερώνει σχετικά την αστυνομία. Τον συλλαμβάνουν, τους ενημερώνω σχετικά και μου απαντούν: «Και που θα τον ξαναβρούμε, αυτός είναι περιθωριακός τύπος» Και τους λέω, «μα κρατάτε αθώο» και μου απαντούν: «Και λοιπόν που να τρέχουμε». Την άλλη μέρα ενημέρωσε η εισαγγελία και αφέθηκε ελεύθερος. Ενώ σε άλλη περίπτωση για ίδιο λόγο ένας επώνυμος συνελήφθη είπε ότι είχε αθωωθεί λόγω ρύθμισης του χρέους και αφέθηκε αμέσως ελεύθερος να φέρει τα σχετικά έγγραφα μόνος του.

Στην αστυνομία η διάκριση είναι απόλυτη μεταξύ φτωχού και πλούσιου. Στους δικαστές όμως έχει πολύ να κάνει με την παιδεία του δικαστή, την προσωπικότητά του, την

κουλτούρα και τις εμπειρίες του. Θυμάμαι περίπτωση δικαστηρίου που στην ίδια δικάσιμο για κατοχή μιας μικρής ποσότητας έβαλαν 9 χρόνια ποινή και στον άλλον που ήταν γιος επώνυμου έβαλαν 3 χρόνια ποινή με ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση, και ας είχε μεγαλύτερη ποσότητα ναρκωτικών από τον προηγούμενο.

Το ζήτημα είναι ότι η έκφραση της δικαιοσύνης είναι η επιείκεια και όχι η σκληρότητα και η υπεροχή. Όταν ο δικαστής αισθάνεται «υπέρτατος» έναντι του φτωχού κακομοίρη κατηγορούμενου δεν μπορεί να υπάρξει δικαιοσύνη. Η συμπεριφορά των πάντων έναντι των φτωχών είναι δυσμενέστερη στα ανώτερα δικαστήρια, διότι αφενός δεν έχει δικηγόρο που με επιμέλεια θα υπερασπιστεί την υπόθεσή του αφετέρου οι δικαστές τον αντιμετωπίζουν με μια δυσπιστία, αδιαφορία και δυσφορία. Συνεπώς οι δυσμενείς συνέπειες δεν είναι απόρροια της εγκληματικής συμπεριφοράς του αλλά απόρροια της αδυναμίας του κατηγορουμένου, που βρίσκεται σε όλα τα στάδια της διαδικασίας να υποστηρίξει την θέση του και το δίκαιό του. Η δε αυστηρότητα των δικαστών έχει πολύ να κάνει με τη άνοδό τους στην καριέρα τους αλλά και με τις «εξετάσεις» που δίνουν στην άρχουσα τάξη, με την έννοια ότι ανήκουν σε αυτούς, είναι στήριγμά τους. Εκεί ακριβώς είναι που εξαφανίζεται κάθε ανθρώπινο στοιχείο και υγιής επιείκεια.

## **B2. B.B. (12 χρόνια εξασκήσης δικηγορίας)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Στο ερώτημα εάν υπάρχει διάκριση στην ποινική δικαιοσύνη έναντι των φτωχών θα ήθελα να αναφέρω συνοπτικά τα εξής:

Σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας ο φτωχός ελλείπει ουσιαστικής υπεράσπισης, λόγω οικονομικής αδυναμίας, αντιμετωπίζεται με αδιαφορία. Η αδιαφορία αφορά τόσο το δικαστήριο όσο και τον δικηγόρο που διορίστηκε αυτεπάγγελτα. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ο δικαστής ο οποίος στερείται επιστημονική κατάρτισης, δεν θα αναγκαστεί να απαντήσει σε ενστάσεις και νομικούς ισχυρισμούς, γιατί απλά δεν θα υποβληθούν, ο δε δικηγόρος δεν θα καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια, αφού εντολέας του είναι το κράτος από το οποίο θα λάβει την αμοιβή του και όχι ο φτωχός πελάτης ο οποίος δεν πρόκειται να του

αναζητήσει ευθύνες για το αποτέλεσμα. Αν λάβουμε μάλιστα υπ' όψιν ότι η φυσική ροπή του ημιμαθή δικαστή, που δυστυχώς αποτελεί την πλειονότητα των δικαστών είναι η αυστηρότητα, τότε ο φτωχός θα αντιμετωπισθεί με περισσή αυστηρότητα εν τη απουσία νομικού ερείσματος αλλά και αξιοπρεπούς υπερασπίσεως.

Έτσι επειδή οι κατηγορούμενοι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους είναι φτωχοί, οι οποίοι αποτελούν σχεδόν την μόνιμη πελατεία των δικαστηρίων, οι αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων κατατείνουν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους να λαμβάνουν πλέον τον χαρακτήρα εξαντλητικών ποινών προεχόντως αναιτιολόγητων οι οποίες στο διατακτικό τους επαναλαμβάνουν το κατηγορητήριο. Αξίζει ως παράδειγμα να αναφερθεί η προφυλάκιση τοξικομανή για την κλοπή πέντε φιαλών ούισκι, με μόνη αιτιολογία το βεβαρημένο ποινικό του μητρώο από παρόμοιες πράξεις.

Κατά αυτό όμως τον τρόπο, γίνεται κατανοητό ότι αναπαράγεται το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, διότι ο φτωχός κατηγορούμενος και εντεύθεν κρατούμενος, θα αναγκαστεί για να έχει μια αξιοπρεπή υπεράσπιση να την πληρώσει με χρήματα που θα έχει αποκτήσει με παράνομο τρόπο και έτσι δημιουργείται ένα φαύλος κύκλος, ο οποίος τροφοδοτεί τάξεις επαγγελματιών και δεν υπάρχει ουσιαστική απόδοση δικαιοσύνης. Εξαίρεση που δυστυχώς επιβεβαιώνουν τον κανόνα, συνιστούν δικαστές οι οποίοι με επιείκεια αντιμετωπίζουν το σύνολο των κατηγορουμένων και κατ' αυτό τον τρόπο και τους φτωχούς. Ο έλληνας δικαστής φοβάται τον πλούσιο κατηγορούμενο, γιατί ξέρει ότι θα διεκδικήσει τα δικαιώματά του με την εξάντληση κάθε νομίμου μέσου που πρακτικά σημαίνει ότι εάν ο δικαστής σφάλλει περί την κρίση του για την ενοχή θα αντιμετωπίσει την κρίση του Αρείου Πάγου γεγονός πιθανά αρνητικό για την υπηρεσιακή του εξέλιξη. Αυτό και μόνο συνιστά σαφή διαχωρισμό της αντιμετώπισης των φτωχών από την ποινική δικαιοσύνη.

Οι προανακριτικές αρχές από την άλλη, με τον ίδιο φόβο αντιμετωπίζουν τους πλούσιους ή αυτούς που έχουν εξουσιαστικό θώκο, καθόσον φοβούνται για την υπηρεσιακή τους εξέλιξη. Αντιθέτως δεν έχουν να φοβηθούν σε τίποτα τον φτωχό ύποπτο, ο οποίος πανεύκολα γίνεται κατηγορούμενος με ένα επιτηδευμένο διαβιβαστικό, γεγονός που με την σειρά του εξυπηρετεί την υπηρεσιακή τους εξέλιξη. Είναι σαφές ότι διαφορετικά θα αντιμετωπιστεί ένας πλοιοκτήτης και διαφορετικά ένας εργάτης.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω το τελευταίο που θα απασχολήσει τις προανακριτικές αρχές, τις ανακριτικές και το δικαστήριο, είναι το τεκμήριο της αθωότητας του φτωχού κατηγορουμένου. Αυτός, όπως συνήθως εισάγεται η υπόθεση από την αστυνομία στο δικαστήριο απολαμβάνει το τεκμήριο της ενοχής και της αδιαφορίας.

Στην φυλακή τώρα, ο πλούσιος ζει πολυτελώς σε κελιά που εν κατακλείδι ο ίδιος επιλέγει, γιατί έχει τον τρόπο να ευχαριστήσει τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους για την διάκρισή του έναντι των λοιπών, ενώ ο φτωχός και δη τοξικομανής πρέπει να μεταφέρει ναρκωτικά μέσα σε καπάκια στυλό στις πτέρυγες για να βγάλει την δόση ή και να πάρει τσιγάρα και καφέ.

Θα κλείσω υπενθυμίζοντας την σοφή λαϊκή ρήση η οποία δυστυχώς επιβεβαιώνεται και στην ποινική δικαιοσύνη «όπου ο φτωχός και η μοίρα του».

### **B3. Β.Γ. (10 χρόνια εξάσκηση δικηγορίας)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Είναι σαφής η διάκριση μεταξύ πλουσίων και φτωχών με την έννοια ότι από το α΄ κιόλας στάδιο της ποινικής διαδικασίας δηλ. της σύλληψης και προσαγωγής θεμελιώδη δικαιώματα ενός κατηγορουμένου, αν αυτός έχει μια οικονομική επιφάνεια, μπορούν να διασφαλιστούν, αντιθέτως εάν ο κατηγορούμενος είναι οικονομικά αδύναμος μπορούν να καταπατηθούν. Δηλαδή, ο κατηγορούμενος με οικονομική άνεση μπορεί να διορίσει συνήγορο της επιλογής του ο οποίος θα τον προστατέψει καθ' όλη την διαδικασία και θα τον αποτρέψει από το να πει πράγματα που αργότερα ίσως αποβούν εις βάρος του. Επιπλέον θα τον προστατέψει από ενδεχόμενη άσκηση αστυνομικής βίας, πράγματα τα οποία στερείται ο φτωχός κατηγορούμενος. Από την άλλη η αντιμετώπιση των προανακριτικών αρχών στο κατηγορούμενο που αντιλαμβάνονται ή γνωρίζουν την οικονομική και κοινωνική δύναμη του, είναι εντελώς διαφορετική από το να έχουν να κάνουν με έναν φτωχό συλληφθέντα. Αυτό συμβαίνει διότι δεν γνωρίζουν οι κοινωνικές

και οι οικονομικές σχέσεις του, μέχρι που μπορούν να φτάσουν, ώστε να τεθεί σε κίνδυνο η εξέλιξή τους ή και η προαγωγή τους.

Σε πολλές δε περιπτώσεις ένας φτωχός κατηγορούμενος μπορεί να αποτελέσει το εξιλαστήριο θύμα προανακριτικής αρχής και στο πρόσωπό του να «εξιχνιαστούν» ανεξιχνίαστες μέχρι τότε υποθέσεις όπως υποθέσεις κλοπών π.χ. όταν συλλάβουν κάποιον με μια κλοπή σε μια περιοχή, τον επιβαρύνουν και με άλλες της περιοχής σε προγενέστερο χρόνο κοντινό με το χρόνο διάπραξης της κλοπής του. Κυρίως συμβαίνει σε αλλοδαπούς φτωχούς υπόπτους. Αυτό το έχει αποδείξει η δικαστική πρακτική καθημερινά, δηλ. οι δικογραφίες στο κατηγορητήριο το αποδεικνύουν και προκύπτει και από τις απολογίες των κατηγορουμένων οι οποίοι ενώ δέχονται κάποιες, αρνούνται άλλες, καίτοι η ποινική μεταχείρισή τους μπορεί να μην φαίνεται ότι ουσιαστικά αλλάζει, δηλ. τι 10 κλοπές τι 30. Αυτό όμως παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στην ποινική μεταχείρισή τους.

Έχω μια περίπτωση που ένας φτωχός αλβανός παραδέχτηκε 3 κλοπές και του χρέωσαν 70. Στο πρωτόδικο δικαστήριο, του διόρισαν αυτεπάγγελα δικηγόρο και του επέβαλλαν ποινή 10 έτη. Στο Εφετείο προσπάθησε και δανείστηκε να βρει το ποσό του διπλοτύπου για να με προσλάβει. Μάζεψε μόνο τα έξοδα του διπλοτύπου, όχι την αναγραφόμενη τιμή, τον υπερασπίστηκα τελικά και απεδείχθη ότι με βάση τα δακτυλικά αποτυπώματα έπρεπε να δικαστεί μόνο για όσες είχε ομολογήσει. Τελικά πήρε ποινή 3 ετών. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι το πρώτο δικαστήριο δίκασε με βάση το επιβαρημένο διαβιβαστικό της αστυνομίας και τις καταθέσεις των αστυνομικών χωρίς να λάβει υπ' όψιν του τα αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία.

Επίσης ο αυτεπάγγελα διορισθείς δικηγόρος προφανώς δεν είχε το χρόνο να μελετήσει μια ογκώδη δικογραφία, να διερευνήσει μια προς μια τις αποδοθείσες κλοπές στον κατηγορούμενο ώστε να διαπιστώσει τα δακτυλικά αποτυπώματα σε ποιες ανήκουν από αυτές και να το προβάλει αυτό και να συλλέξει και έγγραφα για την προσωπική του κατάσταση και να εμφανίσει τα άλλοθί του. Αυτό θα συντελούσε στην αποδυνάμωση του κατηγορητηρίου όπως έγινε στο Εφετείο. Επίσης πολλοί δικηγόροι που δεν γνωρίζουν ούτε τα στοιχειώδη για την διαδικασία, ούτε καν πότε αναγιγνώσκονται τα έγγραφα μιας υπόθεσης, ή πότε απολογείται ο κατηγορούμενος, συμβαίνει και το είδα αυτό που περιγράφω, να αγορεύουν και να λένε προς το δικαστήριο: «ζητάμε την επιείκεια του

δικαστηρίου και το ελαφρυντικό του προτέρου εντίμου βίου», χωρίς καν να έχουν δει το ποινικό μητρώο του κατηγορουμένου»

2. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στην συμπεριφορά των δικαστών έναντι του φτωχού κατηγορουμένου;

Ο δικαστής καταρχήν μπορεί να διαπιστώσει την οικονομική αδυναμία του κατηγορουμένου, αρχικά από το εάν έχει δικηγόρο ή όχι και κατόπιν από το ποιον δικηγόρο έχει προσλάβει. Η απουσία δικηγόρου υπεράσπισης κάνει τον δικαστή να αντιμετωπίζει την υπό εκδίκαση υπόθεση ως έναν άλλο φάκελο υπόθεσης που έχει να διεκπεραιώσει στο συντομότερο δυνατό χρόνο, χωρίς κατά συνέπεια να δίνει έμφαση σε στοιχεία που και χωρίς την υπόδειξη – επισήμανση του συνηγόρου υπεράσπισης θα όφειλε ως δικαστήριο να επικεντρώσει την προσοχή του. Η γραπτή δε, αιτιολόγηση των καταδικαστικών αποφάσεων σε τέτοιες υποθέσεις είναι ελλιπέστατη έως ανεπαρκής και όχι ειδική και εμπειριστατωμένη ως ο νόμος απαιτεί με χαρακτηριστικότερη φράση την εξής :

«Ως απεδείχθη από τα έγγραφα, την ακροαματική, τους μάρτυρες και την απολογία ο κατηγορούμενος τέλεσε τις πράξεις που του αποδίδονται και επαναλαμβάνει το κατηγορητήριο το οποίο είναι αντιγραφή ως επί τω πλείστον του διαβιβαστικού της αστυνομίας βάσει του οποίου συνέταξε την αποδιδόμενη κατηγορία ο ανακριτής».

Από την άλλη η ύπαρξη συνηγόρου υπεράσπισης ιδίως επωνύμου κάνει το δικαστική να τηρεί πιο πιστά την δικονομία για την διαδικασία στο ακροατήριο αφετέρου να εξετάζει και να ερευνά την υπόθεση με μεγαλύτερη προσοχή και να μην συμπεριφέρεται αδιάφορα, αφιερώνοντας περισσότερο χρόνο σ' αυτές τις υποθέσεις. Τον ίδιο ρόλο με τον επώνυμο μπορεί να παίξει και ένας καλός με νομική επάρκεια δικηγόρος που από την αρχή της ποινικής διαδικασίας θα δηλώσει ευθέως, ποια είναι η θέση του κατηγορουμένου έναντι των αποδιδόμενων πράξεων και θα διατυπώσει με σαφήνεια ενδεχόμενες ακυρότητες και ενστάσεις, εκτός του ότι θα εξετάσει ενδελεχώς τους μάρτυρες και θα προσκομίσει τα απαραίτητα και αναγκαία έγγραφα προς υπεράσπιση.

Σε αυτές τις περιπτώσεις και η αιτιολόγηση τυχόν καταδικαστικής απόφασης θα είναι συνήθως με περισσότερη επάρκεια αιτιολογημένη ιδίως στις περιπτώσεις των Εφετείων.



Αφού ένας καλός νομικός δικηγόρος με την άσκηση αναίρεσης μπορεί αν ευδοκιμήσει να θέσει σε «δυσμενή» θέση το δικαστή που εξέδωσε την αντίστοιχη απόφαση. Βασικά είναι περισσότερο ο φόβος του δικαστή για την προαγωγή του, παρά η ουσία των αναιρέσεων. Η στάση του δικαστή στο αδύναμο φτωχό είναι αδιάφορη και πολλές φορές επιθετική θεωρώντας τον εκ προοιμίου ένοχο για τις αποδιδόμενες πράξεις. Είναι λίγοι οι δικαστές που εξαρχής με επιείκεια και ενδελέχεια ερευνούν τις υποθέσεις αυτές και ευτυχώς που υπάρχουν ακόμα.

3. Έχετε διαπιστώσει να χορηγούνται αναστολές εκτέλεσης ποινών μέχρι το εφετείο τους, σε φτωχούς;

Σχετικά με τις ποινές της αναστολής τους είναι γεγονός ότι στο φτωχό κατηγορούμενο η φυλακή είναι μονόδρομος, ο οποίος ξεκινάει από την σύλληψη και μετά την ανάκριση. Η δε διαβίωσή του εκεί είναι άθλια.

4. Υπάρχει διάκριση στις φυλακές;

Υπάρχουν κρατούμενοι δύο ταχυτήτων. Ξέρω κρατούμενο με κελί δικό του, τηλεόραση, DVD, κινητό, άδειες, που τρώει ψάρια και φιλέτα και έχει υπηρέτες άλλους φτωχούς που του πλένουν τα ρούχα και τον φροντίζουν. Αυτό ισχύει και σε ευρύτερη κλίμακα και όχι μόνο σε ένα περιστατικό και πιστεύω ότι πλέον όλοι το γνωρίζουμε αυτό. Η δε μεταχείριση των σωφρονιστικών υπαλλήλων, του διευθυντή και του εισαγγελέα είναι καταφανώς ευνοϊκότερη σε αυτούς που έχουν χρήματα. Παίρνουν ευκολότερα άδειες και δύσκολα του επιβάλλονται πειθαρχικά τύπου απείθειας σε σωφρονιστικό υπάλληλο, όχι γιατί δεν διαπράττει απείθεια αλλά διότι έχει δύναμη να επιβληθεί.

Εν κατακλείδι ο οικονομικός παράγοντας του χρήματος από το πρώτο στάδιο σύλληψης, προσαγωγής έως το τελευταίο την αποφυλάκιση με όρους έχει πρωταρχικό ρόλο τόσο στην ποινική όσο και στην σωφρονιστική και εν γένει μεταχείριση ενός κατηγορουμένου. Στον οικονομικά επιφανή επιβάλλεται συνήθως εγγύηση ως περιοριστικός όρος στην ανάκριση και μετά την έκδοση σε α' βαθμό η ποινή είναι συνήθως είτε ανασταλτικό λόγω λευκού ποινικού μητρώου εάν έχει, είτε με αναστολή μέχρι την έφεση. Όπως στην περίπτωση επωνύμου επαγγελματία που με ποινή άνω των 10 ετών, ανεστάλη η ποινή του μέχρι το

εφετείο. Κανείς ανώνυμος δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί, με τέτοια ποινή, ακίνδυνος για την δημόσια τάξη και ασφάλεια. Αυτός δεν ήταν.

#### **B4. Β.Δ. (35 χρόνια εξάσκησης δικηγορίας)**

1. Σχετικά με το τεκμήριο αθωότητας τι έχετε να πείτε;

Είναι μια ειρωνική αρχή. Όχι μόνο στην δικονομία αλλά και στο υπερκείμενο κανόνα, όμως στην πραγματικότητα όχι μόνον εδώ αλλά και αλλού δηλ. και σε άλλες χώρες είναι μία ειρωνική αρχή με την έννοια ότι στην ουσία είναι ανεστραμμένη, είναι μία ωραία διατύπωση ευχάριστη για τους φοιτητές, τους θεωρητικούς, τους άσχετους με την πρακτική. Στην πραγματικότητα όμως δεν πρόκειται να κερδηθεί καμιά δίκη εάν δεν τεθεί η υπεράσπιση στη βάση της αποδείξεως της αθωότητας. Άρα τελικά υπάρχει ένα «παράνομο» τεκμήριο ενοχής, του οποιουδήποτε κατηγορούμενου και εδώ σ' αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε και κάτι άλλο ανησυχητικό, ότι για να βρεθεί κανείς κατηγορούμενος δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι έχει κάνει κάτι, διότι μπορεί να βρεθεί κατηγορούμενος χωρίς να έχει κάνει κάτι και εκείνος ο οποίος δεν έχει κάνει κάτι, δεσμεύεται στο να αποδείξει ότι είναι αθώος. Εκεί είναι το τραγικό διότι βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση από εκείνον που πράγματι έχει κάνει κάτι, διότι εκείνος που έχει κάνει κάτι, αμύνεται επί ενός συγκεκριμένου εδάφους, ενώ εάν δεν έχεις κάνει τίποτα, δεν ξέρεις και που να πιαστείς για να αμυνθείς.

2. Έχετε αντιμετωπίσει περιπτώσεις τέτοιες;

Πολλές, και στις καθημερινές κλοπές, όπου βέβαια η απόφαση του δικαστηρίου εξαρτάται από τη σύνθεση και την ευαισθησία των δικαστών. Άλλο όμως η ευαισθησία του δικαστή άλλο η προσήλωση του και η προσοχή του και άλλο τελικά πως στήνεται μια δικογραφία. Το διαβιβαστικό στην πραγματικότητα έπρεπε να παραλείπεται διότι στην ουσία δημιουργεί μία προκατάληψη στον δικαστή όπου τελικά έχουμε μία εισβολή της προανακριτικής αρχής και στο έργο του εισαγγελέα, ο οποίος πρέπει να εκτιμήσει το πραγματικό υλικό αλλά και στο δικαστήριο και είναι πάρα πολλές οι περιπτώσεις ράθυμων δικαστών και εισαγγελέων ή κακής ποιότητας, όσον αφορά την κατάρτισή τους, οι οποίοι

τελικά κρέμονται από το διαβιβαστικό. Μου έχουν τύχει δε περιπτώσεις, όπου διαβιβαστικά που δεν ανταποκρίνονται στο πραγματικό υλικό της δικογραφίας δίνουν λαβή στην άσκηση διώξεων από κάποιες κυριούλες εισαγγελίνας όπως άσκηση δίωξης για πράξη άδικη η οποία δεν υφίσταται.

Δηλαδή για παράδειγμα, μέρος της ποσότητας ναρκωτικών, έχει πωληθεί σε άγνωστα άτομα, ασκεί λοιπόν μία δίωξη για πώληση, η οποία πέφτει στο κενό βέβαια, όμως μπορείς να πέσεις και σε μία σύνθεση δικαστηρίου, η οποία τελικά να πει ωραία, δεν πειράζει, έχουμε ενιαία ποινή, δίκασέ τον όπως έρχεται και να μην τον απαλλάξει για την αόριστη κατηγορία. Εάν δεν έχει δικηγόρο, εάν ο δικηγόρος δεν φωνάζει, εάν ο δικηγόρος δεν είναι έμπειρος, εάν ο δικηγόρος δεν τα βροντήξει, εάν ο δικηγόρος δεν εισακουστεί, τότε δικάζεται. Εδώ όμως δε μιλάμε τι κάνει ο δικηγόρος για να ξεστήσει αυτό το στήσιμο, σημασία έχει τι κάνει η πολιτεία. Οι αξιολογικές κρίσεις σε ένα διαβιβαστικό είναι ό,τι χειρότερο υπάρχει, όπως συμβαίνει και κάτι άλλο ακόμη, παρουσιάζεται και η συμπερίληψη διαβιβαστικών από προγενέστερες υποθέσεις χωρίς αμετάκλητη απόφαση, άρα τελικά αυτό είναι αυθαιρεσία.

Γενικότερα, συνοψίζοντας σ' αυτό το θέμα, έχουμε μία προσπάθεια εισβολής της αστυνομίας, άρα της εκτελεστικής εξουσίας στα έργα της δικαστικής, αν αυτή είναι εξουσία, έτσι έστω και υπό τη μορφή λειτουργίας, μια προσπάθεια εισβολής και περιορισμού του ρόλων του δικαστικών αρχών εκ μέρους των προανακριτικών αρχών οι οποίες είναι μέλη και όργανα της εκτελεστικής εξουσίας είτε με τη μορφή αυτή που είπαμε των διαβιβαστικών, είτε υπό την άτυπη μορφή των τηλεφώνων, δηλ. παίρνουν τηλέφωνο και μιλάνε με τις δικαστικές αρχές και επεμβαίνουν, τουλάχιστον τους εισαγγελείς στο έργο τους, αλλά η φιλοδοξία τους είναι και να μιλάνε και με τους δικαστές.

3. Ισχύει δηλαδή αυτό που μου είπε ένας αστυνομικός, ότι εάν βρούμε και λίγο διαθέσιμη την ανακρίτρια θα της πούμε και κάτι παραπάνω εις βάρος του κατηγορουμένου;

Ναι και σίγουρα είναι διαθέσιμοι ιδίως οι εισαγγελείς, ειδικά στα μικρά μέρη, πολλοί των εκ οποίων έχουν νοοτροπία χωροφύλακα

4. Σε τι οφείλεται αυτό;

Τα έχουν μπερδεμένα στο μυαλό τους και μάλλον θα είχαν διαπρέψει στη ζωή τους, εάν ήταν πράγματι χωροφύλακες. Δηλαδή κατά λάθος βρέθηκαν στη δικαιοσύνη, και βέβαια είναι άχρηστοι και γελοίοι διότι δεν εκτιμούν το γεγονός ότι η πολιτεία τους έχει εμπιστευτεί έναν ανεξάρτητο ρόλο και πολύ υψηλότερο ρόλο, ανθρωπάκια [.....].

5. Εννοείς την επέμβαση της ανώτερης δικαστικής εξουσίας στη χαμηλότερη βαθμίδα της δικαστικής και τις επαφές ανάμεσα σε αυτό το φορέα και την αστυνομία;

Εννοώ αυτό και το γεγονός ότι το κράτος, το βαθύ κράτος ενδεχομένως και το παρακράτος. Ο εισαγγελέας έχει πάρει τη μορφή επόπτη διοικητικού ελέγχου όχι μόνο των αστυνομικών αρχών, αλλά και των δικαστών. [.....]

5. Εννοείς ότι έχει ιδρυθεί πια επίσημη αυτή διαδικασία επέμβασης;

Πολλά θεωρούνται φυσικά, και βέβαια οι δικαστές δεν περιχαράκωσαν το ρόλο τους φοβήθηκαν. Είναι οι μόνοι οι οποίοι έχουν συνταγματική κατοχύρωση. Τι να φοβηθούν όπως και από την άλλη πλευρά έχουν εντελώς παραιτηθεί από αυτή τη δυνατότητα την οποία έχουν και που αποτελεί τμήμα της εξουσίας τους, αυτό το οποίο λέμε δικαιοπλαστική εξουσία του ποινικού δικαστή τουλάχιστον, δηλ. την ελευθερία ερμηνείας του δικαίου και διαπλάσεως του, αντίθετα υποτάχθηκαν στην ιεραρχία η οποία βέβαια ιεραρχία υπήρξε αδυσώπητη, υπήρξε απειλητική υπήρξε καταστροφική για κάποιους και βέβαια όλους τους απειλούσε. [.....]

6. Έχεις συναντήσει περιπτώσεις όπου ανακριτές και εισαγγελείς όταν βρίσκουν κατηγορούμενους οι οποίοι είναι φτωχοί, αυτούς τους τοξικομανείς που ξέρουμε ή αλλοδαπούς, φωνάζουν και έχουν ένα τρομακτικό ύφος σ' αυτούς τους ανθρώπους.

Υπάρχουν περιπτώσεις δεν μπορούμε να το αναδείξουμε σε κανόνα αλλά αυτό δεν το κάνουν σ' έναν επώνυμο όμως. Σήμερα έστω και υπό τη μορφή την τελείως διαχειριστική, μάλλον είναι συγκρατημένοι, η εξαίρεση είναι αυτοί οι οποίοι είναι προκλητικοί. Εγώ πιστεύω ότι ένα 30% έχει αυτή τη συμπεριφορά, τουλάχιστον, μεγάλο ποσοστό

[.....]

Βέβαια εδώ ανάγεται σε ένα θέμα της γενικότερης παιδείας των δικαστών και παράλληλα της κοινωνικής παιδείας, Ένας άνθρωπος ο οποίος έχει μάθει να συμπεριφέρεται με έναν τρόπο στους συνανθρώπους του, δεν μπορεί να βρίζει επειδή κάθεται σε μια καρέκλα. Και κατά αυτό τρόπο ξέρουμε ότι θα υπάρξουν σοβαρές παραβιάσεις στον κώδικα ποινής. Οι παραβιάσεις στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας είναι κάθε μέρα, όπου στην ουσία βρίσκεται κανείς μόνιμα στον προβληματισμό αν τα έχει μάθει καλά ή αν τα ξέρει καλά, δηλ. σε λίγο θα βρισκόμαστε σε πλήρη σύγχυση [.....]. Αυτό κινδυνεύουμε να πάθουμε.

Όπως διαστροφική πολλές φορές είναι και η ερμηνεία του δικαίου, η οποία γίνεται άλλοτε συσταλτικά άλλοτε διασταλτικά, άλλοτε αναλογικά και που τελικά τα όρια της διαστολής και της αναλογίας έχουν καταργηθεί παρά το ότι κάποιοι έχουν φάει χρόνια απ' τη ζωή τους προβληματισμένοι για το ποια και που είναι τα όρια και παράλληλα έχουν γραφτεί ένα σωρό βιβλία. Γενικότερα ο μέσος Έλληνας δικαστής πολύ περισσότερο και ο Εισαγγελέας έχει κακή σχέση με την φύλαξη της νομιμότητας. Δεν τους το έχουν ξεκαθαρίσει.

#### 7. Τι σημαίνει αυτό;

Το πρόβλημα δεν είναι αν θα έρθει κάποιος φτωχοδιάβολος προκειμένου να δικαστεί για κάποια πράξη την οποία μπορεί να πιστεύουμε ότι έχει κάνει. Πρώτα πρώτα ο δικαστής, είναι αυτό το πρόβλημα της συνείδησης, την πραγματική του συνείδηση, την ανθρώπινη συνείδηση, οφείλει ο δικαστής να την ξεχάσει, ο δικαστής έχει μία συνείδηση τη δικαστική. Μπορεί σαν άνθρωπος εκτός δικαστηρίου να πιστεύει ό,τι θέλει, μας αφήνει αδιάφορους. Άρα τελικά δεν μπορεί να έχει άλλη από τη δικαστική, αλλά ποια είναι η δικαστική, η υλοποίηση της νομιμότητας. Εδώ όχι μόνο μεταφέρονται και οδηγούνται σε σύγχυση με την «ανθρώπινη συνείδηση» η οποία είναι έξω από το δίκαιο και από το ρόλο τους, αλλά επιπλέον πάνε και παρά πέρα, πάνε και στη διαίσθηση, δηλαδή είναι το πρόσωπο του κατηγορουμένου κάπως και πιστεύουν ότι κάτι έχει κάνει, δηλαδή ένοχος. Ο δικαστής όμως δεν έχει παρά να δει αν μπαίνει στο πλάτος της έννοιας της πράξεως η πράξη η οποία του αποδίδεται, δεν μπορεί δηλαδή ο δικαστής να κάνει αγώνα παραβιάσεως των πυλών της νομιμότητας για να μπορέσει να δικάσει κάποιον, διότι η πολιτεία το θέλησε, αυτή η πράξη να μην είναι αξιόποινη, ή να μην έχει κάνει αυτός την

πράξη. Εγώ σου λέω ότι έστω την έχει κάνει, αλλά τελικά αν δεν εμπίπτει στην έννοια, της διάταξης. Κατηγορείται για παράδειγμα κάποιος για απάτη, αλλά αυτό που έχει κάνει δεν είναι απάτη, δεν μπορεί συνεπώς να τον δικάσει για απάτη διότι δεν έχει τη νομοτυπική μορφή απάτης η συμπεριφορά του.

[.....]

8.Εσύ από την πείρα σου έχεις συναντήσει πάρα πολλές φορές υποθέσεις ανθρώπων, αυτών των γνωστών κλεφτών, των γνωστών τοξικομανών, οι οποίοι έχουν μια ανακύκλωση, δέχεσαι δηλ. αυτή η κοινωνική ομάδα που εκδηλώνει εγκληματική συμπεριφορά είναι η ίδια και ανακυκλώνεται, δηλ. ο Κ, ο Λ, ο Τ. ο Φ., τα παιδιά του, οι συγγενείς του;

Αυτό είναι πράγματι ένα φαινόμενο, το οποίο αναδεικνύει την πτώχευση του σωφρονιστικού συστήματος αφενός και βέβαια είναι και ένα μήνυμα εάν θέλουν να δουν τον εαυτό τους στον καθρέφτη οι δικαστές, να συνειδητοποιήσουν ότι επιβάλλονται ποινές και μάλιστα μεγάλης διάρκειας που δεν κάνουν τίποτα, δεν φέρνουν κανένα αποτέλεσμα. Οποιαδήποτε ποινή άνω των 3 ετών πραγματικής κράτησης είναι άνευ αντικειμένου είναι εκδικητική πράξη – καταστροφική, κοντά στο κακό που έγινε έρχεται και ένα κόμη κακό, το οποίο κάνει ο δικαστής, άρα έχουμε ένα μηχανισμό επισώρευσης κακών.

[.....]

9.Πιστεύεις ότι η αναστολή εκτέλεσης της ποινής από το πρωτόδικο δικαστήριο μέχρι την έφεση μπορεί να λειτουργήσει αντεγκληματικά;

Το πιστεύω και σε πολλές φορές έχει λειτουργήσει. Συγκεκριμένες περιπτώσεις πελατών μου, μαζεύτηκαν έμειναν στην άκρη. Όπως είμαι οπαδός της ευρείας χρήσης αναστολής, γιατί η αναστολή σε κρατάει φυλαγμένο, το ίδιο και πιστεύω και για το ανασταλτικό αποτέλεσμα. Δηλαδή η εξαίρεση έπρεπε να είναι η μη αναστολή και αν λάβουμε υπόψη μας τη μεγάλη έκταση ανατροπής των πρωτόδικων αποφάσεων, αλλά και την αδυναμία κρίσεως σε δεύτερο βαθμό μέσα σε χρονικά πλαίσια λογικά, έπρεπε να είναι γενικευμένο σχεδόν το ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση.

10. Οπότε συμφωνείς με έναν δικαστή ο οποίος δεν διστάζει να βάζει μικρές ποινές και να τις αναστείλει μέχρι το Εφετείο;

Ναι, ναι. Πιστεύω ότι είναι σοβαροί δικαστές. [.....]

Οι μεγάλες ποινές έχουν γνήσια μορφή εκδίκησης της πολιτείας και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ακόμα και οι αντίδικοι πολλές φορές θεωρούν υπερβολή αυτό που επιτελείται στα δικαστήρια, δηλ. οι αντίδικοι διάδικοι δεν θέλουν και τόσο μεγάλη ποινή. Λένε γιατί τον άνθρωπο έτσι; [.....]

11. Για τον αυτεπάγγελτο διορισμό τι γνώμη έχετε και πόσο σημαντικό είναι να έχει ο κατηγορούμενος έναν καλό νομικό δίπλα του;

Ο αυτεπάγγελτος διορισμός έτσι όπως έχει γίνει και με τα δεδομένα που υπάρχουν στην Ελλάδα, είναι ότι κάποιοι μαθαίνουν στου κασιδιάρη το κεφάλι, όποιοι ελάχιστοι εξ αυτών επιθυμούν. Ο κανόνας είναι όμως ακόμα τραγικότερος, ότι τελικά πάνε μόνο για να πάρουν κάποια χρήματα, αυτά που είναι η αποζημίωση και δεν ενδιαφέρονται ούτε να μάθουν και να συμπληρώσουν τις ελλείψεις τους. Ο θεσμός είναι αποτυχημένος.

[.....]Αυτή τη στιγμή ο φτωχός που δεν έχει να βάλει δικηγόρο μπαίνει σε ένα δικηγόρο 2<sup>ης</sup> ταχύτητας ή και μηδενικής, άρα τελικά προστίθεται άλλο ένα μειονέκτημα στην όλη του εκπροσώπηση, είναι ατελής η εκπροσώπηση του. Είναι τυπική. Παραπέμπει στα πρώην ανατολικά καθεστώτα, παραπέμπει πρακτικά στα στρατοδικεία, αν δεν έχετε δικηγόρο σας διορίζει το δικαστήριο δικηγόρο τον κ. ανθυπολοχαγό υπηρεσίας κλπ και ίσως και χειρότερα απ' ότι ήταν παλιότερα γιατί ήταν κάποιοι που ήξεραν πέντε πράγματα. Καθ' ότι με αφορά, πιστεύω ότι εκεί που πηγαίνει κανείς απλήρωτος, πρέπει να δείξει περισσότερο ενδιαφέρον από εκεί που πηγαίνει πληρωμένος, διότι καλώς ή κακώς σου εμπιστεύονται έναν άνθρωπο να τον υπερασπιστείς ο οποίος δεν μπορεί να πάει ανυπεράσπιστος, υπάρχει επομένως και μια κοινωνική διάσταση, η οποία είναι πέρα από την οποιαδήποτε οικονομική απολαβή και ηθική διάσταση. Θεωρώ ότι όταν έμπαινα εξ επαγγέλματος ενδιαφερόμουν περισσότερο απ' όταν ήμουνα πληρωμένος. [.....]

12. Στους αλλοδαπούς έχουμε δυσμενή διάκριση;

Πιστεύω ναι

Ενώ τον Ρουμάνο τον τσακίζουν όπως κάνανε και την πρώτη εποχή με τους αλβανούς που δεν θεωρώ ότι συνεχίζεται, τουλάχιστον εδώ, σε μεγάλο τμήμα της επικράτειας γίνεται, όπως τα ισόβια που επιβάλλονται στα Γιάννενα

Έχουμε φαινόμενα σε αλλοδαπούς σε Ρουμάνους, σε Βουλγάρους κι Αλβανούς, που έχουν φορτωθεί διαβιβαστικά με άπειρες κλοπές της ευρύτερης περιοχής?

Υπήρχε περίπτωση με Αλβανό με διαβιβαστικό με 150 κλοπές και δικάστηκε για 8 χρόνια στον α' βαθμό και ουσιαστικά συνέβη το εξής, το ύψος της ποινής δεν ήταν 8 χρόνια που δικάστηκε αλλά ήταν σαν να δικαζόταν ανάμεσα σε 8-150 χρόνια, ήταν ψηλό το νούμερο που επεβλήθη, ήταν δηλ. ποινή υπόνοιας για τις 150 κλοπές. Ο κανόνας είναι η ποινή υπονοίας και εν αμφιβολία βάλτε κάτι παραπάνω. Δηλαδή: «Βάλτε κάτι παραπάνω, δικάστε υπάρχει και το Εφετείο» και αν αυτά είναι στο επίπεδο του πλημμελήματος πάει καλά, στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων όμως ο άλλος πάει μέσα. [.....]

13. Έχεις περιπτώσεις φτωχών ανθρώπων οι οποίοι αποζημιώθηκαν από αθωωτικές αποφάσεις;

Η αποζημίωση είναι αστεία, είναι αποζημίωση η οποία στην ουσία καλύπτει τα διαφυγόντα και που δεν αποτιμά την στέρηση της ελευθερίας

14 Υπάρχει διασπορά ποινών δηλαδή να έχουμε μια περίπτωση που 1 κιλό από ένα κύριο επώνυμο να έχει μια ποινή 4 ή 3 ετών με αναστολή και το ίδιο κιλό από έναν άνθρωπο χωρίς νομική υπεράσπιση να έχει μια τεράστιου ύψους ποινή;

Ναι έχουμε. Αυτή η διασπορά δεν πρέπει να το κρύβουμε επιβάλλει και την επιλογή δικαστή και την αποφυγή κάποιων δικαστών από το να δικαστούν ορισμένες υποθέσεις. Δηλαδή αναβολές. Οι αναβολές και οι καθυστερήσεις αποδίδονται και στην σκληρότητα ορισμένων δικαστών και τον μη ενιαίο βηματισμό της δικαιοσύνης. Βέβαια όλοι άνθρωποι είναι και δεν μπορούν να έχουν ακριβώς την ίδια κρίση, όμως όχι τόσο εκ διαμέτρου αντίθετοι, πολλές περιπτώσεις είχα, όπου τελικά στον έναν υπάρχει η εκδίκηση και η εξόντωση στον άλλο όχι και θεωρεί το δικαστήριο ότι με αυτόν τον τρόπο κάνει



αντεγκληματική πολιτική. Δεν δίστασαν να κλείσουν φυλακή νέα παιδιά, περιπτώσεις που στο εφετείο καταλήγουν τελικά σε μια ποινή των 3 ετών εάν είναι με λευκό ποινικό μητρώο να πάρει αναστολή και στο πρωτόδικο να τον κλείνουν φυλακή, με 5 χρόνια καθειρξη5 χωρίς αναστολή στην έφεση και με κακία κιόλας.

Πιστεύω ότι εγγίζουμε και ένα θέμα τον ψυχολογικό και ψυχιατρικό διάγραμμα του δικαστή όπου τελικά θα πρέπει να ελέγχονται, και λογίας αν είσαι στο στρατό περνάς από έλεγχο κάθε ένα η δυο χρόνια ενώ ο δικαστής όχι

14. Την φτώχεια τη βλέπει ο δικαστής ή την αγνοεί μπροστά του;

Κατά κανόνα δεν τη βλέπει, δε βλέπει τα παιδιά, δε βλέπει την οικογένεια, δε βλέπει τους βλαπτόμενους παρά το ότι το ορίζει ο νόμος που λέει να λάβει υπόψη τους όλα αυτά τα οποία τα ερμηνεύουν μόνο προς την κατεύθυνση την κυρωτική όχι προς την ανάποδη. Εξ' ού και η φράση «τα παιδιά σας έπρεπε να τα σκεφτείτε» και το πρόβλημα δεν είναι εάν σκέφτηκε αυτός που δικάζεται τα παιδιά του, το θέμα είναι το δικαστήριο, τι κάνει με τα παιδιά του, το δικαστήριο τα σκέφτηκε; Άρα τελικά ίδιοι είναι. Αυτό αν το πάρεις και το εξηγήσεις, η συμπεριφορά και η στάση απέναντι στην κοιν. Και στον κοιν. χώρο τόσο του εγκληματία όσο και του δικαστή είναι ίδια είναι εγκληματική. Δηλαδή όπως ο εγκληματίας δε σκέφτηκε τα παιδιά του, δεν τα σκέφτεται ούτε και ο δικαστής, άρα τελικά δεν είναι καλύτερος. Αυτό για κάποιες κυριούλες που λένε «έπρεπε να τα σκεφτείτε τα παιδιά σας»

15. Που οφείλεται αυτή η απάθεια του δικαστή στο πρόβλημα που έχει ένας κατηγορούμενος;

Αυτή η απάθεια του δικαστή είναι εμπάθεια, είναι ελλειπτική προσωπικότητα η οποία τελικά βγάζει ένα ανεστραμμένο κόμπλεξ και επιβεβαιώνεται σε ανθρωπάκια. Η παιδεία η οποία τους δίνεται και στη σχολή των δικαστών κατατείνει στην επιβεβαίωση της εξουσίας, δεν τους λένε όμως κάτι άλλο πολύ σημαντικό, ότι βασικό χαρακτηριστικό της εξουσίας, της πραγματικής εξουσίας είναι η επιείκεια και η μεγαλοσύνη, δεν θα καθίσουμε να καταπιέσουμε τους ηττημένους, όμως εδώ εκ του ασφαλούς αυτό κάνουν. [...]

15. Τι γνώμη έχετε για την εφαρμογή αρχή της ηθικής απόδειξης;

Ότι είναι αρχή της ανήθικης απόδειξης, έτσι όπως έχει ερμηνευτεί, διότι η αρχή ηθικής απόδειξης, η οποία κατ' αρχήν θεωρητικά σωστή είναι, τι σημαίνει τελικά – μη δεσμευτική τον δικαστή στη στάθμιση των αποδείξεων, δηλ. ομολογία δε σημαίνει ότι τελικά δεσμεύεται ο δικαστής στην έκδοση της αποφάσεως με βάση αυτή και μόνον, όμως αυτοί τελικά το ερμηνεύουν ως αρχή της αυθαιρεσίας – δηλ. ενώ ο νόμος τους παρέχει μόνο το δικαίωμα – προνόμιο να μη σταθμίζουν – ζυγίζουν την κάθε απόδειξη τόσο ή τόσο, αυτοί θεωρούν ότι τελικά μπορούν να δικάζουν και χωρίς απόδειξη, αυτοί το ερμηνεύουν ότι κάνουμε ό,τι θέλουμε.[.....]

6. Έχει συναντήσει στις δικαστικές αποφάσεις πιστή επανάληψη του κατηγορητηρίου;

Πάντα κατά κανόνα και η συλλογιστική διαδικασία για την ενοχή στηρίζεται στο κατηγορητήριο και σε μια διαστροφική σκέψη, κατά πως θα στηρίξει το οικοδόμημα του κατηγορητηρίου.

17. Θεωρείς ότι το κεντρικό πρόσωπο μιας ποινικής δίκης είναι ο κατηγορούμενος, η αστυνομία ή ο δικαστής ή ποιος;

Το κεντρικό πρόσωπο θα έπρεπε να είναι ο κατηγορούμενος, δεν είναι όμως, είναι το τελευταίο. Ο δικαστής είναι το κεντρικό πρόσωπο ο οποίος κατά κανόνα άγεται και φέρεται από την αστυνομία με τον τρόπο που έχει στήσει την υπόθεση;

Και επίσης είναι πάρα πολλοί εκείνοι οι οποίοι τελικά θεωρούν ότι όταν καταγγέλλουμε εμείς οι δικηγόροι, ότι γίνονται διάφορες μεθοδεύσεις στην αστυνομία, στις προανακριτικές αρχές γενικότερα, ότι αυτά είναι γραφικά πράγματα, όταν λέγονται από δικηγόρους και δεν συμβαίνουν λες και αυτοί είναι κάτοικοι του Άρη. Έχουν την εξής ερώτηση: Τι λόγο είχε ο μπάτσος ο οποίος έσκισε τα χαρτιά του Αλβανού, τα νόμιμα έγγραφά του και τα εξαφάνισε; Και ρωτάω τι λόγο είχε ο διοικητής Ναρκωτικών ο οποίος κετελήφθη μέσα στο σπίτι που βρέθηκαν τα ναρκωτικά να έχει εγκαταλείψει την ταυτότητά του άλλος αλβανός ο οποίος κατενομάζετο ως ο πράγματι κάτοχος της ναρκωτικής ουσίας και δε συσχέτισε την ταυτότητα την οποία κατέσχεσε με τη δικογραφία και έπρεπε να κάνω εγώ ολόκληρη αίτηση για να έρθει ο 3<sup>ος</sup> κατηγορούμενος και να φέρει την ταυτότητά του.

Η απάντηση είναι ότι η αστυνομία κάνει επιλεκτική δράση, αυτό είναι δεδομένο. Στην αστυνομία όλα παίζουν, άλλοι είναι εμπαιθείς, άλλοι εξυπηρετούν σκοπιμότητες, άλλοι είναι διαβρωμένοι, άλλοι είναι επίορκοι, άρα τελικά που να δώσει κανείς λογαριασμό και δεν έχει και σημασία τελικά. Αυτό πρέπει να απασχολεί την πολιτική ηγεσία εάν θέλει να έχουν αστυνομία. [...]

18. Τελικά καταλήγεις ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς;

Διάκριση υπάρχει τελικά σ' αυτούς τους ανήμπορους που πάνε χωρίς δικηγόρο και κάνουν τα γνωστά αδικήματα των ναρκωτικών – κλοπών, ψευτοληστειών, ληστρικών κλοπών. Αυτοί λοιπόν έχουν κατά κανόνα κακή υπεράσπιση, τους βλέπουν καχύποπτα και βέβαια ο άλλος μπορεί να έχει κάνει μια απατούλα των 1.000 των 1.500 ή να έχει κλέψει 4 τσάντες και να εισπράξει κάποια κάθειρξη ξεγυρισμένη, όμως σ' αυτή τη χώρα δεν έχω δει να έχει δικαστεί κανείς από τους «μεγάλους» ακόμη αυτοί αποφυλακίστηκαν και ηχεί πλέον παράταιρα από τη μια πλευρά να εκτονώνεται η δικαιοσύνη σε τέτοιους φτωχό διαβόλους και απ' την άλλη μεριά, το χοντρό έγκλημα, βρήκε την ελληνική πολιτεία εντελώς ανοχύρωτη, αν όχι διαβρωμένη ή και τα δυο Βρήκε ανοχύρωτη τη δικαιοσύνη και διαβρωμένη την πολιτεία. Διότι όλο αυτό το διάστημα εξαντλείτο η δικαιοσύνη με αυτήν την ποιότητα εγκλημάτων με τη συχνή μικροεγκληματικότητα την οποία έχουμε αναγάγει σε μέγα θέμα, οπότε όταν μπήκε το οργανωμένο έγκλημα και το βαρύ έγκλημα του λευκού κολάρου και αυτό στους κυβερνητικούς κύκλους εκεί η δικαιοσύνη ή υποτάχτηκε στην εκτελεστική εξουσία ή κατά πάσα περίπτωση ήταν ανέτοιμη, πιάστηκε στον ύπνο.

**B5. B.E. (30 χρόνια εξάσκηση δικηγορίας)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Διάκριση δυσμενής εις βάρος των φτωχών υπάρχει. Η εισαγωγή των ανηλίκων στα αναμορφωτήρια και μετά στα σωφρονιστικά καταστήματα ήταν πάντα κάτι αλληλένδετο με την φτώχεια. Κανένα παιδί που ήταν πλούσιο, δεν κατέληγε στα αναμορφωτήρια. Έτσι ξεκινούσαν με ένα αδίκημα και μεταφέρονταν με άλλα αδικήματα στις δικαστικές

φυλακές. Έτσι λοιπόν οι φόνοι που διέπρατταν αυτοί οι κρατούμενοι δεν θα είχαν διαπραχθεί εάν δεν είχαν βιώσει την βία των φυλακών ανηλίκων.

### *Παρατηρήσεις*

*Η παρατήρηση που διατυπώνει η εν λόγω δικηγόρος έρχεται να ταυτιστεί ουσιαστικά με την παρατήρηση της έρευνας των Wolfgang και των συνεργατών του<sup>465</sup> όπου επισημάνθηκε ότι εάν τα παιδιά που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικό οικονομικά στρώματα είχαν μετά την πρώτη τους παράνομη πράξη κατάλληλη μεταχείριση θα είχε επιτευχθεί σοβαρή μείωση της παραβατικότητας τους. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι όπως προκύπτει από αυτή την διαπίστωση αλλά και από τις συνεντεύξεις των ανήλικων που είναι υπότροποι και παρατίθενται παρακάτω, όλα μπορεί να είχαν αποφευχθεί, εννοώντας την υποτροπή και τις σοβαρότερες παράνομες πράξεις εάν η πρώτη ποινική μεταχείριση των ανηλίκων ήταν καταλληλότερη σε σχέση με αυτούς, την ηλικίας τους και το περιβάλλον τους. Ενώ τα παιδιά των πλούσιων οικογενειών τα οποία όταν τελέσουν ένα αδίκημα με την παρέμβαση των γονέων τους δεν καταλήγουν σε ένα δικαστήριο και ένα αναμορφωτήριο αλλά σε έναν παιδοψυχολόγο δεν παρουσιάζουν μελλοντική αποκλίνουσα συμπεριφορά με τόση βεβαιότητα όσο τα άλλα παιδιά και έχουν καλύτερα αποτελέσματα στην ζωή τους. Τα καλά δηλαδή και σωστά επιλεγμένα προγράμματα αναπτυξιακής πρόληψης εμποδίζουν πολλά παιδιά από το να υποπέσουν σε νέα αποκλίνουσα παραβατική συμπεριφορά.<sup>466</sup>*

---

<sup>465</sup> ο.π. σημ. 463σ.σ., 160

<sup>466</sup> Μαγγανας Α. «Το πρόβλημα των εντατικών παραβατικών» Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού δικαίου και Ποινικής Δικονομίας. Νομική Βιβλιοθήκη, 2007 σ.σ., 130 επ. και του ιδίου «Θυματοποίηση και Παραβατικότητα στην Πράξη» Το Εγκληματικό Φαινόμενο στην Πράξη, Νομική Βιβλιοθήκη 2004 σ.σ., 220-221

## Γ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ.

### Γ1. Γ.Α. (23 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)

1. Κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης υπάρχει διάκριση έναντι των φτωχών κατηγορουμένων;

Καταρχήν ο φτωχός κατηγορούμενος ξεκινάει έχοντας στην πλάτη του μια «φτωχή» δικογραφία.

2. Τι σημαίνει αυτό;

Από την αστυνομία τα αποδεικτικά στοιχεία είναι λιτά, η δικογραφία είναι ελλιπής και «στεγνή». Δεν έχει καταθέσεις μαρτύρων αρκετές ή και στο στάδιο της ανάκρισης διαπιστώνεις ότι δεν έχει καταθέσεις μαρτύρων υπεράσπισης ίσως να μην έχει ιατρικά έγγραφα ή πραγματογνωμοσύνες που θα μπορούσε να έχει, πιστοποιητικά οικογενειακής κατάστασης κλπ. Λείπει δηλαδή ο αέρας της υποστήριξης. Ακόμη και το κατηγορητήριο είναι φτωχό. Έρχεται φτωχή από την αστυνομία και παραμένει φτωχή και στην ανάκριση και στην εισαγγελία.

3. Τι άλλο έχετε διαπιστώσει στο ακροατήριο;

Οι φτωχοί δεν έχουν δικηγόρο, και στα κακουργήματα τους διορίζει το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως συνήγορο υπεράσπισης, όμως ακόμη και η μελέτη του δικηγόρου είναι φτωχή διότι λείπει το προσωπικό όφελος των δικηγόρων, η αμοιβή. Ο αυτεπαγγέλτως διορισθείς, γνωρίζει πώς ότι και να κάνει τα χρήματα που θα πάρει από το κράτος είναι ίδια, είτε κάνει καλά την δουλειά του είτε όχι, ενώ κάποιος άλλος θα μπορούσε να διεκδικήσει περισσότερα ανάλογα με την μελέτη του και την εργασία του.

4. Ο δικαστής πως αντιμετωπίζει αυτήν την κατάσταση;

Ο δικαστής έναν φτωχό τον αντιμετωπίζει αλλιώς. Στις υποθέσεις που ο κατηγορούμενος δεν είναι φτωχός ο δικαστής σέβεται την προσωπικότητα των συνηγόρων υπεράσπισης ιδίως όταν είναι γνωστοί για την εμβέλειά τους. Σέβεται την σκιά τους στην υπόθεση. Ενώ

όταν εκδικάζεται υπόθεση φτωχού σε αυτές τις περιπτώσεις ο δικαστής ενώ εκδικάζεται η υπόθεση πριν τελειώσει κοιτάζει ήδη την επόμενη υπόθεση.

Το δικαστήριο μερικές φορές φοβούμενο την προαγωγή του, γράφει κάθε «γκρίνια» του δικηγόρου (όταν είναι από αυτούς τους δικηγόρους που έχουν γνωριμίες) και απαντά μάλιστα σε όλες. Με λίγα λόγια είναι τρομακτική η επίδραση του συνηγόρου στην δίκη.

5. Σχετικά με τις ποινές τι έχετε διαπιστώσει;

Οι ποινές έχουν μικρή διαφορά όσον αφορά την αμοιβή του δικηγόρου.

6. Δηλαδή τι εννοείτε;

Για παράδειγμα σε εφετείο πλημμελημάτων ένας κατηγορούμενος που έχει δικηγόρο εάν η πρωτόδικη ποινή του είναι 12 μήνες μπορεί να πέσει στους 4 συνυπολογίζει δηλαδή για την μείωση, το δικαστήριο, την αμοιβή που έχει δώσει ο κατηγορούμενος στον δικηγόρο (δηλαδή υπολογίζει την αμοιβή και την ποινή αφού μετατρέπεται σε χρήματα και μειώνει ανάλογα). Εάν όμως είναι φτωχός μπορεί η ίδια ποινή να πέσει στους 8 μήνες.

Στα κακουργήματα τώρα πάλι παίζει ρόλο η παρέμβαση των δικηγόρων. Τον φτωχό τον αντιμετωπίζουν όχι αδιάφορα, αλλά με την έννοια «τι να σε κάνω τώρα, πες τα λίγο καλύτερα να δω τι θα κάνω..» δηλαδή με τον φτωχό υπάρχουν δικαστές που προσπαθούν να δικαιολογήσουν τα αδικαιολόγητα έχουν αυτή την τάση. Ο δικαστής ψάχνει χαρτιά να δικαιολογήσει κάτι, εάν λοιπόν δεν του παρέχεται αυτή η δυνατότητα από την υπεράσπιση ή τον κατηγορούμενο δυσκολεύεται. Και στον φτωχό δυσκολεύεται. Η ποινή εξαρτάται από την επίδραση του δικηγόρου. Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις που εάν το δικαστήριο διαπιστώσει ότι ένας φτωχός έπεσε θύμα της διαδικασίας τότε γίνεται επιεικής.

7. Έχετε συναντήσει δικαστές που ήταν αγενείς ή απότομοι ή γενικώς είχαν κακή αντιμετώπιση σε κάποιον φτωχό κατηγορούμενο;

Έχω δει δικαστές οι οποίοι ήταν απότομοι στους φτωχούς και γίνονταν ακόμη πιο απότομοι από τον μη πλούτο της δικογραφίας που τους στερούσε ερείσματα να μειώσουν μια ποινή.

Ουσιαστικά όμως ο δικαστής προσπαθεί να βγάλει μια απόφαση για να την έχει για την προαγωγή του.

Από κοινωνιολογικής σκοπιάς παρατηρείται μια φθίνουσα διαδικασία που ακολουθεί η δικαστική πορεία ενός φτωχού δηλαδή εννοώ ότι γίνεται φθίνουσα η πορεία του μέσα από τις αποφάσεις που εκδίδονται και από κατηγορούμενος καταλήγει «φουκαράς».

Και τέλος στην ερώτηση αυτή, εάν υπάρχει διάκριση δυσμενής για τους φτωχούς, θα σας απαντήσω με αυτό το παράδειγμα: έχουμε τρεις κατηγορούμενους για το ίδιο αδίκημα και λέει ο πρόεδρος του δικαστηρίου στο πρώτο «κύριε καθηγητά πείτε μας τι συνέβη..» στους άλλους τι θα πει «κύριε αγρότη?.....»

## Γ2. Γ.Β. (25 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)

### 1. Υπάρχει διάκριση στους φτωχούς στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Διάκριση υπάρχει de facto. Στο Πρωτοδικείο Αιγίου για το ίδιο ακριβώς αδίκημα εργάτης καταδικάστηκε, και ιατρός αθώθηκε. Ένας ιατρός καθηγητής πανεπιστημίου, πήρε 13 χρόνια ποινή κάθειρξης, και πήρε αναστολή μέχρι την έφεση και είναι έξω. Αυτό το λαμβάνει ο κόσμος και το σχολιάζει διότι εάν δεν ήταν αυτός που ήταν δεν θα ήταν έξω από την φυλακή. Γνώρισα δικαστές που είχαν δημοσιογράφους κατηγορούμενους και έτρεμαν. Γνώρισα και άλλους που ήταν ακριβοδίκαιοι(2 στους 98).

Επί της έδρας η συμπεριφορά των δικαστών είναι ίδια, γιατί υπάρχει ακροατήριο και είναι εμφανής η διάκριση εάν γίνει, ενώ στα γραφεία τους ο κοινωνικός ρατσισμός είναι τεράστιος (π.χ. έλα, μωρέ το γύφτο κ.τ.λ.) Ο Χ (αναφέρει επώνυμο επιχειρηματία) για παράδειγμα διώκεται για 7 κακουργήματα και δεν τον πειράζει κανείς.

### 2. Πως αισθάνονται οι φτωχοί απέναντι στο δικαστήριο;

Φεύγουν πάντα με ένα αίσθημα αδικίας.

### 3.Οι δικαστές πως αντιμετωπίζουν τους φτωχούς;

Ο οικονομικά ισχυρός αποτελεί δίκαιο, οι άλλοι είναι υποθέσεις φασόν.

Έχω γνωρίσει δικαστές οι οποίοι όταν ανεβαίνουν στην έδρα μεταμορφώνονται. Θεωρούν τους εαυτούς τους ημίθεους και συμπεριφέρονται αλαζονικά και φυσικά όχι με γνώμονα τη δικαιοσύνη. Η ορολογία στις διασκέψεις είναι “τον πιάνουμε, τον αφήνουμε, του ρίχνουμε μια ψιλή”! Όλα τα επικεντρώνω στο ότι ο ισχυρός αποτελεί «Δίκαιο». Η οικονομική διαφορά τους ανεβάζει τους δικαστές. Η πορεία τους σε εποχές δύσκολες για τους εργαζόμενους είναι πάντα διαφορετική, είναι ο μόνος κλάδος που με ένα πτυχίο και μόνον, παίρνουν την μερίδα του λέοντος συγκριτικά με τους άλλους και είναι χωρίς μεταπτυχιακό ή ξένη γλώσσα που θα έπρεπε να είναι απαραίτητη. Η ζωή που κάνουν, η κλειστή, τους δημιουργεί ταυτόχρονα αίσθημα κατωτερότητας, διότι δεν βγαίνουν δεν έχουν κοινωνική ζωή και συναναστροφή.

Θεωρούν το φτωχό εύκολο αντίπαλο ενώ αν είναι ισχυρός κοιτάνε να είναι δεμένοι από όλες τις πλευρές, ενώ στο φτωχό και 10 χρόνια παραπάνω, δεν τρέχει και τίποτα. Δεμένοι πάντα για τις προαγωγές τους και την φιλοδοξία τους. Θυμάμαι στην ίδια δικάσιμο, ένας μηχανικός για παράβαση για αλκοόλ άρθρο 42, κηρύχθηκε ένοχος με ελαφρυντικό και 30€ πρόστιμο, ένας άλλος όμως, ο επόμενος ακριβώς για το ίδιο αδίκημα, που ήταν στο επίδομα της προνοίας πήρε 300 € πρόστιμο. Λοιπόν αυτό το αίσθημα της υπεροχής και εξουσίας το καταλαβαίνουμε και εμείς οι δικαστικοί υπάλληλοι. Φαινομενικά είναι συνεργασία μαζί τους, στην ουσία όμως είναι εκμετάλλευση και αν σε βρουν σε αδύνατο σημείο θα σε διαλύσουν. Εξάλλου η ποινική δικαιοσύνη από τα γεννοφάσκια της προστατεύει την άρχουσα τάξη. π.χ. ένας που κλέβει ένα περίπτερο τρώει 10 χρόνια. Ένας που κλέβει την εφορία (επιχειρηματίας) τρώει 2 χρόνια. Έχουμε άλλο παράδειγμα, Δήμαρχοι για παραβάσεις καθήκοντος δεν δικάζονται ποτέ, ενώ αν ήταν κανένας υπαλληλάκος θα τον είχαν διώξει από την υπηρεσία τους και θα του είχαν επιβάλλει ποινή.

4. Για τους αστυνομικούς και τα όργανα της τάξης τι έχετε να πείτε;

Φέρνουν στο παισιματοδικείο πριν 2 χρόνια ένα αλυσοδεμένο με χειροπέδες, γύφτο, να πληρώσει ένα πταίσμα 200 ευρώ, ενώ δεν έπρεπε λόγω παισιματικής παράβασης να κρατείται, αλλά ήταν γύφτος. Τις προάλλες, 21 χρόνια κάθειρξη χωρίς ανασταλτικό μέχρι την έφεση, ενώ έπρεπε να κρατείται, τον έφεραν από το ακροατήριο στην εκτέλεση για να



κάνει έφεση, χωρίς χειροπέδες επειδή ήταν γιατρός, αν ήταν άλλος φτωχός δεν θα γινόταν αυτό.

Στην Ελλάδα υπάρχει κοινωνικός οικονομικός ρατσισμός. Και καταλήγω: «ο φτωχός είναι πεθαμένος στα δικαστήρια».

Γ3. Γ.Γ. (27 χρόνια υπηρεσίας και ως γραμματέας έδρας, προϊστάμενος σε εφετείο κακουργημάτων)

1. Υπάρχει διάκριση στους φτωχούς στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Γενικώς ισχύει ότι και στην κοινωνία. Υπάρχει διάκριση τεράστια, από τη σύλληψη υπάρχει κατατρεγμός. Οι αστυνομικοί όταν δε σε υπολογίζουν σου συμπεριφέρονται όπως νομίζουν και θεωρούν αυτοί, δηλαδή με βιαιότητα, με απανθρωπιά. Αυτή είναι η συμπεριφορά των διωκτικών οργάνων. Επικαλούμαι προσωπικό παράδειγμα: με σταματούν για υπέρβαση ορίου ταχύτητας, όταν αντελήφθη το όργανο, σε ερώτηση επαγγέλματος, ότι είμαι δικαστικός υπάλληλος μου επέβαλλε μειωμένο πρόστιμο 17 €, «γιατί δε μου το είπες, μου λέει, δεν θα είχα κόψει την κλήση» αν ήταν όμως κανένας άλλος θα πλήρωνε 100 €». Φταίει και το σύστημα. Είναι φτιαγμένο έτσι, ώστε δεν δίνεται η δυνατότητα σε ένα φτωχό να υπερασπιστεί τον εαυτό του όπως πρέπει. Η πρόσληψη ενός δικηγόρου, με όνομα και βαρύτητα που εμπνέει σεβασμό στην έδρα δεν μπορεί να γίνει από έναν φτωχό. Οπότε αυτομάτως μπαίνει σε δυσμενή θέση. Οι έχοντες και κατέχοντες από οικονομική άποψη, με διάφορους τρόπους, επιμηκύνουν την εκδίκαση και η υπόθεση ξεθυμαίνει. Αυτό δεν μπορεί να το κάνει ένας φτωχός διότι σε καμιά περίπτωση δεν θα έχει τα μέσα να μπει σε κλινικές, να πάρει αναβολές με ιατρικά πιστοποιητικά και φυσικά δεν μπορεί να ζητήσει αναβολή στο πρόσωπο του δικηγόρου του γιατί δεν έχει.

2 Οι δικαστές πιστεύετε ότι κάνουν διακρίσεις;

Η αντίληψη των δικαστών είναι ότι δικάζουν με ελαφριά συνείδηση. Τον δικάζουν στον πρώτο βαθμό και θα τα βρει στο Εφετείο λένε. Ακόμη και στην διαδικασία στο πρωτοβάθμιο δικαστικό συμβούλιο γίνεται το ίδιο.

3. Στην επιβολή των ποινών πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση;

Σε πρόσφατη υπόθεση, ο βοηθός του ιατρού πήρε 20 χρόνια κάθειρξη και χωρίς αναστολή, ο ιατρός 13 χρόνια με αναστολή. Το μέγεθος των ποινών είναι ανάλογο της κοινωνικής τάξης του καθενός π.χ., τις προάλλες στο 3μελές εφετείο κακουργημάτων σε μια φτωχή έγκυο με 4 χρόνια ποινή, δεν έδωσαν ανασταλτικό αποτέλεσμα μέχρι την εκδίκαση της έφεσης, ενώ στον ιατρό όπως είπα παραπάνω, έδωσαν αναστολή με 13 χρόνια ποινή, και να ληφθεί υπ' όψιν ότι και οι δύο είχαν λευκό ποινικό μητρώο. Επίσης όταν κάποιος είναι φτωχός, μπορεί να συμβεί το εξής: με τον φόβο της πληρωμής της ποινής επειδή δεν έχει να πληρώσει και θα πάει φυλακή δεν τολμά να έρθει στο δικαστήριο και καθίσταται φυγόποινος λόγω της οικονομικής του αδυναμίας. Τον φτωχό οι δικαστές δεν τον υπολογίζουν, γιατί τον θεωρούν ασήμαντο. Εξάλλου είναι οι δικαστές που ζουν σε κλειστή κάστα, δεν έχουν ζήσει στην κοινωνία και αυτοί που είναι από λαϊκή καταγωγή αλλοτριώνονται από την εξουσία (δικαστική) που έχουν στα χέρια τους.

4. Έχεις παρατηρήσει απότομη συμπεριφορά δικαστών ή δικαστικών υπαλλήλων σε φτωχούς;

Ναι έχω δει, και εγώ ακόμη το έχω κάνει. Έχω δει δικαστές που συμπεριφέρονται πολύ απότομα κατά την εκδίκαση, είναι αυτή γενικότερα η απαξία προς το φτωχό προς τον τσιγγάνο, λάθος μεγάλο, αλλά γίνεται. Υπάρχει κοινωνικός ρατσισμός αδιαμφισβήτητος. Τελειώνοντας σας λέω «όπου φτωχός και η μοίρα του» δηλαδή και η μοίρα αυτή είναι φτωχή, πολύ δε περισσότερο στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης.

5. Θα προσλαμβάνατε ποτέ αποφυλακισμένο;

Πολύ δύσκολα. Η πολιτεία δεν έχει κανένα πρόγραμμα για αυτούς, ο κόσμος δεν τους εμπιστεύεται, οπότε το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών ξαναγυρνάνε στην φυλακή. Και η φτώχεια παίζει ρόλο στην διάπραξη του εγκλήματος διότι από ότι φαίνεται στα δικαστήρια, οι χαμηλότερες κοινωνικά τάξεις διαπράττουν αδικήματα

**Γ4. Γ.Δ. διοικητικός υπάλληλος με 18 χρόνια υπηρεσίας ο οποίος ήταν παρών στην προηγούμενη συνέντευξη και παρενέβη και είπε:**

Θυμάμαι πέρυσι στο χωριό της γυναίκας μου, έκαναν συλλήψεις σε Πακιστανούς. Εγώ είμαι μελαχρινός και το καλοκαίρι πολύ περισσότερο. Ήμουν λοιπόν και καθάριζα το φρεάτιο στο δρόμο, γιατί είχε φράξει. Σταματάει ένα περιπολικό και την ώρα που πήγαινα να πετάξω τα σκουπίδια από το φρεάτιο, άρχισε να μου φωνάζει ο αστυνομικός, «έλα εδώ ρε, σου μιλάω ρε, έλα εδώ». Δεν δίνω σημασία πετάω τα σκουπίδια και επιστρέφοντας καθώς περνώ μπροστά από το αυτοκίνητο του, μου λέει πάλι, «έλα εδώ ρε, δεν ακούς που σου μιλάω;»

Τον ρωτάω εάν σε μένα απευθύνεται και μου λέει ναι. Και επιμένει να πάω στο αυτοκίνητο. Πάω και μου ζητάει την κάρτα μου. Του εξηγώ ότι είμαι Έλληνας πολίτης και έχω ταυτότητα. Δεν μου δίνει σημασία και με ρωτάει γιατί δεν την έχω μαζί μου και ότι θα πάμε στο τμήμα. Του εξηγώ ότι το σπίτι μου είναι 20 μέτρα κοντά και δεν έχω ταυτότητα μαζί μου και αυτός επέμενε και τότε του είπα να με συνοδεύσει να δει την ταυτότητα. Αφού τον έπεισα ήρθε μαζί μου. Όταν αντελήφθη ότι ήμουν δικαστικός υπάλληλος, μου ζήτησε συγνώμη και μου είπε ότι εάν το έλεγα από την αρχή θα ήταν ευγενικός μαζί μου. Παντού στο ποινικό σύστημα υπάρχει αυτή η διάκριση κατά των φτωχών και ακούς ή «περάστε κύριε» ή όταν απευθύνονται σε φτωχούς και ασήμαντους «τι θες μωρέ τώρα!!».

**Γ5. Γ.Ε. (17 χρόνια υπηρεσίας, γραμματέας έδρας)**

1. Πιστεύεται ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Διάκριση υπάρχει. Άνιση μεταχείριση θα πω χαρακτηριστικά. Αλλιώς είναι όταν κάποιος έχει ένα καλό και με νομική επάρκεια δικηγόρο να τον υπερασπιστεί και αλλιώς κάποιος που του διορίζουν αυτεπάγγελτα, ο οποίος δεν έχει χρόνο να μελετήσει το φάκελο ή δεν γνωρίζει τον καλύτερο τρόπο υπεράσπισης για την συγκεκριμένη υπόθεση.

2. Έχει παρατηρήσει από πλευράς συμπεριφοράς δικαστών κάποια διάκριση εις βάρος των φτωχών ;

Σε συνέχεια του παραπάνω, που είπα, η υπεράσπιση του κατηγορουμένου έχει αντίκτυπο στο δικαστήριο. Εάν οι δικαστές δεν έχουν νομική επάρκεια και ικανή εμπειρία τότε ένας ανεπαρκής δικηγόρος, δεν μπορεί να βοηθήσει το δικαστήριο σε αντίθεση με έναν επαρκώς καταρτισμένο δικηγόρο.

3. Στην επιβολή των ποινών τι έχετε διαπιστώσει;

Στις ποινές θεωρώ ότι υπάρχει επιείκεια, όταν η κατάσταση του κατηγορουμένου είναι τέτοια και δεν έχει να πληρώσει, κυρίως στα πλημμελήματα, ή δεν έχει δικηγόρο και μπορεί αυτό να έχει τελικά θετική επιρροή. Ενώ αν κατέβει π.χ. με δύο κορυφαίους «μεγαλοδικηγόρους» συνηγόρους και διεκδικεί την απαλλαγή του, τότε αυτό μπορεί να λειτουργήσει και αρνητικά, εάν παράλληλα δηλώνει ότι είναι φτωχός.

4. Σχετικά με την συμπεριφορά των δικαστών τι έχετε παρατηρήσει;

Θυμάμαι περιπτώσεις δικαστών που έχουν συμπεριφερθεί λεκτικά, υποτιμητικά σε φτωχούς.

5. Πού νομίζεται ότι οφείλεται αυτό;

Αυτό γίνεται διότι απέναντι τους, έχουν κάποιον φοβισμένο, χωρίς χρήματα, που δεν μπορεί να προβάλλει αντιστάσεις. Το τελευταίο πράγμα που θα σκεφτόταν ένας φτωχός σε μια τέτοια υποτιμητική συμπεριφορά δικαστή, θα ήταν να απαντήσει το δικαστήριο.

6. Σχετικά με τις αναστολές ποινών μέχρι την εκδίκαση της έφεσης τι έχετε παρατηρήσει;

Εάν υποθεθεί ότι είναι φειδωλοί οι δικαστές στις αναστολές, σ' αυτούς που έχουν λόγους σύμφωνα με τον νόμο να την πάρουν την αναστολή, τότε όταν οι αιτούντες είναι φτωχοί, οι αιτήσεις τους στην ουσία, πάνε στα αζήτητα, στα σκουπίδια.

7. Γιατί ;

Λόγω του μεγάλου φόρτου των δικαστών από τον μεγάλο αριθμό των υποθέσεων. Τους διακατέχει άγχος και προσπαθούν να δώσουν γρήγορη λύση στο αίτημα κάθε δικογραφίας, με αποτέλεσμα αυτό να είναι εις βάρος των κατηγορουμένων. Δεν έχουν το χρόνο να

εξετάσουν βαθιά κάθε υπόθεση. Πολύ δε περισσότερο για τους φτωχούς που θεωρούνται αμελητέα ποσότητα.

8. Στις εφέσεις του 5μελούς Εφετείου Κακουργημάτων τι έχετε παρατηρήσει;

Στις εφέσεις αυτές οι κατηγορούμενοι, δεν έχουν χρήματα να διορίζουν δικηγόρους, δηλαδή υπάρχει ένα ποσοστό κατά μέσο όρο 20%, μέσος όρος σε κάθε δικάσιμο, ο οποίος με την οικονομική κρίση τελευταία έχει αυξηθεί και αυξάνεται συνεχώς (τείνει αυξανόμενο), που δεν έχει δικηγόρο για να υπερασπιστεί την υπόθεσή του. Κάτι άλλο δε, που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι κατά ένα 30% απασχολούν την ποινική δικαιοσύνη οι ίδιοι κατηγορούμενοι.

9. Που το αποδίδετε αυτό;

Το να μπαίνει κάποιος στην φυλακή για πολλά χρόνια ή σε μικρή ηλικία, τον αποκλείει από το να βρει κάποιο επάγγελμα μετά την αποφυλάκιση του, σε συνδυασμό τώρα και με την απαξία της κοινωνίας στο πρόσωπο του και ενδεχομένως το πάθος του για τα ναρκωτικά ή για κλοπές εξαιτίας των ναρκωτικών ή όχι, ή για απάτες, ξαναγυρίζει στο ίδιο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Το πρώτο που θα σκεφτεί λοιπόν ένας αποφυλακισμένος, είναι να κάνει αυτό που ήξερε να κάνει. Αυτούς το δικαστήριο τους αντιμετωπίζει με σκληρότητα, δεν βλέπει ότι η κοινωνία μπορεί να μην τον φρόντισε, βλέπει μόνο την υποτροπή τους ποινικά, όπως ορίζεται στον κώδικα, δεν τους ενδιαφέρει για ποιο λόγο μπορεί να έπεσε στο ίδιο αδίκημα, βλέπει μόνο το αποτέλεσμα. Ακόμα και στην τοξικομανία συμβαίνει αυτό. Δηλαδή εάν δεν είχε προβλέψει ο νόμος επιεικέστερη μεταχείριση στους τοξικομανείς, θα ήταν η μια ισόβια μετά την άλλη. Ο κλέφτης δε, που ξεκίνησε από μικρός να είναι στο αναμορφωτήριο και πάσχει από κλεπτομανία ή δεν πάσχει από τίποτα, αλλά κλέβει για να επιβιώσει, και επανειλημμένως τελεί το ίδιο αδίκημα, ως προκύπτει εκ του ποινικού του μητρώου, δεν του αναγνωρίζεται κανένα ελαφρυντικό, εισάγεται με υποτροπή και έχει πολύ σκληρή αντιμετώπιση, δυσανάλογη με τα πραγματικά αίτια της πράξης του και της απαξίας αυτής.

Βέβαια θυμάμαι ότι είχε απασχολήσει τον τύπο μια κυρία, σύζυγος εν ενεργεία υπουργού που έκλεβε και την μεταχειρίστηκε το δικαστήριο με επιείκεια, διότι οι δικαστές δεν

μπορούσαν να δεχτούν, ότι μια τέτοια κυρία είχε τέτοιες τάσεις. Ενώ στον φτωχό δεν θα ήθελε ποτέ να το δει από αυτή την σκοπιά το δικαστήριο.

10.Για τους αστυνομικούς μάρτυρες κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης τι έχετε παρατηρήσει;

Βασικό ρόλο για να είναι ήπιοι απ' ότι έχω παρατηρήσει, παίζει το πόσο τους έχει ταλαιπωρήσει στην εξιχνίαση του εγκλήματος ο κατηγορούμενος. Ο κατηγορούμενος εάν έχει ομολογήσει είναι συγκαταβατικοί. Βέβαια έχω παρατηρήσει ότι όταν ένας κατηγορούμενος έχει υπεράσπιση μεγαλοδικηγόρους είναι πολύ προσεκτικοί. Διότι τυχόν λάθος τους, μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον τους (π.χ. έχουν φόβο για την προαγωγή τους και τυχόν παρατηρήσεις από τους ανωτέρους τους). Τους ενδιαφέρουν πολύ και οι καλές δημόσιες σχέσεις με αυτούς τους δικηγόρους.

*Παρατηρήσεις:*

*Στην ομάδα των δικαστικών υπαλλήλων παρατηρούμε ότι όλοι καταλήγουν στο ότι υπάρχει σφοδρή διάκριση μεταξύ των φτωχών και των μη φτωχών κατηγορουμένων. Διακρίνουμε ότι είναι σε θέση και εκφράζουν ανεπιφύλακτα την άποψή τους την οποία στοιχειοθετούν και με παραδείγματα.*

*Το μορφωτικό επίπεδό τους είναι μέσης και ανώτατης εκπαίδευσης και δεν φοβούνται να διατυπώσουν την αλήθεια του πράγματος, χωρίς να προσπαθούν να διασφαλίσουν μια ισορροπία, σε αντίθεση με τους δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι σίγουρα γνωρίζουν ότι υπάρχει διάκριση και κάποιοι ανεπιφύλακτα μιλούν για αυτή, αλλά σε κάθε περίπτωση αποφεύγουν να την περιγράψουν ακόμη και όταν αφορά σε συναδέλφους τους. Αυτό ίσως συμβαίνει διότι ενδέχεται να επιθυμούν να διατηρήσουν μια εικόνα αξιοπρεπή σε τελική ανάλυση, για την δικαιοσύνη.*

## **Δ. ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ- ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ**

### **Δ1. Δ.Α. (22 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός αστυνομίας)**

1. Έχετε διαπιστώσει δυσμενή διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης σε φτωχούς κατά την διάρκεια της υπηρεσίας σας;

Ναι, έχω διαπιστώσει σε όλα τα στάδια, από την προσαγωγή μέχρι την εκδίκαση. Έχω παρατηρήσει ότι στο στάδιο της προσαγωγής καταρχήν, οι προσαγωγές ευπόληπτων καλοντυμένων επιφανών πολιτών είναι σπάνιες έως ελάχιστες, σε σχέση με τους φτωχούς και απόκληρους της κοινωνίας.

Θυμάμαι ότι υπηρετούσα σε επαρχιακό αστυνομικό τμήμα, στο οποίο δεν είχα εντοπιότητα και όντας επικεφαλής σε συνεργεία τροχονομικών ελέγχων υπέρβασης ορίου ταχύτητας, ενώ σταματούσαμε όλα τα διερχόμενα αυτοκίνητα με ταχύτητα άνω των 70χλμ και βεβαιώναμε παραβάσεις, στην διέλευση τριών πολυτελών αυτοκινήτων, γνωστών ντόπιων κατοίκων, οι συμμετέχοντες στους ελέγχους αστυνομικοί, οι οποίοι ήταν ντόπιοι, κωλύονταν να βεβαιώσουν παραβάσεις, φοβούμενοι συνέπειες από αντίδραση των ισχυρών, σε σχέση με τυχόν δυσμενή μετάθεσή τους ή την προαγωγή τους, κ.λ.π. Διότι εάν έκοβαν κλήση, την επομένη, έπρεπε να σβήσει με δυσμενείς συνέπειες για τον υπογράφοντα την κλήση. Όπως αντιλαμβάνεστε, στο δικαστήριο έφθαναν για τέτοιες παραβάσεις αυτοί που δεν είχαν καμία δυνατότητα να μπλοκάρουν την βεβαιωμένη παράβαση. Μια άλλη περίπτωση, ήταν όταν χτυπούσε συναγερμός σε πολυτελές κτίσμα γνωστού κατοίκου και επώνυμου, και έτρεχαν τρία περιπολικά, και χτυπούσε συναγερμός σε κτίσμα απλού «ανώνυμου» πολίτη και η αντίδραση ήταν: «..έλα μωρέ καμιά γάτα θα 'ναι»

2. Στις προσαγωγές ατόμων για διάπραξη αδικημάτων τι συμπεριφορά είχαν οι συνάδελφοί σας;

Στους «κυριλέ» στον πληθυντικό, και με τρόπο ώστε να μην προσβληθούν ή να μην παραβιαστεί κάποιο δικαίωμά τους. Στον φτωχό, στο πρεζόνι, στο κλεφτρόνι, τα πράγματα

ήταν αλλιώς και η χειροδικία ήταν «επιτρεπτή» και η συμπεριφορά τελείως απαξιωτική και ανεπίτρεπτη.

### 3. Οι φτωχοί θεωρούνται συνήθεις ύποπτοι;

Ναι είναι οι συνήθεις ύποπτοι, δηλαδή οι φτωχοί με παραβατική συμπεριφορά στο παρελθόν, είναι πάντα οι συνήθεις ύποπτοι. Είχαμε περιστατικά που συλλαμβάναμε παιδιά επιφανών πολιτών και επεμβαίναμε και εμείς οι ίδιοι για να μην ασκηθεί ποινική δίωξη, από κάποιον πολίτη και να λήξει η υπόθεση αθόρυβα. Ενώ σε αντίστοιχα περιστατικά που αφορούσαν φτωχούς πολίτες, φτάναμε μέχρι τα άκρα, δηλαδή φτάναμε μέχρι το δικαστήριο και την επιβολή ποινής. Δηλαδή μπορεί να είχαμε παιδιά της ίδιας ηλικίας που να έκλεψαν ένα μηχανάκι και επειδή ήταν από διαφορετικές οικογένειες, η μεταχείριση ήταν διαφορετική. Αυτή δηλαδή που περιέγραψα παραπάνω, και το ένα παιδί στιγματιζόταν ενώ το άλλο τίποτα, και φυσικά το ένα παιδί είχε όλες τις συνέπειες του νόμου, ενώ το άλλο καμία. Η για παράδειγμα, πριν τον νόμο περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων, στα παιδιά των επιφανών πολιτών το σήμα που αποστέλλαμε προς τις ιεραρχικά ανώτερες υπηρεσίες (π.χ. ασφάλεια, υπουργείο) είχε με κόκκινα γράμματα «Να μην γραφτεί στον τύπο», ενώ για τα παιδιά των απλών πολιτών, ειδοποιούσαμε τους δημοσιογράφους και δίναμε πλήρη τα στοιχεία τους και το συμβάν. Ή σε επιφανείς πολίτες, που το αδίκημα δεν μπορούσε να αποσιωπηθεί, τον προσάγαμε στον εισαγγελέα χωρίς χειροπέδες, για να μην εκτεθεί στον κόσμο αυτός ή η οικογένειά του, ενώ στους υπόλοιπους οι χειροπέδες δεν έβγαιναν ούτε όταν έμπαινε στο γραφείο του εισαγγελέα.

### 4. Κατά την προσαγωγή στον εισαγγελέα, παρατηρούσατε κάποια ιδιαίτερη συμπεριφορά των δικαστικών λειτουργών απέναντι στους φτωχούς;

Θυμάμαι το εξής περιστατικό, προσάγουμε στον εισαγγελέα «ρομά» που ζητάει αναστολή εκτέλεσης τριών καταδικαστικών αποφάσεων, συνολικώς 4 μηνών, για παράβαση του Κ.Ο.Κ., για ένα μήνα, μέχρι να τις τακτοποιήσει, δηλαδή και να τις πληρώσει και να μην πάει φυλακή, και ο εισαγγελέας μόλις τον είδε ότι είναι τσιγγάνος, ούτε καν έλεγξε το αίτημά του, τον φυλάκισε και είπε χαρακτηριστικά «σιγά μην τον ψάχνουμε σε ένα μήνα, πάρτε τον μέσα»



5. Στο στάδιο εκδίκασης των υποθέσεων τι έχετε παρατηρήσει;

Υπήρξε υπόθεση ενώπιον δικαστικού συμβουλίου, και συνοδεύαμε τον κρατούμενο. Ο συνήγορος του, ήταν γνωστός και επώνυμος και καθηγητής, η συμπεριφορά και η στάση των δικαστών ήταν πέρα από ευγενική, υποκλίθηκαν σχεδόν με την εμφάνισή του και τον αποκάλεσαν με το «κύριε καθηγητά καλώς ήρθατε, περάστε» καταλαβαίνετε λοιπόν πως τον πρόσεχαν σε ότι έλεγε. Αμέσως μετά με το ίδιο αίτημα ενώπιον του συμβουλίου ήταν ένας άγνωστος φτωχός και ταλαίπωρος κρατούμενος, τον οποίον επίσης συνοδεύαμε, και οποίος δεν είχε δικηγόρο. Όχι μόνο δεν τον πρόσεξαν, αλλά η συμπεριφορά τους ήταν απόλυτα εξουσιαστική.

Επίσης θυμάμαι περιπτώσεις ταλαίπωρων αλλοδαπών λαθρομεταναστών, η περιπτώσεις κατηγορουμένων με κατοχή μικροποσοτήτων ναρκωτικών, ή με κλοπές οι οποίοι ήταν Κούρδοι ή Ιρακινοί ή Αφρικανοί και δεν γνώριζαν την γλώσσα επαρκώς, και όταν τους πήγαν στον ανακριτή για κακούργημα, ούτε διερμηνέα δεν φώναζαν, αλλά τους είπε χαρακτηριστικά ο ανακριτής «δυό κουβέντες θα πούμε, καταλαβαίνετε λίγο έτσι; δεν είναι τίποτα». Σε άλλη περίπτωση όμως που ο αλλοδαπός, είχε οικονομική άνεση και διωκόταν για σοβαρό αδίκημα, για παράδειγμα κατοχή ή εισαγωγή μεγάλης ποσότητας ναρκωτικών και η Πρεσβεία είχε ενημερωθεί και είχε ενδιαφερθεί και είχε δικηγόρο ή δικηγόρους και διερμηνέας υπήρχε και η ανάκριση κράτησε όσο έπρεπε. Στον έναν λοιπόν καταλαβαίνετε, ότι υπήρξε ουσιαστική στέρηση των δικαιωμάτων του, προφυλακίστηκε με συνοπτικές διαδικασίες, ενώ ο άλλος είχε την πολυτέλεια της από τον νόμο και το σύνταγμα επιβαλλόμενης συμπεριφοράς και ακόμη παραπάνω.

6. Στις ποινές που επιβάλλονται και στον τρόπο εκδίκασης των υποθέσεων τι έχετε παρατηρήσει;

Στους ασήμαντους φτωχούς κατηγορούμενους, οι δικαστές δεν προσέχουν τους μάρτυρες, αδιαφορούν και κοιτάνε τον επόμενο φάκελο δικογραφίας και γενικά θέλουν να τελειώνει η υπόθεση και στο πρόσωπό τους φαίνεται ότι κάνουν αγγαρεία.

7. Θα μπορούσατε να προσλάβετε κάποιον για εργασία, που αποφυλακίστηκε και είναι στο στάδιο της επανένταξης;

Όχι δεν θα προσελάμβανα κάποιον αποφυλακισμένο, εξάλλου η πολιτεία δεν μου δίνει κίνητρα. Θα μπορούσε δηλαδή να πληρώνει τα μισά ασφάλιστρα του, αλλά αυτό δεν γίνεται, οπότε στην ουσία και αυτοί είναι εγκαταλελειμμένοι και είναι εξαναγκασμένοι να παρανομήσουν για να ζήσουν. Δεν έχω γνωρίσει ανθρώπους που να θέλουν να προσλάβουν αποφυλακισμένους. Οι πιο ήπιοι σε παραβατικότητα ζητιανεύουν συνεχώς και μου λένε οι ίδιοι όταν τους συναντώ: «δεν είναι προτιμότερο κυρ αστυνόμω, να ζητιανεύω από το να κλέβω;» αλλά όμως και η ζητιανιά είναι ποινικό αδίκημα στο σύστημά μας και εγώ απλά χαμογελάω και δεν απαντώ.

## **Δ2. Α.Β. (31 χρόνια υπηρεσίας, αξιωματικός της αστυνομίας)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Θυμάμαι ότι όταν υπηρετούσα στην Ομόνοια υπήρχε διαφορετική μεταχείριση όταν κάναμε προσαγωγές σε αυτούς που ξέραμε ότι θα έλθει δικηγόρος. Τους είχαμε στην αίθουσα προσαγωγών και όχι στο κρατητήριο, ούτε και τους ακουμπούσαμε. Εάν ήταν κανένας άλλος δεν του δίναμε σημασία, ζητούσε δικηγόρο και του λέγαμε «καλά μωρέ θα τον φωνάξουμε αύριο».

Στη δίωξη ναρκωτικών αυτούς που συλλαμβάναμε και είχαν υψηλή νομική εκπροσώπηση δεν τους ενδιέφερε τίποτα, ενώ οι άλλοι οι φτωχοί που δεν είχαν ούτε δικηγόρο, ούτε τίποτα κοίταγαν να «δώσουν» δηλαδή να καρφώσουν, ότι μπορούσαν. Συλλαμβάναμε π.χ. έναν ηθοποιό με 5γρ. κοκαΐνης, ερχόταν ο διάσημος δικηγόρος του και τον έβρισκε στο γραφείο του διοικητή και δεν έλεγε ούτε από πού τα πήρε, έλεγε ότι δεν ήξερε κανέναν και τίποτα και δεν προφυλακιζόταν ποτέ στον ανακριτή. Ένας φτωχός με την ίδια ποσότητα για να έχει κάποια τύχη έπρεπε να δώσει και άλλη υπόθεση πολύ μεγαλύτερη και στο τέλος μάλλον θα προφυλακιζόταν. Αν γινόταν τώρα μια διάρρηξη με σπάσιμο πόρτας και είχαμε 3 υπόπτους και ανάμεσά τους ήταν κάποιος φτωχός, μπορεί να τους καλούσαμε και τους 3 αλλά δεν σημαίνει ότι σίγουρα θα επιρρίπταμε την ευθύνη στον φτωχό.

2. Έχετε διαπιστώσει συνάδελφοί σας να εκδηλώνουν διαφορετική συμπεριφορά στους φτωχούς;

Ναι έχω δει να ζητάει νομική κάλυψη ο προσαγόμενος, να θέλει να ειδοποιηθεί ο δικηγόρος του και εάν αυτός ήταν φτωχός και ασήμαντος του απαντούσαν οι αστυνομικοί «αύριο, τώρα δεν γίνεται». Επίσης έχω δει να λειτουργούν με εξουσιοφρένεια σε φτωχούς και να ασκείται βία, κυρίως στις περιπτώσεις που ήξεραν ότι δεν υπήρχε νομική κάλυψη. Επίσης μπορεί να ασκούσαν σωματική ή ψυχική βία όταν γνώριζαν ότι οι δικηγόροι είναι ειδοποιημένοι από το Τμήμα και δεν θα τους ενοχλούσαν και φυσικά ήταν εις βάρος των φτωχών αυτή η άσκηση.

3. Ενημερώνετε τους συλληφθέντες και δη τους αλλοδαπούς για τα δικαιώματά τους;

Στους αλλοδαπούς όταν τους συλλαμβάνουμε τους δίνουμε ένα φυλλάδιο με τα δικαιώματα τους και τους διορίζουμε μεταφραστή κάποιον που μιλά την γλώσσα τους. Συνήθως είναι κάποιος αστυνομικός εκτός και δεν γνωρίζει καθόλου την γλώσσα του οπότε φέρνουμε άλλον από σχετικό κατάλογο.

4. Σας έχει συμβεί να ζητήσει άλλο μεταφραστή εκτός τον αστυνομικό;

Δεν έχει τύχει κατηγορούμενος χωρίς δικηγόρο να ζητήσει άλλο διερμηνέα εκτός από τον αστυνόμο.

5. Τον ενημερώνετε ότι μπορεί να έχει νομική υπεράσπιση;

Τον ενημερώνουμε

6. Τον ενημερώνετε ότι μπορεί να έχει δωρεάν αυτή την υπεράσπιση;

Όχι δεν τον ενημερώνουμε

7. Σε περίπτωση που συλλάβετε κάποιον για κλοπές και ομολογήσει μερικές, υπάρχει περίπτωση να συμβεί να του χρεώσετε και μη ομολογημένες;

Θα σας πω μια περίπτωση. Συνελήφθη ένας κάποτε και ομολόγησε 3 κλοπές. Υπήρχαν άλλες 8 ανεξιχνίαστες με την ίδια μέθοδο και του τις χρέωσαν και αυτές καίτοι δεν βρέθηκαν τα κλοπιμαία. Μετά από καιρό συλλαμβάνεται κάποιος άλλος με τα κλοπιμαία των 8 ανεξιχνίαστων και ομολόγησε. Άρα ο πρώτος ήταν αθώος και τις χρεώθηκε κακώς.

Δεν είχε γίνει σωστή εξακρίβωση. Επίσης έτυχε σε περίπτωση κλοπών με αναρριχήσεις, να χρεωθεί ο δράστης των 5 ομολογημένων και τις υπόλοιπες 39 που είχαν γίνει στην ίδια περιοχή και στο ίδιο χρονικό διάστημα. Σε άλλη περίπτωση του φόρτωσαν 250 κλοπές. Αυτό είναι στην πραγματικότητα λάθος. Πρέπει να γίνετε εξακρίβωση γιατί μπορεί να υπάρχει και συνεργός ή και συνεργοί.

8. Μέσα στις φυλακές πιστεύεται ότι υπάρχει διάκριση στην μεταχείριση;

Ναι υπάρχει. Όταν κάποιος φτωχός ζητούσε μετ' επιτάσεως να μιλήσει με κάποιον αστυνομικό για να δώσει μια νέα υπόθεση, όταν πήγαινα στην φυλακή μπορεί να περίμενα και τρία τέταρτα και παραπάνω για να τον βρουν. Εάν ήταν κάποιος όμως που είχε «υψηλή υπεράσπιση», το ραντεβού ήταν κανονισμένο και το αντιλαμβανόμουν αμέσως, διότι ο κρατούμενος σχεδόν με περίμενε και τον έβλεπα σε ιδιαίτερο χώρο, διαφορετικό από ότι έβλεπα τους άλλους.

9. Για την αντιμετώπιση του δικαστηρίου έναντι των φτωχών τι έχετε να πείτε;

Στο δικαστήριο το ποινικό μητρώο έπαιζε ρόλο. Δεν έχω όμως στοιχεία διάκρισης.

10. Όταν καταθέτατε εις βάρος κάποιου φτωχού καταθέτατε διαφορετικά; Θυμάμαι ότι πολλές φορές τους λυπόμασταν αυτούς τους φτωχούς.

### **Δ3. Δ.Γ. (23 χρόνια υπηρεσίας, αστυνομικός)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Η δικαιοσύνη είναι ένα δίχτυ όπου όταν περνούν οι ελέφαντες το παρασέρνουν και όταν περνούν οι μύγες και τα κουνούπια πιάνονται. Στα χρόνια της υπηρεσίας μου, που ασχολούμαι με την καταπολέμηση της εγκληματικότητας είναι καταφανής η εικόνα που έχω, ότι η δικαιοσύνη δεν λειτουργεί αμερόληπτα, ούτε επιτελεί τη συνταγματική επιταγή περί ισότητας ενώπιον του νόμου. Υπήρξε διάκριση αρκετές φορές στις δικαστικές αίθουσες, επώνυμοι είχαν προκλητική ευνοϊκή μεταχείριση, σε αντίθεση με άλλους φτωχούς για το ίδιο αδίκημα, όπου εκεί εξαντλούσε όλη της την αυστηρότητα και δεν

έδειχνε την παραμικρή επιείκεια για άτομα που ήταν απόκληρα της κοινωνίας, όπως παλιούς τοξικομανείς και κάθε μορφής παραβατικότητα της οποίας τα αίτια συνήθως προέρχονταν από τον περιθωριακό τρόπο ζωής και την φτώχεια

2. Είδατε συναδέλφους σας να κάνουν διακρίσεις;

Το είδα και αυτό. Βλέπεις συναδέλφους που αντιμετωπίζουν τον παραβάτη ανάλογα με την οικονομική κατάσταση, πράγμα που είναι λάθος. Σε αυτό φταίει η ίδια η κοινωνία και η έλλειψη σωστής παιδείας στα όργανά της. Ο αστυνομικός κοιτάει να έχει πρόσβαση στον ισχυρό και φοβάται ή προσέχει. Η έλλειψη παιδείας και κοινωνικής μόρφωσης και προέλευσης ή εάν είναι φασιστικής νοοτροπίας, τον κάνουν και τα αντιμετωπίζει όλα ακραία και η συμπεριφορά του είναι παράνομη και καταχρηστική. Τον φτωχό δεν τον υπολογίζουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αίσθηση αδικίας. Ακόμα και τα όργανα της τάξης που έχουν αντίθετη θέση, αποκαρδιώνονται και απομακρύνονται κάποιες φορές, ακόμα και από την θέση που είχαν, διότι έχουν έντονο το αίσθημα ανισότητας που επικρατεί. Δεν είναι μόνο το κακό που παθαίνουν αυτοί που αδικούνται αλλά και ο υγιής ιστός προσβάλλεται απογοητεύεται και αποθαρρύνεται και πολλές φορές χαρακτηρίζεται γραφικός γιατί πιστεύει στην ισότητα, διότι δεν μπορεί να θεωρήσει ότι ο άλλος εκ προοιμίου ανήκει στην παράβαση, στην φτώχεια και στο περιθώριο.

Τι σημαίνει φτωχός; Η φτώχεια είναι αιτία εγκληματική;

Η φτώχεια είναι κακός σύμβουλος, δυστυχώς η δομή της κοινωνίας μας είναι έτσι ώστε να παράγει φτωχούς. Το χρήμα έχει μαζευτεί από το λαό. Βολεύει την κοινωνία η ύπαρξη φτωχών στρωμάτων γιατί είναι εύκολη λεία.

**Δ4. Δ.Δ. (15 χρόνια υπηρεσία, αξιωματικός της αστυνομίας)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση έναντι των φτωχών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Υπάρχει διάκριση την οποία εντοπίζω κυρίως σε επίπεδο κοινωνικών επαφών και συναλλαγών γενικότερα με αποτέλεσμα να μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον προανακριτικό υπάλληλο ώστε στο σχηματισμό της δικογραφίας να βρει παραθυράκια

ατέλειες ή κάποιες ελλείψεις προς όφελος των δικηγόρων του κατηγορουμένου. Οι ελλείψεις μπορεί να είναι εσκεμμένες παραλείψεις που ένας διεφθαρμένος αστυνομικός μπορεί να χρησιμοποιεί για ίδιον όφελος όπως οικονομικό ή να εκμεταλλευτεί τις επαφές του πλούσιου ούτως ώστε να πάρει προαγωγή να διεκδικήσει αξιώματα ή προαγωγές κλπ.

2. Σχετικά με την συμπεριφορά των αστυνομικών πιστεύετε ότι διαφοροποιείται έναντι των φτωχών;

Διαπιστώνεται στην πλειονότητά ότι διαφοροποιείται η συμπεριφορά αντιμετώπισης ενός αστυνομικού έναντι ενός φτωχού παραβάτη σε σχέση με κάποιον που είναι αρκετά μεγάλη οικονομική επιφάνεια, γιατί επιπλέον μπορεί να νοιώθει μειονεκτικά ο αστυνομικός ο υπάλληλος, που παίρνει 3,60, που λέμε, σε σχέση με κάποιον που έχει μεγάλη οικονομική επιφάνεια και κοινωνικές διασυνδέσεις. Επιπλέον η συμπεριφορά των αστυνομικών είναι απαξιωτική ταπεινωτική, μειωτική και δεν επιδεικνύουν ούτε το στοιχειώδες αναγκαίο σεβασμό στον αδύναμο οικονομικά κατηγορούμενο»

3. Μπορείτε να μας πείτε ποιο πρέπει είναι το περιεχόμενο ενός διαβιβαστικού και εάν μπορεί να περιέχει αξιολογικές κρίσεις;

Σκοπός του διαβιβαστικού είναι να αποστείλει την δικογραφία και να δώσει την εικόνα του αποδεικτικού υλικού και να προσδιορίσει το αδίκημα. Το διαβιβαστικό δεν μπορεί να περιλαμβάνει αξιολογικές κρίσεις και σχόλια. Ο αστυνομικός δεν έχει τέτοια ευχέρεια. Αυτό είναι απολύτως εσφαλμένο όταν γίνεται και δεν έχει καμία δουλειά για τέτοια σχόλια. Αν γίνεται αυτό με το διαβιβαστικό μπορεί να ενέχει σκοπιμότητες είναι μοχλός πίεσης προκειμένου να αποκομίσει οφέλη για την υπηρεσία, δηλαδή όταν πάει φυλακή να δει τα κάγκελα και να σκεφτεί να καταδώσει κάποιον. Στην ουσία παίζουμε με την ελευθερία του ατόμου. Ο εισαγγελέας έπρεπε να μην δέχεται τέτοια διαβιβαστικά, έπρεπε να τα στέλνει πίσω.

4. Υπάρχει συνήθης «πελατεία» στην αστυνομία;

Η χαμηλού βαθμού εγκληματικότητα, όπως οι τοξικομανείς, οι κλέφτες κλπ είναι πιο εύκολο να αντιμετωπιστεί. Όταν τα ναρκωτικά κινούνται ευρέως σε ένα γνωστό χώρο, όπως σε μια συγκεκριμένη πλατεία, μπορείς να κινηθείς άνετα και γίνεται πιο εύκολη η

δουλειά σου, ενώ στην περίπτωση που θες να συλλάβεις τον γιο ενός μεγαλογιατρού θες πολύωρη παρακολούθηση, υλικοτεχνικά μέσα κλπ, ενώ ένα πρεζόνι στην πλατεία Βάθης είναι εύκολος στόχος.

5. Όταν προσάγετε κάποιον στην αστυνομία τι διαδικασία ακολουθείτε;

Μέχρι να έρθει η ώρα να απολογηθεί υπάρχει η «διαπραγμάτευση», με την έννοια ότι μπορεί αναλόγως βέβαια με την φύση του εγκλήματος και την ποιότητα του κατηγορουμένου να ενδώσει και να παραθέσει περαιτέρω πληροφορίες. Οπότε σημασία για μένα έχει αυτό το στάδιο και όχι η απολογία του που μπορεί και να την αναιρέσει. Τότε σε εκείνο το χρονικό σημείο της διαπραγμάτευσης δεν υπάρχει δικηγόρος.

6. Μπορείτε εάν θέλετε ένα επιβαρύνετε την θέση ενός κατηγορούμενου;

Μπορεί να επιβαρυνθεί η θέση του κατηγορούμενου από την αστυνομία πάρα πολύ, διότι ο αστυνομικός έχει την δυνατότητα, να διεισδύσει εκ της θέσης του στην δικογραφία και να γράψει στοιχεία επιβαρυντικά τα οποία θα επηρεάσουν και την ποινική μεταχείριση ουσιωδώς μέχρι και την ποινική μεταχείριση γιατί ο αστυνομικός όταν καταθέτει θεωρείται εκ προοιμίου και πάντα αντικειμενικός.

7. Γιατί όμως να θέλει να επιβαρύνει την θέση κάποιου κατηγορούμενου η αστυνομία.

Διότι μπορεί να μην συνεργάζεται και να θέλει να συνεργαστεί όταν πάει στην φυλακή. Διότι μπορεί να καλύπτει κακεντρεχώς κάποια αντίπαλη εγκληματική ομάδα και να θέλει να βλάψει μια άλλη. Διότι υπάρχει επιλεκτική μεταχείριση

8. Τον ανακριτή μπορείτε να τον επηρεάσει ένας αστυνομικός;

Αν ο ανακριτής καλέσει τον αστυνομικό για περαιτέρω πληροφορίες και είναι δεκτικός ο ανακριτής τότε ο αστυνομικός μπορεί να πει και άλλα στοιχεία και να επηρεάσει αρνητικά την κρίση του για τον κατηγορούμενο.

**Δ5. Δ,Ε.(20 χρόνια υπηρεσίας, αστυνομικός)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Ο φτωχός είναι αδύναμος στο ποινικό σύστημα.

2. Συλλαμβάνετε πιο εύκολα γνωστούς τοξικομανείς ή όχι;

Πιο εύκολα θα βρεις ένα τοξικομανή στο κέντρο της Αθήνας παρά τον γιο του γιατρού που και να τον πιάσεις δεν πρόκειται να πάει παραπέρα η υπόθεση από πληροφορίες. Ενώ ο άλλος με τα 20γρ. θα σου δώσει και άλλους, άσε που θα φάει και κάνα δύο χρόνια το λιγότερο. Δηλαδή ο πεζοδρομιακός τύπος θα σε πάει παραπέρα, η στατιστική να συμπληρώνεται.

3. Του ανακοινώνετε τα δικαιώματά του, τον αφήνετε να δει δικηγόρο;

Όταν δεν είναι έπ' αυτοφώρω, κάνω προσαγωγή και αρχίζει η προανάκριση και μετά ταυτοποιείς την κατηγορία, οπότε στην προανάκριση εκεί δεν θα έρθει δικηγόρος. Εξάλλου μπορώ να τον έχω 24 ώρες μέχρι το ανώτατο όριο. Δεν έχει καμία δουλειά ο δικηγόρος στην προανακριτική φάση.

**Δ6. Δ,Ζ (28 χρόνια υπηρεσίας, σωφρονιστικός υπάλληλος)**

1. Ερευνούμε το εάν υπάρχει διαφοροποίηση στους φτωχούς στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Τι γνώμη έχετε;

Καταρχήν η φτώχεια πρέπει να διαχωριστεί σε αυτούς που δεν έχουν χρήματα και σε αυτούς που δεν έχουν διασυνδέσεις. Δηλαδή μπορεί κάποιος να έχει χρήματα αλλά εάν δεν έχει διασυνδέσεις είναι σε μειονεκτική θέση.

2. Τι σημαίνει αυτό πρακτικά, πως μπορεί κάποιος να αποκτήσει διασυνδέσεις και να μην έχει χρήματα;



Ο μικρόκοσμος των παραβατικών διασυνδέεται. Εξαρτάται βέβαια σε ποιο κομμάτι της παρανομίας ειδικεύεται κάποιος, για παράδειγμα οι πρώην μπράβοι της νύχτας έχουν ισχυρές διασυνδέσεις. Μια άλλη περίπτωση είναι οι υπότροποι – όχι οι πεταμένοι βέβαια – οι οποίοι έχουν χρησιμοποιήσει 4 με 5 φορές δικηγόρους.

3. Μέσα στην φυλακή και κατά την διάρκεια της εκτέλεσης της ποινής του κάποιος που δεν έχει χρήματα είναι σε διαφορετική θέση από αυτόν που έχει;

Βεβαίως είναι, διότι αυτός που έχει οικονομική άνεση, μπορεί να χρηματίζει το προσωπικό και να φέρνει μέσα παράνομα πράγματα, όπως ναρκωτικά και γενικά μπορούν να πάρουν ότι θέλουν, όχι απλά να περάσουν καλά. Σε επίπεδο παραγγελίας, αυτός που διαθέτει χρήματα χαλάει κατά βούληση και διάθεση. Μπορεί να κοιμάται σε μεταξωτά σεντόνια και μαξιλάρια, δεν μπορώ να του το απαγορεύσω και να τρώει χαβιάρι και σολομό, ούτε και αυτό μπορώ να το απαγορεύσω. Δεν υπάρχουν τέτοιοι απαγορευτικοί κανόνες στην φυλακή, ή και να ντύνεται με τα πιο ακριβά ρούχα, όπως και να παραγγέλλει το πιο ακριβό τζιν παντελόνι και αθλητικά παπούτσια. Επίσης μπορούν να αγοράσουν τις άδειες τους.

4. Τι σημαίνει αυτό στην πράξη;

Όταν κάποιος είχε πριν την φυλακή χρήματα, τον υπολογίζεις εκ προοιμίου καλά. Δηλαδή υπολογίζεις ότι θα γυρίσει στην άδεια, γιατί είχε μια οργανωμένη ζωή, έχει μια οικογενειακή υποδομή, έχει ανθρώπους γύρω του, έχει λόγους να μην γίνει φυγόδικος. Επίσης αυτοί μέσα στην φυλακή μπορούν με τα λεφτά τους, να κάνουν μισθοφορικό στρατό, δηλαδή να έχουν άλλους κρατούμενους να τους υπηρετούν, οι οποίοι δεν έχουν χρήματα και τους γράφουν καντίνα και ζουν απολύτως εξαρτώμενοι από αυτούς, και τους πλένουν ρούχα και τους καθαρίζουν. Επίσης έχουν δικηγόρους καλούς, έχουν δημοσιογράφους και έχουν παρεμβατική δύναμη. Είναι δε ήσυχοι στην φυλακή, δεν δημιουργούν προβλήματα, δεν κλέβουν, δεν αδικοπραγούν, δεν μπαίνουν μπροστά σε φασαρίες.

Το ερώτημα είναι που δεν περνάει καλύτερα ένας άνθρωπος με λεφτά; Η απάντηση είναι παντού. Το λιγότερο καλύτερα είναι στην φυλακή διότι εκεί στερείται περισσότερα από

τους άλλους, έχει λιγότερες ανέσεις και αυτή η στέρηση είναι η πιο επώδυνη, αλλά από την άλλη τον κάνει καρτερικό και δεν δημιουργεί προβλήματα.

#### **Δ7. Δ. Η. (22 χρόνια υπηρεσίας, σωφρονιστικός υπάλληλος)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση έναντι των φτωχών στην φυλακή;

Οι φτωχοί έχουν άσχημη διαβίωση διότι δεν έχουν χρήματα, οπότε τους εκμεταλλεύονται οι υπόλοιποι να τους πλύνουν τα ρούχα, να τους πάνε φαγητό, ή να τους χρησιμοποιήσουν σαν γυναίκες, τον καλοπιάνουν στην αρχή πάρε κανένα καφέ, τσιγάρα, μπουφάν ή φαγητό και τον έχουν σαν καμαριέρα. Η υπηρεσία, πολλές φορές, δεν μπορεί να κάνει τίποτα γιατί αυτοί δέχονται εκβιασμούς και δεν μιλάνε. Αν δεν τον καταγγείλει τον βιασμό δεν μπορείς να κάνεις κάτι, όπως και σε άλλη περίπτωση που ενώ είναι χτυπημένος, λέει έπεσα από την σκάλα, ή γλίστρησα στο σαπούνι. Ακόμη και εάν κάνω σχετική αναφορά, πάει στον Εισαγγελέα και λέει έπεσα και χτύπησα, οπότε δεν γίνεται τίποτα. Στα ανήλικα όταν ήμουν, έγινε βιασμός, τον πήγαμε στο νοσοκομείο και του έγιναν 27 ράμματα. Είχα κάνει αναφορά και πήγα στο δικαστήριο και με ρώταγε ο εισαγγελέας ποιος ήταν από πάνω και ποιος από κάτω και δεν μπορούσα να δώσω λεπτομέρειες, δεν ήξερα και τους αθώωσε. Στη ΧΕΝ πάλι σε αυτούς που αποφυλακίζονταν τους έδιναν το τηλέφωνό τους κάποιοι γέροι και τους έλεγαν πάρτε μας μόλις βγείτε.

2. Για τις άδειες τι έχετε να πείτε, υπάρχει διάκριση;

Για να πάρει άδεια κάποιος πρέπει να δηλώσει κάποια διεύθυνση και να την εξακριβώσει η κοινωνική υπηρεσία. Εάν ο κρατούμενος είναι φτωχός και δεν έχει οικογένεια, δεν έχει και τι να δηλώσει.

Πάντως στην φυλακή παίζει ρόλο το μέσον. Οι πλούσιοι βάζουν μπροστά τους φτωχούς και αυτοί φυσικά δεν μιλάνε, οι πλούσιοι σε αυτά που γίνονται στην φυλακή είναι οι αόρατοι ηθικοί αυτουργοί. Σε όλα αυτά βέβαια παίζει ρόλο η μορφολογία της φυλακής, με την έννοια των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ κρατουμένων και υπαλλήλων. Αυτός που έχει λεφτά θα βρει και σουίτα Τα κανονίζουν όλα μόνοι τους, έχουν δικό τους κράτος.

Στο μεγάλο θάλαμο που είναι 60 τμ., μένουν 60 κρατούμενοι, είναι η απόλυτη καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτός όμως που έχει χρήματα θα βρει τις άκρες, νόμιμες, παράνομες, να περάσει την φυλακή του όσο το δυνατόν πιο ανώδυνα. Οι φτωχοί δεν έχουν ούτε επισκεπτήρια γιατί είναι μακριά οι δικοί τους και δεν μπορούν να τους επισκεφθούν. Οι πλούσιοι κάθονται πολύ λίγο μέσα, αποφυλακίζονται γρήγορα γιατί παίρνουν μικρές ποινές και παίρνουν και μεροκάματα. Επηρεάζομαι πάντως με τον μισθό που παίρνω εάν μου προσφέρει λεφτά ένας κρατούμενος.

Αυτό όμως που θέλω να πω είναι ότι παίζει ρόλο το μορφωτικό επίπεδο του υπαλλήλου για να μην είναι ανθρωποφύλακας, και να μπει στην ψυχολογία του κρατουμένου και να του συμπεριφερθεί ανθρώπινα.

## Ε. ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ

**Ε1. Ε.Α. (51 ετών, με 33 χρόνια συνολικής παραμονής στην φυλακή ανά διαστήματα)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Οι φτωχοί πληρώνουν τα πάντα, υποτίθεται ότι είναι τα παράσιτα της κοινωνίας είναι οι δακτυλοδεικτούμενοι οι «κακοί». Κανείς δεν γεννήθηκε άρρωστος(τοξικομανής), η ίδια η κοινωνία μας έκανε χρήστες.

2. Στο στάδιο της προσαγωγής και της προανάκρισης έχετε παρατηρήσει κάτι σχετικά με την διάκριση στην οποία αναφερόμαστε;

Καταρχήν εγώ είμαι φτωχός,. Θυμάμαι λοιπόν, ότι κάποτε με συνέλαβαν ακόμη και για μια τσιβάνα<sup>467</sup> και άρχισαν να με βρίζουν, να με χτυπούν κλωτσιές μπουνιές, χωρίς καν να υπάρχει κανένα επιβαρυντικό στοιχείο εις βάρος μου. Όταν μπαίνεις στην ασφάλεια δεν μπορώ να περιγράψω τι γίνεται, αρχίζουν σε βρίζουν «πούστη» βρίζουν την μάνα σου, την οικογένεια σου, την αδελφή σου και σε χτυπούν μέχρι να είσαι για νοσοκομείο. Εγώ έχω νοσηλευτεί παλιότερα δύο φορές στο νοσοκομείο από ξυλοδαρμό της αστυνομίας.

3. Σε θεωρούν εύκολα ύποπτο;

Πάντα ο υπ' αριθμόν ένα ύποπτος, είναι ο φτωχός, όπως εγώ δηλαδή. Το κατηγορητήριο το δικό μου, δηλαδή το διαβιβαστικό που έστειλαν στον εισαγγελέα, το έφτιαχναν πανεύκολα, χωρίς καν να είναι σίγουροι οι αστυνομικοί δεν το εξέταζαν καθόλου, ενώ κάποιου που έχει χρήματα το ψάχνουν από παντού μην κάνουν λάθος.

4. Γιατί πιστεύεις ότι γινόταν αυτό;

Γιατί είμαι ασήμαντος.

---

<sup>467</sup> Η τσιβάνα είναι αυτοσχέδιο φίλτρο τσιγάρου το οποίο συνήθως χρησιμοποιείται για το τσιγαρίκι της ινδικής κάνναβης. Η κατοχή του δεν συνιστά ποινικό αδίκημα

5. Δεν είναι όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου;

Ο νόμος δεν τους βλέπει όλους ίσους. Πουθενά δεν είναι όλοι ίσοι ακόμη και στην φυλακή ένας που έχει χρήματα περνάει καλύτερα, έχει λεφτά να πάρει τηλέφωνο, μπορεί να αγοράσει ότι θέλει ακόμη και να κάνει ελεύθερο επισκεπτήριο.

6. Τι σημαίνει αυτό που λέτε;

Στον επισκέπτη το δικό μου, μπορεί να του πει ο σωφρονιστικός υπάλληλος ότι δεν μπορεί να κάνει ελεύθερο επισκεπτήριο, ενώ μπορεί. Στον άλλον που έχει χρήματα, αυτός βλέπει το επισκεπτήριο του στο γραφείο του αρχιφύλακα ή τέλος πάντων σε γραφείο.

7. Στο στάδιο της ανάκρισης στον ανακριτή τι έχετε διαπιστώσει;

Στον ανακριτή ο χαρακτηρισμός που κάνει ο αστυνομικός για μένα ή για κάποιον άλλον σαν εμένα εισακούγεται πλήρως και δεν ερευνάται αντικειμενικά τίποτα. Και μετά η προφυλάκιση είναι πανεύκολη όχι απλά εύκολη αλλά πανεύκολη. Εγώ δεν ακούγομαι καθόλου, μόνο ότι πει ο αστυνομικός είναι σημαντικό, εγώ είμαι ο φτωχός, ο ασήμαντος.

8. Πιστεύεις ότι σε προφυλακίζουν και δεν βάζουν εγγύηση διότι δεν έχεις χρήματα;

Αυτό είναι σίγουρο. Εάν είχα χρήματα θα κοίταγαν πιο αντικειμενικά την υπόθεσή μου.

9. Στο στάδιο της εκδίκασης, στο δικαστήριο δηλαδή, τι έχεις παρατηρήσει;

Στο δικαστήριο οι δικαστές δεν είναι αμερόληπτοι. Ακούν και πάλι την αστυνομία. Είναι μονάδες οι δικαστικοί που έχουν δική τους βούληση.

10. Γιατί το λες αυτό σου έχουν συμπεριφερθεί άσχημα οι δικαστές;

Θυμάμαι ότι σε πολλά δικαστήρια οι δικαστές μου αφαιρούσαν τον λόγο, ενώ μιλούσα, στην απολογία μου. Και όταν μια φορά αντέδρασα και τους είπα ότι έχω συνταγματικό δικαίωμα να απολογηθώ όσο θέλω, αφού δεν λέω ανοησίες, μου είπαν ότι δεν έχουν ανάγκη τις υποδείξεις μου, έβγαλαν επί τόπου την απόφαση και μου έδωσαν μια ποινή πριν καν ολοκληρώσω την απολογία μου. Ξέρεις κάτι, επί χούντας που είχα δικαστεί με είχαν

αφήσει να απολογηθώ, τώρα που έχουμε δημοκρατία δεν με αφήνουν να απολογηθώ ακόμη και σήμερα που μιλάμε. Εάν όμως είχα χρήματα θα ήταν άλλη η συμπεριφορά τους.

11. Ως προς τις ποινές που επιβάλλονται τι έχεις να πεις;

Εξοντωτικές. Για το ίδιο αδίκημα ένας που είχε λεφτά και δικηγόρους μπορεί να έπαιρνε 10 μήνες και εγώ που δεν είχα τίποτα να έφτανα τα δέκα χρόνια. Συνέβη και το λέω. Άσε που σαν φτωχός δεν σου δίνουν ποτέ αναστολή μέχρι το εφετείο, ποτέ.

12. Στην φυλακή τι συμβαίνει, έχει και εκεί διαφοροποίηση;

Τεράστια διάκριση. Θες να εργαστείς; Αν έχεις χρήματα μπαίνεις ακόμη και σε πόστο που δεν δουλεύεις και σου γράφουν μεροκάματα. Δηλαδή δίνεις 3000 ευρώ στον αρχιφύλακα, στο συνεργείο και σε βάζει ελαιοχρωματιστή και σου γράφει 45 μεροκάματα που είναι τα πιο πολλά, που μπορείς να πάρεις και κάθεται, ή μπαίνεις σε καλά πόστα όπως καφετζής. Πολλά λεφτά εκεί...Εγώ τώρα που δεν έχω λεφτά καθόλου, σε κάνα δυο χρόνια μπορεί να με φωνάξουν για δουλειά και να μπω, αν μπω, καθαριστής. Άσε που είναι πανάκριβα όλα μέσα και δεν μπορείς να αγοράσεις τίποτα, εάν δεν έχεις λεφτά. Ένα ρολό χαρτιού επαγγελματικό, όπως το λένε έξω στην κοινωνία, κάνει 3,50 ευρώ και μέσα κάνει 6,50 ευρώ, ο καφές είναι διπλάσια η τιμή του να αγοράσεις ένα κουτί, οπότε ο φτωχός δηλαδή εγώ για παράδειγμα δεν μπορώ να ψωνίσω ούτε τα απαραίτητα, ούτε χαρτί υγείας, ούτε σαπούνι με τις τιμές που έχουν. Οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν προμηθεύουν τίποτα. Αυτοί που παίρνουν από αυτούς, είναι αυτοί που έχουν συνθηκολογήσει στη ρουφιανιά. Η συμπεριφορά δε των σωφρονιστικών είναι απάνθρωπη, χυδαία, προκλητική και πιο πολύ το τελευταίο. Σε προκαλούν για να αντιδράσεις και να σε χρεώσουν πειθαρχικό και μετά να τους γλείφεις και να τους παρακαλās για να αποδείξουν ότι αυτοί είναι εξουσία. Εάν όμως έχεις χρήματα δεν σου συμβαίνει απολύτως τίποτα, έχεις κελί δικό σου, παίρνεις μεροκάματα, μέχρι και γυναίκα έχεις και ελεύθερα μάλιστα, πας στο γραφείο του διευθυντή να την δεις, αυτός φροντίζει και λείπει εκείνη την ώρα και γίνονται όλα.

13. Για το στάδιο της αποφυλάκισης τι έχεις να πεις;

Όταν σε καλούν στο συμβούλιο των δικαστών, όταν είσαι φτωχός είσαι «ο τίποτα» σου μιλάνε απαξιωτικά, είναι σαν περνάς πάλι από δίκη σε ρωτάνε πάλι από την αρχή, τι έγινε,

πως έγινε, λες και παίζει κάποιο ρόλο αυτό, σε ρωτάνε πράγματα που δεν χρειάζεται, όπως εάν δικάστηκες με δικηγόρο ή εάν δεν είχες. Τι σχέση έχει αυτό; Σε ρωτάνε εάν έχεις δουλειά και τι να πεις μετά από τόσα χρόνια φυλακή, εάν πεις δεν έχεις, αρχίζουν και κοιτάζονται περίεργα μεταξύ τους, ακολουθεί σιωπή, σε ρωτάνε τι θα κάνεις, προσπαθείς να τους εξηγήσεις και τότε σου λένε αρκετά και πηγαίνετε και περιμένεις να βγει απόφαση μετά από 2-3 μήνες ενώ εάν έχεις λεφτά και δικηγόρο σε 3-5 μέρες είσαι ελεύθερος.

14. Αφού αποφυλακιστείς τι συμβαίνει;

Μετά την αποφυλάκιση σε θεωρούν περιθωριακό, είσαι δακτυλοδεικτούμενος. Η κοινωνία, το κράτος, δεν σου δίνει τίποτα απολύτως σαν εφόδιο, για να αντιμετωπίσεις την πραγματικότητα, όταν δεν έχεις χρήματα. Τότε λοιπόν κλέβεις για να επιβιώσεις ή κάνεις κάποια παρανομία. Βγαίνω από την φυλακή και πεινάω, δεν έχω τσιγάρα. Τα 180 ευρώ που παίρνεις από το κράτος ως αποφυλακισμένος για τρεις μήνες τι να κάνουν; Μετά; Δεν σε παίρνει κανείς για δουλειά. Πας κάπου και σε ρωτούν τι γνώσεις έχεις, τους λες και σε ρωτούν και τι δουλειά έκανες. Αν λοιπόν είμαι ειλικρινής και πω που ήμουν για να φτιάξει επιτέλους η ζωή μου, με διώχνουν. Οπότε ξαναμένεις στο δρόμο εξαθλιωμένος και με το παράπονο ότι η ίδια η κοινωνία δεν έχει κάνει τίποτα απολύτως για μένα. Νοιώθω ότι με έχει ξεχάσει και αδιαφορεί για μένα γιατί είμαι ο φτωχός, ο ασήμαντος, ο τίποτα.

**E2. E.B. (43 ετών, 8 χρόνια έγκλειστος)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης;

Είμαι στο πελατολόγιο της αστυνομίας από το 1989 ως τοξικομανής. Έχω 18 μη δυνάμενα και το 2001 ο γιατρός στο ψυχιατρείο με έβγαλε περιστασιακό χρήστη ενώ την ώρα της εξέτασης με ρώταγε συνεχώς πως αφού αποφυλακίστηκα πριν δύο μήνες με συνέλαβαν με 60 γρ. ηρωίνης και του λέω τι σε ενδιαφέρει αυτό εσένα, η δουλειά σου ποια είναι, δεν είναι να δεις εάν είμαι τοξικομανής; Και αυτός επέμενε στην ίδια ερώτηση. Και μου λέει πες στην μάνα σου να περάσει από το γραφείο μου και του λέω τι την θες την μάνα μου και την μπλέκεις ασ' την ήσυχη και αυτός επέμενε και του λέω τι προσπαθείς να μου πεις ρε;

Ζητάς από μένα λεφτά που δεν έχω να ζήσω; Δεν έχω ρε, και του έσπρωξα το γραφείο που καθόταν επάνω του και έφυγα. Τελικά μετά από αυτό με έβγαλε περιστασιακό χρήστη, ενώ ήμουν τοξικομανής χρόνια και σε κοινότητα είχα πάει και όλα. Τελικά με όλα αυτά στο δικαστήριο πήρα 20 χρόνια κάθειρξη γιατί δεν ήμουν τοξικομανής και ο εισαγγελέας είχε προτείνει ισόβια. Όταν πήγα στο Εφετείο έδειξα όλες τις πραγματογνωμοσύνες μου και μου έδωσαν 6 χρόνια ποινή ως τοξικομανή και υπότροπο. Από το 2001 που με έπιασαν, το εφετείο έγινε το 2007.

Στην Κρήτη πάλι για 0,5 γρ ηρωίνης που δεν ήταν ούτε τόσα, φαντάσου στο χημείο καταστράφηκε όλο το δείγμα, πήρα 10 χρόνια ποινή στο πρωτόδικο και στο εφετείο αθωώθηκα. Έμεινα δύο χρόνια μέσα για αυτή την ποινή για μια προμήθεια για ίδια χρήση όπως είπε το εφετείο, αλλά ήμουν και για την άλλη που είπα πριν μέσα οπότε καταλαβαίνεις δεν τρέχει και τίποτα για αυτούς. Θυμάμαι μια δικαστής μου λέει ειρωνικά όταν δικαζόμουν στην πρώτη περίπτωση με τα 20 χρόνια: μας λες ότι είσαι τοξικομανής 20 χρόνια και δεν έχεις πεθάνει ακόμη; Στο πρωτόδικο δεν έβλεπαν καν την υπόθεση μπροστά τους. Μας βλέπουν όλους το ίδιο, δεν ενδιαφέρονται. Ο τοξικομανής είναι πεταμένος. Αν δουν οικογένεια όπως είδαν την μάνα μου αρχίζουν και φωνάζουν γιατί δεν με προσέχει, και τι να κάνει και αυτή στην ηλικία που ήμουν να με πάρει με το λουράκι;

## 2. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση;

Στην φυλακή τώρα όσοι δεν έχουν λεφτά είναι πεταμένοι. Η κοινωνική υπηρεσία δεν τους δίνει την κάρτα που δικαιούνται ούτε για να πάρουν την μάνα τους τηλέφωνο, ούτε τους δίνει τα τσιγάρα που δικαιούνται. Έτσι λέω ότι τα κρατάνε για αυτούς. Δεν μπορεί το Υπουργείο να μην στέλνει τα λεφτά. Ξέρω και εγώ, πάντως δεν τους βοηθάνε. Ξέρεις τι είναι να μην μπορείς να πάρεις ούτε την μάνα σου; Είναι πεταμένοι, δεν υπάρχουν πουθενά, πουθενά.

Έχω πάρει πειθαρχικά γιατί αρνήθηκα να δώσω ούρα, όχι μόνο όταν ερχόμουν από μεταγωγή αλλά και έτσι όπως κάθεται σε φωνάζουν για εξέταση. Ξέρεις ποιόν φωνάζουν αυτόν που έχει ποινικό μητρώο. Και είναι και σε ποιόν θέλουν να χρεώσουν πειθαρχικό. Να φανταστείς ότι μια φορά τους κορόιδεψα και συνεννοήθηκα με έναν που δεν είχε πει και έβαλα από τα ούρα του, γιατί εγώ είχα πει και θα έβγαине θετικό αμέσως. Έτσι κάναμε



αλλαγή. Λοιπόν εγώ βγήκα αρνητικός και αυτός θετικός γιατί αυτόν ήθελαν να του δώσουν πειθαρχικό.

Θέλεις 100 ευρώ την εβδομάδα για να την βγάλεις στην φυλακή. Ξέρεις τι κέρδος είναι αυτό για το σύστημα; Τα βγάζουν από αυτούς που δεν έχουν. Οι τοξικομανείς δεν παίρνουν και μεροκάματα στην φυλακή, τα παίρνουν οι «καθαροί» με τα κιλά, όχι αυτοί με τα γραμμάρια που είναι στην χρήση. Άσε που για πάρεις μια δουλειά πρέπει να δώσεις 2000 ευρώ και για μια άδεια ξεκινάει από 3000 με 4000 ευρώ. Για αυτό και βλέπεις όσοι έχουν λεφτά παίρνουν και άδειες και ας έχουν και πειθαρχικά, ενώ όταν έχεις πειθαρχικό άδεια κανονικά δεν παίρνεις.

Λέμε τώρα για τους φτωχούς, ξέρεις πόσες υποθέσεις είναι μέσα με μικρή ποσότητα και πολλά χρόνια; Στα Χανιά σε ένα κελί βρέθηκαν 3 γρ. και ήταν 4 κρατούμενοι. Ο ένας είπε ότι ήταν δικά του. Αυτός έφαγε 5 χρόνια και οι άλλοι τρεις ισόβια. Αντί να πουν ότι ήταν για την προσωπική του χρήση είδες τι έγινε. Πήδηξαν οι κατηγορούμενοι στην έδρα σου λέω, πέταξαν τους φακέλους κάτω και όρμησαν στον εισαγγελέα. Έγινε μεγάλη αδικία. Τα είχε η υπηρεσία της φυλακής μαζί τους και όταν πήγαν στο δικαστήριο για μάρτυρες τους χρέωσαν όλους, γιατί βλέπεις ότι μάρτυρες σε τέτοιες περιπτώσεις είναι οι σωφρονιστικοί. Κατάλαβες τι σημαίνει τώρα, να σε έχει στο μάτι η υπηρεσία;

### **E3. E.Γ. (30 ετών, συνολικός χρόνος παραμονής στην φυλακή 4 μήνες)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης;

Καταρχήν να σας πω το ποινικό ιστορικό μου. Το 2000 με συνέλαβαν με ένα τσιγάρο χασίς και πήρα ποινή 3 μηνών. Το 2001 σε ηλικία 22 ετών, με συνέλαβαν με 10γρ. ηρωίνης, με παρέπεμψαν για κακούργημα, πήρα ποινή 4 ετών ως τοξικομανής με αναστολή μέχρι το εφετείο και παρακολούθησα πρόγραμμα απεξάρτησης, το οποίο και ολοκλήρωσα και εκκρεμεί το εφετείο μου. Το 2004 με συνέλαβαν για 4,3 γρ., ηρωίνη και παραπέμφθηκα για κακούργημα, στο τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων

Σχετικά τώρα με το ερώτημα που θέσατε για το εάν υπάρχει διάκριση από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης απέναντι στους φτωχούς πιστεύω ότι υπάρχει πολύ μεγάλη.

Αν ξεκινήσουμε από την στιγμή που σε συλλαμβάνουν, η οικονομική σου κατάσταση και η ανωνυμία σου παίζει ρόλο ακόμη και σε τι κελί θα σε κρατήσουν. Εγώ ήμουν σε ένα κελί για ένα άτομο, αλλά ήμασταν 3 κρατούμενοι εκεί μέσα. Δεν άντεξα και λιποθύμησα, και μετά έφαγα ξύλο. Παίζει ρόλο τι φαγητό θα σου φέρουνε, εάν θα σου φέρουνε τσιγάρα. Ειδικά εάν είσαι τοξικομανής παίζει ρόλο εάν και πότε θα σε πάνε στο νοσοκομείο όταν αρχίσουν τα στερητικά. Εμένα, ενώ σερνόμουνα, με πήγανε με τα χίλια ζόρια και με χειροπέδες πίσωπλατα λες και θα τους έφευγα, ενώ δεν μπορούσα να σταθώ στα πόδια μου. Παίζει ακόμη ρόλο εάν θα το γράψει η εφημερίδα ή όχι. Στην δική μου περίπτωση βάλανε ολόκληρο το όνομά μου, έγραψαν τα πάντα, ακόμη και όταν μπήκα στο πρόγραμμα και αυτό το έγραψαν. Παίζει ακόμη ρόλο εάν θα σε πάνε με χειροπέδες στον εισαγγελέα, εάν θα σε περάσουνε από την πλατεία την ώρα που έχει πολύ κόσμος, εάν θα σε πάνε από την πίσω πόρτα ή όχι. Εμένα με πήγανε κλωτσηδόν. Παίζει ρόλο στο τρόπο που σου συμπεριφέρονται. Με βάλανε να υπογράψω μια κατάθεση με το ζόρι την οποία γράψανε μόνοι τους, δεν τα είπα εγώ αυτά που έγραψαν. Έφαγα ξύλο και υπέγραψα. Δεν ήξερα ότι μπορούσα και να μην μιλήσω και να ζητήσω να απολογηθώ στον ανακριτή.

Επίσης το διαβιβαστικό της αστυνομίας παίζει μεγάλο ρόλο. Αν δεν μιλήσεις σε λένε αρνητικό, κλπ, άσε που παίζει και εκβιασμός με το άρθρο του νόμου, αυτό της κατάδοσης, ότι αν δεν πεις κάποιον θα σε φτιάξουμε σου λένε, δηλ. ότι θα με στείλουν φυλακή. Εγώ δεν είπα και μου λένε «τώρα θα δεις». Ενώ πριν που με ψήγανε να πω μου λένε «θα σε φτιάξουμε στον ανακριτή» δηλαδή εάν έλεγα για κάποιον ή για την καβάτζα του, θα μεσολαβούσαν και δεν θα προφυλακιζόμουν. Στο στάδιο αυτό είναι στην ουσία μπάτσοι-δικαστές, ότι θέλουν αυτοί κάνουν και όπως την δουν αυτοί, δεν παίζει κάτι άλλο.

Τώρα σχετικά με την πραγματογνωμοσύνη, χρειάζεσαι χρήματα. Δηλαδή μπορεί να είσαι τοξικομανής και εαν δεν πληρώσεις να μην πάρεις το χαρτί ή να μην είσαι τοξικομανής και να πληρώσεις και να το πάρεις το χαρτί. Εδώ βέβαια παίζει καθοριστικό ρόλο ο δικηγόρος, ο οποίος κανονίζει σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και σε ποιον ιατροδικαστή θα πας. Στην πραγματικότητα ξέρω περιπτώσεις που ο φτωχός και χρόνιος τοξικομανής δεν βγαίνει καν τοξικομανής. Εγώ δεν ξέρω τι θα έκανα εάν δεν έδινα λεφτά και κοίτα είναι το μόνο χαρτί

που ουσιαστικά σε αποφυλακίζει, το σίγουρο ελαφρυντικό και μέχρι πέντε χρόνια φυλάκιση.

2. Για το στάδιο της ανάκρισης τι έχεις να πεις, υπάρχει διάκριση;

Ο ανακριτής με τον εισαγγελέα με προφυλάκισε και βγήκα με εγγύηση μετά από αίτηση που έκανα, μετά 4 μήνες. Μου έβαλαν εγγύηση 9.000 ευρώ για την κατοχή των 10 γρ. και στην άλλη υπόθεση με 4,3 γρ. μου έβαλαν εγγύηση 3.000 ευρώ. Εάν δεν είχα να βρω τα λεφτά πως θα έβγαινα; Ένας τελείως φτωχός πως θα βγει; Επίσης σοβαρό ρόλο παίζει και το να έχεις οικογένεια. Αυτοί που είναι από διαλυμένες οικογένειες ή άστεγοι δεν έχουν καμία ελπίδα.

3. Στο στάδιο της εκδίκασης των υποθέσεων τι έχετε να πείτε;

Τώρα για το στάδιο του δικαστηρίου, δεν μπορώ να πω πολλά, γιατί είχα πάει με ένα δικηγόρο τον οποίο το δικαστήριο τον αντιμετώπιζε με τον χειρίστο τρόπο, γιατί η τακτική του ήταν να διαδίδει ότι λαδώνει δικαστές και αυτό το ήξεραν αυτοί εγώ όμως δεν το ήξερα.

4. Στο στάδιο της φυλακής πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση;

Για την φυλακή πρέπει να πω ότι από την πρώτη στιγμή που θα μπεις υπάρχει διάκριση ακόμη και στο που θα σε στείλουν. Δηλαδή στον Κορυδαλλό η Α' πτέρυγα ήταν η ευεργετική όπως την έλεγαν, έμεναν οι ρουφιάνοι. Η Β' ήταν όλοι με χάπια. Η Γ' ήταν ελεύθερα τα ναρκωτικά και η Δ' όπως έλεγε και ο αρχιφύλακας χαρακτηριστικά, ήταν με σκατά. Ήταν με σκληροπυρηνικούς αλλοδαπούς, δηλ. 600 αλλοδαποί και 13 έλληνες. Η Ε' ήταν με εργαζόμενους, όλο βύσματα δηλαδή. Εκεί έπαιζε ο αρχιφύλακας ότι έλεγε αυτός, ήταν νόμος. Επίσης την διάκριση την καταλάβαινες από τον τρόπο που θα σε ψάξουν δηλαδή θα σου κάνουν πρωκτικό έλεγχο ή όχι. Εάν έχεις μέσον δεν σου κάνουν.

Οι συνθήκες μέσα είναι ανάλογα με το τι βύσμα έχεις, ποιόν ξέρεις, τι κόμμα είσαι. Αυτό παίζει ρόλο ακόμη και στο τι φαγητό θα φας, αν θα έχεις μαχαιροπήρουνα, τι κουβέρτες θα έχεις, παλιές ή όχι και πόσες, τι στρώμα, τι μαξιλάρι. Υπήρχαν κάποιοι που είχαν λεφτά και είχαν και αερόθερμο που απαγορεύεται ή είχαν επισκεπτήρια που τους άφηναν φαγητά, τα

οποία περνούσαν όλα μέσα και ας μην επιτρέπονταν κάποια να περάσουν. Χαρακτηριστικά θυμάμαι έναν υπάλληλο που έλεγε «μόνο αντιαεροπορικό και αεροπλάνο δεν χωράει στην πύλη». Εάν έχεις λεφτά ή είσαι κάποιος σε αφήνουν και έχεις κινητά τηλέφωνα. Έχεις μεταγωγές, δηλαδή δικαιούσαι να πας υπό προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος στην αγροτική φυλακή, ή σε άλλη που είναι κοντά στο σπίτι σου, για να έχεις επισκεπτήρια και πας. Εάν δεν έχεις χρήματα και δεν είσαι κάποιος, που σημαίνει ότι έχεις και χρήματα, δεν υπάρχει περίπτωση να τα καταφέρεις ακόμη και εάν έχεις τις νομικές προϋποθέσεις. Αυτά έχουν σχέση με τα χρήματα. Επίσης υπάρχει διάκριση στα μεροκάματα, δηλαδή εάν θα πιάσεις και τι δουλειά και εάν θα πάρεις άδειες. Και τέλος εάν έχεις χρήματα έχεις και ναρκωτικά τα οποία τα αγοράζεις, δεν κάνεις την υπηρέτρια του καθενός, να του πλένεις ρούχα, να του πηγαίνεις φαγητό κλπ. Αυτό βέβαια ισχύει και για να πάρεις ένα ζευγάρι παπούτσια, όχι μόνο για ναρκωτικά. Αν είσαι φτωχός και είσαι σε φυλακή μακριά από το σπίτι σου, δεν έχεις ούτε επισκεπτήρια.

Κατά τα άλλα και σχετικά με τα πειθαρχικά θέλω να πω, πως ότι και να λέει ο σωφρονιστικός κώδικας όλα είναι στα χέρια του διευθυντή και του αρχιφύλακα. Οι επώνυμοι πάντως έχουν άλλοι μεταχείριση. Θυμάμαι υπήρχε ένας επώνυμος των Αθηνών, ο Χ (αναφέρει όνομα επώνυμου) ο οποίος δεν εμφανιζόταν ποτέ στο κελί του. Τον βλέπαμε μόνο το πρωί και εξαφανιζόταν μέχρι το άλλο πρωί. Τα σαββατοκύριακα δε, δεν ήταν ποτέ μέσα.

Επιπλέον κάποιος που είναι κρατούμενος, είναι πολύ εύκολο να κάνει ένα πειθαρχικό παράπτωμα. Ζεις σε ένα κλειστό χώρο με τους ίδιους ανθρώπους, οπότε μπορεί να γίνουν εντάσεις, ακόμη και εάν δεν έχεις να καπνίσεις και ο άλλος έχει, μπορεί να γίνει ένταση. Ή αν δεν έχεις σχέση με ναρκωτικά, δια της βίας οι ισχυροί της φυλακής σε βάζουν να φυλάξεις τα ναρκωτικά, οπότε αυτόματα και εύκολα μπορεί να φορτωθείς πειθαρχικό. Ακόμη και για ένα αυτοσχέδιο βραστήρα τον λεγόμενο «κλέφτη», που σου ζεσταίνει το χειμώνα το νερό, παίρνεις πειθαρχικό. Κοίτα οι τρόποι αντίστασης στην φυλακή είναι λιγοστοί. Βλέπεις και κοιμάται ένας στο πάτωμα γιατί δεν έχει κρεβάτι, εάν μιλήσεις εάν δηλ. αντιδράσεις με αυτό που γίνεται, φορτώνεσαι πειθαρχικό, π.χ. της απείθειας.

Το να μην πέσεις σε πειθαρχικό εξαρτάται από το να δέχεσαι τα πάντα και να είσαι συναινετικός σε όλους τους κρατούμενους, σε όλους τους υπαλλήλους, σε όλους γενικά.

Πρέπει να δεχτείς και τον πρωκτικό έλεγχο από την υπηρεσία και πρέπει να δεχτείς και τον βιασμό από τον συγκρατούμενο. Εκτός και είσαι επώνυμος οπότε δεν σου συμβαίνει τίποτα από αυτά και στην ουσία δεν είσαι στην φυλακή. Επιλέγεις να κάνεις τον μαλάκα, ενώ η συνείδηση σου δεν το λέει και για να το κάνεις αυτό χρειάζεσαι διπλή δύναμη, έχει διπλό κόστος άσε που μπορεί να μην το ξεπεράσεις ποτέ. Και μην ξεχνάς και την υπερβολική φόρτιση του συναισθήματος. Είναι δύσκολο και εκβιαστικό.

5. Όταν βγει κάποιος από την φυλακή αντιμετωπίζει προβλήματα;

Τώρα άμα βγεις από την φυλακή υπάρχει πάντα ο στιγματισμός. Βγήκα και στην πόλη μου, γιατί είμαι από επαρχία, το έγραψε η εφημερίδα. Το έδωσε ο δικηγόρος που είναι και αυτός μέρος του συστήματος. Σε μια κοινωνία κλειστή είναι δύσκολα να επιβιώσεις μετά την φυλακή. Ακόμη και σε ιδιωτική επιχείρηση να πας, ζητάνε ποινικό μητρώο. Ο ΟΑΕΔ δίνει μια μικρή οικονομική βοήθεια για κάποιο διάστημα αλλά αν δεν έχεις οικογένεια και κάποια βοήθεια χάθηκες. Υπάρχουν άνθρωποι που κοιμούνται στα παγκάκια μόλις βγουν από την φυλακή, δεν έχουν που να πάνε. Η επανένταξη είναι αποκλειστικά και μόνο στα χέρια του καθενός. Ακόμη και από θέμα ψυχολογικής υποστήριξης να το δεις, αν κάποιος έχει μείνει πολλά χρόνια στην φυλακή, έχει αποκτήσει συνήθειες που φαίνονται όπως η αγοραφοβία. Δεν τους βοηθάει κανείς να ξεπεράσουν αυτά που έχουν ζήσει. Μέσα στην φυλακή μαθαίνεις συγκεκριμένο τρόπο ζωής, βρίσκεις γνωριμίες και βγαίνοντας ψάχνεις τρόπους επιβίωσης μέσα από τις παρανομίες. Άσε που αποκτάς ένα μίσος για το σύστημα. Στην φυλακή ισχύει ότι και στην κοινωνία. Είναι μια μικρογραφία της στην ουσία. Οπότε είναι το ίδιο πράγμα αλλά είναι πιο έντονο γιατί δεν έχεις ελευθερία και αν είσαι φτωχός δεν υπάρχουν καν.

**E4. E.Δ. (32 ετών, συνολικός χρόνος παραμονής στην φυλακή 8 χρόνια)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης;

Υπάρχει διάκριση και μερικοί που δεν έχουν χρήματα τους εκμεταλλεύονται κιόλας και αυτό συμβαίνει και σε Έλληνες και σε αλλοδαπούς. Θα ξεκινήσω από την φυλακή. Τους

έχουν και κάνουν δουλειές, πλένουν ρούχα, μαγειρεύουν, τους κουβαλάνε φαγητά, ψωμιά, πάγο, είναι αυτοί που τους λένε «ταξιτζήδες», οι οποίοι τρέχουν και ανεβοκατεβαίνουν μέχρι τον 3<sup>ο</sup> όροφο της φυλακής. Κάποιοι το κάνουν εθελοντικά, επειδή δεν έχουν χρήματα και άλλοι το κάνουν αναγκαστικά, παρόλο που και αυτοί δεν έχουν χρήματα. Άλλοι πάλι τους βάζουν μπροστά, είναι οι λεγόμενοι «μπροστινοί», είναι δηλαδή αυτοί που δίνουν ναρκωτικά για λογαριασμό άλλων με συγκεκριμένο αντάλλαγμα που το ορίζει κάθε φορά, αυτός που τους στέλνει και αυτοί βγάζουν ότι παραπάνω σε χρήματα μπορούν για τον εαυτό τους. Επίσης σφουγγαρίζουν τους θαλάμους και τα κελιά και τους δίνουν ή μάρκες ή τσιγάρα ή κάρτες τηλεφώνου ή τους γράφουν καντίνα.

Για ποια συνήθως αδικήματα είναι στην φυλακή οι φτωχοί;

Στην φυλακή οι φτωχοί είναι μέσα για κλοπές, ναρκωτικά, τίποτα μικροαπάτες, ληστείες σε τσάντες, όχι των τραπεζών, για χρέη στο δημόσιο, επιταγές, είναι και κάποιοι για εγκλήματα, αλλά οι πιο πολλοί είναι για ναρκωτικά ή για κάτι άλλο που έκαναν για να πάρουν ναρκωτικά, όπως κλοπές δηλ. κλέβουν και τα ανταλλάσσουν με ναρκωτικά.

2. Στο στάδιο της αστυνομίας τι έχεις διαπιστώσει υπάρχει διάκριση;

Το πέσιμο της αστυνομίας, είναι πολύ πιο εύκολο σε αυτούς που δεν έχουν χρήματα και αυτοί είναι πιο εύκολο να πάνε φυλακή, γιατί αυτοί είναι εκτεθειμένοι δεν έχουν που να μείνουν, που να φάνε. Έτσι λοιπόν θα κάνουν παρανομίες, ενώ ο άλλος που έχει λεφτά, σπίτι, αυτοκίνητο, μπορεί να κάνει και αυτός παρανομία αλλά θα την κάνει πιο αργά με την ησυχία του δεν θα εκτεθεί.

3. Στο δικαστήριο υπάρχει διάκριση;

Πιστεύω ότι το δικαστήριο ρίχνει μεγάλες ποινές σε αυτούς που δεν έχουν χρήματα, γιατί αυτοί δεν έχουν βοήθεια από πουθενά. Τα διαβιβαστικά είναι βαριά, δεν υπάρχει και βοήθεια από τους δικαστές, δεν τους πολυενδιαφέρει κιόλας, και είναι και απελπισμένος ο κατηγορούμενος, παραιτείται και αυτός κάποια στιγμή, δεν παλεύει για να αποδείξει τι έκανε και τι δεν έκανε. Όσο δε για τις ποινές άσε, σε μια περίπτωση που ξέρω για κλοπή σε μηχανάκι ο κατηγορούμενος πήρε 4 χρόνια ποινής, γιατί το είχε ξανακάνει, είχε ποινικό μητρώο και ο άλλος με 4 κιλά κοκαΐνη στην ίδια δικάσιμο, πήρε και εκείνος 4 χρόνια, αλλά

εκείνος είχε δικηγόρους και άλλες άκρες. Την άλλη φορά ένας πήρε για 15γρ ηρωίνης, 14 χρόνια και ο άλλος με 500γρ ηρωίνης, πήρε φυλάκιση 3 χρόνια. Δηλαδή μέσα στην φυλακή, τα πολλά χρόνια είναι στα λίγα γραμμάρια και τα πολλά κιλά στα λίγα χρόνια.

4. Τα διαβιβαστικά παίζουν κάποιο ρόλο στην εξέλιξη της πορείας μιας υπόθεσης;

Τα διαβιβαστικά παίζουν πολύ μεγάλο ρόλο. Τους πιστεύουν οι δικαστές τους αστυνομικούς, κυρίως ο ανακριτής είναι που επηρεάζεται πρώτος. Αυτός τους πιστεύει πολύ. Εν τω μεταξύ παίζει ρόλο και η πρώτη κατάθεση που δίνει ο κατηγορούμενος στην αστυνομία, βλέπεις αυτή μετράνε οι δικαστές πιο πολύ. Και κάποιος που δεν έχει καμία βοήθεια στην αστυνομία, μπορεί αφενός να παραμυθιαστεί από αυτούς και να πει κάτι που δεν πρέπει, γιατί υπάρχει ο καλός και ο κακός αστυνομικός εκεί μέσα και μπορεί να παρασυρθεί, ή να τον χτυπήσουν και να πει κάτι, τέλος πάντων έχουν τρόπους αυτοί. Κοίτα μπορεί για παράδειγμα αν πεις κάποιον με μεγάλη ποσότητα, να συμβεί το εξής: ή βγαίνεις στον ανακριτή με όρους και δεν προφυλακίζεσαι ή δεν πας καν κατηγορούμενος, σε αφήνουν οι ίδιοι και δεν φτιάχνουν καν δικογραφία και ας έχεις και 5 γρ. ηρωίνης. Τότε είναι και οι δύο ευχαριστημένοι και αυτός που φεύγει και αυτοί που έπιασαν μεγάλη ποσότητα. Αν λοιπόν δεν δώσεις κάποιον, δεν συνεργαστείς τότε επηρεάζουν πολύ αρνητικά τον εισαγγελέα και την ανακρίτρια. Τώρα εάν έχεις δικηγόρο δεν κάνουν τα ίδια. Δηλαδή όχι και τόσο πολύ, σε πιέζουν μόλις φύγει, εκτός και είναι επώνυμος και φοβούνται. Αν είσαι μόνος σου σε θάβουν. Σε μένα δηλαδή για να καταλάβεις μου είπαν, δώσε μας κάποιον και θα πούμε ότι έριξες μια σφαίρα και όχι εις βάρος μας, γιατί κατηγορούμαι για απόπειρα ανθρωποκτονίας σε δύο αστυνομικούς, δεν είπα τίποτα και έφαγα 16 χρόνια και ας είμαι τοξικομανής. Η αστυνομία επίσης μπορεί να στήσει υποθέσεις από καρφώματα, μεταξύ τοξικομανών. Είναι τεμπέληδες, δεν τρέχουν για δουλειές, ρουφιανιά και εκμετάλλευση του κόσμου. Στους μικρούς τόπους, έχουν όλες τις ανέσεις τους, ποτά, αυτοκίνητα κλπ λόγω της θέσης τους.

5. Μετά την αποφυλάκιση υπάρχει διάκριση;

Τώρα άμα βγει κάποιος και δεν έχει λεφτά τι θα κάνει; Θα μπει μπροστινός για να την βγάλει και θα τον πιάσουν. Δεν βοηθάει και το κράτος. Δεν έχεις που να μείνεις, όσο για φαγητό εντάξει, δίνει ο Δήμος μια φορά την ημέρα, είναι καλό το φαγητό εκεί, αλλά πόσο

να αντέξεις όμως. Στους ξενώνες εάν είσαι χρήστης δεν μπορείς να πας και εάν δεν είσαι χρήστης και πας, αν σε εγκρίνουν, πας μόνο για λίγους μήνες

#### **E5. E.E. (52 ετών, 4 χρόνια έγκλειστος)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης;

Η διάκριση στους φτωχούς και γενικότερα στους τοξικομανείς είναι εμφανής από ανθρώπους που τους έχει δοθεί εξουσία από το κράτος. Η φτώχεια και η απελπισία πολλές φορές οδηγεί τους ανθρώπους στη παρανομία. Οι φτωχοί παραβάτες του νόμου αντιμετωπίζονται πολύ σκληρά και ρατσιστικά όταν αυτοί ιδίως είναι τοξικομανείς. Η αστυνομία ξεφτιλίζει με οποιονδήποτε τρόπο μπορεί τους χρήστες και τους θεωρεί πολύ κατώτερους από τους άλλους ανθρώπους, το ίδιο και το δικαστικό σύστημα που ενώ ξέρει ότι απέναντί τους έχουν άρρωστους ανθρώπους, που χρειάζονται χείρα βοήθειας, τους στέλνει στη φυλακή, ή τους βάζει μια μεγάλη εγγύηση την οποία ξέρουν ότι δεν πρόκειται να πληρώσουν, διότι δεν έχουν. Δεν τους περνάει από το μυαλό να τους βάλουν σε κάποιο θεραπευτικό κέντρο ώστε να σωθούν. Στη φυλακή τους περιμένει άλλο μαρτύριο διότι σαν χρήστες που είναι θα ψάξουν να βρουν τη δόση τους, η οποία κοστίζει πολύ ακριβά και πολλές φορές πληρώνεται με βία. Επίσης η υπηρεσία των φυλακών τους αντιμετωπίζει σαν τελειωμένους ανθρώπους. Ένας φτωχός κρατούμενος δεν έχει κανένα δικαίωμα μέσα στη φυλακή, διότι οι κρατούμενοι που έχουν χρήματα και δίνουν πληροφορίες στην υπηρεσία έχουν εργασία (μεροκάματα) συνέχεια και διάφορα άλλα αγαθά. Ο φτωχός κρατούμενος – τοξικομανής δεν έχει λεφτά ούτε για δικηγόρο, το δικαστήριο του ορίζει έναν δικηγόρο ο οποίος έχει μισή ώρα να μελετήσει τη δικογραφία και να εκδικαστεί η υπόθεση.

2. Στο στάδιο της εκδίκασης των υποθέσεων πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση;

Το δικαστήριο κρίνει ανάλογα με την όψη του κατηγορούμενου με το αν έχει λεφτά, αν έχει οικογενειακή βοήθεια και αν κάτι λείπει από αυτά, τον θεωρεί παρείσακτο της κοινωνίας ένα σκουπίδι, ένα καρκινικό κύτταρο για τους υπόλοιπους, δίχως να δείξει ένα αίσθημα ανθρωπιάς. Τον στέλνει πίσω στη φυλακή με μια ποινή εξοντωτική, όταν στην



Ευρώπη θα έβγαινε και θα του παρείχαν μια βοήθεια οικονομική και επαγγελματική. Και ερχόμαστε στην αποφυλάκιση την οποία τόσο επιθυμεί ο κρατούμενος κι όμως το σκέφτεται πολύ να βγει, γιατί; Διότι το κράτος είναι ανεύθυνο, αδιάφορο και πολύ εκδικητικό, γιατί πιο πριν έχει προνοήσει να σου επιβάλει μια χρηματική ποινή της τάξεως των 5.000 – 10.000 € το οποίο παρεμπιπτόντως παίρνει προσαύξηση 92% και το οποίο καλείσαι να πληρώσεις. Πως μπορεί ένας αποφυλακισμένος, μετά από κάποια έτη στη φυλακή, να αντεπεξέλθει στη ζωή του, όταν το κράτος δεν του δίνει εργασία, δεν μπορεί να του παρέχει μια στέγη όταν αυτός είναι άπορος και δεν κάνει καμία προσπάθεια να τον εντάξει ομαλά στην κοινωνία, αλλά κι από πάνω του ζητάει ένα μεγάλο ποσό. Με λίγα λόγια τον στέλνει ξανά στην παρανομία ώστε να τον ανακυκλώνει και να τον έχει πελάτη. Στην ουσία τον άρρωστο – φυλακισμένο – καταρρακωμένο – απελπισμένο αλλά Άνθρωπο τον κάνει προϊόν προς εκμετάλλευση. Αυτό είναι το κράτος ένας Χίτλερ των τοξικομανών.

**E6. Ε.ΣΤ. (47 ετών, 8 χρόνια συνολικός χρόνος στην φυλακή)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Το σύστημα διακρίνει τους φτωχούς είναι σύστημα δύο ταχυτήτων. Όσο πιο μεγάλο αδίκημα κάνεις δεν έχεις πρόβλημα, όσο πιο μικρό είσαι φυλακή. Και η αστυνομία και οι δικαστές εάν δουν ότι είσαι φτωχός και ανώνυμος χωρίς οικονομική επιφάνεια σε ταλαιπωρεί, σε τιμωρεί γιατί από αυτούς δεν έχουν να λάβουν κανένα κέρδος. Το μεγαλύτερο ποσοστό χρηματίζονται άμα δεν χρηματιστούν υπάρχει αυτό που λέμε κοινωνικό αλισβερίσι στο οποίο ο φτωχός δεν έχει καμία θέση.

**E7. Ε.Η. (26 χρόνων, 10 χρόνια, συνολικός χρόνος στην φυλακή ανά διαστήματα)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Η φτώχεια και η έλλειψη από γνωριμίες για δουλειά, από σχολεία, τέχνη κτλ σε οδηγούν στην λύση για παρανομίες. Με ευκαιριακές δουλειές χωρίς ασφάλεια περίθαλψη

αναγκάζεσαι να πας από την άλλη πλευρά που δεν χρειάζονται σχολεία και χαρτιά για να γίνεις δεκτός από τους ανθρώπους που παρανομούν και βρίσκεις καταφύγιο.

2. Στο στάδιο της αστυνομίας έχετε παρατηρήσει διάκριση;

Άμα σε πιάσουνε δεν σε υπολογίζουν, άμα καταλάβουνε δε ότι δεν έχεις ανθρώπους να ενδιαφέρονται για σένα να βάλουν δικηγόρο κτλ σου φέρονται σαν να μην έχεις καμία αξία και κοιτάνε να σου φορτώσουν ότι μπορούν για να δείξουν ότι κάνουν καλά την δουλειά τους εξαντλούν επάνω σου κάθε εξουσία, ξυλοδαρμό, ύβρεις, ακόμα και ψευδομαρτυρία. Άμα έχεις και ποινικό μητρώο και σε γνωρίζουν, για ό,τι συμβαίνει στην περιοχή σου θα σε φωνάζουν ή αν σε βρίσκουν μπροστά τους σε θεωρούν ύποπτο και σε συλλαμβάνουν εξασκώντας ψυχολογική βία ακόμη και για να σε αναγκάσουν να εγκαταλείψεις την περιοχή που είναι στην δικαιοδοσία τους ακόμα και το σπίτι σου.

3. Στο στάδιο της ανάκρισης υπάρχει διάκριση;

Οι διαδικασίες είναι πάντα οι ίδιες συνοπτικές, όπως και η απόφαση για την προφυλάκιση αποφεύγοντας να μούνε σε λεπτομέρειες ακολουθούνε το διαβιβαστικό της αστυνομίας. Μερικές φορές αν το αδίκημα δεν είναι σοβαρό ή ακόμα και αν φαίνεται ότι μπορεί να είσαι αθώος και σου δοθεί εγγύηση είναι δώρο άδωρο γιατί δεν έχεις τα λεφτά να πληρώσεις την εγγύηση. Οπότε κάθεσαι προφυλακισμένος.

4. Στο στάδιο της εκδίκασης πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση;

Σημαντικό ρόλο παίζουν προς τα δικαστήρια και τις αποφάσεις τους και οι δικηγόροι, αν έχεις έναν καλό μεγαλοδικηγόρο μπορείς να πετύχεις μια καλή απόφαση. Αν δεν έχεις ανθρώπους και λεφτά για να υποστηρίξουν ότι σε στηρίζουν, κοινωνικά και επαγγελματικά και οικογένεια αξιοπρεπή, τα δικαστήρια δεν σε εμπιστεύονται και πιστεύουν ότι δεν έχεις μέλλον και θα κάνεις τα ίδια.

5. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση;

Στην φυλακή αν δεν έχεις λεφτά δεν μπορείς να έχεις καμία βοήθεια από πουθενά και δεν μπορείς να βγάλεις ούτε τα τσιγάρα και τον καφέ σου αν δεν έχεις κάποιον να σου στέλνει χρήματα. Τις καλές θέσεις, όπως δουλειές στα ευεργετικά ημερομίσθια, τις δίνουν σε

γνωστούς ή ανθρώπους «εμπιστοσύνης» ή μερικοί αγοράζουν μεροκάματα που τα δουλεύουν άλλοι έναντι τιμήματος μερικών χιλιάδων ευρώ. Όσο για την αποφυλάκιση, δεν υπάρχει καμία ουσιαστική βοήθεια, να προετοιμάσει τον κρατούμενο πριν την αποφυλάκισή του καθώς και μετά την αποφυλάκισή του. Βγαίνει χωρίς να έχει φροντίσει κάποιος κοινωνικός λειτουργός ή φορέας ώστε να του βρούνε μια εργασία και βρίσκει και τις πόρτες κλειστές σαν πρώην αποφυλακισμένος, με αποτέλεσμα να αναγκάζεται πάλι να υποτροπιάσει.

**E8. E.Θ. (43 ετών, 10 χρόνια συνολικός χρόνος στην φυλακή ανά διαστήματα)**

1. Θεωρείτε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών.;

Βεβαιότατα και υπάρχει διάκριση. Είναι η όλη κατάσταση που επιβάλλει την διάκριση. Ο φτωχός δεν θα μπορέσει να πληρώσει σωστό δικηγόρο. Θα του διορίσει η έδρα από αυτούς που είναι της πλάκας. Έπειτα το ίδιο το σύστημα που λειτουργεί εις βάρος του κρατουμένου και όλοι κονομάνε. Όλο το σύστημα είναι ενάντια στους φτωχούς. Αν ξεκινήσεις από τις αστυνομικές αρχές, τις ιατροδικαστικές υπηρεσίες, τις σωφρονιστικές, τις δικαστικές, οι πάντες χρηματίζονται όλοι, όλοι χρηματίζονται. Όταν ακόμη και για την πραγματογνωμοσύνη, χρειάζεται να τα χώσεις στον ιατροδικαστή, για αυτό από το οποίο ήδη πάσχεις, δηλαδή είσαι ήδη εξαρτημένος τοξικομανής και παρόλα αυτά, πρέπει να πληρώσεις για να πάρεις το χαρτί σου, από εκεί και πέρα ο φτωχός πως θα ανταπεξέλθει σε όλα αυτά; Άρα υπάρχει διάκριση ούτως ή άλλως. Είτε άμεση είτε έμμεση.

2. Όταν αναφέρεσαι στις αστυνομικές αρχές που είναι το πρώτο στάδιο του ποινικού συστήματος, πως προσεγγίζεις την έννοια της διάκρισης;

Κοίτα συμβαίνει κυρίως το εξής, αυτοί, δηλαδή οι αστυνομικοί, προκειμένου να δικαιολογήσουν κάποιο έργο σε τακτά χρονικά διαστήματα, ανά κάποιους μήνες, τότε γιατί να κουράζονται οι άνθρωποι και να ψάχνουν καινούργια πελατεία αφού έχουν την μόνιμη; Έχουν τον δηλωμένο τον τοξικομανή, ο οποίος όταν πιαστεί μια φορά από εκεί και μετά έχει στιγματιστεί, είναι η εύκολη λεία. Πάνε αμέσως, ξέρουν, ότι εφόσον είναι τοξικομανής, όλο και κάτι θα έχει, την δόση του να έχει, αρκεί. Οπότε ανακυκλώνεται το

πράγμα κατάλαβες; Επίσης θα κυνηγήσουν έναν τοξικομανή που δεν έχει χρήματα όχι έναν που έχει λεφτά και ανήκει σε άλλη κοινωνική τάξη.

3. Ας πούμε λοιπόν ότι είναι ένας τοξικομανής που έχει την δόση του και συλλαμβάνεται. Κανονικά παραπέμπεται για πλημμεληματική πράξη και αθωώνεται ως τοξικομανής. Που εντοπίζεις εσύ πρόβλημα σε αυτή την διαδικασία;

Αυτά τα αδικήματα όπως ο νόμος ορίζει όχι γιατί το λέμε εμείς, πρέπει να εκδικάζονται από τα Μονομελή Πλημμελειοδικεία, ενώ όμως αντί αυτού οι πράξεις αυτές παραπέμπονται σε Τριμελή Εφετεία Κακουρηγημάτων.

4. Για ποιο λόγο θεωρείς ότι παραπέμπονται εκεί;

Δεν υπάρχει αιτιολογία για μένα. Ένα από τα πράγματα που ζητάγαμε όταν έγινε η μεγάλη απεργία πείνας στις φυλακές τον Δεκέμβρη του 2008, ήταν και αυτό, να σταματήσει αυτή η υπέρβαση του νόμου. Δηλαδή θέλαμε την εφαρμογή των νόμων, διότι τα περισσότερα που συμβαίνουν γίνονται από την μη εφαρμογή των νόμων.

5. Λοιπόν ας γυρίσουμε πίσω στην διαδικασία που λες, όπου το συγκεκριμένο πλημμέλημα παραπέμπεται για κακούργημα. Η πρώτη φάση της διαδικασίας μετά την αστυνομία είναι να περάσει από τον Ανακριτή. Εκεί πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση;

Κοίτα ο Ανακριτής απλά κάνει αυτό που θα του πει ο μπάτσος. Σπάνια θα βρεις ανακριτή ο οποίος θα είναι αντικειμενικός. Ό,τι του πουν οι μπάτσοι, τα οποία είναι καρμπόν ας πούμε, όλες αυτές οι κατηγορίες που αποδίδονται είναι καρμπόν. Είναι σε άγνωστο τόπο και χρόνο ή αποδιδόμενη κατηγορία, με άγνωστο τίμημα, σε άγνωστους αγοραστές. Μια αόριστη κατηγορία. Αν τώρα έχει ένα καλό δικηγόρο, έχεις μια πιθανότητα άλλη, το παλεύεις τουλάχιστον κάπως διαφορετικά.

6. Οι πιθανότητες να βγει κάποιος με εγγύηση από τον ανακριτή ή άλλους όρους πόσες είναι;

Κοίτα εκεί αρχίζει μια άλλη εκμετάλλευση. Αρχίζουν οι αιτήσεις, από τις οποίες πάλι κονομάνε και οι δικηγόροι και το κράτος. Οπότε δεν τους συμφέρει να σου κάνουνε την αίτηση δεκτή αμέσως και συνεπώς θα κάνεις δυο τρεις αιτήσεις. Μια αίτηση μπορεί να

στοιχίζει από χίλια ευρώ έως και πέντε χιλιάδες. Ανάλογα. Οπότε εσύ που παραμένεις στην φυλακή εξαντλείσαι και οικονομικά και ηθικά και κοινωνικά και οικογενειακά και από θέματα υγείας. Επιβαρύνεις τον εαυτό σου γενικότερα και αυτοί απλά κονομάνε. Μετά έχουμε το εξάμηνο, το Συμβούλιο του εξαμήνου το οποίο αποφασίζει για την παράταση της προσωρινής κράτησης σου η όχι, το οποίο 99% παρατείνει την κράτηση και μετά πάμε στο Συμβούλιο του 12μήνου, διότι συνήθως δεν προλαβαίνει να εκδικαστεί η υπόθεση νωρίτερα. Και εκεί με το 12μηνο, υποτίθεται ότι άλλαξε τώρα με τον νόμο, ενώ στην ουσία δεν έχει αλλάξει τίποτε είναι όπως και πριν δηλαδή το 2001. Διότι ενώ ο νόμος εξαιρεί κάποιες περιπτώσεις, αυτές που οι κατηγορίες απειλούν ποινές κάθειρξης είκοσι έτη ή και ισόβια. Αλλά έτσι όπως μπαίνουν τα κατηγορητήρια, όλοι σχεδόν έχουν αυτές τις κατηγορίες. Διότι πλέον και τα κατηγορητήρια έχουν κάνει φασόν και το άρθρο 8 με τις επιβαρυντικές περιπτώσεις του νόμου περί ναρκωτικών Εκεί λοιπόν μπαίνει μόνιμα και η υποτροπή. Είναι μεγάλο θέμα αυτό, το να δικάζονται ως υπότροποι οι τοξικομανείς. Πρέπει να καταλάβουν ότι είναι άρρωστοι άνθρωποι δεν είναι το ίδιο με τα άλλα αδικήματα. Όταν είσαι άρρωστος κάνεις την παράβαση των ναρκωτικών γιατί είσαι άρρωστος δεν υπάρχει άλλος λόγος να το κάνεις. Από την άλλη η πολιτεία δεν τους θεραπεύει, μόνο τους συλλαμβάνει. Το θέμα λοιπόν τώρα είναι, ότι κάθε αίτηση που κάνει ο κρατούμενος, είναι χρήματα. Και το πιο λίγο που θα δώσει είναι ένα χιλιάριο για κάθε αίτηση. Βάλε τώρα, πόσες αιτήσεις έχουμε πει μέχρι στιγμής, έτσι; Οπότε μετά από όλα αυτά φτάνουμε και στο δικαστήριο το οποίο γίνεται κάπου συνήθως μεταξύ των 13 και 17 μηνών, γιατί είναι πιθανό να πάρεις μια δύο αναβολές, ιδίως τα τελευταία χρόνια με τις απεργίες των δικηγόρων υπήρχαν πάρα πολλές αναβολές και φτάνουμε μέχρι που κάποια στιγμή εκδικάζεται η υπόθεση. Τώρα εκεί, πολλές φορές φεύγουν οι άνθρωποι, είτε με μικρές ποινές, είτε και ατιμώρητοι είτε και αθώοι, ωστόσο όμως έχουν κάτσει άδικα την προφυλάκιση τόσους μήνες, γιατί και εδώ πάλι έχουμε θέμα μεγάλο, διότι οι προφυλακίσεις είναι αναίτιες και καταχρηστικές οι περισσότερες και εδώ γίνεται πάλι υπέρβαση του νόμου. Ενώ σε όλη την Ευρώπη ισχύει ότι πρέπει να εξαντλήσουν τον γράμμα του νόμου και μόνο με επαρκή στοιχεία και εντελώς αιτιολογημένα να προφυλακιστεί κάποιος, εδώ συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Προφυλακίζονται έτσι και δεν δικαιολογούν τίποτα, τίποτα.

Έχω δύο περιστατικά χρηστών οι οποίοι φάγανε ισόβια στο πρώτο δικαστήριο. Ο ένας έχει πάει ήδη εφετείο. Δικάστηκε από το κακουργιοδικείο Σύρου πριν δύο χρόνια περίπου και δικάστηκε ισόβια, για 15 γρ. ηρωίνη, ενώ ήταν τοξικομανής αλλά το δικαστήριο δεν την έκανε δεκτή ούτε εκείνη την πραγματογνωμοσύνη, ούτε άλλες που είχε από παλιά. Όταν λοιπόν έγινε το Εφετείο δέχτηκε την πραγματογνωμοσύνη του και τον άφησαν στα έξι κάθειρξη. Τον δίκασαν φυσικά ως υπότροπο. Ήταν τοξικομανής 25 χρόνια. Αυτός ο άνθρωπος λοιπόν ο οποίος πήρε ισόβια στον πρώτο βαθμό δεν είχε χρήματα να πληρώσει ένα καλό δικηγόρο. Και τώρα μάλιστα από ότι μαθαίνω νέα του, του έχουν ανοίξει και άλλο δικαστήριο μέσα από την φυλακή.

Η άλλη περίπτωση είναι μια κοπέλα Αλβανίδα, η οποία κρατείται στην φυλακή στην Κρήτη στα Χανιά με ισόβια, για 13γρ ηρωίνης και δεν την έστειλε ο ανακριτής για πραγματογνωμοσύνη ενώ ήταν τοξικομανής. Αναγκάστηκε να βρει λεφτά όπως όπως, για να κάνει μια πραγματογνωμοσύνη DNA και να αποδείξει ότι είναι τοξικομανής, η οποία της στοίχισε 7.000 ευρώ και ευελπιστεί να αναγνωριστεί η τοξικομανία της στο Εφετείο. Βέβαια αυτή βρήκε την άκρη τελικά με λεφτά. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις πάρα πολλές που δεν έχουν καθόλου λεφτά, μα πάρα πολλές.

7. Στο δικαστήριο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης υπάρχει διάκριση;

Στις περισσότερες περιπτώσεις ναι, υπάρχει. Ελάχιστες εξαιρέσεις υπάρχουν. Ο δικαστής αλλάζει όχι μόνο όταν υπάρχει ένας επώνυμος δικηγόρος, αλλά κυρίως είναι θέμα επωνυμίας και οικονομικής ανεξαρτησίας του κατηγορουμένου. Αλλιώς αντιμετωπίζεται ένα παιδί του δρόμου και αλλιώς κάποιος που έχει όνομα και λεφτά. Εάν είναι παιδί ενός γνωστού ας πούμε επιχειρηματία, θα αντιμετωπιστεί διαφορετικά. Βέβαια έχουν υπάρξει και επώνυμοι στις φυλακές αλλά είναι πάμπολλες οι άλλες περιπτώσεις. Αυτές είναι πολύ λίγες περιπτώσεις. Είναι αρκετές δε οι περιπτώσεις επωνύμων που είχαν πολύ περισσότερο από 13 και 15 γραμμάρια, όπως είχαν αυτοί που είπα παραπάνω και δεν πήγαν ποτέ φυλακή, είναι έξω. Όπως οι περιπτώσεις που ακούσαμε στην δημοσιότητα με επώνυμους κατόχους κοκαΐνης οι οποίοι ή δεν πήγαν καθόλου δικαστήριο ή πήγαν στο Μονομελές Πλημμελειοδικείο.

8.Στις φυλακές τι γίνεται, υπάρχει διάκριση;

Σαφώς η διάκριση συνεχίζεται στην φυλακή. Στην φυλακή εάν έχεις λεφτά περνάς μια χαρά, μπορείς να έχεις τα πάντα. Έχουμε ακούσει περιπτώσεις, βέβαια αυτό δεν συμβαίνει σε όλες τις φυλακές, αλλά ας μην ξεχνάμε πρόσφατα την περίπτωση της φυλακής Δομοκού τις καταγγελίες που έγιναν. Ο διευθυντής και ο Αρχιφύλακας ξεπούλαγαν τα πάντα από τα ημερομίσθια μέχρι κινητά τηλέφωνα, μέχρι γυναίκες το βράδυ, μέχρι ναρκωτικά μέχρι ό,τι μπορείς να φανταστείς. Αυτός που έχει χρήματα περνάει τελείως διαφορετικά και στην φυλακή, από τον υπόλοιπο κόσμο. Βλέπεις ανθρώπους που δικαιούνται την άδεια κανονικά και τους τις κόβουν εντελώς αναιτιολόγητα, ούτε κάποιο χαρτί ας πούμε δεν δίνουνε, που να λέει τους λόγους που δεν δίνουν την άδεια και βλέπεις ότι υπάρχουν άλλοι που πληρώνουν και την παίρνουνε αμέσως.

Κοίτα τώρα, η ανέχεια έχει επίσης και άλλες επιπτώσεις. Όταν ένας άνθρωπος δεν είναι καλά οικονομικά, δεν είναι καλά και ψυχολογικά. Όταν είσαι στο σπίτι σου και έχεις την επιλογή, όταν τσαντιστείς με κάποιον να σηκωθείς να φύγεις, να πας μια βόλτα για να περάσει η κακιά στιγμή, στην φυλακή δεν την έχεις αυτήν την ευχέρεια. Τσαντίστηκες με κάποιον, είσαι υποχρεωμένος να τον φας στην μάπα, δεν μπορείς ούτε χώρο να αλλάξεις, ούτε δωμάτιο, ας πούμε. Άρα δεν είναι μοιραίο ότι θα τσακωθείς; Εδώ τσακώνεσαι με τον γείτονά σου, με την μάνα σου, με το παιδί σου, με τον άντρα σου, είναι δυνατόν στην φυλακή να μην τσακωθείς; Αυτό όμως είναι πειθαρχικό αδίκημα, και αυτομάτως επιφέρει πειθαρχική ποινή και έχεις τις ανάλογες κυρώσεις που τις βρίσκεις μπροστά σου. Δεν σου δίνουν μετά την άδεια, γιατί έχεις πειθαρχικό, σου κόβουν την υφ' όρων απόλυση και σε καθυστερούν στην αποφυλάκιση, επειδή έχεις πειθαρχικό, δεν μπορείς να πάρεις μεροκάματα ώστε να μειώσεις την ποινή σου, επειδή έχεις πειθαρχικό και χώρια ότι βγάζεις και την τιμωρία με άλλους τρόπους. Η θα πας στην απομόνωση ή θα πας πειθαρχική μεταγωγή, ή οτιδήποτε. Θα έχεις πάντως κάποια στέρηση των δικαιωμάτων σου.

9. Αυτό όμως που περιγράφεις δεν μπορεί να συμβεί και σε έναν κρατούμενο με χρήματα.;

Το να τσακωθείς, φυσικά μπορεί να συμβεί σε όλους, αλλά ο τύπος που έχει χρήματα μπορεί να λαδώσει το συμβούλιο των φυλακών και να την γλιτώσει ή να λαδώσει τον φύλακα και να κάνει τα στραβά μάτια. Ο φτωχός θα την φάει ούτως ή άλλως, αυτός όμως που έχει χρήματα μπορεί να την φάει αλλά μπορεί όμως και όχι. Έχει δηλαδή αυτήν την

δυνατότητα που ο άλλος δεν έχει. Έχει πάντως περισσότερες πιθανότητες να μην την φάει. Θα σου πω ένα περιστατικό σχετικά με τα πειθαρχικά. Κάποτε λοιπόν στον Κορυδαλλό, είχα κριθεί ανεπιθύμητη. Ήμουν κρατούμενη στην Νεάπολη Κρήτης και είχα έρθει στον Κορυδαλλό μεταγωγή για να κάνω ένα δικαστήριο. Αφού λοιπόν μου έσπασαν τα νεύρα για να με αναγκάσουν να κάνω πειθαρχικό και μου απαγόρευσαν τον προαυλισμό και την κυκλοφορία μου μέσα στην πτέρυγα, οι οποίες απαγορεύσεις δεν καλύπτονται από κάποιον νόμο, αλλά παρόλα αυτά δεν με «έσπασαν», με έστειλαν στην πτέρυγα που κρατούνταν οι λεγόμενοι πολιτικοί κρατούμενοι του Ε.Λ.Α και της 17 Νοέμβρη. Εκεί ήμουν 20 μέρες, με συγκατατούμενους δύο άντρες στον ίδιο χώρο. Δηλαδή είχαμε κοινό διάδρομο, κοινή κουζίνα, κοινό ψυγείο και κοινό μάτι ηλεκτρικό, εκτός από τουαλέτες που ήταν μέσα στα κελιά μας. Μας είχαν πει ότι απαγορεύεται να μιλάτε μεταξύ σας. Μα πως είναι δυνατόν να με βάζεις στον ίδιο χώρο με άλλους δύο ανθρώπους και να μου απαγορεύεις να μιλάω; Τέλος πάντων κάποια στιγμή που τρώγαμε, μαγειρεύανε αυτοί μου έφερναν φαγητό, μαγείρευα εγώ τους πήγαινα, και κάποια στιγμή μαγείρεψα μια μακαρονάδα και επειδή τους έδωσα μακαρονάδα τιμωρήθηκα πειθαρχικά, με λήξη πειθαρχικού μετά από δύο χρόνια. Αυτό στο λέω, για να δεις πως είναι οι καταστάσεις στην φυλακή και πόσο παράνομα και παράλογα πράγματα μπορούν να κάνουν. Ένα εύκολο πειθαρχικό δε, είναι να σου στήσει μια απείθεια. Η απείθεια είναι από τα πιο συνηθισμένα πειθαρχικά ή οι μικροδιαπληκτισμοί που είναι φυσικό να γίνουν σε ένα θάλαμο που μένουν 15 άτομα, γίνονται σοβαρά πειθαρχικά αδικήματα.

10. Η διάκριση συνεχίζεται και όταν αποφυλακιστείς;

Κοίτα όταν μπεις στην φυλακή, είτε πλούσιος μπεις είτε φτωχός, το σίγουρο είναι ότι θα βγεις φτωχότερος. Όταν βγεις και έχεις χρήματα μπορεί να κάνεις μια δική σου δουλειά ή και να μην κάνεις καθόλου και να έχεις κάποιον άλλον τρόπο να ζήσεις. Όταν όμως δεν έχεις χρήματα και έχεις και το στίγμα άντε βρες δουλειά. Εκτός όμως από αυτό, βγαίνοντας έχεις να πληρώσεις και την χρηματική ποινή, διότι εκτός της ποινής της στέρησης ελευθερίας, έχουμε και τις χρηματικές από 10.000 ευρώ έως και 200.000 ευρώ, το οποίο βγαίνοντας προσαυξάνεται κατά 92% αυτόματα και από εκεί και πέρα όσο δεν το πληρώνεις προσαυξάνεται κάθε μήνα 1%. Με αυτό από πάνω σου δεν μπορείς να κάνεις καμιά επαγγελματική δραστηριότητα και γενικότερα οικονομική δραστηριότητα. Δεν



μπορείς να έχεις ούτε έναν λογαριασμό στην Τράπεζα, ή και ένα περιουσιακό στοιχείο, γιατί ανά πάσα ώρα και στιγμή κινδυνεύεις να σου κατασχεθεί. Ακόμη και το πατρικό σου σπίτι αν το έχεις στο όνομά σου κινδυνεύεις να στο φάει η εφορία. Ούτε έναρξη επαγγέλματος μπορείς να κάνεις, ούτε ένα δάνειο από την τράπεζα μπορεί να πάρεις ούτε μια χρηματοδότηση από το κράτος, ούτε τίποτα εφόσον χρωστάς στην εφορία. Γιατί αυτό το χρέος πιστοποιείται στην εφορία και σε κυνηγάει. Άρα λοιπόν κάνεις μια παρανομία ή και δεν κάνεις ή εν πάση περιπτώσει για κάποιον λόγο μπαίνεις φυλακή, βγαίνοντας πρέπει να κάνεις δύο παρανομίες, μια για να συντηρήσεις τον εαυτό σου και μια για να πληρώνεις το κράτος. Βγαίνεις δηλαδή σε κατάσταση ένδειας. Άσε που δεν υπάρχει και φως από πουθενά διότι δεν υπάρχει καμία μέριμνα, καμία πρόληψη από το κράτος καμία φροντίδα.

11. Μα δεν υπάρχει κάποιο επίδομα;

Θες να σου πω πόσο είναι αυτό το επίδομα; Ήταν 180 ευρώ για τρεις μήνες και τώρα είναι 235 ευρώ. Αυτή είναι η βοήθεια του κράτους.

12. Παίζει ρόλο όταν βγαίνεις από την φυλακή το που θα ζήσεις, ώστε να αποφύγεις τον στιγματισμό;

Σε μια μεγάλη πόλη μπορεί να χαθείς, σε ένα όμως επαρχιακό μέρος σε ξέρουν όλοι και τι κάνεις και που είσαι, αλλά έστω και στην περίπτωση που χαθείς σε μια μεγάλη πόλη και δεν ξέρουν για σένα, τι δουλειά μπορείς να κάνεις όταν βγεις έξω; Αυτό είναι το θέμα. Δεν μπορείς να πας σε μια οποιαδήποτε εταιρεία,. Από τη άλλη αν πας τελικά και να κάνεις μια κάποια δουλειά για να ζήσεις αξιοπρεπώς πρέπει παράλληλα να πληρώνεις και το πρόστιμό σου. Είσαι καταδικασμένος δηλαδή και έξω από την φυλακή. Άπαξ και καταδικαστείς μια φορά στην ζωή σου από εκεί και πέρα είσαι καταδικασμένος αιώνια. Για αυτό σου λέω ότι στην ουσία δεν υπάρχει καμία μέριμνα και καμία πρόληψη από το κράτος για εμάς.

*Στην συνέντευξη της κρατουμένης θα σταθούμε σε αυτό που αναφέρει στο τέλος ότι «Άπαξ και καταδικαστείς μια φορά στην ζωή σου από εκεί και πέρα είσαι καταδικασμένος αιώνια» κάτι το οποίο το συναντήσαμε και σε άλλες συνεντεύξεις που προηγήθηκαν και να θυμηθούμε*

ότι ο Δασκαλάκης<sup>468</sup> είχε πει ότι ο στιγματισμός που αρχίζει από το πρώτο στάδιο, με κορύφωση τον εγκλεισμό στην φυλακή, «έχει σαν αποτέλεσμα την έκπτωση του υποκειμένου από όλους τους κοινωνικούς ρόλους και την υπόδειξη σε αυτόν σαν μόνου κοινωνικού ρόλου εκείνον του εγκληματία, τον οποίον τελικά το άτομο τον αποδέχεται εσωτερικεύοντας το στίγμα».

#### **E9. E.I. (34 χρόνων, 1 χρόνο στην φυλακή)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών?

Ναι πιστεύω ότι υπάρχει διάκριση με την έννοια ότι ο φτωχός δεν έχει τις δυνατότητες του πλούσιου δηλαδή του «μέσου», των χρημάτων, τις ισχυρές κοινωνικές γνωριμίες. Είναι απόλυτο ότι ένας φτωχός στην κοινωνία είναι φτωχός και μπροστά στην δικαιοσύνη και σε όλο το σύστημα που είναι γύρω από αυτήν.

2. Όταν ήρθαν οι αστυνομικοί να σας συλλάβουν διαπιστώσατε κάποια συμπεριφορά η οποία αποδίδεται στην ιδιότητα σας σαν φτωχός;

Επειδή αντέδρασα στην συμπεριφορά τους από την πρώτη στιγμή και δεν τους επέτρεψα με τον τρόπο που τους μίλησα να κάνουν «μαγκιές», και τους σκληρούς, κάπου έκαναν πίσω, ήταν και ο κατάκοιτος πατέρας μου, που έχει ζάχαρο, μπροστά και παρόλα αυτά κλωτσούσαν παντού. Βέβαια προσήγαγαν και την γριά μάνα μου άρρωστη και αυτή, γιατί είχα με τον αδερφό μου 70 γρ. χασίς στο σπίτι και επειδή μέναμε σε ένα δωμάτιο σήμαινε για αυτούς, ότι και αυτή είχε σχέση, και με αυτή την ποσότητα μας έστειλαν για κατοχή κακουργηματική στον ανακριτή και τους τρεις. Αυτή ήταν η δεύτερη φορά που με συνέλαβαν. Αυτό όμως που θέλω επιπλέον να πω, είναι πως η φτώχεια μας, τους επέτρεπε να συμπεριφερθούν ανάρμοστα, το μυαλό μου όμως και η φωνή μου τους σταμάτησε από αγριότητες, αλλά δεν τους εμπόδισε να μας παραπέμψουν όλους στον ανακριτή. Στην ασφάλεια επέμεναν να δώσω όποιον μπορούσα για να καθαρίσω την θέση μου όπως μου

---

<sup>468</sup> Δασκαλάκης Η. κ.α «Απονομή της ποινικής Δικαιοσύνης», ΕΚΚΕ, Αθήνα 1983, σ.σ. 15.

έλεγαν. Εάν ήμουν ρουφιάνος θα μπορούσα να είχα καταστρέψει νέα παιδιά όπως κάποιοι που γνώρισα στην φυλακή και «έστηναν» υποθέσεις με τους μπάτσους για να καθαρίσουν οι ίδιοι.

### 3. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση για τους φτωχούς;

Είναι αυτονόητο ότι οι φτωχοί εκεί μέσα είναι σε δυσμενή θέση, διότι δεν έχουν χρήματα να αγοράσουν τίποτα, ό,τι τους δίνει η κοινωνική υπηρεσία και αυτό είναι όλο, κρέμονται από την φτωχή μοίρα τους, οι αλλοδαποί δε, όταν είναι φτωχοί είναι άθλιες οι συνθήκες τους, δεν έχουν συγγενείς να τους επισκεφθούν, δεν έχουν δικηγόρο να δουν και να μιλήσουν για την υπόθεσή τους, τσιγάρα δεν έχουν, ρούχα δεν έχουν, δεν έχουν τίποτα, είναι ένα τίποτα. Οι χρήστες, οι τοξικομανείς, που ήταν φτωχοί έβαζαν κάτω από την γλώσσα τους τα ψυχοφάρμακα που τους έδινε ο γιατρός και τα εμπορεύονταν για να βγάλουν τα τσιγάρα τους, γιατί δεν έφταναν τα λεφτά για τίποτα περισσότερο. Οι φτωχοί κρατούμενοι κοιτούν με θαυμασμό ακόμη και τον κρατούμενο που διαβάζει εφημερίδα. Επίσης οι φτωχοί κυρίως οι αλλοδαποί εκτελούν διάφορες υπηρεσίες στους «έχοντες» για να βγάλουν το χαρτζιλίκι τους, ότι δηλαδή συμβαίνει και στην κοινωνία.

Η φυλακή είναι απάνθρωπη, και οι σωφρονιστικοί οι περισσότεροι είναι καθάρματα, όμως καμιά φορά συναντάς και ανθρώπους, συνάντησα δύο και είμαι τυχερός, μπορούσα να πω κάτι μαζί τους, μια κουβέντα, ένα χαμόγελο και να νοιώσω ότι ανήκω στο ανθρώπινο είδος και όχι σε κάτι χειρότερο από το ζωικό βασίλειο, στα σκουπίδια, αλλά και αυτή η επαφή κράτησε 1-2 λεπτά, όχι παραπάνω αλλά το θυμάμαι, 2 φορές έγινε όλες και όλες. Σε χειρότερη μοίρα απ' όλους, είναι οι τσιγγάνοι, υπήρχε έντονος ρατσισμός για αυτούς, και μέσα στην φυλακή ήταν δράμα για αυτούς.

### 4. Μετά την αποφυλάκιση τι έχεις παρατηρήσει;

Όταν αποφυλακιστείς αρχίζει ένα σκοινί κορδόνι, είσαι ένα ακόμα θύμα για τους αστυνομικούς και φυσικά ανήκεις στους συνήθεις υπόπτους, είμαι ψαράς, από ένα πολύ μικρό μέρος και σε παρακολουθούν συνέχεια και σε ενοχλούν συνέχεια.

Μια δικαστική απόφαση δεν κάνει ζημιά μόνο σε μένα και γενικά στον κατηγορούμενο, εγώ μπορεί να το ξεπεράσω αλλά κάνει ζημιά κυρίως στην οικογένειά σου, η αδελφή μου

είναι ανύπαντρη και εξαιτίας μου έχει πρόβλημα, η κόρη της άλλης μου αδελφής ακούει διάφορα στο σχολείο εις βάρος μας, η μάνα μου και ο πατέρας μου είναι άρρωστοι και υποφέρουν με την τύχη μου, και εγώ απλά καπνίζω χασίς και δεν καταλαβαίνω γιατί εάν έπινα ποτά και αλκοόλ δεν θα ήμουν παράνομος, ενώ στην πραγματικότητα θα ήμουν αλκοολικός και επικίνδυνος και ενοχλητικός και ανίκανος να σκεφτώ. Αλλά μικρός ο τόπος μεγάλο το κακό. Ακόμη και οι γνωστοί σε αποφεύγουν για να μην στιγματιστούν. Μετά την φυλακή που βγήκα, τα δάνεια που είχα, είχαν γιγαντωθεί, είχα ένα μικρό ψαροκάικο και μου το πήρε η τράπεζα, τώρα δεν έχω τίποτα, η θάλασσα μου, ήταν ο ουρανός μου, εκεί έβλεπα τα άστρα, τώρα ούτε σε αυτήν δεν μπορώ να είμαι και φτώχυναν τα μάτια μου.

**E10 E.K. (23 χρόνων, 2 χρόνια στην φυλακή με ποινή 8 ετών)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση κατά των φτωχών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Κοίτα οι φτωχοί γενικά έχουνε και περισσότερα πεσίματα γιατί είναι στο πελατολόγιο της αστυνομίας. Στην αστυνομία όταν δεν έχεις χρήματα για να καλέσεις δικηγόρο, ήδη τους λύνεις τα χέρια στην κακοποίηση. Ο δικηγόρος είναι φρένο σε αυτή την ανακριτική διαδικασία και στους ξυλοδαρμούς.

2. Στον ανακριτή έχετε παρατηρήσει διάκριση;

Στον ανακριτή είναι θέμα υπεράσπισης και παίζει τεράστιο ρόλο ο οικογενειακός περίγυρος. Στην δυσκολότερη θέση από όλους είναι οι φτωχοί αλλοδαποί. Αν τώρα κάποιος προφυλακιστεί για ένα μη σοβαρό αδίκημα, η εικόνα του όταν πάει στο δικαστήριο εκ προοιμίου επιβαρύνεται και επιβαρύνεται και η μεταχείρισή του. Η εικόνα με τις χειροπέδες είναι μείον, αλλιώς κρίνει το δικαστήριο έναν που είναι ελεύθερος. Αυτός με τις χειροπέδες σου δημιουργεί αμέσως την εικόνα του επικίνδυνου, και του ενόχου.

3. Στο δικαστήριο υπάρχει διάκριση;

Στο δικαστήριο πηγαίνουν οι κρατούμενοι και τους δικάζουν χωρίς δικηγόρο, τους διορίζουν έναν και είναι σαν να δικάζονται χωρίς κανένα. Μια φορά πάει στο δικαστήριο

μια μετανάστρια επειδή είχε κλέψει σαμπουάν. Πήγε για κλοπές αλλά με βαρύ διαβιβαστικό που έλεγε ότι την είχαν δει 17 φορές να κλέβει, από την κάμερα, αλλά δεν είχαν καταφέρει να την πιάσουν. Για ένα σαμπουάν λοιπόν κατηγορήθηκε για κακουργηματικές κλοπές. Οι δικαστές έχουν κυνισμό όταν αντιμετωπίζουν φτωχούς. Έχω δει αλαζονεία απίστευτη από την έδρα αλλά και εάν το καλοσκεφτείς είναι από μόνο του αλαζονικό να επιβάλλεις ποινή για ένα σαμπουάν. Είναι εξωφρενικό. Τους θεωρούν παράσιτα στην δική τους καθημερινότητα και στην καθημερινότητα των παιδιών τους και για να θωρακιστούν τους στέλνουν φυλακή με την ποινή τουλάχιστον της προφυλάκισης. Ξέρω περιπτώσεις που με 0,5 γρ. ηρωίνης πήρε 10 χρόνια γιατί ήταν λέει υπότροπος τοξικομανής. Πριν είχε βγάλει με άλλες ποινές άλλα 17 χρόνια. Ούτε φυσικά τον αθώωσαν για δική του χρήση, ούτε του έβαλαν, 5 χρόνια που μπορούσαν. Άσε που για να βγάλεις τοξικομανία θέλεις λεφτά. Όλα τα χαρτιά αυτά πληρώνονται. Τους εκμεταλλεύονται γιατί είναι πολύ σημαντικό χαρτί.

#### 4. Στην φυλακή που εντοπίζεται την διάκριση;

Στην φυλακή υπάρχει μεγάλη ταξική σύγκρουση μεταξύ των κρατουμένων, άλλοι έχουν λεφτά και τρώνε ότι θέλουν και άλλοι τίποτα. Οι πιο πολλοί που είναι μέσα για ναρκωτικά και κλοπές είναι φτωχοί. Η ανθρωποκτονία μόνο δεν είναι ταξική. Η ποιότητα διαβίωσης των φτωχών είναι άλλη. Αυτοί δεν έχουν ούτε επισκεπτήρια. Αναγκάζεσαι στην πραγματικότητα να αναπτύξεις χαρακτήρα επιβίωσης. Οι περισσότεροι πουλάνε πρέζα για να έχουν χρήματα. Βγάζει το μεροκάματό του ο φτωχός έτσι, βγάζει δηλαδή την δόση του και τα τσιγάρα του. Το φαγητό από την άλλη δεν τρώγεται.

#### 5. Έχετε εντοπίσει διάκριση στις άδειες;

Άδειες θα πάρει ευκολότερα κάποιος με χρήματα. Στην αρχή του το παίζουν δύσκολοί αλλά άμα δώσει 15.000 €, την παίρνει. Βέβαια παίζει ρόλο να έχεις και οικογενειακό περιβάλλον. Οι μετανάστες, τα πρεζόνια και τα κλεφτρόνια είναι εκτός αδειών.

#### 6. Μετά την αποφυλάκιση έχετε εντοπίσει διάκριση;

Βγαίνεις και μπαίνεις στην λίστα των κακών και ξέρουν και ίδιοι ότι θα ξαναμπούν φυλακή, άσε που η φυλακή στο τέλος είναι πιο οικεία, έχεις πάθει ιδρυματοποίηση.

**E11.E.A. (42 χρονών, 11 χρόνια έγκλειστος με ποινή ισόβια)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση κατά των φτωχών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Κοίτα το πρόχειρο στήσιμο από την αστυνομία είναι επιβαρυντικό και σημαίνει εξοντωτικές ποινές. Αυτοί που δεν έχουν να πληρώσουν δικηγόρο, καλό, μέτριο, ακριβό, φτηνό, που να θέλει να τους βοηθήσει, τραβάνε μια απίστευτη πίεση, δεν περιμένουν βοήθεια από κανέναν και δεν εμπιστεύονται και κανέναν. Μέσα στην φυλακή ξέρω περιπτώσεις πολλές ανθρώπων που δικάστηκαν με εξοντωτικές ποινές γιατί βλέπεις οι δικαστές προσπαθούν να επιβάλλουν μεγάλες ποινές σε ένα σύστημα που καταπίνει ανθρώπους καθημερινά. Έχω δει ανθρώπους να σβήνουνε στην φυλακή και να λιώνουν από τα ναρκωτικά γιατί έχουν εγκαταλειφθεί. Στις άδειες δε υπάρχουν μεγάλες διακρίσεις, στις πουλάνε από πάνω μέχρι κάτω. Δεν σου δίνουν άδεια εύκολα εάν είσαι φτωχός. Πως μπορώ να περιγράψω την εγκατάλειψη;

**E12.E.M. (48 ετών 5 χρόνια έγκλειστος)**

1. Πιστεύετε ότι υπάρχει διάκριση κατά των φτωχών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Άκουσε διάκριση υπάρχει, αλλά κοίτα τι κάνουν, εγώ έπρεπε να δικαστώ για προμήθεια για ίδια χρήση και να αθωωθώ αλλά πως να με δικάσουν για προμήθεια ναρκωτικών προς ίδια χρήση και να μείνω ατιμώρητος, όταν είμαι πάνω από 12 μήνες κρατούμενος και έχω και μεροκάματα. Συμψηφίζουν τις ποινές με την ελευθερία. Και διάκριση υπάρχει και στην φυλακή άσε που είμαστε 230 άτομα σε τέσσερις θαλάμους. Τα κελιά τα έχουν αυτοί που έχουν λεφτά. Οι φτωχοί μένουν και σε κρεβάτια στους διαδρόμους. Στο διάδρομο τώρα που σου μιλώ έχει 40 άτομα σε 20 διπλά κρεβάτια. Βλέπεις τον άλλον και αγοράζει πράγματα και εσύ δεν έχεις παρά 30 ευρώ το μην από την υπηρεσία, εάν στα δώσουν. Παίρνεις 20 ευρώ κάθε δεκαπέντε μέρες. επισκεπτήρια δεν έχεις γιατί οι δικοί σου μπορεί να ζουν μακριά και αν είσαι αλλοδαπός δεν υπάρχει κανείς να σε δει. Αυτοί δε έχουν και άλλες παραβιάσεις. Ξέρω έναν, τον πιάσανε με ηρωίνη και χάπια vulbegal και stedon. Ήταν τοξικομανής, τον πάνε νοσοκομείο του κάνουν μια ένεση και τον πάνε ανακριτή και έτσι χωρίς μεταφραστή και χωρίς δικηγόρο τον προφυλάκισαν, ούτε πραγματογνωμοσύνη

ούτε τίποτα. Δηλαδή λόγω της φτώχειας και του γεγονότος ότι ήταν από την Τυνησία, δεν είχε ούτε τα βασικά του δικαιώματα, άσε που σίγουρα θα γράφουν τα χαρτιά ότι τον ρωτήσαμε εάν θέλει μεταφραστή και είπε όχι και τον ρωτήσαμε και για δικηγόρο και είπε όχι, αλλά δεν τον ρώτησαν. Σε τέτοιες περιπτώσεις συμπληρώνουν τα έγγραφα μόνοι τους. Σιγά εάν του εξηγούσαν, να μην ήθελε μεταφραστή και δικηγόρο τζάμπα.

**Z13. Z.A., (ετών 20, 2 χρόνια έγκλειστος, 15 χρόνια ποινής)**

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση κατά των φτωχών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης;

Εγώ δεν είμαι φτωχός. Ζω στην Αθήνα και δεν έχω δουλέψει ποτέ. Ο πατέρας μου είναι γνήσιος Έλληνας και η μητέρα μου Ρουμάνα βλάχα. Έχω κατηγορηθεί για ληστεία μετά φόνου. Στην ηλικία μου δεν υπάρχει κρατούμενος που να είχε τόσα λεφτά όσα εγώ. Δεν έχω μάθει να δουλεύω στον άλλον χαμάλης, για 50 και 100 ευρώ.

2. Στην αστυνομία πως σου συμπεριφέρθηκαν;

Στην αστυνομία μου συμπεριφέρθηκαν με τον καλύτερο τρόπο γιατί ήξεραν, ότι εάν βάλουμε τα μέσα τα δικά μας θα ξηλωθούν από τις θέσεις που ήσαν. Μέσα ήξεραν τα κυκλώματα που έχει ο πατέρας μου. Ο διοικητής της αστυνομίας είχε βαπτίσει τον αδερφό μου και μου συμπεριφέρθηκαν καλά, δεν με ακούμπησαν καν, και κινητό μου έφεραν, και κατά παραγγελία φαγητό, που δεν επιτρέπεται στην Γενική Ασφάλεια να παραγγείλεις φαγητό απ' έξω.

3. Είχες καλούς δικηγόρους;

Είχα τρεις δικηγόρους από τους πιο επώνυμους, φίρμες, παρουσιάστηκε ο ένας από αυτούς στην αστυνομία και οι άλλοι μετά. Οι αστυνομικοί ήξεραν ότι ήμουν στην παρανομία και ότι από 16 ετών έκανα εμπόριο όπλων και στα 17 μάλιστα πλήρωσα και ένα μπάτσο να κάνει τα στραβά μάτια και δεν μπήκα για αυτά μέσα, αλλά για ληστεία.

4. Στην ανάκριση πως σε αντιμετώπισαν;

Η ανακρίτρια δεν ήξερε τι της γινόταν, την πιάσαμε για να μην με βάλει μέσα και να της δώσουμε λεφτά, αλλά δεν δέχτηκε, μπορεί όμως να μην ήταν ευχαριστημένη, της προσφέραμε 80.000 ευρώ. Με προφυλάκισε με δύο προφυλακίσεις.

5. Στην φυλακή πως ήταν η διαβίωσή σου;

Στην φυλακή δεν είχα πρόβλημα, όχι μόνο γιατί είχα χρήματα και δεν μου έλειψε τίποτα και ποτέ ούτε τότε ούτε γενικά στην ζωή μου, αλλά και γιατί συμμορφώθηκα και τους κανόνες που ήθελε ο Αρχιφύλακας.

6. Στο δικαστήριο οι δικαστές πως σε αντιμετώπισαν; Η ποινή σου ήταν αναμενόμενη;

Μετά στο δικαστήριο η εισαγγελέας ήταν εξαιρετικά αυστηρή μαζί μου, καίτοι ομολόγησα την πράξη μου. Ο πρόεδρος και οι ένορκοι ήταν πολύ καλοί μου. Ήμουν συγκατηγορούμενος με μια κοπέλα. Αυτή δεν είχε την ίδια εικόνα με έμένα. Είχε έναν δικηγόρο ο οποίος ήταν και άγνωστος και άσχετος και ανόητος. Εγώ πήρα 15 χρόνια ποινή και έπαιξαν ρόλο οι δικηγόροι μου που ήταν επώνυμοι και δούλεψαν κιόλας. Η κοπέλα πήρε και αυτή 15 χρόνια. Αυτή όμως δεν είχε καμία σχέση με την πράξη του θανάτου ούτε συμμετείχε. Αυτή με κάρφωσε. ....Νομίζω ότι κάποιος στην θέση μου, χωρίς ακριβοπληρωμένους δικηγόρους με αυτά που έκανα θα έπαιρνε ισόβια, το ότι είχα αυτούς που είχα επηρέασε σίγουρα το δικαστήριο.

7. Στην φυλακή αυτοί που δεν έχουν χρήματα όπως εσύ πως διαβιώνουν;

Τώρα μέσα στην φυλακή αυτοί που δεν έχουν χρήματα δεν μπορούν να βγάλουν φυλακή όμορφα και ωραία, δεν έχουν ούτε για τσιγάρα, ούτε για τηλέφωνο, να πάρουν την μάνα τους και την γυναίκα τους. Αυτοί δεν βγάζουν μια φυλακή αλλά δέκα τους παίρνει η φυλακή από κάτω.

*Ο Ζ.Α. ήταν πολύ άνετος στην συμπεριφορά του, κυκλοφορούσε στους χώρους του αρχιφυλακείου και του γραφείου των υπαλλήλων με μεγάλη άνεση. Έπαιζε ένα μεγάλο μονό κομπολόι, φορούσε ακριβά καινούργια αθλητικά παπούτσια και καθόταν στον καναπέ του γραφείου του αρχιφύλακα σχεδόν ξαπλωμένος. Έδειχνε να ελέγχει τα πράγματα αλλά ήταν σε απόλυτη εξάρτηση από τον αρχιφύλακα.*



**Z14. Z.B. (22 ετών, 2 χρόνια έγκλειστος με ποινή 7 χρόνια και 8 μήνες)**

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση κατά των φτωχών στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης;

Είμαι σε καλή οικονομική κατάσταση. Οι γονείς μου είναι χωρισμένοι και εγώ είμαι πατέρας ενός αγοριού 51/2 ετών. Ήμουν αρραβωνιασμένος και χώρισα. Το παιδί μου μένει με τον πατέρα μου. Έχω πάει σχολείο μέχρι την β' γυμνασίου. Έχω δουλέψει σε πλακάκια, σε πλυντήριο αυτοκινήτων, delivery boy και έκανα και χρήση ναρκωτικών. Με τους γονείς μου έχω πολύ καλή σχέση και ας είναι χωρισμένοι. Στην φυλακή συνήλθα καθάρισα από τα ναρκωτικά, έκανα γυμναστική, έγινα άλλος άνθρωπος.

2. Πιστεύεις ότι εάν είχες πολύ καλούς δικηγόρους θα είχες καλύτερη ποινή;

Δεν πιστεύω ότι θα πήγαινα σε καλύτερη μεταχείριση γιατί με τις πράξεις που είχα θα έπαιρνα μεταξύ 5-8 χρόνια και εγώ πήρα 5 χρόνια και αυτό το λέω με βάση αυτά που έχω κάνει εγώ. Επίσης έπαιξε ρόλο το ότι ήμουν τοξικομανής, είχα μετεφηβική ηλικία, ότι πήγαινα σε πρόγραμμα αποτοξίνωσης και ότι είχα καλή διαγωγή.

3. Στην αστυνομία πως σου συμπεριφέρθηκαν;

Στην αστυνομία είχα την συνηθισμένη συμπεριφορά, δεν είχα καμία ιδιαίτερη μεταχείριση και έφαγα και ξύλο.

4. Στην ανάκριση πως σου συμπεριφέρθηκαν;

Η συμπεριφορά του ανακριτή ήταν φυσιολογική στην κατάσταση που ήμουν. Ήμουν χάλια από τα ναρκωτικά. Εγώ στην φυλακή πάτησα στα πόδια μου και έμεινα καθαρός.

5. Στην φυλακή πως είναι η διαβίωση υπάρχει διάκριση μεταξύ των κρατουμένων;

Σαν κρατούμενοι είμαστε όλοι το ίδιο, δεν έχει σημασία εάν ένας φοράει μια ακριβή μπλούζα ή όχι. Έξω είναι αλλιώς κυρίως όταν έχεις κάποιες γνωριμίες. Αλλά ξέρετε κάτι; Για εμένα εάν κάποιος δεν ξέρει να μιλάει και να συμπεριφερθεί δεν έχει σημασία εάν έχει μια πόρσε έξω ή ακριβά ρούχα μέσα. Γενικά όμως θεωρώ ότι υπάρχει μια διάκριση μεταξύ φτωχών και πλουσίων γιατί από μόνα τους κάνουν πάντα την διαφορά, όταν τα λεφτά είναι στην μέση, όλα είναι αλλιώς.

*Ο Ζ.Β. ήταν πολύ γυμνασμένος και σχολίασε ότι μέσα στην φυλακή κατάφερε να ξεφύγει τελείως από τα ναρκωτικά εξαιτίας της φυλακής. Όταν μπήκε μέσα ήταν πολύ αδύνατος ενώ τώρα ήταν αρκετά κιλά και πολύ γυμνασμένος διότι γυμνάζεται στο γυμναστήριο της φυλακής. Ο αρχιφύλακας είπε αργότερα που ήρθε, ότι στην φυλακή του δεν κυκλοφορούν ναρκωτικά και οι τοξικομανείς περνούν από ένα εξ ανάγκης στεγνό πρόγραμμα. Ο Ζ.Β., θεωρεί ότι χρωστάει την ζωή του στην φυλακή και στον αρχιφύλακα αυτόν.*

**Z15. Ζ.Γ. (20 ετών, ποινή 10 έτη και 6 μήνες, είναι 2 χρόνια στην φυλακή)**

1. Έχεις διαπιστώσει εάν υπάρχει διάκριση στους φτωχούς μέσα στις φυλακές;

*Υπάρχει μια διάκριση στο ότι κάποιοι έχουν την οικονομική άνεση να παίρνουν ότι θέλουν, στους άλλους δίνει η υπηρεσία της φυλακής. Γενικά δεν παίζει ρόλο νομίζω στην συμπεριφορά των υπαλλήλων.*

2. Στην αστυνομία, στο δικαστήριο έχεις διαπιστώσει κάτι σχετικά με την διάκριση που προαναφέραμε;

*Ούτε στην ασφάλεια παίζει ρόλο. Στο δικαστήριο το κοιτάνε, το μετράνε το εάν έχεις οικογένεια, τι δουλειά κάνουν, εάν είναι επώνυμοι, εάν έχεις επώνυμο δικηγόρο και εάν τα έχεις αυτά, τότε δεν σε θεωρούν για πέταμα και μετράνε την ποινή, όπως και στην περίπτωσή μου, που πήρα την χαμηλότερη ποινή που γινόταν. Το όριο ήταν 10-20 χρόνια και πήρα 10 γιατί είχα έναν πολύ επώνυμο δικηγόρο με πολλές διασυνδέσεις.*

*Ο Ζ.Γ. ήταν πολύ νευρικός και δεν ήθελε να μιλήσει με λεπτομέρειες και πιο πολλή ώρα. Ήταν σε μια συνεχή κίνηση και δεν μπορούσε να καθίσει στην καρέκλα ήρεμα και ήθελε να φύγει και είπε ότι δεν τον ενδιαφέρουν τέτοια θέματα με πλούσιους και φτωχούς.*

**Z16 Ζ.Δ (20 ετών, 7 χρόνια ποινή)**

1. Έχεις διαπιστώσει εάν υπάρχει διάκριση στους φτωχούς σε όλο το μηχανισμό του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης;

Στο πρώτο δικαστήριο πήρα 20 χρόνια ποινή, παρόλο που ήμουν τσιλιαδόρος. Η ανάγκη με έριξε να το κάνω, βέβαια μπορούσα να μην το κάνω. Έχω 2 παιδιά, μια κόρη 2 ετών και ένα γιο 1 έτους. Με την γυναίκα είμαστε μαζί δεν έχουμε χωρίσει. Μιλάμε την βλαχορουμάνικη αλλά γεννηθήκαμε όλοι εδώ, οι προπαπούδες μου ήταν στην Ρουμανία. Είμαστε μεγάλη οικογένεια, έχω 5 αδέρφια, παντρεύτηκα νωρίς και η οικονομική μου κατάσταση ήταν δύσκολη. Όσο μπορούσαμε δουλεύαμε. Μικροπωλητές σε παζάρια δουλεύαμε με τον πατέρα μου. Όταν κατηγορήθηκα μας πήγαν σαν συμμορία, 5 άτομα ήμασταν, κράταγα τσίλιες, μου είχαν πει ότι μπαίνουν όταν δεν υπάρχει κανείς στο σπίτι, αλλά ήταν ψέμα και δεν το ήξερα, μετά την 4<sup>η</sup> ληστεία το έμαθα. Πρώτη φορά δικάστηκα στην ζωή μου.

## 2. Στην αστυνομία διαπίστωσες κάποια διάκριση;

Όταν με συνέλαβαν, χωρίς ένταλμα με πήραν μέσα από το σπίτι με τα μωρά να κλαίνε, η συμπεριφορά των αστυνομικών ήταν πολύ άσχημη. Με χτύπησαν λιγότερο από τους άλλους γιατί τους είπα ότι είχα σοβαρό πρόβλημα με την καρδιά μου. Τους άλλους που ήταν σαν και εμένα και δεν είχαν τέτοιο πρόβλημα, τους έλιωσαν στο ξύλο. Εάν ήμασταν άλλοι δεν θα γινόταν αυτό. Δηλαδή ένας από εμάς που ο Διοικητής ήταν κουμπάρος με τον πατέρα του, έκανε ότι ήθελε, παρήγγειλε φαγητό, καφέ και ούτε που τον άγγιζαν.

Τους δικηγόρους που πήρα, δανείστηκα χρήματα από συγγενείς, τα πεθερικά μου και φίλους και πλήρωσα 12.000 ευρώ για να με βγάλουν όπως είπαν με εγγύηση από την Ανακρίτρια. Δεν ήταν επώνυμοι αλλά ο πατέρας του ενός δικηγόρου, είχε πατέρα εισαγγελέα πριν χρόνια, τώρα είναι στην σύνταξη νομίζω, και μας εκμεταλλεύτηκε και τίποτα δεν έκανε και προφυλακίστηκε και τα λεφτά πήρε. Αν πέφταμε όπως είπε αυτός σε Ανακρίτρια, που ήξερε ο ίδιος, θα έφευγα σίγουρα χωρίς να προφυλακιστώ, αλλά όπως είπε δεν έγινε. Το αδίκημά μου όμως, τσιλιαδόρος και για πρώτη φορά, που το έκανα, θα μπορούσαν να με αφήσουν αλλά δεν έγινε.

## 3. Στο στάδιο της ανάκρισης υπήρχε κάποια διάκριση;

Η Ανακρίτρια δεν μου συμπεριφέρθηκε πολύ καλά, όταν της είπα ότι είμαι νέος και πατέρας δυο παιδιών και θέλω μια ευκαιρία, χτύπαγε τα χέρια της στο τραπέζι και μου

έλεγε «πολύ καλά, πολύ καλά» και δεν έδωσε καμία σημασία. Εάν ήταν όμως κάποιος άλλος επώνυμος, θα τον πρόσεχε πιο πολύ, γιατί τα προσέχουν αυτά, για να μην βρεθούν εκτεθειμένοι.

#### 4. Στο δικαστήριο υπήρξε διάκριση;

Στο δικαστήριο η συμπεριφορά των δικαστών ήταν τελείως αδιάφορη, σαν να μην σε άκουγαν, εάν ήμουν όμως παιδί που οι γονείς του ήταν επώνυμοι και ζούσαν στο Κολωνάκι, τουλάχιστον θα έδειχναν ότι με προσέχουν, και η ποινή μου σίγουρα δεν θα ήταν αυτή που ήταν και θα μου έδιναν και αναστολή στην ποινή μέχρι το Εφετείο.

#### 5. Στην φυλακή τι έχεις διαπιστώσει;

Στην φυλακή τώρα, είναι πολύ μεγάλη η διαφορά σε αυτούς που έχουν χρήματα και σε αυτούς που δεν έχουν. Σαν καινούργιος στην φυλακή, οι φύλακες σου φέρονται κάπως περίεργα, η συμπεριφορά τους είναι απότομη και πιο αυστηρή. Αυτοί που έχουν περισσότερα επισκεπτήρια και επιταγές βάζουν και τα «μπακάλια» τους, ενώ ο άλλος θα πάει να ζητήσει, γιατί δεν έχει άνεση. Εγώ εάν έχω θα βοηθήσω, ενώ ο άλλος όταν έχει λεφτά θα τον εκμεταλλευτεί. Ο «παλιός», που δεν έχει λεφτά θα του προσφέρει προστασία, να μην τον πειράξει κανείς και σε αντάλλαγμα θα πάρει κάρτες τηλεφώνου, κλπ.

#### 6. Τι σημαίνει προστασία;

Η προστασία του παλιού είναι ότι δεν πρόκειται να τον πειράξει κανείς, δεν πρόκειται να πέσει σε καβγά και να μην καθαρίσει, να μην τον βιάσουν κλπ. Ο παλιός έχει τα κυκλώματά του και τα «κονέ» του, δεν έχει όμως το χρήμα και προσφέρει αυτά που έχει και είναι πολύτιμα για αυτόν που είναι καινούργιος. Μετά 6 μήνες, 1 χρόνο, εάν είναι εντάξει ο νέος μπαίνει και αυτός στα «κονέ» και μάλιστα στα ενισχυμένα λόγω χρήματος, και το κύκλωμα διαιώνίζεται. Αυτοί που δεν έχουν λεφτά, δεν έχουν τηλεόραση, play station, ή walkman, ή ράδιο και είναι μοναχικοί και βγάζουν όταν λέμε φυλακή, εννοούμε φυλακή φυλακή, και παράλληλα, δεν έχουν καμία επαφή και δεν είναι χρήσιμοι σε κανέναν, εκτός από το ρουφιανιλίκι και τις υπηρεσίες που κάνουν δηλαδή πλένουν, καθαρίζουν, δεν μαγειρεύουν όμως και είναι βρομιάρηδες, δεν πλένονται γιατί και έξω ήταν έτσι. Είναι απομακρυσμένοι από παρέες, βέβαια οι Αλβανοί πάνε με τους Αλβανούς

και οι τσιγγάνοι με τους τσιγγάνους. Και εάν δούμε ότι ένας τέτοιος έχει πρόβλημα και είναι δικός μας θα «μπούμε», αλλά γενικά δεν τους κάνουμε παρέα (δημιουργούν προβλήματα, εμείς είμαστε σε ένα κελί και σεβόμαστε τέσσερεις άνθρωποι ο ένας τον άλλον, ένας τέτοιος θα πει ένα «τι λες ρε μαλάκα» και δεν θα σεβαστεί και θα γίνει φασαρία, για αυτό κυρίως τους κρατάμε μακριά). Τώρα εάν έχεις επισκεπτήρια, μόνιμη κατοικία, οικογένεια παίρνεις και άδεια, οι άλλοι όμως που είπαμε δεν παίρνουν καμία άδεια, και η αντιστοιχία είναι μεγάλη, μετά από τα δύο χρόνια η φυλακή δεν αντέχεται, φαντάσου αυτοί που είναι και φτωχοί και υπότροποι.

*Ο Ζ.Δ. ήταν ένα συμπαθητικό παιδί, εξαιρετικά ήρεμο και με καλή διάθεση και προθυμία. Δεν είχε εντάσεις στις περιγραφές του και φαινόταν να αποδέχεται τα πράγματα στωικά. Ενώ συμπεριέλαβε τον εαυτό του σε αυτούς που δεν έχουν οικονομική άνεση και επαφές, διαφοροποιήθηκε από τους φτωχούς.*

#### **Z17. Ζ.Ε. (19 χρόνων)**

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς στον μηχανισμό του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης;

Είμαι υπότροπος, μπήκα από 14 χρονών φυλακή. Κλοπές είναι τα αδίκημά μου και τώρα είμαι υπόδικος. Είμαι παντρεμένος και χωρισμένος με ένα παιδί και μένει με την μητέρα του. Έχω ένα αγόρι 3 χρονών. Υπάρχει διάκριση στους φτωχούς κρατούμενους. Υπάρχει διαφορά. Ο άλλος που είναι μέσα και έχει λεφτά είναι αλλιώς, εγώ δεν έχω λεφτά και μου δίνουν οι φίλοι μου. Ξέρω παιδιά έξω στην κοινωνία, που μου στέλνουν λεφτά. Δεν είμαστε άνετοι όταν δεν έχουμε λεφτά, δεν καπνίζουμε, δεν βάζουμε μπακάλη.

2. Πριν ξαναμπείς φυλακή και αφότου είχες τελειώσει την προηγούμενη ποινή σου, παρατήρησες κάποια συμπεριφορά από τους αστυνομικούς σε σένα που ήταν διαφορετική από άλλα παιδιά;

Οι αστυνομικοί όταν έχεις ποινικό μητρώο, σου μιλάνε σπαστικά, θέλουν να σε φορτώσουν κλοπές. Σε παίρνουν για εξακρίβωση από τον δρόμο, ή όταν οδηγείς ή όταν

είσαι σε καμία πλατεία και αρχίζουν ψάχνουν, βρίσκουν ότι έχεις μητρώο και τότε σε κρατούν 3-3 ώρες μέχρι να πεις. Άμα δεν πεις και τους σπας τα νεύρα, σε χτυπάνε κιόλας και εάν τελικά δεν πεις σε αφήνουν. Πιάνουν πιτσιρικάδες 14-15 χρόνων και έχουν μια κλοπή και θα τους χρεώσουν 10, 20, 30 κλοπές για να κλείσουν τις ανοικτές υποθέσεις που έχουν. Αυτός μετά πάει δικαστήριο και εάν είσαι τσιγγάνος και αγράμματος όπως οι πιο πολλοί, οι δικαστές δεν καταλαβαίνουν τι λες, κοιτάνε το φάκελο που είναι ογκώδης, εμείς λέμε, «οι αστυνομικοί μας χρεώσανε, και τελικά τρώμε την ποινή ολόκληρη και χωρίς ελαφρυντικό. Από τέτοια δουλειά είναι και ο αδελφός μου μέσα, είχε κάνει τρεις κλοπές και του χρεώσανε 30. Αυτοί που κάνουν τις πραγματικές ληστείες δεν τους πιάνουν. Εκείνοι είναι οι καρχαρίες και εμείς τα ψαράκια.

### 3. Στην ανάκριση διαπίστωσης καμία διάκριση;

Οι ανακριτές το παίζουν αδιάφοροι, πάντως ένα είναι σίγουρο, σε προφυλακίζουν στα σίγουρα. Δεν είχα δικηγόρο. Εάν είχα δικηγόρο επώνυμο, με άκρες θα είχα καλύτερη τύχη.

Αυτό που θέλω να πω σε αυτούς που λένε ότι δεν υπάρχει διαφορά στην μεταχείριση στους φτωχούς, λέω ότι είναι μεγάλη, πολύ μεγάλη. Βλέπω τον άλλον να έχει παπούτσια καλά και επισκεπτήρια και κάνω τρέλα. Του τα ζητάω γιατί δεν έχω και εάν δεν μου τα δώσει, θα τα πάρω με την βία και θα του πω να φέρει άλλα, τόσα λεφτά έχει. Αυτοί που έχουν τα πάντα και έχουν χρόνο και σκέφτονται, περνάνε καλά ενώ εμείς είμαστε δυο αδέρφια και μια αδελφή έξω, πως θα μας βοηθήσει, ο πρόεδρος που με έβαλε τόσα χρόνια μέσα;

*Ο Νίκος ήταν ένα παιδί που δεν μιλούσε με μεγάλη άνεση τα ελληνικά, δηλαδή μάσαγε τα λόγια του κάπως. Φανερά φτωχό παιδί, με αρκετό θυμό για την αδικία του να έχουν οι άλλο οικονομική άνεση, ενώ αυτός όχι και τις διαφορές του τις λύνει με αυτοδικίες και επίθεση.*

### **Z18. Z.Z. (22 χρονών)**

Από το 1990 είμαι στην Ελλάδα, πήγα μέχρι την 1<sup>η</sup> λυκείου. Οι κατηγορίες μου είναι κλοπές, πλαστογραφίες, κλοπές πιστωτικών καρτών. Έχω πολλά δικαστήρια και δύο υποδικίες.

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση στους φτωχούς στον μηχανισμό του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης;

Και βέβαια υπάρχει διάκριση. Όταν μας πιάσανε ήμασταν 4 άτομα, ένας 53 ετών και ένας 40 ετών, Έλληνες, είχανε δικηγόρους που πληρώσανε 15.000 ευρώ, ο καθένας και βγήκαν με εγγύηση. Εγώ που ήμουν Αλβανός και έβαλα δικηγόρο που δεν με βοήθησε, μπήκα μέσα στην φυλακή.

2. Στο δικαστήριο υπήρξε διάκριση;

Στο δικαστήριο παίζει πάντα ρόλο ποιόν δικηγόρο έχεις. Δηλαδή ακόμη και αλβανός να είμαι, θα πάω καλύτερα από έναν έλληνα που δεν έχει καλό δικηγόρο. Θα πάρω μικρότερη ποινή και ελαφρυντικό. Παίζουν ρόλο τα «κονέ» του δικηγόρου με την έδρα και παίζει ρόλο πόσο τον υπολογίζουν οι δικαστές. Του δίνεις λεφτά σε πάει σε έδρα δική του. Θεσ πάνω κάτω 25-30.000 ευρώ για να καθαρίσεις με μικρή ποινή.

3. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση;

Στην φυλακή τώρα, όταν έχεις λεφτά, έχεις πράγματα παράνομα στα χέρια σου, κινητά, ναρκωτικά, περνάς πιο όμορφα και οι φιλίες με αυτό συσχετίζονται, έχει υψηλή κοινωνική θέση, οι ψηλά, οι μεσαίοι και οι φτωχοί όπως και έξω στην κοινωνία έτσι και στο κελί μένουν οι όμοιοι μαζί. Αυτοί που δεν έχουν, είναι συνέχεια στην τράκα, είναι τελειωμένοι, μπορούν να τους κάνουν βασανισμούς, να πλένουν ρούχα, να κάνουν δουλειές με αντάλλαγμα, να τους δώσεις καντίνα ή κάνεις νταϊλίκι δηλαδή του δίνεις ένα χέρι ξύλο και αυτό είναι. Εδώ η φυλακή είναι μικρή, είναι ανηλίκων, δεν είναι όπως στις μεγάλες που εξαγοράζεις ανθρώπους ή βγαίνουν χρήματα μέσα στην φυλακή από ναρκωτικά και είναι κάποιος 10 χρόνια μέσα και έχει λεφτά που τα βρίσκει νομίζεις;

Ότι υπάρχει διάκριση είναι σίγουρο, αλλά δεν γίνεται κάτι, δεν κάνουν κάτι για αυτό, βγαίνουμε έξω και είμαστε σαν ένα μηδενικό, ένα τίποτα, δεν δίνουν ευκαιρίες και η ευκαιρία δεν δίνεται ακριβώς την ώρα που το έχεις ανάγκη και το πιστεύεις, το ζητάμε από την ψυχή μας, αλλά τίποτα. Εάν μου είχαν δώσει Ζετή αναστολή, θα είχα ξεκόψει. Αν σου δώσει την ευκαιρία, το εκτιμάς αλλά αν μένεις εδώ στην φυλακή πολύ καιρό, γίνεσαι πιο άθλιος στην ψυχή και όσο πιο πολύ φυλακή κάνεις πάντα θα έχεις φίλους που θα κάνουν

παρανομίες και εγώ βγαίνω έξω χωρίς βοήθεια, η οικογένεια είναι στο μηδέν οικονομικά, δουλειά δεν υπάρχει, άρα τι να κάνεις; Έχεις ελάχιστες επιλογές, που δεν ξέρεις να εκτιμήσεις, γιατί στην ουσία δεν έχεις στήριξη, δηλαδή το οικονομικό για να μπορείς να κάνεις κάτι. Δεν έχεις οικονομική βοήθεια να υποστηρίξει τις επιλογές που θες να κάνεις, οπότε μπλέκεις με παλιούς ανθρώπους. Παίρνεις 50 ευρώ, την ημέρα και δεν μπορείς να αντικαταστήσεις αυτά που σου έλειψαν. Μπορεί ποτέ να μην ξεπεράσεις την φυλακή που έκανες.

#### Z19. Z.H. (23 ετών 5 χρόνια ποινή)

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Έχω γονείς χωρισμένους. Πέρυσι πέθανε ο πατέρας μου και έχω μείνει με την μάνα μου και τον πιτσιρικά αδελφό μου. Είμαι σε μέτρια οικονομική κατάσταση προς τα κάτω. Στο στάδιο της αστυνομίας όταν είσαι με ποινικό μητρώο. Σχετικά με την ερώτηση εάν υπάρχει διάκριση στους φτωχούς στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης θέλω να πω ότι υπάρχει μεγάλη διάκριση κατά του φτωχού όταν έχεις ποινικό μητρώο. Και εξηγώ τι θέλω να πω. Είμαι εγώ μια μέρα σπίτι μου και κοιμάμαι. Ήμουν σε ρεπό, δούλευα σε βενζινάδικο, χτυπάει το τηλέφωνο στις 8.30 το πρωί, ήταν ο διοικητής από το τμήμα της περιοχής μου. Μου λέει, «έλα τσακίσου στο τμήμα». Του λέω δεν έρχομαι και μου λέει αν δεν έρθεις θα σε τυλίξω σε μια κόλλα χαρτί. Πάω. Μπαίνω μέσα γύρω στις 9.00 το πρωί και μου λέει, σήμερα το πρωί στις 7.30 με 8 παρά τέταρτο, βρήκες με το μηχανάκι την κυρία τάδε της τράβηξες την τσάντα, δεν την άφησε, την χτύπησες και πήρες την τσάντα σπίτι σου. Του λέω κύριε διοικητά δεν είμαι εγώ, πάρε και τον πατέρα μου τηλέφωνο, εγώ δουλεύω δεν έχω ανάγκη να κάνω τέτοια. Βγαίνει έξω και μπαίνει μέσα η κυρία και λέει «αυτός είναι κύριε Α..., όσο τον βλέπω σιγουρεύομαι. Τρελαίνομαι παίρνω μια καρέκλα σπάω κάτι πράγματα και φωνάζω τι γίνεται με εσάς, κάνω κάτι με πιάνετε, δεν κάνω με πιάνετε και μετά μπαίνει μέσα ο διοικητής και μου λέει «εντάξει με έπεισες δεν είσαι εσύ μπορείς να φύγεις».... Τώρα θέλω να σου ότι σε μια περίπτωση με δίκασαν 3 χρόνια, εάν όμως είχα δικηγόρο δικό μου και επώνυμο, θα ήμουν αθώος γιατί οι μάρτυρες δεν με αναγνώρισαν



και σηκώθηκα και είπα δεν είμαι εγώ και βάλτε μου και ισόβια εάν νομίζετε αλλά δεν ήμουν εγώ. Όχι μόνο με δίκασαν σύμφωνα με το κατηγορητήριο, αλλά μου έβαλαν και 6 μήνες για ασέβεια προς το δικαστήριο. Εάν είχα δικηγόρο όμως, όπως είπα πριν, θα έλεγε ότι είναι δικαιολογημένη η αγανάκτησή μου και όλα θα τελείωναν εκεί.

## 2. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση;

Κοίτα να σου πω έχω ένα συγκρατούμενο και ένα πρωί που ξύπνησα τον ακούω και τραγούδαγε πολύ παραπονεμένα, του λέω τι τρέχει ρε, τι έχεις και μου λέει ότι χρειάζεται 1500 € για να πληρώσει την ποινή του και να βγει. Οι γονείς του είναι Αλβανία και δεν έχει κάρτες δεν έχει τσιγάρα ούτε και κανέναν να του δώσει λεφτά. Λοιπόν αυτός είναι ακόμη μέσα, του βάζει 5-10 ευρώ η υπηρεσία, του δίνει ρούχα, τσιγάρα κάνει τράκα και καφέδες τον κερνάνε οι συμπατριώτες του. Βγάζει βαριά φυλακή για αδίκημα που προφανώς δεν ήταν βαρύ.

## 3. Για τις άδειες έχεις να πεις κάτι, γίνονται διακρίσεις;

Στις άδειες τι να σου πω, δίνουν σε άλλους για να πιουν καφέ και να κοιτάξουν την θάλασσα αλλά εμένα δεν μου δίνουν. Τώρα τι είναι αυτό καλό –κακό, πλέον δεν ξέρω.

Αυτά είχα να πω, αλλά θα ήθελα να πω σε όλους να κοιτάνε τους ανθρώπους όχι τα χαρτιά. Κανείς δεν γεννήθηκε ότι έκανε, φονιάς, ναρκομανής ή ό,τι άλλο. Σημασία έχει ότι η φυλακή σωφρονίζει μέχρι ένα σημείο, μέχρι 1,2,3 χρόνια, μετά σε αγριεύει. Πρέπει όλοι να μάθουν να κοιτάνε τον άνθρωπο και να μην κάνουν διακρίσεις, γιατί η δικαιοσύνη όχι μόνο δεν είναι τυφλή, αλλά βλέπει πολύ καλά και μάλιστα πιο πολύ στις τσέπες

## **Z20. Ζ.Θ., (21 ετών, 15 χρόνια ποινή)**

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Η δικαιοσύνη δεν είναι ίση για όλους. Πήρα 20 χρόνια γιατί ήμουν ανήλικος αλλιώς θα έπαιρνα ισόβια. Εάν είσαι κάποιος και έχεις λεφτά υπάρχει εξαίρεση στην συμπεριφορά. Υπάρχει μεγάλη διάκριση.

## 2. Στην αστυνομία υπάρχει διάκριση;

Στην αστυνομία μου συμπεριφέρθηκαν με τον χειρότερο τρόπο. Η προσβολή ήταν το λιγότερο, το ξύλο που έφαγα με κρέμασαν από το 4<sup>ο</sup> όροφο με τα πόδια για να παραδεχτώ τελικά, δεν παραδέχτηκα. Πήγα στο δικαστήριο και μου είπαν οι δικαστές ότι είχα χτυπήσει πριν την πράξη και οι μπάτσοι έλεγαν «εμείς που σου συμπαρασταθήκαμε σαν παιδί μας» Υπάρχουν παντού αδικίες το δίκαιο σου που το βρίσκεις. Δεν είχα χρήματα να πληρώσω ακριβό δικηγόρο, πήρα κάποιον που δεν έκανε ούτε για βοσκός, άσε που τον είχε πιάσει και η άλλη πλευρά. Αν δεν έχεις χρήματα δεν μπορείς να κάνεις τίποτα. Εδώ πήρα τηλέφωνο τελευταία ένα δικηγόρο που λένε ότι είναι πολύ καλός και ρώτησα πόσα θέλει και μου λέει και μόνο που με ρωτάς δεν κάνω εγώ για σένα πάρε κάποιον πιο κάτω από μένα.

## 3. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση;

Στην φυλακή όταν δεν έχουν λεφτά δεν βοηθούνται ούτε μέσα ούτε έξω, αφήστε αυτά που λένε. Κάτι πρέπει να κάνει να φτιάχνει κορνίζες, ξύλινα αναπηράκια, εκκλησίες και άλλα και να τα πουλάνε. Αυτός είναι ένας πιο αξιοπρεπής και νόμιμος τρόπος.

Εγώ θέλω να πω ότι έγινε κάτι. Ο πρόεδρος του Δικαστηρίου ζήτησε στο δικηγόρο μου και στο πατέρα μου 100.000 ευρώ να με βγάλει. Στην Χ περιοχή (αναφέρει την περιοχή του) δεν το παίζουν όλοι σιγανά ποταμάκια, ξέρουμε ποιοι τα παίρνουν και ποιοι όχι. Τα ήθελε πριν το δικαστήριο, που ήταν σε μία βδομάδα. Δεν τα είχε ο πατέρας και πήρα μία ποινή τεράστια. Και ο πρόεδρος ήταν εναντίον μου.

Υπάρχει διάκριση δεν είναι τί πιστεύω εγώ, όλοι το πιστεύουμε. Ας δούμε στην τηλεόραση ποιοι δεν μπαίνουν φυλακή και θα καταλάβουν όλοι.

**Z21. Z.I. (19 ετών, προσωρινά κρατούμενος)**

1. Πιστεύεις ότι υπάρχει διάκριση από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έναντι των φτωχών;

Υπάρχει διαφορά. Ξέρετε χτύπησα την πόρτα του Εισαγγελέα μετά την ανακρίτρια, του λέω καλημέρα και μου λέει προφυλακιστέος, ούτε που με ρώτησε τίποτα. Δεν θα μου μίλαγε έτσι αν είχα τον Χ (αναφέρει όνομα επώνυμου δικηγόρου), που θα είχε μαζέψει δημοσιογράφους γύρω του, ενώ εγώ από παιδί πήγαινα δικαστήριο για μηχανάκια μικροκλοπές, οπλοφορία και ο δικαστής είναι πάντα ο ίδιος στη Ω περιοχή μου (αναφέρει την περιοχή του) και με έχει πλέον στο μάτι. Είχα κλέψει κινητά τηλέφωνα, αλλά εάν ήμουν παιδί πολύ πλουσίων ποτέ δεν θα έφτανα στο δικαστήριο, οι γονείς μου θα αποζημίωναν τον κύριο ή την κυρία που το πήρα, θα έλεγαν ένα συγγνώμη και θα τελείωναν όλα. Σχολείο 1<sup>η</sup> γυμνασίου το παράτησα, δεν την τελείωσα. Από 12-13 έκανα χρήση χασίς.

2. Στην φυλακή υπάρχει διάκριση;

Στη φυλακή είναι πολλοί που δεν έχουν χρήματα δεν έχουν επισκεπτήρια. Εμένα πατέρας μου είναι από την Τουρκία και η μητέρα μου πηγαينوέρχεται. Δεν μπορούν να έρθουν ούτε οι δικοί μου, 18 ώρες στο πλοίο από ..., 3-4 ώρες μέχρι εδώ. Ούτε χρόνο έχει η μητέρα μου δουλεύει σε φούρνο και δεν έχει χρήματα να πάρει αεροπλάνο να έρθει. Ο αδελφός μου το καλοκαίρι δούλευε οικοδομή και το χειμώνα σε καϊκι. Αυτός με συντηρεί, κυρίως στέλνει επιταγές. Τα έξοδα είναι από 200-450 ευρώ το μήνα. Τόσο επιτρέπεται. Σ' αυτούς που δεν έρχονται επιταγές, ούτε τσιγάρο δεν έχουν, άρα ή τράκα κάνουν ή πρέπει να το κόψουν ή κάνουν κάθε είδος εξυπηρέτηση για να πάρουν κάτι από αυτόν που έχει λεφτά (τσιγάρα, κάρτες, μπακάλη). Ο συγκάτοικός μου δεν έχει καθόλου λεφτά είναι λαθρομετανάστης, αλλά ξέρει να κάνει tattoo, οπότε παίρνει ως αμοιβή κάρτες, τις πάει σε κάποιον που έχει τσιγάρα ή άλλα είδη του δίνει τις κάρτες και ανταλλάσσει με αυτό που χρειάζεται.

Εγώ πάντως θα ένιωθα διαφορετικά εάν είχα πολλά χρήματα. Θα είχα περισσότερες δυνατότητες για ψώνια, θα με σέβονταν οι άλλοι κρατούμενοι περισσότερο και θα με καλόπιαναν. Η φυλακή θα ήταν πιο καλή, θα προσπαθούσαν όλοι να με εξυπηρετήσουν.

## ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Αν θελήσουμε να αξιολογήσουμε τις συνεντεύξεις που έχουμε παραθέσει, αυτό θα πρέπει να γίνει με βάση, ένα όσο το δυνατόν αντικειμενικό κριτήριο. Για να μπορέσουμε να φτάσουμε στην αντικειμενικότητα, χρειάζεται κυρίως να αποκλείσουμε την έννοια του συμφέροντος από τα λεγόμενα των ατόμων που έδωσαν συνεντεύξεις. Δηλαδή πρέπει να έρθουμε σε μια θέση, που να μπορούμε να διακρίνουμε, ποιοι είναι δυνατόν, ακόμη και εάν έδωσαν ανώνυμες συνεντεύξεις, να μπορούσαν υποσυνείδητα να επηρεαστούν από το ενδεχόμενο, αυτά τα λεγόμενα να τους εμπόδιζαν μελλοντικά από ένα όφελος όπως για παράδειγμα, από μια προαγωγή.

Καταρχήν, πλην των κρατουμένων και των δικηγόρων, όλοι οι υπόλοιποι είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Οι ομάδες τους, είναι οι δικαστικοί λειτουργοί, οι δικαστικοί υπάλληλοι και οι αστυνομικοί με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους.

Εδώ μπορούν να τεθούν τα εξής ερωτήματα. Ποια ομάδα απ' όλες, αποτελείται από άτομα που χωρίς αυτά δεν μπορεί να λειτουργήσει ένα στάδιο του συστήματος, όπως το έχουμε περιγράψει παραπάνω; Ποιών η κρίση δεν επηρεάζει την μετάβαση ενός υπόπτου ή ενός κατηγορουμένου από ένα στάδιο του συστήματος στο επόμενο;

Οι απαντήσεις οδηγούν σε μια ομάδα. Σε αυτή των δικαστικών υπαλλήλων. Είναι οι μόνοι, οι οποίοι εκ του νόμου, δεν μπορούν να εκφέρουν κρίση σε μια δικαστική διαδικασία, διότι η εργασία τους οριοθετείται στην καταγραφή και τήρηση πρακτικών και ακόμη και εάν βρίσκονται σε κάποια στάδια των διαδικασιών, στο χώρο λήψεως αποφάσεων των δικαστών και των συμβουλίων, δεν μπορούν παρά να σιωπούν υποχρεωτικά. Αυτό όμως δεν τους απαγορεύει να παρατηρούν, να αντιλαμβάνονται, να σκέπτονται, να προβληματίζονται και να έχουν και συνειρμική σκέψη.

Είναι ίσως αυτοί που δεν έχουν συμφέρον από το σύστημα, διότι ούτε το επηρεάζουν, ούτε τους επηρεάζει, όπως γίνεται με τους κρατούμενους.

Είναι οι μόνοι που μπορούν να θεωρηθούν ουδέτεροι και οι μόνοι οι οποίοι εκ της θέσης τους μπορούν να έχουν την πείρα, από την εμπειρία των πολλών δικαστικών σκεπτικών και αποφάσεων που ακούν και γράφουν στα πρακτικά των δικών, των πολλών μαρτυρικών καταθέσεων και κυρίως των πολλών και διαφορετικών δικαστών.

Έτσι λοιπόν έχουν συσσωρεύσει με τα χρόνια, γνώση για την δικαστική αντιμετώπιση και συνεπώς για την δικαιοσύνη, διότι εκ του νόμου είναι οι αμίλητοι παρατηρητές όλης της διαδικασίας και αυτής που φαίνεται ενώπιον του κατηγορουμένου και πολλές φορές και αυτής που δεν φαίνεται μέσα στις αίθουσες διασκέψεων.

Θα λέγαμε συνεπώς ότι οι συνεντεύξεις αυτών των ατόμων, με την πολύχρονη πείρα, όπως έχουμε ήδη αναφέρει στην μελέτη μας, είναι ουσιώδεις και πλησιάζουν την αντικειμενική κρίση σε σχέση με τους υπόλοιπους διότι υπηρετούν το σύστημα, χωρίς κανένα όφελος από αυτό, αφού οι σκέψεις τους δεν μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξή τους.

Κλείνοντας αυτή την έρευνα και στο εμπειρικό κομμάτι της πλέον, η οποία για να κατανοηθεί πλήρως και να ερμηνευτεί, δεν μπορεί να αποσπασθεί από τα προηγούμενα μέρη, αφού στην ουσία, αυτή μαζί με την εμπειρία μας από τις ποινικές δικογραφίες και τα ποινικά ακροατήρια αποτέλεσε την βάση, για να προσεγγίσουμε και να ερευνήσουμε το εάν στην δικαστική πρακτική αποδεικνύεται ή όχι διάκριση εις βάρος των φτωχών, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε αυτούς που συμμετείχαν στην έρευνα και οι οποίοι προθυμοποιήθηκαν να δώσουν στοιχεία για να καλυφθεί στο βαθμό του δυνατού και του επιτρεπτού η παρούσα έρευνα. Έχοντας πάντα υπ' όψιν μας, ότι ακόμη και εάν όλοι συμφωνούσαν προφορικά στην ύπαρξη της διάκρισης, λίγοι ήταν τελικά αυτοί που μίλησαν για αυτό. Εκτιμούμε ότι ο καθένας έδωσε στοιχεία από την γνώση και την πείρα του και δεν παρέθεσε απόψεις γενικές και αόριστες. Η εμπειρία τους ήταν βιωματική και για αυτό είναι και ουσιαστική.

Ο νοητικός γρίφος της έρευνας απεδείχθη και αυτό φυσικά είναι πολύ ουσιαστικό για την έρευνα αυτή καθαυτή, όπως και για κάθε έρευνα, με την έννοια ότι έθεσε ένα ερώτημα, το οποίο δεν ήταν εικονική υπόθεση, αλλά αληθινή πραγματικότητα και το απέδειξε. Ας ευχηθούμε η επόμενη έρευνα που θα διεξαχθεί με το ίδιο ερώτημα, μετά από μερικά χρόνια, να διαψεύσει την πρώτη. Τότε ίσως θα έχουμε φτάσει στην επιστημονική επιτυχία.

Θα έχουμε αφυπνίσει κάτι που κοιμόταν, την μνήμη μας για την υπέρτατη έννοια της δικαιοσύνης, η οποία για να απονεμηθεί μας χρειάζεται όλους.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 10 Δεκεμβρίου 1848»,  
Γράμματα, Αθήνα 2001
- Alesina Alberto and Glaeser Edward, “ Fighting Poverty in the US and Europe. A world  
of difference, Oxford 2004.
- Alston Ph. and Robinson M., “Human Rights and Development towards mutual  
reinforcement”, Oxford, 2005.
- Atkinson A.B.” Poverty in Europe”, Oxford, Blackwell, 1998
- Auletta K, “ The Underclass” Overlook Press, 1999
- Banerjee A.V. –Benabou R.-Mookherjee D., “Understanding Poverty”, Oxford, 2006
- Bauman Z. «Ρευστός φόβος» Πολύτροπον, 2007
- Bhagwati J., “In Defence of Globalisation”, Oxford 2005,
- Bilchitz D., Poverty & Fundamental Rights. “The Justification and enforcement of socio-  
economic rights”, 2007, Oxford.
- Bourdieu P.- Chamboredon J. Cl.- Passeron J. – Cl, «Η τέχνη του κοινωνιολόγου»,  
Μεταίχμιο 2009.
- Braithwaite J., “Inequality, Crime and Public Policy”, Routledge & Kegan Books, 1979
- Compact Oxford English Dictionary of Current English, 3rd ed., 2005
- Cusson Maurice «Σύγχρονη Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη 2004.
- Delmas – Marty Mireille «Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής», Νομική  
Βιβλιοθήκη.
- Durrenmatt F. «Δικαιοσύνη» Ροές, 1988
- Fielding N., “Courting violence: offences against the person”, Oxford, 2006.
- Hawkins D.J. “ Delinquency and Crime: Current Theories” Cambridge, 1996
- Hawkins D.J.- Myers S.L.- Stone R.N. “ Crime Control and Social Justice: The delicate  
balance” Greenwood Publishing Group, 2003

- Heffernan W.C.- Kleinig J. "From Social Justice to Criminal Justice" Oxford 2000
- Hobsbawm E. «Οι ληστές», Βέργος, 1975
- Hobsbawm E. «Παγκοσμιοποίηση δημοκρατία και τρομοκρατία», Θεμέλιο 2007
- Hulsman L. Jaqueline Bernat de Celis, « Αστοχες ποινές».Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1997
- Jencks Ch. " Rethinking social policy: Race, poverty, and the underclass" Harvard University Press, 1992
- Jenkins St. & Micklewright J., Inequality and poverty re-examined, Oxford, 2007.
- Landes D. S., «Ο Πλούτος και Φτώχεια των Εθνών», Α.Α. Λιβάνη, 2005
- Manganas A., Turgeon J., 'Droit Penal Canadien' 3rd ed. Montreal.Y.Blais 1989
- Mason J. « Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας », 5η εκδ., Ελληνικά Γράμματα, 2003.
- Massouri G. "Parole : Rehabilitative versus bureaucratic influences upon the release of prisoners", Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
- Muhammab Yunus «Για ένα κόσμο χωρίς φτώχεια»Λιβάνης, Αθήνα 2007
- National Council Welfare, "Justice and the Poor", National Council Welfare Publications, Ottawa, Spring 2000,
- Pogge Th. " Freedom from poverty as a human right", Oxford, 2007
- Rawls J.«Η δίκαιη κοινωνία», Πόλις 2006.
- Reinman J. "The rich get richer and the poor get prison" 8th ed., Pearson,2007
- Rifkin J. «Το ευρωπαϊκό όνειρο» Λιβάνης-Νέα Σύνορα, 2005
- Sen Amartya «Inequality re-examined», Harvard University Press, 1997
- Sigmund Fr. «Χειρόγραφα κοκαίνης», Ερατώ, Αθήνα,1989
- Subramanian S., "Measurements of inequality & poverty", Oxford, 2001.
- Thorsten Sellin " Πολιτισμική σύγκρουση και έγκλημα»Νομική Βιβλιοθήκη, 2003
- Turner B. S. " Vulnerability and Human Rights" Pennsylvania State University Press 2006



Vizard P. “Poverty and Human Rights: Sen’s ‘capability perspective’ Explored, Oxford, 2006

Αγιουτάντης Γ. «Ιατροδικαστικά Θέματα», Γρ. Κ. Παρισιάνος, Αθήναι, 1871

Αλεξιάδης Στ. «Ανακριτική», 6η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006.

Αλεξιάδης Στ. «Ανθρώπινα Δικαιώματα – Ποινική Καταστολή», Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1990.

Αλεξιάδης Στ. «Εγκληματολογία» 3η εκδ., Σάκκουλας Θεσσαλονίκη, 1989

Αλέξης Ντε Τοκβιλ, «Μνημόνιο για την Φτώχεια», Πόλις 2005

Ανδρέου Φ. «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», Αθήνα 2004.

Ανδρουλάκης Ν. «Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης» 3η εκδ. Π.Ν.Σάκκουλας, 2007

Αριστοφάνη “Ο πλούτος” Κακτος, Αθήνα, 1994

Ασδραχάς Σ.- Τσάκαλος Γ.- Κωνσταντόπουλος Ν. κ.α. «Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός», Ελληνικά Γράμματα 1999

Βιδάλη Σοφία «Εγκληματικότητα & Αστυνομία», Αντ. Ν. Σάκουλλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2007

Γαρδίκας Κ. Γ. «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Δημ. Τζάκα – Στεφ. Δελαγραμμάτικα, Εν Αθήναις 1951.

Γαρδίκας Κων., «Εγκληματολογία, Η Οργάνωσις και λειτουργία της αστυνομίας» τομ.β’ Εκδ. β, Δημ. Τζάκα – Στεφ. Δελαγραμμάτικα, 1949.

Γεωργούλας Σ. «Η Εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα», ΚΨΜ, Αθήνα 2007.

Γεώργμας Κων. «Παγκοσμιοποίηση & Φτώχεια» Μεταίχμιο, 2006

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α. «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.

Γρίβας Κλ. «Αποδιοπομπαίος Τράγος» – Ψυχική «αρρώστια» και Τοξικομανία», Μάλλιαρης – Παιδεία 1984.

Γρίβας Κλ. «Ναρκωτικά και εξουσία», Εκδοτική Θεσσαλονίκης 1990.

- Δασκαλάκης Η. « Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985
- Δασκαλάκης Η. «Μεταχείριση Εγκληματία», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1985.
- Δασκαλάκης Η., κ.α., «Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα» ΕΚΚΕ, Αθήνα 1983
- Δέδες Χρ. «Το αντικείμενων της ποινικής δίκης» Αθήνα 1961
- Δημόπουλος Χ. «Σωφρονιστική Νομοθεσία» Νομική Βιβλιοθήκη 2005
- Δημόπουλος Χ., «Εισηγήσεις Εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών «Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη» Αθήνα 2006
- Δικηγορικός Σύλλογος Πατρών «Νομικά Ανάλεκτα», Πάτρα 1991.
- Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Έκθεση 2007 Εθνικό τυπογραφείο, Μάρτιος 2008,
- ΕΚΚΕ «Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα», 2η εκδ. 1999
- Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας τευχ. 1-15
- Εργαστήριο Εγκληματολογίας και Δικαστικής Ψυχιατρικής, Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Θράκης «Χρονικά», Τεύχ. 1-4, Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.
- Ζαραφονίτου Χ. «Ο φόβος του εγκλήματος», Αντ.Ν.Σάκουλλας, 2002
- Ζαραφονίτου Χριστίνα «Τιμωρητικότητα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Ζαραφονίτου, «Εμπειρική Εγκληματολογία» Νομική Βιβλιοθήκη, 1995,
- Ζησιάδης Ι., «Ποινική Δικονομία» τομ. 1ος εκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1964
- Ζιγκλέρ Ζ., «Η Αυτοκρατορία της Ντροπής», Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2008
- Ζιν Χαουαρντ «Διακυρήξεις Ανεξαρτησίας» Εξάρχεια 2009
- Ζολύ Εύα «Η Δικαιοσύνη είναι υπόθεση όλων μας», Καστανιώτης, 2002

- Καλφέλης Γ. –Μαργαρίτης Λ. «Ποινική Δικονομία» – «Ειδικές Διαδικασίες, Αυτόφωρο έγκλημα και αυτόφωρη διαδικασία-Αίτηση ακυρώσεως διαδικασίας και αποφάσεως» Τόμος Α΄, Νομική Βιβλιοθήκη 1998.
- Καλφέλης Γρ. «Η προσφυγή κατά της απευθείας κλήσεως» Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1990
- Καράμπελα Λ. «Ο τοξικομανής Εγκληματίας» Νομική Βιβλιοθήκη 1998
- Καράμπελας Λ. «Η Υπεράσπιση στην Ποινική Δίκη, Δικαιώματα και Υποχρεώσεις του κατηγορουμένου» τόμ. Α΄, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1992
- Καρράς Α. «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993.
- Καρύδης Β., «Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα», Παπαζήση, 1996
- Κοκολάκη Ε. «Αι ψυχικάί νόσοι ως αιτία εγκλημάτων» Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1980,
- Κονταξής Αθ. « KOMMENTAR, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήναι 1985.
- Κουράκης Ν. «Εγκληματολογικοί Ορίζοντες», 2η εκδ., Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2005.
- Κουράκης Ν. «Εφηβοι Παραβάτες και Κοινωνία Ι», Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999
- Κουράκης Ν. «Ποινική Καταστολή» Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1985
- Κουράκης Ν. –Μηλιώνη Φ. «Ερευνα στις ελληνικές φυλακές» Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1995
- Κρουσταλάκης Ευ. «Δικαιοσύνη και δικαίωση» Εν Πλω 2007
- Κρουσταλάκης Ευ. «Δικαιοσύνη και κοινωνία σε διάλογο», Σάκκουλας 1998
- Λάζος Γρ. «Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες» Παπαζήσης 1998
- Λάζος Γρ., «Κριτική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, 2007
- Λαμπροπούλου Ε, Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, Παπαζήση, Αθήνα 1994
- Λαμπροπούλου Ε., «Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999

- Λαφονταίν Οσκαρ- Μύλλερ Κρίστα «Μη φοβάστε την Παγκοσμιοποίηση», Πολις, 1999
- Λιανός Θ. «Κοινωνική δικαιοσύνη», Καστανιώτης 2000
- Λυδάκη Α. «Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας» 5η εκδ., Καστανιώτης, Αθήνα 2001.
- Μαγγανάς Α. «Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου & Ποινικής Δικονομίας» Νομική Βιβλιοθήκη, 2007
- Μαγγανάς Αν. «Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δίκαιου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004.
- Μαγγανάς Αν. Λάζος Γρ. «Κοινωνικές αξίες των παραβατικών και των μη-παραβατικών» Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1997
- Μαγγανάς Αν.-Λάζος Γρ.- Σβουρδάκου Δ., «Η Εγκληματολογία από τα κάτω», Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Μαγγανάς Αντ., «Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006
- Μαγκάκης Γ.Α. «Ποινικό Δίκαιο», γ' εκδ., Παπαζήσης, Αθήνα 1984
- Μανωλεδάκης Ι. «Ποινικό Δίκαιο», Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1985
- Μαργαρίτης Λ. «Το κατ' εξακολούθηση έγκλημα», Νομική Βιβλιοθήκη, 1997
- Μαργαρίτης Λ. Δημήτραινα Γ., «Απόλυση ενηλίκων και εφήβων υφ' όρων», Νομική Βιβλιοθήκη, 1995
- Μαργαρίτης Λ. – Ζαχαριάδης Α. «Το κλητήριο Θέσπισμα», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996
- Μαργαρίτης Λ. «Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία», Τόμος Α, Β', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1998.
- Μαργαρίτης Λ. «Μελέτες Ποινικού Δικαίου», Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.
- Μαργαρίτης Λ. –Παρασκευόπουλος Ν. «Ποινολογία». γ' εκδ., Σάκκουλας, 1991
- Μαργαρίτης. Ν. «Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008.

- Μαρκούζε Χ. Πόπερ Κ. « Επανάσταση ή μεταρρύθμιση», Ηριδανός, 2005
- Μαυρής Μ. «Το πανοπτικό του χρόνου» Τυπωθείω-Γ.Δάρδανος, Αθήνα 2003
- Μαυριά Κ. Παντελή Α., «Συνταγματικά Κείμενα» 2η εκδ., Αντ. Ν. Σάκουλλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1990
- Μουζακίτης Σ. «Ζητήματα εκτέλεσης ποινικών αποφάσεων» Π.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2002
- Μπαγιώργας Δ. «Μικρά Εμπειρία», Αθήναι 1990.
- Μπαμπινιώτης Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας, 1998
- Μπαουμαν Ζ, «Η εργασία, ο καταναλωτισμός και οι νεόπτωχοι», Μεταίχμιο, 2004
- Μπεζέ Λ. «Ανήλικοι παραβάτες» Σάκκουλας Αθήνα –Κομοτηνή, 1985
- Μπεζέ Λ. «Η ψυχολογική εξέταση της προσωπικότητας του δικαστή και η συμβολή της στην ορθότερη απονομή της δικαιοσύνης», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.
- Μπεκ Ουλριχ, «Τι είναι η παγκοσμιοποίηση;» Καστανιώτης 1999
- Μπουρόπουλος Α. «Ερμηνεία του κώδικος της ποινικής δικονομίας» Ν. Παν.Σάκκουλα, Αθήναι 1957
- Μπράουν Τζερν «Η άλλη Αμερική», Νησίδες, 2000
- Νιούμαν Λ. «Η πείνα στην ιστορία», Πολύτροπον, 2006
- Οικονόμου Χ., Φερωνας Α. «Οι εκτός των τειχών, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες», Διονίκος, 2006
- Πανούσης Γ. «Εγκληματογενείς και Εγκληματογόνοι Κίνδυνοι», Νομική Βιβλιοθήκη 2007.
- Πανούσης Γ. «Η σωφρονιστική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1989.
- Πανούσης Γ. «Θεμελιώδη ζητήματα Εγκληματολογίας», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1987.
- Πανούσης Γ. «Το έγκλημα πέραν της εγκληματο-λογικής ανάλυσης και ερμηνείας»,

- Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.
- Πανούσης Γ. «Το έγκλημα του φτωχού & η φτώχεια ως «έγκλημα» (σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης)», Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.
- Πανούσης Γ.- Κυριακάκης Β. «Νομική και εγκληματολογική προσέγγιση της επικινδυνότητας», Δανιάς 1990.
- Παπαιωάννου Ζ. «Περιεχόμενο και όρια της αστυνομικής εξουσίας» Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004
- Παππάς Γρ. «Εγκληματολογία», «Το Πολιτικόν», Αθήναι 1967
- Παρασκευόπουλος Ν. Κοσμάτος Κ. «Ναρκωτικά» εκδ. β' Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2006
- Παρασκευόπουλος Ν. «Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα» Σάκκουλας Θεσσαλονίκη 1997
- Παύλου Στ. «Ναρκωτικά», Π.Ν.Σάκκουλας, 1997
- Πετμεζίδου Μ. Παπαθεοδώρου Χρ., «Φτώχεια και Κοινωνικός αποκλεισμός», Εξάντας 2004
- Πετμεζίδου – Τσουλουβή Μ., «Κοινωνικές ανισότητες και Κοινωνική Πολιτική», Εξάντας 1992
- Πιτσελά, Αγ. «Η κοινωνική αρωγή στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης», Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004.
- Πλάτων «Περί Πλούτου» Ενάλιος, 1990
- Πλάτων «Νόμοι», τομ 5, 6, Κάκτος, 1992
- Πλάτων «Πολιτεία» τόμος Α, Β', Δαίδαλος – Ι. Ζαχαρόπουλος.
- Ρασνιέρ Ζάκ «Ο Αδαής Δάσκαλος» Νήσος, Αθήνα 2008
- Ροβερέντο Πινο «Τούμπες στον ανήφορο», Αίολος, Αθήνα, 2008
- Ροζανβαλόν Πιερ «Το νέο κοινωνικό ζήτημα, επανεξετάζοντας το κράτος πρόνοιας », Μεταίχμιο 2001
- Σαριπόλου Ν.Ι. «Σύστημα της εν Ελλάδι ισχύουσας Ποινικής Νομοθεσίας, τομ. 4ος,

- Τύποις Χ.Ν. Φιλαδέλφειας, Αθήνησι 1871.
- Σβουρδάκου Δ. «Κορυδαλλός:Πολεμιστές και οργανωμένο έγκλημα», Γόρδιος 2003
- Σεν Αμαρτυα «Η ανάπτυξη ως ελευθερία», Καστανιώτης, Αθήνα 2006.
- Σπινέλλη Κ. – Κουράκη Ν., «Σωφρονιστική Νομοθεσία», β' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1992,
- Σταθέα Γ. «Τοξικομανείς χρήστες ναρκωτικών» Αθήνα 1998
- Σταθείας Γ. «Ερμηνεία του Νέου Νόμου περί Ναρκωτικών», (νόμος 1729/87, 2161/93) Αθήνα 1993
- Σταθόπουλου Α. «Η Μεταβολή της ποινικής κατηγορίας» Αντ.Ν.Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 1990
- Σταμάτης Κ.-Μπάκας Χρ. «Εφαρμογή της Ποινικής Δικονομίας» Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987
- Στεργιούλης Ε. «Κοινωνιολογία της Αστυνομίας» Παπαζήση, Αθήνα 2008
- Στριγγάρη Μ.Γ. «Σχιζοφρένεια και Εγκληματικότητα», Αθήνα 1980
- Στριγγάρη Μ.Γ. «Ψυχιατροδικαστική », Αθήνα 1947,
- Συλίκος Γ. «Συμβολές στην Εφαρμογή του Ποινικού Δικαίου» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1997,
- Συλλογικό «Ποια παγκοσμιοποίηση ;» εκδ.Εξάντας 2005
- Συνήγορος του Πολίτη «Ετήσια Έκθεση 2008», Εθνικό Τυπογραφείο 2009
- Τζαννετάκη Τ. Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής, Αθήνα, Σακκουλας, 2006.
- Τζωρτζόπουλου Χ.Ν. «Περί της ενοχής εν τώ Ποινικό Ουσιαστικό Δικαίω» Εν Αθήναις, Δ & Π Δημητράκου, 1926
- Τομπάζος Στ., Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση, Ελληνικά Γράμματα, 1999
- Τούσης Αρ. «Κώδιξ Ποινικής Δικονομίας», Αδελφοί Τζάκα, Αθήναι 1977
- Τσάκου Ν. «Η προσωρινή κράτηση» εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003

- Τσαλίκου Φωτεινή «Σχιζοφρένεια και Φόνος» Παπαζήσης, 1990
- Τσιροπουλος Κ. «Μάθημα ελευθερίας», Αθήνα, 1973
- Φαρσεδάκης Ιακ. «Η Κοινωνική Αντίδραση στο Έγκλημα και τα Όρια της» Νομική Βιβλιοθήκη, 1991.
- Φαρσεδάκης Ιακ., «Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση», Νομική Βιβλιοθήκη, 1984,
- Φαρσεδάκης Ιακ., «Η Εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας», τευχ.Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990.
- Φαρσεδάκης Ιακ.-Συλίκος Γ. «Ναρκωτικά» Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1996
- Φερόνας Α., «Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός σε Ευρώπη και Ελλάδα» Σάκουλας 2004
- Φιλιππίδης Τ. Γ. «Δικαστική Ψυχολογίας», Αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988.
- Φουκώ Μ., «Επιτήρηση και Τιμωρία, Η γέννηση της φυλακής», Κέδρος, 1976
- Φράγκου Κ. «Καθήκοντα και δικαιώματα του ποινικού Δικαστή» Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, 2008
- Φωτάκη Ν.Σ. «Η Ψυχιατρική – Ψυχολογική Πραγματογνωμοσύνη», Αντ.Ν.Σάκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1983
- Φωτάκη Ν.Σ. «Ποινή Τροποποίηση της συμπεριφοράς και κοινωνική αναπροσαρμογή», Αντ.Ν.Σάκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1980
- Χάουαρντ Ζιν «Διακυρήξεις Ανεξαρτησίας» Εξάρχεια 2009
- Χατζηβασίλης Β. Κύπριοι έφηβοι :η παραβατικότητα και τα ψυχικά τους προβλήματα, Κύπρος 2003
- Χωραφάς Ν. «Ποινικόν Δίκαιον» τομ. Α', 9η εκδ., Αθήναι 1978, Αφοι Π.Σάκουλα
- Ψημμένος Ι., «Μετανάστευση από τα Βαλκάνια», Παπαζήσης, 2004»



## ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- «Αι Αποφάσεις του Διεθνούς Συνεδρίου των Αθηνών», Ποιν. Χρ. Ζ' σ.σ. 476-480
- «Αστυνόμος..... «Α'» πιάστηκε στα πράσα!», εφημερίδα Πελοπόννησος 25/7/2009 αρ. φύλλου 19821, σ.σ. 1 και 9
- «Σχέδιο Νέου Σωφρονιστικού Κώδικα», Χρονικά τευχ. 2/1991, σ.σ.11-43
- «Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να του διορισθεί διερμηνέας από τον πίνακα και οι έννομες συνέπειες της παραβίασής του», Πράξη και Λόγος 2000, σ.σ. 23-24.
- Baker T., Mann Fr., Friedman C.J., “Selectivity In The Criminal Justice System” The Prison Journal, Vol.55, No 1, 1975, p.p., 22-34
- Barry Schwartz, “ Pre- Institutional vs. Situational Influence in a Correctional Community” The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, Vol 62, No. 4 (Dec.1971) p.p. 532-542.
- Becker G. “A theory of the allocation of time” The Economic Journal, Vol.75, Issue 299 (Sep.1965), p.p.493-517
- Becker G. “Irrational behavior and economic theory” The Journal of Political Economy, Vol.70, No 1, (Feb.,1962), p.p.1-13
- Becker G., “Crime & Punishment: An Economic Approach”, The Journal of Political Economy, Vol.76, No 2 (Mar.-Apr., 1968) p.p. 169-217.
- Beulke Werner «Οφείλει η αστυνομία πριν από την εξέταση του να βοηθήσει τον κατηγορούμενο να συμβουλευθεί συνήγορο», Ποιν.Χρ. ΜΣΤ', σ.σ. 966-967
- Bosly H.-D. «Οι μοντέρνες αστυνομικές μέθοδοι και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», (απόδοση: Ευ. Παπαθανασόπουλος), Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 1131-1135.
- Bottomley A.K. «Έγκλημα και Ποινική Δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα: “Αυστηροί με το έγκλημα - Αυστηροί με τα αίτια του εγκλήματος”», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 640-646.
- Braithwaite J. “Shame and criminal justice” Canadian Journal of Criminology, Vol 42,

Issue 3, 2000, p.p. 281-298

Bright S. "Counsel for the Poor: The death sentence not for the worst crime but for the worst lawyer" *The Yale Law Journal*, Vol 103, No 7, p.p. 1835-1883

Bright S. "Neither Equal Nor Just: The rational and denial of legal services to the poor when life and liberty are at stake", *New York University School of Law, Annual Survey of American Law*, Vol. 1997, (publ. 1999)pp.783-836.

Brown D.W., "Arrest Rates and Crime Rates : When Does a Tipping Effect Occur?" *Social Forces*, Vol. 57, No.2 Special Issue (Dec.,1978) p.p. 671-682.

Campbell Tom, "Poverty as violation of Human Rights: Inhumanity or Injustice", *Ethical and Human Rights Dimensions of Poverty: Towards a New Paradigm in the Fight Against Poverty* UNESCO Poverty Project, Philosophy Seminar – Sao Paolo- May 2003, p.p. 1-28

Charles Thomas., "Theoretical Perspectives on Prisonization: A Comparison of the Importation and Deprivation Models", *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973) Vol 68, No 1, p.p. 135-145,

Clemmer Don. " Observations on Imprisonment as a source of Criminality" *Journal of Criminal Law and Criminology*" (1931-1951) Vol. 41 No 3 p.p. 311-319.

Cohen Allbert "The Sociology of the deviant Act: Anomie Theory and Beyond" *American Sociology Review*, Vol. 30, No.1 (Feb. 1965), p.p.5-14

D Huizinga ; D S Elliott., "Juvenile Offenders - Prevalence, Offender Incidence, and Arrest Rates by Race, Crime and Delinquency" *Vo.:33 Is.2*, April 1987 p.p.206-223

Detter C. «Ο εξ ακοής μάρτυρας», *Ποιν.Χρ. ΝΓ'*, σ.σ.951-952

Doob A. Cavoukian A., "The Effect of the Revoking of Bail : R.v.Demeter", *Criminal Law Quartly*, Vol. 19,1977, p.p., 196-202

Dornach M. «Είναι ο συνήγορος υπερασπίσεως βάσει της θέσεως του ως οργάνου απονομής δικαιοσύνης, συνεγγυητής της νομότυπης ποινικής διαδικασίας», *Ποιν.Χρ. ΜΕ'*, σ.σ. 117-118

- Douglas A. S., Visher A.C., Davidson A.L., “Equity and Discretionary Justice: The Influence of Race on Police Arrest Decisions” *Journal of Criminal Law & Criminology*, Vol.21, No 1, 1984, p.p., 234-249
- Fagan J. Guggenheim M., “Preventive Detention and the Judicial Prediction of Dangerousness for Juveniles: A Natural Experiment”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 86, No 2, 1995, p.p. 415-448
- Ferrajoli Luigi, «Ισόβεια κάθειρξη και συνταγματικά δικαιώματα», *Υπεράσπιση* 1994, σ.σ.259-265
- Frazier C., Bishop D., “The Pretrial Detention of Juveniles and its Impact on Case Dispositions”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 76, No 4, 1985 p.p. 1132-1152
- Hagan J., “The Social and Legal Construction of Criminal Justice: A study of Pre-Sentencing Process”, *Social Problems*, Vol 22, 1975, p.p., 620-637
- Hermann Joachim «Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να συμβουλευθεί συνήγορο πριν τη διενέργεια αστυνομικής εξέτασης», *Ποιν.Χρ. ΜΖ*, σ.σ. 921-923.
- Hucklesby A. “Bail or Jail? The Practical Operation of the Bail Act 1976” *Journal of Law and Society*, Vol.23,No.2, 1996 p.p. 213-233
- Huizinga D; Elliott D.S., *Juvenile Offenders - Prevalence, Offender Incidence, and Arrest Rates by Race, Crime and Delinquency* Vol.33 Issue:2 (Apr. 1987) p.p.206-223
- Kelly M., “Inequality and Crime”, *The Review of Economics and Statistics*, Nov.2000, 82(4) 530-539
- Koza P. Doob A. “The relationship of Pre-Trial Custody to the Outcome of the Trial”, *Criminal Law Quarterly*, Vol. 17, 1975,p.p., 391-400
- Lambropoulou E., “Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece”, *European Journal Of Criminology* vol.2(2) 2005, pp., 211-247.
- Lance Lochner, E. Moretti “The Effect of Education on Crime: Evidence from Prison Inmates, Arrests, and Self-Reports”, *The American Economic Review*, Vol. 94,

- No. 1 (Mar., 2004), pp. 155-189.
- Lenckner Thomas, « Ποινική Δίκη και κοινωνικοποίηση εγκληματιών» Ποιν. Χρ. 1982, σ.σ 1-19
- Linnan D.K, "Police Discretion in a Continental European administrative state: The police of Baden – Wurttemberg in the Federal Republic of Germany, Law and Contemporary Problems, 1984, Vol 47, Issue 4, p.p. 185-223
- Merton R. "Social Structure and Anomie", American Sociological Review, Vol. 3, No. 5 (Oct.,1938), p.p. 672-685
- Myers S., "Police Encounters with Juvenile Suspects: Explaining the Use of Authority and Provision of Support, Final Report, University of Albany, Department of Criminal Justice, 2002, pp., 63-79
- Pavarini M. - Sclafani F. «Η φυλακή και η μεταρρύθμισή της στην Ιταλία - Ένα κριτικό βλέμμα», Ποιν.Δικ., 2000, σ.σ. 1238-1250.
- Poverty - World Development Report (WDR) 2000/2001: Attacking Poverty
- Rossner Dieter «Ποινικές συνέπειες του εγκλήματος χωρίς επιβολή κακού. Προς μεταρρύθμιση των ποινικών κυρώσεων χωρίς στέρηση της ελευθερίας», Ποιν.Χρ. ΜΒ', σ.σ. 1000-1002
- Rubin S. "Criminal Justice and the poor", Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 22, No 5 (Jan.1932) p.p. 705-715
- Sampson R., "Effects of Socioeconomic Context on Official Reaction to Juvenile Delinquency", American Sociological Review, Vol.51, No 6, (Dec.1986) pp., 876-885
- Sherman L.W., "Attacking crime: Police and Crime Control", Crime and Justice, Vol. 15, Modern Policing (1992), pp. 159-230
- Spohn C., Hollerman D., "The effects of imprisonment on recidivism rates of felony offenders: a focus on drug offenders" Criminology, Vol.40, Issue 2, p.p., 329-358
- Tieger J., "Police Enforcement and Discriminatory Enforcement" Duke Law Journal, Vol.1971, No 4, p.p., 717-743

- Vanderschueren F., "From violence to justice and security in cities" *Environment and Urbanization* 1996, vol. 8 p.p. 93-112.
- Visher C. "Gender, Police Arrest Decisions, and Notions of Chivalry.", *Criminology*, Vol. 21, Issue 1, 2006, pp.,5-28
- Wacquant L. "The Penalization of Poverty and the rise of Neo-Liberalism", *Capitulo Criminologico*, Vol., 31 No 1, 2003, p.p. 7-22
- Wacquant L. "Toward a dictatorship over the poor?" *Punishment & Society*, Vol.5 No 2, 2003, p.p.197-205
- Wacquant L.-Wilson W "The cost of racial and class exclusion in the inner city", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 501, The ghetto underclass: Social science perspectives (Jan., 1989), p.p.8-25
- Ward R. "The Police Role: A Case of Diversity", *The Journal OF Criminal Law, Criminology, and the Police Science*, Vol.61, No.4 (Dec.,1970), pp.580-586
- Weisberg B. "Police Interrogation of Arrested Persons: A Skeptical View" *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, Vol.52, No.1 (May-Jun.,1961), p.p. 21-46
- Wilson J.Q. and Boland B., "The Effect of the Police on Crime" *Law & Society Review*, Vol 12, No 3, Special Issue on Criminal Justice (Spring 1978) p.p. 367-390
- Yeo R., Moore K., "Including Disabled People in Poverty reduction Work: ' Nothing About us, Without Us'", *World Development* Vol., 31, 2003, p.p. 571-590.
- Αγγελής Ι. «Η θέση του εισαγγελέα στο ακροατήριο μετά την ισχύ του Ν. 3160/2003», *Ποιν.Δικ.* 2005, σ.σ. 591-602.
- Αδάμπας Β. «Αναστολή εκτέλεσης της ποινής κατ' αρθ. 99 επ ΠΚ ανάκληση ή άρση αυτής και η επίδρασή τους στην εκτελεστικότητα της διάταξη ζεπιβολής των δικαστικών εξόδων σε βάρος του καταδικασθέντα» *Ποιν.Χρ. ΝΣΤ'* σ.σ. 567-571
- Αλεξιάδης Σ. « Ιδιωτικές φυλακές – Η απομυθοποίηση ενός θεσμού», *Υπεράσπιση* 1995, σ.σ.7-31
- Αναγνωστόπουλος Η. «Αστυνομική παγίδευση και δίκαιη δίκη», *Ποιν.Χρ. ΝΑ'*, σ.σ.

193-200

Αναγνωστόπουλος Η. «Δελτίο εγκληματικότητας, δελτίο ποινικού μητρώου και απροσωπώληπτη δικαστική κρίση», (με αφορμή την ΑΠ 1782/1997, σελ. 92 επ.), ΠοινΧρ ΜΘ', σ.σ. 5-10.

Αναγνωστόπουλος Η. «Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης-Προτάσεις θεραπείας», ΠοινΧρ. ΝΔ', σ.σ. 5-10.

Αναγνωστόπουλος Η. «Ισόβια κάθειρξη και υφ' όρον απόλυση», Ποιν.Χρ. ΜΓ', σ.σ. 749-751

Αναγνωστόπουλος Η. «Υφ' όρον απόλυση: Το τέλος ενός θεσμου;» ΠοινΧρ.ΜΖ', 1566-1568,

Ανδριανάκης Ε. «Η θυματολογική όψη της έρευνας “Εγκλήματα, ποινές και ελληνική κοινή γνώμη”», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 953-954.

Ανδρουλάκης Ν. «Η επιβίωση των “ποινών υπονομίας” και ο ακυρωτικός έλεγχος της τηρήσεως του αξιώματος “εν αμφιβολία υπέρ του κατηγορουμένου”», Ποιν.Χρ.ΚΔ' 165-173

Ανδρουλάκης Ν. « Το Πρωτείο της Ποινής» Υπερ. 1998 σ.σ. 1171-1204

Ανδρουλάκης Ν. «Να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας», Ποιν.Χρ. ΝΖ', σ.σ.865-873

Ανδρουλάκης Ν. «Το καθήκον αληθινής ουσιαστικής αιτιολόγησης των κάθε λογής ποινικών αποφάσεων ως θεσμικός φραγμός στη διαφθορά», Ποιν.Χρ. ΝΣΤ', σ.σ.673-692

Ανδρουλάκης Ν. «Το τεκμήριο ψεύδους του άρθρου 366 § 2 ΠΚ και η δίκαιη δίκη», ΠοινΧρ ΝΔ', σ.σ. 769-774.

Ανδρουλάκης Ν. «Ψυχίατρος – Πραγματογνώμων εν τη ποινική δίκη», Ποιν.Χρ. ΚΓ' σ.σ., 321-335

Αποστολάκης Γ. «Το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου μέσα από τη νομολογία του ΕΔΔΑ και των εθνικών ποινικών δικαστηρίων. Το διαφαινόμενο ρήγμα του τεκμηρίου στη Συμφωνία Schengen», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 695-704.

- Αποστολίδου Α. «Η Μετατροπή της περιοριστικής της ελευθερίας ποινής και ειδικότερα η παροχή κοινωφελούς εργασίας» Υπερ. 1998, σ.σ. 19-39,
- Αργυρόπουλος Χ. «Η ισότητα κατά την εφαρμογή του νόμου (με αφορμή την ΑΠ 1526/2001), Πράξ.&Λόγ. 2002, σ.σ. 226-227.
- Αργυρόπουλος Χ. «Ο θεσμικός ρόλος του συνηγόρου στην ποινική δίκη», Ποιν.Χρ. ΜΖ', σ.σ. 920-936.
- Αργυρόπουλος Χ. «Οι ποινικές διατάξεις για τα βασανιστήρια», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 772-776.
- Βαθιώτης Κ. «Ναυάγιο Εξπρές Σάμινα, η αρχή του τέλους (ή το τέλος μιας νέας αρχής) για ενδεχόμενο δόλο» Ποιν.Χρ. ΝΕ', σ.σ.363-372
- Βασιλάκος Δ. «Αναστολή εκτελέσεως αποφάσεως (497&7ΚΠΔ.) Ποιν.Χρ. ΝΔ', σ.σ. 276-277
- Βουγιούκας Κ. «Προβληματισμοί σχετικοί με τη σύλληψη και κράτηση του ατόμου στο χώρο του ελληνικού ποινικού δικονομικού δικαίου», Υπερ.1994, σ.σ.747-773
- Βουρλιώτης Χ. «Η στέρηση της ελευθερίας ως μέτρο δικονομικού καταναγκασμού και τα όρια επιβολής του», Ποιν.Χρ. ΝΒ', σ.σ.395-399
- Γάφος Η. «Έλεγχος Διακριτικής Εξουσίας του Δικαστού κατά των Καθορισμών των Ποινών και των Μέτρων Ασφαλείας», Ποιν.Χρ. Ζ', σ.σ. 480-498
- Γεωργούλας Σ. «Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης. Νόμος περί ναρκωτικών· στοιχεία μιας έρευνας», Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 918-925.
- Γιαννίδης Ι. «Το βάρος αποδείξεως στην ποινική δίκη» Ποιν.Χρ. ΛΣΤ' 121-140
- Γιοβάνογλου Σ. «Ποινικό μητρώο: Το ιστορικό συνεχές ενός ανεκπλήρωτου εκσυγχρονισμού», Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 1212-1216.
- Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου Α. «Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου» Ποιν.Χρ. ΙΖ' σ.σ. 129-135
- Δαλακούρας Θ. «Περιοριστικοί όροι, Σκέψη για τη λειτουργία το σκοπό και την ενδεικτική ή μη απαρίθμησή τους», Υπερ. 1997, σ.σ.1161-1179

- Δαλακούρας Θ. «Προκαταρκτική εξέταση : Όψεις ενός δυναμικού θεσμού μετά τη διαμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις των Ν. 3160/2003 και 3346/2005», Ποιν. Δικ. 2007, σ.σ. 1326-1331.
- Δαλακούρας Θ. «Προσωρινή κράτηση: κριτική θεώρηση του επίμαχου θεσμού υπό το πρίσμα της δογματικής θεμελίωσής του», Υπερ. 1996, σ.σ.715-733
- Δασκαλάκης Η. «Κριτήρια επιμέτρησης της ποινής» ΝοΒ 27, σ.σ. 1233-1243
- Δασκαλόπουλος Σ. «Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση ποινικής δίωξης, κατά τον ν. 3160/2003», Ποιν.Χρ. ΝΓ', σ.σ., 1027-1029
- Δασκαλόπουλος Σ. «Άρθρο 177 ΚΠΔ: Υπάρχουν άραγε δύο φωνές συνειδήσεως στον εφαρμοστή του ποινικού δικαίου», Υπερ. 1997, σ.σ.713-715
- Δημάκης Α. « Οι πρόσφατες εξελίξεις στη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την αστυνομική παγίδευση και οι συνέπειες για την ελληνική νομολογία», Ποιν.Χρ. ΝΗ', σ.σ.594-605
- Δημακόπουλος Β. «Ειδικά ζητήματα προδικασίας», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 78-82.
- Δημήτραινας Γ. «Αναστολή της ποινής και ποινικό μητρώο του κατηγορουμένου», Υπερ. 1998, σ.σ.633-635
- Δημητράτος Ν. «Ποινικές και Εγκληματολογικές διαστάσεις στο ζήτημα της εγκληματικότητας αλλοδαπών και λαθρομετανάστευσης», Ποιν.Χρ. ΝΕ', σ.σ. 685-689
- Δημητράτος Ν. «Ποινικό δίκαιο και κράτος δικαίου στη σύγχρονη εποχή», Ποιν.Δικ. 2004, σ.σ. 598-599.
- Δημόπουλος Π. «Η ανεξαρτησία των εισαγγελέων σε σχέση με την εκτελεστική εξουσία, τα δικαστήρια και την αστυνομία», ΠοινΧρ ΜΘ', σ.σ. 91-92.
- Δημόπουλος Χ. «Η επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων. Συμβολή στην ερμηνεία του αρθ. 1 του ν. 1851/89», Χρονικά τευχ. 1/1991, σ.σ.75-102
- Ζαβολέας Π. «Η διεύρυνση της δικαιοδοσίας του εισαγγελέα στο στάδιο της ποινικής δίωξης», Ποιν.Λογ. 2002, σ.σ. 1251-1254.
- Ζαραφωνίτου Χ. «Οι εξουσίες και οι ευθύνες της αστυνομίας σε μια δημοκρατική



κοινωνία» Ποιν Δικ. 12/1999, σ.σ, 1287-1292.

Ζαχαριάδης Α. «Αρχή αναλογικότητας και δίκαιη δίκη(πορίσματα νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), Ποιν.Χρ. ΝΣΤ', σ.σ.873-881

Ζημιανίτης Δ. «“Μεταμοντέρνες Ποινές” : Η Ηλεκτρονική Επιτήρηση», Ποιν.Δικ. 1998, σ.σ. 460-465.

Ζημιανίτης Δ. «Η ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία των αθωωτικών αποφάσεων», (με αφορμή την απόφαση ΑΠ 704/1998), Ποιν. Δικ. 1998 σ.σ. 1029-1032.

Ζημιανίτης Δ. «Οι άδειες των κρατουμένων στα πλαίσια της άμβλυνσης των δυσμενών συνεπειών του εγκλεισμού», Υπερ.1999, σ.σ.1357-1376

Ζημιανίτης Δ. «Τα όρια του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος των ΜΜΕ για πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τα πρόσωπα της επικαιρότητας» Ποιν.Δικ. 2000,σ.σ. 291-300

Ζησιάδης Β. «Η θέση της προκαταρκτικής εξέτασης στο ισχύον ποινικό δικονομικό δίκαιο και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου», Υπερ.1994, σ.σ.995-1001

Ζύγουρας Α. « Η αντιπροσώπευση του κατηγορουμένου υπό του συνηγόρου του εις την ποινικήν διαδικασίαν», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 1033-1034.

Ζύγουρας Α. «Αι δικονομικαί προϋποθέσεις διά την εισαγωγήν εις δίκην του κατηγορουμένου», Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 904.

Ζύγουρας Α. «Η διαφορετική ποινική αντιμετώπισις του τοξικομανούς δράστου κακουργηματικών πράξεων του νόμου περί ναρκωτικών και τα εντεύθεν προβλήματα», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 1026-1027.

Ζύγουρας Α. «Ο διορισμός αντικλήτου», Ποιν.Δικ. 1999, σ.σ. 158.

Ζύγουρας Α. «Φαινόμενα παρακμής της ποινικής δικαιοσύνης εις την Ελλάδα», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 761-762.

Ηλίας Ι. «Αστυνομική διαφθορά, μια απόπειρα συστηματικής προσέγγισης» Υπερ. 1999, σ.σ.759-773

Θεμελή Ό. «Αυτοκτονίες στις φυλακές - Οι ειδικές τεχνικές προδιαγραφές στους χώρους

- της φυλακής ως σημαντικό μέσο πρόληψης», ΠοινΧρ ΜΘ', σ.σ. 622-624.
- Θεμελή Ο. «Βίαιοι θάνατοι στη φυλακή: Επιστροφή στον τιμωρητικό χαρακτήρα της ποινής», Ποιν. Δικ. 2005, σ.σ. 1330-1335.
- Kupperstein L., "Treatment and Rehabilitation of Delinquent Youth: Some Sociocultural Considerations", Acta Criminologica, Vol.4, No 1, 1971, pp. 11-111
- Καιάφα-Γκμπάντι Μ. «Νεότερες εξελίξεις του ποινικού δικαίου στην Ε.Ε. και δικαιοπρακτικά ελλείμματα, Ποιν.Χρ. ΝΣΤ', σ.σ.577-590
- Καίσαρης Π. «Η διαφωνία ως προς την ανάγνωση ή μη στο ακροατήριο μαρτυρικών καταθέσεων της προδικασίας και το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. δ' της ΕΣΔΑ», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 185-186.
- Καίσαρης Π. «Προσωρινή κράτηση και έκτιση ποινής», Ποιν.Χρ. ΜΖ', σ.σ. 330-332.
- Καίσαρης Π. «Τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου και Μ.Μ.Ε.», Πράξ&Λόγ. 2002, σ.σ. 591-594.
- Καλφάκης Γ. «Η σύμπτωση της ιδιότητας του μάρτυρα και του κατηγορουμένου στο ίδιο πρόσωπο», Υπερ.1991, σ.σ.757-764
- Καλφάκης Γρ. «Μπορεί ο κατηγορούμενος να αξιώνει να δικάζεται η υπόθεσή του από ενόρκους; (Jury Trial)», Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 1182-1184.
- Καμπανάκης Ι. «Επάγγελμα "Αστυνομικός"», Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 1370-1372.
- Καρεκλάς Σ. «Η βραχυχρόνια περιοριστική της ελευθέριας ποινής – προσέγγιση με βάση το γερμανικό ποινικό δίκαιο» Υπερ.1994, σ.σ. 267-286
- Καρράς Α. «Η ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία των αποφάσεων, των βουλευμάτων και των διατάξεων των ανακριτών – επίκαιροι προβληματισμοί», Ποιν.Λογ. 2004, σ.σ. 2489-2490.
- Καρράς Α. «Ταχεία και Δίκαιη Ποινική Δίκη (Ανάμεσα στην αποτελεσματική και ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης)», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 5-20.
- Καστανάς Η. «Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτους 1999. ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Επεμβάσεις στην άσκηση των προστατευομένων ελευθεριών», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 625-631.

- Καφίρης Αθ. «Η σχολή δικαστικών λειτουργών και άλλοι σύγχρονοι θεσμοί» Ποιν.Χρ. ΚΘ', σ.σ. 104-112
- Καχριμάνης Ι. «Ο ρόλος του Εισαγγελέα των Πλημμελειοδικών στην προδικασία και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου μετά την εφαρμογή του Ν. 3160/2003», Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 607-612.
- Κιούπης Δ. «Αναζητώντας το σκοπό της ποινής – Η θεωρία της γενικής θετικής πρόληψης», Υπερ. 1999, σ.σ.1337-1356
- Κιούπης Δ. «Η αρχή nullum crimen sine lege certa στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο», Ποιν.Χρ. Ν', σ.σ. 193-203
- Κιούπης Δ. «Οι σκοποί της ποινικής δίκης και το άρθρο 525 παρ. 1 αριθμ. 2 Κ.Π.Δ.», ΠοινΧρ ΜΘ', σ.σ. 197-207.
- Κοκκινάκης Κρ. «Η σχέση ποινικοδικονομικής δραστηριότητας και αστυνομικής πρόληψης ενόψει της κρατικής παρέμβασης στον χώρο των συνταγματικών δικαιωμάτων και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 660-662.
- Κοκκινάκης Κρ. «Περί της “Δικανικής Αλήθειας”», Ποιν. Δικ. 2004, σ.σ. 1320-1324.
- Κονταξής Θ. «Το αρ.85 Π.Κ. και η μείωση της ποινής», Υπερ. 1996, σ.σ.1.083-1.095
- Κονταξής Θ. «Το ύψος της εφέσιμης ποινής των εκδικαζομένων από τα Τριμελή Εφετεία Κακουργημάτων-πλημμελημάτων, Ποιν.Χρ. ΜΔ', σ.σ. 121-124
- Κονταξής Θρ. «Αυτόφωρο: Δικαϊκός Μεσαίωνας ή “βιομηχανία απονομής” δικαιοσύνης;», (άρθρο 417 επ. ΚΠΔ), Ποιν.Δικ. 2006, σ.σ. 221-233.
- Κορατζής Ι. «Προσωρινή κράτηση και περιοριστικοί όροι. Μια ακόμη συμβολή στην ερμηνεία του θεσμού ενόψει των τελευταίων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων», Ποιν.Χρ. ΜΓ', σ.σ. 126-135
- Κοσμάτος Κ. «Από τα δικαιώματα στις δυνατότητες: Μια νέα θεώρηση των δικαιωμάτων των κρατουμένων από τους Εσωτερικούς Κανονισμούς Λειτουργίας των Καταστημάτων Κράτησης», Ποιν.Δικ. 2006, σ.σ. 916-921.
- Κοσμάτος Κ. «Πειθαρχικά παραπτώματα, πειθαρχικές ποινές και απόλυση υπό όρο», (με

- αφορμή το ΒουλΣυμβΠλημΛαρ 433/2004), Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 463-468.
- Κουλούρης Ν. «Πορευθέντες (επιστρέψατε και) μαθητεύσατε πάντας τους κρατούμενους: Οι «απόστολοι» του Κώδικα Βασικών Κανόνων για την Μεταχείριση των Κρατουμένων και οι φυλακές Λάρισας» Χρονικά τευχ. 1/1991, σ.σ. 103- 112
- Κουλούρης Ν. «Προς ανασυγκρότηση της φυλακής: Η νομιμοποίηση (και μονιμοποίηση;) της σωφρονιστικής κρίσης», Χρονικά τευχ. 4/1992, σ.σ. 69-88
- Κουράκης Ν. - Σταθουλοπούλου Ευ. - Μηλιώνη Φ. «Νεαροί κρατούμενοι μετά την αποφυλάκισή τους: Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τα ποσοστά υποτροπής και η περαιτέρω πορεία τους μέσα στην κοινωνία», Ποιν.Λογ. 2004, σ.σ. 2895-2912.
- Κουράκης Ν. « Φυλακή και βία:Βίοι παράλληλου», Ποιν.Χρ. ΜΑ΄, σ.σ.129-158
- Κουράκης Ν. «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα», Ποιν. Χρ. ΝΓ΄ σ.σ.577-583
- Κουράκης Ν. «Επιμέτρηση της ποινής και αντεγκληματική πολιτική», Ποιν.Χρ. ΝΖ΄, σ.σ.289-295
- Κουράκης Ν. «Ο θεσμός της αποζημίωσης καταδικασθέντων ή (προσωρινά) κρατηθέντων που μετέπειτα αθωώθηκαν», Υπερ. 1998, σ.σ.481-496
- Κρουσταλάκης Ευ. «Η βελτίωση της απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης: επιτακτική κοινωνική ανάγκη», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 3-4.
- Κρουσταλάκης Ευ. «Η προσωπικότητα του δικαστικού λειτουργού στην προσπάθεια για την ορθή δικανική κρίση», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 1659-1060.
- Κρουσταλάκης Ευ. «Ο ρόλος του Εισαγγελέα στη σύγχρονη κοινωνία», Ποιν.Λογ. 2002, σ.σ. 2173-2174.
- Κρουσταλλάκης Ευ. «Δημοσιότητα της δίκης και αιτιολόγηση της δικαστικής απόφασης (παρέμβαση)», Υπερ. 1991, σ.σ.795-796
- Κρουσταλλάκης Ευ. «Διάλογος θεωρίας και Νομολογίας στην ποινική δίκη», Υπερ. 1996, σ.σ.3-5

- Κρουσταλλάκης Ευ. «Η κάλυψη από τα ΜΜΕ της προδικασίας στην ποινική δίκη»,  
Υπερ. 1993, σ.σ.820-822
- Κρουσταλλάκης Ευ. «Προβλήματα και προβληματισμοί από την απονομή της ποινικής  
δικαιοσύνης» Ποιν.Χρ. ΜΗ' 1998, σ.σ. 428-430
- Κτιστάκης Γ. «Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου  
Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτους 1999. ΜΕΡΟΣ Ι: Οι δικονομικές εγγυήσεις  
στην ποινική δίκη», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 414-418.
- Κωνσταντινίδης Α. «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα»,  
Ποιν.Χρ. ΝΓ', σ.σ.577-583
- Κωνσταντινίδης Α. «Καθήκον Αληθείας, Επαγγελματικό Απόρρητο και Ιδιωτικές  
Έρευνες του Συνηγόρου», Ποιν. Χρ. ΜΖ', σ.σ.609-632
- Κωνσταντινίδης Α. «Το πρόβλημα των εξ ακοής μαρτύρων», Ποιν.Χρ. ΜΣΤ', σ.σ.  
1.174-1.176
- Λαμπροπούλου Ε. «Είναι η φυλακή κλειστό σύστημα;» Ποιν.Χρ. ΛΣΤ' 417-435
- Λαμπροπούλου Ε. «Η διδασκαλία της Εγκληματολογίας στην Ελλάδα και η σύγχρονη  
εγκληματολογική έρευνα», Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 833-839.
- Λαμπροπούλου Ε. «Συμβολή στις ιστορικές και ιδεολογικές συνιστώσες του όρου  
«μεταχείριση» του Σχεδίου του Κώδικα Βασικών Κανόνων για την μεταχείριση  
των κρατουμένων» Ποιν. Χρ. ΛΗ', σ.σ.161-171
- Λιβιεράτος Ε. «Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης», Ποιν.Χρ. ΜΗ', σ.σ. 430-432
- Λίβος Ν. « Διαδικασία στο ακροατήριο και εκπροσώπηση του κατηγορουμένου  
κατ' αυτήν», με αφορμή την ΑΠ 327/2006, Ποιν.Χρ. ΝΣΤ', σ.σ.1.000-1.004
- Λίβος Ν. «Οι πνευματικές βάσεις της ελληνικής ποινικής δικονομίας», Ποιν.Χρ. ΝΕ',  
σ.σ.300-307
- Λίβος Ν. «Πότε η χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης είναι υποχρεωτική», Ποιν.Χρ. ΜΓ',  
σ.σ. 922-928
- Μαγγανάς Α. – Σορβατζιώτη Δ. «Ποινές εγκλεισμού : οικονομικά ασύμφορες και  
κοινωνικά επικίνδυνες», Συνήγορος 2009, σ.σ. 50-51.

- Μαγγανάς Α. «Crime Prevention Resources. Εγκλήματα του δρόμου: Γενικές μέθοδοι προστασίας», Ποιν.Δικ. 1998 σ.σ. 581-584.
- Μαγγανάς Α. «Street crimes: Κλοπή τσάντας», Ποιν.Δικ. 1998, σ.σ. 480.
- Μαγγανάς Α. «Street crimes: Ληστεία σπιτιού», Ποιν.Δικ. 1998, σ.σ. 480.
- Μαγγανάς Α. «Η αρχή της αντιπροσωπευτικότητας πρέπει να επηρεάζει την σύνθεση του σώματος των ενόρκων; Η Καναδική εμπειρία», Ποιν.Δικ. 1998, σ.σ. 926-932.
- Μαγγανάς Α. «Η βαρύτητα του εγκλήματος», (από το Σύγγραμμα του Καθηγητή της Σχολής Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Montreal, Maurice Cusson, Criminologie actuelle, Paris, Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 905-909.
- Μαγγανάς Α. «Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 553-561.
- Μαγγανάς Α. «Η υφ' όρον απόλυση για τους σεξουαλικά επικίνδυνους εγκληματίες» Ποιν.Δικ. 10/1998, σ.σ. 1022-1026
- Μαγγανάς Α. «Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 47-58.
- Μαγγανάς Α. «Πόσο ανεξάρτητος είναι ένας δικαστής; Η καναδική νομολογιακή πρακτική», Ποιν.Δικ. 1998, σ.σ. 365-367.
- Μαγγανάς Α. «Προγράμματα θεραπείας και βραχείες ποινές, Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 307-315.
- Μαγγανάς Α. «Τα αστυνομικά τεχνάσματα και η αντιμετώπισή τους από τα καναδικά δικαστήρια», Ποιν.Χρ. ΜΣΤ', σ.σ. 175-182
- Μαγγανάς Α. «Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην ανακοίνωση των αποδεικτικών στοιχείων», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 190-192.
- Μαγγανάς Α. «Υπάρχουν νέες εξελίξεις στον τομέα της δικαιοσύνης για ανηλίκους; Μία συγκριτική επισκόπηση», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 758-769.
- Μαγκάκης Γ. «Το δημοκρατικό χρέος των λειτουργών της δικαιοσύνης σήμερα», Υπεράσπιση 1992, σ.σ.259-267

- Μαγκάκης Γεώργιος-Αλέξανδρος, «Η σημασία της αρχής της επιείκειας για τον νομικό μας πολιτισμό» Ποιν.Λογ. 2004 σ.σ. 509-512
- Μακρής Γ. « Η προδικαστική στέρηση της ελευθερίας», Ποιν.Χρ. ΝΣΤ', σ.σ.100-114
- Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη» Υπερ. 1994, σ.σ.521-522
- Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη», Υπερ. 1996, σ.σ.713-714
- Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη», Υπερ.1999,σ.σ. 801-802.
- Μανωλεδάκης Ι. «Γνώμη»,Υπερ.1997, σ.σ.1159-1160
- Μανωλεδάκης Ι. «Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης (μεταξύ εξουσίας και ελευθερίας)»,Υπερ.1994, σ.σ.1251-1267
- Μανωλεδάκης Ι. «Η προστασία των αδυνάτων στο Ποινικό Δίκαιο», Υπερ. 1996, σ.σ.931-939
- Μανωλεδάκης Ι. «Κατάχρηση εξουσίας εκ μέρους του Εισαγγελέα (κατά την κίνηση ή μη της ποινικής δίωξης - άρθρο 239 περ. β' ΠΚ)», Ποιν. Δικ. 2004, σ.σ. 1398-1399.
- Μανωλεδάκης Ι. «Πόσο χρήσιμη είναι η νομική θεωρία στην απονομή της δικαιοσύνης», Υπερ. 1991, σ.σ.7-18
- Μανωλεδάκης Ι. «Σκέψεις για τη σημασία της νομολογίας του Αρείου Πάγου στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 753-757.
- Μανωλεδάκης Ι. «Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην ποινική δίκη», Υπερ. 1995, σ.σ.3-6
- Μανωλεδάκης Ι.- Ν.Παρασκευόπουλος «Η κρίση στα δικαστήρια της Θεσσαλονίκης- προβλήματα δικαιοσύνης», Υπερ. 1992, σ.σ.443-446
- Μανωλεδάκης Ι., «Γνώμη», Υπερ. 1996,σ.σ.,457-458
- Μανωλκίδη Σ. «Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της προδικασίας. Ποιν.Χρ. ΜΘ/1999,σ.σ.,108-112
- Μαργαρίτης Λ. «Corpus juris και ελληνική έννομη τάξη», Υπερ. 1999, σ.σ.1103-1113

- Μαργαρίτης Λ. «Ανασταλτικό αποτέλεσμα ενδίκων μέσων και νομοθετικά πισωγυρίσματα: Ο πρόσφατος νόμος για τους λαθρομετανάστες», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 636-637.
- Μαργαρίτης Λ. «Αναστολή εκτελέσεως ενόψει εφέσεως ή αναιρέσεως (:άρθρα 497 παρ. 2 και 471 παρ. 2 ΚΠΔ) και δυνατότητες ανατροπής της», Ποιν.Δικ. 2005 σ.σ. 442-446.
- Μαργαρίτης Λ. «Δικαίωμα γνώσεως περιεχομένου εισαγγελικής προτάσεως : Από την προϊούσα αποδυνάμωση στην τελική αποστέωση», Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 68-72.
- Μαργαρίτης Λ. «Εισαγγελική Λειτουργία:Θεσμική της υπόσταση και πρακτική της εφαρμογή (Μέρος β΄)» Ποιν.Δικ. 2003, σ.σ. 1350-1351
- Μαργαρίτης Λ. «Ελαφρυντικές περιστάσεις (άρθρο 84 ΠΚ): Δικαστική παραχώρηση ή νομοθετική αξίωση;», Ποιν. Δικ. 2004, σ.σ. 57-58.
- Μαργαρίτης Λ. «Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν και ο πρόσφατος νόμος 2915/2001: Μία πρώτη προσέγγιση των νέων προβλέψεων», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 750-752.
- Μαργαρίτης Λ. «Η μικρή απόσταση ανάμεσα στην καταγγελία και το ακροατήριο», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 1026-1027.
- Μαργαρίτης Λ. «Ποινή: Ανάμεσα στην ελαστικότητα και τα προβλήματά της», (Μέρος Α΄), Ποιν.Δικ. 2004 σ.σ. 437-438.
- Μαργαρίτης Λ. «Ποινή: Ανάμεσα στην ελαστικότητα και τα προβλήματά της», (Μέρος Β΄), Ποιν.Δικ. 2004 σ.σ. 565-566.
- Μαργαρίτης Λ. «Προκαταρκτική Εξέταση – Προανάκριση: Θεωρητικές Συμβολές- Πρακτικές Εφαρμογές» Ποιν. Δικ. 2007, σ.σ. 596-605
- Μαργαρίτης Λ. «Προσωρινή κράτηση και έκτιση ποινής», Ποιν. Δικ. 2007, σ.σ. 994-1009.
- Μαργαρίτης Λ., «Άρθρο 432 παρ. 2 ΚΠΔ: Αυτεπάγγελτος διορισμός συνηγόρου - εκπροσώπηση κατηγορουμένου από συνήγορο», Ποιν. Δικ. 2006, σ.σ. 1290-1296.
- Μαρκής Β. «Η λειτουργική ανεξαρτησία του Εισαγγελέα και το άρθρο 30 του ΚΠΔ»,



- Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 669-670.
- Μαρκής Β. «Παρεμβάσεις στην προδικασία για την επιτάχυνση της ποινικής δίκης», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 71-72.
- Ματσούκης Ε. «Η αποζημίωση για άδικη κράτηση και καταδίκη», Πράξη και Λόγος 2001, σ.σ. 633-634.
- Μεταξάς Δ. «Η απόφαση του ΟΗΕ αναφορικά με τα καθήκοντα των εισαγγελικών λειτουργών», Ποιν.Χρ. ΜΒ΄, σ.σ. 345-350
- Μηνογιάννη Αικατερίνη-Κουτουβίδης Νικόλαος «Ψευδής ομολογία», Ποιν.Λογ. 2004, σ.σ. 927-932.
- Μπάγιας Σ. «Ποινική δίκη και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης», Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 321-323.
- Μπεζέ Λ. «Στοιχεία για την ψυχολογία του κρατούμενου», Χρονικά τευχ. 1/1991, σ.σ.55-74
- Μπρακουμάτσος Π. «Ο Θεσμός της χορήγησης άδειας σε κρατούμενους κατά τον Ν. 2776/1999», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ.1193-1196.
- Μπρακουμάτσος Π. «Πειθαρχική διαδικασία κατά το σωφρονιστικό κώδικα. Ισχύον Δίκαιο-Προτάσεις», Ποιν.Χρ. ΜΣΤ΄, σ.σ. 156-160
- Μπρακουμάτσος Π. «Περιπτώσεις επιτρεπτής άσκησης βίας από σωφρονιστικούς υπαλλήλους σε κρατούμενους», Ποιν.Χρ. Ν΄, σ.σ. 581-586
- Μυλωνάς Ι. «Δύο πτυχές της αντικειμενικής αμεροληψίας κατ' άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 2597-2604.
- Μυλωνάς Ι. «Η αρχή της ισότητας των όπλων και η αντιδικία στην ποινική δίκη κατ' άρθρο 6 της ΕΣΔΑ», Ποιν.Λογ. 2002, σ.σ. 831-864.
- Μυλωνάς Ι. «Η σημασία για την ελληνική ποινική δικονομία της νομολογίας σχετικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 8 της ΕΣΔΑ», ΠοινΧρ ΜΘ΄, σ.σ. 789-809.
- Μυλωνάς Ι. «Ο τρόπος εφαρμογής του δικαιώματος σε μια δίκαιη δίκη (άρθρο 6 ΕΣΔΑ) από την ποινική νομολογία του Α.Π. κατά το 1999», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 1519-1538.

- Μυλωνόπουλος Χρίστος «Ζητήματα δυσλειτουργίας στην Ποινική Δικαιοσύνη»,  
Ποιν.Λογ. 2004, σ.σ. 1483-1484.
- Νικολόπουλος Γ. «Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της  
ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: μια αμφιλεγόμενη διαδικασία», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ.  
177-183.
- Νικολόπουλος Τ. «Απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά τη διάρκεια  
αστυνομικής κράτησης (ΕΔΔΑ:Υπόθεση Tomasi κατά Γαλλίας)», Υπερ. 1994,  
σ.σ.1215-1221
- Νούσκαλης Γ. «Προστασία προσωπικών δεδομένων και ποινική δίκη: Αξίες αντιφατικές  
ή παράλληλες;», (Ορισμένες σκέψεις με αφορμή την ΣυμβΑΠ 1945/2002), Ποιν.  
Δικ. 2003, σ.σ. 675-678.
- Νταγιάκος Ι., «Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη,  
Τα δικαιώματα στην προδικασία», Ποιν.Δικ. 7/2007 σ.σ., 901-906
- Παναγιωτόπουλος Μ. «Το ελαφρυντικό της καλής συμπεριφοράς στη Φυλακή», (Σχόλιο  
σε πρόσφατη και παλαιότερη νομολογία του Αρείου Πάγου), ΠοινΧρ ΝΔ', σ.σ.  
959-960.
- Πανούσης Γ. «Εγκληματολογικοί αναστοχασμοί. Το έγκλημα - Ο εγκληματίας – Η  
τιμωρία», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 182-184.
- Πανούσης Γ. «Η εγκληματολογική πραγματογνωμοσύνη», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 2605-  
2612.
- Πανούσης Γ. «Θεωρία του Χάους και Εγκληματολογία», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 403-407.
- Πανούσης Γ. «Ποίος είναι ο διαφθορεύς του κρατούμενού μας;(Διαφθορά και Φυλακή),  
Ποιν.Δικ.2004, 315-329
- Πανούσης Γ. «Το έγκλημα του φτωχού και η φτώχεια ως «έγκλημα» (σε συνθήκες  
παγκοσμιοποίησης)», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 412-421.
- Πανούσης Γ., «Πειθαρχικό Δίκαιο των Κρατουμένων», Χρονικά 3, 1991,  
Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.σ.33-47
- Παπαγεωργίου – Γονατάς Σ. «Η νέα “δημοσιότητα” της ποινικής δίκης», Ποιν.Δικ.

- 2006, σ.σ. 595-602.
- Παπαγεωργίου-Γονατά Σ. «Προσωρινή κράτηση. Αναγκαία όσο ποτέ», Ποιν.Χρ. ΜΑ', σ.σ.625-636
- Παπαδαμάκης Α. «Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑ», Ποιν. Δικ. 2004, σ.σ. 582-587.
- Παπαδαμάκης Α. «Ποινική δίκη. Η ανάγκη εξασφάλισης αποτελεσματικής και δίκαιης δίκης», Ποιν.Χρ. ΝΗ', σ.σ. 289-293
- Παπαδαμάκης Α. «Σκέψεις για το ρόλο του δικαστή στη σύγχρονη κοινωνία» Υπερ. 1999, σ.σ.1315-1322
- Παπαδημητράκης Γ. «Το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου στο αγγλικό δίκαιο», Ποιν. Δικ. 2007, σ.σ. 619-624.
- Παπαδόπουλος Κ. «Η άσκηση της ποινικής δίωξης στο αγγλικό ποινικό δικονομικό σύστημα», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 1085-1093.
- Παπαϊωάννου Π. - Καραγιάννη Κ. - Ιωαννίδη Δ. «Η προσωρινή κράτηση στην πράξη», Ποιν.Δικ. 1999, σ.σ. 268-278.
- Παπανδρέου Π., «Αστυνομική Προανάκριση», Ποιν.Δικ. 6/2006,σ.σ., 755- 758
- Παρασκευόπουλος Ν. «Η κοινωνική επίδραση της ποινικής νομολογίας», Υπερ. 1997, σ.σ.3-10
- Παύλου Σ. « Η Σύγχρονη Ελληνική Ποινική Νομοθεσία και η διαφαινόμενη σταδιακή μεταβολή του ρόλου του Εισαγγελέα» Ποιν.Δικ. 1/2009 σ.σ., 66-70
- Παχαράλαμπους Χ. «Η αιτιολογία των ποινικών αποφάσεων», Υπερ. 1996, σ.σ.233-262
- Πεπόνης Γρ. «Η αναστολή εκτελέσεως εκκληθείσης πρωτοβαθμίου, καταδικαστικής εις στερητικήν της ελευθερίας ποινήν, αποφάσεως, κατ' άρθρον 497 παρ. 7 ΚΠΔ», Ποιν.Δικ. 2005, σ.σ. 603-606.
- Πιτσελά Α. / Παπαδοπούλου Χ. / Φίλου Μ. / Neubacher F. / Brand T. / Walter M. «Η βαρύτητα των εγκλημάτων και η αντεγκληματική πολιτική από τη σκοπιά νεαρών κρατουμένων και φοιτητών Νομικής. Συγκριτική έρευνα στην Ελλάδα και στη Γερμανία», Ποιν. Δικ. 2008, σ.σ. 776-786.

- Πουλόπουλος Χ. «Υποτροπή στην εξάρτηση από ψυχότροπες ουσίες», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 303-306.
- Πουλόπουλος Χ. «Σωφρονιστικό Σύστημα, Απεξάρτηση και κοινωνική ένταξη των εξαρτημένων ατόμων», Ποιν.Δικ. 1998, σ.σ. 117-119
- Ρήγος Γ. «Τεκμήριο αθωότητας. Η μεταχείριση από το ΜΜΕ των δραστών, πραγματικών ή υποτιθέμενων, εγκληματικών πράξεων τι σημαίνει ότι “κάθε άνθρωπος μέχρι την αμετάκλητη καταδίκη του για ορισμένο έγκλημα θεωρείται αθώος”», Ποιν.Χρ. ΜΒ΄, σ.σ. 625-636
- Σισιλιάνος Λ.-Α. - Κτιστάκης Γ. - Σιταρόπουλος Ν. «Έκθεση και προτάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα», Ποιν.Δικ. 2001, σ.σ. 1058-1063.
- Σορβατζιώτη Δ. «Και οι φτωχοί έσονται κρατούμενοι», Ποιν. Δικ. 2008, σ.σ. 977.
- Σοφουλάκης Λ. «Η χρήση βίας από τα αστυνομικά όργανα ως υλικό μέτρο άσκησης αστυνομικής εξουσίας», Ποιν. Δικ. 2002, σ.σ. 647-659.
- Σπινέλλη Κ. «Έγκλημα και τιμωρία – Αρνητικές και θετικές επιπτώσεις της ατιμωρησίας», Ποιν.Χρ. ΝΒ΄, σ.σ.589-594
- Σπινέλλης Δ. «Η αντιμετώπιση των βασανιστηρίων στην Ελλάδα», Υπερ. 1999, σ.σ.837-862
- Σπινέλλης Δ. «Μερικές σκέψεις de lege ferenda για την κύρια διαδικασία και τις συνοπτικές διαδικασίες», Ποιν.Χρ. ΜΣΤ΄, σ.σ. 977-1.003
- Σταθέα Γ. « Προϋποθέσεις της υφ ‘ορον απολύσεως του εκτίοντος ποινή καταδίκου» Ποιν Χρ. ΜΖ΄ 1563-1565,
- Σταθέας Γ. «Διαφθορά και ποινική καταστολή», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 57-60.
- Σταραντζής Γ. «Υπάρχει βάρος αποδείξεως στην ποινική δίκη;» Ποιν.Δικ. 6/1999 σ.σ. 631-632.
- Στεφανίδου Β.-Σ., «Μέτρα προς υποκατάσταση της ποινής της φυλάκισης και ειδικότερα ο κατ’ οίκον περιορισμός», Ποιν.Δικ. 2000, σ.σ. 544-552
- Συλίκος Γ. «Η αιτιολογία δεν είναι ειδική και εμπειριστατωμένη, όταν γίνεται τυπική

αναφορά των αποδεικτικών μέσων, χωρίς να πραγματοποιείται συγκριτική στάθμιση και αξιολογική συσχετική του περιεχομένου όλων των αποδεικτικών μέσων», Πράξ.&Λόγ.2003, σ.σ. 4.

Συλίκος Γ. «Η αναστολή εκτέλεσης της πρωτόδικης απόφασης μέχρι την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου», Πραξ.& Λογ. 2004,σ.σ., 348-357

Συλίκος Γ. «Παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου», Πράξ.&Λόγ. 2006, σ.σ. 47-48.

Συλίκος Γ. «Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να του διορισθεί διερμηνέας από τον πίνακα και οι έννομες συνέπειες της παραβίασής του», Πράξη και Λόγος 2000, σ.σ. 23-24.

Συλίκος Γ. «Η αιτιολογία δεν είναι ειδική και εμπειριστατωμένη, όταν γίνεται τυπική αναφορά των αποδεικτικών μέσων, χωρίς να πραγματοποιείται συγκριτική στάθμιση και αξιολογική συσχέτιση του περιεχομένου όλων των αποδεικτικών μέσων» Πράξη και Λόγος 2003, σ.σ. 4

Συμεωνίδης Δ. «Ο Υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν.3226/2004», Ποιν. Λογ. 2004, σ.σ. 1485-1505

Συμεωνίδης Δ. «Το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει γνώση όλων των εγγράφων στην προκαταρκτική εξέταση. Συγχρόνως ορισμένες σκέψεις για τη νέα μορφή προκαταρκτικής εξέτασης υπό το πρίσμα του Ν.3160/2003, Ποιν.Χρ. ΝΕ', σ.σ.5-17

Συμεωνίδου - Καστανίδου Ε. «Αστυνομική βία και ανθρώπινα δικαιώματα», Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 1352-1362.

Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε. «Βασανιστήρια και κατάχρηση εξουσίας», Υπερ. 1999, σ.σ.455-476

Συνήγορος του Πολίτη, « Ειδική Εκθεση (αριθ. πρωτ. 369/07/2/1.8.2008)» Ποιν.Δικ. 6-7/2009, σ.σ. 706-714.

Συνήγορος του Πολίτη, «Νόμιμες προϋποθέσεις προσαγωγών και αστυνομικών

- ερευνών». Πόρισμα υπ'αρ.16024.02.2.4/30.6.2003. Ποιν. Δικ. 2003, σ.σ. 1337-1341
- Τζανετάνη Τ. «Οι ιδιωτικές φυλακές και τα όρια αμφισβήτησης της λειτουργίας του κράτους», Ποιν.Χρ. ΜΓ', σ.σ. 5-32
- Τριανταφύλλου Γ. «Η θέση του συγκατηγορούμενου στο ισχύον σύστημα απόδειξης», Ποιν.Χρ. ΜΓ', σ.σ. 1076-1104
- Τσιρίδης Π. «Νέοι ρόλοι του συνηγόρου: διαπραγμάτευση στην προδικασία –νομική αρωγή», Ποιν.Χρ. ΜΗ', σ.σ. 211-216
- Τσόλκα Ό. «Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας – Ζητήματα εφαρμογής τους υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ», ΠοινΧρ ΝΔ', σ.σ. 97-104.
- Τσόλκα Ο. «Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάζει μάρτυρες κατηγορίας» κατά την έννοια του αρ.6 παρ.3 δ' της ΕΣΔΑ(με αφορμή την υπ'αριθμ.571/2004αποφ. Πενταμελούς Ναυτοδικείου Πειραιώς), Ποιν.Χρ. ΝΣΤ', σ.σ. 86-89
- Φαρσεδάκης Ι. «Η αντιμετώπιση του εγκληματικού ζητήματος», Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 236-238.
- Φαρσεδάκης Ι. «Η τηλεοπτική μετάδοση της Ποινικής Δίκης», Ποιν.Δικ. 2003, σ.σ. 299-300.
- Φαρσεδάκης Ι. «Προς μία νέα εγκληματολογική προοπτική. Προϋποθέσεις και Επιταγές», Ποιν. Δικ. 2004, σ.σ. 993-996.
- Φαρσεδάκης Ι. «Τα πειθαρχικά παραπτώματα των κρατουμένων και η αντιμετώπισή τους. Το γαλλικό παράδειγμα», Ποιν. Δικ. 1998, σ.σ. 561-565.
- Φλωράτος Ε. «Ο ρόλος του σύγχρονου εισαγγελέως από την οπτική γωνία ενός εισαγγελικού λειτουργού», Ποιν.Χρ. Ν', σ.σ. 577-581
- Φούσας Α. «Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια και Εφετεία (ΜΟΔ & ΜΟΕ) – Διαδικασία στο ακροατήριο», Ποιν.Χρ. ΜΖ', σ.σ. 4-17.
- Φραντζεσκάκης Ι. « Από την φυλακή στον ελεύθερο βίο», Ποιν.Χρ. ΜΑ', σ.σ.116-123
- Φυτράκης Ε. «Τα δικαιώματα του ανθρώπου στην ποινική δίκη: από τον εξανθρωπισμό

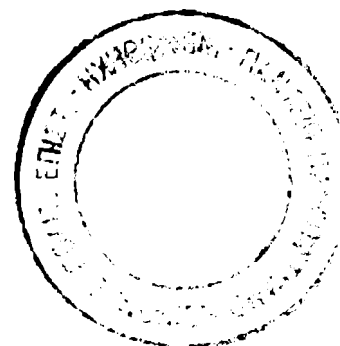
- στον “εκσυγχρονισμό”», Ποιν. Δικ. 2004, σ.σ. 1171-1179.
- Χαραλαμπάκης Α. «Γνώμη», Υπεράσπιση 1996, σ.σ.209-210
- Χαραλαμπάκης Α. «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο», Ποιν.Λογ. 2001, σ.σ. 381-395.
- Χαραλαμπάκης Α. «Οι πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις στο χώρο του Ποινικού Δικαίου» Ποιν.Χρ. ΝΓ’ σ.σ. 865-877
- Χαραλαμπάκης Α. «Παρατηρήσεις για τη θέση και το ρόλο του εισαγγελέα στο σύγχρονο ποινικό δικονομικό δίκαιο», Ποιν.Λογ. 2004, σ.σ. 2067-2079.
- Χριστοφορίδης Χριστόφορος «Ο κατηγορούμενος και η υπεράσπισή του», Ποιν.Χρ. Ν’, σ.σ. 865-869

## ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

1. <http://www.answers.com/poverty>
2. "poverty" BusinessDictionary.com. WebFinance, Inc. March 18, 2009  
<http://www.businessdictionary.com/definition/poverty.html>.
3. Final declaration of the European and North American conference on urban safety and crime prevention (Montreal, Canada, 1989)  
[http://www.ipc.uottawa.ca/ipc/pdf/reports\\_4-6-11.pdf](http://www.ipc.uottawa.ca/ipc/pdf/reports_4-6-11.pdf)
4. <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c10404.htm>
5. Fafchamps M. & Minten B. "Theft and Rural Poverty: Results of a Natural Experiment, International Association of Agricultural Economists, 2003 Annual Meeting, August 16-22, 2003, no 25902, Durban, South Africa,  
<http://ideas.repec.org/s/ags/iaae03.html>
6. <http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303EL.01000101.htm>
7. C.Howarth et al. Joseph Rowntree Foundation 'Monitoring Poverty and Social Exclusion 1999' C Howarth, New Policy Institute, JR Foundation - 1999 -  
[student.bton.ac.uk](http://student.bton.ac.uk)
8. <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/7618399.stm>
9. <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1844>
10. <https://www.irr.org.uk/cgi-bin/news/open.pl?id=5926>
11. Rust T., Metts R. "Poverty and Disability: Trapped in a Web of Causation",  
<http://www.ecomod.org/files/papers/181.pdf>
12. Dagher-Margosian J., "Representing the Cognitively Disabled Client in a Criminal Case",  
<http://www.michbar.org/programs/EAI/pdfs/disabledclient0905.pdf>, 3/4/2009.
13. <http://psychservices.psychiatryonline.org>, July 2002 Vol. 53 No. 7, p.p. 899-900
14. Fijnaut C. "Police Discretion", Abstracts on Police Science, 1973, p.p. 82,



- <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=48518>, 6/6/2009 p.p. 81- 92
15. Report of the Commission on Systematic Racism in the Ontario Criminal Justice System, <http://www.cfdp.ca/ontrac.html>, 6/5/2009.
  16. Universal declaration of human rights Universal Declaration of Human Rights, 10/12/1948, [www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a11](http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a11)
  17. United Nations Convention On Civil and Political Rights, [www.hrweb.org/legal/cpr.html](http://www.hrweb.org/legal/cpr.html)
  18. <http://www.schr.org/counsel/spdte>
  19. “Poor defendants deserve better legal assistance”, 17.8.2008, <http://eji.org/eji/raceandpoverty/counsel>
  20. «Άλλος ένας νεκρός στις ελληνικές φυλακές και το υπουργείο μοιράζει υποσχέσεις», [www.keli.gr](http://www.keli.gr), 4/6/2009
  21. Walmsley R., “World Prison Population List”, 8th ed., Kings College London, International Centre For Prison Studies, [http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th\\_41.pdf](http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th_41.pdf), 5/6/2009







ΠΑΝΤΕΙΟ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ



002000072422







